

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN
SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNE
ETKİLERİ: KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE
ÖRNEKLERİ (ALMANYA, ÇİN, İTALYA,
JAPONYA VE TÜRKİYE)**

AYNUR YUMURTACI

2502130042

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. SÜLEYMAN ÖZDEMİR

İSTANBUL – 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AYNUR YUMURTACI Numarası : 2502130042
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ Danışmanı : PROF. DR. SÜLEYMAN ÖZDEMİR
Tez Savunma Tarihi : 12.04.2017 Saati : 15.00
Tez Başlığı : DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNE ETKİLERİ: KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE ÖRNEKLERİ (ALMANYA, ÇİN, İTALYA, JAPONYA VE TÜRKİYE)

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. SÜLEYMAN ÖZDEMİR		Kabul
2- PROF. DR. SEDAT MURAT		Kabul
3- PROF. DR. ABDÜLKADİR ŞENKAL		Kabul
4- PROF. DR. HALİS YUNUS ERSÖZ		Kabul
5- DOÇ. DR. MUHARREM ES		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. LEVENT ŞAHİN	—	—
2- DOÇ. DR. ERSİN KAVİ	—	—

ÖZ

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNE ETKİLERİ: KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE ÖRNEKLERİ (ALMANYA, ÇİN, İTALYA, JAPONYA VE TÜRKİYE)

Aynur YUMURTACI

İnsanların bir arada yaşamaya başladıkları dönemlerden günümüze, demografik yapının hızlı bir değişim yaşadığı gözlenmektedir. Bu değişimden etkilenen ve değişimi etkileyen alanlardan birisi de sosyal güvenlik sistemleridir.

Son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalar ekseninde, demografik değişim sürecinde sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden gözden geçirilmesi konusu, çoğunlukla Japonya gibi yaşlılar ülkesi haline gelmiş gelişmiş ülkelerin ve Almanya ve İtalya gibi gelişmiş Avrupa ülkelerinin bir sorunu olarak değerlendirilmiştir. Ancak, dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin ve gelişmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye için, yaşlı nüfus oranındaki yükselişin ve sürekliliğin sosyal güvenlik sistemlerinde de aynı hızla bir dönüşümü gerektirdiği aşikârdır. Bu durumda demografik değişimin sınırları aşarak küresel yaşlanmayı işaret etmesi, nüfus odaklı sosyal güvenlik uygulamalarını Avrupa-Asya, gelişmiş-gelişmekte olan ülke ayrımı yapmaksızın değerlendirmeyi gerektirmekte ve şimdiden yaşlılar ülkesi haline gelmiş ülkelerin deneyimlerinden faydalanmayı da gerektirmektedir.

Bu çalışmada, tez kapsamında ele alınan ülkelerin demografik değişimle sosyal güvenlik sistemlerinde yaşadıkları dönüşümler ve reform arayışları ülkelerin reformlara verdikleri farklı, ortak ve(ya) benzer yanıtlar açısından karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirilmektedir. Böylelikle nüfus odaklı ve çok aktörlü sosyal güvenlik uygulamaları ekseninde bu tezdeki ülke örneklerinin dışında kalan diğer Avrupa ülkelerine ve hızla yaşlanan Asya ülkelerine ışık tutulması da amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demografik Değişim, Sosyal Güvenlik, Sosyal Sigorta, Nüfus-Odaklı Sosyal Güvenlik Sistemler

ABSTRACT

THE EFFECTS OF DEMOGRAPHIC CHANGE ON THE SOCIAL SECURITY SYSTEMS: COMPARATIVE COUNTRY EXAMPLES (GERMANY, CHINA, ITALY, JAPAN AND TURKEY)

Aynur YUMURTACI

Since the periods of when people started to live together, it is observed that there is a rapid change in demographic structure. One of the areas of which is affected by this change and affecting this change is social security systems.

On the axis of studies which is carried out in the recent years, the issue of reevaluation of social security systems in the process of demographic change is considered as a problem of developed European countries such as Germany and Italy and mostly in developed countries which became as elderly country like Japan. But, it is clear that for Turkey as a developing country and China as the most crowded country in the world, the rise and continuity of the elderly population rate need a same speed transformation in social security systems as well. In this case, demographic change pointing the global ageing by crossing the borders, requires an assessing of population-based social security practices without making discrimination between Europe and Asia, developed and developing countries, and also requires taking an advantage of the experiences of countries that have already become elderly countries.

In this study, transformations lived in social security systems with demographic changes in the countries of which was covered in the thesis and reform searching were comparatively evaluated in terms of different, common and/or similar responses of the countries to the reforms. Thus, on the axis of population-oriented and multi-actor social security applications, it is also aimed to shed light on other European and rapidly ageing Asian countries except the country examples of this thesis.

Keywords: Demographic Change, Social Security, Social Insurance, Population-Focused Social Security Systems

ÖNSÖZ

Demografik değişim ve bu değişime bağlı yaşılanan nüfus meselesi günümüzde yalnızca gelişmiş ülkelerin ilgilendiği ya da yalnızca gelişmiş ülkeleri ilgilendiren bir mevzu olmaktan uzaklaşmıştır. Gelişmiş ülkelere nazaran daha hızlı bir demografik değişim sürecinden geçen gelişmekte olan ülkelerin de dönüşümün meydana getirdiği etkilere hızla çözüm önerileri geliştirmeleri acil bir ihtiyaç haline gelmiştir. Nüfusun yaşlanmasına bağlı dönüşümü gerekli kılan alanlardan birisi de sosyal güvenlik sistemleridir. Bu bakış açısı ile bu çalışmada, yaşlı nüfusa sahip gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri Almanya ve İtalya, gelişmiş Doğu Asya ülkelerinden Japonya başta olmak üzere, gelişmekte olan bir ülke konumundaki Çin ve gelişmekte olan Batı Asya ve aynı zamanda Avrupa ülkesi olan Türkiye örneklerinden yola çıkılarak demografik değişim karşısında nüfus odaklı sosyal güvenlik politikalarının sosyal sigorta sistemleri kapsamında değerlendirmesi yapılmış, bir takım öneriler sunulmuştur.

Herşeyden önce, kalbi vatan sevgisi ile atmakta olan ve ülkesini her daim daha aydınlık yarınlara taşımak isteyen genç bir bilim insanı olarak, Doktora Tez Çalışmamı bu “Aziz Vatan” için Şehit düşmüş, Gazi olmuş “Vatanperverler”e ve Onlar’ı yetiştiren “Yiğit Analar”a ithaf etmekten büyük gurur ve mutluluk duyarım.

Doktora tez çalışmamın içeriğinin ve sınırlarının belirlenmesinde Hocalarımlın emekleri büyüktür. Bu vesile ile öncelikle; Doktora eğitimim süresince danışmanlığımı üstlenerek bana bilim deryasında ilerleme şansı tanıyan Değerli Hocam Prof. Dr. Süleyman Özdemir’e çok teşekkür etmek isterim. Tez İzleme komitemde yer alarak göstermiş oldukları nezaket, ilgi ve tezim ile ilgili değerli görüş ve katkıları için Sayın Hocalarıml; Prof. Dr. Sedat Murat’a, Prof. Dr. Ali Seyyar’a ve Prof. Dr. Abdülkadir Şenkal’a teşekkürlerimi sunarım.

Hayata gözlerimi açtığım günden bu yana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Annem Şükran Yumurtacı’ya ve Babam İsmail Yumurtacı’ya teşekkürü bir borç bilirim. Sadece eğitimim süresince değil, hayatımın her anında tecrübelerinden faydalandığım Ablam Dr. Ayşen Yumurtacı’ya en kalbi şükranlarımı sunarım.

Aynur Yumurtacı / İstanbul-2017

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xx
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVEDE DEMOGRAFİK DEĞİŞİM

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1.1. Nüfus	10
1.1.2. Demografi	12
1.1.3. Demografik Değişim	17
1.1.4. Yaşlılık ve Yaşlanma	20
1.1.5. Sosyal Politika.....	23
1.2. NÜFUS TEORİLERİ.....	25
1.2.1. İlkçağlarda Nüfus Teorileri	26
1.2.2. Ortaçağlarda Nüfus Teorileri	29
1.2.3. Yeniçağlarda Nüfus Teorileri	30
1.2.3.1. Merkantilistler Dönemi	31
1.2.3.2. Fizyokratlar Dönemi	33
1.2.3.3. Malthus'un Nüfus Teorisi ve Diğer Klasikler.....	34
1.2.3.4. Karl Marx'ın Nüfus Teorisi ve Diğer Sosyalistler.....	38
1.2.4. Yeni Nüfus Teorileri	39

1.2.4.1. Ekonomik-Demografik Nüfus Teorisi	40
1.2.4.2. Doğurganlığın Ekonomik Teorisi	41
1.2.5. Demografik Değişim Teorisi	43
1.2.6. Optimum Nüfus Teorisi	50
1.2.7. Diğer Nüfus Teorileri.....	52
1.2.7.1. İlahi Nüfus Teorisi	53
1.2.7.2. Kozmik Nüfus Teorisi.....	53
1.2.7.3. Sadler'in Nüfus Teorisi.....	53
1.2.7.4. Doubleday'ın Nüfus Teorisi.....	54
1.2.7.5. Alison'un Nüfus Teorisi.....	54
1.2.7.6. Doğal İstifa (Ayıklanma) Teorisi	54
1.2.7.7. Spencer'in Biyolojik Nüfus Teorisi	55
1.2.7.8. Nitti'nin Nüfus Teorisi.....	55
1.3. YAŞLANMA TEORİLERİ	56
1.3.1. Biyolojik Yaşlanma Teorileri.....	56
1.3.1.1. Yıpranma Teorisi	56
1.3.1.2. Yaşam Hızı Teorisi	57
1.3.1.3. İmmünolojik Yaşlanma Teorisi.....	58
1.3.1.4. Serbest Radikal Teorisi	58
1.3.1.5. Genetik Yaşlanma Teorisi.....	58
1.3.2. Toplumsal Yaşlanma Teorileri.....	59
1.3.2.1. Aktivite Teorisi	59
1.3.2.2. Süreklilik (Devamlılık) Teorisi.....	60
1.3.2.3. Rol Bırakma Teorisi.....	60
1.3.2.4. Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi.....	61
1.3.2.5. Modernleşme Teorisi	62
1.3.2.6. Sosyal Yeniden Yapılanma Teorisi.....	62
1.3.2.7. Yaşlılığın Politik Ekonomisi Teorisi	63
1.3.2.8. Yaşam Boyu Sermaye Teorisi.....	63
1.4. NÜFUS POLİTİKALARI (NATALİZM).....	65

1.4.1. Nüfus Politikası Tanımı ve Önemi	65
1.4.2. Nüfus Politikası Türleri.....	67
1.4.2.1. Nüfus Artışını Hızlandırıcı Nüfus Politikaları (Pro-Natalist)	68
1.4.2.2. Nüfus Artışını Yavaşlatıcı Nüfus Politikaları (Anti-Natalist)	71
1.4.2.3. Nüfusun Niteliğini Arttırmayı Amaçlayan Nüfus Politikaları	73
1.5. YAŞLANMAYA BAĞLI DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN ETKİLERİ	75
1.5.1. Demografik Değişimin Ekonomik Etkileri	79
1.5.2. Demografik Değişimin Sosyal Etkileri	84
1.5.3. Demografik Değişimin Siyasi Etkileri	88
1.6. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN DEMOGRAFİK DEĞİŞİME	
BAKIŞI.....	90
1.6.1. Birleşmiş Milletler	91
1.6.1.1. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu	93
1.6.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü	94
1.6.1.3. Dünya Sağlık Örgütü	96
1.6.1.4. Dünya Bankası	99
1.6.2. Avrupa Birliği	103
1.6.3. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü	105

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN DÜNYADAKİ GÖRÜNÜMÜ VE ÜLKE ÖRNEKLERİ: ALMANYA, ÇİN, İTALYA VE JAPONYA

2.1. DÜNYADA DEMOGRAFİK DEĞİŞİM.....	107
2.1.1. Temel Göstergeler Bakımından Demografik Değişim.....	113
2.1.1.1. Doğumlardaki Değişim	113
2.1.1.2. Doğurganlıktaki Değişim	115
2.1.1.3. Nüfus Artışındaki Değişim	117
2.1.1.4. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi	120

2.1.1.5. Ölümlerdeki Değişim	122
2.2. DEMOGRAFİK DEĞİŞİM SÜRECİNDE NÜFUS POLİTİKALARI VE NÜFUS YAPILARINA GÖRE ÜLKE ÖRNEKLERİ	124
2.2.1. Almanya	124
2.2.1.1. Almanya’da Nüfusun Yapısı.....	125
2.2.1.2. Almanya’da Uygulanan Nüfus Politikaları	130
2.2.1.3. Almanya’da Demografik Değişim Süreci	138
2.2.1.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişim	138
2.2.1.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi	142
2.2.1.3.3. Göçlerdeki Değişim	144
2.2.2. Çin	147
2.2.2.1. Çin’de Nüfusun Yapısı.....	149
2.2.2.2. Çin’de Uygulanan Nüfus Politikaları	152
2.2.2.3. Çin’de Demografik Değişim Süreci.....	157
2.2.2.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi	157
2.2.2.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi	160
2.2.2.3.3. Göçlerdeki Değişim	163
2.2.3. İtalya.....	165
2.2.3.1. İtalya’da Nüfusun Yapısı	166
2.2.3.2. İtalya’da Uygulanan Nüfus Politikaları	170
2.2.3.3. İtalya’da Demografik Değişim Süreci	176
2.2.3.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi	176
2.2.3.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi	179
2.2.3.3.3. Göçlerdeki Değişim	180
2.2.4. Japonya	183
2.2.4.1. Japonya’da Nüfusun Yapısı	184
2.2.4.2. Japonya’da Uygulanan Nüfus Politikaları	188
2.2.4.3. Japonya’da Demografik Değişim Süreci	194
2.2.4.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi	194
2.2.4.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi	197
2.2.4.3.3. Göçlerdeki Değişim	199

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNE ETKİLERİ: ALMANYA, ÇİN, İTALYA ve JAPONYA ÖRNEKLERİ

3.1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GENEL ÇERÇEVESİ	202
3.1.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı, Kapsamı ve Önemi.....	202
3.1.2. Genel Olarak Sosyal Güvenlik Yöntemleri	206
3.1.2.1. Geleneksel Sosyal Güvenlik Yöntemleri	207
3.1.2.2. Modern Sosyal Güvenlik Yöntemleri	208
3.1.2.2.1. Sosyal Sigorta.....	208
3.1.2.2.2. Kamu Sosyal Güvenlik Uygulamaları	210
3.1.2.2.2.1. Sosyal Yardım.....	210
3.1.2.2.2.2. Sosyal Hizmet	211
3.1.3. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri	213
3.1.3.1. Dağıtım-Yılı Yılına Finansman Yöntemi (Pay-As-You-Go / PAYG). .	213
3.1.3.2. Fon-Kapitalizasyon Yöntemi (Capital Accumulation)	215
3.2. SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN DEMOGRAFİ VE SOSYAL GÜVENLİĞİN ÖNEMİ	217
3.2.1. Nüfus-Demografi-Sosyal Güvenlik Etkileşimi	218
3.2.2. Sosyal Güvenliğe Etki Eden Demografik Değişim Unsurları	221
3.2.2.1. Sosyal Yapının Değişimi.....	223
3.2.2.2. Aile Yapısındaki Dönüşüm/Değişim	224
3.2.2.3. Nüfusun Yaşlanması.	225
3.2.2.4. Göç ve Hareketlilik	233
3.2.2.5. Kentleşme.....	233
3.2.2.6. Değişen/Düzensizleşen Yaşam Şekli	234
3.2.2.7. İşgücü Piyasalarının Dönüşümü.....	235
3.3. ÜLKE ÖRNEKLERİ BAĞLAMINDA DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNE ETKİLERİ.....	237

3.3.1. Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü	238
3.3.1.1. Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi.....	238
3.3.1.2. Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Yapısı.....	242
3.3.1.3. Almanya’da Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği	244
3.3.1.3.1. Almanya’da Yaşlılık Sigortası Uygulamaları	244
3.3.1.3.2. Almanya’da Sağlık Sigortası ve Bakım Sigortası Uygulamaları.....	255
3.3.1.4. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri	260
3.3.1.4.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi	261
3.3.1.4.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim.....	263
3.3.1.4.3. Potansiyel Destekteki Değişim	264
3.3.1.4.4. Sistem Desteğindeki Değişim	266
3.3.1.4.5. Sosyal Harcamaların Değişimi.....	267
3.3.1.5. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları.....	269
3.3.2. Çin’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü	277
3.3.2.1. Çin’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı	277
3.3.2.2. Çin’de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği	282
3.3.2.2.1. Çin’de Yaşlılık Sigortası Uygulamaları	282
3.3.2.2.2. Çin’de Tıbbî Sigorta ve Bakım Sigortası Uygulamaları	292
3.3.2.3. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri.....	297
3.3.2.3.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi	297
3.3.2.3.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim.....	299
3.3.2.3.3. Potansiyel Destekteki Değişim	300
3.3.2.3.4. Sistem Desteğindeki Değişim	302
3.3.2.3.5. Sosyal Harcamaların Değişimi.....	303
3.3.2.4. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları	304
3.3.3. İtalya’ da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü	313
3.3.3.1. İtalya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı	313
3.3.3.2. İtalya’da Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği.....	317
3.3.3.2.1. İtalya’da Yaşlılık Sigortası Uygulamaları.....	317

3.3.3.2.2. İtalya’da Sağlık Hizmetleri ve Bakım Uygulamaları.....	323
3.3.3.3. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri.....	328
3.3.3.3.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi	328
3.3.3.3.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim.....	330
3.3.3.3.3. Potansiyel Destekteki Değişim	331
3.3.3.3.4. Sosyal Harcamaların Değişimi	333
3.3.3.4. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları	334
3.3.4. Japonya’ da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü.....	346
3.3.4.1. Japonya’ da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı	346
3.3.4.2. Japonya’ da Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği	350
3.3.4.2.1. Japonya’da Yaşlılık Sigortası Uygulamaları.....	351
3.3.4.2.2. Japonya’da Sağlık ve Bakım Sigortası Uygulamaları.....	359
3.3.4.3. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri.....	367
3.3.4.3.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi	367
3.3.4.3.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim.....	368
3.3.4.3.3. Potansiyel Destekteki Değişim	370
3.3.4.3.4. Sosyal Harcamaların Değişimi.....	371
3.3.4.4. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları	373

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNE ETKİLERİ: ALMANYA, ÇİN, İTALYA, JAPONYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİM SÜRECİ.....	384
4.1.1. Türkiye	384
4.1.1.1. Türkiye’de Nüfusun Yapısı.....	385
4.1.1.2. Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikaları	389
4.1.1.2.1. Planlı Dönem Öncesi (1963 Öncesi).....	389
4.1.1.2.2. Planlı Dönem (1963 Sonrası)	392

4.1.1.3. Türkiye’de Demografik Değişim Süreci.....	400
4.1.1.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi.....	400
4.1.1.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi	403
4.1.1.3.3. Göçlerdeki Değişim	405

4.2. TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ, YAPISI VE DEMOGRAFİK DEĞİŞİM İLE DÖNÜŞÜM İHTİYACI 407

4.2.1. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı	407
4.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Sosyal Güvenliğin Gelişimi ve Yapısı.....	407
4.2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Sosyal Güvenliğin Gelişimi ve Yapısı.....	409
4.2.2. Türkiye’de Kalkınma Planları Çerçevesinde Demografi, Demografik Değişim ve Sosyal Güvenlik İlişkisi	412
4.2.3. Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği	417
4.2.4. Türkiye’de Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri.....	431
4.2.4.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi	431
4.2.4.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim	432
4.2.4.3. Potansiyel Destekteki Değişim	434
4.2.4.4. Sistem Desteğindeki Değişim	435
4.2.4.5. Sosyal Harcamaların Değişimi.....	437
4.2.5. Türkiye’de Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları....	439
4.2.5.1. Emeklilik Yaşının Yeniden Yapılandırılması	439
4.2.5.2. Primlerin ve Aylık Bağlanma Katsayılarının Yeniden Yapılandırılması.....	445
4.2.5.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Yaygınlaştırılması.....	446

4.3. DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİĞE ETKİLERİ BAKIMINDAN ÜLKE ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 453

4.3.1. Doğal Nüfus Artış Hızlarındaki Değişimin Karşılaştırılması	453
4.3.2. Doğurganlık Hızlarındaki Değişimin Karşılaştırılması	455
4.3.3. Nüfus Gruplarındaki Değişimin Karşılaştırılması	456
4.3.4. Nüfusun Yaşlanma Hızının ve Sürelerinin Karşılaştırılması	459
4.3.5. Yaşlanma Endeksindeki Değişimlerin Karşılaştırılması.....	460

4.3.6. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişimlerin Karşılaştırılması.....	462
4.3.7. Potansiyel Destekteki Değişimlerin Karşılaştırılması	464
4.3.8. İşgücüne Katılımdaki Değişimlerin Karşılaştırılması.....	465
4.3.9. Emeklilik Yaşı-Sürelerinin Karşılaştırılması	471
4.3.10. Sosyal Harcamalardaki Değişimin Karşılaştırılması	476
4.4. DEMOGRAFİK DEĞİŞİM EKSENİNDE SOSYAL GÜVENLİK	
REFORMLARI: ÜLKE ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	479
4.4.1. Sosyal Güvenlik Reformlarına Etkileri Bakımından Demografik Değişim Sürecinde Refah Sağlayıcı Aktörlerdeki Dönüşümün Karşılaştırılması.....	479
4.4.2. Demografik Değişim Sürecinde Sosyal Güvenlik Reformlarının Ülkesel Boyutta Karşılaştırılması.....	486
4.4.3. Küresel Demografik Değişim (Nüfusun Yaşlanması) Bağlamında Sosyal Güvenlik Odaklı Politikalar	498
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	508
KAYNAKÇA	532
EKLER.....	604
ÖZGEÇMİŞ	606

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Farklı Yargılar Bakımından Toplumsal Yaşlanma Teorilerinin Karşılaştırılması	64
Tablo 2: Dünyada Bölgelere ve Yaş Gruplarına Göre Nüfus (%) (1950-2050)	112
Tablo 3: Dünyada Kaba Doğum Oranlarının Değişimi (‰) (1955-2050)	114
Tablo 4: Demografik Değişim Sürecinde Toplam Doğurganlık Hızları (1955-2050)	116
Tablo 5: Demografik Değişim Sürecinde Doğal Nüfus Artış Hızları (‰) (1955-2050)	118
Tablo 6: Dünyada Bölgelere Göre Yaşlı Nüfus Artış Hızları (‰) (2013)	119
Tablo 7: Dünyada Doğumda Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl) (1955-2050)	120
Tablo 8: Dünyada Kaba Ölüm Oranları (‰) (1955-2050)	123
Tablo 9: Almanya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000) (1950-2050)	127
Tablo 10: Almanya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)	129
Tablo 11: Almanya’da Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (‰) (1950- 2050)	139
Tablo 12: Almanya’da Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızı (%) (1950-2050)	141
Tablo 13: Almanya’da Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi (Yıl) (1950-2050)	143
Tablo 14: Almanya’da Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)	145
Tablo 15: Çin’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000) (1950-2050)	150
Tablo 16: Çin’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)	151
Tablo 17: Çin’de Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranlarının Değişimi (‰) (1950-2050)	158

Tablo 18: Çin’de Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1950-2050)	160
Tablo 19: Çin’de Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi (Yıl) (1950-2050)	162
Tablo 20: Çin’de Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)	164
Tablo 21: İtalya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000) (1950-2050)	167
Tablo 22: İtalya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)	169
Tablo 23: İtalya’da Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (‰) (1950-2050)	177
Tablo 24: İtalya’da Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1950-2050)	178
Tablo 25: İtalya’da Doğumda Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl) (1950-2050)	180
Tablo 26: İtalya’da Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)	182
Tablo 27: Japonya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000) (1950-2050)	185
Tablo 28: Japonya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)	187
Tablo 29: Japonya’da Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (‰) (1950-2050)	195
Tablo 30: Japonya’da Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1950-2050)	197
Tablo 31: Japonya’da Doğumda Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl) (1950-2050)	198
Tablo 32: Japonya’da Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)	200
Tablo 33: Sosyal Güvenliğe Etki Eden Demografik Değişim Unsurları	222
Tablo 34: Dünyada Bölgelere Göre Potansiyel Destek Oranları (1950-2015)	227
Tablo 35: Dünyada Bölgelere Göre Toplam Bağımlılık Oranları (1950-2050)	229
Tablo 36: Dünyada Bölgelere Göre Çocuk Bağımlılık Oranları (1950-2050)	230

Tablo 37: Dünyada Bölgelere Göre Yaşlı Bağımlılık Oranları (1950-2050)	232
Tablo 38: Almanya’da 2012 Yılı Sonrası Bakım Sigortasından Yapılan Ödemeler	258
Tablo 39: Sanal Belirlenmiş Katkı Hesabında Yaşa ve Yıllara Göre Katsayı Değişimleri (1996-2015)	345
Tablo 40: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1927-2050)	386
Tablo 41: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1935-2050).....	388
Tablo 42: Türkiye’de Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (%) (1945-2050)	401
Tablo 43: Türkiye’de Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1945-2050)	403
Tablo 44: Türkiye’de Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi (Yıl) (1945-2050)	404
Tablo 45: Türkiye’de Net Göç Hızı ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)	406
Tablo 46: SGK’ya Kayıtlı Aktif ve Pasif Sigortalılar Toplam Kişi Sayısı (2003-2015).....	422
Tablo 47: SGK Bütçesindeki Değişim (1.000) (2003-2015)	424
Tablo 48: SGK Bütçesinin ve Bütçe Transferlerinin GSYİH’ya Oranı (%) (2003-2014).....	425
Tablo 49: 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Sosyal Yardım Alan Kişi Sayısı (1977-2015)	430
Tablo 50: Geçmişten Günümüze Emeklilik Yaşı ile İlgili Düzenlemeler	440
Tablo 51: Emeklilik Sistemi Açıklarının GSYİH İçerisindeki Mevcut Durumu ve Uzun Dönem Projeksiyonları (%) (2005-2075)	445
Tablo 52: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Nüfusun Yaşlanma Hızı- Sürelerinin Karşılaştırılması	459
Tablo 53: Toplam İşgücüne Katılma Oranlarının Yaş Grubu Bakımından Karşılaştırılması (1990-2015) (%)	466
Tablo 54: Kadınlarda İşgücüne Katılma Oranlarının Yaş Grubu Bakımından Karşılaştırılması (1990-2015) (%)	469

Tablo 55: Erkeklerde İşgücüne Katılma Oranlarının Yaş Grubu Bakımından Karşılaştırılması (1990-2015) (%)	470
Tablo 56: Ülkelere ve Cinsiyete Göre Emeklilik Yaşı ve Emeklilik Süreleri (Yıl)	473
Tablo 57: Demografik Değişim Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Refah Sağlayıcı Aktörlerin Dönüşümü ve Öne Çıkan Düzenlemeler	482
Tablo 58: Demografik Değişim Sürecinde Temel Sosyal Güvenlik Reformları	495
Tablo 59: Demografik Değişim Ekseninde Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yönelik Reform Önerileri ve Öncelikleri	497

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Demografik Değişim Sürecinde Nüfus Piramidinin Görünümü	45
Şekil 2: Demografik Değişimin Yansımaları	78
Şekil 3: Japon Emeklilik Sistemi	352
Şekil 4: Reformlar Sonrası Refah Harcamalarının Ulusal Harcamalar İçerisindeki Görünümü	380
Şekil 5: Demografik Değişim Sürecinde Çok Boyutlu Sosyal Güvenlik Modeli ...	503
Şekil 6: Demografik Değişim Sürecinde Sosyal Güvenlik Sisteminde Çoklu Aktör Uygulamaları	504

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Malthus'un Nüfus Teorisinde Nüfus, Gıda ve Zaman İlişkisi	35
Grafik 2: Demografik Değişim Teorisi Beşli Süreç	47
Grafik 3: Demografik Değişim Teorisi Üçlü Süreç	50
Grafik 4: Yaşam Boyu Gelir Hipotezi	83
Grafik 5: Dünyada Demografik Değişimin Görünümü (1700-2050)	108
Grafik 6: Almanya'da Emeklilerin Sayısındaki Değişim (1992-2014)	251
Grafik 7: Sosyal Güvenlik Bütçesi Gelir ve Harcama Dengesi (2008-2013)	252
Grafik 8: Almanya'da Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1970-2012) (Milyar Euro)	254
Grafik 9: Almanya'da Toplam Sağlık Harcamaları (1992-2014) (Milyar Euro) .	256
Grafik 10: Almanya'da Bakım Sigortası Gelir ve Giderleri (Milyar Euro) (1995-2013)	260
Grafik 11: Almanya'da Yaşlanma Endeksindeki Değişim (1955-2050)	262
Grafik 12: Almanya'da Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (1955-2050)	263
Grafik 13: Almanya'da Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (1955-2050)	265
Grafik 14: Almanya'da Sistem Destek Oranlarının Yıllara Göre Değişimi (1962-2012)	267
Grafik 15: Almanya'da Sosyal Harcamaların GSYİH'ya Oranındaki Değişim (%) (1980-2014)	268
Grafik 16: Çin'de Emeklilerin Sayısındaki Değişim (1990-2014)	289
Grafik 17: Çin'de Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1995-2014)	291
Grafik 18: Çin'de Tıbbî Sigorta Gelirleri ve Harcamaları (1995-2014)	294
Grafik 19: Çin'de Yaşlanma Endeksindeki Değişim (1955-2050)	298
Grafik 20: Çin'de Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050)	300
Grafik 21: Çin'de Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (1955-2050)	301
Grafik 22: Çin'de Sistem Destek Oranı (Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı) Değişimi (Kişi) (1989-2013)	302
Grafik 23: Çin'de Sosyal Harcamaların GSYİH'ya Oranındaki Değişim (%) (1995-2011)	303
Grafik 24: İtalya'da Toplam Emeklilik Sayısı (1975-2014)	321

Grafik 25: İtalya’da Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1989-2013)	323
Grafik 26: İtalya’da Sağlık Hizmetleri Toplam Harcamalar (1990-2012)	325
Grafik 27: İtalya’da Yaşlanma Endeksinin Değişimi (1955-2050)	329
Grafik 28: İtalya’da Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050)	331
Grafik 29: İtalya’da Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (Kişi) (1955-2050)	332
Grafik 30: İtalya’da Sosyal Harcamaların GSYİH’ya Oranındaki Değişim (%) (1980-2014)	333
Grafik 31: GSYİH'nın ve Emeklilik Harcamalarının Dönemsel Değişim Oranları (1989-2013)	339
Grafik 32: Japonya’da Emeklilerin Sayısındaki Değişim (2005-2012)	356
Grafik 33: Japonya'da Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1980-2012)	357
Grafik 34: Japonya'da Sağlık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1980-2012)	364
Grafik 35: Japonya'da Bakım Sigortası Harcamaları (2000-2012)	365
Grafik 36: Japonya’da Bakım Sigortasından Yararlanan Yaşlı Nüfus (2000-2012)	366
Grafik 37: Japonya’da Yaşlanma Endeksinin Değişimi (1955-2050)	367
Grafik 38: Japonya’da Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050) .	369
Grafik 39: Japonya’da Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (Kişi) (1955-2050)	371
Grafik 40: Japonya’da Sosyal Harcamaların GSYİH’ya Oranındaki Değişim (%) (1980-2013)	372
Grafik 41: Toplam Prim Gelirlerinin Giderleri Karşılama Oranı ve Prim Gelirlerinin Emekli Aylığı ve Sağlık Ödemelerini Karşılama Oranı (%) (2003-2014).....	426
Grafik 42: Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Yıllara Göre Görünümü (%) (2005-2015)	427
Grafik 43: 1999, 2006-2008 Reformları Sonrası Emeklilik Sisteminde Yaşanması Beklenen Açıklar (%) (2010-2075)	428
Grafik 44: Türkiye’de Yaşlanma Endeksinin Değişimi (1955-2050)	431
Grafik 45: Türkiye’de Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050) .	433

Grafik 46: Türkiye’de Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (Kişi) (1955-2050).....	434
Grafik 47: Türkiye’de Sistem Destek Oranlarının Değişimi (Kişi) (1995-2014) ..	437
Grafik 48: Türkiye’de Sosyal Harcamaların GSYİH’ya Oranı (%) (1980-2013) .	438
Grafik 49: Emeklilik Yaşına İlişkin Reformlar Sonrası Emeklilikte Geçen Sürelerin Değişimi (Yaş-Yıl) (2005-2055)	443
Grafik 50: Doğal Nüfus Artış Hızlarındaki Değişimin Karşılaştırılması (1950- 2050) (%).....	454
Grafik 51: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Doğurganlık Hızlarının Karşılaştırılması (1950-2050)	456
Grafik 52: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Yaş Gruplarının Karşılaştırılması (%) (1950-2050)	457
Grafik 53: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’nin Yaşlanma Endeksinin Karşılaştırılması (1955-2050)	461
Grafik 54: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Bağımlılık Oranlarının Karşılaştırılması (1955-2050)	463
Grafik 55: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’nin Potansiyel Destek Oranlarının Karşılaştırılması (1955-2050).....	465
Grafik 56: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Sosyal Harcamalardaki Değişimin Karşılaştırılması (1980-2014) GSYİH (%)	477

KISALTMALAR LİSTESİ

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
A.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
Bağ-Kur	: Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMAS	: Federal Ministry of Labour and Social Affairs (Federal Almanya Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı)
Covip	: Italian Supervisory Commission for Pension Funds (İtalyan Emeklilik Fonları Danışma Topluluğu)
DB	: Defined Benefit (Tanımlanmış/Belirlenmiş Fayda)
DC	: Defined Contribution (Tanımlanmış/Belirlenmiş Katkı)
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
EGM	: Emeklilik Gözetim Merkezi
EHI	: Employee Health Insurance (Çalışan Sağlık Sigortası)
EPS	: Employees' Pension System (Çalışan Emeklilik Sistemi)
ESCAP	: UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (BM Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu)
FPLD	: Fondo Pensioni Lavoratori Dipendenti (Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu)
GAP	: Global Aging Preparedness (Küresel Yaşlanmaya Hazırlık)
GFIA	: German Federal Insurance Authority (Federal Alman Sigorta Kurumu)
GPIF	: Government Pension Investment Fund (Hükümet Emeklilik Yatırım Fonu)
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
İKO	: İşgücüne Katılma Oranı
ILO	: International Labor Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

INPS	: Istituto Nazionale della Previdenza Sociale (Kamu Çalışanları Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu)
ISA	: Individual Saving Accounts (Bireysel Kazanç Hesapları)
ISSA	: International Social Security Association (Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği)
ISTAT	: Istituto Nazionale Di Statistica (Ulusal İstatistik Enstitüsü)
İYAK	: İşçi Yardımlaşma Kurumu
KBDG	: Kişi Başına Düşen Gelir
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
MAA	: Mutual Aid Associations (Karşılıklı Yardım Birlikleri)
MAP	: Mutual Aid Pensions (Katkılar ve Karşılıklı Yardım Esaslı Emeklilik)
MEYAK	: Memur Yardımlaşma Kurumu
MOHRSS	: Ministry of Human Resources and Social Security (Sosyal Güvenlik ve İnsan Kaynakları Bakanlığı)
MORIS	: Mandatory Occupational Retirement Insurance Scheme (Zorunlu Mesleki Emeklilik Sigorta Planı)
NCSSF	: The National Council for Social Security Fund (Ulusal Konsey Sosyal Güvenlik Fonu)
NDC	: Notional Defined Contribution (Sanal Belirlenmiş Katkı)
NHI	: National Health Insurance (Ulusal Sağlık Sigortası)
NPS	: National Pension Scheme (Ulusal Emeklilik Sistemi)
NRPS	: New Rural Pension Scheme (Yeni Kırsal Emeklilik Planı)
OECD	: Organization for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
ONMI	: National Organization for the Protection of the Motherhood and Infancy (Bebekliğin ve Anneliğin Korunması Ulusal Organizasyonu)
OYAK	: Ordu Yardımlaşma Kurumu
PAYG	: Pay As You Go (Dağıtım Yöntemi)
p./pp.	: Page/Pages (Sayfa/Sayfalar)

PFc	: Contractual Pension Fund (Sözleşme Esaslı Emeklilik Fonu)
PFo	: Open Pension Funds (Açık Emeklilik Fonları)
PROST	: Pension Reform Option Simulation Toolkit (Emeklilik Reformları için Simülasyon Pakedi)
PSVaG	: Pensions-Sicherungs-Verein Versicherungs auf Gegenseitigkeit (Emeklilik Güvence Derneği Karşılıklı Sigorta Şirketi)
s./ ss.	: Sayfa/Sayfalar
SGB	: Sozialgesetzbuch (Sosyal Güvenlik Kitabı)
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSF	: Social Security Fund (Sosyal Güvenlik Fonu)
SSGSS	: Sosyal Sigortalar Genel Sağlık Sigortası
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
sy.	: Sayfa yok
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
ty.	: Tarihi yok
UCD	: Central Demographic Office (Merkezi Demografi Ofisi)
UFFN	: Fascist Union for Large Families (Geniş Aileler Faşist Birliği)
UNDESA	: United Nations Department of Economic and Social Affairs (BM Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanı)
UNFPA	: United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
VIRIS	: Voluntary Individual Retirement Insurance Scheme (Gönüllü Bireysel Emeklilik Sigorta Fonu)
Vol.	: Volume (Cilt)
WB	: World Bank (Dünya Bankası)
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

GİRİŞ

İnsanların belirli bir mekânda bir arada yaşamaya başladıkları dönemlerden bu yana, nüfus konusu güncelliğini korumuş ve konu ile ilgili araştırmaların sayısı giderek artış göstermiştir. Nüfus bilimi olarak ifade edilen demografinin ve demografik değişimlerin pek çok araştırmacı tarafından yoğun bir ilgi ile çalışılmasının sebebi, ele alınan bu kavramların ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yapıları etkilemesi kadar bu yapılardan etkilenmesi de olmuştur. Bu durumda adeta birer devrim olarak nitelendirilen demografik değişimler, sonuçları ve etkileri bakımından önemli birer konu halini almıştır.

Demografik değişim temel olarak yüksek ölüm ve doğum oranlarından düşük ölüm ve doğum oranlarına geçişi karakterize eden bir süreçtir. Bu süreçte temel demografik değişkenler olan doğum, ölüm ve göçler değerlendirildiğinde, demografik değişimin Avrupa'dan Amerika'ya, Amerika'dan Asya'ya, Asya'dan Afrika'ya tüm dünyayı etkisi altına alan küresel yaşlanma sürecini işaret ettiği gözlenmektedir. Bu bağlamda demografik değişimin yalnızca nüfusun yaşlanması anlamına mı geldiği, nüfusun önceki yıllardaki genç ve dinamik yapısını kazanıp kazanamayacağı soruları da akla gelebilmektedir. Elbette ki demografik değişim içeriğinde yer alan "değişim" ifadesinin etkisi ve demografik değişkenlerin zaman içerisinde göstereceği performansa (dinamizme) bağlı olarak farklı eğilimler de gösterebilmektedir. Ancak nüfusa ilişkin basit düzeyde tutulmuş ilk kayıtlardan günümüz modern nüfus araştırmalarına kadar gelen son noktada demografik değişimin nüfusun yaşlanmasını ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Tarım devrimi ile yerleşik hayata geçiş, sanayi devrimi ve teknolojik dönüşüm ile sağlık ve hijyen koşullarının gelişimi, gıda maddelerinin miktarının/çeşidinin artması ve beraberinde artan yaşam süreleri küresel yaşlanmanın en temel sebepleri arasında yer almaktadır. Bu gelişmeleri takiben sosyal yapının değişimi, aile yapısındaki dönüşüm, göç ve hareketlilik, kentleşme, kentleşme sonrası değişen yaşam tarzı ve emek piyasalarındaki dönüşüm demografik değişimin yaşlanmaya doğru yol aldığı göstermektedir. Bu bağlamda 1700'lerde yaklaşık 1 milyar kişinin yaşadığı dünyada, doğumda beklenen yaşam sürelerinin ortalama 26 yıl olduğu gözlenirken, 1900 yılında 1 milyar 500 milyonu aşan dünya nüfusu karşısında doğumda beklenen

yaşam süresinin 30 yıla, 1950'lerde aynı sürenin 50 yıla çıktığı görülmüştür.¹ Dünya nüfusu 2000'lerde 6 milyarı geçmiş, doğumda beklenen yaşam süreleri de 60 yılı aşmıştır. 2015 yılı itibarı ile dünya nüfusu 7 milyar 500 milyona ulaşmış, doğumda beklenen yaşam süreleri ise 70 yılın üzerine çıkmıştır. Bu süreçte 19. yy. ve öncesi yüksek doğum ve ölümleri takiben, 20. yy.'da ölümlerin, 21. yy.'da ise özellikle doğumların hızla azalış kaydetmeye başlaması demografik yapıda daha önce görülmediği kadar hızlı bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu durumda öncelikle 0-14 yaş arası çocuk nüfus azalış kaydederken, 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus artışını sürdürmüş, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise artışa geçmiştir. Böylelikle, dünyada, 1950 yılında toplam nüfus içerisinde % 5,1'lik paya sahip olan 65 yaş ve üzeri nüfus, 2000 yılında % 6,8'e, 2015 yılında ise % 8,3'e yükselmiştir.

Demografik değişim elbette ki her ülkeyi aynı süreçte, aynı boyutta ve aynı tepkileri verecek şekilde etkilememiştir. 20. yy.'da Avrupa'da Almanya ve İtalya gibi ülkelerde etkilerini hissedilir derecede göstermeye başlayan demografik değişim, aynı süreçte Japonya başta olmak üzere Çin gibi Asya ülkelerinde de önemli bir dönüşüm kaydetmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlanan demografik değişim sonucunda 21.yy.'ın ortalarına doğru dünyadaki 65 yaş ve üzeri nüfusun % 75'inin gelişmekte olan Asya ülkelerinde yaşayacak olması günümüzde bahsedildiğinin aksine nüfusun yaşlanması konusunun tek muhatabının gelişmiş Avrupa ülkeleri olmadığını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda 2015 yılı itibarı ile en fazla nüfusa sahip (1 milyar 370 milyon) ülke olmasının yanı sıra, Asya ülkeleri arasında hızlı bir demografik değişim süreci yaşaması Çin'e olan ilgiyi giderek arttırmaktadır. Dünyada yaşayan 65 yaş ve üzeri nüfusun (615 milyon kişi) yaklaşık 132 milyonunun Çin'de bulunması ve Çin'deki yaşlı nüfusun önümüzdeki 15 yıl içerisinde şimdiki yaşlı nüfusunun iki katına yaklaşacak olması demografik değişim karşısında gelecek perspektiflerinin şimdiden belirlenmesi bakımından Çin'i özel bir konuma taşımıştır. Türkiye'de de mevcut eğilimlerle yaşlı nüfus artış hızının 2025 yılı sonrasında önceki dönemlere göre hız kazanması beklenmektedir. Bu bağlamda Çin örneğinin yanı sıra Türkiye için de özellikle önümüzdeki 20-25 yıllık dönemde yaşlı nüfusun

¹ Klaus M. Leisinger, **Die sechste Milliarde Weltbevölkerung und nachhaltige Entwicklung**, Germany, Verlag C.H. Beck, 2000, s.19.

günümüzdekinin iki katına yaklaşmasına yönelik beklenti demografik değişimin gelişmekte olan ülkeler için de önem taşıdığını ortaya koyan birer gösterge ve örnektir.

Demografik değişim süreci bu süreci uzun süredir yaşayan gelişmiş Avrupa ülkelerinin temel sorunu olarak niteledirilirip gelişmiş ülkelerin demografik değişime verdikleri tepkiler daha fazla mercek altına alınsa da, gelişmekte olan ülkelerin de demografik değişim sürecine ilişkin politikalar geliştirmeleri acil bir ihtiyaç haline dönüşmektedir. Bu politikaların geliştirilmesi sürecinde ülkesel deneyimler farklı olsa da, süreci geriden takip eden ülkeler için Avrupa ülkelerinin deneyimleri birer örnek sunması bakımından önem taşımaktadır. Bu süreçte gelişmiş ve yaşlı Avrupa ülkelerinin ortaya koymaya çalıştığı önerileri doğrudan gelişmekte olan ülkeler için sunmak yerine, nüfusu hızla yaşlanan gelişmekte olan ülkeler için küresel etkileri dikkate alırken bölgesel ve ülkesel farklılıkları da göz önünde bulunduran öneriler üretmek gerektiğinin altını çizmekte fayda vardır.

Demografik değişim sürecinde nüfus odaklı çözümler üretilmesi gereken pek çok sosyal politika alanı bulunmaktadır. Bu alanlardan biri de bu tezin de araştırma konusu olan sosyal güvenlik sistemleridir. Sosyal güvenliğin odak noktasının toplumu oluşturan tüm bireyler olması sosyal güvenlik-demografi ilişkisini açıklamada temel vasıtaadır. Bir diğer ifade ile sosyal güvenlik sistemlerinin yaş, cinsiyet, eğitim, gelir durumu ayırdetmeksizin toplumun tamamını kapsamaması; nüfus ve sosyal güvenlik ilişkisinde temel ayağı oluşturmaktadır.

Demografik değişim sürecinin başlangıcında, geleneksel toplumsal yapının da etkisi ile, bireylerin sosyal güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında aile, mesleki kuruluşlar, tanıdık, komşu vb. geleneksel sosyal güvenlik vasıtalarının ön planda olduğu görülmektedir. Çünkü böyle bir durumda modern sosyal güvenlik uygulamalarına olan ihtiyaç henüz ortaya çıkmamıştır. Buna karşın değişime uğrayan sosyal ve ekonomik koşullarla demografik değişimin ilerleyen süreçlerinde durum değişmiş, geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri yerini hızla modern sosyal güvenlik yöntemlerine bırakmaya başlamıştır.

Sosyal güvenlik sistemlerinin de tıpkı nüfus gibi dinamik bir yapıya sahip olduğu düşünüldüğünde, demografik değişimin etkileri bir süre sonra modern sosyal

güvenlik uygulamalarında da tehlike sinyallerinin çalmasına sebep olmuştur. Bu durum özellikle demografik değişimin son sürecine yaklaşmış ya da son süreci yaşayan gelişmiş ve(ya) gelişmekte olan ülkeler için modern sosyal güvenlik uygulamalarında yeni bir dönüşümü zorunlu kılmıştır. Böyle bir dönüşümü gerekli kılan temel faktör özellikle “Baby Boom-Bebek Patlaması Kuşağı”nın (1946-1964 yılları arasında dünyaya gelmiş kişiler) hızla emekli olması ve(ya) emekli olmaya başlaması karşısında aynı hızla çocuk nüfusunun azaması ve çalışma çağındaki nüfusun önce durağanlaşması sonra azalışa geçecek olmasıdır.

Böyle bir etki ile nüfus odaklı sosyal güvenlik sistemleri (konseptleri) hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu durumda yapılan parametrik ve yapısal değerlendirmeler ekseninde hem mevcut yaşlı neslin, hem de sayıları artarak hızla yaşlanacak neslin sosyal güvenlik ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı ulusal ve uluslararası aktörlerce hızla değerlendirilmektedir. Bu durum nüfus-sosyal güvenlik ilişkisine yeni ve farklı bir pencereden bakılmasını gerektirmektedir. Başka bir ifade ile, sosyal güvenlik alanındaki tüm düzenlemelerin doğrudan ya da dolaylı olarak nüfusun farklı kesimlerini etkileyecek olması, bu alanda yapılan ve(ya) yapılacak her türlü düzenlemede demografik verilere başvurmayı gerekli ve önemli kılmaktadır. Demografik verilerin dikkate alınması sosyal güvenlik sistemlerinin maliyetini orta ve uzun vadede belirlemek bakımından öneme sahiptir. Aktif-pasif nüfus dengesi sosyal güvenlik sisteminden sağlanacak olan faydaların nüfusun değişik kesimlerine zamanında ulaştırılmasını ve koruyucu önlemlerin sağlanmasını da etkileyeceğinden demografi ve sosyal güvenlik arasında önemli bir münasebet olduğu görülmektedir.

Demografik değişim ekseninde sosyal güvenlikte dönüşüm yukarıda da açıklandığı üzere dünyayı etkisi altına almış bir olgu olmakla beraber, bu değişimi yaşayan bütün ülkeleri incelemek hem uzun bir müddet alacağı, hem de tezin kapsamını aşacağı için tezde çalışma konumuza ışık tutacak seçilmiş ülke örnekleri üzerinden detaylı araştırmalara yer verilmektedir. Bu bağlamda tezde, başta Türkiye olmak üzere, Avrupa ülkelerini temsilen Almanya ve İtalya’ya, Asya ülkelerini temsilen Çin ve Japonya’ya yer verilmiştir. Gelişmiş ülkeler bağlamında Almanya, İtalya ve Japonya incelenirken gelişmekte olan ülkeler kapsamında Çin ve Türkiye örnekleri değerlendirilmiştir.

Tezde Avrupa ülkelerini temsilen Almanya ve İtalya'nın seçilme nedeni; gelişmiş Avrupa ülkeleri konumunda olan Almanya ve İtalya'nın demografik değişim sürecini tamamlamış ve ileri derecede yaşlı nüfusa sahip ülkeler konumunda (Japonya'yı takiben) ilk sıralara yerleşmiş olmalarıdır. 1990'lardan günümüze iki ülkede de nüfusun yaşlanmasına bağlı sosyal güvenliğe yönelik reform arayışları hız kazanmıştır.

Bu tez çalışmasında Asya ülkelerini temsilen Çin ve Japonya seçilmiştir. Gelişmekte olan bir ülke konumundaki Çin'in seçilmesinin sebebi; Çin'de demografik değişim sürecinin (35 yıl) Avrupa ülkeleri (70-115 yıl arası) ile karşılaştırıldığında oldukça hızlı yaşanıyor olması ve Çin'in zenginleşmeden önce nüfusu yaşlanmaya başlayan bir ülke konumuna gelmiş olmasıdır. Bu bağlamda Avrupa ülkeleri kadar gelişmiş bir sosyal güvenlik sistemine sahip olmayan Çin'in, tıpkı demografik değişimde yaşadığı hızlı süreç gibi, sosyal güvenlik sistemini de nüfusu odak olarak hızlı bir dönüşüme tabi tutmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Tezde bir diğer Asya ülkesi ve gelişmiş bir ülke konumunda olan Japonya'nın seçilme nedeni; dünyada en yüksek oranda yaşlı nüfusa sahip ülke olarak günümüzde adeta yaşlılar ülkesi konumuna gelmesi ile bu ülkede demografik yapıyı esas alarak sosyal güvenlik sistemlerinde nasıl bir dönüşüm yaşandığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda nüfusun hızla yaşlandığı Türkiye için, tez kapsamında seçilmiş diğer ülkelerin deneyimlerinden yola çıkılarak nüfus odaklı sosyal güvenlik uygulamaları değerlendirilecek ve bir takım çıkarımlarda bulunulacaktır. Bu tartışmalar ve karşılaştırmalar yapılırken her ülkenin kendine özgü ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yapılarındaki farklılıklar da elbette göz önünde bulundurulacaktır.

Bu doğrultuda bu tezde; sosyal güvenlik sistemlerinin tıpkı nüfus gibi canlı-dinamik bir yapıya sahip olduğu, nüfusun yapısındaki değişimlerin sosyal güvenlik sistemlerinde de dönüşümleri beraberinde getireceği savunulmaktadır. Bu bakış açısından hareketle; demografik değişim karşısında sosyal güvenlik sistemlerinde dönüşüm yapılmamasının sosyal sigorta boyutu ile (emeklilik, sağlık ve bakım başta olmak üzere) gelişmiş-gelişmekte olan, Asya-Avrupa ülkelerinin sosyal güvenlik sistemlerinde orta ve uzun vadede tıkanmalara neden olacağı ileri sürülmektedir. Böylece, değişen demografik yapının sosyal sigorta sistemleri üzerinde oluşturduğu

ve(ya) oluşturacağı baskının belirli-tek bir öneriden öte, birden çok alternatif ekseninde, çok boyutlu/aktörlü politikalar ekseninde çözümlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Ayrıca bu tezde her ülkenin demografik değişimi farklı hızla yaşaması, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısının farklı oluşuna karşın, refah devletinin dönüşümünde küreselleşme ile ülkeler arası yakınlaşmanın (convergence) hız kazanması ekseninde farklı ülkelerin deneyimlerinden yararlanılabileceği de ileri sürülmektedir.

Tezin diğer çalışmalardan farkı; literatür incelendiğinde, demografik araştırmaların sayısının gittikçe arttığı, buna karşın demografik değişimin sosyal güvenlik sistemlerine sosyal sigorta boyutu ile etkilerini özellikle ülkesel düzeyde ayrıntılı olarak (aynı anda Asya-Avrupa ülkeleri-gelişmiş-gelişmekte olan belirli ülkeler boyutu ile) araştıran, inceleyen, karşılaştıran ve değerlendiren çalışmaların Ulusal literatürde sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu durum tezi diğer çalışmalardan ayıran temel noktalardan biridir. Ayrıca bu tez, nüfusu en hızlı yaşlanan ülkelere biri olan Çin’de nüfus odaklı sosyal güvenlik reformlarını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan Ulusal literatürdeki ilk tez çalışması olması sebebi ile de diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Tezin konusu; demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerinde meydana getirdiği etkilerin sosyal sigorta uygulamaları (emeklilik, sağlık ve bakım uygulamaları) bağlamında oluşturduğu ve(ya) oluşturacağı zorunlu dönüşümü ve arayışları dünyanın en yaşlı ülkeleri arasında yer alan Japonya, İtalya ve Almanya ile nüfusu hızla yaşlanan Çin ve Türkiye örnekleri bağlamında karşılaştırmalı olarak araştırmak ve özellikle Türkiye için bir takım değerlendirmelerde bulunmak bu çalışmanın temel konusudur.

Tezin önemi ve amacı; bu tez demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan ve(ya) yaşanacak olan sorunların sigorta uygulamaları kapsamında tezde yer alan ülke örnekleri bakımından derinlemesine araştırılması, demografik değişimi uzun süredir yaşayan ülkelerin deneyimlerinin değerlendirilmesi, böylelikle demografik değişim sürecini henüz tamamlamamış ülkeler için bir yol haritasının oluşturulması bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda tez kapsamındaki seçilmiş ülkelere sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği için

hangi çözüm önerilerinin sunulduğunun/sunulabileceğinin araştırılması ile tezin kapsamı dışında kalan diğer gelişmiş-gelişmekte olan ülkelere ışık tutulması amaçlanmıştır.

Tezin yöntemi; bu tezin farklı ülke örneklerini kapsamı ve seçilmiş ülke örneklerinin tezin konusu ve amacı ekseninde araştırılmasının hedeflenmesi sebebi ile, her ülkeye ait ikincil veriler; özel olarak ülkelerin istatistik ofisleri ve ilgili bakanlıklarından, genel olarak da uluslararası kuruluşların yayınlamış olduğu raporlardan temin edilmiştir. Yoğun literatür araştırmaları ve elde edilen ikincil veriler doğrultusunda, kısa, orta ve uzun vadede hem ülke bazında (ayrı ayrı) incelemelere yer verilmiş, hem de ülkeler arası karşılaştırmalar ortaya konarak tanımlayıcı (descriptive) yöntem ile bir takım değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tezin temel araştırma problemleri;

- Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de demografik değişimin sosyal güvenlik sistemlerini sosyal sigorta boyutu ile nasıl etkilediği?
- Demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki etkilerini uzun süredir yaşayan tez kapsamındaki ülkelerin tecrübelerinin neleri kapsadığı ve demografik değişim ile birlikte bu ülkelerde hangi reformların uygulandığı?
- Demografik değişimin dinamik bir yapıya sahip sosyal güvenlik sistemleri üzerinde sosyal sigorta uygulamaları ekseninde oluşturduğu sorunları çözümlenebilecek önerilerin neler olabileceği? tezin temel araştırma problemleridir.

Araştırma problemlerinden hareketle dört ana bölümden oluşan bu tezin ilk bölümünde; kavramsal çerçeve adı altında nüfus, demografi, sosyal politika, demografik değişim, yaşlanma ve yaşlılık, vb. kavramlar açıklanmaktadır. Bu açıklamaların ardından demografik değişime yönelik yaşlanma ve nüfus konuları teoriler boyutunda incelenmekte, demografik değişimin etkileri ortaya konmakta ve uluslararası sosyal politika aktörlerinin demografik değişime bakışı değerlendirilmektedir.

Tezin ikinci bölümünde ise, (genel olarak) dünyada demografik değişimin görünümü ortaya konduktan sonra tez kapsamındaki ülkelerin demografik değişim

sürecinde nüfus yapılarında meydana gelen değişimler ve buna bağlı nüfus politikalarında yaşadıkları dönüşümler açıklanmaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde, sosyal politika, demografi ve sosyal güvenlik ilişkisi, demografik değişim süreci bağlamında derinlemesine değerlendirilmektedir. Bu bölümde tez kapsamında seçilmiş ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri incelenmekte olup, bu ülkelerin demografik değişime bağlı sosyal sigorta uygulamalarında (emeklilik, sağlık ve bakım sigortaları kapsamında) yaşadıkları dönüşümler açıklanmaktadır. Bu durumda demografik değişimin etkisi ile geçmişte uygulanmış ve günümüzde uygulanan nüfus odaklı sosyal güvenlik politikaları ve her ülkenin bu süreçte geliştirdiği sosyal güvenlik reformları ortaya konmaktadır.

Tezin dördüncü bölümünde demografik değişim sürecinde Türkiye’de nüfus, nüfusun yapısı, sosyal güvenlik uygulamaları ve demografi ilişkisi, nüfusun yaşlanmasının sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturacağı etki incelenmektedir. Ayrıca bu bölümde Türkiye ve tez kapsamında seçilmiş diğer ülkelerde sosyal güvenlik reform arayışı ve ülkelerin reformlara verdikleri farklı, ortak ve(ya) benzer yanıtlar ülkesel farklılık ve benzerlikler dikkate alınarak karşılaştırmalı bir biçimde incelenmekte, sonuç bölümünde bazı değerlendirmelerde ve önerilerde bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVEDE

DEMOGRAFİK DEĞİŞİM

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İlk toplumlardan bu yana nüfus konusu ele alınmakla beraber, konuya ilişkin araştırmalar her geçen gün dikkat çekici boyutta artış göstermektedir. Bu araştırmalar bağlamında nüfus, kimi zaman askeri, siyasi, ekonomik vb. açılardan güç ve toplumların, ülkelerin var olma nedeni olarak nitelendirilirken, kimi zaman da toplumlar için tehdit ve çöküş nedeni olarak algılanmıştır. Konu insan ve (belirli bir bölgede yaşayan) insan topluluklarındaki değişim olunca, nüfusun tehdit mi, yoksa fırsat mı? olduğu yönündeki tartışmalar ve sonuçları gündemdeki yerini korumaktadır.

Bu çerçevede, demografik değişim bağlamında nüfus eksenli politikaların incelenmesi, farklı politikaların oluşturulması, bu politikaların etkilerinin değerlendirilmesi ve tezin ilerleyen bölümlerinin açıklıkla anlaşılabilmesi için öncelikle kavramsal çerçevenin belirlenmesi önem ve gereklilik oluşturmaktadır.

Tezin kavramsal çerçeve kısmında temel olarak; nüfus, demografi, yaşlanma, demografik değişim, sosyal politika, vb. kavramlara yer verilmektedir. Elbette bu kavramlar dışında kalan ve konu ile ilgili olan daha pek çok kavram da bulunmaktadır. Bu kavramlara kavramsal çerçeve başlığı altında yer verilmemekle beraber, tezin ilerleyen bölümlerinde yeri geldikçe ilgili kavramlara da değinilecektir. Böylece hem kavramsal çerçeve kısmının temel kavramlar dışında çok fazla uzun tutulmaması, hem de yeni kavramların ilgili bölümlerde verilecek olması nedeni ile tekrardan kaçınmak ve tezin akışında bütünlük sağlamak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki başlıklarda tezde yer alacak temel kavramlara değinilmektedir.

1.1.1. Nüfus

Kökü Arapçaya dayanan nüfus, “nefs” sözcüğünün çoğul anlamda kullanımından türemiştir.² Osmanlıca-Türkçe Sözlüğü’ne göre nefis; can, kişi, üfleme, göz, maya, öz varlık ve bir şeyin zatı-aslı olan, kendisi olarak tanımlanmaktadır.³ Nefs, ruh ve bedenden oluşarak benlik bilincine sahip insan, kişilik ve insanın iç benliğidir.⁴ Nefs kökeninden yola çıkılarak açıklanan nüfus; insan topluluğu, diğer bir deyişle belirli bir yerdeki insan sayısını ifade etmektedir.⁵

Türk Dil Kurumu (TDK) nüfusu genel ve özel anlamı bakımından iki şekilde açıklamaktadır. Buna göre genel anlamı ile nüfus, belirli bir hanede yaşayan insanların sayısı olarak tanımlarken, özel anlamı ile nüfus, ortak özellik gösteren kimselerin (tarım nüfusu, gece kondu nüfusu vb.) bir araya gelmesidir.⁶

Gürtan ise nüfusu; “belirli bir anda belirli bir bölgede yaşayan insanların oluşturduğu kütle olarak tanımlamaktadır”.⁷ Bu tanımla nüfusun açıklanmasında mekânın büyüklüğünden öte bir arada yaşayan insanların önemine dikkat çekilmektedir. Böylece sınırların belirlenmiş olması şartı ile köy, şehir, bölge, memleket ve kıtada yaşayanların sayısı o mekânın nüfusu olarak ifade edilmektedir. Bu durumda dünyada yaşayan herkes dünya nüfusunu oluşturmaktadır.⁸

Bununla birlikte Türkiye’de Sunday Üner tarafından nüfus bilim alanında yayınlanmış en önemli ve kapsamlı çalışmalardan birisi olan “Nüfusbilim Sözlüğü”nde nüfus; “belirli bir anda belirli bir bölgede yaşayan bireylerin toplamı” olarak açıklanmaktadır.⁹

² Sedat Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası yayınları, Yayın No:2006-49, 2006, s.29.

³ Osmanlıca Türkçe Sözlük, “Nefs”, (Çevrimiçi): <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=nefs&t=%40>, 04 Nisan 2015.

⁴ Ali Seyyar, “Nefs”, (Çevrimiçi): http://www.sosyalsiyaset.net/documents/sozluk_n.htm, 04 Nisan 2015.

⁵ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s.5.

⁶ TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1988, s. 1094.

⁷ Kenan Gürtan, **Demografik Analiz Metodları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 260, 1969, s. 4-6.

⁸ **A.e.**, s. 5.

⁹ Sunday Üner, **Nüfusbilim Sözlüğü**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1972, s. 11.

Çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan, ancak tamamen farklı anlamlara sahip ve nüfus olgusunun açıklandığı durumlarda sıklıkla kullanılan iki kavram daha bulunmaktadır. Bu kavramlar nüfus planlaması ve aile planlamasıdır. Nüfus planlaması ve aile planlaması kavramları tezin ilerleyen bölümlerinde özellikle ülke örneklerine yönelik incelemeler ve karşılaştırmalar kısmında tafsilatlı olarak açıklanacağı için kavramsal açıklamaların yer aldığı ve nüfus kavramının açıklandığı bu başlıkta bu kavramlar yalnızca kısaca tanımlanmakta ve aralarındaki temel fark açıklanmaktadır.

Her iki kavram ile ilgili pek çok tanım yapılmış olmakla beraber, Dünya Sağlık Örgütü (WHO); bireylere ve çiftlere arzu ettikleri sayıda ve arzu ettikleri doğum aralıkları ile istedikleri zaman çocuk sahibi olma imkânının sağlanmasını “Aile Planlaması” olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Nüfus bilimciler Bongaarts, Mauldin ve Phillips aile planlaması olmaması durumunda gelişmekte olan ülkelerde 2100 yılında nüfusun 10 milyar yerine 14,6 milyar olacağını ileri sürerek aile planlamasının önemine dikkat çekmektedirler.¹¹

“Nüfus planlaması” ise; nüfus artışını yavaşlatmak veya artışı teşvik etmek için ülke genelinde sağlıklı bir nüfus politikası uygulamaya yönelik faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda doğal afetler nedeni ile meydana gelen ölümler sonucunda yeni nüfus politikaları belirlemek, gebeliği önlemeye yönelik uygulamalar ortaya koymak, çeşitli yollarla çocuk düşürme ve kürtajı önlemek ve(ya) teşvik etmek, çocuklar arasında cinsiyete veya farklı sebeplere bağlı olarak seçim uygulamalarına yönelik tedbirler, vergi indirimleri, aile yardımı, sağlık ve eğitim yardımları vb. nüfus planlaması kapsamında değerlendirilmektedir.¹²

Görüldüğü gibi nüfus planlaması, ekonomik, siyasi ve tıbbî yönleri ile dünyayı etkileyen bir durum olarak önem taşımaktadır.¹³ Diğer bir deyişle aile planlamasında nüfusun belirleyicisi aile iken, nüfus planlamasında nüfusun belirlenmesinde yetkili

¹⁰ World Health Organizations, “Family Planning”, (Çevrimiçi): http://www.who.int/topics/family_planning/en/, 06 Nisan 2015.

¹¹ John Bongaarts, W. Parker Mauldin, James F. Phillips, “The Demographic Impacts of Family Planning Programs”, **Studies Family Planning**, Volume: 21, Number: 6, November / December, 1990, p. 299.

¹² Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 30.

¹³ Sabahaddin Zaim, **Türkiye’de Nüfus Meselesi**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1973, s. 11.

merciin devlet olduğu görölmektedir. Ayrıca aile planlamasında daha çok nüfusu sınırlayıcı tedbirler alınırken, nüfus planlamasında nüfusu hem arttırıcı, hem de azaltıcı ve(ya) sınırlayıcı tedbirlere yer verilmesi de nüfus kavramı ile yakından ilişkili bu iki kavram arasındaki temel farkları ortaya koyarak kavramların kullanımına ilişkin kargaşayı önlemektedir.¹⁴

1.1.2. Demografi

Demografi köken olarak Yunanca demos (nüfus) ve graphos/graphia (yazmak) sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir.¹⁵ Günümüzde en yaygın kullanımı ile nüfus bilimi olarak tanımlanan demografi, insan nüfusunun gelişimi, yapısı ve büyüklüğünü inceleyen çalışmalar bütünüdür.¹⁶

Demografi köklü bir geçmişe sahip olmakla birlikte, Antik Yunan döneminde demografiden, gözetim ve denetim mekanizması olarak, vergi toplamak ve askere alınacak kişileri belirlemek açısından faydalanılmıştır. Antik dönem demografi yaklaşımları kapsamında Platon nüfusu sabitleyici uygulamalara odaklanırken, Aristo ise ideal nüfus yaklaşımı ile nüfus hareketlerini düzenlemeye yönelik fikirlere önem vermiştir.¹⁷ Nüfus teorileri kısmında tafsilatlı bir şekilde ele alınacağı üzere; Roma’da Sezar döneminde evlilikleri destekleyici kanunlar çıkarılmış, bekârlara yönelik vergi düzenlemeleri yapılmış ve nüfus artışı teşvik edilmiştir.¹⁸ Ortaçağ’da ise dinin etkisi ile nüfusa önem atfedilmiş, Rönesans’tan Modern Çağ’a kadar nüfus zenginlik kaynağı olarak görülmüştür. Merkantilist anlayışta nüfus, zenginlik ve gücün belirleyicisi olarak ifade edilirken, Fizyokratlar nüfus artışının zenginleşmenin bir sonucu olduğuna inanmışlardır. Adam Smith ise nüfus miktarı-işgücü ilişkisinden hareketle nüfusu belirleyen faktörün işgücü talebi olduğunu ileri sürmüştür.¹⁹

¹⁴ Hüseyin Saraç, **Ekonomik ve Sosyal Boyutuyla İslâm’da Nüfus Politikası**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Yayın No:254, 1997, s. 79.

¹⁵ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları, a.g.e.**, s. 3.

¹⁶ Walter Scheidel, “Population and Demography”, Princeton/Stanford Working Papers in Classics, 2006, p. 2.

¹⁷ Didem Danış, “Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış Ders 3: Nüfusbilimin Kuramsal Tarihçesi (19.yy. Öncesi)”, (Çevrimiçi): http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4147/mod_resource/content/2/TUBA3.pdf, 01 Mart 2015.

¹⁸ Elif Yüksel Oktay, “Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları”, **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:7, 2014, s. 33.

¹⁹ Danış, **a.g.e.**, s.y.

Achille Guillard'ın nüfus dinamiklerini açıklamak amacı ile 1855'te ortaya koyduğu çalışmalarla demografi kavramı literatürdeki yerini almıştır.²⁰ Guillard yazmış olduğu “Beşeri İstatistiğin Temeli ve Karşılaştırmalı Demografi (Éléments de Statistique Humaine ou Démographie Comparée)” isimli kitabında demografi kavramını kullanmıştır. Bu kavram nüfusa ilişkin matematiksel bilgiler, nüfus hareketleri, nüfusa ilişkin fiziksel veriler olarak tanımlamıştır.²¹

Fransız istatistikçi ve sosyolog J. Bertillon demografiyi, insan kütlelerinin incelenmesi ile uğraşan ilim olarak açıklarken, L. Hirsch ise demografiyi; istatistiğin nüfusa uygulanması biçiminde tanımlamaktadır. İtalyan demograf F. Savorgnan'a göre demografi; insan kütlelerinin doğal ve sosyal hareketlerini ele alan ve bu kütlelerin yapısına ilişkin durumları sayı bakımından analiz temeline dayanan bilim dalıdır.²²

Türkiye'de demografik analizlerle ilgili çalışmaların öncüsü olan Prof. Dr. Kenan Gürtan demografiyi ya da kendi deyimini ile “demografyayı; hacmi, yapısı ve gelişmesi başta olmak üzere nüfusu çeşitli yönleri ile inceleyen ilim dalı” olarak ifade etmektedir.²³

Bu durumda demografiye ilişkin yukarıda verilen tüm tanımlardan hareketle kavrama ilişkin genel bir tanım verilecek olursa demografi; “toplumların nüfus ile ilgili yönlerini inceleyen; nüfus miktar ve bileşimi ile doğum-ölüm oranları, nüfus artışı ve nüfusun bir yerden başka bir yere kitlesel olarak kayması ile ilgili sorunları ve bu sorunların çözüm yollarını istatistikî yöntemleri de kullanarak araştırıp incelemeyi konu edinen disiplindir”.²⁴

Bu genel tanımlardan yola çıkılarak demografinin; ortaya çıkışı, içeriği ve günümüze ulaşması bakımından “Statik” ve “Dinamik” demografi kapsamında da tanımlandığı gözlenmektedir. Bu durumda “Statik Demografi”; sınırları belirli bir

²⁰ Simon Szreter, “Demography: Twentieth-century History”, Elsevier Science, 2001, s. 3493.

²¹ John R. Weeks, **Population An Introduction to Concepts and Issues**, USA, Thomson Wadsworth, Tenth Edition, 2008, p. 2.

²² Haluk Cillov, **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:839, Sermet Matbaası, 1960, s. 8.

²³ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları**, a.g.e., s. 4.

²⁴ Ali Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul, Beta Yayınları, 2002, s. 114.

alanda yaşayan insanların, belirli bir dönemdeki sayısı, cinsiyeti ve yaş dağılımları, doğum yerleri, medeni durumları, ikâmet durumları, dilleri, dinleri, eğitim durumları ve iktisadi faaliyet alanları vb.'nin ortaya konmasıdır. “Dinamik Demografi” ise; belirli bir dönemde belirli bir alanda yaşayan nüfusun sayısal ve niteliksel olarak değişimlerine neden olan doğum, ölüm, göç, evlenme, boşanma vb. olayların incelenmesidir.²⁵

Yukarıdaki açıklamalardan da hareketle demografik araştırmaların çeşitlenmesi ile demografi kavramı yerine “Modern Demografi” ifadesinin de kullanıldığı görülmektedir. “Modern Demografi”; nüfus değişimine ilişkin belirleyiciler ve sonuçlar kapsamında nüfusun büyüklüğü, azalışı ve artışı, nüfusa ilişkin süreçler, nüfus dağılımı, nüfus yapısı ve nüfus özelliklerini etkileyen ve bunlardan etkilenen faktörler bütünüdür.²⁶ Modern demografi kavramı yeni bir olgu olarak düşünülse de, kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi John Graunt’la 17.yy.’a dayanmaktadır. Graunt’un “Ölüm Kayıtları Üzerine Tabii ve Siyasi Gözlemler” adlı kitabı demografik araştırmaların gelişimi ve özellikle modern demografinin izlerini içermesi bakımından önem taşımaktadır. Graunt’un bu eseri, demografik bilgi kaynaklarının en temel araçları arasında yer alan ölüm oranı tablolarının günümüzde bilinen hali ile ilk örneğini teşkil etmesi bakımından da önemlidir. Graunt bu tabloların hazırlanmasında ölüm ve vaftiz (doğumların belirlenmesi bakımından) kayıtlarından faydalanmıştır. Graunt’un bu çalışmaları O’nun Avrupa’da demografi biliminin kurucusu ve öncüsü olarak nitelendirilmesini sağlamıştır.²⁷

Demografi olarak ifade edilen nüfus bilimi, üzerinde dikkatle durularak her daim yeni politikaların geliştirilmeye çalışıldığı alanların başında gelmektedir. Belirli bir bölgede yaşayan nüfusun zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişimlerle bu değişimlerin meydana getirdiği veya getireceği olası etkilerin değerlendirilmesi demografinin temel amacını oluşturmaktadır. Demografi bilimin tüm özelliklerini

²⁵ Şeref Hoşgör, Aysıt Tansel, **2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2010/11/505, 2010, s. 16-17.

²⁶ Weeks, **a.g.e.**, p. 2-3.

²⁷ Amartya K. Sen, “Demography and Welfare Economics”, **Empirica**, Volume:22, 1995, p. 4.

içerisine alırken, nüfusa yönelik her türlü değişimi sorgulayıcı bir şekilde, neden sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirmektedir.²⁸

Demografi konu ve kapsam bakımından incelendiğinde; demografinin konusunu, nüfus ve yaşamsal olayların oluşturduğu gözlenmekle beraber, bu olayların kolektif nitelikte olaylardan oluştuğu da bilinmektedir. Diğer değişle demografide nüfus içerisindeki bir bireyden yola çıkarak ana kütleinin özellikleri hakkında bilgi edinmek olanaklı değildir. Nüfusu meydana getiren bireyler her ne kadar birbirleri ile bazı ortak özelliklere sahip olsalar da bir takım özelliklerinin farklı olması seçilmiş olan herhangi bir bireyi her bakımdan ana kütleinin temsilcisi haline getirmemektedir. Bu durumda tek bir doğum, tek bir ölüm, tek bir evlenme, göç ya da boşanma olayı bütün doğum ve ölümler hakkında ortak bir kanaat oluşturmaya imkân vermemektedir.²⁹

Dünya Nüfus Konferansı'nda 1954'ten beri demografinin kapsamı ele alınmakla beraber, ilk çalışmalarda demografinin kapsamının kültürel ve toplumsal ölçekli olduğu, daha sonra yapılan çalışmalarda ise toplumun (en küçük) birimi olarak ailenin de demografik araştırmalar kapsamına alındığı görülmektedir.³⁰ Ünlü demograf Donald J. Bogue de bir topluluk, devlet, ekonomik alan veya diğer alanlar içerisinde nüfusun gelişimini ve yeniden dağılımını demografinin kapsamı olarak belirlemiştir. Hayati olaylar ve nüfus hareketleri de bu kapsamın içerisinde değerlendirilmektedir. Bu olgulardan hayati olaylar; doğumlar ve ölümleri içermekle beraber nüfusun miktar ve yapısındaki değişimleri ifade etmektedir. Nüfus hareketleri ise, hayati olaylara ek olarak evlenme, boşanma, göç vb. şekilde nüfusta meydana gelen hareketlenmeleri ortaya koymaktadır. Böylece nüfus hareketleri ve hayati olaylara tabi olarak gelişen nüfus dinamiklerinin ortaya çıktığı görülmektedir.³¹

Demografi, coğrafya, tarih, biyoloji, tıp, sosyoloji ve iktisat gibi alanlarla da ilişkilendirilmektedir. Bu alanların tümünde insan unsurunun ön planda olması ve nüfusun da belirli bir alanda ve anda bir arada yaşayan insanları ele alması bu ilişkinin

²⁸ Sharma, **Demography and Population Problems, a.g.e.**, p. 9.

²⁹ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları, a.g.e.**, s. 9.

³⁰ Sharma, **Demography and Population Problems, a.g.e.**, p. 9-10.

³¹ **A.e.**, s. 3-4.

başlıca sebebi olarak gösterilmektedir.³² Demografi ve sıralanan bilim dalları arasındaki ilişkinin karşısında demografinin farklı türlerinin içerik bakımından birbiri ile zıtlık içerdiği de gözlenmektedir. Birbirinden farklılık içeren demografi türleri; tasviri demografi, tarihi demografi, teorik (nazari) demografi (nüfus analizi) ve nüfus tetkikleri olarak sınıflandırılmaktadır.

Demografi ile ilgili şimdiye kadar yapılmış açıklamalardan yola çıkıldığında, kavramın genel olarak belirli bir ortak tanıma sahip olmadığı, özelde demografinin farklı uzmanlık alanları bakımından da tanımlandığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle, nüfus istatistiklerine dayanarak nüfusun sayısı, coğrafi dağılışı, özelliklerinin ortaya konması “tasviri demografi”, nüfusun tarihi süreçlerde çeşitli faktörlere dayanarak gösterdiği değişim “tarihi demografi”, demografik olaylar arasındaki kantitatif ilişkileri ele alan demografi ise, “teorik (nazari) demografi” olarak ifade edilmektedir. Ayrıca nüfusa ilişkin olaylarla ekonomik olayların bir arada değerlendirilmesi “matematik demografi” olarak tanımlanırken, nüfus incelemelerinde iktisadi konuların dikkate alınması “iktisadi demografi”, sosyal olaylarla demografinin etkileşimi ise “sosyal demografi” olarak açıklanmaktadır.³³ Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen ekonomik ve sosyal koşulların yansımaları ile sosyolojik araştırmalar içerisinde demografinin kapsamlı bir şekilde yer alması, sosyal demografinin önemini arttırmıştır. Bu süreçte sosyal demografi ile ilgili çalışmalar Philip Hauser, Otis Dudley Duncan ve Donald Bogue’un öncüsü olduğu bir grup sosyal demograf tarafından gerçekleştirilmiştir. İzleyen dönemlerde demografi, sosyoloji içerisindeki popülerliğini korumakla beraber, ekonomi, coğrafya, sosyal bilimlerin diğer alanları ve tıp alanında da ilgi çeken bir konu haline gelmiştir. Bu durum demografinin farklı uzmanlık alanlarına sahip olmasına rağmen, aslında bu alandaki her bir uzmanlık dalı ile de etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. Böylelikle demografi içeriğinde farklılıkları barındırdığı kadar, bu farklılıkları bir araya getirip analizlerde bulunan çok disiplinli ve disiplinler arası boyuta sahip bir olgu olarak da nitelendirilmektedir.³⁴

³² Grtan, **Demografik Analiz Metodları**, a.g.e., s. 6-7.

³³ A.e., s. 8.

³⁴ Charles Hirschman, Steward E. Tolnay, “Social Demography”, **Handbook of Population**, Ed.: Dudley L. Poston, Michael Micklin, USA, Kluwe Academic/Plenum Publishers, 2005, p. 420.

1.1.3. Demografik Değişim

Ekonomik gelişme ve refah artışının meydana getirdiği etkilerle beraber sağlık koşullarının gelişimi yüksek doğum ve ölüm oranlarını tersine çevirmeye başlamış olup, bu durum demografik değişim olarak tanımlanmıştır.³⁵

18. yy. ve öncesi ölüm ve doğum oranlarının yüksek, nüfus artış hızının³⁶ düşük seviyede olduğu bir dönemdir. Sanayileşme ve kentleşmenin hız kazandığı 18. yy.'ın sonuna doğru yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşümlerle beraber genel olarak demografik değişimin temelleri atılmaya başlamıştır.³⁷ 19. yy. ve takip eden dönemde yaşanan en önemli gelişme öncelikle yüksek ölüm oranlarının gelişmiş ülkelerde azalışa geçmiş olmasıdır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ölüm oranlarındaki hızlı düşüşün ardından doğum oranlarının da hızla azaldığı görülmüştür.³⁸ Bu durumun temel sebepleri; özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası halk sağlığında yaşanan gelişmeler, antibiyotik ve penisilinin geliştirilmesi, tüberküloz, sıtma, ishal gibi rahatsızlıkların tedavi edilmesi ile milyonlarca insanın bu hastalıklardan kaynaklanan ölümünün önüne geçilmesi, vb. olarak sıralanmaktadır.³⁹ Bir diğer deyişle, beslenme, hijyen tekniklerinin gelişimi, yaşlanmayı geciktirme ve/veya hastalıkları önleme ve iyileştirici tıp teknikleri ile de ölüm oranları azalmış, böylelikle doğumda beklenen yaşam süreleri⁴⁰ uzamıştır.⁴¹ Bu süreçte dünya nüfusu; 19. yy.'ın sonu ile 1960 yılları arasında 1,5 milyardan 3 milyara, 1960-1999 yılları arasında 3

³⁵ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s. 114.

³⁶ Nüfus Artış Hızı: Nüfusta her yıl görülen yüzdelik değişim nüfus artış hızı olarak ifade edilmektedir. Bkz.: Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s. 387.

³⁷ Ronald Lee, "The Demographic Transition: Three Centuries of Fundamental Change", **Journal of Economic Perspectives**, Volume:17, Number:4, Fall 2003, 2003, p.167; Üner, **a.g.e.**, s. 71.

³⁸ Ron Lesthaeghe, "The Unfolding Story of the Second Demographic Transition", Population Studies Center University of Michigan Institute for Social Research, Report:10-696, 2010, p. 3.

³⁹ David E. Bloom, David Canning, Jaypee Sevilla, "The Demographic Dividend A new Perspective on the Economic Consequences of Population Change", Published by RAND, 2003, p. 25-26.

⁴⁰ Doğumda Beklenen Yaşam Süresi: "Yeni doğmuş bireyin yaşamı boyunca doğum anındaki mortalite koşullarının aynı olduğu varsayımı altında beklenen ortalama yaşam süresi"dir. Bkz.: Aliye Mandiracıoğlu, "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlıların Demografik Özellikleri", **Ege Tıp Dergisi**, 49 (3), 2010, s. 41.

⁴¹ Sarah Harper, "The Challenges of Twenty-First-Century Demography", **Challenges of Aging Pensions, Retirement and Generational Justice**, Ed.:Cornelius Torp, United Kingdom, Palgrave Macmillan, 2015, p. 21.

milyardan 6 milyara yükselmiştir. 1999-2011 yılları arasındaki 12 yıllık süreçte yaklaşık 1 milyar daha artan dünya nüfusu 7 milyara ulaşmıştır.⁴²

Bu süreçte İkinci Dünya Savaşı'nı takiben 1960'ların ortasına kadar geçen zamanda yaşanan hızlı ve yüksek oranlarda nüfus artışı (bebek patlaması kuşağı etkisi) daha sonraki yıllarda yaşanmamıştır.⁴³ İkinci Dünya Savaşı ve öncesinde çocuk ölümlerinde görülen artış karşısında ailelerin (yaşadıkları kayıplar nedeni ile) daha fazla sayıda çocuğa sahip olmak istedikleri gözlenirken, İkinci Dünya Savaşı sonrası gıda, hijyen, sağlık ve beslenme koşullarındaki gelişim ile genel olarak ölümlerde azalış görülmüş olup, özellikle çocuk ölümlerindeki azalma aile içindeki çocuk sayısını azaltmıştır.⁴⁴ Oysa Savaş öncesinde aileler, çocuk ölümlerinin yüksek olması nedeni ile daha fazla sayıda çocuk dünyaya getirmeyi geniş aile yapısını korumanın ve gelecek garantisi sağlamanın bir gereği olarak görmüşlerdir.⁴⁵

Diğer bir değişle, ölüm oranlarında meydana gelen azalış aslında doğum oranlarının azalmasının temel nedeni olarak da nitelendirilmektedir.⁴⁶ Öte yandan tarım toplumlarından sanayi toplumlarına geçiş, hizmet sektöründe yaşanan dönüşüm, eğitimin önem kazanması, kadınların çalışma yaşamına yoğun bir şekilde katılımı, sağlık koşullarındaki gelişmelerin artması, bebek ölümlerinin azalması, vb. sebepler de doğum oranlarının azalmasında önemli birer etken olarak gösterilmektedir. Yüksek ölüm ve doğum oranlarından düşük ölüm ve doğum oranlarına geçişi simgeleyen demografik değişim böyle bir sürecin ürünüdür. Bu süreçte, önceleri ölüm oranlarından daha yüksek olan doğumların zaman içerisinde giderek azalması, yaşlanmanın temel belirleyicisi olarak nitelendirilmektedir. Öyleki yaklaşık altmış yıl önce doğurganlık hızları 5,0 seviyesinde iken bugün doğurganlık hızlarının 2,1'in altında seyretmesi bu durumu doğrular niteliktedir. Sağlık teknolojilerinin gelişmesi

⁴² Leisinger, **a.g.e.**, s.19.

⁴³ Jere Behrman, Hans- Peter Kohler, "Population Quantity, Quality and Mobility", Global Citizen Foundation Working Paper:2, 2013, p. 8.

⁴⁴ Bloom, David E., Canning, David, Sevilla, Jaypee, "Economic Growth and Demographic Transition", National Bureau of Economic Research Working Paper, 2001. p. 17.

⁴⁵ Ronald Lee, Andrew Mason, Daniel Cotlear, "Some Economic Consequences of Global Aging A Discussion Not for the World Bank", 2010, p. 1.

⁴⁶ David Canning, "The Causes and Consequences of the Demographic Transition", Program on the Global Demography of Aging Working Paper Series, Working Paper No:79, 2011, p. 7.

ve daha iyi beslenme koşullarının yaygınlaşması ise ölüm oranlarını düşürmüş, böylece doğumda beklenen yaşam süreleri de giderek uzamaya başlamıştır.⁴⁷

Dünyada geçmiş yarım yy.'ı aşkın sürede doğumda beklenen yaşam süreleri 20 yıl uzamış olup, gelecek yarım yy.'lik dönemde doğumda beklenen yaşam sürelerinin 10 yıl daha artması beklenmektedir. Böylelikle 2025-2030 döneminde yaşlı nüfustaki artışın toplam nüfus artış hızına göre yaklaşık olarak 3,5 kat artacağı düşünülmektedir.⁴⁸ Bu durum demografik değişimin temel belirleyicilerinin doğumlar ve ölümler olduğunu göstermektedir. Bu süreçte ölümler çoğu zaman kontrol edilemezken, doğumlar (daha) kontrol edilebilir bir nitelik taşımaktadır. Doğumları kontrol etmek, bir dizi ekonomik, sosyal, siyasi, fizyolojik ve psikolojik faktör ile mümkündür. Bu sebeple demografik değişim sürecinde ölümlerde önem taşımakla beraber değişimde en önemli belirleyicisinin doğumlar olduğu görülmektedir.⁴⁹

Doğum ve ölümlerin yanı sıra demografik değişimde üçüncü belirleyici göçlerdir. Demografik değişimin belirleyicisi olarak göçlerin doğum ve ölümlerden farkı; göçlerin etkilerini doğum ve ölüm gibi hayati olaylara göre nispeten çok daha kısa zamanda ve genellikle topluca hissettirmeleridir. Göçlerin demografik değişim üzerindeki etkilerini görebilmek için belirli bir ülkeden belirli bir dönemde ayrılan ve ülkeye belirli bir dönemde gelen nüfusun yaş grubu ve cinsiyetlerini, ülkede ne kadar süre ile kalacaklarını bilmek önem taşımaktadır.⁵⁰

Göçler ülkesel düzeyde nüfusun yapısının değişiminde önemli bir değişken olmakla beraber, özellikle nüfusu yaşlanan ülkelerde uluslararası göçler dinamik bir nüfusa kavuşmayı sağlamak bakımından önem taşımaktadır.⁵¹ Göçmenler genellikle genç ve orta yaş grubu olduklarından ve fazla sayıda çocuğa sahip olduklarından

⁴⁷ UN Departments of Economic and Social Affairs, **World Population Ageing 1950-2050**, New York, United Nations Publications, 2002, p. 5-6.

⁴⁸ Oğuz Karadeniz, Nagihan Durusoy Öztepe, "Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu", **Çalışma ve Toplum**, 2013/3, 2013, s. 82.

⁴⁹ Halil Kurt, "Avrupa Birliği Ülkelerinde Nüfus Siyaseti", (Çevrimiçi): http://www.ozgunsosyaldusunce.com/index.php?option=com_content&view=article&id=48:avrupa-birlii-uelkelerinde-nuefus-siyaseti&catid=34:sosyal-corafya&Itemid=11, 23 Temmuz 2015.

⁵⁰ Barry Edmonston, "Population Dynamics in Germany: The Role of immigration and Population Momentum", **Population Research and Policy Review**, 25, January 2006, 2006, p.514; Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e.**, s. 32.

⁵¹ UN of Economic and Social Affairs, **World Population Ageing 2013**, New York, United Nations Publications, 2013, p. 3.

geldikleri ülkede nüfusun yaşlanmasını yavaşlatmaktadır. Buna karşın bir ülkedeki çalışma çağındaki nüfusun başka bir ülkeye göç etmesi de göç veren ülkede nüfusun yaşlanmasını hızlandırmaktadır. Ayrıca kendi ülkesinde emekli olmuş ancak başka bir ülkeye göç etmiş kişilerle birlikte, kendi ülkesine emeklilik sonrası geri dönüş göçü yapan kişilerde göç boyutu ile nüfusun yaşlanmasına etki etmektedir. Bu durumun temel sebebi bahsedilen her iki grubunda o ülkedeki yaş ortalamasına göre daha yüksek bir yaş ortalamasına sahip olmasıdır. Bu açıdan bazı demograflar, düşük doğurgallığın olduğu ülkelerde ya da nüfusun azaldığı ülkelerde uluslararası göçün (genç nüfus potansiyeline sahip ülkelere yaşlı nüfus potansiyeline sahip ülkelere doğru) nüfusu gençleştirmede önemli bir etki oluşturacağını savunmaktadırlar.⁵² Ancak göçlerin uzun dönemde doğumlar ve ölümlere göre daha az öngörülebilir nitelik taşıması göçlerin belirleyiciliğini doğum ve ölüm değişkenlerine nazaran azaltmaktadır. Çünkü demografik değişim bakımından göçler ani dalgalanmalar gösterebileceği gibi uzun süre sessizliğini de koruyabilmektedir.⁵³

Demografik değişim, kavramsal çerçeve başlığı altında genel tanım, içerik ve belirleyicileri boyutunda ele alınmıştır. Demografik değişim (süreci) ile ilgili daha detaylı açıklamalara nüfus teorileri kısmında ayrıca yer verilecektir.

1.1.4. Yaşlılık ve Yaşlanma

Yaşlılık farklı kullanım alanları sebebi ile ulusal ve uluslararası literatürde değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Türk Geriatri Dergisi'nde yaşlılığın biyolojik, fizyolojik, duygusal ve fonksiyonel açıdan sınıflandırılmış olması bu durumu desteklemektedir.⁵⁴ Genel olarak yaşlılık; yaşlı olma ve artmış yaşın etkilerinin görülmesi olarak ifade edilse de, bu tanımla yaşlılığın nasıl ortaya çıktığı ve yaşlılığın gelişim sürecinin nasıl olduğu soruları akla gelmektedir. Bir görüşe göre yaşlılığın ortaya çıkışı, beyin hacminin gelişmesine paralel olarak insanın çevresel ölüm tehditlerini azaltmayı sağlamasına bağlanmıştır. Böylelikle daha etkin kullanılan

⁵² Leonid A. Gavrilov, Patrick Heuveline, "Aging of Population", (Çevrimiçi): http://longevity-science.org/Population_Aging.htm, 23 Temmuz 2015.

⁵³ Annenberg Learner, "Determinants of Demographic Change", (Çevrimiçi): <http://www.learner.org/courses/envsci/unit/text.php?unit=5&secNum=3>, 23 Temmuz 2015.

⁵⁴ Seval Akgün, Coşkun Bakar, İrem Budakoğlu, "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlı Nüfus Eğilimi, Sorunları ve İyileştirme Önerileri", **Türk Geriatri Dergisi**, 7(2), 2004, s. 106.

beyinle daha uzun süre hayatta kalma becerisi yaşlılığı ortaya çıkarmıştır. Başka bir görüşe göre yaşlılığın ortaya çıkmasında biyolojik faktörlerden çok sosyal faktörlerin etkili olduğu dile getirilmektedir. Bu durumda aile bireyleri arasındaki yardımlaşma ve bilgilerin bir sonraki nesile aktarılması sonucunda yaşlılığın gelişim gösterdiği ileri sürülmektedir.⁵⁵

Yaşlılık uluslararası aktörlercede açıklanmıştır. WHO tarafından geliştirilen tanımlamada yaşlılık, genel bir tanımdan öte belirli dönemler ekseninde ele alınmıştır. WHO'ye göre; "65-74 yaş dönemi "Genç Yaşlılık", 75-84 yaş dönemi "İleri Yaşlılık", 85 yaş ve üzeri dönem ise "İhtiyarlık-İleri Yaşlılık" olarak ifade edilmektedir. Böylelikle yaşlılığın aslında tek bir döneme sığdırılmayacak kadar kapsamlı bir durumu temsil ettiği görülmektedir.⁵⁶

Birleşmiş Milletler (BM)'de yaşlılığı tıpkı WHO gibi farklı dönemlere ayırarak incelemiştir. BM yaşlılığın başlangıcını 60 yaş olarak kabul etmekle birlikte, 60-69 yaş arası dönemi "Genç Yaşlılık", 70-79 yaş arası dönemi "İleri Yaşlılık", 80 yaş ve üzeri dönemi ise "Çok İleri Yaşlılık" olarak açıklamaktadır.⁵⁷ Yaşlılık bir süreç olarak insan hayatının, bireyin yaşlanma evresinin son aşaması olarak tanımlanmaktadır.⁵⁸ Bu bağlamda bir toplumda 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus toplam nüfus içerisinde; % 4'ten az ise genç bir toplumdur, % 4-7 arasında ise olgun bir toplumdur, % 7-10 arasında ise yaşlı bir toplumdur, % 10'u üzerinde ise çok yaşlı bir toplumdur bahsedilmektedir.⁵⁹

Yaşlanmaya ilişkin tanımlar değerlendirildiğinde; tıpkı yaşlılığın tanımında olduğu gibi yaşlanmanın da tek bir tanıma sığdırılmadığı görülmektedir. Bu durumun temel sebebi yaşlanmanın tanımının yaşlanma türlerinden hareketle değişiklik göstermesidir. Buna göre, takvim yaşı ile ifade edilen, doğumla başlayan yaşlanma "kronolojik yaşlanma" olarak tanımlanmakta, bu durumda 65 yaş ve üzeri kişiler yaşlı

⁵⁵ Tanju Beğler, Hakan Yavuzer, "Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi", **Klinik Gelişim**, 25, 2012, s. 1-3.

⁵⁶ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), "Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı", Yayın No:2741, Ankara, 2007, s. 10.

⁵⁷ Banu Döner, "Demografik Dönüşüm ve Bakım Hizmetleri", 2006, s. 6.

⁵⁸ Ali Seyyar, "Yaşlılık Nedir?", (Çevrimiçi): http://www.sosyalsiyaset.net/documents/sozluk_y.htm, 02 Temmuz 2015.

⁵⁹ Mehmet Aközer, Cenap Nuhrat, Şebnem Say, "Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması", **Aile ve Toplum**, Yıl:12, Cilt:7, Sayı:27, 2011, s. 104.

olarak kabul edilmektedir. Ancak kronolojik yaşlanma tanımı insanların bu dönemde sahip oldukları fiziki donanım ve kapasitelerini açıklamada yetersiz olarak kabul edilmiştir.⁶⁰ Bu nedenle yaşlanmanın açıklanmasına ilişkin literatürde daha farklı tanımlamalara gidilmiştir. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yaşlanma tanımları ortaya çıkmıştır. Buna göre “biyolojik yaşlanma” zamanla bireyin fizyolojisinde meydana gelen değişimler olarak ifade edilmektedir.⁶¹ Psikolojik yaşlanma ise, yaşın kronolojik olarak ilerlemesine bağlı olarak bireylerin algılama, öğrenme, belirli problemleri çözme gibi bellek gücündeki değişimler, bir diğer ifade ile yaşa bağlı bireyin davranışsal uyum yeteneğinde meydana gelen farklılıklar olarak açıklanmaktadır.⁶² Sosyal yaşlanma ise, insanın bağımsız konumdan bağımlı konuma geçmesi, sosyal yönden özerkliğin yitirilmesidir.⁶³ Bir diğer yaşlanma türü olan patolojik yaşlanma ise biyolojik yaşlanmadan farklı olarak organizmada hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkan yaşlanmadır.⁶⁴

Bu durumda yaşlanma; bireyin anne karnındaki gelişimine kadar götürülebilen bir durum olup, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden, büyüme ve gelişmeyi de ortaya koyan bir süreç iken, yaşlılık; yaşlanmanın sadece bir boyutu ve olgunlaşmanın ardından ortaya çıkan son süreç olarak açıklanmaktadır. Başka bir ifade ile yaşlanmada temel fizyolojik değişiklikler ifade edilirken, yaşlılıkta bireyde yaşa bağlı geriatrik⁶⁵ belirtiler de ortaya çıkmaktadır.⁶⁶ Bu belirtiler topluma ve zamana göre değişebilen (Örneğin; WHO'nun açıklamalarına göre Afrika'da 50 yaş ve üzeri

⁶⁰ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s. 665.

⁶¹ Fatma Arpacı, **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, Ankara, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları, 2005, s. 17; Suntoo R, “Population Ageing and the Theory of Demographic Transition: The Case of Mauritius”, **University of Mauritius Research Journal**, Volume: 18, 2012, p.4.

⁶² Arpacı, **a.g.e.**, s. 18.

⁶³ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s. 666.

⁶⁴ M. Tarık Oğuz, “Yaşlılarda Görülen Biyolojik ve Sosyal Değişimler”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE), Ankara, 2007, s.6.

⁶⁵ Geriatri: Altmış beş yaş ve üstü hastaların sağlık sorunları, hastalıkları, fonksiyonel yaşamları, yaşam kaliteleri, koruyucu hekimlik uygulamaları ve toplumda meydana gelen yaşlanma ve tıbbî yansımaları ile ilgilenen bilim dalına geriatri adı verilmektedir. Bkz.: Servet Arıoğlu, “Geriatriye Giriş”, (Çevrimiçi): <http://www.geriatri.hacettepe.edu.tr/soru/geriatri.doc>. 02 Temmuz 2015.

⁶⁶ Harun Ceylan, Hamza Kurtkapan, Büşra Turan, “Literatür: Türkiye’de Yaşlıların Yaşam Durumları”, **İstanbul’da Yaşlanmak İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması**, Ed.: Murat Şentürk, Harun Ceylan, İstanbul, Açılım Kitap, 2015, s. 36.

nüfus grubu yaşlı nüfus olarak kabul edilmektedir) belirli bir yaşın üzerindeki insanları niteleyen durumlar olarak değerlendirilmektedir.⁶⁷

1.1.5. Sosyal Politika

“Sosyal Politika” kavramsal açıdan ve içerik açısından en çok tartışılan konulardan birisidir. Kuzey Amerika’da “Sosyal Refah Politikası” adı ile anılan kavram, Avrupa’da “Sosyal Politika” olarak kullanılmaktadır.⁶⁸ Sosyal politika sosyal refah bağlamında devlet hizmetleri vasıtası ile vatandaşların her türlü ekonomik ve sosyal riskten korunarak güvencesizliklerin ortadan kaldırılması ya da azaltılması olarak tanımlanmaktadır.⁶⁹

Gerek ulusal, gerekse de uluslararası literatür incelendiğinde kavramın yaygın kullanımının sırası ile;“Sosyal Politika; Toplumsal Politika; İçtimaî Siyaset; Refah Politikası” biçiminde olduğu görülmektedir.⁷⁰ Sosyal Politika kavramı ilk kez 19. yy.’ın ikinci yarısında Alman Profesör Wilhelm Riehl tarafından kullanılmıştır. 1873 yılında Alman Sosyal Siyaset Derneği’nin kurulması ile kavramın kullanım alanı genişlemiştir.⁷¹ Sosyal politika kavramı daha sonra Richard Titmuss tarafından İngiltere’de ve T. H. Marshall tarafından Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ’nde kullanılmıştır. Böylelikle önceleri iktisat disiplinin içerisinde yer alan bu kavram daha sonra bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir.⁷²

Sosyal politikanın literatürde entelektüel kimlik kazanarak yükselişe geçmesinde etkili isimlerden birisi Richard Titmuss olmuştur.⁷³ Titmuss sosyal politikayı; güçsüz çocuklar ve kadınlar, emekliler, çalışan sınıfın üyeleri ve diğer gruplar için daha fazla refah ve faydayı sağlamaya yönelik bir vasıta olarak

⁶⁷ World Health Organization (WHO), “Definition of an older or elderly person”, (Çevrimiçi): <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/>, 02 Temmuz 2015.

⁶⁸ Halis Yunus Ersöz, “Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Cilt:53, Sayı:2, 2003, s. 119.

⁶⁹ Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2007-57, 2007, s. 18.

⁷⁰ Ali Seyyar, “Sosyal Politika Nedir?”, (Çevrimiçi): <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ss.htm>, 03 Nisan 2015.

⁷¹ Orhan Tuna, Nevzat Yalçıntaş, **Sosyal Siyaset**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2011, s. 24-25.

⁷² Özdemir, **a.g.e.**, s. 13.

⁷³ Ramesh Mishra, “Richard Titmuss and Social Policy”, **Journal of Social Policy**, Volume:31, 4, 2002, p. 747.

tanımlanmaktadır.⁷⁴ Bu noktadan hareketle bir bilim dalı olarak sosyal politika, iktisadî faaliyetlerin toplumun bazı kesimlerinde meydana getirdiği olumsuzlukları gidererek sosyal adalet, sosyal denge, sosyal bütünleşme ve sosyal barışı sağlamayı amaç edinmiş bir disiplin olarak açıklanmaktadır.⁷⁵

Literatürdeki açıklamalar incelendiğinde sosyal politika kavramının geniş ve dar anlamlar bakımından da tanımlandığı görülmektedir. Dar anlamda sosyal politika; sanayi devriminin etkileri ile emek ve sermaye arasındaki çelişkilerin ve eşitsizliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁶ Buna göre dar anlamda sosyal politika sınıflar arası (emek-sermaye) dengenin sağlanmasını hedeflemektedir.⁷⁷ Böylelikle güçsüz kesimin sermaye karşısındaki sömürsünün devletın müdahalesi ile önlenmesi ve sınıflar arası uyumun sağlanması, tezatlıkların giderilmesine yönelik uygulamalar bütünü dar anlamda sosyal politika olarak tanımlanmaktadır.⁷⁸

Geniş anlamda sosyal politika ise iki sınıfın tezatlarının ötesinde bir anlama sahiptir. Bu bağlamda geniş anlamda sosyal politika; sanayi devrimi öncesi ve sanayi devrimi sonrasını kapsayan, bu süreçte toplumun tüm kesimlerini içine alarak toplumsal barışı ve toplumsal adaleti sağlamayı amaçlayan, böylelikle sosyal refahı sağlama amacını da güden politikalar bütünü olarak tanımlanmaktadır.⁷⁹

Sosyal politikanın (dar ve geniş) tanımlarında da görüldüğü gibi sosyal politikalarından yararlanan farklı nüfus grupları (çalışanlar, kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, vb.) bulunmaktadır. Dolayısı ile nüfusta meydana gelen değişimlerin sosyal politikalara yansması ya da farklı sosyal politika uygulamalarının nüfusta meydana getireceği etki nüfus ve sosyal politikanın etkileşim halinde olduğunu göstermektedir.

Prof. Dr. Sabahaddin Zaim “Türkiye’de Nüfus Meselesi” isimli çalışmasında ifade ettiği nüfus ve sosyal politika ilişkisini kısaca şu şekilde açıklamaktadır: Nüfus artış hızı ile nüfus başına düşen gayri safi milli hasıla (GSMH) belirlenirken, aynı

⁷⁴ Richard Titmuss, **Social Policy**, London, Allen and Unwin Publications, 1974, p. 141.

⁷⁵ Seyyar, “**Sosyal Politika Nedir?**”, **a.g.e.**, s.y.

⁷⁶ Meryem Koray, **Sosyal Politika**, Ankara, İmge Kitabevi, 2012, s. 27.

⁷⁷ Kenan Ören, **Sosyal Politika**, Ankara, Pelikan Yayınları, 2011, s. 28.

⁷⁸ Aysu Bozkır Serdar, “Sosyal Politika Kavramı”, **Sosyal Politika**, Ed.: Aysen Tokol, Yusuf Alper, Bursa, Dora Basım Yayın, 2012, s. 3.

⁷⁹ Tuna ve Yalçıntaş, **a.g.e.**, s.31; Koray, **a.g.e.**, s.30; Bozkır Serdar, **a.g.e.**, s. 4.

zamanda refah seviyesi ve refahı arttırıcı sosyal politika önlemleri de oluşturulmaktadır. Zira literatürde de ağırlıklı olarak aile refahının gelirle doğru, aile büyüklüğü ile ters orantılı olduğu gözlenmektedir. Bu ifade genel bir nitelik taşımakla birlikte, durumun hem maddi refah, hem de sosyal refah açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Zaim, nüfus, aile büyüklüğü ve aile refahı arasındaki ilişkide maddi refah harcamalarını; mal ve hizmetlerin miktar ve kalite açısından geliştirilmesi olarak ifade ederken, ailenin saadetini; bedeni, fikri ve gönül gücünü arttıran harcamalar, sosyal bakımdan maddi refah harcamaları olarak nitelendirmektedir. Bu durumda nüfus meselesi bakımından aile büyüklüğünün toplam refahı etkilediği görüldüğü gibi, refah seviyesinin değişimide aile büyüklüğü üzerinde etki oluşturmaktadır. Örneğin; sağlıkla ilgili gelişmelerle bebek ölümlerinin azalması ve ortalama yaşam süresinin uzaması aile büyüklüğünü azaltıcı bir etki yapmaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik alanında yaşlılık sigortasının yaygınlık kazanması geniş aile profilini daraltarak çekirdek aileye geçişi hızlandırmaktadır. Aynı şekilde aile gelirinin düşük olması kadınların işgücüne katılımını yükselterek aile büyüklüğünün azalmasına neden olurken, aile gelirinin düşüklüğü ile çocukların işgücüne katılımının artması ise aile büyüklüğünü arttırmaktadır. Böylelikle nüfustaki değişimlerin sosyal politikayı etkilediği, aynı şekilde sosyal politika alanında yapılan düzenlemelerin de aileyi, dolayısı ile nüfusun yapısını etkilediği görülmektedir. Bu durum nüfus ve sosyal politika arasında belirgin, anlamlı ve önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.⁸⁰

1.2. NÜFUS TEORİLERİ

Nüfusa ilişkin tartışmaların geçmişi oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Bu süreçte nüfus kimi zaman tehdit olarak görülürken, kimi zamanda avantaj olarak nitelendirilmiştir. Nüfusun neden bir tehdit ya da bir avantaj olarak görüldüğü ve nüfusun ne ifade ettiğini açıklayan görüşler kapsamında nüfus teorileri ortaya çıkmıştır.⁸¹ Bu bağlamda nüfus hareketleri ile sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel dönüşümlerin karşılıklı etkilerini açıklamak ve tahmin etmek amacı ile oluşturulmuş fikir sistemleri nüfus teorileri olarak tanımlanmıştır.⁸²

⁸⁰ Zaim, *Türkiye’de Nüfus Meselesi*, a.g.e., s. 73-77.

⁸¹ Özer Serper, *Demografiye Giriş*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1980, s. 4.

⁸² Üner, a.g.e., s. 12.

Nüfus teorileri incelenirken dikkat edilmesi gereken en önemli konu, nüfus teorilerinin kuramsal nüfusbilim ile karıştırılmamasıdır. Çünkü nüfus teorileri ile kuramsal nüfusbilim arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Kuramsal nüfus bilim nüfusa ilişkin olaylarla ekonomik ve sosyal olgular arasındaki nedensel ilişkileri incelemeksizin sadece nüfusun nicel unsurları ile ilgilenmektedir. Buna karşın nüfus teorileri nicel unsurları ele almanın yanı sıra nüfusa ilişkin değişimleri nedensellik boyutu ile de dikkate almaktadırlar.⁸³

Nüfus teorilerine ilişkin literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, farklı ve çok sayıda sınıflandırma ile karşılaşıldığı görülmektedir. Bu tez çalışması kapsamına alınan nüfus teorileri, ulusal ve uluslararası literatür incelemeleri sonrası belirlenmiş olup, bu teoriler; İlkçağ Nüfus Teorileri, Ortaçağ Nüfus Teorileri, Yeniçağ Nüfus Teorileri, Yeni Nüfus Teorileri, Demografik Değişim Teorisi, Optimum Nüfus Teorisi, ve Diğer Nüfus Teorileri ana başlıkları altında kronolojik bir şekilde sıralanmaktadır.

1.2.1. İlkçağlarda Nüfus Teorileri

İnsanlar toplu olarak yaşamaya başladıklarından beri nüfus konusu önem arz etmiş ve farklı nüfus teorileri ortaya konmuştur. İnsanların geçimlerini avcılık ve toplayıcılık ile temin ettikleri dönemlerde nüfusa ilişkin doğum planlaması gibi yöntemlere ilk kez Mısırlılar tarafından başvurulmuştur. Bu konuda ilk metinler, 4000 yıl önce Mısırlı rahipler tarafından kaleme alınan “Yedi Büyük Papirüsler” kapsamında ifade edilmiş, bu belgelerde gebeliği önleme yöntemlerine yer verilmiştir.⁸⁴

İlkçağda kilometre kareye düşen kişi sayısı 1,77 kişi gibi oldukça az bir rakam olmasına karşın, geçimlik arazilerin kısıtlı sayıda olması nedeni ile fazla nüfus bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle hasta, yaşlı ve engelli durumunda olan kişilerin öldürülmesinin yanı sıra, geçiminin temin edilemeyeceği gerekçesi ile doğan çocukların öldürmesi ya da hamileliklerin bilinçli olarak düşükle sonlandırılması normal bir durum olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda Eski Isparta’da, güçlü bir

⁸³ A.e., s. 11.

⁸⁴ Saraç, a.g.e., s. 22.

soyun devamı, nüfusun sağlıklı olması ve daha fazla askeri güç elde etmek için zayıf bünyeye sahip çocukların öldürülmesi sıkça başvurulan bir yöntem haline gelmiştir.⁸⁵

İlkçağlarda nüfus ile ilgili yukarıda açıklanan görüşler ileri sürülmekle birlikte, buna karşın İlkçağ toplumlarında belirgin bir nüfus teorisi ve politikası uygulanmadığını ifade eden görüşler olsa da, İlkçağ toplumlarında insanların küçük gruplar şeklinde yaşadıkları, ekonomik ve sosyal gereksinimlerini beraber karşıladıkları, düşmanlarına karşı bir arada mücadele ettikleri bilindiğinden, bu toplumların da dönemin şartlarına göre nüfus teorileri geliştirdiklerini ifade etmek çok da yanlış olmamalıdır.⁸⁶

İlkçağlarda Çin’de Konfüçyüs’ün (M.Ö.551-479), Eski Yunanda Platon (Eflatun) (M.Ö.427-347) ve Aristo’nun (M.Ö 384-322) konuya değişik bakış açıları ile yaklaşımları bu durumu doğrulamaktadır. Bu düşünürlerden Konfüçyüs’e göre, nüfusta görülen aşırı artış işgücü verimliliğini engelleyecek ve toplumun yaşam düzeyine olumsuz bir etki yapacaktır. Ayrıca bu dönemde nüfus ile toprak arasında ideal bir dengenin varlığından söz edilmiştir. Buna göre dengelerin toprak aleyhine bozulması durumunda ölümlerde artış yaşanacağı ifade edilmiştir. Bu sebeple nüfus artışının önlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁸⁷ Eski Yunan incelendiğinde; Platon ve Aristo’ya göre hem savunma amaçlı, hem de ekonomik açıdan kendine yeten toplumlar olabilmek için nüfusun belirli bir büyüklüğe sahip olması gerektiği vurgulanmıştır.⁸⁸ Bu konuda her iki düşünürün de üzerinde önemle durduğu nokta optimumun üzerinde bir nüfus artışının refah artışı sağlamaktan öte refahı olumsuz yönde etkileyeceğidir. Platon ve Aristo’nun aşırı nüfusu desteklememelerinin sebebi, Yunanistan’ın o dönemde küçük bir araziye sahip olması ve bu derecede küçük araziler ile toplumun geniş kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamamanın zorluğudur. Gerek Platon, gerekse de Aristo fazla nüfusa karşı cephe alarak aynı düşünceyi savunmakla beraber, Platon’un “Kanunlar” adlı kitabında nüfus dengesi üzerinde ayrıntılı bir şekilde

⁸⁵ Ratip Yüceuluğ, **İnsanların Nüfus Hakkındaki Telakkileri ve Nüfus Nazariyelerine Kısa Bir Bakış**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No:176, 1963, s. 1.

⁸⁶ Hüseyin Haşimi Güneş, “İktisat Tarihi Açısından Nüfus Teorileri ve Politikaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:8, Sayı:28, 2009, s. 127.

⁸⁷ Baran Tuncer, **Ekonomik Gelişme ve Nüfus**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Nüfus Etütleri Enstitüsü, 1976, s. 28-29.

⁸⁸ Salih Şahin, **Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2007, s. 66.

durması Platon'u Aristo'dan ayırmıştır.⁸⁹ Platon'un çalışmalarına göre kentlerde ideal nüfus 5040 kişiden oluşmalıdır.⁹⁰ İdeal nüfus olarak açıklanan bu sayının önem taşımamasının sebebi 5040 sayısının 1'den 12'ye kadar (11 hariç) bütün rakamlara bölünebilmesi ve bu ideal bölünmenin idari konuların ve kamusal sorunların çözümlenmesinde sağladığı kolaylıktır.⁹¹ Platon arzu edilen ideal nüfusa ulaşmak için bir takım önlemlerin alınması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü kendi haline bırakılan nüfus ideali yakalayamaz. Buna göre nüfus ideal seviyenin altında ise, aileler nüfusun arttırılmasına ikna edilmeli ve çeşitli ödüllerle nüfus artışı sağlanmalıdır. Platon'a göre bu uygulamalarla başarı elde edilememesi durumunda uygulanabilecek son çare ise göçtür. Buna karşın ideal nüfus olması gerekenin üzerinde ise, özellikle geniş aileler doğum kontrolü konusunda bilgilendirilmeli ve gereken durumlarda da yeni sömürgelere ulaşarak fazla nüfus bu bölgelere yerleştirilmelidir.⁹² Bu bağlamda Yunanistan nüfusunun yüksek oranlarda artışını önleyici ilk fikirlerin Platon ile teori boyutuna taşındığı görülmektedir.

Roma'da ise hem mevcut toprakları ve yeni kazanılan toprakları korumak için nüfus artışı teşvik edilmiştir. Buna karşın bir süre asilzadeler ve ordu mensupları arasında daha az sayıda çocuğa sahip olma yaygılaştığından nüfusta kısa bir süre azalmalar görülmüştür. Bu durumda Sezar ve August nüfus artışı sağlamaya yönelik yeni uygulamalar ortaya koymuşlardır. Özellikle Sezar'ın çıkardığı veraset kanunları ile mirastan yalnızca aile fertlerinin yararlanabilmesi ve evli olmayan kızların ziyet eşyasına sahip olmasının yasaklanması bunlardan bir kaçıdır. Tüm bu uygulamalarla evliliği cazip hale getirmek amaçlamıştır.⁹³ İlkçağda nüfusa ilişkin görüşler incelendiğinde dikkat çeken temel nokta; başta siyasi gerekçeler olmak üzere,

⁸⁹ Cillov, **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları**, a.g.e., s. 17.

⁹⁰ Yusuf Pustu, "Küreselleşme Sürecinde Kent "Antik Site'den Dünya Kentine" ", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60, Ocak-Mart 2006, 2006, s. 136.

⁹¹ Daniş, **a.g.e.**, s.y.

⁹² United Nations (UN), **The Determinants and Consequences of Population Trends New Summary of Findings on Interaction of Demographic, Economic and Social Factors**, New York, Department of Economic and Social Affairs, Population Studies No:50, 1973, p. 34.

⁹³ Yüceuluğ, **a.g.e.**, s.4.

ekonomik, sosyal, kültürel sebeplerin nüfusun şekillenmesinde rol oynadığı ve bu konuda önemli teorilerin ortaya konduğudur.⁹⁴

1.2.2. Ortaçağlarda Nüfus Teorileri

Ortaçağ (M.S. 375-1453) nüfus teorileri dönemin şartları ekseninde şekillenmiştir.⁹⁵ Önceki dönemlerde çoğunlukla sınırlı nüfus artışı ile durağan bir nüfus hedeflenirken, Ortaçağ'da bu durum tersine dönmüş, fazla nüfusun zararlı olmadığı kabul edilmiştir.⁹⁶ Manevi değerler; ahlak ve din konuları Ortaçağ Nüfus Teorilerinde belirleyici faktörler olmuştur. Örneğin, birden fazla evlilik ve boşanma yasaklanmış, çocuk düşürme ciddi bir biçimde eleştirilmiş, bu uygulamanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Böylece doğumların teşvik edilmesine ağırlık verilmiştir.⁹⁷

Ünlü İslam düşünürü İbn-i Haldun'un 14. yy.'da ortaya koyduğu "Devresel Hareketler Teorisi" nüfus teorileri bakımından Ortaçağ'a damgasını vuran temel teoridir. İbn-i Haldun bir memleketin nüfusu ile o memleketteki sosyal ve ekonomik faktörlerin etkileşim halinde olduğunu ortaya koyan ilk düşünür olması bakımından nüfus konusunda önemli bir şahsiyet olarak nitelendirilmektedir.⁹⁸ İbn-i Haldun'un teorisine göre; nüfus yoğunluğu⁹⁹ fazla olan toplumlarda işbölümü gelişeceği, üretim ve gelir düzeyi artacağı için daha güçlü bir konuma gelineceği ileri sürülmektedir. İbn-i Haldun nüfus ve üretim ilişkilerini incelediği teorisinde üretimin nüfus tarafından belirlendiği ve daha fazla üretimin daha fazla nüfus anlamına geldiğini ortaya koymaktadır. İbn-i Haldun nüfus ve üretimde yaşanan gelişmelerle bir süre sonra ekonomik, sosyal ve siyasi koşullarda önemli bir iyileşme olacağını, bu süreçte ölüm oranlarının azalarak doğum oranlarının artacağını iddia etmektedir. Böylece sosyal ve ekonomik dönüşümlerle lüks tüketime verilen önem de artacaktır. Ancak bir müddet

⁹⁴ Mikdat Çakır, "Uluslararası İlişkiler ve Beşeri Güç Açısından Demopolitika", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi**, Sayı:3, 1999, s. 43.

⁹⁵ Vedat Kaya, Ömer Yalçınkaya, "Nüfus Ekonomik Büyüme Kaynağı Olabilir mi?: "En Az Üç Çocuk" Politikasına Tarihsel Bir Bakış", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2014, s. 170.

⁹⁶ Koray Başol, **Demografi "Genel ve Türkiye"**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Yayın No:6, 1984, s. 13.

⁹⁷ Cillov, **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları**, a.g.e., s.17.

⁹⁸ **A.e.**, s. 18.

⁹⁹ Nüfus Yoğunluğu: "Nüfusun üzerinde barındığı yerleşim biriminin yüzölçümüne oranına yahut bir bölgede kilometrekare başına düşen insan sayısına, nüfus yoğunluğu denilmektedir." Bkz.: Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, a.g.e., s. 387.

sonra vergilerin yükselmesi ile nüfus artışının yerini nüfus azalışına bırakacağı da öngörülmektedir. İbn-i Haldun bu durumu Devresel Hareketler, teorisini ise “Devresel Hareketler Teorisi” olarak adlandırmaktadır.¹⁰⁰ İbn-i Haldun’a göre ilk etapta refah artışı ile ölümler azalacak ve nüfus artacaktır. Ancak daha sonra görüşleri değişen İbn-i Haldun fetih ruhunun azalması, toplumun lükse olan düşkünlüğünün artması ve ekonomik ve siyasi değişimlerin yol açtığı etkilerle refah artışı karşısında nüfusun azalacağını ortaya koymuştur.¹⁰¹

İbn-i Haldun’un görüşlerinden yola çıkılarak Ortaçağ’da ilk olarak nüfusun artırılmasının temel amaç olduğu görülmektedir. Böyle bir amacın güdülmesinin ve bunu sağlamaya yönelik nüfus teorilerinin geliştirilmesinin temel sebebi ise Ortaçağ’da salgın hastalıklar, savaşlar ve kıtlıklar nedeni ile nüfusun azalışa geçmesini engellemeye yönelik çabalardır. Özellikle 14. yy. Avrupa’sında yaşanan Kara Veba salgınının Avrupa nüfusunun üçte birini yok ettiği düşünüldüğünde, nüfus artışını sağlayacak teorilerin geliştirilmesi ve bu teorilerin işlerlik kazanması Ortaçağ’da elzem hale gelmiştir.¹⁰²

1.2.3. Yeniçağlarda Nüfus Teorileri

Yeniçağlar (M.S. 1453-1789) farklı ve çok sayıda nüfus teorisinin oluşturulması bakımından önemli bir süreci temsil etmektedir. Bu süreçte en fazla dikkat çeken ve tepki gören teorilerin başında Malthus’un nüfus teorisi yer almakla beraber, bu durum Malthus öncesi nüfus teorilerinin değer taşımadığı anlamına gelmemektedir. Aksine, önceki nüfus teorileri kamu politikalarının oluşturulması bakımından önemli bir formülasyon oluşturarak kendilerinden sonraki teorilerin gelişiminde önemli etkiler meydana getirmiş ve nüfus ile ilgili tartışmaların gelişimine zemin hazırlamışlardır.¹⁰³

Yeniçağlarda sistematik hale gelmiş nüfusa ilişkin ilk fikirlerin Merkantilistler döneminde ortaya atıldığı görülmektedir. Merkantilistleri sırasıyla; Fizyokratlar, Malthus’un Nüfus Teorisi ve Klasikler ve Karl Marx ve diğer Sosyalistler izlemiştir.

¹⁰⁰ Tuncer, **Ekonomik Gelişme ve Nüfus, a.g.e.**, s. 29.

¹⁰¹ Saraç, **a.g.e.**, s. 23.

¹⁰² Danış, **a.g.e.**, s.y.

¹⁰³ UN, **a.g.e.**, p. 33.

Bu durumda nüfus konusunun değerlendirilmesine ilişkin farklı fikirler ortaya atılmıştır. Bu teoriler kendilerinden önce geliştirilen teoriler karşısında kimi zaman muhalefet oluşturmakla birlikte, kimi zaman da kendilerinden sonra ortaya konacak teorilere zemin hazırlamak bakımından önem taşımışlardır.

1.2.3.1. Merkantilistler Dönemi

Tüccar kelimesinden türeyen Merkantilizm 15. yy'ın ikinci yarısından 18. yy.'ın ortalarına kadar sürmüştür. Merkantilist yaklaşıma göre zenginliğin ve gücün kaynağı asker sayısı, hazinedeki altın ve gümüş miktarı olarak belirlenmiştir.¹⁰⁴ Merkantilist yaklaşımın temel hedefi devletin ekonomik, siyasal ve askeri alanlarda güçlü bir yapıya sahip olmasıdır. Merkantilistlere göre savunma bakımından asker sayısında artış sağlamanın yolu nüfus artışından geçtiğinden, nüfusu arttırmak için doğurganlık artışını sağlamak ve ülke içinden dışarıya göçü önlemek gerekmektedir. İngiliz merkantilist Petty'nin "Sayısal azlık, gerçek yoksulluktur" ifadesi bu durumu desteklemek bakımından önem taşımaktadır.¹⁰⁵

Petty, Child, Coke, Davenant, Bossuet gibi merkantilistlere göre bir ülkenin tek başına sahip olduğu toplam servetten öte, bu ülkenin diğer ülkeler karşısında sahip olduğu servet önem taşımaktadır. Servetin oluşumunda temel faktör ise nüfustur.¹⁰⁶ Buna göre, bir ülkede toplam servetin artırılması için; sömürgecilik geliştirmeli ve ülkeye başka ülkelere yabancılar kabul edilmelidir.¹⁰⁷ Ayrıca yeni evlenen çiftlere maddi yardımlar yapılmalı, vergi indirimlerine yönelik düzenlemelere ağırlık verilmeli, sağlık- tıbbî koşullar iyileştirilmeli, evlilikler teşvik edildiği gibi çok sayıda çocuğa sahip ailelere sağlanan maddi yardımlar da düzenli hale getirilmelidir.¹⁰⁸ Merkantilistler bu uygulamaların devamlılığı ile sadece bir ülkenin askeri gücünün artmayacağını, aynı zamanda ülkenin gelir ve refahının da artacağını savunmaktadırlar.

¹⁰⁴ Michael S. Teitelbaum, "Political Demography", **Handbook of Population**, Ed:Dudley L. Poston, Michael Micklin, USA, Kluwe Academic/Plenum Publishers, 2005, p. 720.

¹⁰⁵ Sydney H. Coontz, **Population Theories and Their Economic Interpretation**, New York, Published by Routledge, 1957, p. 88.

¹⁰⁶ Fritz Neumark, **İktisadi Düşünce Tarihi**, Birinci Cilt (Eski Zamanlardan Klasik Mektebe Kadar), Çev.: Ahmet Ali Özeken, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:201, 1943, s.69.

¹⁰⁷ Teitelbaum, **a.g.e.**, p.720.

¹⁰⁸ Edward Byron Reuter, **Nüfus Nazariyeleri**, Çev.: A. Nef'i, Ankara, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Yayın No:39, 1934, s. 15.

Bu savunma karşısında Merkantilist dönemde en fazla tartışılan ve dikkat çeken konu ise nüfus artışı karşısında gerçek anlamda refah artışının yaşanıp yaşanmayacağı olmuştur.¹⁰⁹

Merkantilistlerin nüfusla ilgili düşüncelerine göre, nüfus artışı ile ücretlerin asgari geçim düzeyinde tutulması hedeflenmektedir. Böylece işçiler yaşamlarını sürdürebilmek için daha fazla süre çalışmak zorunda kalacaklar ve bunun sonucunda da daha fazla üretim artışı sağlanacaktır. Üretimde yaşanacak bu hızlı artış ile ihracatın canlanması sağlanırken, ülkeye giren altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerin miktarında da fazla üretimle doğru orantılı olarak artış yaşanacaktır. Böylece artan nüfusun bir bölümü üretim sürecinde işçi olarak çalışacak ve servetin artışında aktif rol oynayacaktır. Merkantilistlere göre fazla nüfus artışı sonucu vergi ödeyecek kişilerin sayısı da artacak, dolayısıyla devletin gelirlerinde bir artış gözlenecek ve devlet daha güçlü hale gelecektir.¹¹⁰ Buna karşın işçilere daha fazla ücret ödenmesi durumunda işçilerin geçimlerini sağlamak için daha az çalışacakları ve daha az sayıda çocuğa sahip olacakları da tartışılan bir diğer konudur. Bu durum Merkantilist yaklaşımın hedefi ile tezatlık teşkil ederek üretim ve vergilerde azalmaya, askeri savunma gücünde de gerilemeye neden olacaktır.¹¹¹

Merkantilistler fazla nüfusu desteklese de Merkantilist dönemde salgın hastalıkların ve mezhep savaşlarının artması ile nüfusta azalış yaşanmıştır. Bu durum karşısında Merkantilistler öncelikle yüksek doğum oranları ile nüfusu savaşlar ya da salgın hastalıklar öncesindeki seviyesine döndürmeyi hedeflemişlerdir. Böylelikle bir süre sonra nüfusta bir artış sağlanmıştır.¹¹² Merkantilistler döneminde fazla nüfus desteklenmekle beraber, aşırı nüfus artışının meydana getireceği baskı ile fakirliğin artacağına yönelik endişeler de hâkim olmuştur. Bu konu ile ilgili Raleigh tarafından yapılmış bir araştırmada, artan nüfus karşısında savaşlar, doğal afetler vb. faktörlerin nüfusu eski seviyesine döndürmede Allah'ın bir lütfu olduğunu dile getirilmiştir.

¹⁰⁹ Teitelbaum, **a.g.e.**, p. 720.

¹¹⁰ Cillov, **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları, a.g.e.**, s. 17.

¹¹¹ Ersoy, **a.g.e.**, s. 163.

¹¹² Arif Ersoy, **İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2008, s. 163.

Raleigh'e göre böylelikle dünya kalabalık bir yer olmaktan uzaklaşmaktadır.¹¹³ Ancak Raleigh'in bu araştırması Merkantilist dönemde istenilen ilgiyi görmemiştir.

1.2.3.2. Fizyokratlar Dönemi

Doğanın egemenliği (toprak ve tarım) ve düzeni anlamına gelen Fizyokrazi 18. yy.'ın ikinci yarısında François Quesnay'ın öncülüğünde Fransa'da ortaya çıkmıştır.¹¹⁴ Merkantilistler devlet müdahalesi, dış ticaretin kontrol altına alınması gibi görüşleri savunurken, Fizyokratlar bu görüşlere karşı çıkarak üretim sürecine müdahalenin doğal dengeleri bozacağını ileri sürmüşlerdir.¹¹⁵

Fizyokratlar zenginliğin kaynağını doğa-toprak olarak açıklarken, ticaret alanında çalışanların sayısının mümkün olduğunca azaltılması, tarımsal üretimde çalışanların sayısının da mümkün olduğunca artırılması gerektiği düşüncesini desteklemişlerdir. Bunun için nüfus artışı ile tarımsal üreticilerin emek arzının artması sağlanmalıdır. Böylelikle ülkelerin zenginliklerinin para miktarındaki artışla değil, tarımsal hâsıladaki artışla sağlanacağını savunmaktadırlar.¹¹⁶ Fizyokratlar toprak ve nüfus arasında iyi bir dengenin kurulamaması durumunda genel ekonominin de olumsuz yönde etkilenmesini beklemektedirler.¹¹⁷

Bu konu ile ilgili İngiliz araştırmacı ve yazar William Godwin'in yaptığı bir araştırmada, tarımsal verimin toplumları uzun yıllar besleyebilecek bir kapasiteye sahip olduğu dile getirilmiştir. Godwin'e göre, nüfus baskı oluşturarak daha fazla insanı beslemeye ve barındırmaya yönelik yeterliliği kaybetmeye başlarsa sorumluluğu tabiata yüklemek yerine yanlış politikalarda aramak gerekmektedir. Godwin'in bu konuda dikkat çektiği nokta, teknolojik gelişimin aslında aynı anda daha fazla insanın bir arada yaşamasını mümkün kılacağıdır. Diğer bir deyişle teknolojik gelişme ve yeni teknikler ile insanlar daha kısa süre çalışarak daha fazla üretimde bulunabilecektir. Godwin teknolojik gelişmeyi sağlamanın yolunun ise

¹¹³ Reuter, **a.g.e.**, s. 15.

¹¹⁴ Christine There, Loïc Charles, "The Writing Workshop of François Quesnay and the Making of Physiocracy", (Çevrimiçi): http://public.econ.duke.edu/~staff/wrkshop_papers/2005_Spring/Charles1.pdf, 14 Nisan 2015.

¹¹⁵ UN, **a.g.e.**, p. 36.

¹¹⁶ Ersoy, **a.g.e.**, s. 245.

¹¹⁷ Şahin, **a.g.e.**, s. 68.

eğitim olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁸ Genel olarak nşfusu arttırıcı politikalara karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olmayan fizyokratlar için űretken bir tarım, nşfus artışını risk olmaktan uzaklaştıracak ve ulusların gűlenmelerinde önemli bir faktör oluşturacaktır.¹¹⁹

1.2.3.3. Malthus'un Nşfus Teorisi ve Diğer Klasikler

18. yy.'ın ikinci yarısında, nşfusa ilişkin grűřlerin sistematik hale gelerek şekillenmesinde rol oynayan şahsiyetlerden birisi, modern nşfus teorileri olarak ifade edilen yeniçağ nşfus teorilerinde önemli yeri olan, Anglikan kilisesine mensup, din ve ilim adamı Thomas Malthus'tur.¹²⁰ Malthus, toprağın sınırlı yapısı karşısında insanların sınırlı olmayan űreme yetenekleri ve bu durumun meydana getireceği baskıya dikkat çekmektedir.¹²¹

Malthus, 1798'de yazmıř olduđu "Toplumun Gelecekteki Geliřimine Etkileri Açısından Nřfus űzerine Bir Deneme" adlı eserinde, nřfusta geometrik (1, 2, 4, 8, 16, 32...) bir artıř gözlenirken, gıda maddelerinde (ekili alanlar) yařanan aritmetik (1, 2, 3, 4, 5, 6, ...) artıřla, gıda açıđının giderek bűyűyeceđi konusuna dikkat çekmiřtir. Grafik 1'de gösterilen bu duruma göre, öncelikle nřfusta meydana gelen yavař bir artıř karřısında ekili alanların nřfusu beslemeye yeteceđi hatta gıda fazlasının bile ortaya çıkacađı gözlenirken, ilerleyen zamanda artan nřfusun sınırlı miktardaki tűm ekili alanlardan faydalanacađı ve ne gıda açıđı, ne de gıda fazlası verileceđi grűlmekte ve bu durum alarm sűreci olarak nitelendirilmektedir. Bu sűreci takiben, nřfusun daha da artması neticesinde, ekili alanlar nřfusu besleyemeyecek noktaya ulařacak ve geri dnűřű olmayan bir gıda açıđı oluřacaktır.¹²²

¹¹⁸ Gűneř, **a.g.e.**, s. 133.

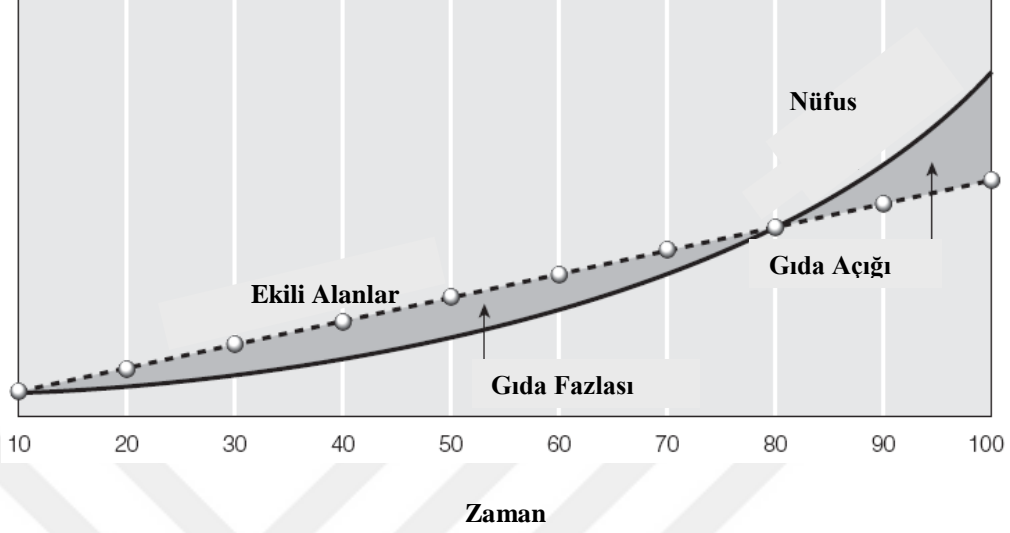
¹¹⁹ Ediz Deniz Kandır, "Geliřmekte Olan űlkelerde Demografik Geçiř ve Yoksulluk İliřkisi", (Yayınlanmamıř Yűksek Lisans Tezi, Çukurova űniversitesi SBE), Adana, 2013, s.14.

¹²⁰ Reuter, **a.g.e.**, s. 21.

¹²¹ Tuncer, **Ekonomik Gelişme ve Nşfus, a.g.e.**, s. 30.

¹²² Thomas Malthus, **An Essay on The Principle of Population**, London, Electronic Scholarly Publishing Project, 1998, p.4.

Grafik 1: Malthus'un Nüfus Teorisinde Nüfus, Gıda ve Zaman İlişkisi

Kaynak: John R. Weeks, **Population An Introduction to Concepts and Issues**, USA, Thomson Wadsworth, Tenth Edition, 2008, p.77'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Malthus'un nüfus teorisine göre eğer nüfus kontrol edilmezse katlanarak büyüyecek ve yetersiz gıda maddeleri sıkıntıya yol açacaktır.¹²³ Malthus kontrol altına alınmayan nüfusun 25 yıllık süreçte iki katına ulaşacağını da ifade etmektedir.¹²⁴ Bu durumu bir örnekle açıklayan Malthus'a göre, her nesil sonrasında nüfusta bir artış meydana gelecek ve iki yüz yıllık süre sonrasında nüfusta 256 katlık bir artış yakalanacağı halde gıda maddelerinde ancak 9 katlık bir artış elde edilebilecektir.¹²⁵

Malthus'a göre yaşanacak nüfus artışı refah artışı sağlamaktan öte belirsizlik ve geleceğe yönelik korkular oluşturacaktır. Malthus teorisini "Azalan Verimler Kanunu"na dayandırmaktadır. Buna göre topraktan elde edilecek verim (üretim) ne kadar istenirse istensin belirli bir seviyeye kadar artacaktır. Marjinal seviyeye ulaşan verimi bir noktadan sonra arttırmak mümkün olmayacaktır. Bu durumda ileride ciddi bir gıda sıkıntısı ile karşılaşılacaktır.¹²⁶ Malthus nüfusun meydana getireceği belirsizlikleri önlemek ve geleceğe yönelik endişeleri gidermek için gecikmeden bir takım önlemler alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda nüfus ve gıda

¹²³ Weeks, a.g.e., p.76.

¹²⁴ Saraç, a.g.e., s.25.

¹²⁵ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları**, a.g.e., s.14.

¹²⁶ Güneş, a.g.e., s. 134.

maddeleri arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik ortaya koyduğu önlemlerin en önemlisi, evliliklerin önlenmesi veya geciktirilmesidir. Bu şartlar altında doğumlar azalacağı için nüfus da artış göstermeyecektir.¹²⁷

Evliliklerin önlenmesi ve(ya) geciktirilmesi yaklaşımının yanı sıra, Malthus fakirlere yardım yapılması fikrine de karşı çıkmıştır. O'na göre kapitalizm, meydana getirdiği ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerle halkın sefaletinin sorumlusu değildir.¹²⁸ Malthus sefaletin sorumlusu olarak maddi durumu yeterli olmadığı halde çocuk sahibi olan işçileri ve köylüleri göstermiştir.¹²⁹ Malthus'un doğum kontrolü yerine evliliklerin önlenmesi fikrini savunması, Malthus karşıtları tarafından olumsuz karşılanmıştır. Ancak Malthus bu konuda da açıklamalar yapmış ve doğum kontrolü yöntemini sun'u bir yöntem olarak gördüğünü öne sürmüştür. Ayrıca ileri sürdüğü teorinin hem ahlaka, hem de dine uygun olduğunu belirtmiştir.¹³⁰ Malthus yalnızca evliliklerin önlenmesi ile değil, savaşlar, kıtlık ve salgın hastalıklarla da nüfus artışının duracağını ve gıda maddelerine yönelik gelecek endişelerinin ortadan kalkacağını savunmaktadır.¹³¹

Bu kapsamda bir değerlendirme yapıldığında; sanayileşme ile beraber 19. yy.'da ortaya çıkan ekonomik ve teknik ilerlemelerin de etkisi ile nüfus önceki zamanlara göre daha hızlı bir artış kaydettiği halde, mevcut nüfusun Malthus'un iddia ettiği boyutta bir gıda sorununa neden olmadığı gözlenmektedir.¹³² Konu ile ilgili Amerikalı sosyolog ve demograf Ralph Thomlinson'ın yaptığı araştırmalara göre, tarımsal üretimde uygulanan yeni tekniklerle verimlilik artığından Malthus'un nüfus artışına bağlı gıda sıkıntısı olarak ileri sürdüğü durum beklenen boyutlarda bir olumsuzluk oluşturmamıştır. Sosyolog ve aynı zamanda ünlü bir demograf olan Kingsley Davis de tıpkı Thomlinson gibi Malthus'un teorisinin teorik olarak doğru olabileceğini, ancak pratikte böyle bir teorinin işlerliğe sahip olamayacağını

¹²⁷ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları, a.g.e.**, s. 12.

¹²⁸ Zaim, **Türkiye'de Nüfus Meselesi, a.g.e.**, s. 26.

¹²⁹ Cillov, **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları, a.g.e.**, s. 23.

¹³⁰ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları, a.g.e.**, s. 14.

¹³¹ Ran Abramitzky, Fabio Braggison, "Malthusian and Neo-Malthusian Theories", (Çevrimiçi): <http://web.stanford.edu/~ranabr/Malthusian%20and%20Neo%20Malthusian1%20for%20webpage%20040731.pdf>, 15 Nisan 2015.

¹³² Zaim, **Türkiye'de Nüfus Meselesi, a.g.e.**, s. 23.

vurgulamıştır.¹³³ Bu durumda Malthus'un teorisi kısmen de olsa geçerliliğini kaybetmiştir.¹³⁴

Malthus'un görüşleri insan sermayesine olan yatırımları yeteri kadar dikkate almaması, bu nedenle artan nüfus karşısında kaynakların tükeneceğini ileri sürmesi sebebi ile geçerliliğini büyük oranda yitirmiştir.¹³⁵ Buna karşın nüfus sorunlarına ilişkin ilk öngörülerin düzenli bir şekilde Malthus tarafından ele alınması ve Malthus'un 1803 yılında yeniden yayınladığı eserinde modern anlamda ilk nüfus teorisini ortaya koymuş olması O'nu nüfus konusunda önemli bir sahaya taşımıştır.¹³⁶

Malthus'u takiben diğer Klasikler olarak adlandırılan grubun nüfusla ilgili görüşleri değerlendirildiğinde, Klasiklerin nüfus ve ücretler arasında ilişki kurdukları görülmektedir. Nüfus artışının ücret düzeyinin bir fonksiyonu olduğunu ileri süren Klasikler, ücret düzeyinin ve yaşam düzeyinin yükselmesi ile nüfusun artacağını ve sermaye birikiminin nüfus artış hızından daha hızlı artması sonucunda ücretlerin yükselebileceğini savunmuşlardır.¹³⁷ Ücretlerdeki düşmenin fakirliği de beraberinde getireceğini savunan diğer Klasikler, Malthusienlerle birleşmektedirler.¹³⁸ Klasiklerin ortak düşüncesine göre; nüfus öncelikle bir miktar artsa da, bir süre sonra kendiliğinden azalacak ve denge seviyesine gelecektir. Bu nedenle Klasikler nüfusa herhangi bir şekilde müdahale edilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar.¹³⁹

Klasiklerin bir kısmı Malthus'un görüşlerini desteklemekle beraber, ahlaki kısıtlamalarla ilgili görüşlerinde Malthus'tan ayrılmaktadırlar. Neo-Malthusienler olarak adlandırılan bu grup, Malthus'un ortaya koyduğu; yoksullara yardım yapılmaması, evliliklerin geciktirilmesi veya önlenmesi vb. görüşleri eleştirmekle birlikte, daha çok doğum kontrolü yöntemini ön plana çıkarmaktadırlar. Neo-Malthusienlerin Malthus gibi sadece nüfus ve gıda sorunu üzerinde durmayarak nüfus ve diğer çevresel sorunları da irdelemiş olmaları onları Malthus'tan ayırmaktadır.

¹³³ Sharma, **Demography and Population Problems**, a.g.e., p. 33-34.

¹³⁴ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 36.

¹³⁵ Luis Currais, "From the Malthusian Regime to the Demographic Transition: Contemporary Research and beyond", *Econômica*, No.: Junho 2000, 2000, p. 83.

¹³⁶ Serper, **a.g.e.**, s. 6.

¹³⁷ Tuncer, **Ekonomik Gelişme ve Nüfus**, a.g.e., s. 32.

¹³⁸ Cillov, **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları**, a.g.e., s. 25.

¹³⁹ **A.e.**, s. 27.

Neo-Malthusien yaklaşımın en ünlü temsilcilerini İngiliz Mary Stopes ve Amerikalı Margaret Sanger oluştururken, Charles Bradlaug ve Annie Besant 1878’de doğum kontrol el kitabının yayınlanması ile ilgili çalışmaları kapsamında önem kazanmış diğer Neo-Malthusienlerdir. Neo-Malthusien görüş ekseninde 1832’de Massachusetts’li doktor Charles Knowlton’ın “Felsefenin Meyveleri: Genç Evlilerin El Kitabı” isimli kitabı doğum kontrolü bakımından yayınlanmış önemli bir çalışma olarak nitelendirilmektedir.¹⁴⁰

Neo-Malthusienler doğum kontrolüne ilişkin yaptıkları çalışmalarda, sağlıklı ebeveynlerden sağlıklı bireylerin yetişmesini hedeflerken, böylece toplumun yoksulluktan korunacağını da ileri sürmüşlerdir. Başlangıçta Batı’da yaygınlık gösteren bu doğum kontrolü uygulamalarının zamanla Asya ve Afrika ülkelerinde de yaygınlık kazanması ile dünya genelinde etkin bir aile planlamasına ulaşılacağı Neo-Malthusienlerce ileri sürülmüştür.

1.2.3.4. Karl Marx’ın Nüfus Teorisi ve Diğer Sosyalistler

Önceki dönemlerde nüfusa ilişkin pek çok teori geliştirilmiş olmakla birlikte, Sosyalist yaklaşım da nüfus konusunu değerlendirmiştir. Bu süreçte en dikkat çeken husus, Karl Marx başta olmak üzere, sosyalistlerin nüfusa yönelik ortak bir bakış açısına sahip olmamalarıdır.¹⁴¹ Sosyalist düşünürlerin bir grubu nüfus konusunu önemli bir konu olarak görmezken, Marx ve Engels’in içerisinde bulunduğu bir diğer gruba göre nüfus meselesi, toplumsal dengelerin belirlenmesinde önemli bir alan olarak nitelendirilmiştir. Marx ve Engels, nüfusa ilişkin sorunların Malthus’un teorisi ile iddia ettiği şekilde çözülemeyeceğini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda Malthus’un gıda maddelerinin tükeneneğine yönelik endişesi ile yoksullara yardım edilmemesi yönünde geliştirdiği anlayış Marx ve Engels tarafından şiddetle tepki görmüştür.¹⁴²

Sosyalistlerin pek çoğu, nüfus artışının ücretlerdeki genel düzeyi düşürmemesi için önlemler alınması gerektiğini savunmaktadır. Marx, konu ile ilgili olarak, düşük ücretlerin yedek işgücü oluşturarak rekabeti arttırdığını ve bu durumun belirli bir

¹⁴⁰ Weeks, **a.g.e.**, p. 82.

¹⁴¹ Yves Charbit, **Economic, Social and Demographic Thought in The XIXth Century The Population Debate from Malthus to Marx**, France, Springer Science, 2009, p. 122.

¹⁴² Martha E. Gimenez, “The Population Issue: Marx vs. Malthus”, (Çevrimiçi): <http://www.colorado.edu/Sociology/gimenez/work/popissue.html>, 17 Nisan 2015.

aşamadan sonra ücretlerde daha da fazla düşmeye neden olduğunu ifade etmiştir. Marx'tan önce yaşamış olan sosyalistler, toplumsal yapının yeniden şekillenmesine yönelik düzenlemeler yapılması durumunda nüfus artışının yavaşlayabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu grupta yer alanlar, nüfus artışı ile düşen işçi ücretlerinin, ancak kurulacak işçi birlikleri vasıtası ile yükselebileceğini savunmuşlardır.

Bir diğer grup sosyalist ise ekonomik kalkınmanın ilk aşamalarında nüfus baskısı ile ücretlerin azalacağını, ilerleyen aşamalarda artan sermaye miktarı ile ücretlerin artacağını ifade etmişlerdir. Böylece doğumlar azalacak ve fazla nüfusun ücretler üzerinde oluşturduğu baskı zamanla ortadan kalkacaktır.¹⁴³ Marx nüfustaki artışın sadece biyolojik güdülerin bir sonucu olmadığını, durumun asıl sorumlusunun kapitalist sistem olduğunu da ifade etmektedir. Sosyalistler bu süreçte artan nüfus ve emeğin düşen payı karşısında sermayenin payında meydana gelen artışı sosyalizme geçişi hazırlayan neden olarak göstermektedir.¹⁴⁴

Sosyalist sisteme göre, kapitalist sistemde fazla nüfus ve bunun sonucu olarak işgücü fazlasının etkisi ile ücretler düşük düzeydedir. Ancak kapitalizmden sosyalizme geçişle arzu eden herkesin iş bulacağı ve refahın artacağı düşünüldüğünde, kişiler daha az sayıda çocuğa sahip olacak ve nüfus fazlası sorunu ortadan kalkacaktır.¹⁴⁵ Sosyalist sistem toplumdaki sefaletin sebebinin fazla nüfus olmadığını ileri sürerken, sorunun temel kaynağını gelirin adaletsiz dağılımı olarak göstermişlerdir. Marx'ı takip eden dönemde diğer sosyalistlerin Marx'tan etkilendikleri görülmektedir. Bu grupta yer alanlar Marx'ın nüfusla ilgili görüşlerini önemsemekle beraber, kendi fikirlerini de bu teorinin içine katarak Marx'ın teorisini geliştirmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda bazı sosyalistler kapitalist toplumlarda nüfusun giderek azalacağını ve sosyalist düzenle beraber nüfusta optimum bir büyüme olacağını savunmuşlardır.¹⁴⁶

1.2.4. Yeni Nüfus Teorileri

20. yy.'ın başından itibaren nüfus teorileri artış göstermiş olup, 1950 yılı ve sonrasında yeni teoriler geliştirilmiştir. Ayrıntıları aşağıda açıklanacak olan bu teoriler;

¹⁴³ Tuncer, **Ekonomik Gelişme ve Nüfus, a.g.e.**, s. 34.

¹⁴⁴ A. Mesud Küçükcalay, "İktisadi Kalkınma ve Nüfus Artışı Paradoksu Üzerine Yorumlar", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:1, 2001, s. 63.

¹⁴⁵ Başol, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁴⁶ Tuncer, **Ekonomik Gelişme ve Nüfus, a.g.e.**, s. 34.

ekonomik-demografik nüfus teorisi ve doğurganlığın ekonomik teorisi olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.2.4.1. Ekonomik-Demografik Nüfus Teorisi

Ekonomik-demografik nüfus teorisi, tasarruf oranları, yatırım, kişi başına düşen gelir (KBDG) vb. değerleri ele alarak makro-ekonomik faktörler ve nüfus arasındaki ilişkiyi inceleyen bir teoridir. Teori kapsamındaki ilk model; Ansley J. Coale ve Edgar M. Hoover tarafından geliştirilmiştir. Bu modele göre, tasarruflar yatırımları oluştururken nüfustaki belirli bir değişim de tasarrufları ve yatırımları etkilemekte, böylece toplam üretim ve gelire de etki etmektedir. Diğer bir deyişle, modelde, sosyal refah harcamaları ve tasarruflar nüfus ile doğrudan ilişkilidir. Coale ve Hoover'in modeli Harrod-Domar modeline benzetilmektedir. Ancak Harrod-Domar modelinde ekonomik büyümenin sadece yatırımların bir fonksiyonu olduğu vurgulanmaktadır. Buna karşın Coale ve Hoover'in 1958 yılında ortaya koydukları modelde Harrod-Domar modelinin daha da ötesinde, nüfusun tasarruf ve yatırımları etkileyerek üretimi ve yatırımları şekillendirdiği açıklanmıştır.¹⁴⁷ Coale ve Hoover bu modelde, nüfus artışının ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Coale ve Hoover ilk kez bu modelle nüfus artışının üç olumsuz etkisini tanımlamışlardır. Bu etkiler şu şekilde sıralanmıştır;¹⁴⁸

- Nüfus artışının sermayede meydana getirdiği sığlaşma nedeni ile işçi başına düşen sermaye miktarı azalmaktadır.
- Genç ve bağımlı nüfusun artması ile hane halkı tüketimi tasarruflar pahasına artmakta, tasarruf oranları ve yatırımlar azalmaktadır.
- Nüfus artışı nedeni ile kamu harcamaları daha üretken, daha verimli alanlara kaymak yerine eğitim ve sağlık alanlarına yönelmekte, böylelikle yatırımlarda düşüş yaşanmaktadır.

Coale ve Hoover'in nüfus artışının olumsuz etkilerini ortaya koydukları bu model, 1970'ler süresince nüfus ve ekonomik göstergeler ile ilgili diğer araştırmalara

¹⁴⁷ Başol, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁴⁸ Allen C. Kelley, "The Population Debate in Historical Perspective: Revisionism Revisited", 1999, p. 16.

öncülük etmiştir. Bu modele BM'nin 1973 tarihli raporunda da yer verilmiş olup, model 1980'lere kadar güncelliğini korumuştur.¹⁴⁹

Yeni nüfus teorilerinden bir diğeri olan Phels'in modelinde de, sürekli ve hızlı nüfus artışının olumsuz etkiler meydana getireceği üzerinde durulmaktadır. Phels, nüfus artışı hızlı olduğu sürece kişi başına gelirin artmasının mümkün olmadığını ifade etmektedir.¹⁵⁰

Coale ve Hoover'in teorisinde de Phels'in görüşlerinin benzeri savunulmuş olsa da, ekonomik-demografik nüfus teorisinde nüfus artışının sadece negatif etki oluşturacağı yaklaşımına karşı olan gruplar da bulunmaktadır. Bu gruplara göre, nüfus artışı sonucu üretimin, dolayısı ile ekonominin canlanacağı savunulmaktadır.¹⁵¹ Dolayısı ile ekonomik-demografik açıdan nüfus konusunu ele alan teorilerin nüfustaki değişimlere hem olumlu, hem de olumsuz açılardan yaklaştıkları görülmektedir. Bu bağlamda nüfusun üretici ve tüketici yönü itibarı ile bir değerlendirme yapıldığında, nüfusun üretici yönünün artması, nüfus artışına olumlu bakanları desteklerken, özellikle çocuk nüfustaki azalmayı takiben çalışma çağındaki nüfusun da azalması, ardından yaşlı nüfusun giderek artması nüfusun tüketici yönünü arttırarak olumsuz görüş sahiplerini desteklemektedir.

1.2.4.2. Doğurganlığın Ekonomik Teorisi

Yeni nüfus teorilerinden bir diğeri doğurganlığın ekonomik teorisidir. Bu teori doğurganlığın; gelir, kentleşme, sanayileşme vb. sosyo-ekonomik değişkenlerden etkilendiğini ortaya koyması bakımından ekonomik-demografik teoriden ayrılmaktadır.

Doğurganlığın ekonomik teorisinin gelişiminde öncü olan isimler Harvey Leibenstein ve Gary Becker'dir. Leibenstein'e göre aileler üç sebepten dolayı çocuk sahibi olmak isterler. Bunlardan ilki; çocuğun aileye verdiği zevk ve neşenin sağlamış olduğu faydadır. İkincisi; çocuğun büyüdüğünde ve çalışmaya başladığında aileye sağlayacağı ekonomik katkıdır. Üçüncü ve son sebep ise; anne ve baba yaşlandığında

¹⁴⁹ A.e., p. 17.

¹⁵⁰ Tuncer, **Ekonomik Gelişme ve Nüfus**, a.g.e., s. 45.

¹⁵¹ Başol, a.g.e., s. 21.

çocuğun ailesine sağlayacağı sosyal güvencedir. Leibenstein daha sonraki araştırmalarında çocuk sahibi olmanın sağlayacağı faydanın gelire ters orantılı olarak işlediğini de ortaya koymuştur. Leibenstein'e göre, ailenin gelir seviyesi arttıkça çocuğun aileye sağlayacağı fayda azalacaktır.¹⁵²

Bu durumda yüksek gelirli ailelerin çocuk sahibi olmayı bir sosyal güvence sağlamaktan öte yukarıda açıklanan birinci nedenle (çocuğun aileye zevk ve neşe getirmesi) arzu ettikleri anlaşılmaktadır. Becker ise ailelerin çocuk sahibi olma konusunda verdikleri kararı tüketim malı satın alırken verdikleri kararlarla eşdeğer görmektedir. Becker doğurganlığın ekonomik teorisini miktar ve kalite anlamında ele almış olup, ailelerin çocuk sahibi oldukları zaman yapacakları harcamalar ile bu harcamalar sonrasında elde edecekleri faydaları değerlendirmektedir.¹⁵³

Normal koşullarda gelir seviyesi arttıkça daha fazla sayıda çocuğa sahip olunması gerekirken, gerçek hayatta durum tersine işlemektedir. Becker'e göre bu durumun sebebi ailelerin çocuklarına yönelik niteliksel yatırımlarından kaynaklanmaktadır. Çünkü aileler çocuk sahibi olmak konusunda yalnızca niceliksel değerlere önem vermemekte, niteliksel unsurlar olan; kendine ait oda, kaliteli eğitim görme, kültürel aktivitelere daha fazla dâhil olma, özel müzik ya da dans eğitimi alma vb. konuları da dikkat almaktadırlar. Becker üzerinde yatırım yapılan çocukların daha fazla nitelik sahibi olduğunu vurgulamaktadır. Doğurganlık oranlarının azaldığı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bu durum genel olarak geçerlidir. Böyle bir durum Becker'in teorisinin hala güncelliğini koruduğunu da göstermektedir.¹⁵⁴

¹⁵² Özgür Yanardağ, Ürün Özgen, "Nüfus Kavramı ve Türkiye'de Nüfusun Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi", (Çevrimiçi): http://www.mevzuatdergisi.com/2003/06a/02.htm#_ftnref12, 21 Nisan 2015.

¹⁵³ M.S. Kimenyi, W.F. Shughart, R.D. Tollison, "An interest-group theory of population growth", **Journal of Population Economics**, 1, 1988, p. 133.

¹⁵⁴ Matthias Doepke, "Gary Becker on the Quantity and Quality of Children", IZA Discussion Paper Series, Discussion Paper No:8610, 2014, p. 2.

1.2.5. Demografik Değişim Teorisi

Doğum ve ölüm oranlarında meydana gelen değişimlerin demografik yapıyı nasıl etkileyeceği ve bu etkilerin gelecekte dünyada nasıl bir nüfus yapısı oluşumuna zemin hazırlayacağı demografik değişim teorisinin¹⁵⁵ içeriğini oluşturmaktadır.¹⁵⁶

Yüksek doğum ve ölüm oranlarından düşük doğum ve ölüm oranlarına geçiş olarak tanımlanan demografik değişim, 1900'lerin başından beri pek çok demograf tarafından teorik düzeyde araştırma konusu haline gelmiştir.¹⁵⁷ 1909 yılında Adolphe Landry demografik değişim süreci ile ilgili ilk araştırmaları yapmış olup, demografik değişim ifadesinin yer aldığı "Demografik Devrim" isimli kitabını 1934 yılında literatüre kazandırmıştır.¹⁵⁸ Landry'i takiben 1929 yılında ünlü demograf Warren Thompson "Demografinin Kaynağı (The Field of Demography)" isimli eserinde, demografik değişimi farklı yaş grupları bağlamında evrelere ayırarak bir piramit ekseninde incelemiştir. Thompson tarafından ortaya konan ve Şekil 1'de yer alan bu piramidin; tabanında 0-14 yaş, ortasında 15-64 yaş, tepesinde ise 65 yaş ve üzeri nüfus grupları yer almaktadır. Demografik değişimin ilk evresinde, piramidin tabanı geniş, orta ve tepe kısımları daha dardır. Buna karşın ikinci ve üçüncü evrelerde 15-64 yaş grubu giderek artmakta ve piramidin ortası genişlemektedir. Üçüncü evrenin sonu ve dördüncü evrede piramidin üst kısımları tamamen genilemiş olup, tabanda yer alan 0-

¹⁵⁵ Demografik Değişim Teorisi" ulusal ve uluslararası literatürde farklı isimlerle ifade edilmektedir. Ulusal araştırmalarda teori; "Demografik Geçiş Teorisi", "Demografik Dönüşüm Teorisi", "Demografik Evrim Teorisi", "Demografik Devrim Teorisi", "Demografik İntikal Teorisi" vb. isimlerle anılırken, uluslararası literatürde teori "Demographic Transition Theory" (Amerikan literatüründeki kullanım şekli) ve "Demographic Revolution Theory" (Fransız literatüründeki kullanım şekli) şeklinde kullanılmaktadır. Literatürdeki yaygın kullanım "Demografik Geçiş Teorisi" (doğurganlık oranlarının azalışını kapsamaktadır) olmasına karşın son dönemlerde yapılan çalışmalarda bütün demografik davranışları kapsamlı bir şekilde içermesinden dolayı "Demografik Değişim Teorisi" kullanımına da sıklıkla rastlanmaktadır. "Demografik Değişim" ifadesinin daha güçlü bir anlam içermesi sebebi ile çalışmada dönüşüm, evrim ve geçiş kavramlarından ziyade "Demografik Değişim" ifadesi kullanılmaktadır.

¹⁵⁶ David S. Reher, "Economic and Social Implications of the Demographic Transition", **Demographic Transition and Its Consequences**, Ed.:Ranold D. Lee, David S. Reher, USA, Blackwell Publishing, 2011, p. 11.

¹⁵⁷ Weeks, **a.g.e.**, p. 68.

¹⁵⁸ Dudley Kirk, "Demographic Transition Theory", **Population Studies**, 50, 1996, p. 361.

14 yaş grubunun azaldığı ve piramidin giderek elips şeklini almaya başladığı görülmektedir.¹⁵⁹

Thompson, “Nüfus” isimli bir diğer çalışmasında ülkelerin demografik yapılarından yola çıkarak üçlü bir tipoloji daha oluşturmuştur. Üç farklı grubun bulunduğu tipolojide, Thompson ilk gruba “Grup A” adını vermiştir. “Grup A” nüfusun azalan oranlarda artış gösterdiği Batı Avrupa ülkelerini temsil etmektedir. Bu ülkelerde ölüm oranları düşük seviyede olmakla beraber, doğum oranları da giderek azalmaktadır.¹⁶⁰

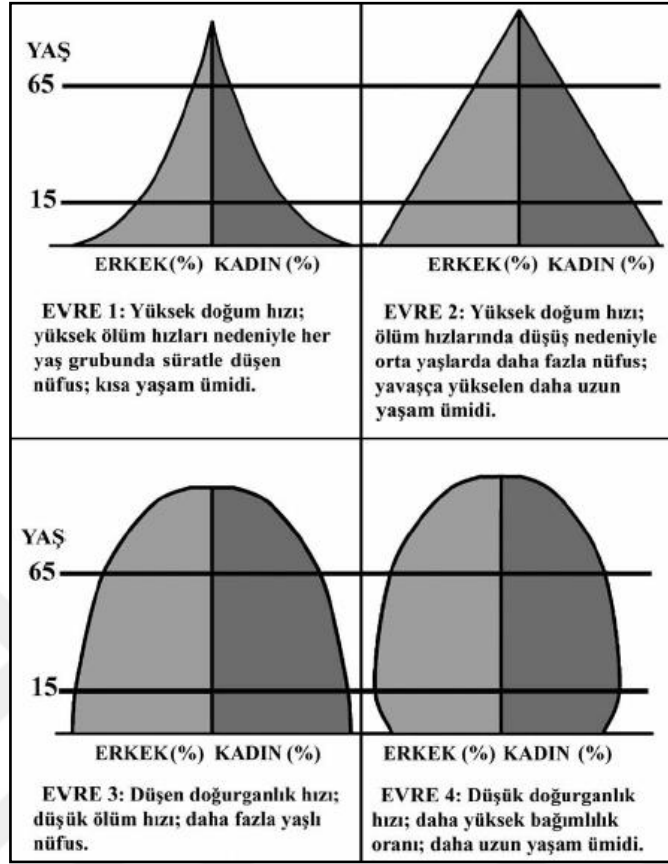
İkinci grup olarak nitelendirilen “Grup B”de ise ölüm ve doğum oranları birlikte düşmekle beraber, ölümlerdeki düşüşün doğumlarla karşılaştırıldığında daha önce ve daha hızlı olduğu görülmektedir. Güney ve Doğu Avrupa ülkeleri bu gruba girmektedir. Grup B’de yer alan ülkelerde doğum oranları belirgin bir şekilde azalana kadar nüfus artışı beklenmektedir. Bu süreç sonrasında nüfusta durağanlık görüleceği ifade edilmiştir.

Thompson “Grup C” olarak kategorize ettiği üçüncü gruba, doğumların ve ölümlerin kontrol altında olmadığı ülkeleri yerleştirmiştir. Dönemin koşullarından hareketle bu ülkeler arasına kısmen Japonya’yı da almakla beraber, Hindistan ve Rusya’yı da bu gruba dâhil etmiştir. Thompson pek çok ülkenin nüfusunun Grup C’den başlayarak Grup A’ya doğru bir değişim gösterdiğini ifade etmiştir.¹⁶¹ Bu doğrultuda, gelecekte dünya nüfusunda görülecek artış büyük ölçüde yüksek doğum oranlarına sahip ülkelerden (başta Afrika olmak üzere, sırası ile Asya, Latin Amerika ve Okyanusya’da yer alan ülkelerin bir bölümü) kaynaklanacaktır.

¹⁵⁹ Şeref Hoşgör, Aysıt Tansel, **2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar**, İstanbul, TÜSIAD Yayınları, Yayın No: TÜSIAD-T/2010/11/505, 2010, s. 54.

¹⁶⁰ Dennis Hodgson, “Demography as social science and policy science”, *Population and Development Review* 9, no. 1, 1983, p. 7.

¹⁶¹ Kirk, **a.g.e.**, p. 362.

Şekil 1: Demografik Değişim Sürecinde Nüfus Piramidinin Görünümü

Kaynak: Şeref Hoşgör, Aysıt Tansel, **2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2010/11/505, 2010, s. 54.

1940'ların sonuna doğru Frank W. Notestein'in çalışmaları ile demografik değişimin sistematik bir yapı kazandığı görülmüştür.¹⁶² Notestein araştırmalarında son üç yüz yıllık süreçte nüfusta meydana gelen artışı ölüm oranlarındaki azalmalara bağlamış ve bu durumu da modernleşme sürecinin bir sonucu olarak görmüştür. Notestein özellikle tıbbî teknolojilerde yaşanan gelişmeler, hijyen koşullarının gelişimi, salgın hastalıkların azalması, kıtlıkların azalarak beslenme koşullarının

¹⁶² Dirk J. van de Kaa, "The Idea of Second Demographic Transition in Industrialized Countries", **Six Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security**, Tokyo, Japan, 29 January 2002, 2002, p. 1.

gelişmesi, yaşam standartlarının artması vb. sebeplerle doğurganlık oranlarının azaldığını ifade etmiştir.¹⁶³

Demografik değişim konusunda önemli çalışmaları olan Blacker ise 1947 yılında gerçekleştirdiği araştırmada demografik değişimi beş sürece ayırmıştır. Bu süreçler ve özellikleri Blacker tarafından şu şekilde açıklanmaktadır,¹⁶⁴

- Birinci süreç: Demografik değişim öncesini içermekle birlikte, bu süreçte doğum ve ölüm oranları yüksektir.
- İkinci süreç: Demografik değişimin erken dönemidir. Doğum oranlarının düştüğü, ancak ölümlere kıyasla doğumların halen çok yüksek olduğu ve ölüm oranlarının hızla azalışa geçtiği bir süreçtir.
- Üçüncü süreç: Demografik değişimin geç dönemidir. Doğum oranlarının belirgin bir şekilde düştüğü ve ölüm oranlarının hızlı bir şekilde azalışa geçtiği genişleme sürecidir.
- Dördüncü süreç: Demografik değişimde geç dönemin sonudur. Düşük doğum oranları ile düşük ölüm oranlarının nüfusu sabitleyici etkisinin bulunduğu süreçtir.
- Beşinci süreç: Demografik değişimin son sürecidir. Doğum oranları ölüm oranlarının altına indiğinden genel olarak nüfusun sabitlendiği ve sonrasında azaldığı, aşırı yaşlı toplumları karakterize eden bir süreçtir.

Bu beşli süreç Grafik 2’de görülmekle beraber, demografik değişimin ikinci ve üçüncü süreçlerinde toplumların yaşlanmaya başlamadan önce gençleştikleri, dolayısı ile toplumların yaşlanmasında üçüncü süreç ve sonrasında önemli role sahip olduğu görülmektedir.

Demografik değişimi teori boyutunda değerlendiren Blacker’ın yanı sıra ünlü sosyolog Donald Olen Cogwill’de bu beşli süreci incelemiştir. Cogwill’e göre birinci aşama “İlkel Süreç”, ikinci aşama “Modern Süreç”, üçüncü aşama “Bebek Patlaması Süreci”, dördüncü aşama “Muhtemel (Durağan) Süreç”, beşinci aşama ise “Uzun

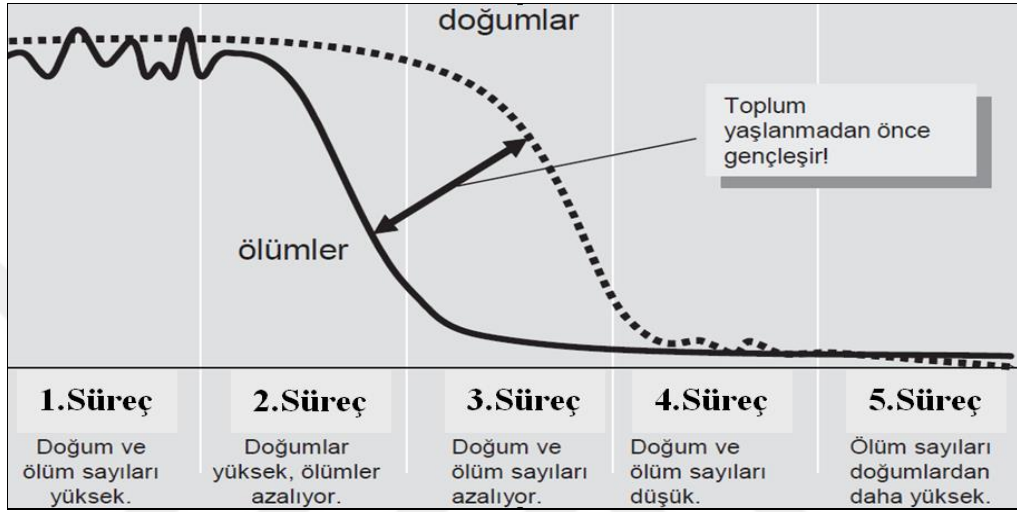
¹⁶³ Nagehan Can, Merve Özel, “Demografik Geçiş Süreci ve Türkiye”, (Çevrimiçi): <http://seal.atilim.edu.tr/demografik-gecis-sureci-ve-turkiye>, 19 Nisan 2015.

¹⁶⁴ Sharma, **Demography and Population Problems, a.g.e.**, p. 40-41.

Vadeli Nüfus Döngüsü Süreci” olarak ortaya konmuştur. Grafik 2’de de görüldüğü gibi Cogwill demografik değişimin beşli sürecini “S” eğrisi biçiminde ifade etmektedir.

165

Grafik 2: Demografik Değişim Teorisi Beşli Süreç

Kaynak: İsmail Tufan, “Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu”, ty., s. 36.

Botanik bilimci Karl Sax ise demografik değişimi dört süreçte incelemektedir. Sax’a göre ilk süreç, nüfus artış hızının düşük olduğu süreçtir. Bu durum 17. yy. öncesinde tüm dünyada yaşanan süreçtir. İkinci süreç, nüfus artış hızının birinci sürece göre daha yüksek olduğu bir aşamayı temsil etmekle beraber, bu süreci en iyi temsil eden ülkeler az gelişmiş ülkelerdir. Üçüncü süreçte doğum ve ölüm oranları azalmaktadır. Bu sürecin temsilcileri Güney ve Doğu Avrupa ülkeleri, Japonya ve Arjantin’dir. Dördüncü ve son süreç ise, nüfusun önce sabitlendiği sonra giderek azaldığı süreçtir. Dördüncü sürecin başlıca temsilcileri; Almanya, Fransa ve Avusturya’dır.¹⁶⁶

Demografik değişim teorisinin farklı araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde açıklandığı ve araştırmacıların teoriyi farklı süreçlere ayırarak inceledikleri görülmekle beraber, demografik değişim en yaygın şekli ile Grafik 3’teki gibi üç temel

¹⁶⁵ A.e., p. 42.

¹⁶⁶ Karl Sax, *The Population Explosion*, New York, Foreign Policy Association, 1956, p. 17-18.

süreci kapsamaktadır. Buna göre ilk süreç; sanayileşme öncesine işaret etmekle birlikte, tarım toplumlarını karakterize etmektedir. Bu dönemde hem doğum, hem de ölüm oranları yüksektir. Birinci süreçte nüfusta yüksek oranlı dalgalanmalar yaşanmaktadır.¹⁶⁷ Doğum oranlarının yüksek olmasının nedenleri; doğum kontrolünün uygulanmaması, tarım toplumlarında kalabalık ailelerin ekonomik açıdan önem taşınması ve dini inançlardır. Ölüm oranlarının yüksek olmasının nedenleri ise; salgın hastalıkların fazla olması, kıtlık, savaşlar, temiz su ve diğer kaynaklara ulaşmadaki sıkıntılar ve eğitim eksikliği olarak sıralanmaktadır.¹⁶⁸ Bu süreçte doğum ve ölüm oranlarının her ikisi de neredeyse ‰ 30 civarındadır.¹⁶⁹ Nüfus artış hızı ise ‰ 10'un biraz altındadır.¹⁷⁰ İkinci süreçte, sanayileşmeyi takiben sağlık ve yaşam koşullarında yaşanan olumlu gelişmelerin etkisi ile ölüm oranlarının azaldığı, doğum oranlarının da önceki aşamaya göre biraz daha düştüğü görülmektedir.¹⁷¹ Bu süreç nüfusun erken yayılım dönemi olarak nitelendirilmektedir.¹⁷² Böylelikle çalışma çağındaki nüfusun¹⁷³ artması ile genel bağımlılık oranları¹⁷⁴ düşmektedir. Bu durum literatürde demografik fırsat penceresi¹⁷⁵ olarak adlandırılmaktadır.¹⁷⁶ Demografik değişimin

¹⁶⁷ Ömer Kayhan Seyhun, “Avrupa Birliği’ndeki Demografik Dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyeliği Çerçevesinde İş Gücü Piyasalarına Yansıması”, TCMB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2006, s. 5-6.

¹⁶⁸ Barcelona Field Studies Centre, “Demographic Transition Model”, (Çevrimiçi): <http://geographyfieldwork.com/DemographicTransition.htm>, 27 Nisan 2015.

¹⁶⁹ Saraç, **a.g.e.**, s. 34.

¹⁷⁰ M. Murat Yüceşahin, “Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekânsal Bir Değerlendirme”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 9 (1), 2011, s. 12.

¹⁷¹ Emily A. Marshall, “Defining Population Problems: Using Topic Models for Cross-National Comparison of Disciplinary Development”, **Poetics**, 41, 2013, p. 702.

¹⁷² Üner, **a.g.e.**, s. 72.

¹⁷³ TÜİK, kurumsal olmayan nüfus içerisindeki 15 yaş ve üzeri nüfusu kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus olarak açıklamaktadır. Bkz.: TÜİK, “Tanımlar ve Kavramlar”, (Çevrimiçi): http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html, 07 Mayıs 2015.

¹⁷⁴ Genel Bağımlılık Oranı: Çalışma çağındaki her yüz kişiye düşen çocuk ve yaşlı sayısı genel bağımlılık oranı olarak adlandırılır. Bkz.: UN, “Dependency Ratio”, (Çevrimiçi): http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/demographics/dependenc_y_ratio.pdf, 01 Mart 2015.

¹⁷⁵ Demografik Fırsat Penceresi: Nüfus artış hızı azalırken işgücü arzının artması ve çalışma çağındaki nüfusun yükselişe geçmesi demografik fırsat penceresi olarak adlandırılmaktadır. Bkz.: Hakan Ercan, **Youth Employment in Turkey**, Ankara, Publications of the International Labour Office, 2007, p.8. Demografik fırsat penceresi içerdiği potansiyel nüfus bakımından önem taşımakla birlikte, bu yaklaşımın doğal nüfus artışından hareketle yalnızca doğum ve ölüm oranları üzerinden hareket etmesi ve göçleri dikkate almaması demograflar tarafından önemli bir eksiklik olarak ifade edilmektedir. Bu durumda kimi demograflara göre gelecekte kuramın açıklayıcı gücünün zayıflayacağı da ileri sürülmektedir. Bkz.: Özbay, **a.g.e.**, s. 2.

¹⁷⁶ Ferhunde Özbay, “Türkiye’de Gençlik Nüfus ve İktidar”, **Türkiye’de İktidarı Yeniden Düşünmek**, Der.:Murat Güney, İstanbul, Varlık Yayınları, 2009, s. 2.

ikinci sürecinde ölüm oranlarının azalmasının temel nedenleri; sağlık koşullarında ve gıda üretiminde yaşanan gelişmelerle beraber eğitim ile bilincin artmasıdır.¹⁷⁷ İkinci süreçte aile başına 2-3 çocuk düşmektedir.¹⁷⁸ Ayrıca bu süreçte nüfus artış hızı % 20-40 oranları arasında değişmektedir.¹⁷⁹

Üçüncü süreçte ise doğum oranlarında hızlı bir azalış gözlenirken ölüm oranlarında da belirgin bir azalma başlamıştır.¹⁸⁰ Bu durumun temel nedenleri; aile planlaması uygulamalarının yaygınlaşması, bebek ölümlerinin eğitim ve sağlık koşullarının gelişimi ile azalması, refahın yükselmesi, teknolojik dönüşüm ve mekanizasyon ile daha az sayıda çalışana ihtiyaç duyulması ve kadının çalışma yaşamına katılımında yaşanan artıştır.¹⁸¹ Böylelikle eskiden erken yaşta görülen ölümlerin, demografik değişimin son süreci ile çoğunlukla ileri yaşlarla yoğunluk kazandığı da görülmektedir.¹⁸²

Demografik değişimin son süreci birinci süreçle karşılaştırıldığında, demografik dalgalanmaların azaldığı görülmektedir. Bu süreçte, ölüm ve doğum oranlarının ikisinin de % 15 seviyesine inmiş olduğu gözlenmektedir.¹⁸³ Son sürecin sonlarına doğru nüfus artış hızı % 10 civarında seyretmektedir.¹⁸⁴ Bu süreçler ekseninde nüfusun izlediği seyir “Demografik Değişim” olarak nitelendirilirken, teorik açıdan bu durum “Demografik Değişim Teorisi” olarak adlandırılmaktadır.¹⁸⁵

Demografik değişime ilişkin yukarıda açıklanan üçlü süreç literatürde yaygın olarak kullanılmakla birlikte, içinde bulunulan ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel koşulların demografik değişimin hızını belirlediği görülmektedir.¹⁸⁶

¹⁷⁷ Barcelona Field Studies Centre, **a.g.e.**, s.y.

¹⁷⁸ Saraç, **a.g.e.**, s. 34.

¹⁷⁹ Yüceşahin, **a.g.e.**, s. 12.

¹⁸⁰ İsmet Koç v.d., “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü”, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008, s. 5.

¹⁸¹ Barcelona Field Studies Centre, **a.g.e.**, s.y.

¹⁸² İsmail Tufan, “Türkiye’de Demografik Değişimler ve Gerontopsikiyatri”, t.y., s. 3.

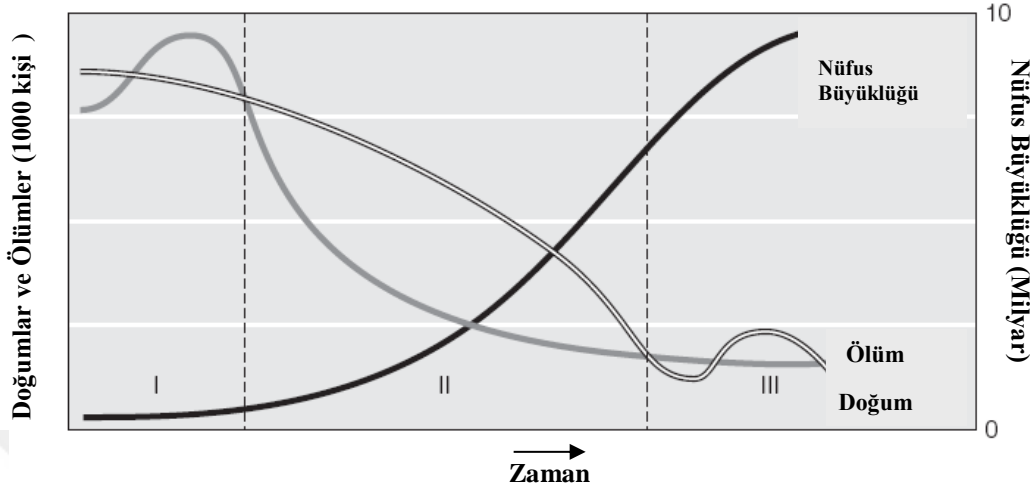
¹⁸³ Saraç, **a.g.e.**, s. 35.

¹⁸⁴ Yüceşahin, **a.g.e.**, s. 12.

¹⁸⁵ Koç vd., **a.g.e.**, s. 5.

¹⁸⁶ Demografik değişim sürecinin hızı-ritmi ülkesel farklılıklar içermekle birlikte, özellikle erken dönem sanayileşmiş ülkelerde değişim sürecinin birkaç asır aldığı gözlenirken, sanayileşme sürecini daha geriden takip eden ülkelerin demografik değişim sürecini kısa sürede tamamladıkları görülmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelerin demografik değişim sürecini birkaç on yıl gibi kısa bir sürede tamamlayacak olmaları, ülkelerin gelişmişlik dereceleri ve demografik değişim süreci arasında bir ilişki olduğunu da göstermektedir. Demografik

Grafik 3: Demografik Değişim Teorisi Üçlü Süreç

Kaynak: John R. Weeks, **Population An Introduction to Concepts and Issues**, USA, Thomson Wadsworth, Tenth Edition, 2008, p.90'dan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Diğer bir deyişle teoride genel olarak her ülkenin er ya da geç demografik değişim sürecini yaşayacağı, ancak bu sürecin farklı zamanlarda ve süreçlerde gerçekleşeceği açıklanmaktadır.¹⁸⁷ Bu sebeple bu süreci ortak bir zaman dilimine sığdırarak genelleştirmekten öte ülkesel farklılıkları göz önüne alarak değerlendirmeler yapılması daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.¹⁸⁸

1.2.6. Optimum Nüfus Teorisi

Nüfusa ilişkin tartışmalar 19. yy. itibarı ile artmış olup, bu yüzyılın sonuna doğru nüfusta optimum noktanın sağlanıp sağlanamayacağı ve fert başına geliri maksimum seviyeye getirecek nüfus miktarının hangi seviyede olacağı tartışılmaya başlanmıştır. 19. yy.'ın sonuna doğru ortaya konulan optimum nüfus teorisi, belirli bir

değişimde nüfus artış hızı önemli bir belirleyici olmakla birlikte, nüfus artış hızı geçiş katsayısı olarak da tanımlanmaktadır. Bu katsayı Jean-Claude Chesnais tarafından geliştirilmiştir. Böylelikle bir ülkede/bölgede demografik değişim sürecinde nüfusun ne kadar arttığı/artacağı da görülmektedir. Bkz.: Didem Danış, "Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış Ders:6 Demografik Geçiş" (Çevrimiçi): <http://www.acikders.org.tr/course/view.php?id=86>, 03 Mayıs 2015.

¹⁸⁷ Özbay, **a.g.e.**, s. 2.

¹⁸⁸ Dünya nüfusunun 1800'lerin başından günümüze altı kat arttığı düşünüldüğünde 2100 yılında bu artışın on kata yükselecek olması dünyada elli kat daha fazla yaşlı nüfusun ve beş kat daha fazla çocuk nüfusun oluşmasına neden olacaktır. Ayrıca 1800'lerden günümüze iki kat artış gösteren doğumda beklenen yaşam sürelerinin de bu süreçte üç kat artış göstermesi beklenmektedir. Bkz.: Lee, **a.g.e.**, p. 167.

amacı en tatminkar şekilde sağlayabilecek nüfus miktarının nasıl oluşturulacağını ele almaktadır. Bu durumda iktisadi açıdan değerlendirme yapıldığında, optimum nüfus, mevcut teknoloji ve kaynaklarla nüfus başına düşen hasılanın maksimum seviyede olduğu nüfus miktarını temsil etmektedir. Bu teoriye göre, nüfus optimumun üzerinde iken emek başına düşen kaynaklar azalacağından refah seviyesi düşecektir. Buna karşın nüfus optimumun altına indiğinde emek başına düşen kaynaklar artacağından kişi başına düşen refah seviyesinin de artacağı düşünülmektedir.¹⁸⁹

Literatürde optimum nüfus teorisine yönelik ilk kapsamlı çalışmalar Karl Winkelblech ile başlamıştır. Winkelblech toplumları büyüklüklerine göre üç kategoriye ayırmıştır. Bunlar; az nüfuslu toplumlar, fazla nüfuslu toplumlar ve normal nüfuslu toplumlardır. Winkelblech optimum nüfus kavramında verimliliği esas almakla beraber, normal nüfusa sahip toplumları bu kategori içerisinde değerlendirmektedir. Ünlü İngiliz Ekonomist Edwin Cannan da optimum nüfusu mümkün olan en ideal nüfus olarak tanımlamaktadır.¹⁹⁰ BM ise, yüksek kişi başı gelir, maksimum verimlilik, yüksek ekonomik refah ve yüksek istihdam sağlayan koşulları mümkün kılan nüfusu optimum nüfus olarak açıklamaktadır.¹⁹¹

Optimum nüfusu konu alan araştırmalardan bir diğeri 1969 yılında Borr Commener tarafından gerçekleştirilmiştir. Commener'e göre optimum ifadesi insanlar için en iyi nüfus seviyesini ifade etmekle beraber, Commener (kaynaklardan sağlanacak maksimum fayda bakımından) dünya için optimum nüfusun 8 milyar ile sınırlandırılması gerektiğini öne sürmektedir.¹⁹² Optimum nüfus ile ilgili başka bir araştırma ise İsveçli iktisatçı Knut Wicksell tarafından gerçekleştirilmiştir. Wicksell'e göre, Avrupa ülkelerinde nüfus optimum seviyeyi aşmıştır.¹⁹³ Buna göre Wicksell, kişi başı gelirin arttırılabilmesi için nüfusun azaltılması gerektiğini ileri sürmektedir. Wicksell'in bu yaklaşımı Malthusien yaklaşımdan izler taşımaktadır. Wicksell optimum nüfus ile ücretlerin geçimlik seviyesinde sabitleneceğini de

¹⁸⁹ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları**, a.g.e., s. 15-16.

¹⁹⁰ Sharma, **Demography and Population Problems**, a.g.e., p. 37.

¹⁹¹ Rajendra Kumar Sharma, **Social Change and Social Control**, India, Atlantic Publisher&Distributers, 2007, p. 78-79.

¹⁹² Saraç, a.g.e., s. 31.

¹⁹³ Mats Lundahl, **Knut Wicksell on Poverty "No Place is too exalted fort the Preaching of these Doctrines"**, Canada, Routledge, 2005, p. 59.

düşünmektedir.¹⁹⁴ Ancak Wicksell'in bu yaklaşımı tepkilere neden olmuştur. Bu durumda Wicksell KBDG'nin azalmaması için yeni yatırımların yapılması ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması gerektiği fikrini ileri sürmüştür.¹⁹⁵

Tüm tanımlar ve açıklamalarda da görüldüğü gibi, optimum nüfus teorisindeki faktörler belirli bir süre sonra değişim gösterebilmektedir. Diğer bir deyişle bir bölgenin aşırı nüfuslu kabul edilmesi nüfusun kalabalık olduğu anlamını taşısa da, bu durum nüfusun hangi açıdan kalabalık olduğunun açıklanmasında soru işaretlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Çünkü gerçek koşullarda tek bir optimum bulunmamakta, farklı kriterlere ve görüşlere göre birden çok optimum bulunmaktadır. Örneğin sadece iktisadi refah seviyesi bakımından değil, sosyal refah seviyesi ve askeri açıdan da farklı optimum nüfus seviyeleri bulunmaktadır.¹⁹⁶ Yani optimum nüfus teorisinde statik olarak düşünülen faktörler aslında belirli bir süreç sonunda değişime uğramaktadır.¹⁹⁷ Örneğin iktisadi kaynaklar bir yandan tüketilmekte bir yandan da yeni kaynaklar bulunarak sermaye genişlemektedir.¹⁹⁸ Bu düşünceye rağmen optimum nüfus teorisi dinamik bir yapı kazanamamış, kavram yerini süreç içerisinde geliştirilen optimum nüfus artışına (en ideal nüfus artışını yakalama yaklaşımına) bırakmıştır.¹⁹⁹

1.2.7. Diğer Nüfus Teorileri

Önceki dönemlerde incelenen teoriler ve özellikle Malthus'un nüfus teorisi nüfusa ilişkin tartışmalarda önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu durumda bazı nüfus teorileri ile Malthus'un desteklendiği bilinmekle beraber, bazıları ile de Malthus'un teorisi abartılı ve yetersiz bulunmuş ve nüfus teorileri konusuna yeniden açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Literatürde diğer nüfus teorileri olarak ifade edilen Malthus sonrası teoriler aşağıda sıralanmaktadır.

¹⁹⁴ A.e., p. 6.

¹⁹⁵ -----, "Nüfus Teorileri",
(Çevrimiçi): http://www.metinberber.com/kullanici_dosyalari/file/n.doc, 20 Nisan 2015.

¹⁹⁶ Görtan, **Demografik Analiz Metodları, a.g.e., s. 17-18.**

¹⁹⁷ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e., s. 36-37.**

¹⁹⁸ Görtan, **Demografik Analiz Metodları, a.g.e., s. 17-18.**

¹⁹⁹ Saraç, **a.g.e., s. 31.**

1.2.7.1. İlahi Nüfus Teorisi

Malthus'un nüfus teorisine muhalefet oluşturanlarca ileri sürülen ilahi nüfus teorisi, dini esaslara dayanmaktadır. Teorinin gelişiminde Katolik kilisesi önemli rol oynamıştır. Teoriye göre, Malthus'un nüfus artışını önlemek için ortaya koyduğu; evliliklerin önlenmesi, geciktirilmesi, ya da çocuk sahibi olmayı ertelemek vb. görüşleri ahlak dışı durumlar olarak açıklanmıştır. İlahi nüfus teorisine göre; sanayi iyi organize edilirse ve servet adil bir şekilde dağıtılsa artan nüfus kütlelerinin göç eylemini yerine getirmeleri şartı ile nüfus miktarının gıda miktarı üzerinde tehdit unsuru oluşturmayacağı ifade edilmektedir.²⁰⁰ İlahi nüfus teorisi, nüfus-gıda maddeleri bakımından Malthus'un ortaya koyduğu şekilde hareket edilmesi durumunda hem maddi, hem manevi değerlerin zarar göreceğini, bu durumun ise toplumları sonu bilinmeyen bir çöküşe götüreceğini ileri sürmektedir.

1.2.7.2. Kozmik Nüfus Teorisi

Malthus'un nüfus teorisi sonrası ortaya atılan kozmik nüfus teorisinde, hamile kalma ve çocuk yetiştirme durumlarının belirli devrelerde değişime uğradığı ileri sürülmektedir. Buna göre doğumların fazla olduğu bir dönemi, doğumların az olduğu bir dönem takip etmektedir. Böylelikle kozmik dengenin sağlandığı ifade edilmektedir.

201

1.2.7.3. Sadler'in Nüfus Teorisi

Michael Thomas Sadler'in teorisinde topraktaki verimlilik oranı ile nüfusun verimlilik oranının doğru orantılı olduğu ileri sürülmektedir. Bu durumda, nüfus yoğunluğunun fazla olması halinde doğumların azalacağı ifade edilmektedir Sadler temel olarak iki konu üzerinde vurgu yapmaktadır. Bunlardan birincisi, üzerinde yaşanılan mekânın nüfusu besleme ve doğurganlık seviyeleri üzerindeki etkisidir. Bu bağlamda şehirlerde mekânın verimlilik oranının köylerden daha düşük olması nedeni ile şehirlerde doğurganlık köylere nazaran düşüktür. Sadler'in nüfus teorisinde vurgulamış olduğu ikinci konu; doğurganlığın ölüm hızı ile direkt olarak değişime

²⁰⁰ Reuter, **a.g.e.**, s. 33.

²⁰¹ **A.e.**, s. 34.

uğradığıdır. Sadler doğurganlığın yüksek olduğu bölgelerde aynı zamanda ölüm oranlarında yüksek olduğunu savunmaktadır.²⁰²

1.2.7.4. Doubleday'ın Nüfus Teorisi

İktisadi konular dışına çıkarak nüfus teorisi oluşturma fikrine sahip ilk araştırmacılardan birisi Thomas Doubleday'dır. Doubleday'ın araştırmaları gıda ve nüfus arasındaki ilişkiyi içermektedir.²⁰³ Bitki ve hayvanların üremesine ilişkin beslenme kaidelerini inceleyen Doubleday, elde ettiği sonuçların insan doğurganlığı için de geçerli olduğunu ileri sürmüştür.²⁰⁴ Doubleday'a göre insanlar gelir durumu artığında yeterli seviyede beslenecekler ve doğurganlık oranları da azalacaktır. Buna karşın yeterli düzeyde geliri olmayan ve yeterli seviyede beslenemeyen toplumlarda doğurganlık oranları artacaktır. Doubleday bu durumun neslin devamını sürdürememe endişesinden, diğer ifade ile doğal bir içgüdüden kaynaklandığını savunmaktadır. Doubleday her ne kadar iktisadi konular dışına çıkarak nüfus konusunu ele almayı hedeflemiş olsa da daha sonraki araştırmalarında geliri bir değişken olarak kullanması teorisinin iktisadi konulardan bağımsız olmadığını göstermektedir.²⁰⁵

1.2.7.5. Alison'un Nüfus Teorisi

Alison nüfusun sabit düzeye ulaşmasının ya da azalmasının ülkelerin varlığı için tehdit oluşturacağını ileri sürmektedir. Bu durumda Malthus'un teorisine şiddetle karşı çıkan Alison, insanların tüketimde bulunmakla beraber, aslında tükettiklerinden daha fazlasını üretecek kapasitede olduğunu da savunmaktadır. Bu sebeple nüfusu azaltmaya çalışmak doğru bir davranış değildir.²⁰⁶

1.2.7.6. Doğal İstifa (Ayıklanma) Teorisi

Bu teoriye göre az çocuklu ailelerde çocukların daha fazla imkâna sahip olacakları ifade edilirken, ailedeki çocuk sayısının artması, durumu tersine çevirecektir.

²⁰² ----, "Nüfus Kuramları", (Çevrimiçi): <http://arsivde.blogspot.com.tr/2012/05/nufus-kuramlar.html>, 10 Eylül 2015.

²⁰³ Reuter, **a.g.e.**, s.37.

²⁰⁴ İbrahim Bayraktar, "Demografi ve Nüfus", (Çevrimiçi): <http://www.ibrahimbayraktar.net/2014/06/demografi-ve-nufus.html>, 23 Nisan 2015.

²⁰⁵ Sharma, **Social Change and Social Control**, **a.g.e.**, p. 80.

²⁰⁶ Donald Rutherford, **In The Shadow of Adam Smith Founders of Scottish Economics 1700-1900**, United Kingdom, Palgrave Macmillan, 2012, p. 164.

Teoride çok çocuklu ve geliri yetersiz olan ailelerin maddi durumunun düzeltilmesi için onlara yardım yapılmaması vurgulanmaktadır. Ailelere yardım yapmak yerine doğumları azaltacak tedbirlerin alınmasını sağlamak sorunları ortadan kaldıracaktır. Bunun için öncelikle evlilik yaşının yükseltilmesi gerekmektedir. Böylelikle evlilik yaşındaki yükselme ile sun'i bir müdahale olmaksızın doğal yollarla doğumların azalacağı ileri sürülmektedir. Ayrıca bu yöntemle başka müdahalelere gerek kalmadan nüfusun kendiliğinden belirli bir düzene girmesi de sağlanmış olacaktır.²⁰⁷

1.2.7.7. Spencer'in Biyolojik Nüfus Teorisi

Herbert Spencer biyolojik ve toplumsal sistemler arasındaki benzerlikleri ele almış ve toplumu yaşayan bir organizma olarak nitelendirmiştir.²⁰⁸ Teoriye göre doğurganlık artışı ile nüfus arttığı için insanlar arasındaki mücadele de artmaktadır. İnsanlar arasındaki rekabetle ortaya çıkan var olma mücadelesi sosyal ilerlemenin önemli bir nedeni olarak görülmektedir.²⁰⁹ Malthus'a göre nüfusta meydana gelen artış açlığın ve sefaletin artması anlamına gelirken, Spencer nüfus artışının yalnızca hayat mücadelesinde daha güçsüz olanlar açısından olumsuzluk oluşturacağını ifade etmektedir. Spencer'e göre toplumsal modernizasyon artıka bireylerin ve toplumların çoğalma eğilimi azalacağından Malthus'un iddia ettiği gıda sıkıntısının yaşanmayacağı ifade edilmektedir.²¹⁰

1.2.7.8. Nitti'nin Nüfus Teorisi

Nitti, Malthus'un nüfus teorisini reddetmekle birlikte, Malthus'un nüfus teorisinin insan hüviyeti dikkate alınmayarak oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Nitti, Spencer'in biyolojik nüfus teorisini dikkate almakla beraber, bu teoride bazı noktaları da eksik bulmaktadır. Nitti'nin ortaya koyduğu nüfus teorisi sadece maddi eksene sahip değildir. Nitti Spencer'in teorisine ilk olarak mânevi öğeler kapsamındaki; din, ahlak ve diğer estetik değerleri katmıştır. Nitti'nin Spencer'in teorisine eklediği ikinci

²⁰⁷ Reuter, **a.g.e.**, s.38.

²⁰⁸ Feride Torun, "Farklı Statülerde Çalışan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Bakışları (Isparta Örneği)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE), Isparta, 2010, s. 16.

²⁰⁹ Caner Taslaman, **Evrin Teorisi, Felsefe ve Tanrı**, İstanbul, İstanbul Yayınevi, 2007, s. 99.

²¹⁰ İktisat Sözlüğü, "Nüfus Teorileri", (Çevrimiçi): <http://www.iktisatsozlugu.com/nedir-1441-nufusun-yas-bilesimi-#.VTkykAs1wJ>, 23 Nisan 2015.

unsur sosyal faktörler iken, üçüncü unsuru iktisadi faktörler oluşturmaktadır. Bu durumda bir milletin yaşam koşullarında görülen her türlü gelişim; ücretleri, yaşam koşullarını, serveti, boş vakitleri ve rahatı daha fazla arttıracığı için bireysellik daha da artacak ve doğum oranları da bu değişime paralel olarak azalacaktır.²¹¹

1.3. YAŞLANMA TEORİLERİ

1990 yılında ünlü Rus Genetikçi Zhores Medvedev'in literatürden elde ettiği bilgiler neticesinde yaklaşık üç yüz civarında yaşlanma teorisinin bulunduğu bilinmektedir. Her yeni teori başka bir teorinin destekçisi ya da tenkidi olarak ortaya çıkmış olup, mevcut yaşlanma teorilerinden bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Günümüze ulaşan bu teorilerinden pek çoğu, yaşlanma konusunu biyolojik boyutu ile ele almış olmakla birlikte, yaşlanma teorilerinin psikolojik ve sosyolojik boyutunda bulunmaktadır.²¹² Yaşlanma teorilerinin değerlendirileceği bu kısımda yukarıda bahsedilen yaklaşık üç yüz civarındaki teorinin açıklanması hem tezin kapsamını, hem de amacını aşacağından bu kısımda, bu tez çalışmasının konusu bağlamında teoride ve pratikte öne çıkmış yaşlanma teorileri ağırlıklı olarak sosyal yaşlanma teorileri kapsamında açıklanacaktır.

1.3.1. Biyolojik Yaşlanma Teorileri

Biyolojik Yaşlanma Teorileri (Biological Ageing Theories), anatomik, fizyolojik olarak vücutta zamanla meydana gelen değişimleri ve organizmanın bu değişimlere uyum sağlamada yaşadığı sorunları ele almaktadır. Bu teorilerin başlıcaları; yıpranma teorisi, yaşam hızı teorisi, planlı eskime teorisi, immünolojik yaşlanma teorisi, serbest radikal teorisi ve genetik yaşlanma teorisi olarak aşağıda genel hatları ile açıklanmaktadır.

1.3.1.1. Yıpranma Teorisi

Alman biyolog August Weismann tarafından 1882 yılında ortaya konmuş olan Yıpranma Teorisi (Wear and Tear Theory), pratikte yaygın bir uygulama alanına sahip

²¹¹ Reuter, **a.g.e.**, s. 44-45.

²¹² Steven N. Austad, "Making Sense of Biological Theories of Aging", **Handbook of Theories of Aging**, Ed.: Vern L. Bengtson, Daphna Gans, Norella M. Putney, Merril Silverstein, New York, Springer Publishing, 2009, p. 148.

olması nedeni ile literatürde biyolojik yaşlanma teorileri arasında önemli bir yere sahiptir.²¹³ Yıpranma teorisine göre, yaşlanma moleküler hasarlarla organizmada çeşitli değişimler oluşturan, oksidasyon meydana getiren ve nihayetinde kaçınılmaz yıpranmaların meydana gelmesine neden olan bir durum olarak nitelendirilmektedir. Teoride yaşlanma ile insan metabolizmasında meydana gelen değişiklikler, tıpkı bir makineye hatta diğer cansız nesnelereki bozulmalara benzetilmektedir. Teoriyi pek çok gerontolog ve canlı bilimi uzmanı desteklemekle birlikte, başka bir gruba göre teori biyokimyasal olarak aynı türler arasındaki farklı yaşam sürelerini açıklamada yetersiz olarak görülmüş, ayrıca canlı organizmaların kendini onarma durumlarını ihmal etmesi nedeni ile de eleştiriye uğramıştır.²¹⁴

1.3.1.2. Yaşam Hızı Teorisi

Yaşam Hızı Teorisi (Life Course Theory) Max Rubner tarafından 1908 yılında ortaya konmuş olmakla birlikte, teoride metabolizma hızı ve enerji tüketimi ile canlıların yaşam süreleri arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Teori literatürde “Rubner’in Enerji Tüketim Hipotezi” olarak da bilinmektedir. Yaşam hızı teorisine göre metabolizma hızı düşük olan canlıların metabolizma hızı yüksek olan canlılara göre daha uzun süre yaşadığı iddia edilmektedir. Rubner’in teorisi daha sonra Raymond Pearl tarafından geliştirilmiş olup, hızlı metabolizmaların daha hızlı yaşlanmasının nedeni metabolizması hızlı olan canlıların daha hızlı biyokimyasal reaksiyon göstermelerine bağlanmıştır. Ancak daha sonraki araştırmalarda Pearl’ün iddia ettiği durum eleştirilere uğramıştır. Örneklerden yola çıkılarak bazı kuşların ve yarasaların küçük hayvanlar olarak yüksek metabolizma hızına sahip olmaları ve diğer pek çok türe göre daha uzun süre yaşamaları bu tartışmaların ve eleştirilerin temel nedeni olmuştur. Yapılan araştırmalarla metabolik enerji yaşlanma üzerinde etkili olsa bile, yaşam hızı ile metabolizma hızı arasında doğrudan bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur.²¹⁵

²¹³ Kunlin Jin, “Modern Biological Theories of Aging”, **Aging and Disease**, Volume 1, Number 2, October 2010, 2010, p. 72.

²¹⁴ Theodore C. Goldsmith, **An Introduction to Biological Aging Theory**, Crownsville, Azinet Press, 2014, p. 6.

²¹⁵ João Pedro de Magalhães, “The biology of Ageing: a primer”, **An Introduction to Gerontology**, Ed.: Ian Stuart-Hamilton, UK, Cambridge University Press, 2011, p. 33-34.

1.3.1.3. İmmünolojik Yaşlanma Teorisi

İmmünolojik Yaşlanma Teorisi (Immunologic Ageing Theory) iki temel noktaya dayanmaktadır. Bunlardan ilki bağışıklık sisteminin kapasitesinde yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan gerileme iken, ikincisi yaşlanma ile ottoimmün hastalıklara karşı vücudun daha açık/korumasız hale geldiğidir.²¹⁶ Böylelikle yaşlanma ile ilerleyen evrelerde yaşlılık sürecine gelindiğinde vücudun özellikle yeni hastalıklara karşı daha savunmasız hale gelmesi ölüm riskini daha da arttırmaktadır.²¹⁷

1.3.1.4. Serbest Radikal Teorisi

Serbest Radikal Teorisi (Free Radical Theory) Denham Harman tarafından 1956 yılında ortaya konmuştur. Teoriye göre, serbest radikaller protein hasarına ve hücre hasarına yol açmakta, böylelikle doku ve organlarda yaşlanmaya neden olmaktadır.²¹⁸ Serbest radikallerden olan oksidatif değişkenler yaşlılığa ilişkin dejeneratif hastalıklarda önemli rol oynamaktadır.²¹⁹ Harman, vücutta meydana gelen değişimler ve yıpranmayı tıpkı bir demirde meydana gelen paslanmaya benzetmiştir.²²⁰

1.3.1.5. Genetik Yaşlanma Teorisi

Günümüzde yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili genlerin araştırılması pek çok bilim adamının ilgisini çeker hale gelmiş ve bu konuda sayısı gün geçtikçe artan çalışmalar ortaya çıkmıştır.²²¹ Genetik Yaşlanma Teorisi (Genetic Ageing Theory)'nde canlı türlerinin kendilerine özgü yaşam sürelerine sahip olduğu vurgulanmakla birlikte, türe ait özelliklerin de genler vasıtası ile bir sonraki kuşağa aktarıldığı ifade

²¹⁶ Selim Nalbant, "Yaşlanmanın Biyolojisi", **Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi**, 52, 2006, s. 13.

²¹⁷ Jin, **a.g.e.**, p. 72.

²¹⁸ Ufuk Çakatay, Refik Kayalı, "Serbest Radikal Biyokimyasının Tarihsel Süreçteki Gelişimi", **Cerrahpaşa Tıp Dergisi**, 37, 2006, s. 163-164.

²¹⁹ Yeşim Gökçe-Kutsal, "Yaşlanan Dünya, Yaşlanan Toplum, Yaşlanan İnsan", (Çevrimiçi): http://www.thb.hacettepe.edu.tr/arsiv/2003/sayi_3-4/baslik1.pdf, 03 Temmuz 2015.

²²⁰ Can Kayacılar, "Nörogerontoloji:İnsan Beyninin Moleküler Yaşlanması", (Çevrimiçi): <http://norobilim.com/norogerontoloji-insan-beyninin-molekuler-yaslanmasi/>, 03 Temmuz 2015.

²²¹ Jicun Wang-Michelitsch, Thomas M. Michelitsch, "Traditional aging theories:which ones are useful?", (Çevrimiçi): <http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1503/1503.07040.pdf>, 06 Temmuz 2015.

edilmektedir.²²² Ancak pek çok bilim adamının yaşlanma ve ortalama ömür ile ilgili genler konusunda yapmış oldukları araştırmalara rağmen bu konuda kesin bilgilere rastlanmamıştır.

1.3.2. Toplumsal Yaşlanma Teorileri

Toplumsal Yaşlanma Teorileri psikoloji ve sosyolojiden hareketle ortaya çıkmış olup, bu teorilerin temel amacı; bireylerin yaşlanma ile birlikte zayıflamaya başlayan toplumsal uyumlarının kuvvetlendirilmesini sağlamaktır. Aşağıda ayrıntıları açıklanacak olan toplumsal yaşlanma teorilerinin başlıcaları; aktivite teorisi, süreklilik teorisi, rol bırakma teorisi, yaşamdan geri çekilme teorisi, modernleşme teorisi, sosyal yeniden yapılanma teorisi, yaşlılığın politik ekonomisi teorisi, sosyo-çevresel teori ve yaşam boyu sermaye teorisidir.

1.3.2.1. Aktivite Teorisi

Aktivite Teorisi (Activity Theory)'nin 1953 yılında geliştirilmesinde etkili olan isimler Robert J. Havighurst, Bernice L. Neugarten ve Sheldon S. Tobin'dir.²²³ Bu teorisyenlere göre, başarılı yaşlanma ile bireylerin orta yaşlarında sergiledikleri aktiviteler ve tutumların (özellikle Havighurst'un orta yaş esas almasının sebebi bireylerin orta yaşlarda pek çok alanda/konuda zirveyi yaşamaları, tecrübelerinin çoğalmasdır) ileri yaşlarda da sergilenmesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir.²²⁴ Diğer bir ifade ile başarılı yaşlanma kişilerin önceki dönemlerde edindikleri alışkanlıkların bir ürünüdür.²²⁵ Aktivite Teorisi'nde, daha aktif olan bireylerin fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan dengeleri daha iyi sağlayabildikleri vurgulanmaktadır. Buna göre, birey kaç yaşında olursa olsun, aktif bir yaşamı benimsemesi durumunda başarılı bir şekilde yaşlanmış olacaktır. Teorinin iki temel varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre, mâneviyat ve yaşam memnuniyeti arasında sosyal yaşama uyum sağlamak ve sosyal ağlarda yer almak bakımından pozitif bir ilişki

²²² Richard Schulz, Linda Noelker, Kenneth Rockwood, Richard Sprott, **Encyclopedia of Aging**, Ed.:Richard Schulz, Linda Noelker, Kenneth Rockwood, Richard Sprott, Volume I, New York, Springer Publishing, 2006, p. 445.

²²³ VickyRN, "Theories of Ageing (Part-3), Sociological Theories", (Çevrimiçi): <http://allnurses-breakroom.com/geriatrics-aging-elderly/theories-of-aging-412760.html>, 20 Kasım 2015.

²²⁴ Victor, **a.g.e.**, p. 20-21.

²²⁵ Hillier and Barrow, **a.g.e.**, p. 81.

bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile yüksek aktivite sağlamak yüksek yaşam memnuniyetini de beraberinde getirmektedir. Teorinin ikinci varsayımı ise rol kaybının (Örneğin; emeklilik) yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğudur. Rol kayıpları önlenip bu rollerin yerine yenileri bulunabilirse yaşam memnuniyeti yeniden sağlanabilecektir.²²⁶ Ancak bu durumda da yeni rollerin nasıl sağlanabileceği akla gelen bir başka soru ve sorun olarak görülmektedir.

1.3.2.2. Süreklilik (Devamlılık) Teorisi

Gerontolog Robert C. Atchley tarafından geliştirilen Süreklilik Teorisi (Continuity Theory)'ne göre, yaşlılık dönemine geçiş sürecinde, bazı rollerle ilişkinin kesilmesi, bazı rollerdeki başarının sürdürülebilmesine dayanmaktadır. Atchley'e göre, yetişkinlik ile bireyler bir takım alışkanlıklar geliştirmektedirler. Bu alışkanlıklar sonucunda oluşan roller yaşamın sonraki süreçlerinde bireyin kişiliğinin bir parçası haline gelmekte ve bir süre sonra bu roller süreklilik kazanmaktadır.²²⁷ Süreklilik teorisinde bireylerin yaşamları boyunca kazandıkları farklı alışkanlıkların geliştirilmesi ve muhafaza edilmesi ile yaşlılık sürecinde de aktif olunabileceği savunulmaktadır.²²⁸

1.3.2.3. Rol Bırakma Teorisi

Peter Blau tarafından 1973 yılında geliştirilen Rol Bırakma Teorisi (Role Exit Theory)'ne göre, emeklilik ve emeklilik sonrası süreçte bireyin yaşamış olduğu rol kaybı yıkıcı bir etki meydana getirmektedir. Bunun nedeni emeklilik ile bireyden beklenen davranışların belirsiz olması ve bu belirsizliğin yaşlı birey üzerinde baskı meydana getirmesidir.²²⁹

Teori, yaşlanma ile meydana gelen rol kaybının abartıldığı kadar önemli bir etki meydana getirmediği yorumu ile eleştiriye uğramıştır. Bu kapsamda yapılan

²²⁶ Victor, **a.g.e.**, p. 21.

²²⁷ Şeref Uluocak, Cumhur Aslan, Coşkun Bakar, Gökhan Gökulu, Olgun Bilir, **Çanakkale Yaşlı Atlası**, Çanakkale, Çanakkale Olay Gazetesi Baskı, 2013, s. 45.

²²⁸ Christina Victor, **The Social Context of Ageing A Textbook of Gerontology**, New York, Routledge, 2005, p. 22.

²²⁹ Jonas Stier, "Career Retirement, Role Exit, and Identity Concerns", Interaction on the Edge Proceedings from the 5th GRASP conference Linköping University, Ed.: Johan Näslund, Stefan Jern, May 2006, Linköping, 2006, p. 158-159.

araştırmalarda, emeklilik sürecinde yaşlıların çok az bir kesiminde teoride bahsedilen yıkımın yaşandığı gözlenirken, büyük bir kesimde ise böyle bir etkinin yaşanmadığı ortaya konmuştur. Hatta pek çok emeklinin çalışma yaşamında olduğu yıllarda yapamadığı aktiviteleri, emeklilik dönemi ile gerçekleştirme imkânı bulması yıkıcı etkiden öte olumlu bir etki oluşturmaktadır.²³⁰

1.3.2.4. Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi

Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi (Disengagement Theory), Elaine Cumming ve William E. Henry'in "Yaşlanmak (Growing Old)" adlı kitapları ile geliştirilmiştir.

Teori bireylerin sosyal yaşama dair çeşitli rollerinin olduğunu ve sosyal yaşamdaki ilişkilerinin yaşlanma ile birlikte gerilediğini ifade etmektedir.²³¹ Aktivite Teorisi'nden yaklaşık on yıl sonra geliştirilen Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi, Aktivite Teorisi'ne tepki olarak ortaya konmuştur. Teori, yaşlanmanın kişisel ve yapısal yanlarını bir bütün olarak ele alması bakımından aktivite teorisinden ayrılmaktadır.²³² Yaşamdan Geri Çekilme Teorisine göre kişiler gençlik ve orta yaş dönemlerinde daha yüksek bir enerjiye sahip oldukları için daha canlı ve hayat doludurlar, ancak zamanla bu canlılık azalmakta ve bireyler yaşamdan geri çekilmektedirler. Teoriye göre, yaşamdan geri çekilme süreci tek taraflı işlememektedir. Sosyal yaşamda yaşamdan geri çekilme farklı yollarla olabilmektedir. Yaşlanma ile birlikte, yaşlı bireylerin aile içi kararlarda fikirlerinin daha az alınması, çalışma yaşamında kurum içi liderlik gerektiren pozisyonlarda yer almalarının önüne geçmek için emekli olmaya zorlanmaları yaşamdan geri çekilme nedenleri arasında yer almaktadır. Yaşlı bireyin eskiden görüştüğü arkadaşları ile bağlantısını kesmesi, eskiden gerçekleştirdiği aktiviteleri gerçekleştirmek istememesi, hobilerinin/ilgi

²³⁰ Selma Salman, "Öğretmenlerin Emeklilik Dönemine Uyumları ve Yaşam Tatminleri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi FBE), Ankara, 2004, s. 10.

²³¹ Susan M. Hillier, Georgia M. Barrow, **Aging The Individual and Society**, USA, Cengage Learning, 2015, p. 82.

²³² Vedia Emiroğlu, "Sosyal Gerontoloji Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar ve Araştırma Bulguları", **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1-3, Ocak-Eylül 1984, 1984, s. 1.

alanlarının gittikçe azalması da yaşamdan geri çekilmeye zemin hazırlayan diğer nedenlerdir.²³³

Örneklerde de görüldüğü gibi yaşamdan geri çekilme çift yönlü (bazen yaşlı birey kendisini toplumdan soyutlarken, bazen de toplumun yaşlı bireyi soyutlaması ile) işleyen bir süreci ve evrensel olmayan davranış kalıplarını içermektedir.²³⁴ Teori genel olarak değerlendirildiğinde, yaşamdan giderek uzaklaşan ve diğer insanlar tarafından işe yaramaz olarak görülen bir bireyin, çoğunlukla emeklilik sonrası ölüme beklemek dışında gerçekleştirdiği bir faaliyetin bulunmadığı görülmektedir.²³⁵

1.3.2.5. Modernleşme Teorisi

Modernleşme Teorisi (Modernization Theory)'nde, modernleşme ve teknolojik gelişmelerle beraber yaşlıların rollerinin değiştiği savunulmaktadır. Cowgil ve Holmes, geliştirdikleri teoride, modernleşmiş toplumlarda yaşlıların statülerinin azalmasının dört boyutunu ele almaktadırlar. Bu boyutlar; sağlık teknolojisi, ekonomik ve endüstriyel teknoloji, kentleşme ve eğitimidir. Teorinin ilk aşamalarında, modernleşmenin yaşlıların rolleri ve refahı üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu ifade edilirken, teorinin ileri aşamalarında, modernleşmenin yaşlıların refahını ve rollerini geliştirebileceği de ortaya konmuştur.²³⁶

1.3.2.6. Sosyal Yeniden Yapılanma Teorisi

Sosyal Yeniden Yapılanma Teorisi (Social Re-Construction Theory)'ne göre, kaynaklar farklı sosyal sınıflar arasında homojen dağılmamış olup, sosyo-ekonomik durum kişilerin yaşam kaliteleri üzerinde etkili olmaktadır. Sosyal Yeniden Yapılanma Teorisi'nde; düşük sosyo-ekonomik seviyede hayat süren bireylerin, gençlikten orta yaşa, orta yaştan da yaşlılığa yüksek sosyo-ekonomik seviyede hayat süren bireylere göre daha erken yaşta geçtiği savunulmaktadır.²³⁷

²³³ Charles Zastrow, **Introduction to Social Work and Social Welfare Empowering People**, USA, Cengage Learning, 2014, p. 463.

²³⁴ Hillier and Barrow, **a.g.e.**, p. 82.

²³⁵ Harun Ceylan, **Yaşlılık ve Refah Devleti**, İstanbul, Açılım Kitap, 2015, s. 44.

²³⁶ Uluocak v.d., **a.g.e.**, s. 43-44.

²³⁷ Ayşe Canatan, **Sosyal Yönleriyle Yaşlılık**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2008, s. 58-59.

1.3.2.7. Yaşlılığın Politik Ekonomisi Teorisi

Minkler ve Estes'in 1984 yılında geliştirmiş olduğu Yaşlılığın Politik Ekonomisi Teorisi (Political Economy of Ageing)'nde, yaşlıların kıymetli kaynaklara erişiminde sınıf eşitsizliğinin önemli bir engel oluşturduğu ileri sürülmektedir. Teoride, yaşlılık dönemi bir sorun olarak nitelendirilmezken, yaşlıların düşük gelir, sağlık, barınma ve bakım konusunda yaşadıkları sıkıntılar sorun olarak düşünülmektedir. Yaşlılığın Politik Ekonomisi Teorisi'nde yaşlılar için ödenen sosyal güvenlik, sağlık yardımı ve bakım gibi fonların ekonomik kaynaklarda sıkıntı yaşandığında azaltılabildiği açıklanmaktadır. Bu durumda ekonomik ve sosyal politikalarda yaşanan gelişmelerin yaşlıların yaşam standartlarını doğrudan belirlediği ortaya çıkmaktadır. Estes, ekonomik ve sosyal koşulları değiştirmenin ötesinde, yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanmasına ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasına vurgu yapmaktadır. Böylece bu teori ile yaşlılara yönelik sosyal politikalar geliştirilmesinin gerekliliği de ileri sürülmektedir.²³⁸

1.3.2.8. Yaşam Boyu Sermaye Teorisi

Yaşam Boyu Sermaye Teorisi (Lifelong Capital Theory of Ageing)'nde insan sermayesinin farklılık içerdiği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda genel olarak biyolojik, fizyolojik ve sosyal farklılıklar, özel olarak da bilgi ve yeteneklerin farklılığı sosyal eşitsizlikleri oluşturmaktadır. Bu durumda teoriye göre, gelir, sağlık vb. alanlarda yaşanan farklılıklar yaşamın ileriki süreçlerinde kişiler için bir takım farklılıklar oluşturacaktır.²³⁹

Toplumsal yaşlanma teorileri bütün olarak değerlendirildiğinde; en temel teorilerin aktivite, süreklilik, yaşamdan geri geçilme ve rol bırakma teorileri olduğu görülmektedir. Tablo 1'de de gösterildiği gibi, diğer teoriler bu teorilere destek veya eleştiri amacı taşıyarak ortaya çıkmışlardır.

²³⁸ A.e., s. 59-60.

²³⁹ A.e., s. 63.

Tablo 1: Farklı Yargılar Bakımından Toplumsal Yaşlanma Teorilerinin Karşılaştırılması

<i>Yargı</i>	<i>Kabul</i>	<i>Red</i>	<i>Reddedilme Sebebi</i>
Yaşlılık öncesi faal olmak aktif yaşlanma sağlar.	-Aktivite Teorisi -Süreklilik Teorisi	-Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi -Rol Bırakma Teorisi	Yaşlılık öncesi faal olursa da artan yaşla beraber insanların aktiviteleri zayıflar.
Emeklilik sonrası rol kaybı sebebi ile insanlar aktif olamazlar.	-Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi -Rol Bırakma Teorisi	-Aktivite Teorisi -Süreklilik Teorisi	İnsanlar emeklilik öncesi kazanacakları yeni rollerle emeklilik sonrası aktif olurlar.
Kişinin toplumla bütünlük kurması yaşlı bireyin emeklilik sonrası da refahını artırır.	-Modernleşme Teorisi (Teorinin İkinci Aşamasında)	-Modernleşme Teorisi (Teorinin İlk Aşamasında)	Yaşlanma ile toplumsal uyum yavaşlar ve refah azalır.
Kaynakların eşitsiz dağılımı emeklilik sonrası gelirden ve sağlık hizmetlerinde farklılık oluşturur.	-Yaşam Boyu Sermaye Teorisi -Sosyal Yeniden Yapılanma Teorisi -Modernleşme Teorisi (Teorinin ilk Aşamasında) -Yaşlılığın Politik Ekonomisi Teorisi	-Modernleşme Teorisi (Teorinin İkinci Aşamasında)	Modernleşme sürecini yaşayan toplumlarda yaşlıların rollerindeki artış yaşlanmaya bağlı refah azalışını önler.

Kaynak: Toplumsal Yaşlanma Teorileri'nden elde edilen bilgilerle yazar tarafından geliştirilmiştir.

Modernleşme, yaşam boyu sermaye, sosyal yeniden yapılanma ve yaşlılığın politik ekonomisi teorileri bu kapsamda yer almaktadır. Bu durumda aktivite ve süreklilik teorileri benzer niteliklere sahipken, bu teorilerin karşıtı olan ancak kendi aralarında benzer olan teoriler, yaşamdan geri çekilme ve rol bırakma teorileri olarak ifade edilmiştir.

1.4. NÜFUS POLİTİKALARI (NATALİZM)

Farklı nüfus politikalarını incelemeden önce, nüfus politikalarını kısaca tanımlamak ve bu politikaların önemini vurgulamak gereklilik ve önem taşımaktadır.

1.4.1. Nüfus Politikası Tanımı ve Önemi

Nüfus politikalarını açıklamaya yönelik literatürde farklı tanımlara rastlanmaktadır. Üner, “Nüfusbilim Sözlüğü”nde nüfus politikasını; niceliksel ve niteliksel açıdan nüfusta meydana gelen değişiklikleri etkileyecek tedbirler ve uygulamalar bütünü olarak tanımlamaktadır.²⁴⁰ Bir diğer tanımda nüfus politikası demografik değişimi etkilemek amacıyla hükümetlerce oluşturulan özel ve/veya genel programlar kapsamında kurulmuş ya da düzenlenmiş uygulamalar olarak ifade edilmektedir.²⁴¹

Fişek, nüfus politikasını; hükümetlerin bilinçli bir şekilde nüfusun niteliği, niceliği ve dağılımına ilişkin uyguladığı politikalar bütünü olarak açıklamaktadır.²⁴² Corrado Gini’ye göre nüfus politikası; ulusal menfaatlerin korunmasına yönelik devletin nüfus alanında ele aldığı tedbirler ve uygulamaya koyduğu politikalar bütünü olarak açıklanmaktadır.²⁴³

Başka bir tanımda nüfus politikası; nüfusun büyüklüğüne, temel özelliklerine, mekânsal dağılımına (kır ve kent bakımından dağılım) ilişkin devletin hâlihazırda oluşturduğu ya da oluşturacağı politikalar olarak ifade edilmektedir.²⁴⁴

Kavram, BM’ce de tanımlanmış olup, BM’ye göre nüfus politikası; “Nüfusun büyüklüğü ve artış hızı, yersel dağılımı (ulusal ve uluslararası) ve demografik nitelikleri gibi önemli demografik değişkenleri etkilemek suretiyle ekonomik, sosyal,

²⁴⁰ Üner, **a.g.e.**, s. 12.

²⁴¹ Paul Demeny, “Population Policy: A Concise Summary”, Population Council, No:173, 2003, p. 3.

²⁴² Nusret Fişek, “Prof. Dr. Nusret Fişek’in Kitaplaşmamış Yazıları II”, (Çevrimiçi): http://www.ttb.org.tr/n_fisek/kitap_2/18.html, 24 Nisan 2015.

²⁴³ Adnan Güriz, **Türkiye’de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni**, Ankara, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, 1975, s. 9.

²⁴⁴ Pravin Visaria, “Population Policy”, Thematic Resources (Populatin/Demography), t.y., p. 2.

demografik, siyasal ve diğerk ortak toplumsal hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak amacı ile hazırlanan tedbirler ve programlardır.”²⁴⁵

1960’larla beraber nüfusta meydana gelen kontrolsüz artışın olumsuz etkilere neden olacağı ifade edilirken; Bükreş (1974), Meksika (1984) ve Kahire’de (1994) nüfus politikalarına yönelik konferanslar yapılmıştır.²⁴⁶ 1974 Bükreş Konferansında, nüfus ve kalkınma ilişkisi bakımından nüfus artış hızını yavaşlatıcı politikaların ancak yoğun kalkınma çabaları ile birlikte ele alınması durumunda fayda sağlayacağı ileri sürülmüştür. 1984 Meksika Dünya Nüfus Konferansı’nda ise Bükreş Konferansı’nda nüfus ve kalkınmaya ilişkin iddia edilen durum, genel olarak kabul görür hale gelmiştir.²⁴⁷ 1994 Kahire Konferansı’nda insanların hayat standartlarının yükseltilmesi ile nüfusun geneli için yüksek hayat standardı hedeflenmiş ve bu yönde nüfus-kaynaklar-kalkınma-sürdürülebilirlik ilişkisine dikkat çekilmiştir.²⁴⁸ Nüfus politikaları stratejik bir yapıya sahip olup ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel yapıları etkilerken aslında bu yapılardan da hızlı bir biçimde etkilenmektedir. Ancak bu hızlı etkileşime rağmen nüfus politikalarına ilişkin çıktılar kısa sürede görmek olanaklı değildir. Bu bağlamda nüfus politikasının diğerk politikalarla etkileşerek başarılı sonuçlar ortaya koyabilmesi için dikkat edilmesi gereken önemli hususlar bulunmaktadır. Bu hususlar şu şekilde sıralanmaktadır.²⁴⁹

- Politika üreticilerin sorunları iyi analiz etmeleri ve önemsemeleri gereklidir.
- Çözüm odaklı nüfus politikalarının oluşturulmasında gecikmeleri önlemek için, öncelikle kuruluşlar arası koordinasyon bozukluğunun önüne geçilmelidir. Bunun için nüfus odaklı politikaların üretilmesi belirli bir kurum/bakanlık bünyesinde gerçekleşmelidir.

²⁴⁵ Güriz, **Türkiye’de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni a.g.e.**, s. 9.

²⁴⁶ Şevkat Bahar Özvarış, Ayşegül Esin Ertan, “Üreme Sağlığında Yaşamboyu Yaklaşımı”, (Çevrimiçi): http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/ureme_sagliginda_yasam_boyu.pdf, 24 Nisan 2015.

²⁴⁷ Leyla Köksal, “Türkiye’de Nüfus Politikaları Kapsamında Gerçekleştirilen Bilgilendirme-Eğitim-İletişim (BEİ) Kampanyalarının Halkla İlişkiler Açısından Analizi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE), İstanbul, 2008, s. 9-10.

²⁴⁸ Özvarış ve Ertan, **a.g.e.**, s.y.

²⁴⁹ Güriz, **Türkiye’de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni, a.g.e.**, s. 10-11.

- Devletin nüfus odaklı politikasının gönüllü kuruluşlarca da desteklenmesi sağlanmalıdır.
- Nüfus politikalarının belirlenmesinde gerçekçi bir bakış açısından yola çıkılmalıdır. Bu durumda hem geleneksel değerleri dikkate alan, hem de çağın gereklerini göz önünde bulunduran bir yaklaşımın aynı süreçte dikkate alınması gereklidir.
- Nüfusa ilişkin sorunların çözümünde oluşturulacak nüfus politikalarının baskı gruplarınca benimsemesi ya da benimsememesi halinde durum değerlendirmesi yapılmalıdır. Ayrıca, politika yapıcılar tarafından oluşturulan nüfus odaklı çözüm önerilerinin aktif olarak uygulanabilmesi sağlanmalıdır. Bunun için toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi sağlanarak yanlış anlaşılımların önüne geçilmelidir.

1.4.2. Nüfus Politikası Türleri

Bir ülkenin varlığını sürdürebilmesi için en önemli kaynaklardan birisi nüfustur. Buna karşın belirli bir politika izlenmeksizin nüfus kendi haline bırakılır ve ekonomik, sosyal ve siyasi dengelerin sağlanmasında nüfus konusu dikkate alınmazsa, nüfus fırsat unsuru olmaktan uzaklaşmaktadır. Bu nedenle her ülkenin nüfusa ilişkin orta ve uzun vadeli politikalar geliştirmesi ve zaman zaman bu politikalara ilişkin değerlendirmeler yapması önem taşımaktadır. Çünkü nüfus politikaları hassas dengeler içermektedir. Öyle ki nüfusa fazla müdahale edilmesi durumunda, nüfus kendini yenileyemez hale gelirken, nüfusa müdahale edilmemesi durumunda da aşırı nüfus artışı ile karşılaşmaktadır.²⁵⁰ Bu nedenle, nüfus politikaları, üzerinde titizlikle

²⁵⁰ Bir ülkede nüfusun kendini yenileyebilmesi için toplam doğurganlık hızının 2,1 seviyesinde olması gerekmektedir. Nüfusun kendini yenileme oranına ulaşmasından bir sonraki neslin üreme çağını tamamlamasına kadarki süreçte nüfusun hızla arttığı görülmektedir. Bkz.: Şahin, **a.g.e.**, s. 77. Doğurganlık ise bir kadından, doğurgan döneminde, dünyaya gelen çocukların sayısını ifade etmektedir. Bkz.: Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s. 129; Doğurganlığın incelenmesinde 15-44 ya da 15-49 yaş grubu kadınlar önem taşımakla birlikte doğurganlık oranının hesaplanmasında Doğumlar/15-49 yaş arası kadınlar*1000 formülü kullanılmaktadır. Bkz.: Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e.**, s. 265; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından tanımlanan doğurganlık hızı ise bir kadının doğurgan olduğu dönem olarak nitelendirilen 15-49 yaş arasında doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ortaya koymaktadır. Bkz.: TÜİK, "Doğum İstatistikleri, 2013", (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16048>, 27 Şubat 2015.

durulan bir konu halini almaktadır. Aşağıda açıklanacağı üzere geçmişten günümüze uygulanan nüfus politikaları üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; nüfus artışını hızlandırıcı (Pro-Natalist) politikalar, nüfus artışını yavaşlatıcı politikalar (Anti-Natalist) ve nüfusun niteliğini arttırmayı amaçlayan politikalar. Nüfus politikaları ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, nüfusun niteliğini arttırmayı amaçlayan politikaların hem nüfus artışını hızlandıran, hem de nüfus artışını yavaşlatan politikalarla bir arada değerlendirildiği de görülmektedir.²⁵¹

1.4.2.1. Nüfus Artışını Hızlandırıcı Nüfus Politikaları (Pro-Natalist)

Azalışa geçmiş olan nüfusu durdurmak ya da hâlihazırdaki nüfusu arttırmak amacı taşıyan nüfus politikalarına nüfus artışını hızlandırıcı politikalar (Pro-Natalist) adı verilmektedir.²⁵² Dünyada bu politikaların uygulandığı başlıca ülkeler; Almanya, Japonya, Fransa ve İtalya'dır. Nüfus artışını hızlandırmaya yönelik politikalar, temel olarak devletleri büyüterek kalabalık bir nüfus olma amacına hizmet etmenin yanı sıra, soyun yok olmasını önlemek, aile olmanın ve çocuk yetiştirmenin mutluluğunu yaşamak amacı ile de uygulanmaktadır. Bu amaçlara paralel olarak ekonomik, sosyal, siyasi vb. açılardan güvencenin sağlanması da amaçlanmaktadır.²⁵³ Nüfus artışını hızlandırıcı politikaların uygulanmasındaki temel gerekçeler;²⁵⁴

- Devletin askeri ve politik anlamda güçlenmesini teşvik etmek,
- Ekonomik açıdan avantaj elde etmek (üretim, tüketim dengeleri bakımından),
- Devletlerin genişlemeci politikaları ile yeni ele geçirilen ülkelerde hâkimiyet kurabilmeyi sağlamak,
- Çocuk aldırma ve düşürmenin dini sebeplerin oluşturduğu etkilerle uygun görülmemesi,
- Savaşların yoğun olarak yaşandığı dönemlerde askeri ve siyasi prestij sağlamak olarak sıralanmaktadır.

²⁵¹ Serper, **a.g.e.**, s. 9.

²⁵² Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s. 426.

²⁵³ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e.**, s. 40-41.

²⁵⁴ Başol, **a.g.e.**, s. 26.

Bu temel gerekçeler içerisinde nüfus artışının teşvik edilmesine yönelik en önemli faktörler ekonomik ve siyasi nedenler olarak gösterilmiştir. Nüfus artışını teşvik eden politikalarla; artan nüfusun ekonomide talep artışını destekleyeceği ve büyük ölçeğin meydana getireceği etki ile verimliliğin de artacağı savunulmaktadır.²⁵⁵ Böylelikle verimli teknolojilerin kullanılması ekonomik açıdan bir büyüme sağlayacaktır. Burada temel amaç diğer ülkeler karşısında ekonomik yönden üstün olmak, güç elde etmektir.²⁵⁶

Karl Marx nüfus artışını destekleyici politikaları ekonomik ve siyasi yönleri ile değerlendirmiştir. Marx, nüfus fazlalığının nedenlerinin kapitalist sistemde aranması gerektiğini vurgulamış ve yedek sanayi ordusu ve emeğin sömürüsüne dikkat çekmiştir. Marx artan nüfus ile yedek sanayi ordusunun işsizliğinin artacağı böylece fakirliğin ve sefaletin artması ile kapitalist sistemin yıkılabileceğini de dile getirmiştir.²⁵⁷ Nüfus artışının desteklenmesi düşük gelir gruplarında aile başına düşen çocuk sayısını arttıracığından, ailelerin tasarruf yapamayacakları düşünülmektedir. Bu yaklaşıma göre, aileye düşen çocuk sayısının az olduğu orta ve üst gelir grupları tasarruf yapabilecek iki gelir grubu iken, düşük gelir grupları tasarruf gücüne sahip değildir. Bu yaklaşımı takip eden araştırmalarda tasarrufların oluşumunda para ve mal ayrı değişkenler olarak hesaba katılmış ve değerlendirmeler yeniden yapılmıştır. Araştırmaların sonucuna göre, alt gelir gruplarının nüfus artış hızının yüksek olmadığı dönemlerde dahi mal cinsinden tasarruf yaptıkları dolayısı ile para cinsinden tasarruflara ağırlık vermedikleri ortaya çıkmıştır. Bu durumda toplam tasarrufların incelenmesinde yalnızca parasal tasarrufların dikkate alınması yanlıgilara neden olmaktadır.²⁵⁸

Nüfusu arttırıcı politikaların önemini vurgulayan diğer araştırmalarda aile içerisinde artan çocuk sayısının meydana getireceği psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik

²⁵⁵ David S. Reher, "Towards long-term population decline: a discussion of relevant Issues", **Eur J Population**, 23, 2007, p. 201.

²⁵⁶ Gürtan, **Demografik Analiz Metodları, a.g.e.**, s. 24.

²⁵⁷ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e.**, s. 44.

²⁵⁸ Baran Tuncer, "Nüfus Artışı ve Ekonomik Kalkınma", **Hızlı Nüfus Artışının Sosyo Ekonomik ve Çevresel Sorunları Seminer 3 Kasım 1992**, Yay. Haz.: İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:1993-3, 1993, s. 40.

etkilerin hem ebeveynler, hem de çocuklar üzerinde olumlu değişimler yaratacağı ifade edilmektedir. Buna göre, aile içerisinde kalabalık bir nüfusa sahip olmak sosyal ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmakta, böylelikle psikolojik ve sosyal açıdan daha sağlıklı toplumlar inşa edilmektedir. Ayrıca fazla sayıda çocuğa sahip ebeveynler çocuklarının geleceği için daha fazla çalışmaya gayret ederek, tasarrufta bulunacaklardır. Böylece bir yandan üretim artışı sağlanırken, aynı zamanda gelecek nesillerin de sosyo-ekonomik açıdan daha iyi bir refah seviyesine ulaşmaları amaçlanmaktadır.²⁵⁹

Nüfus politikalarının önemine dikkat çeken İsveçli iktisatçı Myrdal da yapmış olduğu araştırmalarda nüfusu arttırıcı politikaların engellenmesinin ciddi sorunlar oluşturacağını ileri sürmekte ve bu sorunları şu şekilde sıralamaktadır;²⁶⁰

- Nüfusun azalması durumunda talep sabit kalacağından müteşebbisin yeni yatırımlar için riske girme isteği azalacak ve iktisadi büyüme hızı yavaşlayacaktır.
- Nüfus artışıdaki yavaşlama nüfusun yaşlanması anlamını taşımaktadır. Böyle bir durumda kıdem oluşturacağı etki ile yaşlıların yüksek mevkilere yükselmesi kolaylaşırken, gençler için bu olasılık düşmektedir. Bu durum kuşaklararası sosyal bütünleşmeyi olumsuz etkileyecektir.
- Ailelerin refah seviyelerini arttırmak amacı ile ailede bulunan birey sayısını azaltmak uzun vadede ekonomik ve sosyal politikaların (özellikle sosyal güvenlik sistemleri bakımından) sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyecektir.

Günümüzde pek çok ülke demografik değişimin son aşamasına gelmiştir. 1800'lerle başlayan bu sürecin genel olarak 2100 yılında tamamlanacağı öngörüldüğünde, nüfus artış hızında ve ölüm oranlarında önümüzdeki dönemlerde daha hızlı bir dönüşüm yaşanacak olması mevcut ekonomik ve sosyal dengelerde farklılaşmalara neden olacaktır. Bu açıklamalar Myrdal'ın ileri sürdüğü hipotezleri de doğrular niteliktedir. Bu durumda demografik değişimin etkilerini tam anlamı ile önlemese de bu farklılaşmaların meydana getirdiği ve(ya) getireceği nüfus temelli

²⁵⁹ Zaim, **Türkiye'de Nüfus Meselesi**, a.g.e., s. 47-48.

²⁶⁰ A.e., s. 49-50.

baskıları engellemek ve sürdürülebilir dengeleri sağlamak bakımından nüfus artışını hızlandırıcı politikaların desteklenmesi önem taşımaktadır.

Günümüzde bu politikalar; çocuklu ailelere yönelik aile ödenekleri, kreş-bakıcı yardımları, sağlık yardımları, gıda yardımları (Örneğin, Kolombiya’da düşük gelirli çok çocuklu ailelere indirimli alışveriş kuponları), ücretsiz eğitim ve diğer eğitim yardımları (Örneğin, İsveç’te 7-12 yaş arası çocuklara yönelik hizmet veren okul sonrası eğitim merkezleri), sosyal hayata katılmayı destekleyici uygulamalar (Örneğin, Almanya’da çok çocuğu olan düşük gelirli ailelere yönelik ucuz tatil imkânları), evlilik yardımları, vergi indirimleri vb. şeklinde sıralanmaktadır.²⁶¹

1.4.2.2. Nüfus Artışını Yavaşlatıcı Nüfus Politikaları (Anti-Natalist)

Hükümetin, toplumların ya da sosyal grupların doğum sayısına belirli bir sınır getirerek nüfustaki artışın önüne geçmeyi amaçlayan uygulamaları nüfus artışını yavaşlatıcı politikalar (Anti-Natalist) olarak tanımlanmaktadır.²⁶² Yüksek refah seviyesinde yaşamaya yönelik arayışlar önemli bir konu haline gelmiş olup, yüksek refah elde etmek isteyen toplumlarda nüfus artışını yavaşlatıcı politikalar ekonomik, sosyal, siyasi vb. dengelerin sağlanmasında kontrol amaçlı olarak kullanılmaktadır.²⁶³ Bu politikaların uygulandığı başlıca ülkeler; Çin (2015 yılına kadar), Hindistan, Mısır, Vietnam, Endonezya’dır. Nüfus artışını yavaşlatıcı nüfus politikalarının hayata geçirilmesinde bir takım gerekçeler bulunmaktadır. Bu gerekçeler; kaynakların artan nüfusu desteklemek bakımından yetersiz olması, ulusal ve uluslararası kaynakların yetersizliğinin küresel sorunlara neden olması ve ekonomik gelişimi arttırmak için daha fazla sayıda kadının çalışma yaşamına katılmasının gereklilik taşımasıdır.

Öte yandan dünyada nüfus artışını yavaşlatma amacı güden politikaların köklü bir geçmişe dayandığı da görülmektedir. Bu bağlamda nüfus artışının meydana

²⁶¹ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, a.g.e., s.426; Sevgi Kurtulmuş, “Aile Modellerinde ve Demografik Yapıdaki Değişimin Aile Politikalarına Etkisi”, **T.C. Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı III. Aile Şurası Tebliğleri 27-28 Mayıs 1998**, Ankara, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No:106, 1998, s. 17.

²⁶² Population Reference Bureau, “Glossary of Demographic Terms”, (Çevrimiçi): <http://www.prb.org/Publications/Lesson-Plans/Glossary.aspx>, 27 Şubat 2015.

²⁶³ Görtan, **Demografik Analiz Metodları**, a.g.e., s. 20.

getirdiği endişe yalnızca sanayi sonrası toplumlarda değil, tarım toplumlarında hatta daha da öncesinde toplayıcı ve avcı toplumlarda da yaşanmıştır. İlk toplumlarda nüfus yoğunluğu az olmasına karşın (kilometre kareye 1,77 kişi) toplumlari besleyecek gıda maddelerinin çabuk tükenmesi buna bir örnektir. Tarım toplumlarında tarım yapabilmeye elverişli arazilerin yetersiz olması ya da mevcut arazilerin veriminin düşük olması gıda yetersizliğini uzun süreli bir sorun haline getirmiştir.²⁶⁴ Bu durumda Eski Yunan, Avustralya, Hindistan ve Çin’de üretim sürecinde aktif olarak yer almayan, savunma amacına hizmet etmeyen nüfus yük olarak nitelendirilmiş, bu grup içinde yer alan; yaşlı, engelli ve çocukların öldürülmesi birer gelenek haline dönüşmüştür. Bu nedenle çocuk katliamları, çocuk düşürme vb. uygulamalar nüfus kontrolünü sağlama amaçlı önlemler olarak kabul edilmiştir. Aksi halde toplumun tümüne yetecek besin maddesi olmadığından sağlıklı nesillerin de yaşamını kaybedeceği ve bu durumun toplumlari yok olma tehlikesine sürükleyeceği düşünülmüştür.²⁶⁵

Nüfus artış hızının yavaşlatılmasına yönelik uygulamaların Malthus’un nüfus teorisinin ortaya konması ile 18. yy.’ın sonunda ön plana çıktığı görülmektedir. Malthus’un; “mülkiyetin paylaşılmış olduğu bu dünyada doğacak her çocuğun, yaşaması için gerekli imkânları ailesinden sağlayamazsa ya da kazanamazsa, hayat hakkına sahip olamayacağını, bu dünyada fazlalık oluşturduğunu, doğanın böyle kimselerin yok olmasını emrettiğini belirtmesi” büyük tepkiler görmesine neden olmuştur.²⁶⁶ Malthus sonrası Neo-Malthusienler ise Malthus’un bu önerisi yerine doğum kontrolü uygulamalarının yaygınlaştırılması ile nüfus artışının önüne geçilmesini amaçlamışlardır.²⁶⁷

Nüfus politikaları konusunda yapılan tartışmalar İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra önemli bir gelişme göstermiştir. Bu durumun temel nedeni İkinci Dünya Savaşı sonrasında sağlık alanında yaşanan gelişmeler ile ortalama yaşam beklentisinin artmış olmasıdır. Buna göre çok hızlı bir nüfus artışı, nüfus patlamasına sebebiyet vererek

²⁶⁴ Yüceuluğ, a.g.e., s. 1.

²⁶⁵ Sedat Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2007-73, 2007, s. 51.

²⁶⁶ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 47.

²⁶⁷ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı**, a.g.e., s. 51.

açlık ve kıtlığa yol açacaktır. Ayrıca hızlı nüfus artışı ile işsizlerin sayısı daha da artacak, bu durum ise yoksulluğa neden olacaktır. Böylelikle beslenme ve sağlık koşullarının yetersizliğine bağlı olarak hastalıkların ve ölümlerin artacağı ifade edilmiştir. Bu konu BM başta olmak üzere, diğer uluslararası aktörlerce de değerlendirilmiş, nüfus artış hızını yavaşlatıcı politikaların etkileri tartışılmıştır.²⁶⁸ Bu gerekçelerle nüfus artışını yavaşlatıcı politikaların işlerlik kazanabilmesi için bir takım yöntemlere başvurulmuştur. Bu yöntemler; az sayıda çocuğu olanlara iş verilmesi ve bu grubun lojman imkânlarından faydalandırılması, az çocuklu ailelere geniş sosyal güvenlik imkânlarının sağlanması, vergi indirimleri vb. olarak sıralamaktadır. Ayrıca nüfus artışını yavaşlatıcı politikaların uygulandığı ülkelerde kürtajın serbest bırakılması, evlilik yaşının yükseltilmesi, belirli sayının üzerinde çocuğu olanlardan vergiler talep edilmesi vb. diğer Anti-Natalist uygulamalar olarak sıralanmaktadır.²⁶⁹

Nüfus artışını yavaşlatıcı politikalar kapsamında demograf John Bongaarts tarafından az gelişmiş ülkelerin nüfuslarına yönelik yapılmış bir araştırmada, Afrika ülkelerinde nüfus artışının hızlanması durumunda, çevre, eğitim, sağlık, barınma sorunlarının yaşanacağını, zaten yoksul olan bu ülkelerde ekonomik istikrarsızlıklarla işsizliğin daha da artacağını ve yoksulluğun daha tehlikeli boyutlara ulaşacağını ifade etmiştir.²⁷⁰ Bu durumda özellikle az gelişmiş ülkelerde uluslararası aktörler tarafından Anti-Natalist politikaların sık sık uygulandığı görülmektedir. Ancak Anti-Natalist politikaların uzun vadede uygulanması nüfusun doğal artışını bozarak bir süre sonra nüfusta azalış meydana getireceği için bu uygulamaların etkilerinin uzun vadeli olarak derinlemesine değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.4.2.3. Nüfusun Niteliğini Arttırmayı Amaçlayan Nüfus Politikaları

Tarihsel süreçlerde nüfus politikaları nüfusu arttırmayı ve(ya) azaltmayı amaçlayan politikalar kapsamında şekillenmiştir. Buna karşın her iki nüfus politikasının da amacına ulaşabilmesi için nüfusun niteliğini arttırmayı amaçlayan

²⁶⁸ Zaim, *Türkiye’de Nüfus Meselesi*, a.g.e., s. 5-6.

²⁶⁹ Saraç. a.g.e., s. 95.

²⁷⁰ John Bongaarts, “Why Rapid Population Growth is a Problem”, (Çevrimiçi): <https://www.worldwewant2015.org/node/298720>, 18 Nisan 2015.

politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum kimi zaman üçüncü bir nüfus politikası, kimi zaman da iki temel nüfus politikasının tamamlayıcısı olarak nüfusun niteliğini arttırmayı amaçlayan politikaların ön plana çıkmasına sebep olmuştur.²⁷¹ Çünkü bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimini yalnızca sahip olduğu nüfusun miktarı değil, nüfusun yapısı ve nüfusun hangi alanlara yönlendirildiği de belirlemektedir.²⁷²

Nüfusun niteliğini arttırmayı amaçlayan politikalar geçmişte sadece belirli niteliksel kriterleri esas alırken, günümüzde niteliksel kriterlerin kapsamının genişlemesi bu politikaların etkinliğini de arttırmıştır. Örneğin; Eski Isparta'da nitelikli nüfus ile ifade edilen, askeri savunmada önemli potansiyele sahip (güçlü, sağlıklı) nüfustur. Böyle bir nüfusa sahip olmanın yolu ise doğacak yeni nesillerin sağlıklı olmasından geçmektedir. Bu sebeple Eski Isparta'da toplumlar fiziksel olarak zayıf olan çocuklara yaşama hakkı tanımamışlardır. Eski dönemlerde nitelikten kastedilen nüfusun sadece fiziksel anlamda güçlü olması iken, bu anlayış zaman içerisinde değişime uğramıştır. Günümüzde nitelikli nüfus ile sağlıklı, eğitilmiş, mesleki bilgi seviyesi ileri düzeyde olan, tecrübeli ve zihinsel kabiliyeti yüksek nüfus kastedilmektedir. Nitelikli nüfus bir ülke için önem arz etmekle beraber, böyle bir nüfusa sahip olabilmek de bazı masrafları beraberinde getirmektedir. Bu masrafların karşılanabilmesi için gelir seviyesinin sosyal harcamaları desteklemeye yeterli düzeyde olması gerekmektedir.²⁷³ Ayrıca nüfusun niteliğini arttırmayı amaçlayan politikaların çıktılarının değerlendirilmesi ve belirli aralıklarla revize edilmesi de en az bu politikaları uygulamak kadar önemlidir.

Demografik değişim süreci ve bu süreçte nüfusun yapısında meydana gelen değişiklikler incelendiğinde, 21. yy. ve sonrası nüfus politikalarının nüfusun niteliğini arttırıcı politikalar üzerinden şekillendiği/şekilleneceği görülmektedir. Özellikle demografik değişimin etkileri ile nüfus artış hızının azalışa geçmesi, mevcut nüfusun niteliklerinin geliştirilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu durumdan öncelikle demografik değişim sürecini tamamlamış ülkeler daha fazla etkileneceği için, nüfusta

²⁷¹ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 54.

²⁷² Sabahaddin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997, s. 114.

²⁷³ Serper, a.g.e., s. 11.

niteliksel artışın diğer nüfus politikaları (Pro-Natalist) ile birlikte uygulanması önem teşkil edecektir.²⁷⁴

Yukarıda açıklanan üç farklı nüfus politikasından hareketle; her ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre bir nüfus politikası uyguladığı görülmektedir. Bu süreçte hangi nüfus politikası uygulanırsa uygulansın zamanla değişen dengelerden nüfus politikalarının da etkilendiği gözlenmektedir. Bu durum ise ülkeleri belirli bir dönem içinde nüfus politikalarını değiştirmeye yönlendirmektedir. Bu bağlamda farklı ülkelerde 1970'lerin ortalarına kadar çoğunlukla nüfusa müdahale edilmediği gözlenirken, 1990'ların ikinci yarısını takiben çoğu ülkede azalışa geçen doğum oranları karşısında kimi zaman nüfusa müdahale edilmese de genel olarak nüfusu arttırıcı politikalara ağırlık verildiği gözlenmektedir. Bu süreç 2009 yılına kadar devam etmiştir. 1976-2009 yılları arasındaki dönemde nüfusa müdahalenin olmadığı ülkelerin başında; İsviçre, Kanada, Hollanda, Belçika, Danimarka, İngiltere, İsveç, Şili ve Amerika yer alırken, günümüzde doğum oranlarında hızlı düşüşlerin olduğu bu ülkelerde nüfusu arttırıcı politikaların uygulanması önemli bir değişim olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde nüfusu nicelik olarak arttırmanın yollarının aranmasının yanı sıra nüfusun niteliğinin nasıl geliştirilebileceği de üzerinde durulan önemli bir konudur.²⁷⁵

1.5. YAŞLANMAYA BAĞLI DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN ETKİLERİ

Doğum ve ölüm oranlarının yüksek olduğu geleneksel toplumlardan, bu oranların azaldığı modern toplumlara geçiş ile nüfus artış hızı gittikçe düşmektedir. Böylece nüfusun medyan (ortanca) yaşı²⁷⁶ artmakta ve dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır.

²⁷⁴ Behrman ve Kohler, **a.g.e.**, p. 1.

²⁷⁵ Mehmet Ali Eryurt, Şebnem Beşe Canpolat, İsmet Koç, "Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:46, Sayı:4, 2013, s. 149; Martin King Whyte, "Modifying China's One Child Policy", (Çevrimiçi): <http://www.e-ir.info/2014/02/02/modifying-chinas-one-child-policy>, 11 Mayıs 2015; Charlotte Höhn, "Population Policies in Advanced Societies: Pronatalist and Migration Strategies", **European Journal of Population**, 3 (1987), 1987, p. 463-464.

²⁷⁶ Medyan (Ortanca) Yaş: Nüfusu oluşturan kişilerin yaşları, küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşıdır. Bu durumda nüfusun yarısı medyan yaşın altında kalırken yarısı da

Demografik değişimin etkilerini ele alması bakımından Şekil 2 incelendiğinde; demografik değişimle öncelikle ölümler azalmakta ve nüfus artmaktadır. Aile büyüklüğündeki değişimle nüfus bir baskı unsuru oluşturmakta, buna kentleşmenin meydana getirdiği dönüşümden eklenince bir süre sonra doğum oranları azalmaktadır. Böylece ölümlerin doğumlardan önce azalması ile daha yaşlı bir nüfus oluşumuna zemin hazırlanmaktadır. Bu süreçte kadınların ekonomik açıdan daha bağımsız hale gelmesi sosyo-ekonomik dengeleri de değiştirmekte böylelikle toplumun cinsiyetlere yüklediği roller değişerek cinsiyetler arası farklılıklar başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere (özellikle işgücü piyasasına katılım bakımından) giderek azalmaktadır. Ortaya çıkan bu tablo hızlı bir farklılaşmayı da işaret etmektedir.

Demografik değişim öncesinde ve demografik değişimin ilk aşamalarında; insanların ortalama 20-40 yıl arasında değişen doğumda beklenen yaşam süresine sahip olduğu, kadın başına 4-7 çocuğun düştüğü, toplam nüfusun çoğunlukla çocuk ve gençlerden oluştuğu (nüfusun % 35-34'i 15 yaşın altındadır) görülmektedir. Ayrıca bu süreçte nüfusun % 10'undan azının kentlerde yaşadığı, insanların evlilik ve iş bulma amaçlı göç ettiği (daha çok kırdan kıra göç biçiminde), tarım toplumlarının yaygın olduğu, çalışma çağındaki nüfusun % 20'sinden az bir kesiminin tarım dışı işlerle uğraştığı, otokratik yapının hâkim olduğu bir demografik yapı ile karşılaşılmaktadır. Buna karşın demografik değişim sürecinin ikinci ve üçüncü sürecinde; ortalama ömrün en az 75 yıl olduğu, 50 yaş altı ölümlerin nadir olarak görüldüğü, kadın başına düşen çocuk sayısının nüfusun yenilenmesine imkân vermediği (kadın başına 1-2 çocuk düşmektedir), yaşlı bir nüfus yapısının hâkim olduğu, 15 yaş altı nüfusun % 20'den az olduğu, nüfusun en az % 70'nin kentsel alanlarda yaşadığı, insanların kırdan kente ve/veya kentten kente göç ettiği, eğitim sürelerinin uzadığı, kadının sosyal hayatta eğitim, istihdam, kamu hizmetlerinde daha fazla yer aldığı, demokratik (sosyo-

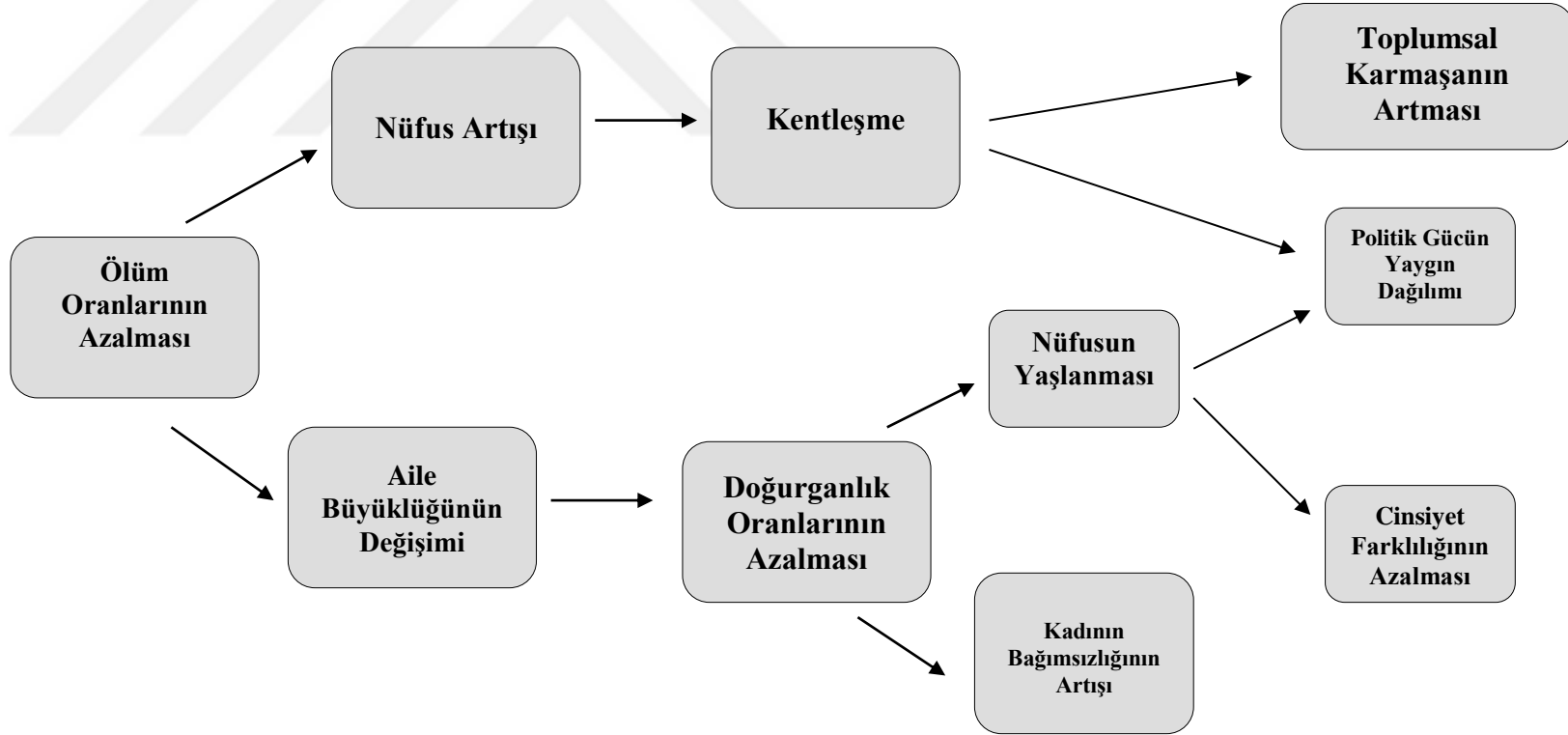
medyan yaşın üstünde kalmaktadır. Medyan yaş ile nüfus eşit şekilde ortadan ikiye ayrılmaktadır. Bkz.: TÜİK, **İstatistiklerle Yaşlılar 2014**, Yayın No:4365, Ankara, TÜİK Matbaası, 2015, s. 13. TÜİK 2014 verilerine göre Türkiye'nin ortanca yaşı 30,7'dir. Bkz.: TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları", (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616>, 07 Mayıs 2015. Dünyada en yüksek ortanca yaşa sahip ülkeler; 50,5 ile Monako, 45,8 ile Japonya ve 45.7 ile Almanya'dır. Türkiye dünya sıralamasında 104. sırada yer almaktadır. Bkz.: TÜİK, "İstatistiklerle Yaşlılar, 2013", (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057>, 07 Mayıs 2015.

ekonomik farklılıklar bulunmakla beraber her vatandaşın seçim hakkı olduğu) bir yapı hâkimdir.²⁷⁷

Bu bağlamda demografik değişimin farklı süreçlerinde toplumların ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarının birbiri ile tamamen farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak değişim sürecinde birden bire yaşlı bir nüfus yapısına doğru geçilmemiştir. Bu nedenle demografik değişimi yalnızca yaşlı nüfusun çoğalması olarak nitelendirmek konuya tek boyuttan bakılmasına neden olmaktadır. Değişimler yalnızca yaşlı nüfus artışı olarak ortaya konduğunda bu durum nüfus sayımlarından öteye gitmemekte ve sürecin ekonomik ve sosyal boyutları yeteri kadar irdelenememektedir. Bu açıdan demografik değişim; sadece nüfus sayımları ile değişen, nüfus yapısını ortaya koyan bir sonucu değil, aksine nüfus sayımları sonrası nüfusta ne yönde değişiklikler yaşanacağını, ortaya çıkan sorunları ve bu sorunlara nasıl aktif çözümler üretilebileceğini temsil eden bir başlangıcı da içermektedir.²⁷⁸ Bu bakış açısından yola çıkarak aşağıda öncelikle demografik değişimin ekonomik etkileri, ardından sosyal etkileri ve son olarak da siyasi etkileri incelenecektir. Ayrıca ekonomik ve sosyal etkilerin birbirileri ile olan ilişkilerine de yer geldikçe değinilecektir.

²⁷⁷ Tim Dyson, **Population and Development The Demographic Transition**, London, Zed Books, 2010, p. 8.

²⁷⁸ İsmail Tufan, “Türkiye’de Demografik Değişimlerin Yaratacağı Yaşlanma ve Yaşlılık Olgusu ve Gelecek için Öneriler”, **Sosyal Dönüşüm, Bioetik ve Kamu Politikaları Konferansı 12-13 Nisan 2012**, Ankara, 2012, s. 18.

Şekil 2: Demografik Değişimin Yansımaları

Kaynak: Tim Dyson, **Population and Development The Demographic Transition**, London, Zed Books, 2010, p. 9'dan faydalanılarak hazırlanmıştır.

1.5.1. Demografik Değişimin Ekonomik Etkileri

Bir ülkenin nüfusu o ülkede yaşayan insanların sayısından oluşmakla birlikte, nüfusu oluşturan insanların ekonomik açıdan üretici ve tüketici olarak nitelendirilen iki fonksiyonu bulunmaktadır. Nüfusun üretici fonksiyonunun tüketici fonksiyonundan fazla olması o ülkenin ekonomik açıdan gelişimini hızlandırırken, nüfusun tüketici fonksiyonunun üretici fonksiyonundan fazla olması ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir.²⁷⁹ Üretim faktörlerinin beşeri yönünü oluşturan emek ve müteşebbis unsurlarında görülen bir artış karşısında, sermaye ve doğal kaynaklarda bir artış gözlenmiyorsa bu durum beşeri kaynakların etkin kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda ekonomik gelişmeyi arttırmak için nüfus artış hızını devamlı surette azaltmak gibi bir durum uzun vadede uygulanmaktan öte bu durum en fazla kısa ve orta vadede ekonomik refahı arttırmak için kabul edilebilir, katlanılabilir bir durum olarak nitelendirilmelidir.²⁸⁰

Bu açıklamalardan da hareketle demografik değişim sürecinde nüfus ve ekonomik gelişme arasında tüketim ve üretim bakımından pozitif bir ilişki olduğunu dile getiren araştırmacılar bulunduğu gibi, demografik değişim ile ekonomik gelişme arasında refahın sağlanması bakımından ters yönde bir ilişki olduğunu ileri süren araştırmacılar da bulunmaktadır.

Keza Avrupa Birliği Reform Merkezi yaşanan nüfusun GSYİH'da oluşturacağı baskı nedeni ile negatif bir etki oluşturacağını ileri sürmektedir. Bu bağlamda; yaşanan nüfusla işgücü arzı azalacak, emeğin fiyatı olan ücretler artacak ve enflasyonist bir etki oluşacaktır. Böyle bir durumun ülkelerin küresel rekabet gücünü azaltacağı düşünülmektedir. Ayrıca yaşlı nüfusa ilişkin refah harcamalarının sağlık ve emeklilik alanlarında hızlıca artması bütçe açığı veren ülkeler için negatif bir etki de oluşturacaktır. Bu durumda artan yaşlı nüfus bağımlılık oranları ile artan kamu harcamalarının vergi oranlarını arttıracak olması daha fazla yatırım ve istihdamı azaltacağından gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikler artacaktır.²⁸¹

²⁷⁹ Zaim, *Çalışma Ekonomisi, a.g.e.*, s. 114.

²⁸⁰ *A.e.*, s. 115.

²⁸¹ Centre for European Reform (t.y.), "Europe's Ageing Population", (Çevrimiçi):

Öte yandan demografik değişimin etkisi ile azalan ölüm oranlarının ekonomik anlamda pozitif bir etki oluşturacağını ileri süren araştırmacılarda bulunmaktadır. Bu araştırmacılara göre; ölümlerdeki azalış sağlık koşullarındaki gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Bu durumda sağlıklı bireyler zihinsel ve fiziksel olarak daha uzun süre üretimde bulunabileceklerinden çalışma yaşamında geçen süreler uzayacak ve bağımlılık oranları azalacaktır. Böylece tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi ile refah artışı sağlanacaktır. Bu grup doğurganlık hızlarındaki azalışın ekonomi üzerinde pozitif, doğurganlık hızlarındaki artışın ise ekonomi üzerinde negatif bir etki oluşturacağını da ifade etmektedir. Öyle ki doğurganlık oranları yüksek olduğunda daha fazla okul harcaması yapılacağından yatırımlara ayrılan miktar azalacaktır. Ayrıca çocuk sayısının artması ile eğitim harcamalarının kalitesi düşecektir. Eğitimde düşen kalite ile de ileriki yıllarda işgücünün verimliliği düşecektir. Buna karşın demografik değişimle beraber 0-14 yaş çocuk nüfusu azalırken, çocuk işçi sayısı azalacağı gibi, daha az sayıda çocuk nüfusun eğitim olanaklarından daha kaliteli bir şekilde yararlanması da sağlanacaktır. Böylece düşük beceriye sahip çocuk işçilerin işyerinden uzaklaşarak eğitimlerini sürdürmeleri ile hem gelecekte ihtiyaç duyulacak işgücü nitelikli hale gelecek, hem de mevcut işlerin kalitesinde ve üretimde artış sağlanarak ekonomik ve sosyal refah artışı desteklenecektir. Ayrıca doğurganlık hızının azalması ile kadınların daha uzun süre eğitim almaları ve yüksek niteliklerle işgücü piyasasına katılımları demografik değişime bağlı işgücü verimliliğini de arttıracaktır. Böylelikle artan üretim ve verimlilik ile ekonominin güçlenmesi de sağlanacaktır. Bu durum demografik değişimin ekonomi üzerinde olumlu bir yansıması olarak nitelendirilmektedir.²⁸²

Demografik değişimin ilerleyen süreçlerinde (ikinci süreçte) 0-14 yaş çocuk nüfusun azalışı ile çocuk bağımlılık oranlarının ve toplam bağımlılık oranlarının azalması, bununla beraber 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun artması “Nüfusun Kâr Payı Etkisi” veya diğer adı ile “Demografik Fırsat Penceresi”ni aralayacaktır. Demografik fırsat penceresi demografik değişimi yaşayan her ülkenin

http://tutor2u.net/blog/files/Europe_ageing_population.pdf, 22 Eylül 2015.

²⁸² Rahul Kumar Sanjowal, “How Demographic Transition Affect Development”, (Çevrimiçi): http://www.academia.edu/7142085/How_Demographic_Transition_affect_Development_Author, 04 Mayıs 2015.

bir defa yaşayacağı bir süreç olup, bu sürecin yeni yatırımlar ve istihdam alanları ile desteklenmesi ekonomik gelişme üzerinde pozitif bir etki oluşturmaktadır. Buna karşın demografik değişimin daha ileriki süreçlerinde (üçüncü süreç) 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun azalması 65 yaş ve üzeri nüfusu arttıracaktır.²⁸³ Bu durumda artan yaşlı bağımlılık oranları ile özellikle sosyal güvenlik harcamalarında artış yaşanması ekonomik dengeleri olumsuz yönde etkileyecektir.²⁸⁴ Bu bağlamda bütçeden özellikle emeklilik ve sağlık harcamalarına yapılan transferler artmakta buna karşın yatırım harcamalarına yapılan transferler giderek azalmaktadır. Böylelikle yatırım harcaması ihtiyacını karşılamak için parasal borçlar oluşmakta, enflasyonist etki ve yükselen faizlerden ekonomi olumsuz etkilenmektedir. Böyle bir etki daha çok gelişmiş ülkelerde görülmekle birlikte, gelişmekte olan ülkelerin de demografik değişim sürecinde benzer sorunlarla karşılaşmaya başladığı bilinmektedir. Bu süreçte artan bağımlı nüfus oranları ile tasarruf oranları azalmaktadır.²⁸⁵ Bu baskı özellikle gelişmiş ülkelerdeki 80 yaş ve üzeri ileri yaşlı nüfusun artması ile daha fazla hissedilmektedir.²⁸⁶

Bağımlı nüfus kimi zaman yeni yatırımların önüne geçerken, kimi zaman da mevcut yatırımların değişime uğramasına neden olmaktadır. Nüfus grupları içerisinde en fazla tasarruf eğilimine sahip olan orta yaş grubunun yaşlanması ve bağımlı nüfus haline gelmesi ile tasarruflarda görülen düşüş daha da hızlanmaktadır.²⁸⁷ Toplam işgücü arzı, verimlilik, gelir ve tasarrufların ekonomik büyümenin birer fonksiyonu olduğu düşünüldüğünde, yaşlı nüfusun işgücü arzı ile tasarruf seviyesinin çalışma çağındaki nüfusa göre daha düşük seviyede olduğu görülmektedir. Böylelikle artan yaşlı nüfus oranı karşısında verimlilik ve gelir parametrelerinde önemli bir artış olmadığında ekonomik büyüme de yavaşlamaktadır.²⁸⁸ Bu sebeple 2000-2050

²⁸³ Ali Rıza Gökbnar, Özgür Emre Koç, “Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Kurumlarına Etkisi ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının Analizi”, **Sosyal Bilimler**, 7/1, 2009, s. 17.

²⁸⁴ Adriana V. Litra, “Economic Effects of Demographic Ageing”, **Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series V: Economic Sciences**, Vol. 7 (56), No:2, 2014, p. 233.

²⁸⁵ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e.**, s. 112.

²⁸⁶ Certified General Accountants Associations of Canada, “Growing Up: The Social and Economic Implications of an Ageing Population”, 2005, p. 43.

²⁸⁷ Aynur Yumurtacı, “Demografik Değişim: Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Boyutları ile Yaşlılık”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:3, Sayı:6, Nisan 2013, 2013, s. 26.

²⁸⁸ Güler Günsoy, Seda Tekeli, “Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:48, Sayı:1, Mart 2015, 2015, s. 41.

döneminde Avrupa’da ekonomik büyüme oranlarının % 2’den % 1’e, Japonya’da ise % 1,8’den % 0,6 seviyesine düşmesi beklenmektedir.²⁸⁹

Demografik değişimin ekonomik yansımaları değişik yaş gruplarının tüketim ve tasarruf alışkanlıkları üzerindeki etkileri bakımından Modigliani ve Brumberg’in 1954 ve 1980 yıllarındaki çalışmaları ve Ando ve Modigliani’nin 1963 yılındaki araştırmalarından yola çıkılarak “Yaşam Boyu Gelir Hipotezi” çerçevesinde de incelenmiştir.²⁹⁰ Yaşam boyu gelir hipotezine göre kariyerlerinin başında bulunan gençler ileride daha fazla gelir elde edebileceklerini düşündüklerinden (gelecekte kazanacakları gelirlere güvendikleri için) daha az tasarruf, daha fazla tüketim eğilimindedirler. Gençlerin tasarruf ve tüketim yönelik bu alışkanlıkları karşısında toplam gelir düzeylerinin üzerindeki tüketimleri çoğunlukla borçlanma ile sağlanmaktadır. Bu sebeple genellikle gençlik döneminde tasarruf oranları neredeyse sıfıra yakın olmakta ve bu dönemde çoğu zaman borç birikimi gerçekleşmektedir. Bu durumda orta yaş döneminde gençlik dönemindeki borç birikimine bağlı olarak borçlar artmaktadır. Orta yaş sürecinde, artan gelir karşısında bireyler hem önceki dönemdeki (gençlik dönemi) borçlarını ödemekte, hem de yaşlılık dönemi için değerlendirmek üzere gelirlerinin bir kısmını tasarruf etmektedirler. Grafik 4’te gösterilen ve “Yaşam Boyu Gelir Hipotezi” olarak açıklanan bu duruma göre, orta yaş sürecinde tasarruf oranları tüketimi bir hayli geçmektedir. Yaşlılık döneminde ise gelirdeki azalma ile tasarrufların da azalışa geçtiği görülmektedir.²⁹¹ Grafik 4 genel olarak değerlendirildiğinde, gençlik ve yaşlılık dönemlerinde tasarrufların negatif eğilim gösterdiği gözlenirken, orta yaş döneminde tasarruflar pozitif dönüşmektedir. Bir diğer deyişle 25-59 yaş dönemi insanların en üretken olduğu dönem olarak nitelendirilirken, 60 yaş ve üstünde üretkenliğin ve tasarrufların giderek azaldığı gözlenmektedir.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ve demografik değişim birlikte değerlendirildiğinde; özellikle bebek ve çocuk ölümlerinin azalması sonucunda, öncelikle genç nüfusun da içerisinde yer aldığı çalışma çağındaki nüfusun artış

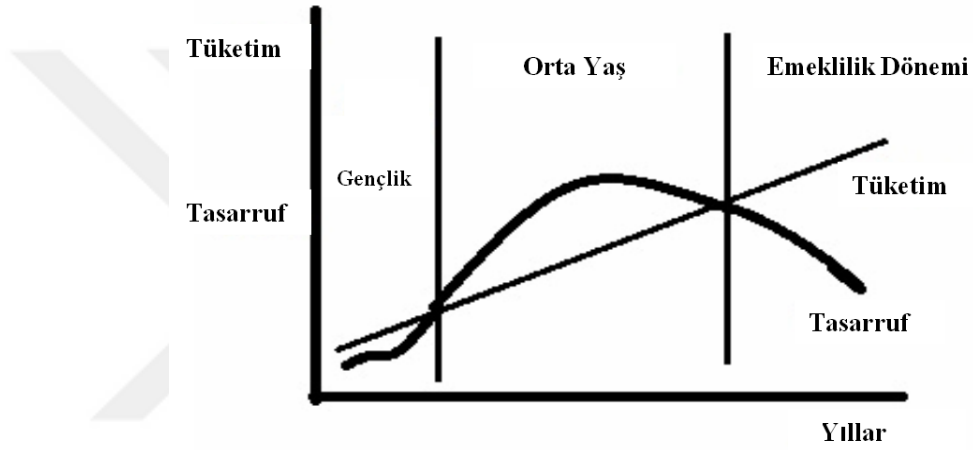
²⁸⁹ Seyhun, **a.g.e.**, s. 30.

²⁹⁰ Günsoy ve Tekeli, **a.g.e.**, s. 40-41.

²⁹¹ Angus Deaton, “Franco Modigliani and the Life Cycle Theory of Consumption”, 2005, p. 13.

gösterdiği görülmektedir. İzleyen süreçte ise yaşlı nüfus hızla artmaktadır. Bu değişimi ve nüfus trendlerini göz önünde bulundurarak yaş gruplarının tüketim alışkanlıklarına yönelik üretime ağırlık verilmesi ile yenilenecek olan yatırımların ekonomik açıdan pozitif bir etki oluşturması beklenmektedir.²⁹²

Grafik 4. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi

Kaynak: Ahmet Sevgi, “Yaşam Boyu Gelir Hipotezi”, (Çevrimiçi): http://asbava.blogspot.com.tr/2012_11_01_archive.html, 07 Mayıs 2015’den faydalanılarak hazırlanmıştır.

Günümüzde gelişmiş ülkelerin son sürecini yaşadığı demografik değişimin bu ülkelerde uzunca bir zaman diliminde yaşandığı gözlenirken, gelişmekte olan ülkeler bu süreci daha kısa sürede yaşamakta ve değişimin etkilerini daha şiddetli bir şekilde hissetmektedirler. Bu bağlamda gelişmiş ülkeler kadar gelişmekte olan ülkeler de demografik değişimin ekonomik anlamda yaratacağı olumsuzlukları önlemek için politika arayışındadırlar. Bu noktada nüfusu artırıcı politikalar bir alternatif olarak görülmekle beraber, bu politikaların sonuçlarından faydalanmak için uzun bir süreye ihtiyaç duyulması önemli bir dezavantajdır. Bu bağlamda yaşlılar ülkesine dönüşmeye başlamış pek çok gelişmiş ülkenin yanı sıra gelişmekte olan pek çok ülkede de 65 yaş

²⁹² Joaquim Oliveira Martins v.d., “The Impact of Ageing of Demand, Factor Markets and Growth”, OECD Economics Working Papers No:420, 2005, p. 8.

ve üzeri nüfusun daha uzun süre çalışma hayatında kalmasına yönelik uygulamalar birer alternatif niteliğindedir. Böylelikle yaşlı nüfusun (verimlilik ekseninde) üretkenliğini arttırarak bir süre sonra tasarruf eğilimlerini yükseltmek mümkün olacağı gibi, bu tasarrufların da yeni yatırıma dönüştürülmesi ile demografik değişimin ekonomi üzerindeki bilindik negatif etkisi tersine çevrilecektir.²⁹³

Demografik değişim sürecinde henüz son aşamaya gelmemiş ülkeler de değişimi fırsata çevirmek için çaba harcamaktadır. Bloom ve Williamson'un 1998 yılında Doğu Asya'da demografik değişim ve ekonomik gelişim konusunda yaptıkları araştırma bu alanda önemli bir örnektir. Bloom ve Williamson'un araştırmasına göre; 1940'larda Doğu Asya ülkelerinde bebek ölüm hızları azalmış olup, doğurganlık yavaşlamıştır. Bebek ölüm hızlarındaki bu azalma ile kısa bir süre sonra genç bir nesil meydana gelmiştir.²⁹⁴ Bu neslin çalışma çağındaki nüfus içerisinde yer alması sonucu işgücü arzı yükseldiği gibi, istihdam ile üretim de artmıştır. Bir süre sonra tasarruf oranlarının da yükseldiği gözlenmiştir. Araştırmacıların demografik değişimle ilgili bu çalışmalarında ortaya koymak istedikleri ve Doğu Asya örneği ile ifade edilmek istenen; demografik değişimin sadece yaşlanma boyutunu içermediği, yaşlanma sürecine gelene kadar şartların değerlendirilmesi halinde demografik değişimin ekonomik gelişme üzerinde olumlu etkiler de oluşturabileceğidir. Bir diğer ifade ile Doğu Asya örneği ile demografik değişim süreci olmaksızın ülkelerin önemli sıçramalar gerçekleştirerek yüksek refah elde edemeyecekleri de ortaya konmuştur.²⁹⁵ Böylece demografik fırsat penceresinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi ile değişimin içerisinde mucizeyi de barındırdığı ve ekonomik avantajları da beraberinde getireceği görülmektedir.²⁹⁶

1.5.2. Demografik Değişimin Sosyal Etkileri

Demografik değişimin ekonomik etkileri yukarıda açıklandığı üzere önem taşımakla beraber, demografik değişimin sosyal yapı üzerinde meydana getirdiği etki

²⁹³ Pelin Ataman Erdönmez, "Türkiye'de Demografik Geçiş Sürecinin Finansal Piyasalar Üzerine Etkileri", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:66, 2008, s. 55.

²⁹⁴ Günsoy ve Tekeli, **a.g.e.**, s. 41.

²⁹⁵ Sanjowal, **a.g.e.**, s.y.

²⁹⁶ Sijia Song, "Demographic Changes and Economic Growth: Empirical Growth from Asia", Honors Project Paper 121, 2013, p. 8.

de en az ekonomik etkiler kadar önemlidir. Aslında her iki etki de birbiri ile ilişkili olup, birbirini tamamlamaktadır. Demografik değişimin sosyal etkileri, aile yapısındaki değişimlere dayanmakla birlikte, evlilikler, cinsiyetler arası roller ve rollerin dönüşümü, sosyal yapıdaki değişim ve yeni yaşam biçimlerinin ortaya çıkması vb. çerçevesinde de ele alınmaktadır.

Demografik değişim süreci öncesinde ve değişimin erken döneminde doğumda beklenen yaşam süreleri kısa olduğu için, ailede eşlerden herhangi birisi öldüğünde yeniden evlenen eşin bu evlilik süresince de (doğumda beklenen yaşam süresindeki kısalık nedeni ile) uzun bir aile birliği kuramadığı görülmektedir. Bu süreçte bebek ve çocuk ölümlerinin de fazlalığı ve yeniden evlenen kişinin anne ve babasının da erken yaşta ölümü vb. nedenlerle demografik değişim öncesinde geniş bir aile yapısının şartlar dâhilinde oluşamadığı gözlenmektedir. Buna karşın demografik değişim sürecinin ilerleyen dönemlerinde çocuk ölümlerinde görülen hızlı azalış, ayrıca gençler ve orta yaşta olanlar için ölümlerin önceki dönemlere nazaran biraz daha azalması neticesinde, anne-baba-çocuklar-büyükanne-büyükbabadan oluşan geniş ailelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu süreçte ilk olarak ölüm oranlarının azalması, ardından doğumda beklenen yaşam süresinin de uzaması ile nüfus öncelikle artış göstermiştir.²⁹⁷ Takip eden süreçte ölümlerdeki azalma karşısında (doğum kontrolü uygulamaları ile) doğum oranlarının da azaltılması küresel düzeyde aile yapılarında meydana gelen değişimlerle geleneksel geniş aile yapılarını çözmüş ve çekirdek aile türü yaygınlaşmıştır. Değişimin son aşamasında ise evlenmemiş ya da ayrılan ebeveynlerin oluşturduğu tek ebeveynli aileler, yalnız yaşayan gençler, tek ebeveynle beraber yaşayanlar, yalnız yaşayan büyükanne ve büyükbabalar, kültürel değişimler sonucunda resmi evlilik bağı olmaksızın bir arada yaşayan kişiler ve çocukları vb. şekilde yeni aile türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir.²⁹⁸

Bu süreçte kentleşme ile zorlu yaşam koşullarının meydana getirdiği etki, eğitim sürelerinin uzaması, eğitilmiş kadın sayısının artması, modernleşme vb.

²⁹⁷ Dyson, **a.g.e.**, p. 30.

²⁹⁸ Yusuf Alper, Çağaçan Değer, Serdar Sayan, **2050'ye Doğru Nüfus Bilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik (Emeklilik) Sistemine Bakış**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD/T/2012/11/535, 2012, s. 30.

faktörler de demografik yapının değişiminde önemli rol oynamıştır. Kadınların toplum içerisindeki konumunun değişikliğe uğraması (kadın ve erkeğe eşit sorumluluklar yüklenmeye başlanması) ve evliliklerin doğasının değişmesi ile azalan ölüm oranlarına doğurganlık oranlarındaki azalışlar da eklenmiştir. Bu durum bütün toplumlar için geçerli olmamakla ve toplumları aynı derecede etkilememekle beraber, dünyadaki genel eğilimin bu yönde olduğu görülmektedir. Böyle bir dönüşümün etkisi ile aileler için çocuk sayısından (nicelik) öte, ailenin çocuğa sunabileceği imkânlar (nitelik) önem kazanmaya başlamıştır. Bir diğer deyişle ailelerin daha az sayıda çocuğa sahip olarak çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlama istekleri vb. etkenler ile aile yapısının belirgin bir biçimde değişime uğradığı görülmektedir. Konu ile ilgili Ronald Lee'nin gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, demografik değişim öncesinde kadınlar zamanlarının % 70'ini çocuklarını yetiştirmek için harcarlarken, demografik değişim sürecinde kadınların çalışma yaşamına daha fazla katılımı ile aynı süre % 14'e düşmüştür.²⁹⁹

Lee'nin araştırmaları, demografik değişim sürecinin ilerleyen devrelerinde kadınlar için çocuk doğurmanın ve büyütmenin artık hayatlarının daha küçük bir parçasını kapsadığını ve ailenin dönüşüme uğradığını göstermektedir. Bu durumun en temel nedeni evliliğin özellikle eğitilmiş kadınlara daha az ekonomik güvence sağlayacağı yönündeki yaygın kanaattir. Böylece, demografik değişimle beraber, aileler kız çocuklarının eğitime önceki dönemlere göre daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Eğitim sürelerinin uzamasında aile faktörünün yanı sıra okul çağının tamamlanması ile sürekli eğitim faaliyetlerinin devreye girmesi de etkili olmuştur. Aynı durum erkekler için de geçerli olmak üzere, özellikle daha uzun süre ve kaliteli eğitim alan kadınlar için kendi gelişimleri ve kariyerleri öncelik kazanmıştır. Yoğun çalışmaların ve eğitimlerin kadınların zamanının büyük bir kısmını alması, evlilik kurumunun güç kaybetmesine ya da doğurganlık hızlarının azalarak ailedeki çocuk sayısının azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca modernleşme ile otorite ve sorumlulukların müşterek paylaşımının aile içinde giderek yaygınlaşması da doğurganlık hızlarındaki azalışın bir diğer nedeni olarak ifade edilmektedir.³⁰⁰

²⁹⁹ Reher, **Towards long-term population decline: a discussion of relevant Issues**, a.g.e., p. 194.

³⁰⁰ Dyson, a.g.e., p. 33.

Demografik değişime bağlı aile yapısındaki değişim, kuşakları etkilemesi bakımından da önemli etkiler oluşturmaktadır. Bu durum literatürde “Sandviç Kuşacı (Sandwich Generations)” veya “Bebek Patlaması Kuşacı (Baby Boom Generations)” etkisi olarak tanımlanmaktadır. 1946-1964 yılları arasında doğan ve çoğunlukla yaşları 50-60 arasında değişen “Bebek Patlaması” kuşacının demografik değişimle beraber sorumluluklarının arttığı görölmektedir. Bu kişiler bir yandan aktif olarak çalışma yaşamının içerisinde yer alırlarken, diğer yandan hem kendi anne-babalarının, hem çocuklarının, hem de torunlarının bakımını üstlenmektedirler.³⁰¹ Böylelikle, demografik değişime paralel olarak, bir yandan geniş aile yapısının çözüldüğü görölmekle beraber, diğer yandan doğumda beklenen yaşam sürelerinin uzaması ile birkaç nesli bir araya getiren geniş aile yapısının değişik şekillerde de olsa halen varlığını hissettirdiğı görölmektedir. Yaşam sürelerinin uzaması ile aynı ailede birkaç kuşacın bir arada olması özellikle 80 yaş ve üzeri ileri yaşlı nüfusun artması bakımından bir takım zorlukları da (yaşlılara bakan yaşlılar) beraberinde getirmektedir. Bu durumda, günümüz toplumlarının değişen sosyal yapısı ile özellikle yaşlı bakımı konusunun giderek önem teşkil ettiğı görölmektedir. Böylece demografik değişimle nüfusu yaşlanan ölkelerin bakım modelleri geliştirmesi, ayrıca sosyal güvenlik sistemleri içerisinde (uzun süreli) bakım sigortası (bakım sigortası olmayan ölkeler için) oluşturmaları aciliyet taşımaktadır.³⁰²

Bu kapsamda informal (aile, akraba, komşu bakımı) ve formal (evde bakım, kurumsal bakım) bakım hizmetlerinin giderek yaygınlaştığı görölmürken, bakım sigortasına yönelik girişimlerin henüz istenen düzeyde olmadığı da bilinen bir gerçektir. Bu nedenle özellikle demografik değişimin son sürecini yaşayan gelişmiş ölkeler ve demografik değişimi hızla yaşayan gelişmekte olan ölkelerde ileri derecede yaşlı aile üyelerinin bakımı ve çalışma yaşamı arasında kalan Bebek Patlaması Kuşacı için aktif sosyal politikalar üretilmesi önem taşımaktadır.³⁰³ Bu konuda Almanya uyguladığı bakım sigortası ile örnek teşkil ederken, 2015 yılından itibaren “Sandviç

³⁰¹ Certified General Accountants Associations of Canada, **a.g.e.**, p. 56.

³⁰² Ali Seyyar, Sema Oğlak, “Almanya ve Japonya’da Bakım Sigortası Uygulamaları (Mukayeseli Bir Değerlendirme)”, **İktisat Faköltesi Mecmuası**, Cilt:55, Sayı:1, 2005, s. 736.

³⁰³ Ali Seyyar, “Yaşlılığa Bağlı Bakım Sorunlarına Çözüm Olarak Sosyal Politikalar”, (Çevrimiçi): http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yaslilikga_bagli_bakim_s.htm, 11 Mayıs 2015.

Kuşağı'nda yer alanların ayda on gün izinli sayılmaları ve izinli oldukları günlere ilişkin ücretlerini % 90 oranında alabilmeleri, önemli bir örnek oluşturmaktadır.³⁰⁴

Yaşlılığın ve yaşlılığa bağlı bakıma muhtaçlığın bir risk olduğu düşünüldüğünde, bu risk karşısında yeni sosyal politika arayışında bulunmak göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir durumdur. Bu nedenle küresel demografik değişimi odak alarak ekonomik ve sosyal politikaların yeniden dizayn edilmesi gerekmektedir. Çünkü demografik değişime bağlı nüfusun yaşlanması sadece belirli bir bölgenin ya da ülkenin ilgilendiği bir konu olmayıp, dünyada yaşanan genel bir durumdur.

1.5.3. Demografik Değişimin Siyasi Etkileri

Demografik değişimin etkileri üzerinde yapılan araştırmalar ulusal ve uluslararası literatür kapsamında incelendiğinde, konunun çoğunlukla ekonomik ve sosyal etkiler bakımından değerlendirildiği gözlenmektedir. Bu tez kapsamında yapılan literatür araştırmalarında da demografik değişimin siyasi etkilerini direkt olarak, ayrıntılı bir biçimde ele alan çalışmaların sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Ancak demografik değişimin siyasi etkilerine literatürde fazlaca yer verilmemesi konunun önem taşımadığı anlamına gelmemektedir.

Nitekim demografik yapıda meydana gelen değişimlerin bir ülke için siyasi istikrar ya da istikrarsızlığı ortaya koyduğu ve nüfus konusunun stratejik bir önem taşıdığı tarihte sıkça görülmüştür. Nüfus teorileri kısmında da açıklandığı gibi, nüfusun kimi toplumlarda bir güç kaynağı, kimilerinde de bir tehdit olarak algılanması bu durumun bir kanıtıdır. Öyle ki demografik yapıda meydana gelen bir değişim ve bunun yansımaları pek çok medeniyetin ayakta kalmasında ya da yıkılmasında etkili olmuştur.

Demografik değişim başlı başına bir süreci ifade etmekle beraber bu sürecin ilk aşamasında sağlık koşullarında ve gıda teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle ölümlerin azalmaya başladığı, böylelikle ileri aşamalarda nüfus patlamasının yaşandığı gözlenmiştir. Bu durumda gelişmiş ülkeler çeşitli stratejilerle özellikle az

³⁰⁴ Deutschland.de, "Sandviç kuşağı'na destek", (Çevrimiçi): <https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/toplum-entegrasyon/sandvic-kusagina-destek>, 08 Mayıs 2015.

gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışının önüne geçmek için BM ve uzmanlık kuruluşları vasıtası ile (başta doğum kontrolü olmak üzere) çeşitli yöntemler uygulamışlardır.³⁰⁵ Bu kapsamda gelişmiş ülkeler demografik değişim sürecinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışını önlemeye yönelik Malthus'un nüfus teorisini ileri sürmüşlerdir. Ancak 19. yy.'da Sanayi Devrimi sonrası yaşanan gelişmelerle Malthus'un düşüncelerinin geçerliliğini yitirmiş olması, gelişmiş ülkelerin nüfus konusunda gelişmekte olan ülkelere yönelik iddialarını da çürütmüştür. Nitekim başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, gelişmiş ülkeler doğum kontrolü uygulamaları bir yana, nüfus artış hızlarında meydana gelen azalma ve doğumda beklenen yaşam sürelerinin uzaması ile yaşanan nüfusları, değişen demografik yapıları için çareler aramaktadırlar. Bunun için farklı Pro-Natalist politikalar uygulamakta, böylece nüfusu artırma ve genç bir nüfus potansiyeline sahip olma amacı gütmektedirler.

Bu kapsamda 10 Şubat 1937'de Marshall'ın avam kamarasındaki konuşması nüfus meselesinin siyasi etkilerini ortaya koymak bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Marshall konuşmasında nüfus azalışını İngiliz İmparatorluğu'nun devamı için bir tehlike olarak gördüğünü dile getirmiştir ve bu tehlikenin önüne geçilmesi için nüfus artışının teşvik edilmesi gerektiğini savunmuştur.³⁰⁶ Marshall'ın konuşmasından bu yana gelinen noktada, nüfusun nicelikten öte niteliği önem kazanmış olsa da, bir ülkede nüfusun yaşlanması ve izleyen süreçte nüfusun azalması siyasi bakımdan önemli bir tehlike olarak düşünülmektedir.

Marshall'dan bu yana demografik değişimin siyasi etkileri üzerine yapılmış araştırmalar incelendiğinde, günümüzde en kapsamlı çalışmaların Tim Dyson tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Dyson demografik değişim sürecinin son aşamasını incelediğinde, kişilerin eski dönemlere nazaran daha uzun süre yaşayarak daha fazla yaşam tecrübesine sahip olduklarını gözlemlemiştir. Dyson'a göre uzun yaşam ile tecrübeleri artan kişiler (yaşlılar) değişik siyasi sistemleri sorgulamakta, bu sistemlerin avantaj ve dezavantajlarını daha detaylı bir şekilde

³⁰⁵ International Encyclopedia of the Social Sciences, "Demographic Transition History of The Theory", (Çevrimiçi): http://www.encyclopedia.com/topic/Demographic_transition.aspx, 14 Temmuz 2015.

³⁰⁶ Zaim, **Türkiye'de Nüfus Meselesi, a.g.e.**, s.18-23.

değerlendirebilmektedirler. Dyson nüfusun yaşlanması ile sayıları artan tecrübeli yaşlı nüfusun siyasi otoritelerden beklentilerinin de arttığını ortaya koymuş olup, bu durumun yaşlılara yönelik daha katılımcı ve demokratikleşmeyi zorunlu kılan bir siyasi yapı doğurduğunu ileri sürmüştür.³⁰⁷

Gerçekten de nüfusun yaşlanması ile pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede seçmenlerin önemli bir kısmını yaşlıların oluşturduğu gözlenmektedir. Bu doğrultuda siyasi partiler yaşlılara yönelik ortaya koyacakları ekonomik ve sosyal politikalar bakımından mücadele içerisine girmektedirler. Böylece demografik değişimle yaşanan ancak sadece yaşlanmakla kalmayıp sayıları da hızla artan yaşlı nüfusun oylama sonuçları üzerinde oluşturacağı etki siyasi partileri bu gruba (yaşlılara) yönelik politikalar geliştirmeye yönlendirmektedir. Özellikle yaşlı refahını artırma amaçlı çalışmalar hükümetler bakımından yaşlanma sürecinin ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerini bir arada değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.³⁰⁸ Ancak ele alınan bu etkiler yaşlanmanın küresel bir boyut kazandığı dünyada her ülke için aynı derecede etki oluşturmamaktadır. Bu nedenle her bir ülkenin kendi nüfus yapısı göz önüne alınarak yaşlanma hızı, emeklilik yaşı, emekli aylığı ve sağlık harcamalarına ayrılan ödemeler bakımından kapsamlı analizler yapılmalı ve yaşlılara yönelik politikalar da bu yönde geliştirilmelidir.³⁰⁹

1.6. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN DEMOGRAFİK DEĞİŞİME BAKIŞI

Demografik değişim süreci ile nüfusun yapısında meydana gelen değişimler ülkesel açıdan önem taşımakla birlikte, durumun küresel bir boyut kazanması konunun uluslararası organlarca ele alınmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda tezin bu kısmında demografik değişim ve yaşanan nüfusa yönelik uluslararası kuruluşların

³⁰⁷ Marie Lechler, **An econometrical analysis of the interdependencies between the demographic transition**, Germany, Anchor Academic Publishing, 2014, p. 8.

³⁰⁸ UN, “‘Major’ rise in world’s elderly population: DESA Report”, (Çevrimiçi): <http://www.un.org/en/development/desa/news/population/major-rise-in.html>, 14 Temmuz 2015.

³⁰⁹ Vincenzo Galasso, **The political future of social security in aging societies**, Cambridge, MIT Press, 2007, p.xvi; The Economist, “Demography, Growth and Inequality”, (Çevrimiçi): <http://www.economist.com/news/briefing/21601248-generation-old-people-about-change-global-economy-they-will-not-all-do-so>, 14 Temmuz 2015.

görüşleri, ileri sürdükleri politikalar özellikle sosyal güvenlik sistemi üzerindeki etkileri bakımından detaylı bir şekilde incelenmektedir.

1.6.1. Birleşmiş Milletler

Demografik değişim ile dünya nüfusunda meydana gelen dönüşümler ve bu durumun oluşturacağı etkiler Birleşmiş Milletler (BM)'i harekete geçirmiş ve BM 1974 yılını Dünya Nüfus yılı olarak ilan etmiştir. Bu süreçte BM nüfusta meydana gelen artışın tehdit oluşturacağı konusuna dikkat çekmiş ve konuya ilişkin tartışma ortamı oluşturmuştur.³¹⁰ BM, Demografik değişim ve bu sürecin bir çıktısı olan nüfusun yaşlanması konusunu 1978 yılında uluslararası platforma taşımıştır. Böylelikle 26 Temmuz - 6 Ağustos 1982 tarihleri arasında BM Genel Kurulu kararı ile "BM Birinci Dünya Yaşlanma Asamblesi" Viyana'da toplanmıştır. Asamble ile yaşlılık ilkeleri belirlenirken, aynı şekilde yaşlılık ve yaşlıların ekonomik ve sosyal güvencelerinin sağlanmasına yönelik konular uluslararası ve ulusal düzeyde masaya yatırılmış ve tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır.³¹¹ Altmış iki tavsiye içerisinde araştırma, bilgi toplama, analizler ve sektörel alanlar kapsamında; beslenme ve sağlık, yaşlı tüketicilerin korunması, aile, sosyal refah, gelir güvenliği, eğitim, istihdam vb. konular ele alınmıştır. Asamble'de yaşlılara ilişkin katılım, bağımsızlık, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibar gibi başlıklar ön planda olup, bu başlıklar yaşlılık ve yaşlıların sorunlarının değerlendirilmesi bakımından yol gösterici olmuştur. Böylece yaşlıların kalkınma sürecine katılabilmesi ve buna uygun politikaların geliştirilmesi için yeni ve bütüncül bir bakış açısının oluşturulması amaçlanmıştır.³¹²

Birinci Dünya Yaşlanma Asamblesi'nin ardından geçen yirmi yıllık süreyi takiben, eyleme geçmek için "BM İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi" 8-12 Nisan 2002'de Madrid'te toplanmıştır. 2002 yılındaki bu toplantıya BM üye ülke delegeleri, BM temsilcileri katılmış olup, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) gözlemci olarak katılım gerçekleştirmişlerdir. Dört gün süren görüşmelerde dünya nüfusunda meydana gelen yaşlanma karşısında yaşlılara ilişkin her türlü ihmal, şiddet ve istismarın (1982

³¹⁰ Ansley J. Coale, "İnsan Nüfusunun Tarihi", Çev.: Yahya Sezai Tezel, ty., s. 1.

³¹¹ UN, "Vienna International Plan of Action on Aging", New York, 1983, p. 6.

³¹² UN, "World Assambly on Ageing", (Çevrimiçi): <http://www.un.org/en/development/devagenda/ageing.shtml>, 17 Temmuz 2015.

yılında gerçekleştirilen Birinci Dünya Yaşlanma Asamblesi'nde istismar konusu ele alınmamıştır) ortadan kaldırılması konuları üzerinde durulmuş ve yaşlanma eylem planı³¹³ hazırlanmıştır.³¹⁴ Ulusal ve uluslararası boyutları itibarı ile önem taşıyan BM İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi'nde ele alınan öncelikli konular; yaşlıların sağlık ve refahının artırılması (özellikle yaşlıların sosyal güvenliğinin sağlanması ile gelir güvencelerinin ve sağlıklarının korunması), yaşlılara yönelik minimum gelir desteğinin özellikle dezavantajlı gruplar bakımından oluşturulması ve desteklenmesi, yaşlıların etkinleştirilmesi (aktif yaşlanma) olarak sıralanmaktadır.³¹⁵

“BM Birinci Dünya Yaşlanma Asamblesi” ile gelişmiş ülkelere yönelik tavsiyeler ön plana çıkarken, “BM İkinci Dünya Yaşlanma Asambesi”nde gelişmekte olan ülkelere yönelik tavsiyelere yer verilmiştir.³¹⁶ BM Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanı (United Nations Department of Economic and Social Affairs-UNDESA) asamblelerin gerçekleştirilmesinde lider ve rehber görevine sahiptir.³¹⁷ Bu kapsamda BM'nin merkezinde konu ile ilgili üç çalışma grubu oluşturulmuş, bu çalışma grupları 18-21 Nisan, 1-5 Ağustos 2011 ve 21-24 Ağustos 2012 tarihlerinde toplanmış, böylelikle yaşlanma ve yaşlıların genel durumu küresel ölçekte tartışılmıştır.³¹⁸

Demografik değişim ve sonuçlarının farklı platformlarda multidisipliner bir şekilde ele alınması ve yeni politikalar üretilmesinde BM'nin çalışmaları önem taşımakla birlikte, BM'nin uzmanlık kuruluşları da demografik değişim konusunda önemli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu tez kapsamında incelenecek kuruluşlar;

³¹³ 2002 yılında İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi ile ortaya konan eylem planı pek çok ülke tarafından benimsenmiş olup bu eylem planı 2012 yılında Türkiye'de de gündeme gelmiştir. Bkz.: Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı, “Aktif Yaşlanma ve Kuşaklararası Dayanışma”, **Hayatboyu Öğrenme Programı (LLP) Grundtvig Konulu İzleme Toplantısı 28-30 Kasım 2012**, Gaziantep, 2012, s. 7.

³¹⁴ Susan Aziz, **Summary Report on the United Nations Second World Assembly on Ageing**, ty., p. 1.

³¹⁵ UN, **Report of the Second World Assambly on Ageing Madrid 8-12 April 2002**, New York, United Nations Publication, 2002, p. 19-20.

³¹⁶ Ülkü Görgülü, İmatullah Akyar, Nuran Akdemir, Sevgi Sun Kapucu, “Dünyada ve Ülkemizde Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi**, 2010, 56, s. 31.

³¹⁷ -----, “History of the Third World Assambly on Ageing”, (Çevrimiçi): <http://www.saintpeters.edu/guarini-institute/files/2013/01/Third-World-Assembly-on-Ageing.pdf>, 18 Temmuz 2015.

³¹⁸ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı”, Ankara, 2013, s. 7.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Bankası (WB)'dir. Bu kuruluşların demografik değişim, nüfusta görülen yeni eğilimler, yaşlanma ve sosyal güvenlik konusundaki görüşleri aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

1.6.1.1. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

BM'nin nüfus konusunda aktif olarak faaliyet gösteren organı Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)'dur. UNFPA gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ekonomilerine nüfus konusunda destek sağlayan en önemli kuruluşlardandır. UNFPA'nın oluşturulmasına BM Genel Kurulu tarafından 1969 yılında karar verilmiştir. UNFPA kişilere üreme sağlığı ve aile planlaması ile ilgili konularda hizmet sağlamakla beraber, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik nüfus politikalarının üretilmesini de amaçlamaktadır. Bu amaçla UNFPA bağışlardan oluşan genel bütçesinin % 20'sini nüfus planlaması için kullanmaktadır.³¹⁹UNFPA'nın 1969-1991 döneminde kaynaklarının yaklaşık olarak % 45'lik kısmını aile planlamasına aktarması, buna karşın nüfus meselesinin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirildiği projelere aynı dönemde yaklaşık % 1,5'luk bütçe ayrılması UNFPA'nın Neo-Malthusien bir tavır sergilediğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.³²⁰ UNFPA'nın başlıca araştırma alanları; cinsel sağlık ve üreme sağlığı, gençler, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve nüfustur. UNFPA bu araştırma alanlarından nüfus konusunu daha detaylı olarak incelemektedir. UNFPA'nın nüfus konusuna ilişkin başlıca araştırma alanları; yaşlanma, nüfus sayımı, iklim değişikliği, demografik değişkenler, kentleşme, göç ve nüfus trendleri olarak sınıflandırılmaktadır.³²¹

UNFPA'ya göre günümüzde dünyada 60 yaş ve üzeri yaşlı nüfus % 11'in üzerinde iken, nüfus trendlerinin benzer şekilde seyri halinde 2050 yılına 60 yaş ve

³¹⁹ BM, "Birleşmiş Milletler Teşkilatı", (Çevrimiçi): <http://www.unicankara.org.tr/today/1.html>, 1 Temmuz 2015.

³²⁰ Özgü Karaca Bozkurt, "Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD 1994) Eylem Programı'nın Türkiye'de Uygulanan Sağlık Politikalarına Yansımalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İncelenmesi", T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011, s. 21.

³²¹ UNFPA, "Topics", (Çevrimiçi): <http://www.unfpa.org/news>, 1 Temmuz 2015.

üzeri nüfusun % 22'ye ulaşması beklenmektedir. Yaklaşık 35 yıllık süreçte yaşlı nüfusun iki kat artacak olmasının sebepleri; beslenme ve sağlık koşullarının gelişimi, koruyucu sağlık hizmetlerinde yaşanan ilerlemeler ve ekonomik refah artışı olarak açıklamaktadır. UNFPA yaşlanan nüfusun ekonomik ve sosyal açılardan sorunlar oluşturduğunu, buna rağmen bireyler, aileler, toplum ve hükümetlerin de katılımı ile yerinde ve zamanında uygulamaya konacak politikalarla nüfusun yaşlanmasının sorun olmaktan çıkacağını ileri sürmektedir. Bu kapsamda UNFPA, nüfusa ilişkin planlamalar yaparak, politikalar oluşturarak, veri toplayarak ve bu verileri raporlayarak ulusal kalkınma programları oluşturmaya ve demografik değişime bağlı yoksulluğu ortadan kaldırma amacına hizmet etmektedir.³²² UNFPA nüfusa ilişkin veriler olmaksızın politika yapıcıların gerekli düzenlemeleri ve iyileştirmeleri gerçekleştiremeyeceğini ileri sürmektedir. Çünkü bir ülkede hangi sayıda okul, hastane, yaşlı ve çocuk yurdu, bakımevi yapılacağını belirleyicisi nüfus trendleridir.³²³ Bu bağlamda UNFPA günümüzde “Uluslararası Malta Yaşlanma Enstitüsü” ve Columbia Üniversitesi’nce kurulan “Uluslararası Politika Geliştirme ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşlı Nüfusun Kapasitesini Arttırma Programı” gibi merkezlerle işbirliği gerçekleştirmekte ve çeşitli programlarla yaşlı nüfusun yaşadığı problemlere çözüm üretilmesi yönünde desteklerde bulunmaktadır.³²⁴

1.6.1.2. Uluslararası Çalışma Örgütü

Demografik değişim diğer uluslararası aktörler gibi Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün de mercek altına aldığı konular arasında yer almaktadır. Demografik değişimi değerlendiren ILO; “Toplumların Ağarması/Grileşmesi-İşgücünün Ağarması/Grileşmesi (Greying of the Workforce-Societies)” olarak ele aldığı yaşlanma konusu ile azalan emek arzına dikkat çekmekte ve bu durumun sosyal güvenliğin sürdürülebilirliği üzerindeki etkilerini de değerlendirmektedir.³²⁵

³²² UNFPA, “Ageing”, (Çevrimiçi): <http://www.unfpa.org/ageing>, 1 Temmuz 2015.

³²³ UNFPA, “Census”, (Çevrimiçi): <http://www.unfpa.org/census>, 1 Temmuz 2015.

³²⁴ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 7.

³²⁵ ILO, “A changing world: Adapting to an ageing population in the workplace”, (Çevrimiçi): http://www.ilo.org/global/publications/magazines-and-journals/world-of-work-magazine/articles/WCMS_170533/lang--en/index.htm, 19 Temmuz 2015.

Yaşlanma olgusu son birkaç on yıllık dönemde ilgi odağı haline gelmiş olmakla birlikte, ILO kuruluşundan bu yana yaşlılık konusuna ilgi göstermiştir. Konu ile ilgili ilk uygulamaların 1933 yılında ((sanayide) yaşlılık sigortası ile ilgili 35 No’lu ILO sözleşmesi, (tarımda) yaşlılık sigortası ile ilgili 36 No’lu ILO sözleşmesi ve malüllük, yaşlılık, ölüm sigortası ile ilgili 43 No’lu tavsiye) ele alındığı görülürken bu uygulamalar 1967 yılında (Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları ile ilgili 128 No’lu ILO sözleşmesi ile, 131 No’lu tavsiye) revize edilmiştir.³²⁶ 1962 yılındaki konferansta yaşlı çalışanların da topluma ekonomik ve sosyal açıdan katkı sağlayabileceği ifade edilmiştir. ILO’nun yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin yukarıda sayılan tavsiye ve sözleşmeleri sonrasında konu bir süre gündem dışı kalmış gibi görünmekle beraber, 1979 yılında yaşlı çalışanlar konusu yeniden Uluslararası Çalışma Konferansı’nın gündeminde yerini almıştır. Böylelikle 23 Haziran 1980’deki ILO Genel Konferansında 162 No’lu “Yaşlı Çalışanlara Tavsiyeler” oluşturulmuştur.³²⁷ 162 No’lu Tavsiye Yaşlı çalışanlara yönelik muamale eşitliği ve onların ihtiyaçlarını korumak için gereken önlemlerin alınmasını içermektedir. ILO’nun 2012 tarihli 202 No’lu “Sosyal Koruma Ulusal Tabanlarıyla ilgili Tavsiye” kararı tüm yaşlılara asgari seviyede gelir garantisi sağlamayı amaçlarken, yaşlı yoksulluğunun ve sosyal dışlanmanın önüne geçmeyi de hedeflemektedir. 202 No’lu ILO tavsiyesi demografik değişimle birlikte devletlerin ulusal sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak bakımından önceki dönemde uygulanan diğer tavsiye ve sözleşmelerin yeniden düzenlenmiş şekli olması bakımından da (özellikle 1952 tarihli 102 No’lu Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi bakımından) önem taşımaktadır.³²⁸

1950 yılında dünya nüfusunun 200 milyonunu oluşturan 60 yaş ve üzerini nüfusun 2025 yılında 1,2 milyara ulaşacak olması, 2050 yılında ise 60 yaş ve üzeri nüfusun 2 milyarı aşacak olması çalışma çağındaki nüfusun da gittikçe azalacağını bir göstergesi olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca 2050 yılı itibarı ile 60 yaş ve üzeri

³²⁶ ILO, “Conventions and Recommendations”, (Çevrimiçi): <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:1:0::NO:::>, 19 Temmuz 2015.

³²⁷ Scott Leckie, Chris Huggins, **Conflict and Housing, Land, and Property Rights A Handbook on Issues, Frameworks and Solutions**, USA, Cambridge University Press, 2011, p. 78.

³²⁸ ILO, **World Social Protection Report 2014/15 Building Economic Recovery, Inclusive Development and Social Justice**, Geneva, ILO Publications, 2014, p. 79.

nüfusun yaklaşık olarak % 72'sinin gelişmekte olan ülkelerde yaşayacak olması yaşlanmanın gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sorun olacağını göstermektedir. Buna karşın günümüzde gelişmiş ülkelerde yaşlanma ve yaşlılık konularına daha fazla dikkat çekilmekte ve bu ülkelere yönelik politikalar daha fazla gün yüzüne çıkarılmaktadır. Oysa ki küresel bir konu olan nüfusun yaşlanması ve etkileri gelişmekte olan ülkelerde erken dönemde oluşturulacak politikalarla hafifletilebilecektir. Bu değişimlerden yola çıkan ILO'ya göre, yaşlanan işgücü eğitim ve iş örgütlenmesi alanında yeni girişimlere gereksinimi arttırırken, bağımlılık oranlarındaki artış da sosyal güvenlik alanında özellikle emeklilik sistemlerinde yeni düzenlemeleri beraberinde getirmektedir.³²⁹ Bu nedenle ILO yaşlanan işgücü için; yaşamboyu öğrenme, çalışma ortamlarının yeniden dizaynı ve çalışanların çalışma ortamlarına uyumlarının sağlanması konularında 50 yaş ve üzeri çalışanları hedef grup olarak görmektedir. Özellikle sanayide ve perakendede ağırlıklı 30 yaş altı işgücünün istihdam edilmesi (nüfusun yaşlanması ile) gelecekte sektöre yeni işgücünün kazandırılması açısından tehlike oluşturacağından bu alanlarda yaşlı işgücünün işle uyumunun sağlanması ILO'nun gündemindeki en önemli konu olmuştur. Bu nedenle ILO raporlarında; yaşlı çalışanlara yönelik eğitimlerin düzenlenmesi, esnek çalışma ortamlarının oluşturulması, ergonomi ve iş dizaynı ile ilgili faaliyetlerin düzenlenmesine öncelik verilmektedir.³³⁰

1.6.1.3. Dünya Sağlık Örgütü

Demografik değişim konusunu ele alan kuruluşlardan bir diğeri de Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'dür. WHO Ekonomi ve Sağlık Komisyonu sağlık koşullarının iyileştirildiği toplumlarda ekonomik gelişmenin her geçen gün artacağını, böylelikle etkin nüfus ve sağlık politikaları ile yoksulluğun da azalacağını dile getirmektedir.³³¹ WHO dünya nüfusunun yaşlanması ile özellikle sağlıklı yaşlanma (hastalıkların önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesi) ve aktif yaşlanma konularına vurgu yapmaktadır. WHO'nun 21. yy.'da "Herkes için Sağlık" yaklaşımından hareketle, sağlığın

³²⁹ Phan Tuy, Ellen Hansen, David Price, "Değişen İşgücü Piyasasında Kamu İstihdam Hizmet", Uluslararası Çalışma Ofisi, ty., s. 24-25.

³³⁰ ILO, **A changing world: Adapting to an ageing population in the workplace, a.g.e.**, p. 1.

³³¹ Bloom, Canning, Sevilla, **a.g.e.**, 2001, p. 49.

geliştirilmesine yönelik hedeflerinden en önemlisi yaşlı sağlığıdır. Bu konu ile ilgili 1994 Kahire “Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı”nda yaşlı bireylere aile fertlerinin bakabilmesi için gerek ekonomik, gerekse de sosyal düzenlemelerin yapılmasına ilişkin sosyal güvenlik düzenlemelerinin oluşturulması önemli bir adımdır.³³² 1995 yılına kadar WHO tarafından “Yaşlanmanın Sağlığı” adı altında yürütülen yaşlanan nüfusa yönelik uygulamaların, 1995 sonrasında “Yaşlanma ve Sağlık” olarak değiştirilmesi ile yaşlanma konusuna daha özel bir anlam atfedilmiştir. Bu anlayışla toplumların hızla yaşlandığı gerçeğine dikkat çekilirken, gelecekte sağlıklı bir yaşlılık isteniyorsa hastalıkların önüne geçilmesi için önlemler alınması ve bu durumun yaşam biçimi haline getirilmesi gerektiği de vurgulanmaktadır.³³³ Bu bağlamda WHO tarafından 1990’ların sonuna doğru geliştirilen aktif yaşlanma kavramı ile; yaşlı insanlara daha kaliteli bir yaşam sağlamak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarının en üst düzeye getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aktif ifadesi ile kastedilen ekonomik, sosyal, kültürel, mânevi ve sivil katılımın gerçekleşmesi olup, sadece fiziksel olarak aktif olup istihdam edilmek kastedilmemektedir.³³⁴ Diğer bir deyişle WHO’ya göre aktif yaşlanma ile kastedilen yaşlı bireyin fiziksel yönden iyi olması kadar, ruhsal ve sosyal yönden de iyi olmasıdır. Böylelikle yaşlı bireylerin bireysel yönden bağımsız olmaları, yaşamlarını refah içerisinde geçirmeleri için onlara potansiyellerini geliştirme imkânı da sağlanmaktadır.

BM tarafından 1999 yılının “Uluslararası Yaşlılar Yılı” ilan edilmesi ile WHO’nun yaşlanma ve sağlık konusundaki çalışmalarında önemli bir artış yaşanmıştır. Aynı yıl Dünya Sağlık Günü temasından da hareketle, “Aktif Yaşlanma Fark Yararır”, “Aktif Yaşlanma İçin Küresel Hareket” konuları WHO Genel Direktörü Dr. Gro Harlem Brundtland tarafından sık sık vurgulanmıştır. Böylelikle aktif yaşlanmanın küresel, ulusal ve bölgesel düzeyde çerçeve oluşturması esas alınmış, sağlık, katılım ve (sosyal) güvenlik konuları WHO’nun yaşlanan nüfusa ilişkin stratejilerini belirlemede üç temel noktayı oluşturmuştur. 2000 yılı sonrası WHO’nun “Yaşlanma ve Yaşamboyu Programı”, BM’nin İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi’ne katkı

³³² T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s. 6.

³³³ WHO, “Active Ageing A Policy Framework”, 2002, p. 54.

³³⁴ WHO, “What is “active ageing” ?”, (Çevrimiçi): http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/, 20 Temmuz 2015.

sağlamıştır. Böylelikle yaşlanma ilk kez kalkınma programlarının da vazgeçilmez bir bileşeni olarak görülmüştür.³³⁵

2008 yılında “Yaş Dostu Sağlık Hizmetleri” WHO tarafından dört boyutta incelenmiştir. Bu boyutlar; sağlıkta eşitliğin geliştirilmesi, sağlık uygulamalarının insan merkezli hale getirilmesi, toplum sağlığının iyileştirilmesi ve korunması ve sağlık otoritelerinin daha güvenilir hale getirilmesi olarak sıralanmaktadır. Bu kapsamda WHO gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde bulaşıcı olmayan yaşlılığa bağlı hastalıkların ekonomik ve sosyal maliyetlerini azaltmak konusunda çalışmalarında bulunmaktadır. Böylelikle WHO aktif ve sağlıklı bir yaşlanma ile yaşlı nüfusun uzun süre başkasına ve(ya) başkalarına bağımlı olmadan yaşamını sürdürebileceğini de ifade etmektedir.³³⁶ Yaşlının daimi olarak başka birinin bakımına muhtaç olduğu süreçte ise özellikle aile üyelerine ve yaşlı bakımını sağlayan formal ve informal konumdaki diğer bakıcılara yaşlı bakımı konusunda bilgi sağlamayı da temel bir görev olarak nitelendirmektedir.³³⁷ Bu doğrultuda WHO tarafından demografik değişim ve nüfusun yaşlanması karşısında geliştirilmesi gereken temel stratejiler;³³⁸

- Sağlık hizmetlerinin yaşlı nüfus için daha etkin ve daha ulaşılabilir olmasını desteklemek, rehabilitasyon ve uzun dönem bakım hizmetlerinin kalitesini geliştirmek, hastalıkların önlenmesini sağlamak,
- İlaç güvenliğini sağlamak; yaşlılar için uygunsuz ilaç kullanımını önleyerek daha bilinçli ve sağlıklı bir yaşlı nüfus ile sağlık harcamalarını azaltmak,
- Doğal afet vb. aciliyet gerektiren durumlarda toplumun en zayıf ve yardıma muhtaç nüfus gruplarından birisi olan yaşlılara yönelik güvenlik açığını azaltmak,
- Toplumsal risk değerlendirme, risk iletişimi, operasyon ve planlamada Help Age International gibi paydaşlarla beraber çalışmak,
- Yaşlıların ruh sağlığı, yaşlılar için güvenli sağlığın tesisini sağlamak,

³³⁵ WHO, **Active Ageing A Policy Framework**, a.g.e., p. 54.

³³⁶ Currais, **a.g.e.**, p. 86.

³³⁷ WHO, “Global Health and Aging”, 2011, p. 2-3.

³³⁸ WHO, “What WHO is doing?”, (Çevrimiçi):
http://www.who.int/ageing/about/who_activities/en, 22 Temmuz 2015.

- Bulaşıcı olmayan hastalıkları ve sakatlık riskini de önleyerek yaşlı sağlığını geliştirmeyi amaçlamak olarak sıralanmaktadır.

WHO'nun 2005 yılından bu yana gerçekleştirdiği önemli projelerden birisi de “Yaş Dostu Kent Projesi”dir. Bu proje ile kentleşmenin ve yaşlanmanın eş zamanlı olarak hızlandığı dünyada kentte yaşayan yaşlıların kentin dokusu ile uyumlarının sağlanması yönünde yaşlılar için daha yaşanabilir, ergonomik kentlerin oluşturulmasını sağlamak hedeflenmiştir.³³⁹ WHO aktif yaşlanma ve yaşlıların sağlığının korunması konusunda etkin çalışmalar yapmakla birlikte, ileri çalışmalarla yaşlanma konusunda küresel bir bakış açısı geliştirilebilmek için hükümetlerarası örgütler, çeşitli kuruluşlar, STK'lar ve üniversitelerle işbirliğine de önem vermektedir.

1.6.1.4. Dünya Bankası

Bretton Woods kuruluşu olan Dünya Bankası (WB) yayınlamış olduğu raporlarla, demografik değişim ve nüfusun yaşlanması konusuna dikkat çeken bir diğer uluslararası kuruluştur. 1960'ların sonunda WB başkanı Robert McNamara eşliğinde WB, uluslararası toplumda aile planlamasının güçlü bir temsilcisi haline gelmiş, aile planlaması politikaları için yıllık 200 milyon dolar kredi sağlayan önemli bir finansöre dönüşmüş, özellikle az gelişmiş ülkelerde nüfus artışını önleyici politikaların uygulanmasında etkili bir aktör olmuştur.³⁴⁰ Buna karşın WB 1990'larla birlikte önceki dönemlerde uyguladığı katı tutumunu değiştirmiş, liberal politikaların da etkisi ile yavaş da olsa nüfus artışını desteklemeye başlamıştır.³⁴¹ WB 1994 tarihinde “ Yaşlılık Krizini Önlemek (Averting the Old Age Crisis)” başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Raporda demografik değişimle ortaya çıkacak farklılıkların dikkate alınarak gerekli önlemlere başvurulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda yaşlı refahının geliştirilmesi ve sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden yapılandırılması ile

³³⁹ Flavio Lirussi, “Dünya Sağlık Örgütü'nün Sağlıklı Yaşlanma ve Yaşlı Refahı Üzerine Politika ve Stratejileri”, **18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası Yaşlılar İçin Sosyal Politika Gündemi Konferans Kitabı**, Ed.:Emine Özmete, Teslime Atlı, Hayat Boz, Levent Akın, Şenay Gökbayrak, Ankara, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2011, s. 61-64.

³⁴⁰ Betsy Hartmann, **Reproductive Rights and Wrongs: The Global Politics of Population Control**, U.S.A., South End Pres, 1995, p. 116-118.

³⁴¹ Karaca-Bozkurt, **a.g.e.**, s. 21

sosyal güvenlikte sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi, böylelikle yoksulluğun önlenmesi konularına öncelik verilmiştir.³⁴² Rapor, nüfusun yaşlanmasının sadece Avrupa'nın değil tüm dünyanın sorunu olduğunu dile getirmesi bakımından önem taşımaktadır.³⁴³ Dünya Bankası 1994 yılında yayınlamış olduğu bu raporda sosyal güvenlik sistemlerinde üç basamaklı yapıyı önermektedir. Buna göre birinci basamakta kamu kesimi tarafından zorunlu katılımın hâkim olduğu dağıtım yöntemi (Pay-as-you-go-PAYG) üzerinde durulmaktadır. Bu uygulama ile sosyal adalet hedef alınarak yaşlılık döneminde kişilere asgari bir güvence temin edilmesi hedeflenmektedir. İkinci basamakta ise tıpkı birinci basamaktaki gibi katılımın zorunlu olduğu, ancak özel sektör tarafından sunulan tasarrufları arttırmaya dayalı sermaye piyasalarını geliştirmeye yönelik bir model ortaya konmaktadır. Bu sistemde finansman fon-kapitalizasyon yöntemi ile sağlanmaktadır. Üçüncü basamak ise bireysel emeklilik uygulamaları olarak ifade edilmiştir. Üçüncü basamak ikinci basamağın benzeri olmakla birlikte, aradaki tek fark bireysel emeklilik sistemine katılımın ilk etapta zorunlu olmamasıdır. Böylelikle yaşlılıkta ek gelir sağlanması hedeflenmektedir.³⁴⁴

Demografik değişim ve nüfusun yaşlanması konusu 2000'li yıllarla beraber başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Orta Asya ve diğer bölgelerde meydana getireceği olası etkiler ve çözüm önerileri bakımından adeta WB'nin gündemindeki temel konu haline almıştır. Bu bağlamda WB'nin 2014 yılında yayınlamış olduğu "Tersine Piramid: Avrupa ve Orta Asya'da Emeklilik Sistemleri Demografik Zorluklarla Karşı Karşıya" isimli rapora göre; demografik değişimle insanların daha uzun süre yaşayacağı, böylelikle nüfus piramidinin tersine döneceği, neticede emekli aylıkları için ayrılan payın hükümetlerin bütçelerinde önemli birer yük oluşturacağı vurgulanmaktadır. Bu durumda emekli aylıklarının ödenmesinde en önemli kaynak olan istihdam üzerinden alınan vergilerin bir süre sonra çalışma çağındaki nüfusun da yaşlanması ile aşınacağına dikkat çekilmektedir. Ayrıca raporda ekonomik büyüme,

³⁴² WB, **Averting the Old Age Crisis**, New York, Oxford University Press, 1994, p. 1.

³⁴³ Tarık Zeki Yılmaz, "Demografik Dönüşümün Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE), Trabzon, 2011, s. 72.

³⁴⁴ Süleyman Ulutürk, Kutlu Dane, "Sosyal Güvenlik Sisteminde Dönüşüm:Burjuvazinin İrade Beyanı ve Ülke Örnekleri", (Çevrimiçi): <http://www.sosyalhaklar.net/2009/bildiri/uluturk.pdf>, 4 Eylül 2015.

mali politikalar, emek ve sermaye piyasalarının işleyişi emeklilik sistemleri ile bağlantılı olarak ele alınmış, bu konu politika yapıcılar, medya ve diğer sosyal kuruluşlar tarafından kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır.³⁴⁵ Aynı Rapora göre, demografik değişimin etkilerinin azaltılabilmesi için ya sosyal güvenlik sistemine katkı sağlayacak ek mali kaynakların bulunması, ya da sisteme katkı sağlayanların sayısının çoğaltılması çıkış noktası olarak görülmektedir. Raporda çalışma çağındaki nüfusun azalması, emeklilik sistemlerinin de belirli bir olgunluk derecesine ulaşması nedeni ile prim ödeyen aktif grubun sayısının arttırılmasının çok fazla olanaklı olmadığı, keza dünyadaki genel demografik eğilimlerin bu durumu desteklemediği ayrıntıları ile açıklanmaktadır.³⁴⁶ Ayrıca sosyal güvenlik harcamalarına ek gelir oluşturmak için işgücünden alınan vergileri arttırmak yerine tüketim üzerindeki vergileri arttırmanın da belirli bir dereceye kadar çözüm sağlayabileceğine yer verilmektedir.³⁴⁷

Sosyal güvenlik sisteminin önemine dikkat çeken WB'ye göre, bireylerin sağlıklı oldukları yılları mümkün olduğu kadar çalışma yaşamında geçirmeleri sağlanabilirse, demografik değişimin emeklilik sistemi üzerinde oluşturacağı baskı da azaltılabilecektir. Çalışma çağındaki nüfusun azalışa geçtiği ülkelerde bu durumu sağlamanın en temel yolu, ilk etapta yaşlı çalışanların yarı zamanlı işlere yönlendirilmesi olarak gösterilmektedir.³⁴⁸ Bunu sağlamak için sağlıklı yaşlanma ile eğitim ve yaşamboyu öğrenme programlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmekte ve kamu sektörü ve özel sektör arasında işbirliklerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca kamu emeklilik sistemine ilaveten özel emeklilik sistemleri ile tasarrufların değerlendirilmesi sağlanabilirse demografik değişimin meydana

³⁴⁵ Anita M. Schwarz, Omar S. Arias, Asta Zviniene, **The Inverting Pyramid: Pension System Facing Demographic Challenges in Europe and Central Asia**, World Bank Europe and Central Asia Report, 2014, p. 7-8.

³⁴⁶ WB Basın Bülteni, "Ülkeler Yaşlanan Nüfuslarının Emeklilik Harcamalarını Karşılama İçin Mücadele Ediyor", (Çevrimiçi): <http://www.worldbank.org/tr/news/press-release/2014/02/21/world-bank-pension-reforms-needed-in-emerging-europe-and-central-asia-to-protect-future-generations>, 27 Temmuz 2015.

³⁴⁷ Schwarz ve Arias, **a.g.e.**, p. 4.

³⁴⁸ **A.e.**, p. 140

getireceği etkileri ve yaşlı nüfus üzerindeki mali baskıyı azaltmak da mümkün olacaktır.³⁴⁹

WB demografik değişim konusunda yukarıda sıralanan çözüm önerilerini ileri sürerken, kapsamlı reformlar yapılmaması durumunda yakın bir süreçte emeklilere yapılan ödemelerde önemli oranlarda azalma olacağını açıkça ifade etmektedir. Bu durumdan günümüz çalışma çağındaki nüfusunun, özellikle de gençlerin ve yoksul yaşlıların olumsuz yönde etkileneceğini de belirtmektedir. Bu kapsamda demografik değişimi bir tehdit olarak görmemek, bu süreçte sadece tek bir çözüm önerisi olduğunu düşünmemek ve konuyu küresel açıdan ele almak kadar bölgesel ölçekte de değerlendirmelerde bulunmak önem taşımaktadır. Tüm bu koşulları göz önünde bulunduran WB emeklilik sistemlerinde orta ve uzun dönem gelir gider dengeleri ve primlerin hesaplanması bakımından “Emeklilik Reformları için Simülasyon Paketi (Pension Reform Option Simulation Toolkit-PROST)” adı verilen uygulamayı kullanmaktadır. PROST demografik değişimlerin ekonomi üzerindeki etkilerini ortaya koyması bakımından WB'nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak kullandığı bir programdır. Sisteme girişi yapılan temel demografik değişkenler; doğurganlık hızı, ölüm ve doğum oranları ve göçlerdir. Sisteme girilen ekonomik göstergeler ise; makroekonomik göstergeler ve emek piyasası verileri (işgücüne katılım ve istihdam oranları, işsizlik oranları) olarak sıralanmaktadır. Son olarak emeklilik sistemi ve sisteme ilişkin ödemeler (en düşük ve en yüksek emekli aylığı ödemeleri) ve katkılar (sisteme katılanlar) sisteme girilmektedir. Yapılan hesaplamada toplam nüfus içerisinde sisteme katkı sağlayanlar ve emekliler iki gruba ayrılmaktadır. Buna göre emeklilik gelir ve giderleri ortaya konarak yıllık denge belirlenmektedir.³⁵⁰ PROST programında yanıtını aranan başlıca sorular; Emeklilik sistemleri sosyal güvenlik sistemleri üzerinde nasıl bir etki oluşturmaktadır? Emeklilik sistemleri sürdürülebilir niteliklere sahip midir? Kamunun sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki etkisi ve katkısı hangi boyuttadır ve gelecekte bu durum nasıl olacaktır? Yapılabilecek reformlar nelerdir ve bu reformlar sisteme nasıl bir katkı sağlayacaktır? şeklinde

³⁴⁹ A.e., p. 225.

³⁵⁰ Tatyana Bogolomova, “Pension Reform Options Simulation Toolkit”, (Çevrimiçi): http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/pensions/1.%20Bogomolova%20_Cor e%20Course-prost-March2014.pdf, 6 Eylül 2015.

sıralanmaktadır.³⁵¹ PROST sunduğu verilerle önemli bir kaynak olmasına karşın simülasyon programının en önemli dezavantajı ülke ayrımı yapılmaksızın veri girişi yapılmasıdır.³⁵² Bu durum ülkesel farklılıkların göz ardı edilmesine sebep olduğundan zaman zaman realiteden uzak değerlendirmelerde ortaya çıkabilmektedir.

1.6.2. Avrupa Birliği

Demografik değişim ve nüfusun yaşlanması Avrupa Birliği (AB)'nde hem Birlik bakımından, hem de ayrı ayrı her üye ülke açısından önemli bir konu olmuştur. Demografik değişim sürecinde, özellikle 2005-2050 yılları arasında AB'de çalışma çağındaki nüfusun 48 milyon kişi azalması beklenmektedir.³⁵³ Bu durum 2030 yılı itibarı ile AB'nin çalışma çağındaki nüfusunun yaklaşık 20 milyon kişi azalması anlamını taşımaktadır.³⁵⁴ Ayrıca bu süreçte 65 yaş ve üzeri nüfusun bağımlılık oranı yaklaşık olarak % 50'ye çıkacaktır. Böylece her iki çalışana bir emeklinin karşılık geleceği düşünüldüğünde, AB'de nüfusun yaşlanmasının meydana getireceği etkiler karşısında yeni politika arayışlarına girildiği görülmektedir.³⁵⁵

İkinci Dünya Savaşını takiben özellikle 2000'li yıllarla birlikte dünyaya gelmiş bireylerin (bebek patlaması kuşağı) yaşlanmaya başlaması neticesinde AB'de 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun azalması ve 60 yaş ve üzeri nüfusun yılda yaklaşık olarak iki milyon kişi artması özellikle sosyal güvenlik alanındaki harcamaları arttırmıştır. Bu durumun özellikle çalışma çağındaki nüfusa getirdiği yük demografik değişim ve nüfusun yaşlanması konusunu AB'de politikalar üretilmesi gereken öncelikli bir alan haline dönüştürmüştür. AB'de nüfusun yaşlanması ve bu değişimin etkileri pek çok platformda ele alınmıştır. 2000 yılında gerçekleştirilen ve Avrupa İstihdam Stratejisi bakımından bir dönüm noktası olarak ifade edilen Lizbon Stratejisi ile 2010 yılında 55-64 yaş arası nüfusun % 50'sinin istihdamı hedeflenmiş olup, aynı

³⁵¹ Dur, a.g.e., s. 18.

³⁵² Varol Dur, "Dünya Bankasının Ulusal Sosyal Güvenlik Reformlarına Etkisi", **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı:6, Yıl:3, 2014, s. 17-18.

³⁵³ Commission of the European Communities, "The Demographic Future of Europe-from Challenge to Opportunity", COM(2006) 571 Final, 2006, s. 4.

³⁵⁴ Franco Fraccaroli, Jürgen Deller, "Work, Aging and Retirement in Europe: Introduction to the Special Issue", **Work, Aging and Retirement**, Vol:1, No:3, 2015, p. 238.

³⁵⁵ European Commission, **The 2015 Ageing Report Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060)**, Belgium, Publications Office of the European Union, 2015, p. 1-2.

hedef 2001 Stockholm Zirvesi'nde yeniden ileri sürülmüştür. Böylece yaşlıları daha uzun süre çalışma yaşamına dâhil ederek sosyal güvenlik sistemi üzerindeki baskıların azaltılması hedeflenmiştir.³⁵⁶ 2002 Barcelona Zirvesi'nde ise 2010 yılı itibarı ile yaşamboyu öğrenme stratejileri çerçevesinde çalışmayı bırakma yaşının beş yıl uzatılması, esnek çalışma ve kademeli emeklilik uygulamaları dile getirilmiştir.³⁵⁷

AB Komisyonu da Yeşil Kitap'la Mart 2005'te demografik değişim konusunda bir tartışma başlatmıştır. Bu tartışmada Avrupa'nın yeni geleceği ve kuşaklararası dayanışma konuları öncelikli alanlar olup, nüfusun yaşlanması ekonomik ve sosyal başarının olumlu bir yansıması olarak nitelendirilmiştir. Böylelikle Komisyon demografik değişim ve yaşlanan nüfus konusunda beş temel politika alanı belirlemiştir. Bu politikalar; ailelerin istedikleri sayıda çocuğa sahip olması için iş hayatı ve özel hayatın dengelenmesi, yaşlılar için çalışma fırsatlarının (alanlarının) geliştirilmesi, hem genç, hem de yaşlı çalışanların katılımı ile verimliliğin ve rekabet gücünün artırılması, işgücü piyasalarında göçün pozitif etkisinin kullanılması, Avrupa'ya göçmen nüfusu kabul etmek ve göçmenlerin uyumunu sağlamak, uzun dönemde sosyal koruma garantisi için sürdürülebilir kamu maliyesini odak alarak yeterli seviyede emeklilik, sağlık ve bakım garantisi sağlamak olarak sıralanmaktadır.³⁵⁸

2005 yılında Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı (EUROFOUND)'nın gerçekleştirdiği "Dördüncü Avrupa Çalışma Koşulları Anketi" ile yaşlanmakta olan işgücüne yönelik; kademeli emeklilik, esnek çalışma süreleri, genç ve yaşlı çalışanlara aynı eğitim imkânlarının sunulması, yaşlı çalışanların genç çalışanlara deneyimlerini aktarabilecekleri ortamların oluşturulması, işyerlerinin yaşlı çalışanlara göre dizaynı vb. konular gündeme getirilmiştir. Böylece sağlıklı ve aktif yaşlanmanın yaşlıların sosyal güvencelerini arttıracak ve yoksulluğu azaltacağı

³⁵⁶ Mehmet Rauf Kesici, Ahmet Selamoğlu, "Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm", "İş Gücü" Endüstri ilişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 2005, s. 37.

³⁵⁷ Council of the European Union, "Barcelona European Council 15-16 March 2002", SN 100/1/02 REV 1, p. 12.

³⁵⁸ European Commission, **Europe's Demographic Future: Facts and Figures on Challenges and Opportunities**, Belgium, Office for Official Publications of the European Communities, 2007, p. 7; European Commission, "Demographic Analysis", (Çevrimiçi): <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=502>, 22 Temmuz 2015.

yinelenmiştir.³⁵⁹ Bu bağlamda Avrupa İstihdam Stratejisi ile erken emeklilik tersine çevirilerek özellikle 55-64 yaş arası nüfusun daha uzun süre çalışma hayatında tutulması amaçlanmıştır. Böylelikle AB’de 55-64 arası nüfusun istihdam oranı 2000 yılında % 36,9 iken, 2009 yılında bu oran % 46’ye çıkarılmıştır. Yaşlı çalışanların çalışma yaşamında daha uzun süre kalmalarını sağlamak için ise; sağlık ve çalışma koşulları iyileştirilmiş, yaşamboyu öğrenme yaklaşımı ile çalışanların becerilerini geliştirici programlar düzenlenmiş ve vergilendirme sisteminde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu durumda Avrupa Parlamentosu ve 06.09.2010 tarihli AB Konseyi Kararı ile 2012 yılının “Avrupa Aktif Yaşlanma Yılı” olmasına karar verilmiştir.³⁶⁰ Görüldüğü gibi AB için aktif yaşlanmanın teşvik edilmesi aslında kısa bir sürecin ürünü değildir. Öyle ki 2012 yılı öncesinde de demografik değişimin meydana getirdiği ve getireceği etkileri önlemek için aktif istihdam politikaları geliştirilmiştir.

AB’nin ekonomik stratejisi ve 2020 hedeflerini ortaya koyan Avrupa 2020 Stratejisi’nin çıkış gerekçelerinden birisi de sosyal refah harcamaları üzerinde yük oluşturan/oluşturacak olan yaşlı nüfus meselesidir. Avrupa 2020 Stratejisi’nin en önemli konularından birisi sağlık koşullarının geliştirilmesi ile bireylerin (her yaş grubu ve özellikle yaşlı bireylerin) daha aktif olmasını sağlamak, böylelikle verimliliği ve rekabeti arttırmaktır. Özellikle önümüzdeki yirmi yıllık süreçte 65 yaş ve üzeri nüfus için öngörülen % 45’lik artış bu durumu desteklemektedir.³⁶¹ Böylelikle AB’de yaşlı nüfusun daha sağlıklı olması hedeflenirken aynı zamanda daha bağımsız ve sosyal olmasında sağlanacaktır.³⁶²

1.6.3. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

Demografik değişim ve yaşlanan nüfus meselesi Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından da tartışılmış olup, OECD’nin konu ile ilgili genel politikası; yaşlıların refah seviyesini düşürmek ya da vergi yükünü arttırmaktan

³⁵⁹ T.C. AB Bakanlığı, “2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesillerarası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu”, 2011, s. 5.

³⁶⁰ European Commission, “Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on the European Year for Active Ageing (2012)”, COM (2010) 462 Final, 2010, p. 2.

³⁶¹ European Commission, “Europe 2020-for a Healthier EU”, (Çevrimiçi): http://ec.europa.eu/health/europe_2020_en.htm, 23 Temmuz 2015.

³⁶² Eufacts, “Europe 2020: A European Strategy for Smart, Sustainable, and Inclusive Growth”, 2010, p. 1-2.

öte daha fazla sayıda kişinin daha uzun süre istihdam edilebilmesini sağlayarak nüfusun yaşlanmasının meydana getireceği mali baskıları azaltmaktır.³⁶³ OECD, demografik değişim karşısında nüfusun üretken kısmının işgücü piyasasına aktif olarak katılımı ile ekonomik büyüme, sosyal uyum ve sosyal korumanın sürdürülebilirliğine inanmaktadır.³⁶⁴

İnsanların daha uzun süre yaşamaları ve genel nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının artması OECD ülkelerinde sosyal harcamaların GSYİH'a oranını 1980 yılındaki seviyesine göre yaklaşık olarak % 6 arttırmış ve 2014 yılında % 21,6 seviyesine çıkarmıştır. Bu harcamalar içerisinde özellikle sağlık ve emeklilik harcamaları giderek artmakta olup, OECD'nin son verilerine (2011) göre ortalama sağlık harcamalarının GSYİH içerisindeki payı % 6,2'ye emeklilik harcamaların payı ise % 7,4'e ulaşmıştır. Bu durumda artan harcamalar ve değişen aktif pasif dengelerinin sosyo-ekonomik ve sosyo-politik dengeleri değiştirecek olması sebebi ile OECD üyelerinin nüfus yapılarından yola çıkarak yaşlanan nüfus karşısında bir dizi öneri geliştirmiştir.³⁶⁵

Bu öneriler; çalışma çağındaki nüfusun göçmen nüfus ile ve(ya) doğurganlık oranlarını arttırmaya yönelik politikalar ile arttırılması, çalışma yaşamında geçen sürenin uzatılması ile emeklilikte geçen sürenin kısaltılması, OECD ülkelerinde farklılık gösteren erken emeklilik uygulamalarının yeniden değerlendirmesi, emekli aylıklarına yönelik hesaplamaların uzun dönem demografik değişkenlerin dönüşümüne bağlı olarak objektif bir biçimde yeniden ele alınması, kamu emekliliğinin yanı sıra tamamlayıcı sosyal güvenlik uygulamaları ile özel emeklilik uygulamalarına destek verilmesi şeklinde sıralanmaktadır.³⁶⁶

³⁶³ Jean-Phillippe Cotis, "Population Ageing: Facing the Challenge", (Çevrimiçi): http://www.oecdobserver.org/news/archivestory.php/aid/1081/Population_ageing:_Facing_the_challenge.html, 29 Temmuz 2015.

³⁶⁴ OECD, "OECD Employment Outlook 2015", Executive Summary, 2015, p. 18.

³⁶⁵ Selamet Yazıcı, "OECD Ülkelerinde Demografik Eğilimler ve Muhtemel Etkileri", (Çevrimiçi): <http://www.mfa.gov.tr/oecd-ulkelerinde-demografik-egilimler-ve-muhtemel-etkileri.tr.mfa>, 22 Temmuz 2015.

³⁶⁶ Yazıcı, **a.g.e.**, s.y.

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN DÜNYADAKİ GÖRÜNÜMÜ VE ÜLKE ÖRNEKLERİ: ALMANYA, ÇİN, İTALYA VE JAPONYA

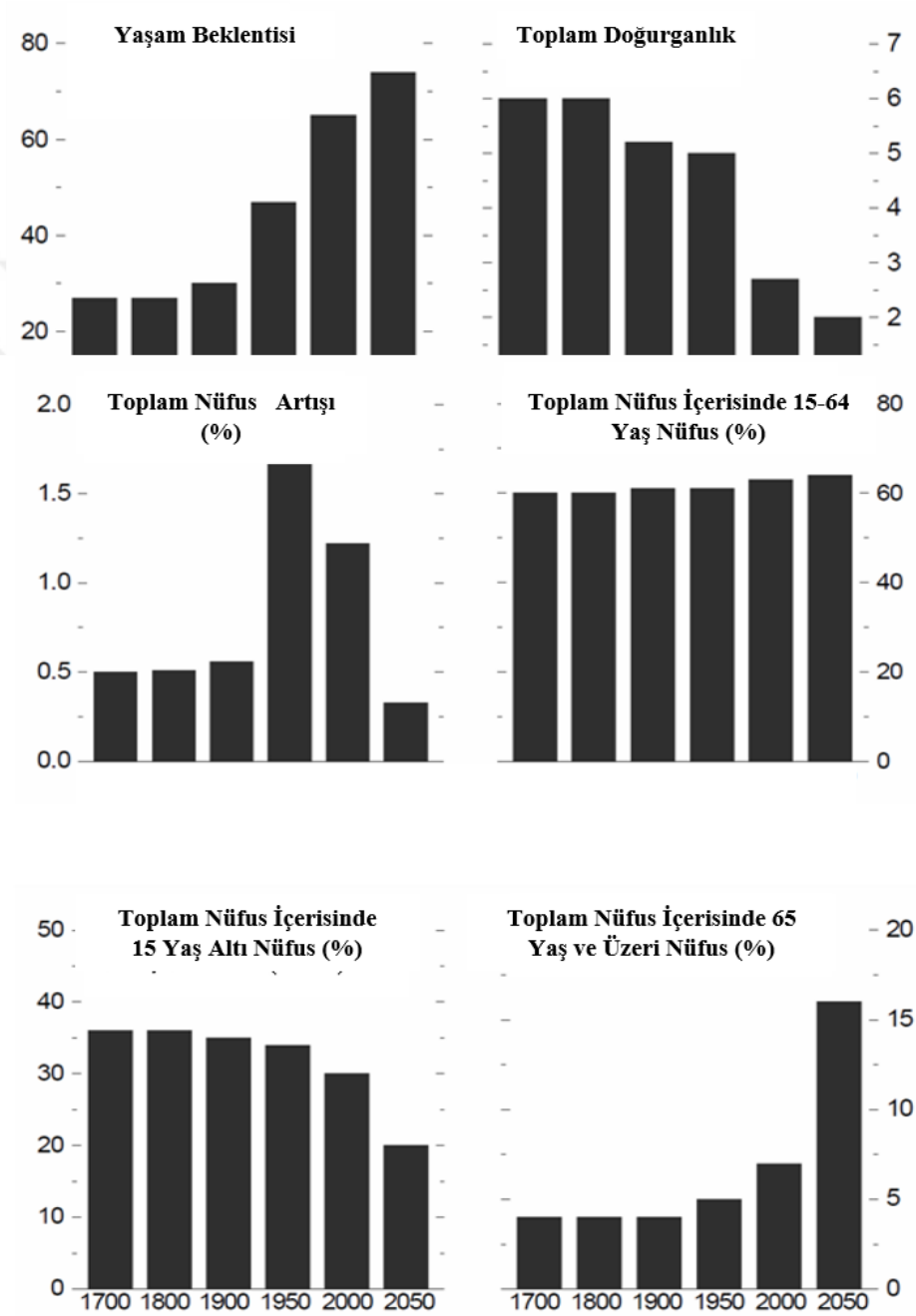
2.1. DÜNYADA DEMOGRAFİK DEĞİŞİM

Dünya nüfusu geçmişten günümüze önemli bir demografik değişim sürecinden geçmektedir. Bu süreçte nüfus projeksiyonları incelendiğinde, nüfusun genel olarak yaşlanma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Ancak nüfusa yönelik böyle bir değişim kısa bir sürecin ürünü değildir. 18. yy. ve öncesi, dünyada nüfus artış hızının ve ortalama yaşam sürelerinin düşük olduğu ve sadece belirli sayıda kişinin 50'li yaşlara ulaşabildiği bir dönemi temsil ederken, 21. yy. ile nüfus artışı hızla düşmüş, doğumda beklenen yaşam süreleri de hızla yükselmiştir.

Bu bağlamda dünyada demografik değişim sürecini farklı değişkenler ve farklı yıllar ekseninde ortaya koyan Grafik 5 değerlendirildiğinde, 1700'lerde dünyaya gelen bir kişinin ortalama 26 yıl yaşadığı, buna karşın 1900'lerde ortalama yaşam süresinin 30 yıla çıktığı, 1950'lerde ise bu sürenin 50 yıla ulaştığı gözlenmektedir. Bu tabloda 1900'ler sonrası ortalama yaşam sürelerinin önceki dönemlere göre hızlı bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte toplam doğurganlık hızlarında çok büyük düşüşler olmamakla beraber, ölüm oranlarındaki azalışın etkisi ile ortalama yaşam süreleri artmıştır. 1900-1950 yılları arasında toplam nüfus artış hızı yaklaşık üç katlık artış göstererek 1700'lerden günümüze en hızlı yükselişini kaydetmiştir. 1950-2000 yılları arasında doğurganlık hızlarındaki belirgin azalma ile nüfus artışı önceki dönemlere göre düşmüş, çocuk nüfusu azalmaya başlamıştır. Bu durumda ilerleyen yıllarda çalışma çağındaki nüfusta artış görülmüş, sonraki süreçlerde ise nüfus yaşlanma eğilimine girmiştir. Böylelikle 2000'li yıllarda doğumda beklenen yaşam süreleri 60 yılın üzerine çıkmıştır. Günümüzde 70 yılı aşan bu sürenin, 2050 yılı itibarı ile 75-80 yıl arasında olması beklenmektedir. Aynı şekilde toplam doğurganlık hızı 1700-1800'lerde 6'nın üzerinde olup, 1800-1900'ler arasında bu sayı yaklaşık 5,5'e

düşmüştür. 1900-1950’de doğurganlık hızı öncelikle 5’e ardından hızlı bir azalışla 1950-2000 döneminde yaklaşık 3’e inmiştir.

Grafik 5: Dünyada Demografik Değişimin Görünümü (1700-2050)

Kaynak: Nicoletta Batini, Tim Callen, Warwick McKibbin, “Global Impact of Demographic Change”, International Monetary Fund (IMF) Working Paper, WP/06/9, 2006, p. 5.

2000 yılı sonrasında daha da azalan doğurganlık hızı 2010 yılında yaklaşık 2,3 civarında seyretmekle birlikte, 2050 yılına gelindiğinde doğurganlık hızının nüfusun kendini yenileme oranı olan 2,1'in oldukça altında seyretmesi beklenmektedir. 1700-1900 yılları arasında nüfus artış hızı yaklaşık % 5 olup, 1950'lerle bu değer % 15 seviyesine yükselmiş, 2000'lerle beraber tekrar hızlı bir azalış izleyip % 12'ye düşmüştür. Bu durum azalan ölüm oranları karşısında doğum oranlarında düşmesinin bir sonucudur. Günümüzde hızla azalan dünya nüfus artış hızının 2050 yılında % 3 seviyesine düşmesi beklenmektedir.

2000-2050 yılları arasındaki süreçte 15 yaş altı nüfusun yaklaşık % 10'luk bir azalış gösterecek olması, buna karşın 65 yaş ve üzeri nüfusun ise aynı seviyelerde artış göstermesine yönelik eğilim demografik değişim sürecinin küresel yaşlılık ekseninde ilerlediğinin/ilerleyeceğinin bir göstergesidir.³⁶⁷ Bu bağlamda demografik değişim ile beş temel trendin dikkat çektiği görülmektedir. Bu trendler şu şekilde sıralanmaktadır:³⁶⁸

- Dünyada yaşanan demografik değişimle en dikkat çeken husus nüfusun yaşlanmasıdır.
- Tüm yaş grupları içerisinde en hızlı artış gösteren grup yaşlı nüfustur.
- Düşük ve orta gelire sahip ülkelerde de 65 yaş ve üzeri nüfus hızla artmaktadır.
- Yaşlı nüfus kendi içerisinde de (65 yaş ve üzeri, 80 yaş ve üzeri) yaşlanmaktadır.
- Demografik değişim ile yaşlı nüfusun ekonomik ve sosyal açıdan güvenliği, sağlık ve bakımı, kuşaklar arası dayanışma vb. konular önceki dönemlere nazaran daha sık gündeme gelmektedir.

Açıklanan bu beş trend dünya nüfusunun genel durumunu ortaya koyarken, demografik yapının bölgeler, hatta ülkeler arasında farklılık gösterdiği de görülmektedir. Örneğin dünyanın bir bölgesindeki az gelişmiş bir ülkede yüksek doğurganlık hızları ile karşılaşılırken, başka bir bölgedeki gelişmiş ve gelişmekte olan

³⁶⁷ Nicoletta Batini, Tim Callen, Warwick McKibbin, "Global Impact of Demographic Change", International Monetary Fund (IMF) Working Paper, WP/06/9, 2006, p. 4.

³⁶⁸ UN Department of Economic and Social Affairs, **United Nations Expert Group Meeting on the Post -2015 Era: Implications for the Global Research Agenda on Population and Development Report of the Meeting**, ESA/P/WP/239, 10 April 2015, New York, 2015, p. 3.

ülkelerde doğurganlık hızlarının azaldığına, hatta kimi ülkelerde nüfus artışının durduğuna şahit olunmaktadır.³⁶⁹ UNFPA'nın 2012 yılında yayınlamış olduğu "21. yy. Dünya Nüfusu Yaşlılık Raporu"na göre, dünyada her saniye en az iki kişinin 60. doğum gününü kutluyor olması, günümüzde her dokuz kişiden birinin 60 yaş ve üzeri olması, 2050'de de her beş kişiden birinin 60 yaş ve üzeri olmasına yönelik beklenti küresel yaşlanma eğilimlerini doğrulamaktadır.³⁷⁰

Bu bağlamda dünyada 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun genel olarak ve bölgeler kapsamında değerlendirildiği Tablo 2 incelendiğinde; 1950 yılında 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içerisinde % 5,1'lik paya sahip olduğu, 2000 yılında bu oranın % 6,8'e çıktığı, 2015 yılında ise yaşlı nüfus oranının % 8,3'e yükseldiği görülmektedir. Aynı süreçte, toplam nüfus içerisinde 80 yaş ve üzeri ileri yaşlı nüfus oranı 1950'de % 0,6 iken, 2015 yılında bu oran % 1,7'ye çıkmıştır. Böylelikle aradan geçen 65 yıllık sürede, ileri yaşlı nüfusta yaklaşık 3 katlık, yaşlı nüfusta ise yaklaşık 1,65 katlık bir artış yaşandığı gözlenmektedir. İleri yaşlı nüfusun hızla artışı nüfusun hızla yaşlanmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

BM Dünya Nüfus Raporu verilerine göre 2015 yılında dünyada 60 yaş ve üzeri nüfus 904 milyon, 65 yaş ve üzeri nüfus 610 milyon, 80 yaş ve üzeri nüfus ise 125 milyon seviyesine ulaşmıştır. 60-65 yaş arası nüfus toplam nüfusun % 4'ünü oluşturmakla birlikte, yaklaşık 294 milyondur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşlı nüfusunun önemli bir kısmına sahip olduğu da görülmektedir. Bu kapsamda Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya yaşlı nüfus oranları bakımından ön sıradadırlar.³⁷¹ Buna karşın Afrika'nın toplam nüfus içerisinde düşük oranlarda yaşlı nüfusa sahip olduğu görülmektedir. 2015 yılı verilerine göre Afrika'da yaklaşık % 3,5 olan 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun, 2050 yılında % 5,9'a ulaşması beklenmektedir. Aynı süreçte Asya'da 65 yaş ve üzeri nüfusun 2015 yılında % 7,5'e çıktığı ve mevcut eğilimlerle 2050 yılında bu oranın % 18,2 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu durum Asya'da hızlı bir demografik değişim yaşandığının/yaşanacağını

³⁶⁹ UNFPA, "Population Trends", (Çevrimiçi): <http://www.unfpa.org/world-population-trends>, 1 Temmuz 2015.

³⁷⁰ UNFPA, **Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge**, New York, Published by the United Nations Population Fund, 2012, p. 12.

³⁷¹ UN, "Percentage total population by broad age group, major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

göstergesidir. Aynı durum Latin Amerika ülkeleri için de geçerli olup bölgede 2010-2050 yılları arasında yaşlı nüfusun iki katın üzerinde artış göstererek yaklaşık % 25 seviyesine ulaşması beklenmektedir.³⁷²

Demografik değişim sürecinde yaşlı nüfus oranlarında görülen artış karşısında diğer temel yaş gruplarında da önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu durum Tablo 2'den yola çıkarak değerlendirildiğinde; 0-14 yaş çocuk nüfusun 1975-2000 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hızla azaldığı görülmektedir. Bu süreçte 0-14 yaş çocuk nüfusundaki en hızlı düşüş Asya ülkelerinde olmuştur. Öyleki Asya'da 1975'te % 40 olan 0-14 yaş çocuk nüfusu, 2000 yılında % 30,4'e düşerek, 25 yıllık dönemde % 10 azalmıştır. Az gelişmiş ülkelerde ise bu durumun tersi bir eğilim mevcut olup, çocuk nüfusu 2000 yılına kadar % 40'ın üzerinde seyretmiştir. Avrupa'da ise 1950 yılı sonrası 0-14 yaş grubunda hızlı bir düşüş yaşanmıştır. Günümüzde Avrupa'da yaklaşık % 15,7 civarında seyreden 0-14 yaş grubunun bu tarihten sonra hızla azalması beklenmekle beraber, bu azalışın 1975-2000 yılları arasında yaşanan % 6'lık azalışın üzerinde olması beklenmemektedir. Bu durumun temel nedeni, diğer bölgelerle karşılaştırıldığında Avrupa'nın zaten dünyada en az oranda çocuk nüfusuna sahip bölge olmasıdır.

³⁷² UN Departments of Economic and Social Affairs, "Concise Report on The World Population Situation in 2014", New York, 2014.

Tablo 2: Dünyada Bölgelere ve Yaş Gruplarına Göre Nüfus (%) (1950-2050)

Yaş Grubu	Yıllar	BÖLGE									
		Dünya		Gelişmiş Bölgeler	Az Gelişmiş Bölgeler	Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika, Karayipler	Okyanusya	Kuzey Amerika
		Toplam Nüfus	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Yüzde (%)
0-14	1950	2.525.149	34,3	27,4	37,6	41,4	36,5	26,3	40,3	29,9	27,2
	1975	4.061.399	36,9	24,2	41,4	44,5	40,0	23,7	41,3	31,3	25,2
	2000	6.126.622	30,2	18,2	33,0	42,7	30,4	17,5	32,0	25,8	21,1
	2015	7.349.472	26,1	16,4	28,1	41,0	24,5	15,7	25,7	23,5	18,7
	2025	8.141.661	24,6	16,2	26,2	38,9	22,4	15,8	22,5	22,8	18,0
	2050	9.725.148	21,3	15,7	22,2	32,2	18,0	15,1	17,1	20,0	17,2
15-64	1950	2.525.149	60,6	64,8	64,8	55,4	59,4	65,7	56,1	62,8	64,6
	1975	4.061.399	57,5	65,0	65,0	52,4	56,0	64,8	54,5	61,2	64,4
	2000	6.126.622	63,0	67,5	67,5	54,0	63,8	67,8	62,5	64,4	66,6
	2015	7.349.472	65,7	66,0	65,6	55,5	68,0	66,7	66,7	64,6	66,4
	2025	8.141.661	64,9	62,6	62,6	57,2	67,5	63,1	67,2	63,0	62,9
	2050	9.725.148	62,7	57,8	57,8	61,9	63,8	57,3	63,4	61,8	60,1
65+	1950	2.525.149	5,1	7,7	3,8	3,2	4,1	8,0	3,6	7,4	8,2
	1975	4.061.399	5,5	10,8	3,7	3,1	4,0	11,5	4,2	7,4	10,3
	2000	6.126.622	6,8	14,3	5,0	3,4	5,7	14,7	5,6	9,8	12,3
	2015	7.349.472	8,3	17,6	6,4	3,5	7,5	17,6	7,6	11,9	14,9
	2025	8.141.661	10,4	21,2	8,4	3,9	10,1	21,1	10,3	14,2	19,1
	2050	9.725.148	16,0	26,5	14,4	5,9	18,2	27,6	19,5	18,2	22,7
80+	1950	2.525.149	0,6	1,0	0,4	0,3	0,4	1,0	0,4	1,0	1,1
	1975	4.061.399	0,7	1,8	0,4	0,3	0,4	1,8	0,5	1,3	2,1
	2000	6.126.622	1,2	3,1	0,7	0,4	0,8	2,9	1,0	2,2	3,2
	2015	7.349.472	1,7	4,7	1,1	0,5	1,4	4,7	1,6	2,9	3,8
	2025	8.141.661	2,0	5,7	1,4	0,5	1,8	5,5	2,2	3,5	4,5
	2050	9.725.148	4,5	9,9	3,6	0,9	4,9	10,1	5,7	6,4	8,6

Kaynak: UN, "Percentage Total Population by Broad Age Group and Total Population Both Sex, Major Area, Region and Country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ocak 2016'dan faydalanılarak oluşturulmuştur.

2.1.1. Temel Göstergeler Bakımından Demografik Değişim

Bölümün başında da belirtildiği gibi, demografik değişim süreci dünyada her ülkede, hatta her bölgede aynı hızla yaşanmamakla beraber, sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi yapılar nüfus politikaları ile etkileşim halinde olarak nüfusun şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu sebeple gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin ve bu ülkeleri kapsayan bölgelerin demografik değişim süreçleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu bakış açısından hareketle küresel demografik değişimler, temel değişkenler olarak bilinen; kaba doğum oranları³⁷³, kaba ölüm oranları³⁷⁴, doğumda beklenen yaşam süreleri, doğurganlık ve nüfus artış hızındaki değişimler bakımından ele alınmaktadır. İfade edilen bu değişim süreci her bir değişken bakımından aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

2.1.1.1. Doğumlardaki Değişim

Genel olarak dünyada, özel olarak bölgesel düzeyde kaba doğum oranları incelendiğinde; bu oranların hızlı bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Kaba doğum oranlarının düşmesinin en önemli sebebi, bebek ve çocuk ölümlerindeki azalmanın ailelerin çocuk sahibi olma tercihlerinde meydana getirdiği etki olarak değerlendirilmektedir. Dünyada doğum oranlarının en hızlı düştüğü bölgeler gelişmiş, yüksek gelirli ve orta gelirli ülkelerdir.

Bu bağlamda 1955-2050 yılları arası kaba doğum oranlarının gösterildiği Tablo 3 incelendiğinde; 1955-1960 yılları arasında dünyada ‰ 35,5 olan bu oranın, 1970 yılını takiben hızlı bir düşüş gösterdiği, 1975-1980 yılları arasında ‰ 28,6 seviyesine gerilediği görülmektedir. 1990-1995 döneminde kaba doğum oranları ‰ 24,5 seviyesine düşmüş olup, 2010-2015 yılları arasında bu oran ‰ 19,6 olarak kaydedilmiştir. 2015 yılı sonrası beş yıllık dönemde bu oranın ortalama ‰ 18,6 olması beklenmektedir.

³⁷³ Kaba Doğum Oranı: Bir yıl içerisinde meydana gelen canlı doğumların genel nüfusa oranlanması ve ortaya çıkan sayının binle çarpılması sonucu elde edilen veri kaba doğum oranı veya genel doğum oranı olarak adlandırılır. Bkz. Üner, **a.g.e.**, s. 58.

³⁷⁴ Kaba Ölüm Oranı: Bir yıl içerisinde meydana gelen ölümlerin genel nüfusa oranlanması ve ortaya çıkan sayının binle çarpılması sonucu elde edilen veri kaba ölüm oranı veya genel ölüm oranı olarak adlandırılır. Bkz. Üner, **a.g.e.**, s. 58.

Tablo 3: Dünyada Kaba Doğum Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050)

Yıllar	Kaba Doğum Oranları (‰)						
	Dünya	Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika Karayipler	Okyanusya	Kuzey Amerika
1955-1960	35,5	47,8	39,4	20,9	41,8	27,3	24,8
1965-1970	34,1	46,4	39	16,8	37,9	24,5	18
1975-1980	28,6	45,6	30,1	14,7	33,2	21	14,8
1985-1990	27,5	42,9	28,8	13,6	28	19,8	15,6
1995-2000	21,9	38,8	21,2	10,3	23,4	18,7	14,1
2005-2010	20,2	36,9	18,7	10,8	19,1	18,1	13,6
2015-2020	18,6	33,6	16,6	10,5	16,5	16,5	12,4
2025-2030	16,6	30	14,1	9,6	14,1	15	12
2035-2040	15,7	27,2	12,9	9,6	12,4	14,1	11,5
2045-2050	14,9	24,4	12	10,1	11,3	13,6	11,4

Kaynak: UN, “Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Kaba doğum oranları bölgesel açıdan Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Okyanusya ve Kuzey Amerika düzeyinde değerlendirildiğinde; en yüksek kaba doğum oranlarına sahip bölgenin Afrika olduğu görülmektedir. Buna karşın Afrika'nın Kuzey'inde ve Güney'inde kaba doğum oranları 1950 yılından günümüze yaklaşık olarak % 22'lik bir azalış göstermiştir. Aynı süreçte Orta Afrika'da kaba doğum oranları yaklaşık % 4 seviyesinde azalmıştır. Afrika genel olarak incelendiğinde 1950-2015 yılları arasında bölgede kaba doğum oranlarının % 12 seviyesinde düştüğü görülmektedir. Asya'da kaba doğum oranlarındaki düşüş ise pek çok bölgeye göre çok daha hızlı olmuştur. 1950-1955 döneminde % 41,8 olan kaba doğum oranları, 2010-2015 döneminde % 17,8'e düşerek yaklaşık 2,5 katlık bir azalış göstermiştir. Doğu Asya'da kaba doğum oranlarındaki düşüş Asya'daki diğer bölgelere göre daha hızlı gerçekleşmiş, hatta bölgede 1950-2015 yılları arasında kaba doğum oranları 3 kattan fazla azalmıştır.

Demografik değişimin etkilerinin en fazla görüldüğü Avrupa'da ise (özellikle Doğu, Batı ve Güney Avrupa) kaba doğum oranlarının 1970'li yıllarla beraber hızla azaldığı görülmektedir. Günümüzde Avrupa'da kaba doğum oranları % 10,8 olup bu seviye dünya ortalaması olan % 19'un bir hayli altındadır. Ayrıca Avrupa'nın Güney'i % 9'luk kaba doğum oranı ile dünyada en düşük kaba doğum oranına sahip bölge olma niteliğini korumaktadır. Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde de hızlı bir demografik değişim yaşanmış olup, bölgede en düşük kaba doğum oranına Kuzey Amerika'nın sahip olduğu görülmektedir. Kaba doğum oranlarındaki en hızlı düşüş ise Güney Amerika'da gerçekleşmiştir. Güney Amerika'da 1950-1955 döneminde % 41,4 olan kaba doğum oranları, 2010-2015 yılları arasında % 16,8'e düşmüştür. Genel olarak dünyada kaba doğum oranlarındaki değişim değerlendirildiğinde; kaba doğum oranlarının en yüksek olduğu bölge halen Afrika, en düşük bölge ise halen Avrupa'dır. Buna karşın kaba doğum oranlarında en hızlı düşüşün yaşandığı bölgeler Asya, Latin Amerika ve Karayipler olarak sıralanmaktadır.

2.1.1.2. Doğurganlıktaki Değişim

Doğurgan dönemdeki kadın başına düşen ortalama çocuk sayısını ifade eden doğurganlık, demografik değişim sürecinde hızla düşüş göstermektedir. BM 2015 Dünya Nüfus Raporu ekseninde toplam doğurganlık hızlarının gösterildiği Tablo 4'e göre; 1955-1960 döneminde dünyada doğurganlık hızı 4,90 seviyesinde iken, bu rakam 1960-1965 döneminde küçük bir artış göstermiş, daha sonra devamlı olarak azalmaya başlamıştır. Günümüzde dünyada ortalama doğurganlık hızı yaklaşık olarak 2,47'dir. Bu durum toplam doğurganlık hızının 1950-2015 yılları arasında yaklaşık iki kat azaldığını göstermektedir.

Afrika, Asya, Latin Amerika ve Karayipler, Avrupa ve Kuzey Amerika'da toplam doğurganlık hızındaki değişim incelendiğinde, Afrika'da 1955-1960 döneminde 6,64 olan doğurganlık hızının, 1990'lara kadar aynı seviyeye yakın olduğu görülürken, 1990 yılı sonrasında bölgede doğurganlık hızında önemli azalışlar yaşanmaya başlamıştır. Afrika'da 2015-2020 döneminde doğurganlık hızının ortalama 4,41 seviyesinde seyretmesi beklenmektedir. Bölgede doğurganlık hızının en hızlı düştüğü yer, Güney Afrika'dır. Güney Afrika'da, 1950-1955 döneminde toplam

doğurganlık hızı 6,28 iken bu oran 2010-2015 döneminde 2,51'e gerilemiştir. Toplam doğurganlıktaki en hızlı değişim Asya, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde gerçekleşmiştir. Asya'da 1955-1960 döneminde 5,58 olan toplam doğurganlık hızı, 2015-2020'de 2,15 seviyesine gerileyecek olup, Latin Amerika ve Karayipler'de aynı seviye, aynı dönemlerde sırası ile 5,90'dan 2,05'e düşecektir. 1955-2015 yılları arasında Asya'da en hızlı değişimi yaşayan bölge Doğu Asya olmuştur. Doğu Asya'da 2015 yılı itibarı ile toplam doğurganlık hızı 1,55'tir. Avrupa'da toplam doğurganlık hızı 1955-1960 döneminde dünya ortalamasına ve diğer bölgelere göre daha düşük seviyede olmakla birlikte, 1955'den günümüze devamlı surette azalış göstermiştir. 1955-1960 döneminde toplam doğurganlık hızı 2,66 iken 2010-2015'te 1,60'a düşmüştür.

Tablo 4: Demografik Değişim Sürecinde Toplam Doğurganlık Hızları (1955-2050)

Yıllar	Toplam Doğurganlık Hızı						
	Dünya	Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika Karayipler	Okyanusya	Kuzey Amerika
1955-1960	4,90	6,64	5,58	2,66	5,90	4,05	3,69
1965-1970	4,92	6,67	5,73	2,37	5,53	3,55	2,58
1975-1980	3,87	6,62	4,10	1,97	4,48	2,72	1,77
1985-1990	3,45	6,20	3,51	1,81	3,43	2,49	1,89
1995-2000	2,74	5,35	2,55	1,43	2,75	2,45	1,95
2005-2010	2,56	4,89	2,29	1,55	2,27	2,51	2,02
2015-2020	2,47	4,41	2,15	1,62	2,05	2,35	1,86
2025-2030	2,38	3,89	2,05	1,69	1,90	2,24	1,88
2035-2040	2,31	3,46	1,96	1,75	1,81	2,13	1,89
2045-2050	2,25	3,11	1,92	1,79	1,78	2,06	1,90

Kaynak: UN, "Total Fertility by major area, region and country (1950-2015), (children per woman)", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Avrupa, diğer bölgelerle karşılaştırıldığında genel doğurganlık hızı düşük olmakla beraber, doğurganlık hızının en düşük olduğu yer 1,41 ile Güney Avrupa,

doğurganlık hızındaki azalışın en hızlı olduğu yer ise, Doğu Avrupa'dır. Doğu Avrupa'da 1950-1955'te 2,92 olan toplam doğurganlık hızı 2010-2015'te 1,55'e düşmüştür. Okyanusya bölgesinde ise 1960-1965 dönemi öncesinde toplam doğurganlık hızında bazı dalgalanmalar görülürken, bu dönemi takiben bölgede (tıpkı dünyada olduğu gibi) doğurganlık hızında kararlı bir azalış yaşanmıştır. Bu çerçevede dünyada en düşük doğurganlık hızına Avrupa'nın, en yüksek doğurganlık hızına ise Afrika'nın sahip olduğu görülmektedir. Avrupa'da doğurganlık hızı daha uzun bir zaman dilimi içerisinde düşerken, Asya'da doğurganlık hızındaki düşüş daha kısa sürede gerçekleşecektir.

2.1.1.3. Nüfus Artışındaki Değişim

Genel olarak dünya nüfusunun, özel olarak bölgelerin nüfus yapısının belirlenmesinde önem taşıyan bir diğer faktör, nüfus artış hızındaki değişimdir. Demografik değişim sürecinde doğal nüfus artışının³⁷⁵ hızlı bir şekilde gerilediği görülmektedir. Bu bağlamda nüfus artış hızındaki değişimlerin gösterildiği Tablo 5 incelendiğinde; dünyada 1955-1960 yılları arasında ‰ 18 olan doğal nüfus artış hızı, 1970'lerle beraber azalış göstermeye başlamış olup, 1990 yılı sonrasında doğal nüfus artış hızı ‰ 10-13 arasında değişmiştir. BM'nin 2015 Dünya Nüfus Raporu verilerine göre; dünyada 2010-2015 yılları arasında doğal nüfus artışı ‰ 11,8'dir. Bu durumda ‰ 20,6 ile doğal nüfus artış hızının en yüksek olduğu 1965-1970 dönemine göre doğal nüfus artışında günümüzde yaklaşık ‰ 9'luk bir azalış yaşanmıştır.

Bununla birlikte Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Okyanusya ve Kuzey Amerika doğal nüfus artış hızları bakımından karşılaştırıldığında; 1950 yılından bu yana doğal nüfus artış hızının zaman zaman dalgalanmalar gösterdiği ancak en yüksek olduğu ve genel olarak arttığı bölgenin Afrika olduğu görülmektedir.

³⁷⁵ Doğal Nüfus Artışı: Sadece doğumlar ve ölümler neticesinde ortaya çıkan farkla nüfusta meydana gelen değişim doğal nüfus artışı olarak tanımlanmaktadır. Sunday Üner Nüfusbilim Sözlüğü'nde doğal nüfus artışı yerine daha kapsamlı bir tabir olan "Nüfusun Doğal (Tabii) Gelişmesi" ifadesini kullanmaktadır. Buna göre; Nüfusun Doğal Gelişmesi: Nüfus hacminde sadece doğumlar ve ölümler neticesinde ortaya çıkan farkla nüfusta oluşan azalış ya da artış olarak tanımlanmaktadır. Nüfusun Genel Gelişmesi ise; Göçe açık durumda olan bir nüfus hacminde doğum, ölüm ve göç neticesinde meydana gelen farklılıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda göç olmaması durumunda Nüfusun Doğal Artışı ile Genel Artışı aynı seviyededir. Bkz.: Üner, a.g.e., s. 63.

Afrika’da doğal nüfus artış hızı günümüzde yaklaşık olarak ‰ 24,7 olup bu oranla Afrika genel olarak dünya ortalamasının, özel olarak da diğer bölgelerin üzerinde bir nüfus artış hızına sahiptir.

**Tablo 5: Demografik Değişim Sürecinde Doğal Nüfus Artış Hızları (‰)
(1955-2050)**

Yıllar	Doğal Nüfus Artış Hızı (‰)						
	Dünya	Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika Karayipler	Okyanusya	Kuzey Amerika
1955-1960	18	23,4	18,8	10,7	28	16	15,5
1965-1970	20,6	25,9	24,6	6,9	27	14,6	8,6
1975-1980	17,8	28,4	19,9	4,2	24,6	12,4	6,2
1985-1990	18	28,2	20,2	3	20,9	11,9	6,9
1995-2000	13,2	25,1	13,7	-1,3	17,3	11,2	5,6
2005-2010	12,2	25,6	11,7	-0,6	13,3	11,3	5,5
2015-2020	10,8	24,7	9,4	-0,9	10,5	9,6	4
2025-2030	8,6	22,3	6,4	-2,3	7,7	7,9	3,1
2035-2040	7,1	20,3	4,1	-3,1	5,1	6,2	1,7
2045-2050	5,7	17,9	2,1	-3,4	2,9	5,2	1

Kaynak: UN, “Rate of natural increase by major area, region and country (1950-2015), (per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Asya’da da doğal nüfus artış hızı 1950’den günümüze dalgalanmalar göstermiştir. Asya’da 1990 yılı sonrası doğal nüfus artış hızında önemli bir değişim yaşanmış, 1955-1960 döneminde ‰ 18,8 olan doğal nüfus artış hızı 2015-2020 dönemi için ortalama ‰ 9,4 olarak kaydedilmektedir. Okyanusya’da ve özellikle Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde doğal nüfus artışı hızla azalmaktadır. Avrupa’da da doğal nüfus artış hızı 1960’dan 1990’ların ortasına kadar hızla azalmış, 1990’ların ortasından sonra doğal nüfus artış hızı negatif eğilim göstermeye başlamıştır. Bu durumda, doğum ve ölüm oranlarındaki azalış ile nüfusu giderek yaşlanan ve azalmaya başlayan bir Avrupa ile karşılaşmaktadır.

Bu durumda, nüfusun doğal gelişmesi henüz negatif yönde olmasa da Avrupa'ya göre demografik değişim sürecinden daha kısa sürede geçmekte olan Asya, Latin Amerika ve Karayipler bölgelerinin de kısa süre içerisinde Avrupa'dakine benzer bir durum ile karşılaşacakları görülmektedir. Bu tablo nüfusun yaşlanmasının bölgesel bir sorun olmaktan uzaklaştığını da açıkça ortaya koymaktadır.

2013 tarihli BM Dünya Nüfusu Yaşlanma Raporu da aynı durumu desteklemektedir. Rapora göre; yaşanan bölge ya da ülkenin gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun 60 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun dünyada hızla artmakta olduğu görülmektedir. Rapor ekseninde 2013 yılı yaşlı nüfus ve toplam nüfus artış hızlarının gösterildiği Tablo 6'ya göre, dünyada 60 yaş ve üzeri yaşlı nüfus artış hızı ‰ 33 olup, aynı dönemde toplam nüfus artış hızı ortalama ‰ 11'dir.

Tablo 6: Dünyada Bölgelere Göre Yaşlı Nüfus Artış Hızları (‰) (2013)

<i>Bölge</i>	<i>60+, 65+, 80+ ve Toplam Nüfus Artış Hızı (‰)</i>			
	<i>60+ Nüfus</i>	<i>65+Nüfus</i>	<i>80+Nüfus</i>	<i>Toplam</i>
Dünya	33	28	21	11
Afrika	31	28	13	25
Asya	38	31	26	10
Avrupa	16	14	13	0
Latin Amerika Karayipler	39	37	32	11
Okyanusya	29	36	19	8
Kuzey Amerika	30	33	9	14

Kaynak: UN Department of Economic and Social Affairs, **World Population Ageing 2013**, New York, United Nations Publications, 2013, p. 93.

Doğal nüfus artış hızının durağan hale geldiği Avrupa'da 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus artış hızının ‰ 14 seviyesinde olması bölgenin giderek yaşlandığının bir göstergesidir. Günümüzde Asya'da ‰ 10,7 olan doğal nüfus artış hızı karşısında 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun ‰ 38 seviyesine yükselmesi Avrupa'yı takiben Asya'nın da hızla yaşlanan bir bölge olduğunu göstermektedir. Bölgeyi yaşlı nüfustaki artış hızı

bakımından Latin Amerika, Karayipler, Okyanusya ve Kuzey Amerika takip etmektedir.

2.1.1.4. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi

Demografik değişim sürecinde önemli göstergelerden bir diğeri doğumda beklenen yaşam süreleridir. Doğumda beklenen yaşam sürelerinin artışında öncelikle ölümlerin ardından doğumların azalması temel belirleyiciler olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nı takiben, sağlık ve gıda teknolojilerinin gelişimi doğumda beklenen yaşam sürelerinin artışında önemli bir dönüm noktasıdır. Bu doğrultuda BM'nin 2015 Dünya Nüfus Raporu ekseninde Tablo 7 incelendiğinde; dünyada 1955-1960 yılları arasında 49,2 yıl olan doğumda beklenen yaşam sürelerinin, 2015-2020 dönemi için ortalama 71,6 yıl olarak hesaplandığı görülmektedir.

Tablo 7: Dünyada Doğumda Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl) (1955-2050)

Yıllar	Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)						
	Dünya	Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika Karayipler	Okyanusya	Kuzey Amerika
1955-1960	49,2	39,8	44,3	67	54,1	62,4	69,6
1965-1970	55,3	44,3	52,6	70	58,9	65	70,4
1975-1980	60,2	46,8	59,1	71	63	68,1	73,2
1985-1990	63,6	51,7	63,4	72,8	66,6	70,9	75
1995-2000	65,5	52,2	66,5	73	70,4	73,6	76,6
2005-2010	68,8	56,4	70,1	75,2	73,3	76,6	78,3
2015-2020	71,6	61,3	72,8	77,7	75,7	78,3	79,8
2025-2030	73,6	64,4	74,8	79,3	77,8	79,8	81,3
2035-2040	75,4	67,4	76,6	80,8	79,8	81	82,8
2045-2050	77	69,9	78,2	82,1	81,7	82,1	84,2

Kaynak: UN, "Life Expectancy at Birth (both sexes combined) by Major Area, Region and Country, 1950-2100 (years)", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Doğumda beklenen yaşam sürelerini 1955-2050 dönemi açısından ele alan Tablo 7'ye göre, doğumda beklenen yaşam sürelerinde en hızlı yükselişin 1960-1965 dönemi sonrasında gerçekleştiği görülmektedir. 1960-1965 yılları arasında dünyada

doğumda beklenen yaşam süresi yaklaşık 51 yıla ulaşmışken, 1965-1970 döneminde aynı süre 4,3 yıl artmış ve 55,3 yıla yükselmiştir. Bu süreç sonrası dünyada doğumda beklenen yaşam süreleri 1980-1985 yılları arasında öncelikle 61,9 yıla, 1990-1995 döneminde ise 64,5 yıla çıkmıştır. 2000-2005 yılları arasında 67 yıla ulaşan doğumda beklenen yaşam süreleri 2010-2015 döneminde 70,4 yıla ulaşarak 1950 yılından günümüze (ortalama 65 yıllık süreçte) yaklaşık 25 yıllık bir artış göstermiştir.

Doğumda beklenen yaşam süreleri dünyadaki farklı bölgelere ve yıllara göre Tablo 7 ekseninde değerlendirildiğinde; 1955 yılından günümüze Afrika'da doğumda beklenen yaşam sürelerinin bir hayli düşük olduğu görülmektedir. 1955-1960 yılları arasında Afrika'da doğumda beklenen yaşam süresi yaklaşık 39,8 yıl iken, 2015-2020 döneminde bu sürenin yaklaşık 22 yıl artarak 61,3 yıla yükselmesi beklenmektedir. Bölgede doğumda beklenen yaşam sürelerindeki en hızlı yükseliş 2000 yılı sonrasında gerçekleşmiş olup, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Kuzey Amerika ve Okyanusya ile karşılaştırıldığında dünyada halen en az doğumda beklenen yaşam süresine yaklaşık 55 yıl ile Batı ve Orta Afrika, 57,1 yıl ile Sahra-Altı Afrika ve Güney Afrika'nın sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın Kuzey Afrika'da doğumda beklenen yaşam 70,4 yıl olup bu süre dünya ortalaması ile paralellik arz etmektedir. Asya'da doğumda beklenen yaşam süresi 1955-2015 yılları arasında 42,1 yıldan 71,5 yıla yükselmiştir. Bu durumda Asya'da doğumda beklenen yaşam sürelerindeki artışın dünya ortalamasının üzerinde olduğu da görülmektedir. Özellikle Doğu Asya'da doğumda beklenen yaşam süreleri 1950'lerin ortasından günümüze yaklaşık 31 yıl artmıştır. Avrupa'da 1955-1960 yılları arasında 67 yıl olan doğumda beklenen yaşam süresinin 2015-2020 döneminde yaklaşık olarak 77,7 yıla yükseleceği hesaplanmaktadır. Kuzey (80,1 yıl), Güney (81,1 yıl) ve Batı Avrupa (81,1 yıl) günümüzde doğumda beklenen yaşam sürelerinin yüksek olduğu bölgelerdir. Latin Amerika ve Karayipler'de 1955-1960 döneminde 54,1 yıl olan doğumda yaşam beklentisinin 2015-2020 döneminde 75,7 yıla yükseleceği tahmin edilmektedir. Buna karşın tüm bölgeler değerlendirildiğinde Kuzey Amerika'nın ortalama 80 yıla yaklaşan doğumda yaşam beklentisi ile genel olarak dünya ve özel olarak Avrupa ortalamasının üzerinde bir tablo çizdiği gözlenmektedir.

Nüfusun geçmişten günümüze izlemiş olduğu seyre göre doğumda beklenen yaşam sürelerinin artması ve doğurganlık oranlarının azalması ile zaman zaman bölgesel farklılıklar olsada, genel olarak dünyanın daha yaşlı bir nüfusa sahip olmaya başladığı görülmektedir. Bu doğrultuda BM 2015 Dünya Nüfus Raporuna göre 2015 yılında toplam nüfusun % 12'si 60 yaş ve üzeridir. Ayrıca 60 yaş ve üzeri nüfus her yıl % 3,26 seviyesinde artış göstermektedir. Dünya nüfusunda meydana gelen böyle bir değişim ile en fazla yaşlı nüfusun yer aldığı Avrupa'da günümüzde 60 yaş ve üzeri nüfus % 24 seviyesinde iken, Afrika hariç, genel olarak dünyanın diğer bölgelerinde de 2050 yılı itibarı ile genel nüfus içerisinde her dört kişiden birinin yaşlılardan oluşması beklenmektedir. Böylelikle günümüzde 901 milyon olan yaşlı nüfusun 2030 yılında 1,4 milyara, 2050 yılında 2,1 milyara, 2100 yılında ise 3,2 milyara ulaşması beklenmekte ve demografik değişimin küresel yaşlanma yönünde ilerlemeye devam edeceği anlaşılmaktadır.³⁷⁶

2.1.1.5. Ölümlerdeki Değişim

Demografik değişim sürecinde en az doğumlar kadar önemli bir diğer belirleyici ölüm oranlarındaki değişimdir. Gıda ve sağlık teknolojilerinin gelişimi ile insanların daha iyi beslenmeleri, böylelikle hastalıkların önüne geçilmesi neticesinde özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı takiben ölüm oranlarında önemli azalmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda Tablo 8 incelendiğinde; dünyada 1955-1960 yılları arasında % 17,5 olan kaba ölüm oranlarının yıllar geçtikçe azaldığı görülmektedir. Kaba ölüm oranlarındaki en hızlı düşüş 1960-1970 yılları arası gerçekleşmiş olup, bu dönemde ölüm oranları % 3 oranında azalmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise bu döneme göre daha yavaş bir düşüş olmakla birlikte, kaba ölüm oranları halen istikrarlı bir azalış kaydetmiştir.

Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Okyanusya ve Kuzey Amerika demografik değişim sürecinde kaba ölüm oranlarında meydana gelen değişimler bakımından değerlendirildiğinde; Afrika'da kaba ölüm oranlarında hızlı ve istikrarlı bir azalma görülmektedir. Günümüzde Afrika, % 8,9 olan kaba ölüm oranı

³⁷⁶ UN Department of Economic and Social Affairs, "World Population Prospect The 2015 Revision", New York, 2015, p. 7.

ile dünya ortalamasının (% 7,8) üzerinde bir kaba ölüm oranına sahiptir. Afrika'nın Güney ve Batı bölgelerinde kaba ölüm oranları Afrika ortalamasına göre daha yüksek olmakla birlikte, bölgede kaba ölüm oranlarının dünya ortalamasının altında olduğu tek yer % 6,3 ile Kuzey Afrika'dır. Asya'da ise kaba ölüm oranları dünya ortalamasının altında olup 1955-2015 yılları arasında kaba ölüm oranları % 10'un üzerinde bir azalış göstermiştir. Asya'da kaba ölüm oranlarında en hızlı düşüş Batı Asya'da gerçekleşmiştir.

Tablo 8: Dünyada Kaba Ölüm Oranları (%) (1955-2050)

Yıllar	Kaba Ölüm Oranı (%)						
	Dünya	Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika Karayipler	Okyanusya	Kuzey Amerika
1955-1960	17,5	24,4	20,6	10,2	13,8	11,3	9,3
1965-1970	13,5	20,4	14,4	9,9	10,9	10	9,4
1975-1980	10,8	17,2	10,2	10,5	8,7	8,6	8,6
1985-1990	9,5	14,7	8,6	10,7	7,2	8	8,7
1995-2000	8,7	13,7	7,5	11,6	6,1	7,4	8,5
2005-2010	8	11,3	7	11,3	5,8	6,8	8,1
2015-2020	7,8	8,9	7,1	11,4	6,0	6,8	8,3
2025-2030	8	7,7	7,7	11,9	6,5	7,1	8,9
2035-2040	8,6	6,9	8,8	12,7	7,3	7,8	9,8
2045-2050	9,2	6,5	9,9	13,4	8,3	8,4	10,4

Kaynak: UN, "Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde kaba ölüm oranları 1955-2015 döneminde hızla azalmış, günümüzde % 5,9 seviyesine düşmüştür. Kuzey Amerika'da kaba ölüm oranlarındaki düşüş yavaş ancak istikrarlı olmakla beraber, bölgede ölüm oranları dünya ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Okyanusya'da 1955-1960 döneminde % 11,3 olan kaba ölüm oranları 2015-2020 döneminde % 6,8 seviyesine gerilemiştir. Dünyadaki diğer bölgelerden farklı olarak Avrupa'da kaba ölüm oranları 1950-2015 yılları arasında dalgalı bir seyir izlemiştir. Avrupa'da 1955-1960 döneminde % 10,2 olan kaba ölüm oranının 2015-2020 döneminde % 11,4 seviyesine

gerilemesi beklenmektedir. Genel olarak Doğu Avrupa’da % 13’ün üzerinde olan kaba ölüm oranları hem Avrupa ortalamasının, hem de dünya ortalamasının üzerindedir. Bu durumun önemli bir nedeni Avrupa’nın diğer bölgelere kıyasla daha yüksek oranda yaşlı nüfusa sahip olması ve yaşlanma ile beraber ölüm riskinin artmasıdır.³⁷⁷

2.2. DEMOGRAFİK DEĞİŞİM SÜRECİNDE NÜFUS POLİTİKALARI VE NÜFUS YAPILARINA GÖRE ÜLKE ÖRNEKLERİ

2.2.1. Almanya

Orta Avrupa ülkesi olan Almanya, AB’nin erken dönemlerde sanayileşmiş ülkelerinden birisidir. Gelişmiş bir ülke konumundaki Almanya WB 2015 verilerine göre yaklaşık 3,4 trilyon dolar GSYİH’sı ile ABD, Çin ve Japonya’yı takip ederek dünyanın dördüncü büyük ekonomisi konumuna gelmiştir.³⁷⁸ Almanya’da KBDG 41 bin 219 dolardır.³⁷⁹ Almanya’da GSYİH’nın sektörel dağılımında tarım % 0,7 sanayi % 30,3 hizmetler % 69 paya sahiptir.³⁸⁰ Eurostat 2015 yılı verilerine göre Almanya’da istihdam oranları % 74, işsizlik oranları ise yaklaşık % 5’tir.³⁸¹ 2015 yılında asgari ücret uygulamasına geçen Almanya’da, asgari ücretin aylık tutarı 1,473 Euro, yıllık tutarı ise 22,000 Euro’dur. Saat başına 8,5 Euro asgari ücret ödenmektedir.³⁸² BM 2015 Dünya Nüfus Raporu’na göre Almanya’da medyan yaş 46,2 yıl olup, doğumda beklenen yaşam süresi yaklaşık 81 yıl, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus³⁸³ oranı % 21,2’dir.

³⁷⁷ Halil Kurt, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Nüfus Siyaseti”, (Çevrimiçi):http://www.ozgunsosyaldusunce.com/index.php?option=com_content&view=article&id=48:avrupa-birlii-uelkelerinde-nuefus-siyaseti&catid=34:sosyal-corafya&Itemid=1, 28 Ağustos 2015.

³⁷⁸ WB, “Germany”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/germany>, 23 Ekim 2016; Almanya Konsolosluğu, “Almanya Hakkında Bilgi”, (Çevrimiçi): <http://www.almanyakonsoloslugu.com/hakkinda/>, 5 Nisan 2016.

³⁷⁹ WB, “GDP Per Capita”, (Çevrimiçi): http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?name_desc=false, 23 Ekim 2016.

³⁸⁰ WB, “Services, etc., value added (% of GDP)”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TETC.ZS>, 5 Nisan 2016.

³⁸¹ Eurostat, “Unemployment Statistic”, (Çevrimiçi): [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_2_Unemployment_rate,_2003-2014_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_2_Unemployment_rate,_2003-2014_(%25).png), 5 Nisan 2016.

³⁸² WageIndicator, “Germany”, (Çevrimiçi): <http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/germany>, 6 Nisan 2016.

³⁸³ Almanya’da 1932-2009 yılları arasındaki 77 yıllık sürede, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus % 13’lük bir artış göstererek % 7’den % 20’ye yükselmiştir. Bkz.: Seongho Sheen, “Demographic Peace:

Almanya'nın demografik değişim sürecini uzun süredir yaşaması ve bu değişim ekseninde yaşlı nüfuslu bir ülke konumuna gelmesi demografik değişime bağlı sürdürülebilir sosyal politikaların nasıl oluşturulabileceği konusunu Almanya'da sık sık gündeme taşımıştır. Bu sosyal politika alanlarından birisi, bu tezin de inceleme konusunu oluşturan sosyal güvenlik sistemi araçlarından sosyal sigorta uygulamalarıdır. Nüfus odaklı sosyal güvenlik uygulamalarına olan ihtiyacın Almanya'da her geçen gün daha da artması, demografik değişimin son sürecini yaşayan Avrupa ülkelerini temsilen tez kapsamına alınan iki Avrupa ülkesinden birisinin Almanya olmasına sebep olmuştur.

Almanya'da demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sisteminde yaşanan dönüşümleri anlayabilmek için, öncelikle nüfusun nasıl bir değişim geçirdiği, bu etkiye karşı hangi nüfus politikalarına başvurulduğu, mevcut durum ve gelecek eğilimlerinin ne yönde olduğunu bilmekte fayda vardır. Bu bağlamda tezin bu kısmında Almanya'da nüfusun genel yapısı, nüfus politikaları ve demografik değişim sürecinde Almanya'da yaşanan değişimler derinlemesine incelenecektir. Böylece tezin üçüncü bölümünde yer alacak olan demografik değişim eksenli, nüfusu odaklı sosyal güvenlik reformlarının değerlendirilmesi ve tartışılmasına zemin oluşturulacaktır.

2.2.1.1. Almanya'da Nüfusun Yapısı

Almanya'da nüfusun tespiti amaçlı sayımların geçmişi 1800'lere dayanmaktadır. İlk nüfus sayımlarının, kilise öncülüğünde, sivil kayıtlar niteliğinde olduğu ve sadece belirli bir bölgeyi kapsadığı görülmektedir. Sanayi Devrimi'nin etkisi ile göç dalgasının artması, ekonomik ve sosyal değişimlerin meydana getirdiği diğer etkilerle birleştiginde, farklılaşan demografik yapının ortaya çıkarılmasında Almanya'da nüfus sayımları önemli birer belirleyici olmuştur.³⁸⁴

Weimar Cumhuriyeti (1919-1933) ve bu dönem sonrasında da nüfus sayımları yapılmış, ancak sayımlar düzenli aralıklarla gerçekleştirilmemiştir.³⁸⁵ Doğu ve Batı

Decreasing and Aging Population and its Impact on Northeast Asian Security", APSA 2009 Toronto Meeting Paper, 2009, s.7.

³⁸⁴ Rolf Gehrmann, "German Census-Taking Before 1871", Max Planck Institute for Demographic Research Working Paper 2009/023, 2009, p. 17.

³⁸⁵ Family Search, "Census Records for Germany",

Almanya'nın birleşmesi öncesinde son nüfus sayımı Batı Almanya'da 1987 yılında, Doğu Almanya'da ise 1981 yılında gerçekleşmiştir. Almanya'da 1991 yılındaki birleşmeye kadar ulusal düzeyde nüfus sayımlarına rastlanmamıştır.³⁸⁶ Bu kapsamda birleşme sonrası ilk nüfus sayımı bile 2011 yılında yapılmıştır. Bu sayımla birleşme öncesi 81 milyon 700 bin kişi olduğu iddia edilen nüfus, Alman Federal İstatistik Ofisince 80 milyon 200 bin kişi olarak hesaplanmıştır.³⁸⁷ Almanya'nın nüfusu BM 2015 Dünya Nüfus Raporu'na göre 80 milyon 689 bin kişidir. Almanya'da erkek nüfus 39 milyon 653 bin kişi olup, kadın nüfus 41 milyon 36 bin kişidir. WB 2014 verilerine göre Almanya'da nüfusun % 25'i kırsal, % 75'i kentsel alanlarda yaşamaktadır.³⁸⁸ Almanya'da her 100 kadına düşen erkek sayısı 97'dir. Aynı rapora göre "1950 yılında" dünyanın en kalabalık ülkeleri sıralamasında; Çin (544 milyon), Hindistan (376 milyon), Amerika (158 milyon), Rusya (103 milyon) ve Japonya'yı (82 milyon) takiben 70 milyonluk nüfusu ile Almanya altıncı sırada yer alırken, demografik değişimin etkileri sebebi ile 2015 yılı verilerine göre Almanya on altıncı sıraya gerilemiştir.³⁸⁹ Almanya'da İkinci Dünya Savaşı'nı takiben sağlık teknolojilerinin gelişimi, gıda-beslenme koşullarının iyileştirilmesi ve doğumların artışı ile tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi nüfus hızla artmıştır. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyaya gelen Bebek Patlaması Kuşağı'ndan kaynaklanmıştır.

Almanya'da yıllara ve cinsiyete göre nüfusun yer aldığı Tablo 9 incelendiğinde; genel olarak her dönemde kadın nüfusun erkek nüfusundan fazla olduğu görülmekle beraber, özellikle 1950 yılında kadın ve erkek nüfusu arasındaki fark önemli ölçüde büyüktür. Bu durum savaşla beraber azalan erkek nüfusun savaş sonrası kendisini hemen toparlayamamış olmasından kaynaklanmaktadır.

(Çevrimiçi): https://familysearch.org/learn/wiki/en/Census_Records_for_Germany, 06 Ekim 2015.

³⁸⁶ Spiegel Online International, "The Count: Germany Launches First Census since Reunification", (Çevrimiçi): <http://www.spiegel.de/international/germany/the-count-germany-launches-first-census-since-reunification-a-761497.html>, 06 Ekim 2015.

³⁸⁷ DESTATIS, "Population Based on the 2011 Census", (Çevrimiçi): https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/CurrentPopulation/Tables/Census_SexAndCitizenship.html;jsessionid=6F56E9238AC94474F08DC2F617346E9B.cae4, 06 Ekim 2015.

³⁸⁸ WB, "Rural Population (% of Total Population)", (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS>, 5 Nisan 2016.

³⁸⁹ UN, **World Population Prospect The 2015 Revision, a.g.e.**, p. 23-26.

**Tablo 9: Almanya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000)
(1950-2050)**

	TOPLAM NÜFUS (1.000)		
<i>YILLAR</i>	<i>KADIN</i>	<i>ERKEK</i>	<i>TOPLAM</i>
1950	37.592	32.194	69.786
1955	38.266	33.047	71.314
1960	39.154	34.025	73.180
1965	40.246	35.744	75.991
1970	41.293	37.074	78.367
1975	41.332	37.335	78.667
1980	40.916	37.244	78.160
1985	40.493	37.077	77.570
1990	40.833	38.125	78.958
1995	41.840	39.772	81.613
2000	41.856	40.040	81.896
2005	41.462	39.785	81.247
2010	41.023	39.412	80.435
2014	41.038	39.608	80.646
2015	41.036	39.653	80.689
2020	40.802	39.590	80.392
2025	40.510	39.451	79.960
2030	40.105	39.190	79.294
2035	39.597	38.800	78.403
2040	39.009	38.291	77.300
2045	38.344	37.655	75.999
2050	37.579	36.934	74.513

Kaynak: UN, “World Population Prospects 2015 Revision: Female population by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.

İkinci Dünya Savaşını takiben nüfusta yaşanan patlama (Doğu Almanya’ya nazaran) Batı Almanya’da daha fazla hissedilmiştir. Bu dönemde mültecilerin Doğu Almanya’dan Batı Almanya’ya doğru ilerlemesi de Batı Almanya nüfusunun önemli ölçüde artmasının bir nedeni olmuştur. Bu süreçte erkek nüfusundaki en önemli artış, 1965-1975 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1990’da Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi ile Doğu Almanya’da nüfus artış hızı düşerken, bu süreci takip eden on yıl sonrasında Batı Almanya’da da doğurganlık hızı nüfusun kendini yenileme seviye olan 2,1’in altına düşmüştür. Böylece 1995 yılı sonrasındaki beş yıllık dönemde nüfus artış hızı giderek azalmaya başlamıştır.³⁹⁰ Nüfus artış hızında görülen bu değişim ile 2015

³⁹⁰ Sonja Nowossadeck, Maja Wiest, Josefine Lühe, Andreas Motel Klingebiel, “Ageing in Germany: Content, Quality and Accessibility of Relevant Data Sources Result of the Data Mapping Project of the Joint Programming Initiative “More Years, Better Lives””, German Centre of Gerontology Discussion Papers, No:56, 2014, p. 7.

yılıni takiben Almanya’da nüfusun devamlı surette azalacağı ifade edilmektedir. Bu durumda 2050 yılına gelindiğinde her iki cinsiyet açısından da Almanya’da nüfusun neredeyse eşitleneceği, nüfusun yaklaşık olarak 300 yıl önceki seviyesine gerileyeceği ileri sürülmektedir. Ancak 300 yıl öncesi ile 2050 yılı arasındaki en temel fark 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun artmasına karşın, çocuk nüfusunun ve çalışma çağındaki nüfusun giderek azalacak olmasıdır.

Almanya’da 1950-2050 yılları arasında yaş grupları ve cinsiyete göre nüfus incelendiğinde, Tablo 10’a göre; her iki cinsiyet bakımından 0-14 yaş arası çocuk nüfusun erkeklerde kadınlara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Buna karşın 65 yaş ve üzeri yaşlı kadın nüfusu yaşlı erkek nüfusundan daha fazladır. Her iki cinsiyet açısından 15-64 yaş arası nüfus incelendiğinde, 1950-1960 yılları arasında 15-64 yaş arası kadın nüfusun erkeklere göre daha yüksek oranda olduğu görülürken, 1960 yılı sonrasında 15-64 yaş arası erkek nüfusun kadın nüfusunu geçtiği görülmektedir. Bu süreçte çalışma çağındaki erkek nüfus 1990 yılında en yüksek seviyesi olan % 72,7’ye çıkmıştır.

Almanya’da yaş grupları toplam nüfusa göre değerlendirildiğinde, 1950 yılında 0-14 yaş çocuk nüfusun % 23,2 olduğu görülürken, aynı dönemde 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus % 9,7 seviyesindedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası çalışma çağındaki nüfus azalmış olup, 65 yaş ve üzeri nüfus hızla artmaya başlamıştır. Çalışma çağındaki nüfustaki bu azalma 1970’lere kadar sürmüş, 1970-1990 yılları arasında çalışma çağındaki nüfus tekrar artmıştır. 1990 yılında % 69,2 ile en yüksek seviyesine ulaşan çalışma çağındaki nüfus bu dönemi takiben devamlı surette azalış göstermiş olup, 2015 yılı verilerine göre % 65,9 seviyesine inmiştir. Aynı dönemde yaşlı nüfus artışını sürdürmüştür. Almanya’da 2025 yılı sonrasında toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının % 25’in üzerine çıkması beklenmektedir. Bu dönemde en hızlı azalacak olan nüfus grubunun 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus olması beklenmektedir.

Tablo 10: Almanya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)

Yıllar	Yaş Grupları								
	Kadın (%)			Erkek (%)			TOPLAM (%)		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
1950	21,1	68,9	10,0	25,7	65,0	9,3	23,2	67,1	9,7
1955	19,2	69,4	11,4	23,2	67,0	9,8	21,1	68,3	10,6
1960	19,6	67,6	12,9	23,6	66,5	10,0	21,4	67,1	11,5
1965	21,1	64,4	14,5	24,9	64,8	10,3	22,9	64,6	12,5
1970	21,6	62,4	15,9	25,2	63,7	11,1	23,3	63,0	13,6
1975	20,1	62,1	17,8	23,4	64,9	11,7	21,7	63,4	14,9
1980	17,3	63,4	19,3	20,0	68,2	11,7	18,6	65,7	15,7
1985	14,9	66,7	18,4	17,1	72,6	10,3	16,0	69,5	14,5
1990	15,0	65,9	19,1	16,9	72,7	10,3	15,9	69,2	14,9
1995	15,3	65,4	19,4	16,9	71,8	11,3	16,1	68,5	15,4
2000	14,6	65,7	19,6	16,1	71,2	12,6	15,4	68,4	16,2
2005	13,7	64,6	21,8	15,0	69,3	15,7	14,3	66,9	18,8
2010	12,9	63,9	23,2	14,2	67,9	17,9	13,5	65,9	20,6
2015	12,3	64,1	23,5	13,5	65,0	18,9	12,9	65,9	21,2
2020	12,3	62,8	24,9	13,4	66,1	20,5	12,9	64,4	22,7
2025	12,6	60,5	26,9	13,6	63,4	23,0	13,1	61,9	25,0
2030	12,7	57,5	29,9	13,7	60,2	26,1	13,2	58,8	28,0
2035	12,5	55,0	32,6	13,4	57,6	29,0	12,9	56,3	30,8
2040	12,1	54,7	33,2	13,0	57,5	29,4	12,6	56,1	31,3
2045	11,9	54,5	33,5	12,8	57,5	29,6	12,4	56,0	31,6
2050	12,0	53,7	34,3	12,9	56,8	30,3	12,4	55,2	32,3

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015.

Almanya’da yaşlanan ve aynı süreçte azalan nüfus ile medyan yaş da giderek artmaktadır. Almanya’da 1950 yılında 35,3 olan medyan yaş 1980 yılında 36,4 yıla yükselmiş, 1980’den günümüze 10 yıl daha artarak 46,2 yıla çıkmıştır. BM Nüfus Raporlarından elde edilen veriler doğrultusunda, mevcut nüfus eğilimlerinin devam

etmesi halinde, Almanya'nın nüfusunu en kalabalık ülkeler arasında 2050 yılında yirmi beşinci, 2100 yılında ise kırkinci sıraya gerileyeceği ileri sürülmektedir.³⁹¹

2.2.1.2. Almanya'da Uygulanan Nüfus Politikaları

Almanya'da demografik yapının şekillenmesinde önemli etkiye sahip olan nüfus politikalarının geçmişi eski dönemlere dayanmaktadır. Bu kapsamda, Weimar Cumhuriyeti döneminden Nazi Almanyasına, Nazi Almanyası sonrası Almanya'nın Doğu ve Batı olarak ayrılmasından 1991 yılındaki birleşme ile Federal Almanya Cumhuriyetine kadar, Almanya'da nüfus politikalarının hızlı bir dönüşüm geçirdiği görülmektedir.

Birinci Dünya Savaşı öncesi, 1911 yılında doğum oranının % 28,6 olduğu Almanya'da, savaşı takiben bu oran % 14,3'e gerilemiştir. Savaşta nüfusun beşte birlik (12-13 milyon) kısmının kaybı ve savaş sırasında ve sonrası doğum oranlarındaki hızlı azalış nüfusun gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası kısa bir süre için doğurganlık hızlarında artışlar meydana gelse de, genel olarak 1933 yılına kadar Almanya'da doğurganlıkta devamlı devamlı artış yaşanmamıştır. 1920'de doğum oranı % 25,8 iken, 1925 yılında bu oran % 20,9'a, 1930 yılında ise % 17,5'e düşmüştür. Bu durum gelecekte Alman nüfusunu karanlık bir dönemin beklediğinin ilk sinyali olarak nitelendirilmiştir.³⁹²

Muhafazakâr yapının hâkim olduğu Almanya'da ailenin ön plana çıktığı ve kilisenin önemli rol oynadığı bilinmektedir. Almanya'da demografik yapıda görülen değişim sağ ve sol kanat politikacıları ve kiliseyi bir araya getirmiş olup, bir grup politikacı, katalolik kilisesi ve özellikle sağ kanat politikacılar kadının çalışma yaşamına katılımının doğurganlığı düşürdüğünü ileri sürmüşlerdir. Bu durumda doğurganlık hızında yaşanan azalışların önüne geçilmesi için Pro-Natalist politikaların uygulanması öngörülmüştür. Bu bağlamda politikacılar, kilise ve feminist gruplar kadınların anne olmasının önemine dikkat çekip, anneliğin devlet tarafından onurlandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak bu süreçte de Sağ ve Sol kanat

³⁹¹ UN, "World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015.

³⁹² Katelyn M. Quirin, "Working Women and Motherhood: Failures of the Weimar Republic's Family Policies", *The Gettysburg Historical Journal*, Volume:13, May 2014, 2014, p. 73.

arasında bazı fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Sağ kanat politikacılar kadınların fabrika işlerinde çalışmasının yasaklanmasını ve kürtaj karşıtı yasaların çıkartılmasını talep ederken, sol kanattaki partiler ailelere yeterli seviyede ev, iş ve gıda temin edilememesi durumunda daha fazla sayıda çocuğa sahip olmanın getireceği yüke dikkat çekmiş ve kapsamlı refah programlarının uygulanmasını talep etmişlerdir. Kadın hareketi öncüleri ise annelerin eğitim ve sağlığının arttırılmasını desteklerken, kilise anneliğın kadına verilmiş bir hediye olduğunu vurgulamıştır.³⁹³

1927 yılında çocuk sayısını arttırmak ve geniş aileleri teşvik etmek için kadınlara “Refah Ofisleri” tarafından çeşitli ödüller verilmiştir.³⁹⁴ Onursal kupa, çocukların eğitimi ile ilgili para ödülleri, doğum yapan kadına 100 Alman Markı ödenmesi ve kadınlara ekstra prim ödemeleri bu ödüller arasında yer alan Pro-Natalist içerikli önerilerdir.³⁹⁵

Weimar Cumhuriyeti, Alman nüfusunda meydana gelen azalışların önüne geçmek için aile politikalarına dönük bir nüfus politikası oluşturmuştur. Bu sebeple sosyal refah politikaları doğrultusunda çıkarılan yasalarla analık teşvik edilmiştir. Bu kapsamda vergi indirimleri, sağlıkla ilgili teşviklerin geliştirilmesi ve doğum iznine yönelik uygulamalar ön planda tutulmuştur. Ancak tarımda ve sanayide çalışan kadınlar bu uygulamaların kapsamı dışında bırakıldığı gibi, devlette çalışan işçiler için sağlanan faydalarda sembolik bir seviyede olmuştur.³⁹⁶ Weimar Cumhuriyeti döneminde çalışan kadınların neredeyse yarısının tarımda istihdam edildiği ve çalışan kadınların % 70’inin evli olduğu düşünülduğünde, bu uygulamalar ile doğurganlıkta arzulanan artışın yakalanamaması doğal bir sonuç olarak görülmüştür.³⁹⁷

Weimar dönemi sonrası Adolf Hitler tarafından yönetilen Nasyonal Sosyalist Almanya’da temel nüfus politikaları ırkçılığa dayalı Pro-Natalist politikalar olarak

³⁹³ Michelle Mouton, **From Nurturing the Nation to Purifying the Volk Weimar and Nazi Family Policy, 1918-1945**, New York, Cambridge University Press, 2009, p. 108-109.

³⁹⁴ Mevcut evliliklerinden 12 ve üzeri çocuğu olan kadınlar ödül almaya hak kazanmışlardır. Bunun dışında, evlat edinme ile aileye katılan çocuklar ödül almak için gerekli 12 çocuk sayısına dâhil edilmemiştir. Bkz.: Mouton, **a.g.e.**, p.113.

³⁹⁵ **A.e.**, p. 113.

³⁹⁶ Quirin, **a.g.e.**, p. 75-76.

³⁹⁷ **A.e.**, p. 79.

tanımlanmaktadır.³⁹⁸ Irkçılık eksenindeki Nazi Almanyası'nda öncelikle Weimar Cumhuriyeti zamanında kurulan Aile Danışmanlık Merkezleri kapatılmış ve doğum kontrolü ile ilgili her türlü uygulamaya erişim kısıtlanmıştır. 1941 yılında "Himmler Polis Yönetmeliği" ile gebeliği önleyici her türlü ilaç ve uygulama tam anlamı ile yasaklanmaya çalışılmış ancak kısmende olsa gebeliği önleyici uygulamalar varlığını korumuştur.³⁹⁹

Hitler döneminde ırkçılığın da etkisi ile "Öjeni"⁴⁰⁰ uygulamaları neticesinde önceki dönemlerden daha farklı bir Pro-Natalist politika ile karşılaşmıştır. Buna göre Hitler devletin vazifesinin sağlıklı nesiller yetiştirmek olduğunu ileri sürmüş, hastalık taşıyan nesillerin artışı engellemeyi savunmuştur. Bu durumda engelliler, kalıtsal ve bulaşıcı hastalık taşıyanlar belirli merkezlerde toplanarak kısırlaştırılmışlardır.⁴⁰¹ Hiçbir hastalık taşımayan bireylerle nüfusun artırılması ve sağlıklı nesillerin gelişimi Hitler'in ırkçılık odaklı nüfus politikasını yansıtmaktadır.⁴⁰² Hitler dönemi öjeni uygulamaları ile bir yandan Anti-Natalist politikalarla sağlıklı olmayan nesillerin sayısı azaltılırken, bir diğer yandan Pro-Natalist tedbirlerle sağlıklı nesillerin sayısını arttırmak da amaçlanmıştır.⁴⁰³

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dört büyük devletin işgaline uğrayan Almanya'da 1949 yılında İngiltere, Fransa ve Amerika'nın işgalindeki bölgede

³⁹⁸ -----, "A Cross National Comparison of Family Policy", Hong Kong Institute of Asia Pasific Studies", 2008, p. 130.

³⁹⁹ Lisa Pine, "Women and Family", **Weimar and Nazi Germany Continuities and Discontinuities**, Ed.:Panikos Panayi, New York, Published by Routledge, 2014, p. 208.

⁴⁰⁰ "Öjeni" olgusu ilk kez Charles Darwin'in yeğeni Francis Galton tarafından ortaya atılmıştır. Öjeni, yapay seçim anlamına gelip, istenilen özellikte bireyler dünyaya getirmek ya da istenmeyen özellikte bireyleri dünyaya getirmemek yönündeki uygulamalar bütünü olarak adlandırılmaktadır. Öjeni esas olarak kalıtımı kontrol etmeye dayalı, ırkçı ve Sosyal Darwinist bir yapı içeren, ancak sonradan saygınlığını yitirmiş bir bilim dalı olarak da tanımlanmaktadır. Bkz.: Ali Seyyar, **Dünya'da ve Türkiye'de Engelli Dostu Sosyal Politikalar**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2015, s. 87; Bektaş Tepe, "Genetiğe Giriş", (Çevrimiçi): bektastepe.kilis.edu.tr/course-slides/1-genetige-giris.pdf, 10 Ekim 2015.

⁴⁰¹ Tiana Norgren, **Abortion Before Birth Control The Politics of Reproduction in Postwar Japan**, United Kingdom, Princeton University Press, 2001, p. 34.

⁴⁰² Marius Turda, **The History of East-central European Eugenics 1900-1945 Sources and Commentaries**, London, Bloomsbury Publishing, 2015, p. 384.

⁴⁰³ David L. Hoffmann, Annette F. Timm, "Utopian Biopolitics: Reproductive Policies, Gender Roles, and Sexuality in Nazi Germany and the Soviet Union", **Beyond Totalitarianism Stalinism and Nazism Compered**, Ed.: Michael Geyer, Sheila Fitzpatrick, 2009, p. 114-115.

Federal Almanya Cumhuriyeti (Batı Almanya) kurulurken, Sovyet işgalinde bulunan doğu kesiminde Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya) kurulmuştur.⁴⁰⁴

1950'lerin başında Doğu Almanya'nın sınırları içindeki halktan yılda ortalama 200 bin kişinin Batı'ya kaçması sebebi ile Doğu Almanya'da nüfusun durağan hale gelmesi 1961 yılında Berlin Duvarı'nın örülmesi ile yeni bir süreci başlatmıştır⁴⁰⁵.

Özellikle Doğu Almanya'da nüfusun durağan hale gelmesini ve azalmasını önlemek için aile yapısının geliştirilmesi ve korunmasına yönelik nüfus politikalarının uygulandığı görülmektedir. Bu bağlamda Doğu Almanya'da doğum ve istihdam konusunda “dual-earner” uygulaması kapsamında erkek ve kadının aynı anda çalışma yaşamında yer almalarını sağlamaya yönelik politikalar ön plana çıkarılmıştır.⁴⁰⁶ Buna karşın Batı Almanya'da erkeğin evin ihtiyaçlarını temin ettiği “bread-winner”, kadının daha çok ev işleri ve çocuk yetiştirme ile ilgili rolleri üstlendiği bir sistem hâkim olmuştur.⁴⁰⁷

Nazi Almanyası döneminde uygulanan Pro-Natalist politikaların bu dönemde devam etmesi her iki dönemin nüfus politikaları bakımından benzerlik göstermesine neden olsada, Batı Almanyalı politikacılar Nazi Almanyası dönemi Pro-Natalist uygulamaların farklı amaç taşıdığını ileri sürmüşlerdir. 1960'ların ortasına kadar evlilik yaşının düşmesi ve yüksek oranlı evlilik eğilimleri ile doğurganlık hızlarında her iki Almanya'da da önemli artışlar yaşandığı gözlenmiştir.

Ancak 1970'lerle beraber önceki yıllarda Batı'ya geçişlerin bir sonucu olarak Doğu Almanya'nın nüfusu önemli ölçüde azalmaya başlamıştır. Bu bağlamda Doğu Almanya'da yasalar çıkarılarak Pro-Natalist politikaların anayasal temele oturtulması hedeflenmiştir. Yapılan düzenlemeler çerçevesinde Pro-Natalist politikaların öncelikli hedefleri; aileye yönelik toplumsal farkındalığı arttırmak, çocukların her türlü

⁴⁰⁴ Imanuel Geiss, “The Federal Republic of Germany in International Politics Before and After Unification”, **The Federal Republic of Germany Since 1949 Politics Society and Economy Before and After Unification**, Ed.:Klaus Larres, Panikos Panayi, USA, Routledge, 1996, p. 142.

⁴⁰⁵ **A.e.**, p. 150.

⁴⁰⁶ Anke Radenacker v.d., “Family Policies: Germany (2014)”, (Çevrimiçi): <http://www.perfar.eu/policy/family-children/germany>, 02 Ekim 2015.

⁴⁰⁷ Lynn Duggan, Alice Luck, “European Family Policies and Their Impact on Labor Force Inclusion: Comparing Pre and Post Unification”, European Union Center for Excellence Indiana University, 2008, p. 2.

maliyetinin toplum tarafından karşılanmasını sağlamak, analık durumu ve ekonomik aktivitenin uzlaştırılmasını sağlayarak bu yönde aile kurumunu destekleyen düzenlemelerle evlilikleri arttırmak, ücretsiz materyel kullanımı ile ve ideolojik açıdan aileleri daha fazla sayıda çocuk sahibi olmaya yönlendirerek pozitif tedbirler geliştirmek vb. olarak sıralanmaktadır.⁴⁰⁸

Yukarıda sıralanan tüm Pro-Natalist tedbirlere rağmen 1970'lerin ortasından itibaren dünyada sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen değişimlerin etkisi ile arzulanan hedeflere ulaşamamıştır. Böylece Batı Almanya'da 1975 yılından itibaren doğurganlık hızı 1,5 seviyesinde seyretmiştir. Böyle bir durumun ortaya çıkışında günlük bakım merkezlerinin öğleden sonra hizmet vermemesi, aynı ailede iki ebeveyninde çalışması, doğum nedeni ile kadının işten ayrılmasının oluşturacağı masraflar vb. faktörler etkili olmuştur.

Bu bağlamda Almanya'da çalışan ve çocuk sahibi olan kadınların doğum sonrası çocuk bakımını sağlayabilmeleri için bir ila üç yıl arası çalışma sürelerinin kısaltılması ve bekâr annelere kreş yardımında öncelik sağlanması yönünde Pro-Natalist uygulamalar gündeme getirilmiştir. 1984 yılında uygulamaya konan üçüncü çocuğunu dünyaya getiren annelere bir buçuk yıl ücretli doğum izni verilmesi Almanya'da çalışan kadınlar açısından önemli bir uygulama olarak kabul edilmiştir.

409

Berlin Duvarı'nın 1990 yılında yıkılması ile Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sonrası politik ve ekonomik sistemin değişimi, refah uygulamalarını da değiştirmiştir. Birleşme ile Doğu Almanya'da çocuk sahibi kadınlar aile ve istihdam arasında seçim yapmak durumunda kalırken, Batı Almanya'da evin ihtiyaçlarının erkek tarafından karşılandığı geleneksel yaklaşım ve devletin para yardımı sağlaması kadınların işgücü piyasasına katılmak yerine evde çocuk bakımını tercih etmelerine neden olmuştur. Birleşme sonrasında Doğu Almanya'da erkeklere nazaran kadınlar arasında işsizliğin daha fazla görülmesi ve güvenli istihdamın azalması gelecek belirsizliğinin de etkileri ile doğum oranlarında azalmaya neden olmuştur. Buna karşın

⁴⁰⁸ Höhn, a.g.e., p. 463-464.

⁴⁰⁹ A.e., p. 463.

birleşme sonrasında da genel olarak birleşme öncesindeki aile yapısının ve bu yapının sosyal hayata yansımalarının hâkim olduğu görülmektedir.⁴¹⁰

Birleşme sonrasında da Almanya’da aileleri daha fazla sayıda çocuk sahibi olmaya teşvik etmek için çeşitli tedbirler geliştirilmiştir. Bu kapsamda temelleri 1975’e dayanan ve çocuk doğurmanın aileye yönelik harcamalarda meydana getireceği baskıyı telafi amacı taşıyan çocuk parası ödemeleri önemli bir Pro-Natalist politika olarak ifade edilmiştir. Ayrıca ailenin gelir durumunun düşük olması halinde her çocuk başına çocuk parası zammı da ödenerek çocuk sahibi olmayı engelleyen koşulların önüne geçilmesi hedeflenmiştir.⁴¹¹

Çocuk parası adı altında gerçekleştirilen bu ödemeler, ebeveynler sigortalı olsun veya olmasın birinci ve ikinci çocuk için 2015 yılı verilerine göre aylık 188 Euro olup, üçüncü çocuk için bu miktar 194 Euro, dördüncü çocuk ve üzeri için ise 219 Euro olarak hesaplanmıştır. Bu durumda dört çocuklu bir ailenin alacağı çocuk parası 789 Euro’dur. 2016 yılı itibari ile Almanya’da birinci ve ikinci çocuk için 190 Euro, üçüncü çocuk için 196 Euro, dördüncü çocuk ve üzeri için 221 Euro ödenmesi esas alınmıştır.⁴¹²

Çocuk parası olarak yapılan bu ödemeler, çocuk 18 yaşını doldurana kadar her ay düzenli olarak hükümet tarafından yapılmaktadır. Yükseköğrenim görülmesi durumunda 25 yaşına kadar çocuk parası alınabilmektedir.⁴¹³ Çocuk 18 yaşını doldurduğunda gelir testi sonucuna göre çocuk parası ödemesi yapılmaktadır. Çocuğun işsiz olması durumunda 21 yaşına kadar ödeme yapılırken, 1982 yılı öncesinde doğan ve eğitimi devam edenler için 27 yaşına kadar, 1982 yılı ve sonrasında doğanlar için ise eğitimleri devam ettiği sürece 25 yaşına kadar çocuk parası ödenmektedir.⁴¹⁴ Dünyaya gelen çocuğun engelli olması durumunda ise çocuk parası yaş kriteri aranmaksızın verilmektedir. Çocuk parası ödemesi özellikle herhangi

⁴¹⁰ Duggan ve Luck, **a.g.e.**, p.4.

⁴¹¹ Ali Seyyar, “Federal Almanya’da Ailenin Sosyal Güvenliği”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:1, Cilt:14, Ocak 2000, 2000, s. 13-14.

⁴¹² Kindergeld, “Kindergeld Ratgeber 2015”, (Çevrimiçi): www.kindergeld.org, 15 Ekim 2015.

⁴¹³ Carl Haub, James Gribble, “The World At 7 Billion”, **Population Bulletin**, Vol. 66, No:2, July 2011, 2011, p. 11.

⁴¹⁴ Elyse Rene Osterday, “Government Policy and Total Fertility Rates: An Analysis of Germany in Stage Five of The Demographic Transition Model”, (Master Thesis, Toledo University), Ohio, 2013, p. 83.

bir geliri ya da sosyal güvencesi olmayan aileler için önemli bir ek gelir sağlamaktadır.⁴¹⁵ Ayrıca vergi muafiyetinden yararlanamayanlar için de çocuk parası aile yapısını koruyucu etkisi ile önemli bir Pro-Natalist tedbirdir.

Almanya’da ebeveynce kullanılmak şartı ile yenidoğan bakım ücreti adı altında hükümet tarafından ailelere ödeme yapılmaktadır. Bu uygulamanın sebebi babaların da çocuk bakımında aktif olarak yer almalarını sağlamaktır. Bu ücret minimum 300 Euro’dan başlayıp maaşla orantılı olarak 1800 Euro’ya kadar çıkmakta veya maaşın % 67’si olarak hesaplanmaktadır.⁴¹⁶

Almanya’da doğum yapan annelere çocuk bakımı parası 1986 yılında on ay süre ile ödenirken, 1993 yılında bu süre yirmi dört aya çıkarılmış daha sonra 36 aya yükseltilmiştir. Bu süre zarfında anne yeni bir doğum yaparsa ve ikiz doğum gerçekleşirse her çocuk için ayrı ödeme yapılmaktadır. Çocuğun bakımını üstlenen anne veya babanın çocuk bakımı parasından faydalanabilmesi için bir işyerinde haftada 19 saatten fazla çalışmaması gerekmektedir. Haftalık 19 saati aşan çalışmalarda bakımı üstlenen ebeveyne ödenen çocuk bakımı parası kesilmektedir.⁴¹⁷

Buna karşın çocuk bakımını üstlenen ebeveynin gelir durumunun çocuk bakımını üstlenecek düzeyden düşük olması halinde tekrar çocuk bakımı parası ödemesi yapılabilmektedir. Çocuk bakımı parası için yılda ortalama 900 milyon Euro harcanmış ve bu uygulama 2015 yılına kadar sürmüş olup bu süre sonrasında bakım parasının kadın istihdamını önlediği ve bakım parasının federal hükümetten öte eyaletlerin ilgilenmesi gereken bir konu olduğu yönündeki iddialar karşısında Federal Anayasa Mahkemesi Bakım Parasını iptal etmiştir. Bu bağlamda çocuk bakımı parasının aile politikalarını desteklemek için anaokulları kapsamında kullanılması kararlaştırılmıştır.⁴¹⁸

Pro-Natalist politikalar kapsamında Almanya’da nüfusu artırma amacı taşıyan diğer uygulamalar; geniş ailelere yönelik ucuz konut sağlanması, ücretsiz ya da düşük ücretli tatil imkânları, üç ve üzeri çocuğu bulunan ailelere/ebeveynlere uygun iş

⁴¹⁵ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, a.g.e, s. 100.

⁴¹⁶ Haub ve Gribble, a.g.e., p. 11.

⁴¹⁷ Seyyar, **Federal Almanya’da Ailenin Sosyal Güvenliği**, a.g.e., s. 13-14.

⁴¹⁸ Almanya Bülteni für Deutschland, “Bakım Parası Yasası İptal Edildi”, (Çevrimiçi), <http://www.almanyabulteni.de/haberler/bakim-parasi-yasasi-iptal-edildi>, 20 Temmuz 2016.

fırsatları sunulması ve vergi indirimleri olarak sıralanmaktadır.⁴¹⁹ Çocuk sahibi ailelerin gelirinin 63.000 Euro'nun üzerinde olması (tek ebeveynli ailelerde bu miktar 33.500 Euro olarak hesaplanmıştır) durumunda aile vergi indirimi bakımından uygun görülmektedir. Ayrıca tek ebeveynli ailelerde ailenin geçimini temin eden tek bireyin olması nedeni ile aileye her çocuk için 1.308 Euro tutarında vergi indirimi yapılmaktadır.⁴²⁰

Almanya'da 1990'ların sonuna doğru kadın ve aileyi odak alan çalışmalar ekseninde, doğum izni doğumdan önce altı, doğumdan sonra sekiz hafta olarak belirlenmiş, doğum izni süresince kadına günlük 13 Euro (günümüzdeki değere çevrildiğinde) ödenmiştir. Bunun yanısıra doğumları arttırmaya yönelik çocuk bakım hizmetleri ve iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin kapsamı da genişletilmiştir.

Çalışan kadınların iş ve aile yaşamı arasındaki dengeyi sağlaması için aile dostu politikalar 2000'li yıllarla beraber yoğun bir biçimde hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda Almanya'da nüfusun yaşlanması ve azalmasını önlemeye yönelik Pro-Natalist politikalar 2002 yılından bu yana hızla geliştirilmektedir. Alman hükümeti doğurganlık hızındaki azalma ile çocuk nüfusunun azalmasını nüfusun yaşlanması ve azalması bakımından önemli bir tehlike olarak gördüğü için evli çiftlere veya ailelere federal bütçeden 200 milyar Euro'nun üzerinde harcama yapmaktadır.⁴²¹

Günümüz çocuk nüfusu Almanya için yakın dönemde çalışma çağındaki nüfusu arttırarak ekonomik gelişimi ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamanın en önemli kaynağı olarak görülmektedir. Bu sebeple Almanya için Pro-Natalist politikalar giderek önem kazanmaktadır.⁴²²

⁴¹⁹ Höhn, **a.g.e.**, p. 464.

⁴²⁰ Radenacker v.d., **a.g.e.**, s.y.

⁴²¹ American Institute for Contemporary German Studies, "An Aging Germany in a Young World Adopting to Demographic Changes", (Çevrimiçi): <http://www.aicgs.org/publication/an-aging-germany-in-a-young-world/>, 03 Ekim 2015.

⁴²² Seyyar, **Federal Almanya'da Ailenin Sosyal Güvenliği, a.g.e.**, s. 18-19.

2.2.1.3. Almanya’da Demografik Değişim Süreci

2.2.1.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi

Demografik değişimin önemli bir belirleyicisi olan doğumlar kişilerin üretken olarak nitelendirildikleri dönemlerdeki tercihlerine bağlıdır. Bu durumda kadın başına düşen çocuk sayısı, annenin yaşı, sağlık durumu, ailenin sosyo-ekonomik durumu, sosyo-kültürel yapılarıdaki değişimler vb. faktörler doğumlardaki artış ya da azalışların temel sebepleri olarak gösterilmektedir.

Almanya’da İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş süresince kaba doğum oranlarında önemli bir azalış meydana geldiği görülürken, savaş sonrasında kaba doğum oranlarında yeniden bir artış yaşanmıştır. 1950-1955 yılları arasındaki bu süreçte kaba doğum oranlarının ‰ 15,6, kaba ölüm oranlarının ‰ 11,1 doğal nüfus artış hızının ‰ 4,5 olarak seyrettiği Tablo 11’de görülmektedir.

Bu süreç nüfusun kendisini yeniden toplarlama dönemi olarak nitelendirilip, 1960-1965 yılları arasında doğal nüfus artışı savaş öncesi Almanya’daki nüfus artışını geçmiştir. Almanya’da 1960-1965 yılları arasında doğal nüfus artış hızı ‰ 5,7 olup bu oran ile savaş öncesi dönemde Almanya’nın sahip olduğu doğal nüfus artışı yeniden sağlanmıştır. Almanya’da 1960-1965 yıllarından itibaren günümüze kadar geçen sürede doğal nüfus artışında yüksek bir seviye yakalayamamıştır. Almanya’da 1970 yılından itibaren kaba doğum oranları azalmış, kaba ölüm oranları kaba doğum oranlarını geçmiş ve doğal nüfus artış hızı eksiye dönmüştür. 1970-1975 yılları arasındaki beş yıllık süreçte Almanya’da kaba doğum oranları ‰ 11,4, kaba ölüm oranları ‰ 12,4 olup, doğal nüfus artış hızı ‰ -1’e düşmüştür.

Almanya’da kaba doğum oranları 1950-1990 yılları arasında oldukça değişken bir yapı göstermiş olmakla birlikte, doğal nüfus artış hızının 1970 yılı sonrası negatif bir eğilim gösterdiği Tablo 11’de görülmektedir. Almanya’da 2025 yılı sonrasında da doğal nüfus artış hızının gerileyeceği tahmin edilirken 2050 yılında doğal nüfus artış hızının mevcut dinamiklere göre ‰ -6 seviyesine düşmesi beklenmektedir. Almanya’da kaba doğum ve ölüm oranları arasındaki farkın giderek büyümesinin ve doğal nüfus artışının negatif seyir izlemesinin temel nedenleri, öncelikle kaba doğum oranlarındaki düşme olarak açıklanmaktadır. Bu durumda ilerleyen dönemlerde yaşlı

nüfusun artması ile yaşlı nüfus ölümlerinin de giderek artacak olması neticesinde kaba ölüm oranları artacağı için 2015 yılı ve sonrası için Almanya’da doğumlardaki düşüş karşısında ölümlerdeki artışın giderek hızlanacağı yeni bir tablo ile karşılaşılması da beklenmektedir.

Tablo 11: Almanya’da Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (‰)
(1950-2050)

Yıllar	Kaba Doğum, Ölüm Oranı, Nüfus Artış Hızı (‰)		
	Kaba Doğum Oranı	Kaba Ölüm Oranı	Doğal Nüfus Artış Hızı
1950-1955	15,6	11,1	4,5
1955-1960	16,6	11,6	5
1960-1965	17,6	11,9	5,7
1965-1970	16,0	12,3	3,7
1970-1975	11,4	12,4	-1
1975-1980	10,3	12,4	-2,1
1980-1985	10,7	12,2	-1,5
1985-1990	10,9	11,8	-0,9
1990-1995	9,9	11,3	-1,4
1995-2000	9,6	10,7	-1,1
2000-2005	8,7	10,3	-1,6
2005-2010	8,3	10,3	-2,0
2010-2015	8,3	10,8	-2,5
2015-2020	8,7	11,3	-2,7
2020-2025	8,7	11,6	-2,9
2025-2030	8,4	12,0	-3,6
2030-2035	8,1	12,2	-4,1
2035-2040	7,9	12,6	-4,7
2040-2045	7,9	13,2	-5,3
2045-2050	8,1	14,1	-6

Kaynak: UN, “Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Öte yandan İkinci Dünya Savaşı öncesi Almanya’da doğurganlık hızı 2,5 iken 1960 yılı sonrası beş yıllık süreçte ortalama doğurganlık hızının 2,47 seviyesine yükseldiği ve neredeyse eski hızını yakaladığı da Tablo 12’de görülmektedir. Tablo 12’ye göre 1965 yılı sonrası Almanya’da doğurganlık ve nüfus artış hızları giderek düşmeye başlamıştır. Bu bağlamda öncelikle 1965-1970 yılları arasında Almanya’da doğurganlık hızı 2,36 seviyesine inmiştir. 1970-1975 yılları arasında doğurganlık hızının 1,71’e gerilemesi doğurganlıktaki en hızlı düşüşlerin 1975 yılı ve sonrası

gerçekleştiğini göstermektedir. Böylelikle doğurganlık hızlarında kısa sürede ve hızla meydana gelen düşüşler, nüfus artış hızlarının negatif seyrine neden olmuştur.⁴²³

Doğurganlıktaki düşüşlerin temel sebebi, anne olma yaşının ilerlemesidir. Almanya’da 2000 yılı öncesinde kadınların çoğunlukla 20-30 yaş arasında anne oldukları gözlenirken, 2005 yılında anne olma yaşı 30-40 yaşa yükselmiştir. Bu durumda 1990-2008 yılları arasında kadınların ilk çocuklarına sahip olma yaşı 1,8 yıl artmıştır. Böylelikle doğurganlık hızı, nüfus artış hızı ve kaba ölüm ve doğum oranlarından elde edilen bilgiler 2000 yılından itibaren Almanya’da nüfusun hızla azaldığını ortaya koymaktadır. Bu durumda Almanya için 2021-2050 yılları arasında temel demografik göstergeler bağlamında gerçekleşmesi muhtemel üç durum üzerinde durulmaktadır.

Bunlardan ilki, Almanya’da mevcut demografik koşullar altında 2020 yılına kadar doğurganlık hızının 1,4’ler seviyesinde olacağı ve 2020 yılına kadar kadınlarda doğum yaşının 1,6 yıl daha artacağı yönündedir. Bu eğilimle 2050 yılında 1,6 olması beklenen doğurganlık hızının 2060 yılında 1,4 seviyesine gerileyeceği düşünülmektedir.

İkinci durum ise, 30 yaş altı kadınların doğurganlık hızının sabit kalması, buna karşın 30 yaş ve üzeri kadınların doğurganlık hızının beklenenin üzerinde artması yönündeki beklentidir. İkinci durumun gerçekleşmesi halinde uzun süreli çocuksuzluk durumunun yaşanmayacağı ileri sürülmektedir. Böyle bir durumda çocuk sahibi olma yaşının 2015 yılına kadar 1,1 yıl artması ve 2026-2060 yılları arasında doğumlarda bir değişme yaşanmaması beklenmektedir. Böylece doğurganlık hızının yavaş bir artışla 1,6 seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir.⁴²⁴

⁴²³ Haub ve Gribble, **a.g.e.**, p.11.

⁴²⁴ DESTATIS, **Germany’s Population by 2060 Results of the 12th Coordinated Population Projection**, Germany, Published by Federal Statistic Office, 2009, p. 28.

Tablo 12: Almanya’da Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızı (%)
(1950-2050)

<i>Yıllar</i>	Doğurganlık Hızı	Nüfus Artış Hızı (%)
1950-1955	2,13	4,3
1955-1960	2,29	5,2
1960-1965	2,47	7,5
1965-1970	2,36	6,2
1970-1975	1,71	0,8
1975-1980	1,51	-1,3
1980-1985	1,46	-1,5
1985-1990	1,43	3,6
1990-1995	1,30	6,6
1995-2000	1,35	0,7
2000-2005	1,35	-1,6
2005-2010	1,36	-2,0
2010-2015	1,39	0,6
2015-2020	1,44	-0,7
2020-2025	1,47	-1,1
2025-2030	1,51	-1,7
2030-2035	1,54	-2,3
2035-2040	1,57	-2,8
2040-2045	1,59	-3,4
2045-2050	1,62	-4,0

Kaynak: UN, “Average annual rate of population change by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015; UN, “Total fertility by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

Üçüncü durumda ise, genç kadınlarda doğurganlık hızının azalması ile birlikte 30 yaş ve üzeri kadınların doğurganlık oranının artmasına karşın toplam doğurganlığın giderek azalmasına yönelik beklentidir. Bu durumda 2060 yılı ile kadınlarda doğum yaşının iki yıl yükseleceği ve doğurganlık hızının 1,2 seviyesine gerileyeceği düşünülmektedir.⁴²⁵

⁴²⁵ A.e., p. 28.

2.2.1.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi

Almanya’da tarihsel süreçte gıda ve sağlık teknolojilerinin gelişimi, hijyen koşullarındaki iyileşmeler ve savaşların sona ermesi ile birlikte doğumda beklenen yaşam sürelerini artmaya başlamıştır.⁴²⁶

Almanya’da 20. yy.’ın ortalarında ölüm oranlarının öncelikle bebeklerde, ardından çocuklarda azalışa geçtiği görülürken, 20.yy.’ın sonuna doğru yaşlı nüfustaki ölümlerin de giderek azaldığı gözlenmiştir. Böylece 20. yy.’ın ikinci yarısına kadar Almanya’da doğumda beklenen yaşam süreleri en hızlı artışını göstermiştir. Almanya’da doğumda beklenen yaşam süresini gösteren Tablo 13 incelendiğinde; İkinci Dünya Savaşı sonrası 1950-1955 yılları arasındaki süreçte doğumda beklenen yaşam süresi ortalama 67,53 yıl olup bu süre erkekler için 66,3 yıl, kadınlar için 69,6 yıldır. Almanya’da 1980 yılı sonunda doğumda beklenen yaşam süresi toplamda 72,3 yıla yükselmişken, 1990 yılı sonunda bu süre 75 yıla, 2000 yılı itibarı ile de 75,8 yıla çıkmıştır. Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi öncesi doğumda beklenen yaşam süreleri arasındaki fark 1990 yılı sonrası iki Almanya’nın birleşmesi ile azalmaya başlamış olup, 2011 yılında arada önemli derecede bir fark kalmadığı gözlenmiştir. Bu durum birleşme sonrası Almanya’da kamu bütçesinden sosyal harcamalara (sağlık ve emeklilik) aktarılan payın artışından kaynaklanmıştır.⁴²⁷ Böylece birleşme öncesi sağlığa yapılan transferlerle doğumda beklenen yaşam süreleri farkı iki Almanya açısından büyük ölçüde kapanmıştır.

Almanya’da 2000-2005 yılları arasında doğumda beklenen yaşam süresi 78,5 yıla yükselmiştir. Bu durum bir önceki beş yıllık süreç (1995-2000) ile karşılaştırıldığında, iki beş yıllık dönem arasında doğumda beklenen yaşam sürelerinin yaklaşık üç yıl arttığı görülmektedir. Bu artış daha önceki dönemler ya da daha sonraki dönemlerle karşılaştırıldığında hızlı bir artış olarak kaydedilmiştir.

⁴²⁶ Almanya’da 130 yıl önce erkekler için doğumda yaşam beklentisi ortalama 35,6 yıl olup, kadınlar için bu rakam 38,4 yıl olarak hesaplanmıştır. Bkz.: **A.e.**, p. 28.

⁴²⁷ Emeklilik ve sağlık alanında Doğu Almanya’ya yapılan her 1 Euro’luk yatırım, ortalama yaşam süresini 3 saat civarında uzatmıştır. Bkz.: Tobias C. Vogt, Fanny A. Kluge, “Can Public Spending Reduce Mortality Disparities? Findings From East Germany After Reunification”, **The Journal of The Economics of Ageing**, 5, 2015, p. 7-8.

**Tablo 13: Almanya’da Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi (Yıl)
(1950-2050)**

Yıllar	Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)		
	Kadın	Erkek	Toplam
1950-1955	69,60	65,30	67,53
1955-1960	71,31	66,30	68,91
1960-1965	72,56	67,12	69,98
1965-1970	73,42	67,61	70,67
1970-1975	74,07	67,89	71,15
1975-1980	75,33	68,89	72,31
1980-1985	76,68	70,20	73,65
1985-1990	77,99	71,59	75,00
1990-1995	79,00	72,45	75,88
1995-2000	80,24	73,94	75,88
2000-2005	81,38	75,58	78,50
2005-2010	82,34	77,07	79,76
2010-2015	83,06	78,18	80,65
2015-2020	83,77	79,28	81,54
2020-2025	84,47	80,39	82,44
2025-2030	85,13	81,45	83,30
2030-2035	85,78	82,37	84,09
2035-2040	86,41	83,14	84,78
2040-2045	87,07	83,85	85,46
2045-2050	87,67	84,52	86,10

Kaynak: UN, “Life expectancy at birth (for both sexes and combined) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

1950-2050 yılları arası tüm dönemler her iki cinsiyet bakımından incelendiğinde; doğumda beklenen yaşam sürelerinin kadınlarda erkeklere göre 4-6 arasında fazla olduğu görülmektedir. Son verilere göre Almanya’da 2010-2015 yılları arasında doğumda beklenen yaşam süresi toplamda 80,65 yıl olup bu rakam erkekler için 78,18 yıl, kadınlar için 83,06 yıldır. 2020-2025 yılları arasındaki beş yıllık süreç için doğumda beklenen yaşam sürelerinin toplamda 82,44 yıla ulaşacağı düşünülmektedir. Mevcut eğilimlerin devamı halinde doğumda beklenen yaşam sürelerinin 2045-2050 döneminde 86,10 yıla ulaşması beklenmektedir.

2.2.1.3.3. Göçlerdeki Değişim

Almanya'da İkinci Dünya Savaşı'nın ardından net göç hızı düşmüş, ülkede önemli çapta bir işgücü sorunu yaşanmıştır. Bu durumda işgücü açığını kapatma amacı ile farklı ülkelerle Almanya arasında ikili işbirliği anlaşmaları düzenlenmiştir. Buna göre, 1955 yılında öncelikle İtalya ile, 1960 yılında ise İspanya ve Yunanistan ile Almanya arasında işgücü anlaşmaları yapılmıştır. Ardından 1961'de Türkiye, 1963'te Fas, 1964'te Portekiz, 1965'te Tunus ve 1968 yılında Yugoslavya ile anlaşmalar gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşmalar ile Almanya'da işgücü açığı kapatılmaya çalışılmıştır. Böylelikle 1960 yılında Almanya'da yabancıların toplam sayısı Almanya'nın 1960 yılındaki toplam nüfusunun % 1,2'sine ulaşmıştır.⁴²⁸

Bu bağlamda Almanya'da tarihsel süreçlerde net göç hızı ve göçmenlerin net sayısının gösterildiği Tablo 14 incelendiğinde; savaş sonrası 1950-1955 yılları arasındaki süreçte savaşın etkisi ile net göç hızının eksi % 0,1'lere düştüğü görülmektedir. Bu süreçte ülkede net göçmen sayısında 42 bin kişilik bir azalma yaşanmıştır. Böylece Almanya'da nüfusun azalmasına göçmen nüfustaki azalma da eklenince işgücü arzı düşmüştür.⁴²⁹ Bu durumda yukarıda sıralanan ülkelere işgücü temini ile 1955-1970 yılları arasında ülkede net göç hızının pozitif döndüğü ve net göçün giderek arttığı görülmüştür.

1965-1970 yılları arasında net göç hızı % 2,4, net göçmen sayısı 918 bin kişidir. 1970'lerin ortasına kadar Almanya'ya göç artmış olup önce işgücü göçü şeklinde başlayan göç dalgası ailelerin de katılımı ile yabancı göçüne dönüşmüştür. 1980-1985 döneminde Almanya'da net göç hızı ve net göçmen sayısı sıfır olarak kaydedilmiştir. Bunun temel sebebi Avrupa Komisyonu ve AB üyesi olmayan ülkelere getirilen emek

⁴²⁸ Milazım Koçtürk, "Almanya'ya Göçün Tarihi", (Çevrimiçi): www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi210.html, 23 Ekim 2015; Benjamin Elsner, Klaus F. Zimmermann, "10 Years After: EU Enlargement, Closed Borders, and Migration to Germany", IZA Discussion Paper Series, No.7130, 2013, p.14.; Veysel Oezcan, "Germany: Immigration in Transition", (Çevrimiçi): www.migrationpolicy.org/article/germany-immigration-transition, 23 Ekim 2015.

⁴²⁹ UN, "Net migration rate by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

göçü kısıtlamaları ve yasaklamalardır. Bu durum sadece net göçte algılanabilir bir düşüş oluşturmamış tam tersine göçteki dalgalanmaları da değiştirmiştir.⁴³⁰

Tablo 14: Almanya’da Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)

<i>Yıllar</i>	Net Göç⁴³¹ Hızı (%)	Göçmenlerin Net Sayısı
1950-1955	-0,1	- 42.000
1955-1960	0,1	40.000
1960-1965	1,8	667.000
1965-1970	2,4	918.000
1970-1975	1,8	714.000
1975-1980	0,7	289.000
1980-1985	0	0
1985-1990	4,4	1.711.000
1990-1995	8,1	3.233.000
1995-2000	1,8	744.000
2000-2005	0,0	1.000
2005-2010	0,1	32.000
2010-2015	3,1	1.250.000
2015-2020	1,9	750.000
2020-2025	1,9	750.000
2025-2030	1,9	750.000
2030-2035	1,9	750.000
2035-2040	1,9	750.000
2040-2045	2,0	750.000
2045-2050	2,0	750.000

Kaynak: UN, “Net migration rate by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

1980-1985 döneminde ekonomik gelişmede yaşanan yavaşlamalar ve Almanya’daki Bebek Patlaması Kuşağı’nın işgücü piyasasına girişi de bu dönemde yabancı işgücü alımını azaltmıştır.⁴³² Buna karşın Almanya’da 1985-1990 yılları arasında net göç hızı tekrar artış göstermiş ve % 4,4’e ulaşmıştır. Net göçmen sayısı ise 1 milyon 711 bin kişidir. Böylece net göç hızı ve göçmenlerin sayısında artış

⁴³⁰ Klaus F. Zimmermann v.d., **Immigration Policy and the Labor Market The German Experience and Lessons for Europe**, Heidelberg, Springer Verlag, 2007, p. 19.

⁴³¹ Net Göç; “Bir yerleşim biriminin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farkı ifade” etmektedir. Bu kapsamda Net Göç Hızı ise; “Belirli bir yerleşim biriminin net göç eden nüfusunun iki sayım dönemi arasındaki ortalama toplam nüfusa oranıdır.” Bkz.: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, “Kentleşme Şurası 2009”, **Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu Ankara Nisan 2009**, 2009, s. 8.

⁴³² Rainer Münz, Ralf E. Ulrich, “Changing Patterns of Immigration to Germany, 1945-1977”, (Çevrimiçi): <https://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=69>, 24 Ekim 2015.

yaşanmıştır. 1988 yılında Almanya’da yabancıların sayısı toplam nüfusun % 7,3’üne ulaşmıştır.⁴³³ 1985-1990 yılları arasında Almanya’da net göç hızı ‰ 8,1, göçmen sayısı 3 milyon 233 bin kişidir. Bu süreç sonrası net göç hızı azalış göstermekle beraber, 2000-2005 döneminde Almanya’da göç durma noktasına gelmiştir. Savaş sonrası net göç azalışı ve 1980-1985 dönemindeki net göçün sıfıra düşmesi bir yana bırakılırsa bu düşüş Almanya’da son elli yıllık süreç içerisinde göçe bağlı nüfus değişimi açısından önemli bir kayıp olarak nitelendirilmiştir.

2005-2010 yılları arasında net göçte bir miktar artış yaşansa da, 2010 yılına kadar Almanya’ya çok sayıda göçmen gelip net göç dengede tutulmaya çalışılsa da net göç hızı genel olarak düşük kalmıştır. Bu durum 2005 yılında çıkarılan Göç Yasası’ndan kaynaklanmaktadır. Yasa ile yüksek nitelikli kişileri Almanya’ya çekmeye odaklanılmış, aile birleşmelerinde eşlerden Almanca yetkinliği istenmiştir. Ayrıca AB’ye 2004 yılında katılan üyelerden emeğin serbest dolaşımına 1 Mayıs 2011’e kadar kısıt getirilmesi de net göçte azalmalara neden olmuştur.⁴³⁴ Buna karşın 2010-2015 yılları arasında Almanya’da net göç hızı yeniden artmış ve ‰ 3,1’e çıkmıştır. Net göçmen sayısı ise 1 milyon 250 bin kişiye ulaşmıştır.

Göçün ülkedeki nüfus yapısını etkilemesi bakımından Almanya’da uluslararası göç yaş ve cinsiyetler bakımından değerlendirildiğinde; göçmenlerin ‰ 41’ini kadınların, ‰ 59’unu erkeklerin oluşturduğu, ayrıca Almanya’da göçmenlerin ‰ 70’inin 20-44 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Göçmenlerin ‰ 27’sini ise genç kadınlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda genç ve kadın nüfusun Almanya’ya göçünün doğumlar üzerinde pozitif bir etki oluşturacağı düşünülmektedir.⁴³⁵

Almanya’da 2013 yılı verilerine göre 16 milyon 500 bin kişi göçmen kökenlidir. Bu sayı toplam nüfusun ‰ 20,5’ini kapsamaktadır. Göçmen kökenli olan nüfusun üçte biri Almanya’da doğmuş olmakla beraber geri kalan üçte ikilik grup Almanya dışında doğup özellikle diğer AB ülkelerinden Almanya’ya gelmiştir. Küresel yaşlanma eğilimleri ile Almanya’da 2015 yılından sonra net göç hızının düşeceği düşünülürken

⁴³³ Oezcan, **a.g.e.**, p. 1.

⁴³⁴ Iris Hobmann, Margret Karsch, “Germany’s Integration Policies”, (Çevrimiçi): www.berlin-institut.org/en/online-handbookdemography/population-policy/germanys-integration-policy.html, 23 Ekim 2015.

⁴³⁵ Edmonston, **a.g.e.**, p. 540.

2050 yılına kadar durağana yakın bir net göç hızı ile karşılaşılması da beklenmektedir. Böylece göçün demografik değişimin önüne geçmede kesin çözümler sunacak bir faktör olamayacağı da ifade edilmektedir.⁴³⁶

2.2.2. Çin

Doğu Asya ülkesi olan Çin, WB 2015 yılı verilerine göre 10,8 trilyon dolar (69 trilyon Yuan) GSYİH'si ile dünyanın ikinci büyük ekonomisidir.⁴³⁷ Çin'de KBDG 7 bin 924 dolardır.⁴³⁸ GSMH'nin sektörel dağılımında tarım % 9,2 sanayi % 42,7 hizmetler % 48,1 paya sahiptir.⁴³⁹ Çin İstatistik Ofisi 2015 yılı verilerine göre Çin'de istihdam oranları tarımda % 29,5 sanayide % 29,9 hizmetlerde % 40,6 olup, işsizlik oranı toplam % 4,09'dur.⁴⁴⁰ Çin'de asgari ücret bölgelere göre aylık 102-210 dolar arasında değişirken, yıllık asgari ücret tutarı ortalama 1,394 dolardır.⁴⁴¹ BM 2015 nüfus verilerine göre Çin'de medyan yaş 37,2 yıl olup, doğumda beklenen yaşam süresi yaklaşık 76 yıl, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oranı % 9,6'dır. Çin kısa süre içerisinde ve hızla yaşlamaya başladığı için demografik değişim sürecinde dikkat çeken bir ülkedir.

Çin'in belirgin bir refah rejimine sahip olup olmadığı ya da Çin'de gerçek manada refah devleti uygulamalarının bulunup bulunmadığı uzun süredir tartışılan bir konu olmuştur. Ülkenin 1980 yılı sonrası piyasa ekonomisine geçişi, dışa açılımı ve 2009 yılı sonrasında kırsal ve kentsel alanlar arasındaki farkın giderek azalmaya başlaması devletin refah uygulamalarında önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu bağlamda günümüzde Çin'in refah devleti olmadığı yönündeki tartışmalar yerini Çin'in hangi refah rejimi kapsamında sınıflandırılabilmesine bırakmıştır. Çin'de sosyal politikalar ekonomik gelişmeye hizmet ettiği sürece desteklenmekle beraber,

⁴³⁶ Bundesministerium des Innern, "Every Age Counts", Çevrimiçi: http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/Themen/Politik_Gesellschaft/further-developement-demographic-strategy.pdf?__blob=publicationFile, 7 Şubat 2016.

⁴³⁷ WB, "China", (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/china>, 23 Ekim 2016; ÜÇİAD, "Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında", (Çevrimiçi): <http://www.tuciad.org.tr/index.php/cin-halk-cumhuriyeti-hakkinda>, 6 Nisan 2016.

⁴³⁸ WB, **GDP Per Capita, a.g.e.**, sy.

⁴³⁹ WB, **Services, etc., value added (% of GDP), a.g.e.**, sy.

⁴⁴⁰ China Statistical Yearbook, "Employment", (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm>, 5 Nisan 2016.

⁴⁴¹ WageIndicator, "China", (Çevrimiçi): <http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/china-custom>, 6 Nisan 2016.

ekonomik gelişme refahın arttırılması için son yıllarda önemli bir faktör olarak da görülmektedir.⁴⁴² Çin’de sosyal politika aktörlerinin hizmet sunumundaki rolleri değerlendirildiğinde, aile, piyasa ve 2002 yılından beri de devletin rolünün (kırsal ve kentsel alanlarda) ön planda olduğu görülmektedir.⁴⁴³ Buna karşın şimdiye kadar gerçekleştirilmiş çalışmalarda Çin’in hangi refah modeli kapsamında değerlendirilmesi gerektiği keskin çizgilerle belirlenememiştir. Öte yandan sosyal politikalarda yaşanan dönüşüm bağlamında Çin’de, liberal (ek emeklilik ve tıbbî sigorta uygulamalarını hayata geçirebilecek özel sigortacılık anlayışı için müsait bir ortam nedeni ile) ve muhafazakâr (sosyal sigorta uygulamalarındaki kapsam genişlemesi nedeni ile) refah devleti uygulamalarının ilerleyen süreçte bir bütünlük içerisinde değerlendirilebileceği de ifade edilmektedir.⁴⁴⁴ Bu değerlendirmelerle birlikte Çin’in bu tez kapsamına alınmasının temel sebebi, sahip olduğu nüfus hacmi ile dünya nüfusunun beşte birlik kısmını oluşturması, ayrıca demografik değişim sürecinin hızla ilerlemesine bağlı olarak gelişmiş ülkelere kıyasla Çin’in kısa süre içinde yaşlı nüfusa sahip bir ülke konumuna gelecek olmasıdır. Nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak Çin’in yaşayacağı pek çok sorun bulunmakla beraber, hızla yaşlanan nüfusu karşısında sosyal güvenlik sistemini diğer ülkelere göre daha geç yapılandırmış olması önemli bir sorundur. Bu bağlamda hali hazırda uygulanan ve yakın gelecekte uygulanması planlanan nüfus odaklı sosyal güvenlik politikaları ile Çin’de sosyal güvenlik sistemini nasıl bir dönüşümün beklediği bu tezde derinlemesine incelenecektir.

Çin’de demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sisteminde yaşanan/yaşanacak köklü dönüşümleri anlayabilmek için öncelikle nüfusun nasıl bir değişim geçirdiği, hangi nüfus politikalarına başvurulduğu, mevcut durum ve gelecek eğilimlerinin ne yönde olduğunu bilmekte fayda vardır. Bu bağlamda tezin bu kısmında Çin’de nüfusun genel yapısı, nüfus politikaları ve demografik değişim sürecinde Çin’de yaşanan değişimler derinlemesine incelenecektir. Böylece tezin üçüncü bölümünde yer alacak olan demografik değişim eksenli, nüfus odak sosyal

⁴⁴² Stein Ringen, Kinglun Ngok, “What Kind of Welfare State is Emerging in China?”, United Nations Research Institute for Social Development Working Paper 2013-2, 2013, p.17.

⁴⁴³ Susanne Schmidt, “China - A Welfare State? The Development of the Welfare Effort in a multi-dimensional Context”, (BA Thesis, Twente University), Holland, 2012, p. 7-8.

⁴⁴⁴ A.e., p.17.

güvenlik reformlarının etkilerinin değerlendirilmesi ve tartışılması için zemin oluşturulacaktır.

2.2.2.1. Çin’de Nüfusun Yapısı

Tarihte bilinen en eski nüfus sayımı M.Ö. 2000 yılında Çin’de yapılmış olmakla beraber, Çin’de modern anlamda ilk nüfus sayımı 1953 yılında gerçekleştirilmiştir. 1953 yılındaki bu sayımda Çin’in nüfusu 583 milyon kişi olarak tespit edilmiştir. Bu sayımla nüfusa ilişkin yaş, cinsiyet, uyruk, kır-kent nüfusu gibi temel veriler bulunmuştur. Bu sayım sonrasında Çin’de 1964, 1982, 1990, 2000 ve 2010 yılında resmi nüfus sayımları yapılmıştır.⁴⁴⁵ Çin’de modern anlamda ilk nüfus sayımından bugüne (altmış yılı aşkın sürede) nüfus 2 katın üzerinde artış göstermiştir. Geçmişten günümüze dünyada en fazla nüfusa sahip ülkenin Çin olması, demografik araştırmalarda Çin’i odak noktası haline getirmiştir. Zamanla değişen dinamiklerle, 1949 yılından itibaren ekonomik, sosyal ve siyasi sorunların çözümlenmesinde nüfusun önemli bir bileşen olduğu görüşü Çin’de giderek yaygınlık kazanmıştır.⁴⁴⁶ Doğu Asya ülkesi olan Çin’de, BM 2015 Nüfus Raporu’na göre toplam nüfus 1 milyar 369 milyon 436 kişi olup, dünya nüfusunun beşte birinden fazlası Çin’de yaşamaktadır. WB 2014 yılı verilerine göre Çin’de nüfusun % 46’sı kırsal, geri kalanı kentsel alanlarda yaşamaktadır.⁴⁴⁷

BM 2015 Dünya Nüfus Raporu bulguları ekseninde Tablo 15 incelendiğinde; Çin’de toplam nüfus içerisinde kadın nüfusu 663 milyon 970 bin kişi olup, erkek nüfusu 705 milyon 466 bin kişidir. Çin’de 100 kadına düşen erkek sayısı 106’dır. Çin’de erkek nüfusu kadın nüfusundan fazla olmakla beraber, bu durum, Çin’de uygulanan nüfus politikaları kapsamında daha ayrıntılı açıklanacağı üzere, Çin’in sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanmaktadır. Çin’de sistemli ilk nüfus sayımı 1953 yılında yapılmış olmakla beraber, 1950 yılında elde edilen kayıtlara göre, toplam nüfus 544 milyon 113 bin kişidir. Bu süreç sonrasında nüfusta devamlı bir artış yaşanmıştır. Çin’de 1950-1980 yılları arasında uygulanan nüfus politikalarının etkisi

⁴⁴⁵ Xiaogang Wu, “Census Undertakings in China: 1953-2010”, Population Studies Center Research Report 14-833 December 2014, 2014, p. 6.

⁴⁴⁶ Asia for Educators, “Issue and Trends in China’s Demographic History”, (Çevrimiçi): http://afe.easia.columbia.edu/special/china_1950_population.htm, 06 Ekim 2015.

⁴⁴⁷ WB, **Rural Population (% of Total Population)**, a.g.e., sy.

bu artışta önemli bir faktör olmuştur. 1980-2015 yılları arasında ise nüfus, önceki yıllarla kıyaslandığında yavaş ancak istikrarlı bir artış göstermiştir.

BM 2015 Dünya Nüfus Raporuna göre Çin'in nüfusunun 2030 yılına kadar artış göstereceği düşünülürken, bu süreç sonrasında her iki cinsiyet açısından da ülkede nüfusun azalması beklenmektedir. Çin'de nüfusun azalışa geçmeden önce 2030 yılında 1 milyar 415 milyon 545 bin kişiye yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu süreç sonrasında, 2035 yılında nüfusun öncelikle 1 milyar 408 milyon 316 bin kişiye, ardından daha da azalarak 2040 yılında 1 milyar 394 milyon 715 bin kişiye düşmesi beklenmektedir. 2045 yılı sonrasında ise nüfustaki azalışın daha da hızlanacağı ve devamlı surette nüfus azalışı yaşanacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 15: Çin'de Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000) (1950-2050)

YILLAR	TOPLAM NÜFUS (1.000)		
	KADIN	ERKEK	TOPLAM
1950	262.058	282.055	544.113
1955	289.331	309.243	598.574
1960	312.664	331.786	644.450
1965	343.604	362.987	706.591
1970	393.892	414.619	808.511
1975	441.214	464.366	905.580
1980	476.328	501.509	977.837
1985	512.867	539.755	1.052.622
1990	562.099	592.506	1.154.606
1995	597.281	630.561	1.227.841
2000	617.600	652.374	1.269.975
2005	634.191	671.410	1.305.601
2010	650.712	690.256	1.340.969
2014	663.970	705.466	1.369.436
2015	667.072	708.977	1.376.049
2020	679.860	722.988	1.402.848
2025	685.847	729.025	1.414.872
2030	686.468	729.078	1.415.545
2035	683.138	725.178	1.408.316
2040	676.442	718.273	1.394.715
2045	666.122	708.535	1.374.657
2050	652.163	695.893	1.348.056

Kaynak: UN, "World Population Prospects 2015 Revision: Female population by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015; UN, "World Population Prospects 2015 Revision: Male population by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015'ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Çin’de yaş gruplarına göre nüfusun yer aldığı Tablo 16 incelendiğinde; 1950 yılından günümüze toplam nüfus içerisinde 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun en fazla orana sahip nüfus grubu olduğu görülmektedir. 1950 yılı verilerine bakımından Çin’de 15-64 yaş arası kadın nüfus % 61 seviyesinde iken, aynı yaş grubundaki erkek nüfus oranı % 61,3 olarak hesaplanmıştır. 1950 yılında erkek ve kadın nüfus bakımından en düşük orana sahip yaş grubu 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfustur. 1950 yılında toplam nüfusun % 4,5’lik kısmı 65 yaş ve üzeri olup, kadın nüfusu içerisinde 65 yaş ve üzeri nüfus % 5,3, erkek nüfusu içerisinde 65 yaş ve üzeri nüfus % 3,7’dir.

Tablo 16: Çin’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)

Yıllar	Yaş Grupları								
	Kadın (%)			Erkek (%)			TOPLAM (%)		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
1950	33,6	61,0	5,3	35,0	61,3	3,7	34,3	61,2	4,5
1955	37,5	57,6	4,8	38,0	58,6	3,3	37,8	58,2	4,1
1960	39,9	55,7	4,4	40,0	57,0	3,0	40,0	56,4	3,7
1965	41,2	54,8	4,0	41,4	55,9	2,7	41,3	55,3	3,4
1970	40,7	55,0	4,4	40,7	56,3	3,0	40,7	55,7	3,7
1975	40,1	55,2	4,7	40,2	56,5	3,3	40,1	55,9	4,0
1980	36,2	58,7	5,2	36,2	59,9	3,9	36,2	59,3	4,5
1985	30,8	63,5	5,7	31,1	64,5	4,5	30,9	64,0	5,1
1990	28,6	65,5	5,9	29,1	66,1	4,8	28,8	65,8	5,3
1995	27,4	66,2	6,4	28,2	66,4	5,4	27,8	66,3	5,9
2000	24,5	68,4	7,2	25,6	68,2	6,2	25,1	68,3	6,7
2005	19,4	72,6	8,0	20,7	72,2	7,0	20,1	72,4	7,5
2010	16,7	74,6	8,8	18,1	74,1	7,8	17,4	74,3	8,2
2015	16,5	73,3	10,2	18,0	73,1	8,9	17,2	73,2	9,6
2020	16,4	70,7	13,0	17,8	70,9	11,3	17,1	70,8	12,1
2025	15,6	69,2	15,2	16,9	69,9	13,2	16,3	69,6	14,2
2030	14,3	67,2	18,5	15,3	68,7	16,0	14,8	68,0	17,2
2035	13,2	63,9	22,8	14,1	66,1	19,8	13,7	65,1	21,3
2040	13,0	60,7	26,4	13,7	63,4	22,9	13,3	62,1	24,6
2045	13,1	59,0	27,9	13,7	62,0	24,3	13,4	60,6	26,0
2050	13,3	57,3	29,4	13,7	60,5	25,8	13,5	58,9	27,6

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2030”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.

Çin’de 1965 yılı sonrasında 65 yaş ve üzeri nüfus hızla artarken aynı süreçte 0-14 yaş çocuk nüfusun devamlı surette azaldığı gözlenmektedir. Tablo 16’ya göre 1965 yılında 15-64 yaş arası ve 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı önceki yıllarla karşılaştırıldığında azalmışken, toplam nüfus içerisinde çocuk nüfusun payı 1950-1965 yılları arasında sürekli yükselmiştir. 1970 yılı ve sonrasında toplam nüfus içerisinde çocuk nüfusun hızla azalmaya başladığı buna karşın 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun ve 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun artmaya başladığı görülmektedir. 1970-2010 yılları arasında özellikle 15-64 yaş grubu hızla artmış, bu grup 2010 yılında toplam nüfus içerisinde % 74,3’lük paya sahip olmuştur. 2010 yılı sonrasında, tıpkı önceki dönemlerde olduğu gibi azalışını sürdürmeye devam eden 0-14 yaş çocuk nüfusu karşısında, çalışma çağındaki nüfusta da hızlı bir azalma yaşanmaya başlamıştır. 2010 yılını takiben, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusta önceki dönemlerde görülmemiş bir artış yaşanmıştır. Bu durumda Çin’de 65 yaş ve üzeri nüfus 2010 yılında % 8,2’ye, 2015 yılında ise % 9,6’ya yükselmiştir.

1950-2010 yılları arasındaki yaklaşık 60 yıllık süreçte 2 kat artış yakalayamayan 65 yaş ve üzeri nüfusun 2005-2025 yılları arasındaki 20 yıllık süreçte iki katlık bir artış kaydetmesi beklenmektedir. Çin’de 1950’de 23,7 yıl olan medyan yaş, 2000 yılında 29,8, 2015 yılında ise 37 yıla yükselmiştir. 1950-2000 yılları arası 50 yıllık süreçte 6 yıl artan medyan yaşın, 2000-2015 yılları arasındaki 15 yıllık süreçte 7 yılın üzerindeki artışı Çin’de demografik değişimin kısa sürede yaşandığının bir göstergesidir. 2045 yılı itibarı ile Çin nüfusunun en az dörtte birinin 65 yaş ve üzeri nüfustan oluşmasına yönelik beklenti, Çin’in yakın bir gelecekte Avrupa ülkeleri (Almanya ve İtalya) ve diğer Asya ülkeleri (Japonya) gibi yaşlılar ülkesi olacağına sinyallerini vermektedir.

2.2.2.2. Çin’de Uygulanan Nüfus Politikaları

Çin’de, içinde bulunulan döneme, ekonomik, sosyal ve siyasi koşullara göre farklı nüfus politikaları uygulanmıştır. 1970’lerin sonuna doğru, nüfus artış hızını yavaşlatmaya yönelik Anti-Natalist içerikli politikalar adeta Çin’in temel nüfus politikaları olarak nitelendirilse de, tarihsel süreçlerde nüfusu arttırıcı, koruyucu ve azaltıcı politikaların da Çin’de yoğun bir şekilde uygulandığı görülmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949 yılında Mao Zedong tarafından kuruluşu ile hükümetin temel amacı, ekonomik faaliyetleri canlandırmak ve siyasi iktidarı pekiştirmek olmuştur.⁴⁴⁸ Bu bağlamda Çin'de ekonomik gelişmede tarımsal üretimin önemli bir faktör olması, tarımsal üretim için de emeğin kıymet teşkil etmesi nedeni ile devlet başkanı Mao Zedong tarafından fazla nüfusun önemine vurgu yapılmıştır. Mao daha fazla insanın daha fazla güç anlamına geldiğini ifade etmiştir. Mao Dönemi'nde (1949-1976) uygulanan Pro-Natalist politikaların başında fazla sayıda çocuğa sahip ailelere hükümet yardımı yapılması, kürtaj ve sterilizasyon uygulamalarının yasaklanması gelmektedir.⁴⁴⁹ Bu uygulamalar ile Çin'de 1950-1956 yılları arasında hızlı bir nüfus artışı yakalanmıştır.⁴⁵⁰ Buna karşın 1959-1961 yılları arasında yaşanan "Büyük Kıtık" Çin'de tarımsal arazilerin zarar görmesine sebep olmuş, böylece yeterli gıda üretimi yapılamamıştır.⁴⁵¹ Bu gerekçelerle 1960'ların ortasına doğru hükümet önceki dönemlerde uyguladığı Pro-Natalist politikalarından uzaklaşmaya başlamıştır.⁴⁵²

Anti-Natalist politikaların temel dayanağı artan nüfus karşısında kaynakların sınırlılığı olarak gösterilirken, bir diğer gerekçe de hükümetin kamu hizmetlerinin (artan nüfusa eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunumunun giderek zorlaşması gerekçesi ile) sınırlılığıdır. Bu sebeple Çin hükümeti az sayıda çocukla verimliliği artırarak ekonomik gelişme sağlamayı hedeflemiştir. Bu bağlamda erkeklerde 28, kadınlarda 25 yaşından önce evlilikleri önlemek ve aileleri/evli çiftleri doğumlardan vazgeçirmek öncelikli hedefler arasında yer almıştır.⁴⁵³ Ayrıca Çin'de nüfus kontrolünü sağlamak için merkezi ve yerel yönetimler içerisinde Aile Planlaması Komiteleri kurulmuştur.

⁴⁴⁸ Tyrene White, **China's Longest Campaign Birth Planning in the People's Republic 1949-2005**, New York, Cornell University Press, 2006, p. 1.

⁴⁴⁹ Xiaoyu Wu, "Population Policy and Human Capital Accumulation in China", (PhD Thesis, University of Maryland), United States, 2008, p. 2.

⁴⁵⁰ Zhihao Yu, "Demographic Dynamics and Economic Take-Off The Economic Impact of China's Population Control Policies", **Conference on China and the World Economy, November 6-7, 2008, University of Nottingham at Ningbo**, China, 2008, p. 18.

⁴⁵¹ Xin Meng, Nancy Qian, Pierre Yared, "The Institutional Causes of China's Great Famine 1959-1961", (Çevrimiçi): <https://www0.gsb.columbia.edu/faculty/pyared/papers/famines.pdf>, 08 Ekim 2015.

⁴⁵² Judith Banister, "Population Policy and Trends in China 1978-83", **The China Quarterly**, No:100, (Dec. 1984), 1984, p. 721.

⁴⁵³ Suqin Ge, Dennis Tao Yang, Junsen Zhang, "Population Policies, Demographic Structural Changes, and the Chinese Household Saving Puzzle", IZA Discussion Series, Paper No.7026, November 2012, 2012, p. 5.

Bu kapsamda gebeliği önleyici ilaçlar dağıtılmış, Anti-Natalist politikaları teşvik amaçlı reklam kampanyaları yapılmıştır. Ancak uygulamaya konan bu politikalarla istenen başarı sağlanamamıştır. Bu durumda Aile Planlaması uygulamaları 1973 yılına kadar askıya alınmıştır.⁴⁵⁴ 1973 yılı sonrasında daha geç evlilik, aileleri/çiftleri daha az sayıda çocuğa sahip olmaya ve daha uzun aralıklarla doğuma teşvik (later, longer, fewer-wan, xi, shao) konusunda yeniden çalışmalar başlamıştır.⁴⁵⁵ Böylelikle 1970'lerin sonunda uygulanmaya başlanan tek çocuk politikasına da zemin hazırlanmıştır. Bu bağlamda 1970'ler öncesinde gönüllü doğum planlarının uygulandığı görülürken, 1970'lerin sonunda devlet temelli ve zorunlu doğum kontrolünün hâkim olduğu görülmektedir.⁴⁵⁶

Çin'de 1979 yılı itibarı ile uygulamaya konan tek çocuk politikası ile şehir merkezinde ailelerin birden fazla sayıda çocuğa sahip olması yasaklanmıştır. Anti-Natalist politikaların kısa bir süre için uygulanacağı ifade edilsede, Çin Ulusal Nüfus ve Aile Planlaması Komisyonu'nun yaptığı açıklamada bu politikaların ilerleyen on yıllık süreçte Çin'in temel nüfus politikası olacağı ifade edilmiştir. Böylece Çin'de Aile Planlaması Komiteleri devletin nüfus politikalarını eyalet ve ülke düzeyinde uygulayarak her aileye tek çocuk uygulamasından sorumlu olmuştur. Bu süreçte "Bir en iyisi, iki çok, üç asla" sloganı Çin'in temel nüfus politikası haline gelmiştir.⁴⁵⁷ Bu doğrultuda tek çocuk uygulamasını destekleyenlere ücretli doğum izninde yapılan ödemeler % 5-10 arasında zamlı olarak ödenmiştir. Ayrıca tek çocuğa sahip olan ailelere eğitim ve sağlıkta istedikleri hizmeti alabilmeleri için seçim hakkı tanınmıştır. Tek çocuk politikasına uymayan aileler de tek seferlik ya da süreklilik içeren para cezalarına çarptırılmıştır. Bu cezalar eşlerin her ikisinin yıllık kazancının % 20'sini geçmekte olup, 5 yıldan başlayıp 14 yıla kadar uzanan ağır ödemeleri içermektedir. Tek çocuk kuralına uymayan Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) çalışanları ve kamu çalışanları da mevcut istihdamlarını tehlikeye atmakta ve(ya) ileride işlerinde terfi

⁴⁵⁴ Xu, **a.g.e.**, p. 2.

⁴⁵⁵ Osterday, **a.g.e.**, p. 74.

⁴⁵⁶ Barbara H. Settles v.d., "The One Child Policy and Its Impact on Chinese Families", 2008, p. 1-2.

⁴⁵⁷ -----, "Issues and Trends in China's Demographic History", (Çevrimiçi): http://afe.easia.columbia.edu/special/china_1950_population.htm, 10 Eylül 2015.

etme şanslarını kaybetmektedirler.⁴⁵⁸ Kentsel alanlarda yaşayan çiftlerin çoğunlukla kamu kuruluşlarında çalışması, kentsel alanlarda politik kontrol ve yönetsel gücün daha baskın olması sebebi ile Anti-Natalist politikaların kentsel alanlarda daha etkili olduğu görülmektedir.⁴⁵⁹ Buna karşın Çin’de uygulanan Anti-Natalist politikalara 1984 yılından bu yana bazı durumlarda muafiyet getirilmiştir. Tek çocuk muafiyetinin ilk koşulu nüfus yoğunluğunun az olduğu kırsal alanlarda yaşama şartıdır. Ancak Çin’deki kırsal alanların bir kısmında bile ikinci çocuğun dünyaya gelebilmesi için aradan beş yıllık bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Kırsal alanlarda ilk çocuğun kız olması durumunda herhangi bir koşul aranmaksızın ikinci çocuğa izin verilmektedir. Çok nadir görülmele beraber, Çin’in özerk bölgeleri olan Hong Kong, Macau ve Tibet özerk bölgelerinde tek çocuk kuralı geçerli değildir. Özellikle Tibet’te üç çocuklu ailelere sık sık rastlanmaktadır. Yeniden evlenenler ve azınlık çiftler için de tek çocuk kuralı uygulanmamaktadır. Çin’de ailenin ilk çocuğunun engelli olması ya da ebeveynlerin tehlikeli işlerde (örneğin madenlerde) çalışması durumunda da aileler herhangi bir para cezası ödemeksizin ikinci çocuğa sahip olabilmektedir.⁴⁶⁰

Çin’in artan nüfusu sebebi ile Çin’de uygulanan tek çocuk politikası demograflar tarafından da sık sık eleştiriyede uğramaktadır. Nüfusu hızla yaşlanan Çin’in tek çocuk politikasında ısrarcı davranması durumunda ekonomik ve sosyal sorunların artacağı düşünülmektedir. Ülkede kısa bir süre sonra sosyal güvenlik sisteminde yaşanacak aktüeryal dengesizliklerin oluşturacağı baskılar ve hızla yaşlanan nüfusa bakacak kişilerin bulunamayacak olması tek çocuk politikasına yönelik eleştirilerin artmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Çin’de aile planlaması ile ilgili politikalarda önceki dönemlere nazaran daha esnek uygulamalara gidilmektedir. Bu uygulamalardan birisi ailelerinin tek çocuğu olan kişilerin evlendikten sonra iki çocuğa sahip olabilmesidir. Buna göre eşlerden her ikisinin de tek çocuk olma şartı aranmaksızın kadın ya da erkekten herhangi birinin tek çocuk olması halinde bu kişi evlendiğinde iki çocuğa sahip olabilmektedir. Bu politika ile

⁴⁵⁸ Xu, a.g.e., p. 4.

⁴⁵⁹ Settles v.d., a.g.e., p. 3.

⁴⁶⁰ Theresa Heskethe, Li Lu, Zhu Wei Xing, “The Effects of China’s One Child Family Policy After 25 Years”, **The New England Journal of Medicine**, September 15-2015, 2015, p. 1171.

kısa ve orta vadede çocuk bağımlılığının artması beklenirken, uzun vadede çalışma çağındaki nüfusun artışı ile yaşlı bağımlılık oranlarının azalması hedeflenmektedir.⁴⁶¹

Çin’de kadın ve erkek nüfusundaki dengesizliklerin temel sebebi de tek çocuk politikası olarak değerlendirilmektedir.⁴⁶² Çin hükümeti 2008 yılı sonrası gelecek on yıllık dönem için Anti-Natalist politikalar bağlamında tek çocuk politikasını devam ettireceğini açıklasada halkın büyük bir kısmı bu politikayı uygulanamaz ve insanlık dışı bulmaktadır. Bu sebeple Çin’de Anti-Natalist politikalar kapsamında uygulanan para cezaları ya da diğer yaptırımlar eskisi kadar caydırıcılık içermemektedir.⁴⁶³ Çin’de tek çocuk uygulamasının iki çocuk şeklinde esnetilmesi ile 15-20 milyon arası yeni doğum gerçekleşeceği ifade edilse de, doğurganlık hızı nüfusun kendini yenileme seviyesi olan 2,1’in altında kalacağından nüfus önce kısa bir süre için sabitlenecek ardından azalışa geçecektir.⁴⁶⁴

Bu durumda azalan nüfus artış hızı, nüfustaki dengesizlikler ve artan yaşlı nüfus karşısında Çin’de daha esnek bir nüfus politikasına olan ihtiyaç giderek artmaktadır.⁴⁶⁵ Çin’de nüfusun özellikle 2030 yılı ve sonrasında azalmaya başlayacak olması nedeni ile herkesin (kır-kent ayrımı olmaksızın) beş yıllık süreyi tamamlamak şartı ile ikiden fazla çocuğa sahip olması Çin’in güncel nüfus politikaları arasında yer almaktadır.⁴⁶⁶ Çin’de tek çocuk uygulamasının esnetilmesi⁴⁶⁷ ile 4:2:1 sistemi olarak

⁴⁶¹ Karen Eggleston, “China’s Demographic Change in Comparative Perspective: Implications for Labor Markets and Sustainable Development”, **Jackson Hole Symposium 2014 “Re-evaluating Labor Market Dynamics – Panel on Demographics”, August 22-23 2014**, Wyoming, 2014, p. 5.

⁴⁶² Çin’de geleneksel yapının etkisi ile aileler kız yerine erkek çocuğa sahip olmayı tercih etmektedirler. Çin kültüründe kız çocukları aileler için gelecek garantisi teşkil etmezken, erkek çocuğun gelecekte ailesine bakma olasılığının daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Özellikle kentleşme ile bu inanış daha da artmıştır. Bu duruma Çin’in Anti-Natalist tek çocuk politikası da eklenince Çin’de her yıl pek çok kız bebeğin ailesi tarafından terk edildiği veya kız bebek gebeliklerinin % 90’ının düşükle sonlandırıldığı görülmektedir. Bu sebeple ülkede kadın ve erkek nüfus arasında önemli farklılık olmaktadır. Bkz.: ----, “Population and Settlement”, (Çevrimiçi):http://www.chewvalleyschool.co.uk/docs/gcse_geogaphy_ocr_b_-_population_and_settlement.pdf, 10.10.2015.

⁴⁶³ Hesketh v.d., **a.g.e.**, p. 1175.

⁴⁶⁴ Eggleston, **a.g.e.**, p. 5.

⁴⁶⁵ Noemi Schramm, “Population-Control-Policies and Their Implications for Economic Growth in China”, (Bachelor’s Thesis, University of Zurich, Department of Economics), Weinfelden, 2011, p. 35.

⁴⁶⁶ Hesketh v.d., **a.g.e.**, p. 1175.

⁴⁶⁷ Çin Renmin Üniversitesi Gerontoloji Enstitüsü’nün çalışmalarına göre, Çin’de tek çocuk politikası iki çocuk şeklinde esnetilse bile, bu durum uzun vadede yaşlı nüfusta sadece % 2’lik bir azalış oluşturacaktır. Bu sebeple tek çocuk politikası ya da aileler tarafından genellikle erkek

bilinen yeni evli çiftlerin (iki kişi) ailelerine (kendi anne ve babalarından oluşan toplam dört kişi) kardeş yardımı olmaksızın bakımında yaşanan zorlukların önlenmesi de hedeflenmektedir. Aksi halde Çin’de ortalama yaşam sürelerinin de artışı ile yeni evli çiftlerin tek çocuğa sahip olması durumunda tek çocuğun tüm aile bireylerinin (anne-baba, büyükanne ve büyükbabalar) bakımını üstlenmesi zorlaşacaktır.⁴⁶⁸

Çin’de yaşlanan nüfusun önüne geçmek için on yıllık süre ile tek çok politikasının kaldırılarak iki çocuğa izin verileceği 29 Ekim 2015 tarihinde Çin Komünist partisi tarafından açıklanmıştır. Böylelikle 1979-2015 yılları arasında uygulanan, erkeklerde 25 yaş öncesi, kadınlarda da 23 yaş öncesi evliliklerin kısıtlanması ve bu uygulamaya bağlı ödüller ortadan kaldırılmıştır.⁴⁶⁹

İlk etapta, 2016-2020 yılları arasında uygulanması planlanan yeni nüfus politikaları neticesinde, artan nüfus ile artacak olan tüketim ve tüketime bağlı yeni yatırımlarla ekonominin canlanacağı ve kalkınmanın artacağı da dile getirilmiştir. Bu çerçevede Çin’de iki çocuk uygulaması Mart 2016 sonrası yasalaşmıştır.⁴⁷⁰ Böylelikle Çin’de 1 Haziran 2016 tarihinden itibaren Anti-Natalist uygulamaların yerini Yeni Pro-Natalist politikalar (İki çocuk desteklenmekle beraber, üç çocuk için halen kısıtlamalar bulunmaktadır) almıştır.⁴⁷¹

2.2.2.3. Çin’de Demografik Değişim Süreci

2.2.2.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi

Demografik değişim sürecini hızla yaşayan Çin’de 1950-1960 döneminden bu yana ölüm oranlarında azalışlar yaşanmakla birlikte, doğum oranlarının da

çocuğun tercih edilmesine bağlı seçim durumları karşısında esnetilmiş iki çocuk politikasından önemli bir başarı beklenmemektedir. Bkz.: Peng Du, Yongmei Wang, “Population Ageing and the Development of Social Care Service Systems for Older Person in China”, **International Journal on Ageing in Developing Countries**, 2016, 1 (1), p.42.

⁴⁶⁸ United Nations Economic and Social Affairs, **Sustainable Social Structures in a Society for All Ages**, New York, United Nations Publications, 2001, p.70-71; Settles v.d., **a.g.e.**, p. 9.

⁴⁶⁹ Fei Wang, Liqiu Zhao, Zhong Zhao, “China’s Family Planning Policies and Their Labor Market Consequences”, **Journal of Population Economics**, 30, 2017, p.35.

⁴⁷⁰ China Daily, “China to Allow Two Children for All Couples”, (Çevrimiçi): http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-10/29/content_22312495.htm, 2 Kasım 2015.

⁴⁷¹ Wang vd., **China’s Family Planning Policies and Their Labor Market Consequences**, **a.g.e.**, p.35.

1970'lerden itibaren hızla düşmeye başladığı görülmektedir.⁴⁷² Çin'de kaba ölüm ve doğum oranlarının gösterildiği Tablo 17'ye göre, 1950-1955 döneminde kaba doğum oranları ‰ 42,2 kaba ölüm oranları ‰ 23,1 seviyesinde olup, doğal nüfus artış hızı ‰ 19,1'dir. Kaba ölüm oranlarının 1965-1970 yılları arasında ‰ 13'e gerilemesi ve aynı dönemde kaba doğum oranlarının da azalmasına rağmen doğal nüfus artış hızında önceki dönemlerin üzerinde ‰ 26,9'luk bir artış meydana gelmiştir. Gerek daha önceki, gerekse de daha sonraki dönemlerde bir daha bu seviyede bir artış kaydedilmemiştir.

Tablo 17: Çin'de Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranlarının Değişimi (‰)
(1950-2050)

Yıllar	Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (‰)		
	Kaba Doğum Oranı	Kaba Ölüm Oranı	Doğal Nüfus Artış Hızı
1950-1955	42,2	23,1	19,1
1955-1960	36,5	21,7	14,8
1960-1965	39,7	21,0	18,7
1965-1970	39,9	13,0	26,9
1970-1975	32,2	9,3	22,9
1975-1980	22,6	7,2	15,4
1980-1985	21,4	6,6	14,8
1985-1990	25,2	6,7	18,5
1990-1995	19,0	6,6	12,4
1995-2000	13,3	6,5	6,8
2000-2005	12,1	6,2	5,9
2005-2010	12,2	6,5	5,7
2010-2015	12,4	7,0	5,4
2015-2020	11,4	7,4	4,0
2020-2025	9,8	7,9	1,9
2025-2030	9,0	8,6	0,4
2030-2035	8,8	9,6	-0,8
2035-2040	8,9	10,6	-1,7
2040-2045	8,9	11,6	-2,7
2045-2050	8,8	12,5	-3,7

Kaynak: UN, "Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, "Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

⁴⁷² Zhenzhen Zheng, Ting Feng, Bao Lin, "Ageing in China Potential of Silver Economy of China", Institute of Population and Labor Economics Chinese Academy of Social Science Working Paper, 2013, p. 1.

1985-1990 döneminde doğal nüfus artış hızı % 18,5'e gerilemiş olup, bu süreç sonrasında doğal nüfus artış hızı uygulanan nüfus politikalarının etkisi ile devamlı surette düşüş göstermiştir. Kaba ölüm oranlarının % 6,2 seviyesi ile en düşük olduğu dönem 2000-2005 yılları arası olup, bu süreç sonrasında kaba ölüm oranlarında sürekli olarak bir yükseliş yaşanmıştır. Bu durumda önceki dönemlerde kaba ölüm oranlarının azalması doğal nüfus artış hızında belirleyici iken, 2010-2015 dönemi sonrasında doğal nüfus artış hızının azalmasında kaba doğum oranlarının temel belirleyici olduğu görülmektedir. Çin'de 2025-2030 döneminde doğal nüfus artış hızı % 0,4 seviyesine düşecek olup bu dönemden sonra doğal nüfus artışının negatif eğilim kazanması beklenmektedir.

Çin'de doğurganlık hızları ve nüfus artış hızının gösterildiği Tablo 18 incelendiğinde; 1950-1955 döneminde ortalama doğurganlık hızı 6,11, nüfus artış hızı % 19,1 olup bir sonraki beş yıllık dönemde bu hızların düştüğü gözlenmektedir. 1955-1960 döneminde doğurganlık hızı büyük kıtlığın etkisi ile 5,48'e düşmüş, aynı şekilde nüfus artış hızı önceki döneme göre azalarak % 14,8'e gerilemiştir.⁴⁷³ 1960-1970 yılları arası giderek artan doğurganlık oranları ve nüfus artış hızları bu süreci takiben doğum kontrolü ile yeniden düşüş göstermiştir.⁴⁷⁴

1970'lerin sonunda uygulamaya konan tek çocuk politikasının etkisi neticesinde Çin'de doğurganlık hızları 2000'lere kadar devamlı surette azalmıştır. 1995-2000 yılları arasında 1,48'e kadar inen doğurganlık hızlarının 2000 yılı sonrasında bir miktar artmaya başladığı görülmektedir. 2000-2015 döneminde doğurganlık hızları 1,55'e çıkmıştır. Ancak bu yükseliş uzun vadede nüfusun kendini yenilemesi için yeterli olmamıştır. Doğurganlık hızlarında bu dönemde yaşanan küçük artışlar kırsal alanlarda üç çocuğa kadar çıkan sayıdan ve kentsel alanlarda Anti-Natalist politikalara gösterilen tepkiden kaynaklanmıştır.

⁴⁷³ Judith Banister, David E. Bloom, Larry Rosenberg, "Population Aging and Economic Growth in China", Program on the Global Demography of Aging, Working Paper Series No.53., 2010, p. 4.

⁴⁷⁴ Teshu Singh, "Demographic Divident in China", Institute of Peace and Conflict Studies, Special Report, 2012, p. 4.

Tablo 18: Çin’de Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1950-2050)

<i>Yıllar</i>	Doğurganlık Hızı	Nüfus Artış Hızı (%)
1950-1955	6,11	19,1
1955-1960	5,48	14,8
1960-1965	6,15	18,4
1965-1970	6,30	27,0
1970-1975	4,85	22,7
1975-1980	3,01	15,4
1980-1985	2,52	14,7
1985-1990	2,75	18,5
1990-1995	2,00	12,3
1995-2000	1,48	6,8
2000-2005	1,50	5,5
2005-2010	1,53	5,4
2010-2015	1,55	5,2
2015-2020	1,59	3,9
2020-2025	1,63	1,7
2025-2030	1,66	0,1
2030-2035	1,68	-1,0
2035-2040	1,70	-1,9
2040-2045	1,72	-2,9
2045-2050	1,74	-3,9

Kaynak: UN, “Average annual rate of population change by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015;
UN, “Total fertility by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

Buna karşın nüfus artış hızının 2025-2030 dönemi itibarı ile neredeyse durma noktasına gelmesi beklenmektedir. Çin’de 2030-2035 yılları arasında beş yıllık dönemde nüfus artış hızının ortalama eksi % 1’e düşmesi beklenirken 2045-2050 döneminde bu oranın eksi % 3,9 olacağı tahmin edilmektedir. Böylece Çin bir taraftan hızla yaşlanırken, bir diğer taraftan da 2030 yılı ve sonrasında hızlı bir nüfus azalışına şahit olacaktır. Bu durumda Çin, düşünülenin ve tahmin edilenin aksine çok daha hızlı bir demografik değişim sürecinden geçmektedir.

2.2.2.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi

Dünyada tıbbî ve gıda teknolojilerinde yaşanan dönüşümlere ve ölüm oranlarındaki azalmalara paralel olarak Çin’de de İkinci Dünya Savaşı sonrası ölüm

oranlarında azalışlar meydana gelmiştir.⁴⁷⁵ Çin’de 1950’lerin sonunda yaşanan Büyük Kıtılığın doğumları azaltması beklenirken, 1970’lere kadar doğumlarda genel olarak hızla bir artış gözlenmiştir. 1990’larla doğum oranlarının gittikçe azaldığı görülürken, ölüm oranlarının da 1960’lı yıllara göre azalması Çin’de doğumda beklenen yaşam sürelerinde bir artışı işaret etmektedir. Bu durum aynı zamanda daha yaşlı bir nüfusun oluşumuna da zemin hazırlamıştır.⁴⁷⁶

Çin’de doğumda beklenen yaşam sürelerinin gösterildiği Tablo 19 incelendiğinde; 1950-1955 yılları arasındaki beş yıllık dönemde doğumda beklenen yaşam süresi toplamda 43,39 yıldır. Bu rakam kadınlarda 44,84 yıl, erkeklerde 42,11 yıl olup, kadınların erkeklere göre yaklaşık olarak 2,7 yıl daha fazla yaşadıkları görülmektedir.

Çin’de doğumda beklenen yaşam sürelerinin en hızlı yükselişi 1970-1975 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1960-1965 döneminde Çin’de doğumda beklenen yaşam süresi 44,13 yıl iken, 1965-1970 yılları arasında bu süre 55,05 yıla, 1970-1975 yılları arasında ise 61,32 yıla çıkmıştır. Bu rakam kadınlar için değerlendirildiğinde; Çin’de 1960-1965 döneminde bir kadın ortalama 45,49 yıl yaşarken, 1965-1970 döneminde bu süre ortalama 57,07 yıla, 1970-1975 döneminde ise 62,84 yıla yükselmiştir. Aynı şekilde 1960-1965 yılları arasında Çin’de ortalama 42,90 yıl yaşayan bir erkek, 1965-1970 yılları arasında 53,13 yıl, 1970-1975 döneminde ise 59,83 yıl yaşamaya başlamıştır. Bu durumda 1960-1970 yılları arasında kadınlar ve erkekler için ortalama yaşam süresi yaklaşık olarak 11 yıl artmıştır.

Çin’de 1980-1985 yılları arasında doğumda beklenen yaşam sürelerindeki artışlar önceki yıllara göre yavaşlamıştır. Ancak artışın devamlı surette olması ile 2010-2015 döneminde doğumda beklenen yaşam süreleri toplamda 75,43 yıla çıkmıştır. Doğumda beklenen yaşam sürelerinin 2000’lerin başında toplamda 72 yıl olduğu, 2015 yılında ise 75 yılı aştığı Çin’de 1970’lerden günümüze doğumda beklenen yaşam sürelerinde yaklaşık 20 yıllık bir artış yaşandığı da görülmektedir.

⁴⁷⁵ Banister, **a.g.e.**, p. 718.

⁴⁷⁶ Helen Bartlett, David R. Phillips, “Ageing and The Age Care in the Peoples Republic of China: National and Local issues and Perspectives”, **Health & Place**, Vol. 3, No.3, 1997, p.150; Banister, Bloom, Rosenberg, **a.g.e.**, p. 3.

**Tablo 19: Çin’de Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi (Yıl)
(1950-2050)**

Yıllar	Doğumda Yaşam Beklentisi (Yıl)		
	Kadın	Erkek	Toplam
1950-1955	44,84	42,11	43,39
1955-1960	45,67	42,62	44,04
1960-1965	45,49	42,90	44,13
1965-1970	57,06	53,13	55,05
1970-1975	62,84	59,83	61,32
1975-1980	66,60	63,81	65,19
1980-1985	69,02	65,94	67,45
1985-1990	70,25	67,10	68,63
1990-1995	71,22	67,72	69,39
1995-2000	72,52	68,85	70,59
2000-2005	74,44	71,39	72,85
2005-2010	76,10	72,92	74,44
2010-2015	77,02	73,97	75,43
2015-2020	78,08	75,03	76,50
2020-2025	79,07	76,10	77,54
2025-2030	80,03	77,23	78,60
2030-2035	80,88	78,27	79,55
2035-2040	81,75	79,37	80,55
2040-2045	82,55	80,51	81,53
2045-2050	83,37	81,66	82,52

Kaynak: UN, “Life expectancy at birth (for both sexes and combined) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

Bu artışların aynı hızla devamı halinde, Çin’de doğumda beklenen yaşam sürelerinin 2025-2030 yılları arasında ortalama 78,6 yıl, 2040-2045 döneminde ise 81,2 yıl olması beklenmektedir. Bu durumda 2050 yılında doğumda beklenen yaşam süreleri 82 yılı geçebilecektir. Böylelikle 1950-2050 yılları arasında Çin’de doğumda beklenen yaşam sürelerinin yaklaşık olarak ikiye katlanacağı da düşünülmektedir. Bu durum demografik değişim sürecini Çin’den önce yaşamaya başlamış ve bu sürecin son basamağında olan Almanya, İtalya ve Japonya karşısında Çin’in daha hızlı bir demografik değişim sürecinden geçtiğinin de önemli bir göstergesidir.

2.2.2.3.3. Göçlerdeki Değişim

Çin, sahip olduğu nüfus ile uluslararası göçte önemli rol oynayan ülkelerden birisidir. Çin'in nüfusu dünyadaki en hareketli nüfus olarak nitelendirilmektedir.⁴⁷⁷ Göç konusu Çin için iki açıdan önem taşımaktadır. Bunlardan birincisi Çin'den diğer ülkelere (çoğunlukla Arap ülkeleri) yapılan dış göç boyutu, bir diğer ise ülke içerisinde kırsal alanlardan kentlere doğru yapılan iç göç boyutudur.

İç göçler her ülke bakımından önemli olmakla beraber, 1978'de Çin nüfusunun % 82'sinin kırdan yaşaması, buna karşın 1990'ların ortasından itibaren kentte yaşayan nüfusun artış göstermesi ve günümüzde kırsal nüfusun neredeyse % 46 seviyesine inmesi Çin'de kırdan kente göçün önemli bir sonucudur. Çin'de kırdan kente göç ile aile nüfusunun giderek azalması ve yalnız yaşayan erkek ve kadınların giderek artması nüfusun yaş yapısını hızla değiştirmektedir.

Çin'de net göç hızı ve net göçmen sayılarını gösteren Tablo 20 incelendiğinde; 1950 yılından günümüze Çin'in göç alan bir ülke almaktan öte göç veren bir ülke konumunda olduğu görülmektedir. Çin'de 1950-1955 döneminde net göç hızı eksi ‰ 0,1 net göçmen sayısı eksi 166 bin kişi olup 1960-1965 yılları arasında net göç hızı eksi ‰ 0,3 net göçmen sayısının ise eksi 1 milyon 59 bin kişi olarak kaydedilmiştir.

1975-1980 döneminde Çin'in dış piyasalara açılması ile net göç hızında negatif eğilimler halen varlığını sürdürmüş olsa da, önceki dönemlerle karşılaştırıldığında net göçmen sayısının azaldığı ve Çin'in daha az dış göç vermeye başladığı görülmüştür. Ancak 1990'ların sonu ile Çin'de dış göç artış göstermiş olup bu durum, 2000-2015 yılları arasında ortalama net göçmen sayısının eksi 2 milyon, net göç hızının da eksi ‰ 0,2 olmasına neden olmuştur. Çin'de net göç hızı 2010-2015 yılları arasında ortalama eksi ‰ 0,3 olup, net göçmen sayısı eksi 1 milyon 800 bin kişidir. Mevcut eğilimlerin devamı halinde 2020-2025 döneminde net göç hızının eksi ‰ 0,2, net göçmen sayısının eksi 1 milyon 500 bin kişi olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda 2045-

⁴⁷⁷ Yu Zhu, "China's Floating Population and Their Settlement Intention in the Cities: Beyond the Hukou Reform", **Habitat International**, 31(2007), 2007, p. 65.

2050 yılları arasında ortalama net göç hızının eksi % 0,2 seviyesini koruması net göçmen sayısının ise eksi 1 milyon 400 bin kişi civarında olması beklenmektedir.

Tablo 20: Çin’de Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)

Yıllar	Net Göç Hızı (%)	Göçmenlerin Net Sayısı
1950-1955	-0,1	- 166.000
1955-1960	-0,0	- 8.000
1960-1965	-0,3	- 1.059.000
1965-1970	-0,0	- 13.000
1970-1975	-0,3	- 1.113.000
1975-1980	-0,1	- 428.000
1980-1985	-0,1	- 258.000
1985-1990	-0,0	- 154.000
1990-1995	-0,1	- 824.000
1995-2000	-0,1	- 507.000
2000-2005	-0,3	- 2.144.000
2005-2010	-0,3	- 2.202.000
2010-2015	-0,3	- 1.800.000
2015-2020	-0,2	- 1.500.000
2020-2025	-0,2	- 1.500.000
2025-2030	-0,2	- 1.500.000
2030-2035	-0,2	- 1.500.000
2035-2040	-0,2	- 1.500.000
2040-2045	-0,2	- 1.500.000
2045-2050	-0,2	-1.425.000

Kaynak: UN, “Net migration rate by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

Tablo 20’deki verilerden de görüldüğü gibi Çin’in aldığı göç sayısı verdiği göçün çok altında kaldığından göç hızının devamlı surette negatif yönde seyrettiği görülmüştür. Bu durumun demografik yapıya olan etkisi daha çok hangi yaş gruplarının göç ettiği ile ortaya çıkmaktadır. Çin’de en fazla göç eden grup 16-34 yaş arası çalışma çağındaki nüfustur.⁴⁷⁸

Çin’de 2000 yılında genç yetişkinler olarak adlandırılan 16-34 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki payı % 34 olmakla beraber, Çin’in aynı hızla göç vermesi

⁴⁷⁸ Michael J. White, Inku Subedi, “The Demography of China and India: Effects on Migration to High-Income Countries through 2030”, Transatlantic Council on Migration, 2008, p. 1.

ile 2030 yılında 16-34 yaş genç yetişkinlerin oranının % 24'e gerilemesi beklenmektedir. Ancak bu durum sadece çalışma çağı nüfusu göstermesi bakımından Çin'de göçün tüm yaş grupları üzerindeki etkisi göstermede yetersizdir. Oysaki bu süreçte göç eden grupla birlikte giden, çoğunluğu 5-19 yaş arası çocuk ve genç nüfusunda azalış göstermesi beklenmektedir. Bu durumda Çin, ileri dönemlerde azalacak olan ve daha da yaşlanacak olan nüfusu ile gelişmiş ülkeler için önemli bir potansiyel olma özelliğini kaybedecektir.⁴⁷⁹

2.2.3. İtalya

Güney Avrupa ülkesi olan İtalya, gelişmiş bir ülke konumundadır. 2015 yılı WB verilerine göre, yaklaşık 1,8 trilyon dolar GSYİH'sı ile İtalya dünyanın sekizinci büyük ekonomisidir.⁴⁸⁰ İtalya'da KBDG 29 bin 847 dolardır.⁴⁸¹ İtalya'da GSYİH içerisinde sanayinin payı % 23,5, hizmetlerin payı % 74,3 tarımın payı ise % 2,2'dir. İstat 2014 verilerine göre İtalya'da istihdam oranı % 55,7 işsizlik oranı ise % 12,7'dir.⁴⁸² Ülkede asgari ücret uygulaması bulunmamaktadır.⁴⁸³

İtalya'da, BM 2015 Nüfus Projeksiyonları'na göre doğumda beklenen yaşam süresi yaklaşık olarak 83 yıl olup, medyan yaş 45,9 yıl, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 22,4 seviyesindedir. İtalya Güney Avrupa (Akdeniz) Refah rejiminin önemli bir temsilcisidir. Son yıllarda demografik değişimin etkilerinin daha da şiddetli bir şekilde hissedilmesi ile rolü ve etkinliği giderek azalmaya başlasa da, aile İtalya'da refahın sağlanmasında önemli bir aktör konumundadır.

İtalya'nın tez kapsamına alınmasının sebebi, İtalya'nın Avrupa'da yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu ülkelerden birisi olmasının yanı sıra, yaşlanmanın sürmesi karşısında yaşlılara yönelik cömert sosyal harcamaların İtalyan sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturacağı baskı ve bu baskıyı önlemek için sosyal güvenlik sistemlerinde ne gibi düzenlemelere gidildiğinin ya da gidileceğinin değerlendirilmesidir. İtalya'da demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sistemlerindeki dönüşümleri ortaya

⁴⁷⁹ A.e., p. 4.

⁴⁸⁰ WB, "Italy", (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/italy>, 23 Ekim 2016.

⁴⁸¹ WB, **GDP Per Capita, a.g.e.**, sy.

⁴⁸² İstat, "Employment", (Çevrimiçi): <http://www.istat.it/en/labour>, 5 Nisan 2016.

⁴⁸³ WageIndicator, "Italy", (Çevrimiçi): <http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/italy>, 6 Nisan 2016.

koymadan önce konuya temel teşkil etmesi bakımından; İtalya’da nüfusun genel yapısı, nüfus politikaları ve demografik değişim sürecinde nüfusta yaşanan değişimler derinlemesine incelenecektir.

2.2.3.1. İtalya’da Nüfusun Yapısı

İtalya’da nüfusa ilişkin ilk veriler kilise kayıtlarında yer alan bilgilerden sağlanmıştır. Bu bilgilerin çoğunlukla vaftiz, evlilik ve ölüm kayıtlarını içermesi nedeni ile sınırlı sayıda bilgi edinilmiş, sistematik bilgilere ulaşılamamıştır. Nüfusa ilişkin düzenli olmayan bu bilgiler, çoğunlukla askeri gücü belirleme amacı taşımıştır.⁴⁸⁴

İtalya’da resmi olarak ilk nüfus sayımı 1871 yılında yapılmıştır. Bu tarihten itibaren günümüze kadar on yıllık aralıklarla yapılmış toplam on beş resmi nüfus sayımına rastlanmaktadır. 1871’den 1901 yılına kadar yapılan sayımların, hane reisinin adı, mesleği ve hanede yaşayanların sayısına yönelik sınırlı sayıda bilgi içerdiği görülmektedir. Buna karşın 1901’den itibaren nüfus sayımlarının hanede yaşayanların sayısı, yaşı, mesleği, eğitim durumu, doğum yeri vb. detaylı bilgileri içerdiği de görülmektedir.⁴⁸⁵

Güney Avrupa ülkesi olan İtalya’da, BM 2015 Dünya Nüfus İstatistikleri ve İstat Nüfus İstatistiklerine göre toplam nüfus 59 milyon 798 bin kişidir. Tablo 21’e göre İtalya’da toplam nüfus içerisinde kadın nüfus 30 milyon 728 bin kişi olup, erkek nüfus 29 milyon 70 bin kişidir. Toplam nüfusun % 31’i kırsal, % 69’u kentsel alanlarda yaşamaktadır.⁴⁸⁶

⁴⁸⁴ Family Search, “Italy Church Records”, (Çevrimiçi): https://familysearch.org/learn/wiki/en/Italy_Church_Records, 16 Ekim 2015.

⁴⁸⁵ Family History Library, “Research Outline Italy”, ty., p. 10.

⁴⁸⁶ WB, **Rural Population (% of Total Population)**, a.g.e., sy.

Tablo 21: İtalya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000) (1950-2050)

	TOPLAM NÜFUS (1.000)		
<i>YILLAR</i>	<i>KADIN</i>	<i>ERKEK</i>	<i>TOPLAM</i>
1950	23.914	22.684	46.598
1955	24.843	23.508	48.351
1960	25.529	24.186	49.715
1965	26.528	25.165	51.693
1970	27.430	26.092	53.522
1975	28.333	26.35	55.268
1980	28.936	27.400	56.336
1985	29.203	27.708	56.911
1990	29.284	27.724	57.008
1995	29.387	27.733	57.120
2000	29.430	27.717	57.147
2005	30.130	28.527	58.657
2010	30.651	28.937	59.588
2014	30.734	29.055	59.789
2015	30.728	29.070	59.798
2020	30.644	29.097	59.741
2025	30.467	29.020	59.486
2030	30.234	28.866	59.100
2035	29.972	28.663	58.635
2040	29.669	28.409	58.078
2045	29.299	28.081	57.380
2050	28.843	27.670	56.513

Kaynak: UN, “World Population Prospects 2015 Revision: Female population by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015; UN, “World Population Prospects 2015 Revision: Male population by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

İtalya’da her 100 kadına karşılık gelen erkek sayısı 95’tir. BM Nüfus Raporundan hareketle 1950 yılı verilerine göre dünyada en fazla nüfusa sahip ülkeler sıralamasında İtalya 46 milyon 598 bin kişiden oluşan nüfusu ile onucu sırada yer almıştır. Bu süreçte Çin, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Japonya, Almanya, Endonezya, Brezilya ve İngiltere İtalya’dan daha fazla nüfusa sahiptir. Aynı değerlendirme 2015 yılı nüfus verileri bakımından yapıldığında yaklaşık altmış beş yıllık süreçte İtalya’nın en fazla nüfusa sahip ülkeler arasında yirmi üçüncü sıraya gerilediği görülmektedir.⁴⁸⁷

⁴⁸⁷ UN, *World Population Prospect The 2015 Revision*, a.g.e., p. 23-26.

İtalya'da toplam nüfusta yıllara göre değişim incelendiğinde Tablo 21'e göre; 1950 yılında toplam nüfus 46 milyon 598 bin kişi iken, 1955 yılında nüfus 48 milyon 351 bine, 1960'da ise 49 milyon 715 bine yükselmiştir. Bu durumda İtalya'da 1980 yılına kadar geçen her beş yıllık süreçte nüfus ortalama 1 milyon 500 bin ila 2 milyon civarında artış göstermiştir. Buna karşın 1980-2000 yılları arasında nüfusta meydana gelen artış, önceki yıllara göre bir hayli düşük olmuştur. İtalya'da 1980 yılında 56 milyon 336 bin kişi olan nüfus, 1985 yılında 56 milyon 911 bin kişiye, 1990 yılında 57 milyon 8 bin kişiye, 2000 yılında ise 57 milyon 147 bin kişiye yükselmiştir. Bu durumda 1980-2000 yılları arasında geçen yirmi yıllık süreçte en hızlı nüfus artışı 1980-1985 yılları arasında gerçekleşmiş ve nüfus beş yıllık süreçte her yıl ortalama 100 bin kişi artmıştır. 1985-1990 ve 1990-1995 yılları arasındaki beşer yıllık dönemlerde ise nüfustaki artış düşmüş, nüfus her yıl ortalama 17 bin kişi artmıştır.

Nüfustaki artışların 1995 yılını takiben oldukça azaldığı görülmektedir. İtalya'da 1995 yılında 57 milyon 120 bin kişi olan toplam nüfus beş yılda toplam 27 bin, yılda ortalama 5 bin 400 kişilik artışla, 2000 yılı itibarı ile 57 milyon 147 bin kişiye yükselmiştir. 1990-2000 yılları arasında nüfusta görülen yavaş artış bu süreç sonrasında ortaya konan yeni reformlarla hızlandırılmaya çalışılmıştır. Bu durumda İtalya'da 2000 yılında 57 milyon 147 bin kişi olan toplam nüfus 2005 yılına kadar geçen süreçte yaklaşık 1 milyon 500 bin kişi artmış ve 58 milyon 657 bin kişiye yükselmiştir. 2005-2010 yılları arasında İtalya'da nüfus yaklaşık 1 milyon kişi artmış, 2010 yılında toplam nüfusu 59 milyon 588 bin kişiye ulaşmıştır. 2010 yılı sonrasında İtalya'da nüfus artışı önceki yıllara nazaran azalmaya başlamış olup, 2014 yılında İtalya'da nüfus sabitlenmeye başlamıştır. Tablo 21'e göre 2014 yılında İtalya'da toplam nüfus 59 milyon 789 bin kişiye yükselmiş olup 2015 yılı itibarı ile nüfusun azalışa geçeceği, 2020 yılı sonrasında ise nüfustaki düşüşün iyice hızlanacağı ileri sürülmektedir.

İtalya'da yıllara ve göre yaş gruplarına göre nüfustaki değişim incelendiğinde Tablo 22 incelendiğinde; savaş sonrası artan doğumların ve bebek patlaması kuşağının etkisi ile 1950 yılında 0-14 yaş çocuk nüfusun % 26,7'ye yükseldiği gözlenmektedir. Bu süreçte 1950 yılı itibarı ile toplam nüfus içerisinde 15-64 yaş arası çalışma

çağındaki nüfusun % 65,2'lik oranla en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Aynı dönemde 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 8,1 oranındadır.

Tablo 22: İtalya'da Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)

Yıllar	Yaş Grupları								
	Kadın (%)			Erkek (%)			TOPLAM (%)		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
1950	25,5	65,9	8,6	28,0	64,5	7,6	26,7	65,2	8,1
1955	24,0	66,4	9,6	26,5	65,5	8,0	25,2	66,0	8,8
1960	23,9	65,5	10,6	26,3	65,3	8,3	25,1	65,4	9,5
1965	23,4	65,1	11,5	25,8	65,5	8,7	24,6	65,3	10,2
1970	23,5	63,9	12,6	25,9	64,6	9,5	24,7	64,3	11,1
1975	23,0	63,2	13,8	25,4	64,2	10,4	24,1	63,7	12,1
1980	20,8	63,9	15,3	23,2	65,6	11,2	22,0	64,7	13,3
1985	18,2	66,6	15,2	20,1	69,0	10,8	19,1	67,8	13,1
1990	15,6	67,2	17,2	17,4	70,3	12,3	16,5	68,7	14,8
1995	14,2	66,8	19,0	15,9	70,3	13,8	15,0	68,5	16,5
2000	13,5	65,8	20,6	15,2	69,5	15,3	14,3	67,6	18,1
2005	13,3	64,7	22,0	14,9	68,3	16,8	14,1	66,4	19,5
2010	13,2	63,9	22,9	14,8	67,3	17,9	14,0	65,5	20,4
2015	13,0	62,2	24,8	14,5	65,7	19,8	13,7	63,9	22,4
2020	12,5	61,0	26,5	14,0	64,6	21,4	13,2	62,8	24,0
2025	12,0	59,6	28,4	13,4	63,3	23,3	12,7	61,4	25,9
2030	11,8	57,0	31,1	13,2	60,8	26,0	12,5	58,9	28,6
2035	11,9	54,2	33,9	13,2	58,0	28,8	12,5	56,1	31,4
2040	12,1	51,6	36,3	13,4	55,5	31,1	12,7	53,5	33,8
2045	12,3	50,3	37,4	13,6	54,1	32,3	12,9	52,2	34,9
2050	12,4	50,0	37,6	13,7	53,9	32,4	13,0	51,9	35,1

Kaynak: UN, "World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2030", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.

1950 yılında her iki cinsiyet açısından yaş grupları yıllara göre karşılaştırıldığında; İtalya'da 1950 yılında toplam kadın nüfusu içerisinde 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfusun % 65,9, 0-14 yaş çocuk nüfusun % 25,5, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun ise % 8,6'lık paya sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın aynı dönemde toplam erkek nüfusu içerisindeki 15-64 yaş arası nüfus % 64,5, 0-14 yaş çocuk nüfus % 28, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 7,6'dır. Bu veriler kadın nüfusu

içerisindeki yaşlı nüfus ve çalışma çağındaki nüfusun erkek nüfusa oranla daha fazla olduğunu göstermektedir.

İtalya’da 1955-1975 yılları arasında toplam nüfus içerisinde 15-64 ve 0-14 yaş arası nüfus azalmış, buna karşın 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus hızla artış göstermiştir. 1980 sonrası 15-64 yaş nüfusta 1975 yılı ve öncesinde görülen düşüş sona ermiş, 65 yaş ve üzeri nüfusun artışı devam etmiştir. 1980 sonrası en hızlı düşüş gösteren nüfus grubu 0-14 yaş çocuk nüfusu olmuştur. 1980 yılında % 22 olan 0-14 yaş grubu, 2000 yılında % 14,3’e düşmüş, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 13,3’ten % 18,1’e çıkmıştır. Böylece İtalya’da 1950 yılında 28,6 olan medyan yaş, 1980 yılında 34,1’e yükselmiş, 2015 yılında ise medyan yaş 45,6 yıl olarak hesaplanmıştır. 2000 yılı sonrası İtalya’da çocuk nüfusundaki düşüş ile çalışma çağındaki nüfusun belirgin bir şekilde azalmaya başlamış olması, 2010 yılından sonra yaşlı nüfus oranındaki artışın giderek hızlanması anlamına gelmektedir. Böylelikle bu durum, 2050 yılında İtalya’da yaşayan her yüz kişiden en az 35’inin 65 yaş ve üzeri olması ve medyan yaşın 51,7’ye ulaşması anlamını taşıırken, günümüzde zaten yaşlılar ülkesi konumunda olan İtalya’yı gelecekte daha da yaşlı bir nüfusun beklediğini göstermektedir.

2.2.3.2. İtalya’da Uygulanan Nüfus Politikaları

Aileyi esas alan kültürü ile 20. yy.’ın başında çekirdek aileye ilişkin önemli bir örnek teşkil eden İtalya’da, Katolik Kilisesi ve Mussolini iktidarı nüfus politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. İtalya’da iki dünya savaşı arası ve sonrası nüfusta meydana gelen değişimler sık sık gündemindeki yer almıştır. Bu süreçte İtalya’da kaynağını siyasi yapıdan alarak gelişim gösteren uygulamalar nüfus üzerinde etkili olmuş, ancak uzun dönemde kapsamlı nüfus politikaları ile nüfusa müdahale edilmemiş ve İtalya’da resmi bir nüfus politikası uygulanmamıştır. Bu durumun temel sebepleri; Benito Mussoli dönemi (1922-1943) sonrasında Faşist Pro-Natalist politikaların kabul edilebilir olmaması, Son yıllarda İtalya’nın aşırı nüfusa sahip olarak algılanmış olması ve İtalyan toplumunda güçlü bir milliyetçilik duygusunun baskın nitelikte olmamasıdır.⁴⁸⁸

⁴⁸⁸ Hachiro Nishioka, “Low Fertility and Family Policies in Southern European Countries”, **Journal of Population and Social Security (Population)**, Supplement to Volume 1, ty., p. 274.

İtalya’da Birinci Dünya Savaşı sonrası uygulamaya konan Faşist Pro-Natalist uygulamalar iki döneme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki 1922-1929 yılları arasını kapsayan Faşist Pro-Natalist uygulamaların şekillendiği ve tanındığı dönemdir. İkinci dönem ise 1929-1943 yılları arasını Faşist Pro-Natalist uygulamaların yeniden yapılandırıldığı dönemdir. Buna göre birinci dönem nüfusa yönelik Faşist Pro-Natalist uygulamalar; bebek ölümlerinin ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, anneliğin korunması, nüfusun kalitesinin artırılması, iç göçün teşvik edilip dış göçün önlenmesini içermektedir.⁴⁸⁹ Mussolini’ye göre nüfusun azalması demek üretken sınıfın azalması ile fabrikalarda çalışacak işgücünün giderek kaybolması ve ordu için gerekli askeri gücün azalması demektir. Bu durumu önlemek ve nüfusu arttırmak için faşist politikaların uygulandığı İtalya’da ailenin kalabalık olması için, kadının anne-ev hanımı, erkeğin eve ekmek getiren kişi olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda 1923’te kadınların kamu sektöründe çalışması engellenmiş, 1938’de ise kamusal olmayan kuruluşlarda % 10’dan fazla kadın çalıştırılması yasaklanmıştır. 1930 yılında doğurganlığı engelleyici her türlü faaliyette bulunan kadınlar ırkı korumadığı gerekçesi ile ırkçılık suçu adı altında cezalandırılmışlardır.⁴⁹⁰

Bununla birlikte işçi sınıfının daha fazla sayıda çocuğa sahip olmasını sağlamak için bazı Pro-Natalist uygulamalar da hayata geçirmiştir. Bu uygulamalar; daha kaliteli sağlık hizmetleri, çalışan kadınlara emzirme odası yapılması, doğuma bir ay kala ve doğum sonrası bir buçuk aylık dönemde kadınların çalıştırılmasının yasaklanması, artan sosyal yardımlar, vergi indirimlerini yasallaştırma (en az yedi çocuk için) ve kadınlara madalya verilmesi olarak sıralanmıştır.⁴⁹¹ Böylece ulusal düzeyde aileleri en az yedi çocuğa sahip olmaya teşvik etmek ve İtalya’da nüfusu arttırmak amaçlanmıştır. Mussolini İtalyasında Faşist Pro-Natalist politikalar kapsamında sadece aileye yönelik pozitif tedbirler uygulanmamıştır. Bu dönemde ayrıca nüfus artışını engellemesi sebebi ile bekârlık ve bekârlar ciddi bir biçimde eleştirilmiştir. Bekâr İtalyan erkeklerine yönelik 1927 yılında çıkarılan “Bekârlık

⁴⁸⁹ Arianna Caporali, Antonio Golini, “Births and Fertility Interwar Italy Trends, Images, Policies, Perceptions”, **Population Review**, 49 (2), ty., p. 4-6.

⁴⁹⁰ Rychlak, **a.g.e.**, p. 13.

⁴⁹¹ PERFAR (Population Europe Resource Finder & Archive), “Family Policies in Italy: 2014”, (Çevrimiçi): <http://www.perfar.eu/policy/family-children/italy>, 01 Ekim 2015.

Vergisi” bu uygulamaların en bilinenidir.⁴⁹² Evli olmayan ve 25-65 yaş arası tüm erkeklerden alınan bu vergi, yürürlüğe girmesini takiben iki yılda iki katına çıkmış, 1934 yılında yeniden % 50 oranında arttırılmıştır. Bekârlık vergisindeki bu artışa rağmen aile kurmanın getireceği maliyetin uzun vadede daha fazla masraf oluşturmasına yönelik düşünce bekârlığı önlememiş, bu durumda temel hedefi bekârların sayısını azaltmak olan bekârlık vergilerinden istenilen başarı sağlanamamıştır.⁴⁹³ Bekârlık Vergisi’nden yalnızca askerler ve rahipler muaf tutulmuştur.⁴⁹⁴

İtalya’da Katolik Kilisesinin de etkisi ile doğum kontrolünün yasaklanması bir diğer Pro-Natalist tedbir olarak nitelendirilmiştir. Ancak kilisenin bu uygulamasının Faşist Pro-Natalist tedbirleri desteklediğine ilişkin kesin bilgiler bulunmamaktadır. Aslında Vatikan’ın Mussoli ile zıt görüşte olduğunu açıklaması Faşist Pro-Natalist politikaların kiliseden destek görmediğini kanıtlamaktadır.⁴⁹⁵ Birinci dönem Faşist Pro-Natalist politikalarla nüfusu arttırmak amaçlansa da, 1929 yılı sonunda bu politikaların arzulan sonuçları vermediği ve doğurganlığın giderek düştüğü görülmüştür. Bu başarısızlığın temel sebepleri; Faşist Pro-Natalist uygulamaları hayata geçirecek kaynakların olmaması ve zihniyet açısından Mussoli’nin halkı ikna etmedeki başarısızlığıdır. Ayrıca İtalya’da kırsal kesimde yaşayan halka hava yolu ile gönderilen (Faşist Pro-Natalist politika içerikli) postalar ya da gazete ve dergiler ile empoze edilmeye çalışılan “Doğum için Savaş” mesajının halk tarafından anlaşılabilmesi de Faşist Pro-Natalist politikaların başarısızlığının ardındaki bir diğer nedendir. Faşist Pro-Natalist politikaların halk tarafından yeteri kadar anlaşılabilmesinin nedeni ise, 1930’ların başında İtalyan köylüsünün okuma yazma oranının düşük olması ve daha fazla sayıda çocuğa sahip olmanın getireceği maliyetin karşılanamayacağı yönündeki inançtır. Bunun üzerine Mussolini 1929-1943 yılları arasında yenilenmiş Faşist Pro-Natalist politikaları kırsal alanlarda faşist kadın

⁴⁹² Lauren E. Forcucci, “Battle for Births: Fascist Pronatalist Campaign in Italy 1925 to 1938”, **Journal of the Society for the Anthropology of Europe**, Vol. 10, Issue 1, 2010, p. 5.

⁴⁹³ David G. Horn, **Social Bodies Science, Reproduction, And, Italian Modernity**, New Jersey-Princeton, Princeton University Press, 1995, p. 77.

⁴⁹⁴ Forcucci, **a.g.e.**, p. 5.

⁴⁹⁵ Tracy H. Koon, **Believe Obey Fight Political Socialization of Youth in Fascist Italy**, United States of America, University of North Carolina Press, 1985, p. 118.

hareketleri ile gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda birinci dönem Faşist Pro-Natalist uygulamalar döneminde faaliyet göstermeye başlayan Bebeğin ve Analığın Korunması Ulusal Organizasyonu'nun (National Organization for the Protection of Motherhood and Infancy-ONMI) finansmanının arttırılması önemli bir adım olmuştur. Bu süreçte, en az on iki çocuğa sahip olan (bu sayıya savaşlarda ölen çocuklarda dâhil edilmiştir) ailelere Faşist Pro-Natalist uygulamalarla para ödülleri verilmiştir. 1933 yılında 3000 İtalyan lirası olan bu ödüller, 1935 yılında 5000 İtalyan lirasına çıkarılmıştır. Çok çocuklu mavi yakalı işçilere yapılan ödemelerde de oldukça cömert davranılmış ve bu işçilere ayrıca 300 İtalyan lirası ödenmiştir.⁴⁹⁶

Mussolini'nin nüfusa yönelik uyguladığı Faşist Pro-Natalist tedbirlerle kırsal alanları hedef almasının nedeni, kentsel alanlarda aileleri daha fazla sayıda çocuğa sahip olmaya ikna etmenin kırsal alanlara göre daha zor olmasıdır. Ayrıca kentsel alanlarda yaşayan ailelerin yeni bir çocuğun getireceği maddi ve manevi yükü taşımak konusunda isteksizlikleri bir diğer sebeptir. Kentleşmenin doğurganlığı düşürdüğü yaklaşımı ile hareket eden Mussolini hem kentleşme karşıtı yaklaşımla, hemde doğum kontrolünü yasaklayarak kırsal alanlarda Faşist Pro-Natalist uygulamalara yönelmiştir.⁴⁹⁷ Mussolini kurmuş olduğu faşist temelli organizasyonlar vasıtası ile kırsal alanlarda yaşayan kadınlara doğumları arttırmanın bir vazife olduğu mesajını vermiştir. Bu organizasyonlar kapsamında çocuk ve anne için daha sağlıklı bir ortam oluşturulması ile kırdan kente göç de engellenmiştir. Mussolini kırsal Faşist Pro-Natalist uygulamalarla ailenin kuvvetlendirileceğini, böylelikle daha sağlıklı ve güçlü bir İtalyan halkı oluşturulacağını ifade etmektedir. Mussolini'nin bu görüşü dönemin "Pozitif Öjeni"⁴⁹⁸ yaklaşımını yansıtmaktadır. Ancak 1938 yılı sonrasında

⁴⁹⁶ Caporali ve Golini, **a.g.e.**, p. 6.

⁴⁹⁷ Cynthia Dinsmore, "The Effect of Mussolini's Pronatalist View on Woman", (Çevrimiçi): <http://touritaly.org/magazine/articles01/WomenFascism.htm>, 09 Eylül 2015.

⁴⁹⁸ Pozitif Öjeni: İstenilen nitelikteki ebeveynleri geniş aileler oluşturmaya teşvik edici uygulamalar bütünü pozitif öjeni olarak ifade edilmektedir. Örneğin fizyolojik olarak herhangi bir kalıtsal hastalığı olmamak, üstün zekâyâ sahip olmak, sanatsal kabiliyeti yüksek olmak ve entelektüel başarı vb. ebeveynleri pozitif öjeniyeye teşvik eden durumlar olarak sıralanmaktadır. Bkz.: Tepe, **a.g.e.**, p. 1.

İtalya’da, Almanya’daki siyasi görüşün de etkisi ile içerisinde ırkçılığı barındıran “Negatif Öjeni”⁴⁹⁹ yaklaşımı benimsenmiştir.⁵⁰⁰

Faşist Pro-Natalist uygulamaları güçlendirme amacı taşıyan Mussolini, bu amaca hizmet etmek için 1937 yılında iki yeni kurum daha oluşturmuştur. Bunlardan ilki Merkezi Demografi Ofisi (Central Demographic Office-UCD), ikincisi ise Geniş Aileler Faşist Birliği (Fascist Union for Large Families-UFFN)’dir. Bu kuruluşlar demografi ile ilgili araştırmalar ve analizler yapmak, politikalar geliştirmek, bu politikaların etkilerini değerlendirmek ve nüfus artışını destekleyen ailelere verilecek ödülleri belirlemek için faaliyet göstermişlerdir.⁵⁰¹

İkinci dünya savaşı sonrası Katolik Kilisesi’nin anneliği ve ailenin gelişimini teşvik amaçlı yayınlamış olduğu bildiriler, Pro-Natalist politikaların devamını oluşturmuştur. Bu dönemde Katolik Kilisesi bakımından ve İtalyan yasal sistemine göre kadının tek başına bir aktör olarak görülmemesi ve artan eşitsizlikler İtalya’da 1960’ların sonuna doğru feminist kadın hareketlerinin artmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde İtalya’da 1960’larla azalmaya başlayan doğumlar 1970 yılında doğum kontrolünün yasal hale gelmesi ile daha da düşüş göstermiştir. Bu süreçte kadınların doğum kontrolü ile ilgili biliçlerinin artması, arzu ettikleri sayıda çocuğa sahip olmalarında etkili olmuştur. Ayrıca 1970’lerin ortasına kadar yasal olmayan boşanmaların bu süreç sonrası yasallaşması ile de doğurganlık hızındaki azalmalar artmıştır. Bu dönemi takiben İtalya’da doğurganlığın düşmesine sebep olan diğer faktörler ise, kadınlar tarafından kısmi süreli işlerin bulunamaması, kadınların doğum nedeni ile işten ayrılmaları neticesinde yeniden iş bulmalarının zor olması ve çocuk bakımınının yüksek maliyeti olarak sıralanmaktadır.⁵⁰²

⁴⁹⁹ Negatif Öjeni: İstenmeyen niteliklere sahip olan ebeveynlerin üremelerini/yeni kuşaklar dünyaya getirmelerini önlemek, kısıtlamak yönündeki uygulamalar bütünü negatif öjeni olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; zekâ seviyesinin düşüklüğü, suça eğilimli olmak, fizyolojik açıdan kalıtsal hastalık taşımak vb. negatif öjeneye teşvik eden durumlar olarak sıralanmaktadır. İtalya’da pozitif öjeniyi takiben negatif öjeni uygulamalarına gidildiği görülmüştür. Almanya’da ise Adolf Hitler dönemi negatif öjeni uygulamalarına örnek teşkil etmektedir. Bkz.: **A.e.**, p. 1.

⁵⁰⁰ Caporali ve Golini, **a.g.e.**, p. 4.

⁵⁰¹ Susanna Mae Rychlak, “Explaining the Decline in Fertility Rates in Post-War Italy”, (Bachelor Thesis, The University of Mississippi), Mississippi-USA, 2014, p. 10.

⁵⁰² **A.e.**, p. 10.

Değişen sosyal ve ekonomik koşullarla beraber evlilik yaşının ötelenmesi, evliliklerin azalması, geç yaşta çocuk sahibi olma isteği vb. sebepler İtalya’da özellikle 1980’lerden itibaren doğurganlık hızında önemli bir düşmeye neden olmuştur. İtalya’da çocuk bakım hizmetlerinin çalışan kadınlar için yeterli seviyede olmaması da çocuk sahibi olmayı negatif yönde etkilemiştir. Bu bağlamda 1980-2000 yılları arasında doğurganlıktaki hızlı düşüş, yeni Pro-Natalist politikalara olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu bağlamda İtalya’da gelir testine bağlı olarak yıllık gelir üzerinden yapılan hesaplamalarla düşük gelirli aileler için yüksek, yüksek gelirli aileler için düşük tutarda olmak üzere çocuk yardımı gündeme gelmiştir.⁵⁰³ Yıllık geliri 11 bin 423 Euro olan ailelere toplam 250 Euro çocuk yardımı yapılırken, 27 bin 693 Euro ile 30 bin 403 Euro arası geliri olan ailelere ödenen çocuk yardımı 39 Euro’dur. Buna karşın yıllık gelirin 43 bin 693 Euro’nun üzerinde olması durumunda ailelere çocuk yardımı yapılmamaktadır.⁵⁰⁴

İtalyan hükümeti 2003 yılından itibaren Pro-Natalist politikalara yeni bir açılım daha getirmiş olup Bebek Bonusu (Baby Bonus) adı altında bir uygulamayı yürürlüğe koymuştur.⁵⁰⁵ Bu uygulamaya göre İtalya’da aileler ikinci çocuğa sahip oldukları zaman aileye bir kereye mahsus olarak 1.000 Euro (£685) ödenmektedir. Günümüzde İtalya’da, ilk çocuk için de bonus uygulaması yürürlüğe konmuş, böylece nüfus artışına hız kazandırmak amaçlanmıştır.⁵⁰⁶ Pro-Natalist uygulamalar kapsamında, İtalya’da, çalışan kadınlara 3 yıl analık izni verilmekte ve doğum sonrası kadınlara beş ay süre ile aylık ücretlerinin % 80’i oranında ödeme yapılmaktadır. Ücretli analık izninin sona ermesi ile ebeveyn izni ebeveynlerin her ikisi ya da biri için on aylık periyodlarla uygulanmaktadır. Ebeveyn izni çocuk sekiz yaşına gelene kadar devam etmektedir. Buna ek olarak 5 yıl süre ile ücretsiz izin verilmektedir. İtalya’da analık

⁵⁰³ Rachel Henneck, “Family Policy in The US, Japan, Germany, Italy and France: Parental Leave, Child Benefits, Family Allowances, Child Care, Marriage, Cohabitation and Divorce”, A Briefing Paper Prepared for the Council on Contemporary Families, 2003, p. 17.

⁵⁰⁴ Cristina Solera, **Women in and out of paid work Changes across generations in Italy and Britain**, UK, The Policy Press, 2009, p.215.

⁵⁰⁵ David Wood, “Pronatalist Policies”, **Geo Active Online**, Series 18 Summer Issues 372, 2007, p. 4.

⁵⁰⁶ Forcucci, **a.g.e.**, p. 4.

halinin ortaya çıkması durumunda sağlanan tüm faydalar hükümet tarafından değil, işverenler tarafından karşılanmaktadır.⁵⁰⁷

Günümüzde değişen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapı karşısında farklı Pro-Natalist politikalar uygulansa bile, İtalya'da kadınların eskiye oranla eğitim sürelerinin uzaması ve kadınların işgücü katılma oranlarındaki (ve isteklerindeki) artış doğurganlıkta ister istemez bir azalmaya neden olmaktadır. Ancak bu azalış 1970'lerden farklı olarak İtalyan kadınları arasında kısmi süreli çalışmanın eskisi kadar tercih edilmemesi (daha çok tam zamanlı işlerde istihdam arzusu) ve kadınların iş ya da aile arasında bir tercih yapmasından kaynaklanmaktadır. Ülkede çocuk bakım hizmetlerindeki içeriksel düzensizlikler kadınların çalışma yaşamından uzun süre ayrı kalmasına, sonrasında da iş bulamamasına neden olmakta ve doğurganlık hızını giderek düşürmektedir. Bu durumda İtalya'da uygulanan mevcut Pro-Natalist politikaların yetersiz kalması her geçen gün hükümeti yeni politika arayışına sevk etmektedir.

2.2.3.3. İtalya'da Demografik Değişim Süreci

2.2.3.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi

İtalya, doğum ve ölüm oranlarında meydana gelen değişimler ve doğurganlık hızındaki düşüş ile demografik değişimden en fazla etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda İtalya'da doğum ve ölüm oranlarının gösterildiği Tablo 23 incelendiğinde; 1950-1955 yılları arasında kaba doğum oranı ‰ 18,2, kaba ölüm oranı ‰ 10 olup, doğal nüfus artış hızının ‰ 8,2 olduğu görülmektedir. Bu süreci takip eden dönemlerde doğal nüfus artış hızında 1970'lere kadar inişli çıkışlı bir seyir izlense de, 1950-1970 yılları arasında kaba doğum oranlarının azaldığı, buna karşın kaba ölüm oranlarında önemli bir değişim olmadığı görülmektedir. İtalya'da 1970-1975 döneminde doğal nüfus artış hızının ‰ 6,3 olduğu görülürken, 1975-1980 yılları arasında geçen ortalama beş yıllık dönemde bu oran neredeyse yarı yarıya azalmış ve ‰ 3,3'e düşmüştür.

⁵⁰⁷ Henneck, a.g.e., p. 17.

**Tablo 23: İtalya’da Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (%)
(1950-2050)**

Yıllar	Kaba Doğum, Ölüm Oranları ve Nüfus Artış Hızı (%)		
	Kaba Doğum Oranı	Kaba Ölüm Oranı	Doğal Nüfus Artış Hızı
1950-1955	18,2	10,0	8,2
1955-1960	17,6	9,7	7,9
1960-1965	18,6	9,9	8,7
1965-1970	17,8	10,0	7,8
1970-1975	16,2	9,9	6,3
1975-1980	13,2	9,9	3,3
1980-1985	10,9	9,8	1,1
1985-1990	10,0	9,6	0,4
1990-1995	9,7	9,8	-0,1
1995-2000	9,2	9,9	-0,7
2000-2005	9,4	9,8	-0,4
2005-2010	9,5	9,7	-0,2
2010-2015	8,6	9,7	-1,1
2015-2020	8,3	10,2	-1,9
2020-2025	8,1	10,7	-2,6
2025-2030	8,1	11,1	-3,0
2030-2035	8,3	11,5	-3,2
2035-2040	8,4	12,0	-3,6
2040-2045	8,4	12,6	-4,2
2045-2050	8,4	13,2	-4,8

Kaynak: UN, “Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Doğal nüfus artış hızının düşüşünde 1985-1995 yılları arası önemli bir süreçtir. Bu dönemde kaba ölüm ve doğum oranlarının neredeyse paralel bir seyir izlediği ve doğal nüfus artış hızının yaklaşık olarak sıfır seviyesinde olduğu görülmektedir. 1995 yılı sonrasında doğal nüfus artış hızının düşmesinde etkili olan en önemli faktör öncelikle kaba ölüm oranlarındaki azalma karşısından kaba doğum oranlarının hızla azalması olmuştur. Daha sonraki süreçlerde kaba ölüm oranlarının hızla artışı hızla azalan doğumların da etkisi ile nüfusun doğal artışını negatife çevirmiştir. 2010-2015 yılları arasında İtalya’da doğal nüfus artış hızı eksi % 1,1’e düşmüş olup, bu süreç sonrasında doğal nüfus artış hızının devamlı surette azalması beklenmektedir. Bu

durumda mevcut eğilimlerden hareketle 2025-2030 döneminde kaba doğum oranının % 8,1, kaba ölüm oranının % 11,1 ve doğal nüfus artış hızının eksi % 3 olacağı düşünülmektedir. 2045-2050 döneminde kaba ölüm oranının % 13,2 seviyesine çıkacak olması buna karşın kaba doğum oranının % 8,4 civarında seyri ile doğal nüfus artış hızının eksi % 4,8'lere ineceği tahmin edilmektedir

Öte yandan İtalya'da ortalama doğurganlık hızlarının yer aldığı Tablo 24 incelendiğinde; 1950-1955 yılları arasında ortalama 2,36 seviyesinde olan doğurganlık hızının 1970'lere kadar arttığı, ancak 1970-2000 yılları arasında azalışa geçtiği görülmektedir.

Tablo 24: İtalya'da Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1950-2050)

<i>Yıllar</i>	Doğurganlık Hızı	Nüfus Artış Hızı (%)
1950-1955	2,36	7,4
1955-1960	2,29	5,6
1960-1965	2,50	7,8
1965-1970	2,50	7,0
1970-1975	2,32	6,4
1975-1980	1,89	3,8
1980-1985	1,52	2,0
1985-1990	1,35	0,3
1990-1995	1,27	0,4
1995-2000	1,22	0,1
2000-2005	1,30	5,2
2005-2010	1,42	3,2
2010-2015	1,43	0,7
2015-2020	1,49	-0,2
2020-2025	1,54	-0,9
2025-2030	1,59	-1,3
2030-2035	1,62	-1,6
2035-2040	1,66	-1,9
2040-2045	1,68	-2,4
2045-2050	1,71	-3,1

Kaynak: UN, "Average annual rate of population change by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015;
UN, "Total fertility by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

1975-1980 yılları arasında 1,89 olan doğurganlık hızı, 1990-1995 döneminde 1,27 seviyesine gerilemiştir. 1950-2050 yılları arasındaki yüz yıllık süreçte, 1995-2000 yılları arası dönem, 1,22 seviyesi ile doğurganlık hızının İtalya tarihinde en düşük olduğu dönem olmuştur. Doğurganlık hızına ilişkin bu rakam 1990-1995 yılları arası dünya ortalamasının da (3,04) altındadır.⁵⁰⁸

Bu durumda İtalya’da gelecek yıllarda hayati olaylarda mevcut seyrin dışında bir değişiklik olmadığı ve doğurganlık hızında eskiye oranla yüksek bir artış yaşanmadığı müddetçe nüfusun yaşlanma dışında bir eğilim göstermesi beklenmemektedir. Mevcut eğilimler gerek mevcut yaşlı nüfusun, gerekse de ileride yaşlanacak olan nüfusun etkisi ile İtalya’da 2015 yılı itibarı ile başlayan nüfus artış hızındaki negatif eğilimin 2050 yılına kadar süreceğini göstermektedir. Böylelikle doğurganlıkta 1975 yılı öncesi trendlerin bir daha yakalanamamasının da (doğurganlığın 2,1’in altında kalması) etkisi ile nüfusu giderek yaşlanan ve nüfus artış hızı düşen bu durumda toplam nüfusu azalan bir İtalya ile karşılaşılmaktadır.

2.2.3.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi

İtalya’da doğumda beklenen yaşam süreleri, gelişmiş ve nüfusu yaşlanan diğer ülkelerdeki gibi giderek artış göstermektedir. İtalya’da doğumda beklenen yaşam sürelerinin gösterildiği Tablo 25 incelendiğinde; 1950-1955 döneminde bu sürenin toplamda 66,27 yıl olduğu görülmektedir. Aynı dönemler içerisinde kadınlarda doğumda beklenen yaşam süresi 68,08 yıl, erkeklerde ise 64,39 yıldır. İtalya’da 1965-1970 yılları arasında doğumda beklenen yaşam sürelerinin 70,79 yıla çıktığı görülürken, bu dönemde kadınların erkeklerden yaklaşık olarak altı yıl daha uzun süre yaşadığı görülmüştür. 1985-1990 yılları arasında doğumda beklenen yaşam süreleri toplamda 76,25 yıla çıkmış, 1990-1995 yılları arasında bu süre 77,34 yıla ulaşmıştır. 1980-1995 yılları arasındaki bu süreçte kadınların erkeklerden yedi yıl daha uzun süre yaşadıkları görülmüştür.

⁵⁰⁸ Cristina Gagliardi v.d., “Italy and the Aging Society :Overview of Demographic Trends and Formal/Informal Resources for the Care of Older People”, **Advances in Society Research**, Volume 13, 2012, p. 88.

Tablo 25: İtalya’da Doğumda Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl) (1950-2050)

Yıllar	Doğumda Yaşam Beklentisi (Yıl)		
	Kadın	Erkek	Toplam
1950-1955	68,08	64,39	66,27
1955-1960	70,61	66,04	68,35
1960-1965	72,25	66,89	69,59
1965-1970	73,65	67,92	70,79
1970-1975	75,12	69,08	72,10
1975-1980	76,69	70,12	73,40
1980-1985	78,02	71,38	74,72
1985-1990	79,48	72,94	76,25
1990-1995	80,62	73,98	77,34
1995-2000	81,74	75,42	78,63
2000-2005	82,99	77,17	80,16
2005-2010	84,03	78,74	81,47
2010-2015	85,23	80,27	82,84
2015-2020	86,03	81,33	83,75
2020-2025	86,82	82,16	84,55
2025-2030	87,57	82,95	85,32
2030-2035	88,29	83,67	86,02
2035-2040	88,98	84,39	86,73
2040-2045	89,65	85,05	87,38
2045-2050	90,32	85,72	88,04

Kaynak: UN, “Life expectancy at birth (for both sexes and combined) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

İtalya’da, doğumda beklenen yaşam süresinin 1950-2000 yılları arasındaki elli yıllık süreçte yaklaşık 12 yıl arttığı ve 78 yıla çıktığı görülürken, 2010-2015 yılları arasındaki süreçte doğumda beklenen yaşam süreleri toplamda 82,84 yıla çıkmıştır. Devamlı olarak artan bu sürelerin 2045-2050 dönemine gelindiğinde ortalama 88,04 yıla ulaşması beklenmektedir. Bu durumda 1950-2050 yılları arasındaki yüz yıllık süreçte doğumda yaşam beklentisi 22 yıl artmış olacaktır. Böylece doğumda beklenen yaşam süresinin artışı ile yaşlı ve özellikle ileri derecede yaşlı nüfus hızla artacaktır.

2.2.3.3. Göçlerdeki Değişim

Göçün, İtalya’da nüfusun yapısını etkileyerek demografik değişimin meydana getirdiği baskıyı önlemede oluşturacağı etki, uzun süredir üzerinde önemle durulan bir

konu halini almıştır.⁵⁰⁹ Bu bağlamda geçmişten günümüze göç verileri incelendiğinde, İkinci Dünya Savaşı sonrası, 1950-1960 yılları arasındaki on yıllık süreçte İtalya’da yaşanan göçler nüfusun yaşlanmasının tetikleyicisi olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde özellikle erkek nüfusun ülkeden göç etmesinin böyle bir tablonun oluşumunda belirleyici olduğu ifade edilmektedir.⁵¹⁰

İtalya’daki göç hızlarının yer aldığı Tablo 26 incelendiğinde, 1950-1955 yılları arasında net göç hızının eksi % 0,9, net göçmen sayısının eksi 204 bin kişi olduğu görülmektedir. İtalya’da negatif eğilimli göç hareketlerinin 1955-1960 yılları arasında da sürmesi ile net göç hızı eksi % 2,3’e, net göçmen sayısı ise ortalama eksi 559 bin kişiye düşmüştür. Bu durumda özellikle 1955-1960 yılları arasında önceki beş yıllık dönemde azalışa geçen 0-14 yaş çocuk nüfusu ve 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfus önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus artışını sürdürmüştür. İtalya’da göçün göstermiş olduğu negatif eğilimin doğurganlık ve nüfus artış hızı üzerinde de aynı yönde bir etki oluşturduğu görülmüştür.

1960-1970 yılları arasında göç hızı ve göçmenlerin net sayısında azalış görülmekle beraber, bu azalış 1955-1960 yılları arasındaki negatif eğilimin altında kalmıştır. 1970-1975 dönemi İtalya’da net göç hızının ve net göçmen sayısının pozitif döndüğü bir süreç olmuştur. Bu dönemde ortalama net göç hızı % 0,1, net göçmen sayısı ise 19 bindir. İtalya’da 1970 yılından itibaren artış göstermeye başlayan net göç hızı bu artışını 1985 yılı sonuna kadar sürdürmüştür. 1985 yılı sonrası beş yıllık dönemde İtalya’da net göç hızı durma noktasına gelmiş, 1990 yılı sonrasında ise net göçün yeniden artış gösterdiği görülmüştür.

⁵⁰⁹ A.e., p. 100.

⁵¹⁰ Antonio Golini, Angelo Lauricella, **Population Ageing in Italy**, Ed.: Antonelle Pinelli, Antonio Golini, “Demographic Trends and Ageing Prospect”, Malta, Published by International Institute of Ageing, 1993, p. 51-52.

**Tablo 26: İtalya’da Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi
(1950-2050)**

<i>Yıllar</i>	Net Göç Hızı (‰)	Göçmenlerin Net Sayısı
1950-1955	-0,9	- 204.000
1955-1960	-2,3	- 559.000
1960-1965	-0,9	- 232.000
1965-1970	-0,9	- 232.000
1970-1975	0,1	19.000
1975-1980	0,6	165.000
1980-1985	0,9	266.000
1985-1990	-0,0	- 10.000
1990-1995	0,5	153.000
1995-2000	0,8	224.000
2000-2005	5,6	1.624.000
2005-2010	3,4	1.006.000
2010-2015	1,8	528.000
2015-2020	1,8	528.000
2020-2025	1,8	528.000
2025-2030	1,7	500.000
2030-2035	1,7	500.000
2035-2040	1,7	500.000
2040-2045	1,7	500.000
2045-2050	1,8	500.000

Kaynak: UN, “Net migration rate by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

İtalya’da 1950-2015 yılları arasında net göç hızı ve net göçmen sayılarının en hızlı artış gösterdiği dönem 2000-2005 yılları arası olmuştur. Bu dönemde net göç hızı ‰ 5,6’ya çıkmış, göçmen net sayısı 1 milyon 600 bini geçmiştir. 2005-2010 döneminde net göç hızında bir önceki döneme göre azalış olsada, genel olarak göçmenlerin net sayısının daha önceki dönemlere göre yüksek olduğu görülmektedir. Yüksek net göç ve yüksek doğurganlık rakamları karşısında nüfus artış hızının düşük seviyelerde kalmasının en önemli sebebi kaba ölüm hızlarındaki yükseklik olmuştur. Böylelikle 2015 yılı ve sonrası için İtalya’da net göç hızının pozitif yönde seyredeceği ancak mevcut eğilimlerle net göç miktarının azalacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda (göçmen nüfusun yaklaşık % 33’ünün 20-44 yaş grubu, % 28’inin 45-64 yaş grubu, diğer göçmenlerinde 20 yaş altı ve 65 yaş üzeri nüfus grubundan oluşması sebebi ile) net göç artışının nüfusun yaşlanmasını bir miktar yavaşlatması beklenmektedir. Ancak

bu durum göçün demografik değişimi ve nüfusun yaşlanmasını tam anlamı ile tersine çevireceği anlamına gelmemektedir.⁵¹¹

2.2.4. Japonya

Doğu Asya ülkesi olan Japonya gelişmiş bir ülke olup, WB 2015 verilerine göre yaklaşık 4,123 trilyon dolar (428 trilyon Yen) GSYİH'sı ile dünyanın üçüncü büyük ekonomisidir.⁵¹² Ülkede KBDG 32 bin 477 dolardır.⁵¹³ GSYİH'nın sektörel dağılımında sanayi % 26,2, hizmetler % 72,6, tarım % 1,1 paya sahiptir. Japonya'da istihdam oranı % 72,8, işsizlik oranı % 3,51'dir.⁵¹⁴ Birleşmiş Milletler 2015 yılı Dünya Nüfus Raporu'na göre Japonya'da doğumda beklenen yaşam süresi 84, medyan yaş 46,5 yıl, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oranı ise % 26,3'tür. Japonya'da asgari ücret bölgelere göre farklılık göstermekle birlikte, yıllık ortalama 16,992 dolardır.

Japonya refahın sunumunda yaygın olarak devletçi uygulamaları hedef almakla birlikte, özellikle ülkenin kırsal alanlarında (giderek azalsada) ailenin rolünün varlığını koruduğu gözlenmektedir. Bu durumda Japonya'da zaman zaman Güney Avrupa (aile temelli) ve Korporatist (çalışmaya bağlı sigorta temelli) refah rejimlerinin izlerine de rastlanmaktadır.

Japonya'nın bu tez kapsamına alınmasının nedeni; demografik değişim sürecini büyük ölçüde tamamlayarak dünyada en yaşlı nüfus oranına sahip ülke konumunda olmasıdır. Japonya'da demografik değişime bağlı olarak tüm sosyal politika alanlarında dönüşümler yaşandığı görülmekle birlikte, yaşlı nüfus miktarındaki artışın özellikle sosyal güvenlik sistemlerinin yeniden yapılandırılmasını gündeme taşıdığı bilinmektedir. Bu açıdan tezde Japonya'nın demografik değişimle nüfusunda yaşadığı dönüşümler ve bu dönüşümlerin sosyal güvenlik sistemine etkileri masaya yatırılacak, nüfusu odak alarak yapılan çalışmaların ve reformların etkileri değerlendirilecek, mevcut önerilenin etkinliği derinlemesine incelenecek ve tartışılacaktır. Bu kapsamda konuya temel teşkil etmesi bakımından öncelikle

⁵¹¹ Giuseppe Gesano, Salvatore Strozza, "Foreign Migrations and Population Aging in Italy", **GENUS**, LXVII (No.3), ty., p. 89.

⁵¹² WB, "Japan", (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/japan>, 23 Ekim 2016.

⁵¹³ WB, **GDP Per Capita, a.g.e.**, sy.

⁵¹⁴ OECD, "Employment Rate", (Çevrimiçi): <https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm>, 5 Nisan 2016.

Japonya’da nüfusun genel yapısı, nüfus politikaları ve demografik değişim sürecinde yaşanan değişimler incelenecektir.

2.2.4.1. Japonya’da Nüfusun Yapısı

Japonya’da nüfusu belirlemeye yönelik ilk çalışmalar 1879 yılında başlamış, buna karşın 1879-1920 yılları arasında nüfusu belirleme amaçlı girişimler nüfusa ilişkin temel verileri ortaya koyma amacından öte gidememiştir.⁵¹⁵

Japon İstatistik Ofisi’nin 1920 yılında kurulması ile Japonya’da resmi olarak ilk nüfus sayımları 1920 yılında yapılmaya başlamış ve nüfus sayımları beşer yıllık aralıklarla tekrarlanmıştır. Japon İstatistik Ofisi’nin 1920 yılında gerçekleştirdiği ilk nüfus sayımına göre ülkede toplam nüfus 55 milyon 963 bin kişi olarak hesaplanmıştır.⁵¹⁶ 1920-1950 yılları arasında geçen 30 yıllık süreçte Japonya’da toplam nüfus yaklaşık 26 milyon kişi artmış ve resmi istatistiklere göre 1950’de 82 milyon 199 bin kişiye yükselmiştir.

Japonya’da 1950-2050 yılları arasında toplam nüfustaki değişimin gösterildiği Tablo 27’ye göre; 1950 yılından 1990 yılına kadar nüfus hızlı bir artış göstermiş, daha sonraki yıllarda nüfustaki artış yavaşlamıştır. Bu bağlamda 1990 yılında Japonya’da toplam nüfus 122 milyon 249 bin kişi iken 1995 yılında nüfus öncelikle 124 milyon 483 bin kişiye yükselmiş, 2000 yılında ise nüfus 125 milyon 715 bin kişiye ulaşmıştır. Bu süreçte 1950-1990 yılları arasında her beş yıllık dönemde nüfus yaklaşık olarak 5-6 milyon kişi artarken, 1990-2000 yılları arasındaki beşer yıllık sürelerde nüfus ortalama 1,5-2 milyon kişi artmıştır. 2000-2010 yılları arasındaki beşer yıllık süreçlerde ise nüfus ortalama 800 bin kişi artış göstermiştir. 2000 yılında toplam nüfus 125 milyon 715 bin kişi iken, 2005’te nüfus öncelikle 126 milyon 979 bin kişiye, 2010 yılında ise 127 milyon 320 bin kişiye yükselmiştir. 1950-2010 yılları arasında nüfusun en fazla olduğu yıl 2010’dur.

⁵¹⁵ -----, “The Official Statistic of Japan”, **American Statistical Association**, Vol.16, No.126, 1919, p. 339.

⁵¹⁶ Harald Fuess, **Divorce in Japan Family, Gender, And The State 1600-2000**, California, Stanford University Press, 2004, p. 121.

**Tablo 27: Japonya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1.000)
(1950-2050)**

<i>YILLAR</i>	TOPLAM NÜFUS (1.000)		
	<i>KADIN</i>	<i>ERKEK</i>	<i>TOPLAM</i>
1950	41.933	40.267	82.199
1955	45.013	43.377	88.390
1960	47.120	45.380	92.501
1965	49.598	47.744	97.342
1970	52.856	50.852	103.708
1975	56.319	54.485	110.805
1980	58.932	56.980	115.912
1985	61.044	58.944	119.989
1990	62.306	59.943	122.249
1995	63.473	61.010	124.483
2000	64.224	61.490	125.715
2005	65.023	61.956	126.979
2010	65.302	62.018	127.320
2014	65.109	61.685	126.795
2015	65.015	61.559	126.573
2020	64.322	60.717	125.039
2025	63.275	59.565	122.840
2030	61.945	58.183	120.127
2035	60.399	56.665	117.063
2040	58.696	55.092	113.788
2045	56.948	53.573	110.521
2050	55.279	52.133	107.411

Kaynak: UN, “World Population Prospects 2015 Revision: Female population by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015; UN, “World Population Prospects 2015 Revision: Male population by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Mevcut demografik eğilimlerin devamı durumunda, Japonya’nın 2010 yılındaki nüfusunu bir daha yakalayamayacağı düşünülmektedir. BM 2015 Dünya Nüfus Raporu’na göre, 2015 yılı itibarı ile Japonya’da toplam nüfus 126 milyon 573 bin kişidir. Toplam nüfusun % 7’si kırsal alanlarda, % 93’ü ise kentsel alanlarda yaşamaktadır. Toplam nüfus içerisinde kadın nüfus 65 milyon 15 bin kişi, erkek nüfus 61 milyon 559 bin kişidir. Japonya’da her 100 kadına düşen erkek sayısı 95’tir.⁵¹⁷

⁵¹⁷ WB, **Rural Population (% of Total Population), a.g.e., sy.**

Dünyada en fazla nüfusa sahip ülkeler arasında Japonya 1950 yılında (Çin, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'yı takiben) beşinci sırada yer alırken, demografik değişim ile Japonya'nın bu sıralamada 2015 yılında on birinci sıraya gerilediği görülmektedir.⁵¹⁸ Mevcut demografik eğilimlerin devamı durumunda Japonya'nın bu sıralamada daha da gerileyeceği düşünülmektedir. 2020 yılında Japonya'da nüfusun öncelikle 125 milyon 39 bin kişiye, 2050 yılında ise 107 milyon 411 bin kişiye düşmesi beklenmektedir. Bu verilerden hareketle 2050 yılı ve sonrası için nüfusun 1970'lerdeki seviyesine döneceği düşünülmektedir. Uzun dönemde Japonya'da nüfus 1970'lerdeki seviyesine dönse bile yaş gruplarına ilişkin oransal değişimler ileride Japonya'yı 1970'lerden (genç) farklı bir nüfus yapısının (yaşlı) beklediğinin sinyallerini vermektedir.

Bu açıklamalar ışığında Japonya'da nüfusun yıllara ve yaş gruplarına göre oransal dağılımının yer aldığı Tablo 28 incelendiğinde; 1950 yılında toplam nüfus içerisinde en önemli paya % 59,7 ile 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun sahip olduğu görülmektedir. Bu dönemde 0-14 yaş arası çocuk nüfus % 35,4 iken 65 yaş ve üzeri nüfus % 4,9 seviyesindedir. Bu durum her iki cinsiyet açısından değerlendirildiğinde toplam kadın nüfusu içerisinde 15-64 yaş grubu % 60,2, 0-14 yaş grubu % 34,1, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 5,6 seviyesindedir. Aynı dönemde toplam erkek nüfusu içerisinde 15-64 yaş grubu % 59,1, 0-14 yaş grubu % 36,7, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 4,2 seviyesindedir. Böyle bir durumda her iki cinsiyet açısından kadınlar arasında yaşlı nüfusun erkeklere göre daha yüksek olduğu, çocuk nüfus bakımından ise erkek nüfusun kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle her iki cinsiyet için yaş gruplarına ilişkin oransal değişimde en önemli farkı çocuk ve yaşlı nüfus oluşturmaktadır.⁵¹⁹

⁵¹⁸ UN, **World Population Prospect The 2015 Revision, a.g.e.**, p. 23-26.

⁵¹⁹ Noriko Tsuya, "The Impact of Population Decline in Japan: Demographic Prospect and Policy Implication", Reexamining Japan in Global Context Suntory Foundation Research Project, ty., p. 2.

Tablo 28: Japonya’da Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1950-2050)

Yıllar	Yaş Grupları								
	Kadın (%)			Erkek (%)			TOPLAM (%)		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
1950	34,1	60,2	5,6	36,7	59,1	4,2	35,4	59,7	4,9
1955	32,2	61,8	6,0	34,7	60,6	4,6	33,5	61,2	5,3
1960	29,0	64,7	6,4	31,4	63,5	5,1	30,2	64,1	5,7
1965	24,8	68,3	6,9	26,8	67,6	5,6	25,8	68,0	6,3
1970	23,1	69,1	7,7	25,1	68,6	6,3	24,1	68,8	7,0
1975	23,3	67,9	8,8	25,4	67,7	6,9	24,3	67,8	7,9
1980	22,6	67,1	10,3	24,6	67,7	7,8	23,6	67,4	9,0
1985	20,7	67,4	11,9	22,6	69,0	8,5	21,6	68,2	10,2
1990	17,5	68,4	14,1	19,1	71,1	9,8	18,3	69,7	11,9
1995	15,4	68,0	16,7	16,8	71,2	12,0	16,0	69,6	14,4
2000	14,0	66,5	19,5	15,3	70,0	14,7	14,6	68,2	17,2
2005	13,1	64,5	22,4	14,5	68,3	17,2	13,8	66,3	19,8
2010	12,6	61,8	25,6	14,0	65,9	20,2	13,3	63,8	22,9
2015	12,2	58,7	29,1	13,6	63,0	23,4	12,9	60,8	26,3
2020	11,9	56,7	31,4	13,3	61,3	25,3	12,6	58,9	28,5
2025	11,7	55,8	32,5	13,1	60,7	26,2	12,4	58,2	29,4
2030	11,5	54,9	33,6	13,0	60,0	27,0	12,2	57,3	30,4
2035	11,4	53,4	35,1	12,9	58,7	28,4	12,1	56,0	31,9
2040	11,5	51,1	37,4	12,9	56,3	30,8	12,2	53,6	34,2
2045	11,6	49,7	38,7	13,0	54,8	32,2	12,3	52,2	35,5
2050	11,8	48,8	39,4	13,2	53,8	33,0	12,4	51,3	36,3

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2030”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.

Japonya’da 1950-1970 yılları arasında toplam nüfus içerisinde 15-64 yaş nüfus ile 65 yaş üzeri nüfusun devamlı surette artış gösterdiği görülürken, 0-14 yaş nüfus azalış göstermiştir. Bu dönemde özellikle toplam kadın nüfusu içerisinde 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oranları oldukça fazla artmış, bu rakam 1970 yılında % 7,7’ye yükselmiştir. 1970-1980 yılları arasında, toplam nüfus içerisinde 15-64 yaş nüfus azalış gösterirken, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus hızlı artışını sürdürmüş, 1980 yılında 65 yaş üzeri nüfus % 9 seviyesine yükselmiştir. 1980 yılında toplam kadın nüfusu içerisindeki 65 yaş ve üzeri nüfus % 10,3’e ulaşmıştır. Toplam erkek nüfusu içerisinde

65 yaş ve üzeri nüfus % 7,8 ile önceki yıllara göre artmış ancak yaşlı kadın nüfusu ile karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmıştır.

1980-2015 yılları arasında Japonya’da 0-14 yaş çocuk nüfusu ve 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfus devamlı surette azalış göstermiştir. Buna karşın 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus sürekli artmıştır. Özellikle 1990 yılı ve sonrası, yaşlı nüfusun hızla arttığı bir dönem olmuştur. 1990 yılında % 11,9 olan yaşlı nüfus, 2000 yılında % 17,2’ye, 2010 yılında % 22,9’a çıkmıştır. Böylelikle yaklaşık yirmi yıllık süreçte yaşlı nüfus iki kat artmıştır. Aynı süreçte 0-14 yaş çocuk nüfusu; 1990 yılında % 18,3’e, 2000 yılında % 14,6’ya ve 2010 yılında % 13,3 seviyesine düşmüştür. Böylece çocuk nüfusu yirmi yıllık sürede % 5 azalmıştır. 1990-2010 yılları arasındaki sürede çalışma çağındaki nüfustaki azalış ise yaklaşık olarak % 6 olarak kaydedilmiştir.

2015 yılı itibarı ile Japonya’da toplam nüfus içerisinde 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus % 26,3 seviyesinde olup, toplam kadın nüfusu için bu oran % 29,1, erkek nüfusu için % 23,4’tür. 2015 yılı için 0-14 yaş arası çocuk nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı % 12,9 olup, toplam kadın nüfusu içerisinde çocuk nüfusu % 12,2, toplam erkek nüfusu içerisinde çocuk nüfusu % 13,6’dır. 2015 yılı verilerine göre toplam nüfus içerisinde 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus % 60,8 olup, kadın nüfusun içerisinde bu oran % 58,7, erkek nüfusu içerisinde ise % 60,3 seviyesindedir.

Mevcut demografik eğilimlerle 2030 yılında toplam nüfus içerisinde 65 yaş ve üzeri nüfusun öncelikle % 30,4’e, 2050 yılında ise % 36,3’e yükselmesi beklenmektedir. Bu durumda 1950 yılında yaşlı nüfusun yedi katı olan çocuk nüfusun, 1980 yılı ile yaşlı nüfusun 2,5 katı olarak seyretmesi çocuk nüfusunda önemli bir azalış yaşandığını göstermektedir. 1995 yılı ve sonrasında ise çocuk nüfus oransal olarak yaşlı nüfusun bir hayli gerisinde kalmıştır. Tersine dönen eğilimler ile 2015 yılında çocuk nüfusunun iki katı olan yaşlı nüfusun 2050 yılı itibarı ile çocuk nüfusunun yaklaşık olarak üç katı olması beklenmektedir. Bu durum Japonya’nın yaşlılar ülkesi konumunu uzun süre koruyacağını göstermektedir.

2.2.4.2. Japonya’da Uygulanan Nüfus Politikaları

Japonya’da uygulanan nüfus politikaları genel olarak dört dönemde incelenmektedir. Bunlar; İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden önceki dönem,

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bebek Patlaması Kuşağı Dönemi (1945-1955), doğurganlığın sabitlenmeye başladığı dönem (1955-1975) ve doğurganlığın azaldığı dönem (1975 sonrası) şeklinde kronolojik olarak sıralanmaktadır.

Japonya’da uygulanan nüfus politikalarının şekillenmesinde etkili olan ilk dönem İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden önceki dönemdir. Bu dönem 19. yy.’ın sonundan 20. yy.’ın ortasına kadarki süreci kapsamaktadır. Birinci dönem nüfus politikalarının ilk yıllarında, Meiji Hükümeti döneminde (1868-1912) fazla nüfusun askeri ve ekonomik açıdan önemli bir güç olarak görülmesi ile Japonya’da Pro-Natalist politikaların ön plana çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda atılan ilk adım gebeliğin düşüklerle sonlandırılmasını önleyici yasal düzenlemeler olmuştur. Ayrıca hükümet doğumları baskılayacak, doğum kontrolüne neden olacak her türlü ilaç ve aletin üretimini, dağıtımını ve kullanımını da yasaklamıştır.⁵²⁰

Japonya’da, artan nüfus ülkenin egemenliği bakımından önemli bir başarı olarak görülürken, 1927 yılında Merkezi İstatistik Ofisi’nin yayınlamış olduğu rapor Pro-Natalist politikalarla Japonya’da nüfusunun yılda ortalama 1 milyon kişi arttığını ortaya koymuştur. Bu durumda artan nüfus karşısında artan gıda ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı sorusu gündemdeki yerini korumakla beraber, Pro-Natalist politikaların uygulanmasına devam edilmiştir. Bu süreçte süreçte Sağlık ve Refah Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Araştırmaları ve Ulusal Nüfus Enstitüsü de ülkede nüfusa ilişkin konuları değerlendirmeye başlamıştır. 1941 yılında Japonya’da hamile kadınların tedavisi, annelere hemşirelik ve çocuk bakım hizmeti sunulması, çocuk izinleri ve vergi indirimleri adı altında geniş aileleri yaygınlaştırmaya yönelik çeşitli uygulamalara yer verilmiştir. Japon hükümeti İkinci Dünya Savaşı sırasında da Japon halkını ve geniş aileleri Pro-Natalist uygulamalarla daha fazla sayıda çocuğa (aile başı beş çocuk) sahip olmaları yönünde teşvik etmiştir. Böylelikle doğurganlık hızlarındaki düşmenin ve nüfustaki azalmanın önüne geçmek amaçlanmıştır.⁵²¹ Buna karşın resmi istatistiklere göre Japonya’da 1945 yılında doğumlar oldukça düşük seyretmiştir. Özellikle 1944-

⁵²⁰ Shunich Inoue, “Population Policies and Programs in Japan”, **Population Policies and Programs in East Asia**, Ed.: Andrew Mason, USA, East-West Center Paper, 2001, p. 24-25.

⁵²¹ -----, “Japanese Population Policy”, **Population Index**, Vol. 7, No. 4, October 1941, 1941, p. 264.

1946 yılları arasında doğumlarda önemli bir artış yaşanmamasının en önemli nedeni, İkinci Dünya Savaşı olarak nitelendirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşını takiben nüfus politikalarında ikinci dönem başlamıştır. Bu dönemde askeri ve askeri olmayan personelin Japonya'ya dönüşü ile gerek mevcut evlilikler, gerekse de savaş sonrası artan evlilikler nedeniyle doğumların hızla arttığı görülmüştür. Böylelikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya'da savaş öncesindeki doğurganlık hızlarının üzerinde bir doğurganlık hızı ile karşılaşılmış, Bebek Patlaması Kuşağı'nın etkisi ile nüfus hızla artış göstermiştir.⁵²²

Nüfusta görülen bu artış karşısında, 1949 yılında Amerikalı Nüfus uzmanları Warren S. Thompson ve Pascal K. Whelpton Japonya'ya davet edilmişlerdir. Her iki uzman da Japon hükümetini hızla artan nüfus karşısında uyarılmış ve Japonya için en kısa sürede doğum kontrolü uygulamasının hayata geçirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Aksi durumda hızlı nüfus artışından kaynaklı ekonomik ve sosyal sorunlar yaşanacağını ifade etmişlerdir. Thompson ve Whelpton'un görüşleri pek çok grup tarafından şiddetli eleştirilere uğramıştır. Bu konuda en büyük tepkiyi Katolik Kilisesi ve Katolik Kadınlar Kulübü göstermiştir. Buna karşın Thompson ve Whelpton'un doğum kontrolü fikri ileriki birkaç yıllık dönem için uygulanmıştır. Bu süreçte değişen İlaç Kanunu ile doğum kontrol ilaçlarının-gereçlerinin üretimi ve dağıtımını işi özel şirketlere verilmiştir. Ayrıca üretilen doğum kontrol ilaçları fakir halka ücretsiz olarak dağıtılmıştır.⁵²³

Japonya'da 1948 yılında yeniden düzenlenen "Ulusal Öjeni Yasası" ile annenin sağlığını ve yaşamını koruma amaçlı düşük uygulamalarına izin verilmiştir. Özellikle annenin kalıtsal bir hastalığı olması halinde ya da tecavüz gibi nedenlerle istenmeyen gebeliklerin oluşumu halinde düşükler yasal olarak kabul edilmiştir. Bu durum haricinde gebelik ile kadının sağlığı ve ekonomik durumunun sarsılması halinde de yasal olarak düşüklere izin verilmektedir. Bu uygulamalarla Japonya'da uygulanan Ulusal Öjeni Yasası'nın tam anlamıyla bilinen ilk öjeni (İtalya ve Almanya'da uygulanan ırkı koruma amaçlı öjeni uygulamaları) ilkelerini yansıttığını söylemek

⁵²² Dennis Hodgeson, "Abortion, Family Planning, and Population Policy: Prospect for the Common-Ground Approach", **Population and Development Review**, 35 (3), September 2009, 2009, p. 496.

⁵²³ Inoue, **a.g.e.**, p. 27.

mümkün değildir. Ulusal Öjeni Yasası ile Japonya’da 1949 yılında 102 bin olan düşüklerin sayısı 1955 yılında 1 milyon 170 bine yükselmiştir. Böylelikle doğum kontrol yöntemleri ile istenilen düzeye düşürülemeyen doğumlar düşükler vasıtası ile azaltılmaya çalışılmış ve aile büyüklüğünü sınırlandırmak amaçlanmıştır.⁵²⁴

Japonya’da 1954 yılında Refah ve Sağlık Bakanlığı ülkenin kaldırabileceği kadar nüfus oluşumu sağlamak için merkezi ve yerel hükümetten bütçe desteği alarak nüfus artış hızını azaltıcı bir politika da izlemiştir. 1954 yılında doğum kontrolü için bütçeden yaklaşık olarak 400 milyon Yen harcanmıştır. Bu kapsamda 1961 yılına kadar doğum kontrolü amacı ile kullanılan ilaç ve aletler için harcanan tutar giderek artmıştır.⁵²⁵

Üçüncü dönemde (1955-1975) Japonya’da savaş sonrası dünyaya gelen Bebek Patlaması Kuşağı’nın çalışma çağındaki nüfusa dönüştüğü görülmüştür. Ayrıca bu dönemde Savaş sonrası Japonya’da hızlı bir ekonomik gelişme yaşanmıştır. Böylelikle artan ekonomik gelişme ve çalışma çağındaki nüfusun birleşimi Japonya için demografik fırsat penceresi oluşturmuştur. Yaşanan ekonomik gelişme ile özellikle fabrikalarda çalışacak işgücüne olan ihtiyacın artması kırdan kente göçleri beraberinde getirmiştir. Sanayide çalışacak işgücü ihtiyacının artması, göçler ve kentlerin yükselişi sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapının da dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Bu dönüşüm ise doğurganlık oranlarında sabitlik yaşanmasına sebep olmuştur. Özellikle bu dönemde doğum kontrol yöntemlerinin önceki dönemlere nazaran daha fazla uygulanması doğurganlık hızlarının önceki dönemlere nazaran düşmesini tetiklemiştir.⁵²⁶ Emek kıtlığı sebebi ile çalışacak işgücü bulmakta zorlanması Japonya’yı göçle işgücü teminine zorlamıştır. Birinci Dünya Nüfus Konferansının 1974 yılında Bükreşte toplanmasından önce Japonya’da nüfus meselesi nüfus uzmanlarının toplandığı Nüfus Sorunları Konseyi tarafından tartışılmış ve Japonya’da nüfusu durağan hale getirecek bir nüfus politikasının desteklenmesi önerilmiştir. Buna

⁵²⁴ A.e., p. 30.

⁵²⁵ A.e., p. 30.

⁵²⁶ Japonya’da 1966 yılı “Fire-Dragon Yılı (Hinoeuma)” olarak ilan edilmiş olup, Japon geleneklerine göre bu yılda dünyaya gelecek kız çocukları evlilik yaşına gelip evlendiklerinde eşlerini (kocalarını) öldüreceklerdir. Bu geleneğin etkisi ile 1966 yılında Japon kadınlarının doğurganlık hızlarının oldukça düştüğü gözlenmiştir. Bkz.: Inoue, a.g.e., p. 30.

karşın demografik dengelerin giderek değişmesi Japonya'da 1970'lerin ortasından itibaren Pro-Natalist politikalara yönelik tartışmaları hızlandırmıştır.

Dördüncü dönemde (1975 yılı sonrası) Petrol Krizleri'nin etkileri ile Japon ekonomisindeki gelişimin yavaşladığı görülmüştür. Bu durum daha önce kredi alarak evlilik harcamalarını karşılayanlar için kredilere ulaşmayı zorlaştırmıştır. Japonya'da 1975 yılı sonrası kadınların eğitim sürelerinin uzaması (kolej ve üniversite eğitimleri ile) ile işgücüne katılımlarının da arttığı gözlenmiştir. İşte bu iki etkiden hareketle Japonya'da evlilik yaşı önceki yıllara göre yükselmiş ve evlilik rakamları giderek azalmaya başlamıştır. Japonya'da evli nüfusun sahip olduğu çocuk sayısı bu dönemde çok büyük bir değişime uğramazken artan bekâr nüfusun etkisi ile ülkede doğurganlık hızının azalmaya başladığı görülmüştür. Diğer ülkelerden, özellikle Avrupa toplumlarından farklı olarak, Japonya'da evli olmayan kadınlar arasında doğumların nadir olarak görülmesi doğurganlık hızlarının bekârlığın artışına bağlı olarak düştüğünü de göstermektedir. Doğurganlık hızlarında meydana gelen bu düşüş ile Japonya'da daha yaşlı bir nüfus meydana geleceği böylece özellikle yaşlı nüfusa yönelik kamu-refah harcamalarının artacağı da ileri sürülmüştür.⁵²⁷

Bu bağlamda Pro-Natalist politikalar doğrultusunda 1970'lerin ortasından itibaren üç ve üzeri çocuğa sahip ailelere verilen çocuk yardımları üzerinde yeni düzenlemelere gidilmiş, 1988 yılında iki çocuk için de çocuk yardımı yapılmaya başlanmıştır. Japon hükümeti bununla da yetinmeyerek aileyi güçlendirmek amacı ile 1994 yılında tek çocuk için de çocuk yardımı ödemesini öngörmüştür.⁵²⁸

Günümüz modern toplumları ile geleneksel Japon toplumu karşılaştırıldığında geçmişte Japonya'da iki hatta üç kuşağın bir arada yaşaması çocuk bakımını kolaylaştırırken çekirdek aileye geçiş ile çocuk bakımı giderek zorlaşmıştır. Japonya'da kadınların hem ev dışı çalışma, hem de evde annelik ve diğer ev işlerini bir arada yürütmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda Japon hükümeti nüfus politikalarında liberal bir görüş ile doğurganlığı direkt olarak arttırıcı politikaları uygulamak yerine, ailenin refahını ve kadının statüsünü arttırıcı Pro-Natalist

⁵²⁷ Henneck, **a.g.e.**, p. 9.

⁵²⁸ Li Ma, "Social Policy and Childbearing Behavior in Japan (1961-2003) An Individual Level Perspective", (Çevrimiçi): epc2010.princeton.edu/papers/100044, 15 Ekim 2015.

politikaları uygulamaya koymayı amaçlamıştır. Bu politikalarla analık izni, çocuk yetiştirme desteği (kosodate shien) kapsamında, okul öncesi çocuklara yönelik bakım hizmetleri, çocuk indirimleri uygulanmış olup, doğum öncesi ve doğum sonrası dönemde iş ve aile yaşamı dengesini korumak ve kadının işyerine dönüşünü kolaylaştırmak hedeflenmiştir.

Japonya’da 1990 yılından bu yana demografik yapıda görülen hızlı değişim Pro-Natalist politikaların ağırlık kazanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda 2010 yılında yapılan düzenleme ile Japonya’da Çocuk Yardımı Kanunu (Kodomo Teate Law) kapsamında Öğrenci Yardımı (Jidou Teate) adı altında her çocuk ve lise çağındaki her genç için (15 yaşına kadar) aylık tutarı 13.000 Yen olmak üzere ödeme yapılmaktadır. Bu yardım çocuğa bakan ailesi (çocuğun ailesi) ya da çocuğu himaye eden kişilere verilmektedir. İlgili ödemeler Japonya’da yerel belediyeler tarafından yapılmaktadır. Çocuğun ailesi ile birlikte başka bir ülkede ikameti durumunda Refah, Çalışma ve Sağlık Bakanlığı vasıtası ile ödemeler gerçekleştirilmektedir.⁵²⁹ Japonya’da 3 yaş altı çocuklar için aylık 15.000 Yen ödenmektedir. Üç yaş üstü çocuklarla ilkökul çağında olan çocuklara birinci ve ikinci çocuk için 10.000 Yen ödenirken, üç çocuk ve üzeri için ödenen miktar 15.000 Yen’dir.⁵³⁰

Pro-Natalist politikalar kapsamında ailelere çeşitli vergi indirimleri uygulanmakta, analık izni kapsamından on dört hafta boyunca kadınlara ortalama kazancının % 60’ı ödenmektedir. Doğum sonrası bir yıl süre ile işin korunduğu ve ortalama kazancın % 40’inin ödendiği de görülmektedir. Çocuk bakım merkezleri % 50 ulus, % 25 valilikler, % 25 oranında da yerel yönetimler tarafından desteklenmektedir. Erken dönem çocuk eğitimi ile ilgili uygulamalar kapsamında Japonya’da kreşlerin (Yochien) hizmet verdiği görülürken, kreşler kısmi süreli olarak faaliyet göstermektedir. Kreş ücretleri kısmen hizmetten faydalanan aileler, kısmen de devlet tarafından ödenmektedir.⁵³¹

⁵²⁹ Tokyo Medical and Dental University, “Child Allowence “Kodomo Teate”, (Çevrimiçi): www.tmd.ac.jp/TMDU-e/isc/files/Child_Allovence.pdf, 15 Ekim 2015.

⁵³⁰ Ministry of of Health, Labour and Welfare, “The Outline of Act for Amending Part of The Child Allowence Act”, (Çevrimiçi): www.mhlv.go.jp/bunya/kodomo/osirase/dl/h24_gaiyou_e.pdf, 15 Ekim 2015.

⁵³¹ Patricia Boling, “Demography, Culture, and Policy: Understanding Japan’s Low Fertility”, **Population and Development Review**, 34 (2), June 2008, 2008, p. 309.

Ancak tüm bu Pro-Natalist uygulamalar yetersiz görülmekte ve Japon kadınları daha az sayıda çocuğa sahip (shoshika) olmayı tercih etmektedirler. Bu durumda yeni Pro-Natalist politikalara olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu bağlamda Japonya’da nüfus politikalarını belirlerken doğurganlığı direkt olarak etkileyen (ailenin tercihi, kültür, bireysel tercihler vb.) etmenlerin yanısıra, dolaylı olarak etkileyen etmenlerin de (sosyal güvenlik, istihdam, eğitim, sağlık vb.) ele alınması ve yeni nüfus politikalarının buna göre belirlenmesi gerekmektedir. Konuya bu şekilde, çok boyutlu bir açıdan bakmak uzun vadeli çözüm önerileri getirmek bakımından önem taşımaktadır.⁵³²

2.2.4.3. Japonya’da Demografik Değişim Süreci

2.2.4.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi

İkinci Dünya Savaşı ile azalan Japon nüfusu, bu süreci takip eden birkaç yıl içerisinde sağlık, gıda ve hijyen koşullarının gelişimi ile artmaya başlamıştır. Bu artış savaş sonrası sürecin etkisi ile gerçekleşmiş olmakla beraber, 1950 yılı ve sonrasında Japonya’da doğal nüfus artış hızı genel olarak giderek azalmıştır. Bu doğrultuda Japonya’da yıllara göre kaba doğum ve ölüm oranlarının gösterildiği Tablo 29 incelendiğinde; 1950-1955 yılları arasında ortalama kaba doğum oranları ‰ 23,8, kaba ölüm oranları ‰ 9,4 olup doğal nüfus artış hızı ‰ 14,4 seviyesindedir. Bir sonraki dönem olan 1955-1960 yılları arasında kaba doğum oranlarının ‰ 18,1’e, kaba ölüm oranlarının ise ‰ 7,9’a düştüğü görülmektedir. Bu bağlamda 1950-1955 ve 1955-1960 dönemleri arasında nüfustaki doğal artış hızı yaklaşık olarak ‰ 4,2 seviyesine düşmüştür.

⁵³² Hiroshi Kojima, “Aging in Japan: Population Policy Implications”, **Korea Journal of Population and Development**, Volume 24, Number 2, December 1995, 1995, p. 212.

Tablo 29: Japonya’da Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (%) (1950-2050)

Yıllar	Kaba Doğum, Ölüm Oranları ve Nüfus Artış Hızı (%)		
	Kaba Doğum Oranı	Kaba Ölüm Oranı	Doğal Nüfus Artış Hızı
1950-1955	23,8	9,4	14,4
1955-1960	18,1	7,9	10,2
1960-1965	17,2	7,4	9,8
1965-1970	17,8	6,9	10,9
1970-1975	19,0	6,6	12,4
1975-1980	15,2	6,2	9,0
1980-1985	12,8	6,3	6,5
1985-1990	11,2	6,4	4,8
1990-1995	9,9	7,0	2,9
1995-2000	9,5	7,5	2,0
2000-2005	8,9	7,9	1,0
2005-2010	8,7	8,9	-0,2
2010-2015	8,3	10,0	-1,7
2015-2020	8,1	10,9	-2,8
2020-2025	7,9	11,8	-3,9
2025-2030	7,8	12,6	-4,8
2030-2035	7,8	13,3	-5,5
2035-2040	7,8	13,9	-6,1
2040-2045	7,9	14,2	-6,3
2045-2050	8,0	14,2	-6,2

Kaynak: UN, “Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Japonya’da 1960-1980 yılları arasında hem kaba doğum, hem de kaba ölüm oranlarında genel olarak bir azalış gerçekleşmiş, doğal nüfus artış hızı azalmıştır. Doğal nüfus artış hızındaki azalışın tek istisnası 1965-1975 dönemi olmakla birlikte, 1975 yılı sonrası doğal nüfus artış hızı devamlı ve süratli bir şekilde azalışa geçmiştir.

1965-1975 yılları arasındaki on yıllık süreçte Japonya’da doğal nüfus artış hızının önceki yıllara göre yüksek olmasının sebebi; 1965-1970 döneminde kaba doğum oranlarının (uygulanan Pro-Natalist politikalar ile) önceki döneme göre yüksek olmasının yanında, kaba ölüm oranlarındaki düşüşün de az olmasıdır. 1985-1990 dönemi sonrasında Japonya’da kaba doğum oranları düşmeye devam ederken, kaba ölüm oranlarının artmaya başladığı görülmektedir. Kaba ölüm oranları 2010-2015

döneminde % 10'a çıkmış olup, bu oran 1950-1955 dönemindeki % 9,4'lük oranı geçmiştir. Buna karşın kaba doğum oranları 2010-2015 yılları arasında ortalama % 8,3'e düşmüş ve kaba ölüm oranlarının gerisinde kalmıştır.

Böylece 1950-1955 yılları arasındaki kaba doğum oranları (% 23,8) ile karşılaştırıldığında 2010-2015 dönemi için kaba doğum oranlarının yaklaşık üçte bir oranında azaldığı görülmektedir. Japonya'da 2005-2010 dönemi doğal nüfus artış hızının negatif olarak ilerlediği (eksi % 0,2) ilk dönem olarak kaydedilmiş olup, bu süreç sonrası nüfusta hızlı bir düşüş yaşanmaya başlamıştır. Özellikle kaba doğum oranlarındaki devamlı düşüş bu durumda en önemli faktör olmuştur.

Japonya'da doğurganlık hızlarının gösterildiği Tablo 30 incelendiğinde; 1950-1955 döneminde doğurganlık hızı 3,0 olup, bu dönemi takiben doğurganlık hızlarının 1965 yılına kadar hızla azalmaya başladığı görülmektedir. 1965-1975 yılları arasında doğurganlık hızları ve nüfus artış hızında belirli bir artış yaşanmakla birlikte, bu dönem sonrasında hem doğurganlık, hem de nüfus artış hızlarında uzun süren bir azalışla karşılaşmıştır. Doğurganlık hızında 2010-2015 dönemine kadar süren bu azalışlarla nüfus artış hızı negatif olmuştur.

Doğurganlık hızındaki azalmalarla nüfus artış hızının azalmasının önceki dönemlerle paralellik göstermesi durumunda 2015-2050 yılları arasında Japonya'da nüfusun giderek azalması beklenmektedir. Bu durum demografik değişimin son sürecini yaşayan Japonya'nın ileride daha da yaşlı (koreika) bir nüfusa sahip olacağını ve kronik yaşlılık (cho-koreika) sebebi ile tam anlamı ile yaşlılar ülkesi haline geleceğini göstermektedir.

Tablo 30: Japonya’da Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1950-2050)

<i>Yıllar</i>	Doğurganlık Hızı	Nüfus Artış Hızı (%)
1950-1955	3,00	14,5
1955-1960	2,16	9,1
1960-1965	1,99	10,2
1965-1970	2,02	12,7
1970-1975	2,13	13,2
1975-1980	1,83	9,0
1980-1985	1,75	6,9
1985-1990	1,66	3,7
1990-1995	1,48	3,6
1995-2000	1,37	2,0
2000-2005	1,30	2,0
2005-2010	1,34	0,5
2010-2015	1,40	-1,2
2015-2020	1,46	-2,4
2020-2025	1,52	-3,6
2025-2030	1,57	-4,5
2030-2035	1,61	-5,2
2035-2040	1,64	-5,7
2040-2045	1,67	-5,8
2045-2050	1,69	-5,7

Kaynak: UN, “Average annual rate of population change by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015;
UN, “Total fertility by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

2.2.4.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi

Japonya’da doğumda beklenen yaşam süreleri 1950 yılından günümüze artış eğilimindedir. Yıllara göre doğumda beklenen yaşam sürelerinin gösterildiği Tablo 31 incelendiğinde; 1950-1955 yılları arasında Japonya’da doğumda yaşam beklentisi toplamda 62,17 yıl olup, bu süre kadınlarda 63,93 yıl, erkekler ise 60,40 yıl olarak hesaplanmıştır. 1955-1965 döneminde doğumda beklenen yaşam süresinin toplamda dört yıl arttığı ve 66,25 yıla yükseldiği görülmektedir. Bu dönemde erkeklerde doğumda beklenen yaşam süresi 64,08 yıla çıkmış olup, kadınlarda bu süre 68,47 yıl olarak belirlenmiştir.

Japonya’da 1970-1975 yılları arasında doğumda beklenen yaşam süresi toplamda 73,14 yıla çıkmış olup, bu süre kadınlarda 75,78 yıl, erkeklerde ise 70,47 yıldır. Bu durumda 1950-1975 yılları arasında doğumda beklenen yaşam sürelerinin toplamda yaklaşık 11 yıl, kadınlar için 12 yıl erkekler için ise 10 yıl arttığı görülmektedir. 1995-2000 yılları arasında 80,48 yıla çıkan doğumda beklenen yaşam süreleri 2010-2015 yılları arasında 83,30 yıla ulaşmıştır.

Tablo 31: Japonya’da Doğumda Beklenen Yaşam Süreleri (Yıl) (1950-2050)

Yıllar	Doğumda Yaşam Beklentisi (Yıl)		
	Kadın	Erkek	Toplam
1950-1955	63,93	60,40	62,17
1955-1960	68,47	64,08	66,25
1960-1965	71,48	66,50	68,97
1965-1970	73,93	68,68	71,29
1970-1975	75,78	70,47	73,14
1975-1980	77,88	72,64	75,31
1980-1985	79,63	74,12	76,95
1985-1990	81,30	75,53	78,51
1990-1995	82,43	76,27	79,45
1995-2000	83,70	77,06	80,48
2000-2005	85,21	78,28	81,83
2005-2010	85,98	79,12	82,62
2010-2015	86,49	80,00	83,30
2015-2020	87,28	80,80	84,08
2020-2025	88,03	81,54	84,81
2025-2030	88,73	82,25	85,51
2030-2035	89,41	82,96	86,20
2035-2040	90,06	83,60	86,84
2040-2045	90,70	84,24	87,47
2045-2050	91,30	84,85	88,07

Kaynak: UN, “Life expectancy at birth (for both sexes and combined) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

Sağlık alanında yaşanan ilerlemelerle doğum ve ölüm oranlarındaki azalışlar ve doğurganlık hızlarının düşüşü Japonya’da 2045-2050 döneminde doğumda beklenen yaşam sürelerinin 88,07 yıla ulaşmasına sebep olacaktır. Bu rakamın kadınlarda 91,30 yıl, erkeklerde ise 84,5 yıl olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda Japonya’da kadınlarda doğumda beklenen yaşam sürelerinin erkeklere göre hem daha uzun olduğu ve olacağı, hemde doğumda beklenen yaşam sürelerinin hızla yükseleceği görülmektedir.

2.2.4.3.3. Göçlerdeki Değişim

Japonya’da göçün, demografik değişime bağlı nüfusun yaşlanması mevzuunu orta ve uzun dönemde tersine çevirebileceği düşünülmüştür. Buna karşın Japonya’nın sosyo-kültürel açıdan çok kültürlülüğü desteklememesi, yaşlanan nüfusun tersine çevrilmesinde göçü etkin bir araç olmaktan uzaklaştırmaktadır. Japonya’da diğer endüstrileşmiş ülkelerden farklı olarak toplam nüfusun % 1,6’sı yabancısıdır. Ekonomik kriz ve doğal afetlerin etkisi ile 2011 yılından bu yana Japonya’daki göçmen nüfus azalış göstermesine karşın, ülkede uzun süredir yaşayan göçmenlerin sayısı 1 milyonu aşmıştır.⁵³³

Bu durumda göç politikaları Japonya’da nüfusun yaşlanmasını önlemek bakımından kısmen etkili olabilecek bir politika olarak görülürken, yaşlı nüfusa ilişkin oluşmuş sorunları çözümlenmede tamamen etkili bir politika olarak da nitelendirilmemektedir.⁵³⁴

Japonya’da göçün üç yolla nüfusa etki etmesi beklenmektedir. Birincisi; göç ile nüfus büyüklüğünün, bu bağlamda (özellikle Filipinler ve Endonezya gibi ülkelerden alınacak işgücü göçü ile) çalışma çağındaki nüfusun artmasına yönelik beklentidir. İkincisi; göçmenlerin genellikle çalışma çağında olması ile bu yaş grubundakilerin doğurganlık hızının daha yüksek olmasının dinamik bir nüfus yapısı sağlayacağını düşünülmesidir.

Japonya’nın 2000 yılında sahip olduğu 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusa 2050 yılında da sahip olması için yıllık net göç miktarının 650 bin kişi olması gerekmektedir. Japonya’da 2000 yılından itibaren yıllık net göçün yaklaşık olarak 300 bin kişi olduğu düşünüldüğünde, Japonya’nın 2000 yılında sahip olduğu çalışma çağındaki nüfusa tekrar ulaşması için mevcut net göç hızını iki kattan daha fazla arttırması gerekecektir. Göçün nüfusu etkilemesinde bir diğer ve sonuncu durum ise düşük ücretli göçmenlerin doğurganlık hızının yüksek ücretli yerli halka göre daha yüksek olmasından kaynaklı nüfus artışı beklentisidir.⁵³⁵

⁵³³ IPSS , “Social Security in Japan”, 2014, p. 3.

⁵³⁴ Kojima, **a.g.e.**, p. 212.

⁵³⁵ Boling, **a.g.e.**, p. 320.

Japonya’da net göç hızının yıllara göre değişimi incelendiğinde Tablo 32’ye göre; 1950-1955 yılları arasında ortalama net göç hızı ‰ 0,1 olup, göçmenlerin net sayısı 55 bin olarak kaydedilmiştir. Buna karşın bir sonraki dönem olan 1955-1960 döneminde ortalama net göç hızı eski ‰ 1,0, göçmenlerin net sayısı ise eksi 468 bindir. 1960-1985 yılları arasındaki 25 yıllık süreçte net göç hızının ve göçmenlerin net sayısının yükseldiği görülmektedir. Özellikle 1965-1970 yılları arasındaki beş yıllık süreçte göçmenlerin net sayısı 878 bine yükselmiş olup, net göç hızı da ‰ 1,7’ye çıkmıştır. Bu rakamlar 1950-2015 yılları arasında net göç hızı ve göçmenlerin net sayısındaki artış bakımından kaydedilmiş en yüksek rakamlardır. Buna karşın 1985-1990 yılları arasında ortalama net göç hızı eksi ‰ 1,0’e, göçmenlerin net sayısı ise eksi 628 bine inerek önceki dönemlere göre önemli bir azalış yaşanmıştır.

Tablo 32: Japonya’da Net Göç Hızının ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)

<i>Yıllar</i>	Net Göç Hızı (%)	Göçmenlerin Net Sayısı
1950-1955	0,1	55.000
1955-1960	-1,0	- 468.000
1960-1965	0,4	209.000
1965-1970	1,7	878.000
1970-1975	0,9	457.000
1975-1980	0,1	45.000
1980-1985	0,4	212.000
1985-1990	-1,0	- 628.000
1990-1995	0,7	451.000
1995-2000	0,0	17.000
2000-2005	1,0	622.000
2005-2010	0,7	445.000
2010-2015	0,6	350.000
2015-2020	0,4	250.000
2020-2025	0,4	250.000
2025-2030	0,4	250.000
2030-2035	0,4	250.000
2035-2040	0,4	250.000
2040-2045	0,4	250.000
2045-2050	0,5	250.000

Kaynak: UN, “Net migration rate by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

1995-2000 döneminde net göç hızı ve göçmenlerin net sayısı önceki döneme göre azalmış olup, 2000-2005 yılları arasında net göç hızında yeniden hızlı bir

yükselme meydana gelmiştir. Bu dönemde ortalama net göç hızı ‰ 1, göçmenlerin net sayısı 622 bin kişidir. 2005-2015 yılları arasında net göç hızının azaldığı Japonya’da mevcut göç eğilimleri ile 2015 yılı sonrasında net göç hızının 2050 yılına kadar sabit bir duruma geleceği tahmin edilmektedir.⁵³⁶

Japonya’da işgücü piyasasında yer almak isteyen göçmenlerin dil testinden geçmek zorunda olması, buna karşın 254 göçmenin yalnızca 3’ünün dil testinden geçebilmesi yasal koşullarda çalışmayı zorlaştırmakta ve göçmenlerin kısa süreli olarak ülkede kalmasına neden olmaktadır.⁵³⁷ Başarılı bir göç politikası ile özellikle genç göçmenlerin Japonya’da uzun süreli olarak kalışı sağlansa bile, göçmen nüfus için yapılacak sosyal harcamaların (özellikle sosyal güvenlik harcamalarının) yerli halktan daha yüksek oluşunun yeni sorunlar oluşturacağı düşünülmektedir. Bu durumda, Japonya için, demografik değişim karşısında göçün, hem yaşlanmayı durdurmada, hem de sosyo-ekonomik nedenlerle etkin ve uygun bir araç olmadığı dile getirilmektedir.⁵³⁸

⁵³⁶ Tsuya, **a.g.e.**, p.7.

⁵³⁷ ---, “Country Benchmarks Social Security Japan”, Golden Growth, ty., p. 128.

⁵³⁸ Toshihiko Hara, **A Shrinking Society Post-Demographic Transition in Japan**, Ed.: Tashihiko Hara, Shinzi Anzo, Hisakazu Kato, Noriko Tsuya, Toru Suzuki, Kohei Wada, Tokyo, Springer E-Book, 2015, p. 56-57.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNE ETKİLERİ: ALMANYA, ÇİN, İTALYA ve JAPONYA ÖRNEKLERİ

3.1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GENEL ÇERÇEVESİ

3.1.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı, Kapsamı ve Önemi

“Sosyal Güvenlik” ifadesi “Sosyal” ve “Güvenlik” terimlerinin birleşiminden oluşmuştur. “Sosyal” anlamı ile toplumda yardımlaşma, adalet ve eşitlik anlayışına hizmet eden sosyal güvenlik, “Güvenlik” anlamı ile tehlikelerin oluşturduğu zararlardan korunmayı ifade etmektedir.⁵³⁹

Tarihsel süreçler içerisinde, klasik anlamda sosyal güvenlik ihtiyacının; aile, vakıflar, dini kuruluşlar, mesleki kuruluşlar, devlet, vb. aktörler tarafından sağlandığı bilinmektedir. Sanayi Devrimi ile beraber, modern anlamda ilk sosyal güvenlik uygulamaları 1880-1890 yılları arasında bir dizi yasa ile yürürlüğü konan Alman sosyal sigorta uygulamalarına dayanmaktadır.

Bu bağlamda “sosyal güvenlik” ve “sosyal güvenliğin nasıl sağlanacağı” konusu belirli bir sürecin eseri olup, bu olgunun ortaya çıkmasında insanların günlük hayatta karşılaştıkları sorunlara karşı çeşitli kurumlar vasıtası ile çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacı etkili bir faktör olmuştur. Kavramsal olarak sosyal güvenlik, ilk defa Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde 1935 tarihli “Sosyal Güvenlik Kanunu”nda kullanılmıştır. Bu süreci takiben sosyal güvenlik kavramı pek çok uluslararası sözleşme ve tavsiye içerisinde de yer almıştır.⁵⁴⁰

Sosyal güvenliğin ortaya çıkışında 1941 tarihli “Atlantik Şartı” önemli bir belgedir. 1929 yılında yaşanan Büyük Buhan’ın etkileri ile ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı W. Churchill Atlantik’te bir araya gelmiş ve Atlantik

⁵³⁹ Turan Yazgan, **Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Yayın No:21, 1969, s. 82.

⁵⁴⁰ Yusuf Alper, “Sosyal Politika Kavramı”, **Sosyal Politika**, Ed.: Aysen Tokol, Yusuf Alper, Bursa, Dora Basım Yayın, 2012, s. 160.

Bildirisi'ni yayınlamışlardır. Bildiride toplam sekiz madde yer almakla beraber, herkesin daha iyi yaşam koşuluna erişimini mümkün kılmak, refahı arttırmak, bu kapsamda özellikle sosyal güvenliği sağlamak hedeflenmiştir. Atlantik Şartı sosyal güvenliğin uluslararası nitelik kazanması bakımından bir ilk olması sebebi ile önem taşımaktadır.⁵⁴¹

Bununla birlikte 1942 yılında William Beveridge tarafından ortaya konan “Beveridge Raporu” da sosyal güvenlik alanında önemli bir belge niteliğindedir. Raporda herkese sosyal güvenlik hakkı tanınması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yoksulluğun toplumlar için bir tehlike olduğu ve bu durumun sosyal güvenlik ile çözümlenebileceği ifade edilmiştir. Beveridge Raporu İkinci Dünya Savaşı sonrası modern sosyal güvenlik yöntemlerinin dünyadaki uygulamalarının yaygınlaşması bakımından da bir dönüm noktası olarak düşünülmektedir.⁵⁴² İkinci Dünya Savaşı yıllarında dönemin Çalışma Bakanı Beveridge'nin “Harb sonrasında hatta harb esnasında sosyal güvenliği milli hayatımızın başlıca hedefi yapmak mecburiyetindeyiz” yaklaşımı ile Beveridge Planı oluşturulmuştur. Ayrıca aynı dönemde ILO'nun 67 sayılı Tavsiye Kararı'nda geçim güvencesinin garanti altına alınmasının sosyal güvenliğin temel unsuru olduğu belirtilmiştir.⁵⁴³

Atlantik Şartı ve Beveridge Raporu'nu takiben ILO'nun 1944 tarihli Philadelphiya Konferansında sosyal güvenliğin önemine yer verilmiş ve sosyal güvenlik tanımlanmıştır. Buna göre; vatandaşların hastalık, yaşlılık, ölüm, işsizlik, analık, iş kazası, meslek hastalığı, çocuk sayısının artması sebebi ile sürekli veya geçici olarak kazançtan mahrum olması durumunda maruz kalacağı fakirlik ve tıbbî bakımdan tedavi imkânlarına ulaşma imkânsızlıklarına karşı uygulanması gereken tedbirler bütünü sosyal güvenlik olarak tanımlanmıştır.⁵⁴⁴ Bu tanım sosyal güvenliğin detaylı bir açıklamasını içermesi bakımından önem taşımaktadır.

⁵⁴¹ Berna Turak, “Dünyada ve Türkiye’de Önerilen Sosyal Güvenlik Reform Alternatiflerinin Temel Dinamikleri ve Bir Model Önerisi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE), Isparta, 2009, s.4.

⁵⁴² Hasan Şenocak, “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:56, 2009, s. 420-421.

⁵⁴³ Tuna ve Yalçıntaş, **a.g.e.**, s. 147-148.

⁵⁴⁴ ILO, “Declaration of Philadelphia Declaration concerning the aims and purposes of the International Labour Organisation”, (Çevrimiçi): http://www.ilocarib.org.tt/cariblex/pdfs/ILO_dec_philadelphia.pdf, 05 Kasım 2013.

Sosyal güvenlik ifadesine dünya sosyal politika uygulamalarındaki gelişmeleri derinden etkileyen 1948 tarihli BM Genel Kurulunda kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”nde de yer verilmiş, bu kapsamda sosyal güvenlik tanımlanmıştır. Buna göre sosyal güvenlik; hastalık, işsizlik, yaşlılık, analık ve ölüm gibi insan iradesinin dışında kalan risklere (mesleki, fizyolojik, sosyo-ekonomik) karşı herkesin güvence içerisinde olmasının sağlanması ve beslenme ve barınma gibi her türlü ihtiyacın karşılanması olarak açıklanmıştır.⁵⁴⁵

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini takiben sosyal güvenliğin gelişiminde önemli etkiler oluşturan bir diğer belge, 1952 tarihli (ILO’nun 35. Konferansında yer alan) Sosyal Güvenliğin Asgari Normları ile ilgili 102 No’lu ILO sözleşmesidir. 102 No’lu sözleşme ile Philadelphia Bildirgesi’nde yer alan önerilerin yaşama geçtiği görülmektedir. Sözleşme ile dokuz temel risk; hastalık (tedavi-sağlık), hastalık (gelir kaybını önleme), işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm ve aile yükleri olarak olarak belirlenmiştir.⁵⁴⁶

İlk sosyal güvenlik uygulamaları, sosyal güvenliğin kavramsal olarak ortaya çıkışı ve modern anlamda sosyal güvenlik uygulamalarına geçiş sürecinde sosyal güvenliğin sosyal politikanın önemli bir alanı haline geldiği görülmektedir. Böylece ortaya çıkış nedeni sosyal risklerin meydana getirdiği etkileri azaltmak olan sosyal güvenlik zamanla daha geniş bir alana yayılmış ve daha geniş bir anlam ifade etmeye başlamıştır. Bu durum, tıpkı sosyal politikanın tanımında olduğu gibi, sosyal güvenliğe ilişkin dar ve geniş manada pek çok tanımın da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda dar anlamda sosyal güvenlik; kişilerin belirli sosyal risklerin meydana getireceği ekonomik sonuçlar karşısında güvence kapsamına alınması ve kişiye asgari bir yaşam sağlanması ve bunun devam ettirilmesi olarak açıklanmıştır. Geniş anlamda sosyal güvenlik ise; dar anlamda sosyal güvenliğe ilaveten aile, kentleşme, konut, eğitim, meslek seçimi vb. konularda tedbirler geliştirilmesini ve refahın arttırılmasını amaçlayan uygulamalar bütünü olarak tanımlanmıştır.⁵⁴⁷

⁵⁴⁵ Abdurrahman Ayhan, “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 2012/1, 2012, s. 43.

⁵⁴⁶ Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s.39.

⁵⁴⁷ Turan Yazgan, **İktisatçılar için Sosyal Güvenlik Ders Notları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı,1992, s. 37-40.

Sosyal güvenliğin, geniş ve dar anlamda tanımlarından hareketle genel olarak tanımı yapılacak olursa; herhangi bir sosyal risk nedeni ile geliri ya da kazancı azalmış olan bireylerin başkalarının yardımına gerek kalmaksızın yaşamlarını sürdürebilmeleri, ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için oluşturulan sistemler bütünü sosyal güvenlik olarak ifade edilmektedir.⁵⁴⁸

Turan Yazgan ise sosyal güvenliğini; “ hiçbir fert açıkta kalmaksızın toplumu oluşturan bütün fertleri koruma kapsamına alan, insanları ihtiyaçlarının esiri olmaktan kurtarmak için onlara yaşadıkları toplum içinde insan haysiyetine yaraşır asgari bir hayat standardı temin etmeyi garanti eden bir sistemdir” şeklinde tanımlamıştır.⁵⁴⁹ Bu durumda sosyal güvenlik bireylerin istekleri ve iradeleri dışında karşı karşıya kalacakları tehlikeler karşısında hem zararları önlemeyi, hem de tehlike meydana gelmeden de bir takım önleyici tedbirler almayı öngörmektedir.⁵⁵⁰

Sosyal güvenliğe ilişkin farklı tanımlarda da görüldüğü gibi, genel olarak gider artışı ve gelir azalışı karşısında risklerin meydana getirdiği etkileri azaltma sosyal güvenliğin temel amacını teşkil etmektedir. Bu durumda sosyal güvenlik koruma-önleme önemi yanında, tazmin etkisi ile de önem taşımaktadır.⁵⁵¹ Diğer bir ifade ile sosyal güvenlik doğrudan yoksulluğu önleme amacına sahip olmayıp, gelirin değişkenliğini en düşük seviyeye indirgeme amacına sahiptir.⁵⁵²

Yapılan açıklamalar ve tanımlar ekseninde, sosyal refahın sağlanmasında sosyal güvenliğin önemli bir sosyal politika alanı olduğu, doğumundan ölümüne bütün bireyleri kapsamına almaya çalıştığı da görülmektedir.⁵⁵³ Bu kapsamda nüfusun büyük bir kısmının sosyal güvenlik şemsiyesi altına alındığı ülkelerde sosyal güvenliğe ayrılan payın arttığı, buna karşın sosyal güvenlik kapsamına alınan kişi sayısının azaldığı ülkelerde devletin sosyal güvenliğe ayırdığı payın azaldığı gözlenmektedir.

⁵⁴⁸ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, a.g.e., s. 506.

⁵⁴⁹ Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlik ve Turan Yazgan”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:49, 2005, s. 100.

⁵⁵⁰ Yusuf Alper, **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000, s. 4.

⁵⁵¹ Şenocak, a.g.e., 2009, s. 416.

⁵⁵² Abdülkadir Şenkal, **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, I. Basım, 2005, s.305.

⁵⁵³ Özdemir, a.g.e., s. 88.

Bu durum ülkelerin sanayileşme düzeyleri ile de doğru orantılı olarak değişmektedir.⁵⁵⁴

Sosyal güvenlik sistemlerinin, refah devleti uygulamaları kapsamında 1980'lere kadar pek çok kişiyi güvence altına aldığı görülürken, bu süreç sonrasında bir takım değişiklikler de yaşanmıştır. Bu değişikliklerin etkileri her ülke için farklı seviyelerde olmakla beraber, Neo-Liberal politikalarla refah devleti uygulamalarının krizi tüm sosyal politika alanlarında olduğu gibi sosyal güvenlik alanında da önemli tartışmalar oluşturmuştur. Bir grup araştırmacı, devletin sosyal güvenlik fonksiyonunu sürdürmesini öngörürken, bir diğer grup, sosyal güvenlikte özelleştirmeyi, başka bir grup ise devlet-özel sektör işbirliğini gerekli görmektedir. Bu süreçte hizmet sağlamada devletin yer alması olanaklı olduğu kadar, artan sosyal güvenlik ihtiyacı ile hizmetlerin özel sektörden alınması da bir o kadar olanaklı görülmektedir.⁵⁵⁵

Hangi yöntem uygulanırsa uygulansın, demografik değişimle sosyal güvenlik harcamalarının giderek artışı, devlet bütçelerinden sosyal güvenliğe aktarılan payın yükselmesi, yeni çalışma biçimlerinin ortaya çıkışı sosyal güvenlikte dönüşümleri zorunlu hale getirmektedir.⁵⁵⁶ Bu noktada unutulmaması gereken, neo-liberal politikaların etkileri artsa bile, sosyal güvenlikte liberal anlayışın salt piyasa amaçlı mantığının ötesinde sosyal adalet ve sosyal dengeyi de hesaba katarak toplumlara sosyal barış ekseninde huzur ve mutluluk sağlayacak uygulamaların esas alınmasıdır.⁵⁵⁷

3.1.2. Genel Olarak Sosyal Güvenlik Yöntemleri

Sosyal güvenlik sistemlerinin gelişimde önemli yer tutan sosyal güvenlik yöntemleri geleneksel ve modern sosyal güvenlik yöntemleri olup, aşağıda bu iki yöntem temel özellikleri ve kapsamaları bakımından incelenmektedir.

⁵⁵⁴ A.e., s. 90; Yazgan, **İktisatçılar için Sosyal Güvenlik Ders Notları**, a.g.e., s. 293-295; Özdemir, a.g.e., s. 90.

⁵⁵⁵ Özdemir, a.g.e., s. 91.

⁵⁵⁶ Namık Hüseyinli, **Azerbaycan'ın Sosyal Güvenlik Sistemi**, Kamu-İş, Ankara, 2012, s.19.

⁵⁵⁷ Abdulkadir Şenkal, Doğa Başar Sarıipek, "Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (14), 2007/2, 2007, s.172.

3.1.2.1. Geleneksel Sosyal Güvenlik Yöntemleri

Bilinen ilk sosyal güvenlik uygulamaları olarak ifade edilen geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri, risklerin meydana gelmesi ile oluşan etkileri önleme amacıyla ortaya konmuş, en temel aktörünün aile olduğu uygulamalar bütünüdür. Geleneksel dönemde aile; hastalık, sakatlık, yaşlılık, çocukluk vb. nedenlerle kişinin gelirini tek başına temin etmesinin önemli bir sorun olduğu durumlarda devreye girerek ekonomik ve sosyal risklere karşı önemli bir aktör olmuştur. Bu süreçte ailenin yanı sıra farklı aktörlerin de riskler karşısında devreye girdiği bilinmektedir. Geleneksel dönemde sosyal güvenliğin sağlanmasında aileden sonra, tanıdık-yakın çevre önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu yöntemle sosyal güvenceyi genellikle komşu ve akrabalar sağlamaktadır. Geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri arasında önemli yer tutan bir diğer yöntem ve aktör ise dini sosyal yardımlar olarak ifade edilmektedir. Bu yardımlar İslâm'da; zekât, sadaka, fitre ve kurbandan, Hıristiyanlık'ta; kilise yardımlarından, diğer dinlerde ise dini kuruluşlar tarafından sağlanan genel yardımlardan oluşmaktadır.⁵⁵⁸

Bununla birlikte 13. yy.'dan itibaren Ahî Birlikleri⁵⁵⁹ tarafından kurulan Esnaf Sandıkları ve Yârân (Dostlar) Odaları ile şehir esnafı, köylüler ve muhtaçlar için de sosyal güvence temin edilmiştir.⁵⁶⁰ Ayrıca 14. yy.'da vakıf ve dernekler adı altında gönüllülük esasına dayalı olarak çeşitli kurumlar vasıtası ile gelirin yeniden dağılımı gerçekleşmiştir. Bu dönemde mesleki dayanışmaya dayalı geleneksel sosyal güvenlik sistemleri bağlamında faaliyet gösteren bir diğer kurum da Loncalar olmuştur.⁵⁶¹ Loncalar aynı mesleği icra etmenin etkisi ile Esnaf Sandıkları kurmuşlar ve bu sandıklar vasıtası ile sosyal güvenliğini temin etmişlerdir.⁵⁶²

⁵⁵⁸ Yusuf Alper, "Sosyal Güvenlik", **Sosyal Politika**, (Ed: Aysen Tokol, Yusuf Alper), Bursa, Dora Basım Yayın, 2012, s. 167-168.

⁵⁵⁹ "Ahî Birlikleri Selçuklu ve Osmanlı toplumunda tarım-dışı üretim kesimini meydana getiren, Türk toplumunun ekonomik ve sosyo-kültürel hayatını tanzim eden, esnaf ve sanatkâr zümresi içinde örgütlenen, 13. yy.'dan 19. yy.'a kadar Anadolu'da yer alan birliklerdir". Bkz.: Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s.14.

⁵⁶⁰ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s.14.

⁵⁶¹ "Loncalar Ortaçağın karakteristik mesleki örgütlenme biçimi olan ve belirli bir iş kolunda çalışan kişilerin usta, kalfa, çırak gibi sıkı bir hiyerarşik düzen içinde örgütlenmelerini öngören sistemlerdir." **A.e.**, s. 347.

⁵⁶² Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s. 347.

Geleneksel sosyal güvenlik uygulamalarında son yöntem ve aktör ise, sanayileşmenin etkisi ile işçi sınıfının doğmaya başladığı süreçte sendikaların ve mesleki grupların meydana getirdiği yardımlaşma sandıklarıdır. Bu sandıklar iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık gibi durumlarda üyelerine yardım sağlama amacı ile hizmet etmişlerdir.⁵⁶³

Geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri uzun bir süre uygulanmış olsa da bu yöntemlerin yetersiz ve süresiz olmaları, ayrıca belirli gruplara sosyal yardım sağlamaya yönelik olmaları modern sosyal güvenlik yöntemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁵⁶⁴

3.1.2.2. Modern Sosyal Güvenlik Yöntemleri

Sanayi Devrimi ve sonrasında geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri önceki dönemlerdeki etkinliğini yitirmiştir. Bu duruma, kentleşme ile beraber geniş aileden çekirdek aileye geçiş, tanıdık-yakın ilişkilerinin ve komşuluk ilişkilerinin giderek azalması, artan nüfus ile giderek daha fazla kişinin sosyal güvenliğe gereksinim duyması vb. durumlar neden olmuştur. Böylece modern sosyal güvenlik yöntemleri giderek önem kazanmıştır. Aşağıda ayrıntıları açıklanacak bu sistemlerden ilki primlerin esas alındığı sosyal sigorta uygulamaları iken, ikincisi prim yerine ağırlıklı vergilerin esas alındığı kamu sosyal güvenlik uygulamalarıdır.

3.1.2.2.1. Sosyal Sigorta

Modern sosyal güvenlik yöntemleri içerisinde en yaygın yöntem sosyal sigorta sistemidir. Sosyal sigorta sosyal riskler karşısında sigortalı ve hak sahiplerine sigortalı, işveren ve kimi zaman da devletin ödemiş olduğu primler karşılığında verilen hizmetler bütünü olarak ifade edilmektedir.⁵⁶⁵

Bir diğer tanımda, devletçe organize edilip kendi kendine yardım esasına göre faaliyet gösteren, zorunluluk ve çoğunlukla kamu hukuku esasına dayanan, çalışanları gelir elde etme yeteneklerini kaybetmeleri durumunda koruyan modern sosyal

⁵⁶³ Alper, *Sosyal Güvenlik, a.g.e.*, s. 169.

⁵⁶⁴ Alper, *Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, a.g.e.*, s.11.

⁵⁶⁵ John E. Dixon, *Social Security in Global Perspective*, London, Praeger Publishers, 1999, p. 4-5.

güvenlik yöntemi sosyal sigorta olarak açıklanmakta, sosyal sigorta bağımlı ve bağımsız çalışan nüfusu kapsamına alan bir sosyal refah uygulaması olarak da anılmaktadır.⁵⁶⁶

Sosyal sigorta uygulamalarının başlangıcı Almanya’da Bismarck tarafından hazırlanarak 1881 yılında imparator I. Wilhelm’e sunulan bildiriye dayanmaktadır. Bildiride ülkede huzur ve barışı sağlamak için yardıma muhtaç kişilere yönelik yasalar çıkarılmasının önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Almanya’da yaşlı nüfus ve çalışanlardan hareketle temeli atılan sigorta uygulamaları kapsamında; 1883 yılında Hastalık Sigortası, 1884 yılında İş Kazası, 1889 yılında Malüllük ve Yaşlılık sigortası yürürlüğe girmiştir.⁵⁶⁷

Sosyal Sigorta uygulamalarının başlangıcında Almanya önemli bir örnek olup, Almanya’yı sırasıyla; Avusturya (1887 yılında İş Kazası, 1888 yılında Hastalık), Macaristan (1891), Norveç ve Fransa (1894), Finlandiya (1895), İtalya (1898) ve İspanya (1900) takip etmiştir. 1907 yılında Danimarka’da İşsizlik Sigortası yürürlüğe girerken, 1908 yılında İngiltere’de yaşlılık aylığı uygulanmaya başlamıştır.⁵⁶⁸ Sosyal sigorta yöntemi İkinci Dünya savaşını takiben yaygınlaşmış, böylelikle dünyada bu yöntemi uygulamayan ülke neredeyse kalmamıştır.⁵⁶⁹

Sosyal sigortanın ortaya çıkışında sosyal riskler önem taşımakla beraber, bu risklerin meydana getirdiği etkileri önleme, zararları karşılama amacından hareket eden sosyal sigortaların kendine özgü bir takım özellikler içerdiği de görülmektedir.⁵⁷⁰ Sosyal sigortaya katılımı ifade eden bu özellikler; zorunluluk, risklerin eşitlenmesi bakımından sigortacılık, gelirin yeniden dağılımına dayalı sosyal denge, işveren ve devletin belirli oranlarda katkısına ilişkin katılım, sigortalıların ödedikleri primlerden fayda sağlamasına ilişkin kendi kendine yardım olarak ifade edilmektedir.⁵⁷¹

⁵⁶⁶ Özdemir, **a.g.e.**, s. 91-92.

⁵⁶⁷ Tekin Akgeyik, “Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri: Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik Programlarına Dönüşüm”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:51, 2006, s. 50.

⁵⁶⁸ Sait Dilik, “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”, **A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 43, Sayı: 1-2, Ocak-Haziran 1988, 1988, s. 80.

⁵⁶⁹ Özdemir, **a.g.e.**, s. 91.

⁵⁷⁰ Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, 2002, s.13.

⁵⁷¹ Sait Dilik, **Sosyal Güvenlik**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1992, s. 58-59.

Primlerle işleyen sosyal sigorta sistemi 20. yy.'ın sonundan itibaren kentleşme, değişen sosyal yapı ve aile dokusu, çalışma biçimlerindeki değişimler ve demografik değişimle ortalama yaşam sürelerinin uzaması vb. sebeplerle Sanayi Devrimi'nin ilk yıllarındaki dokusunu yitirmiş olup, sistemde finansal krizler yaşanmaya başlamıştır.⁵⁷² Bu krizleri önlemek için yapılması gereken her ülkenin kendi ekonomik, sosyal ve siyasi dokusuna göre mevcut reformları kararlı bir biçimde uygulamaya devam etmesidir. Böylelikle elde edilecek çıktılardan hareketle yeni tedbirlerin alınması ile sosyal sigorta sisteminde iyileşmelerin yaşanması beklenmektedir.⁵⁷³

3.1.2.2.2. Kamu Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Sosyal sigorta uygulamaları dışında kalıp, sosyal riskler karşısında korunması gereken fertler kamu sosyal güvenlik uygulamaları kapsamına alınmaktadır. Ayrıca sosyal sigorta sisteminden yeteri kadar faydalanamayan grupların da bu kapsama alındığı görülmektedir. Kamu sosyal güvenlik uygulamaları sosyal yardım ve sosyal hizmet olarak sınıflandırılmakla beraber bu uygulamalar tamamen modern zamanların ürünü olmayıp geleneksel dönemlerden günümüze ulaşmışlardır.

3.1.2.2.2.1. Sosyal Yardım

Ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerindeki gelişmelere karşın bazen bir ülkede yaşayan vatandaşların tamamının sosyal riskler karşısında sosyal sigorta kapsamında olamadığı görülmektedir. Bu durumdaki vatandaşların sosyal güvenliğini sağlamak maksadı ile oluşturulan, finansmanı primlerden farklı olarak özel vergi ağırlıklı olarak devlet bütçesinden karşılanan, karşılıksız olarak uygulanan, zorunlu katılıma dayanmayan yöntem sosyal yardım adı verilmektedir.⁵⁷⁴

Sosyal yardım programları farklı ülkelerde kamu yardımı, millî yardım, işsizlik yardımı, yaşlılık yardımı vb. isimler altında anılmakta olup, sosyal yardım ifadesi bu ifadelerin tümünü kapsayıcı, genel bir anlam ifade etmektedir.⁵⁷⁵ Diğer bir deyişle

⁵⁷² Özdemir, **a.g.e.**, s. 94.

⁵⁷³ Yusuf Alper, "Sosyal Güvenlik Reformunun Etkileri 2020 Yılında Bitiyor (Yeni Bir Reform mu? Yeni Tedbirler mi?)", **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 3, 2013, s. 31.

⁵⁷⁴ Ali Güzel, Ali Rıza Okur, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul, Beta yayınları, 2004, s. 628; Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, **a.g.e.**, s. 298-300.

⁵⁷⁵ Tuna ve Yalçıntaş, **a.g.e.**, s. 150.

sosyal yardımlar; kendi elinde olmayan sebeplerle muhtaç duruma düşmüş fert ve gruplara muhtaçlık durumları sürdüğü müddet sağlanacak ayni ve nakdi yardımlarla yoksulluğun önlenmesi ya da etkilerinin azaltılmasında etkin olan önemli bir sosyal güvenlik yöntemi olarak nitelendirilmektedir.⁵⁷⁶

Sosyal yardıma nasıl hak kazanılacağı ya da kimlerin sosyal yardım kapsamına alınacağı konusunda ülkelere göre bazı farklılıklar olabilmekle beraber, temel olarak gelir testi (muhtaçlık tespiti için) uygulamasının sosyal yardımların sağlanmasında en önemli başvuru kaynağı olduğu görülmektedir.⁵⁷⁷ Gelir testi sonucuna göre bireylerin yoksulluk derecesi ve ödemenin miktarı belirlenmektedir. Sosyal yardımlar, hayırsever duyguların ötesinde bir yapıya sahip olup, devlet için bir görev, vatandaş için de bir hak niteliğindedir. Avrupa Sosyal Şartı Uzmanlar Komitesi de sosyal yardımların bir hak olduğunu ifade etmiş, bu hakkın yargısal niteliğe sahip olduğunu dile getirmiştir.

Bu durumda kişinin kendisini ve ailesini geçindirecek bir işinin olmaması, bir işi olsa bile (sosyal sigorta kapsamında olsa bile) yeterli gelirin olmaması, çalışamayacak durumda engelli ve(ya) yaşlı olması, hiçbir gelirin olmaması, sağlık masraflarını karşılayamayacak durumda olması vb. durumlarda sosyal yardımlar devreye girmektedir. Böylece sosyal yardımların koruma niteliği olduğu kadar, tazmin edici (muhtaç durumda olan asker ailelerine yapılan sosyal yardımlar kapsamında) niteliğe sahip olduğu da görülmektedir.⁵⁷⁸

3.1.2.2.2. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetlerin geçmişi Lonca'lardan başlayıp, İngiltere'de 1601'de Kraliçe Elizabeth tarafından çıkarılan Yoksulluk Yasaları'na kadar uzanmaktadır. Bu dönemlerde sosyal hizmetlerin vicdani duygularla uygulandığı gözlenirken Sanayi Devrimi ve sonrasında sosyal hizmetin sosyal refahla birlikte ele alındığı görülmektedir.

⁵⁷⁶ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Kurulu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No: 2729, Ankara, 2007, s. 2; Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 628; Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, **a.g.e.**, s. 298-300.

⁵⁷⁷ Özdemir, **a.g.e.**, s. 98.

⁵⁷⁸ Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 628.

Sosyal hizmet tabiri olarak bir bilim dalı ve mesleği ifade etmekle beraber, sosyal hizmetler ifadesi ile bir arada değerlendirildiğinde disiplinlerarası bir yapı taşımaktadır. Bu bağlamda kavram ile ilgili tanımlar incelendiğinde, Barker'in sosyal hizmetleri; "İnsanların sağlık ve iyilik hallerinin geliştirilmesinde, insanların başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde ve kendilerine daha yeterli hâle gelmelerinde, aile bağlarının güçlendirilmesinde, bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirebilmelerinde yardımcı olmak maksadıyla sosyal hizmet elemanları ve diğer profesyonel elemanlar tarafından gerçekleştirilen etkinlikler bütünü." şeklinde açıkladığı görülmektedir.⁵⁷⁹

Bu tanımdan hareketle sosyal hizmetler, sosyal devletin önde gelen vazifeleri olan; refah, eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, sosyal yardım vb. alanlarda insanların mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmelerinin devlet ya da kamu/özel sosyal kuruluşlar vasıtası ile temini şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durumda sosyal hizmetler kişileri ve grupları refah düzeyi bakımından en üst seviyeye ulaştırmayı ve onlara insan onuruna yaraşır koşullarda yaşam ortamı sunmayı amaçlayan devlet ve(ya) özel, gönüllü kuruluşlarca yerine getirilen uygulamalar bütünü olarak da tanımlanmaktadır.⁵⁸⁰

Bununla birlikte sosyal hizmetlerin toplumun tamamını kapsama almaktan öte muhtaç durumda olan kişileri (özellikle çocuk, yaşlı, engelli, hasta, toplumdan dışlananlar vb.) başlıca odak noktası olarak aldığı da görülmektedir. Böylece bu özel grupların sosyal uyumu sağlanırken bir diğer yandan da sosyal bütünleşmenin sağlanması amaçlanmaktadır.⁵⁸¹

Sosyal yardımlardan faydalanmak için yeterli düzeyde bir gelire sahip olmama esas alınırken, sosyal hizmetlerden yeterli gelire sahip olsun veya olmasın yukarıda açıklanan tüm özel gruplar faydalanabilmekte ve herkes bu hizmetlere zaman içinde ihtiyaç duyabilmektedir. Buna karşın sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin birbirinden

⁵⁷⁹ Robert R. Barker, **The Social Work Dictionary**, USA, NASW Press, 1999, p. 453'ten aktaran: Ali Seyyar, **Tasavvufî Sosyal Hizmet Süfîlerinin Manevî Terapi Yöntemleri**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2015, s. 13-14.

⁵⁸⁰ Sait Dilik, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 35, Ocak-Aralık, 1980, s. 73-74.

⁵⁸¹ Seyyar, **Tasavvufî Sosyal Hizmet Süfîlerinin Manevî Terapi Yöntemleri**, a.g.e., s. 12-14.

tamamen bağımsız olarak nitelendirilmesi de doğru bir yaklaşım değildir. Örneğin işsizlik ve gelir dağılımındaki bozukluklar bir arada değerlendirildiğinde hem sosyal yardım, hem de sosyal hizmetlerin bütünlük gösterdiği görülmektedir.⁵⁸²

3.1.3. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenliğin finansman yöntemlerinin temel olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bu yöntemlerden ilki “Dağıtım (Pay-As-You-Go/PAYG)” veya diğer adı ile “Yılı Yılına Finansman Yöntemi” iken, ikincisi “Fon” ya da bir başka adıyla “Kapitalizasyon” yöntemidir. Bu iki temel yöntemin bir arada uygulandığı durumlar ise karma yöntem olarak nitelendirilmektedir.

3.1.3.1. Dağıtım-Yılı Yılına Finansman Yöntemi (Pay-As-You-Go/PAYG)

Belirli bir dönemde çalışanlardan (aktifler) alınan primlerle çalışmayanlara (pasifler) aktarımın yapıldığı, aktif çalışanlardan sağlanan primlerle sistemin finanse edildiği böylelikle kuşaklararası dayanışmanın esas alındığı sosyal güvenlik finansman yöntemi dağıtım yöntemi (PAYG) olarak tanımlanmaktadır.⁵⁸³

Dağıtım yönteminin genel tanımının yanısıra tam ve yumuşak dağıtım yöntemleri olarak iki farklı tanımlı daha bulunmaktadır. Buna göre gelir ve giderleri eşitlemeye yönelik herhangi bir fona başvurmaksızın uygulanan dağıtım yöntemi tam dağıtım olarak ifade edilirken, bir kenara ihtiyaten ayrılan, acil durumlarda oluşabilecek giderleri karşılamak için kullanılan dağıtım yöntemi ise yumuşak dağıtım yöntemi şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁸⁴

Dağıtım yönteminde hizmetlerin belirlenmesi ve ödemelerin yapılması bakımından “Belirlenmiş fayda” (Defined Benefit) esası dikkate alınmaktadır. Belirlenmiş faydada, kişilerin çalıştıkları sürece aylıkları üzerinden belirli bir prim ödedikleri, böylelikle emeklilik döneminden ölene kadar kendilerine ödenen, kendileri

⁵⁸² Neşe Şahin, “Globalleşme, Piyasa Mekanizması, İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmetler”, (Çevrimiçi): <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/globallesmeinsanhaklari.htm>, 9 Kasım 2015.

⁵⁸³ World Bank, “Transition Paying for a Shift from pay-as-you-go financing to funded pension”, World Bank Pension Reform Primer, ty., p. 1.

⁵⁸⁴ Rabihan Yüksel Arabacı, “Gelirin Yeniden Dağılımında Bir Araç Olarak Sosyal Güvenlik” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE), Bursa, 2007, s.67.

öldükten sonra hak sahipleri ölene kadar ödenen bir aylık ödeme sistemi oluşturulmuştur. Hak sahibine çalışılan süre, ödenen ücret ve sisteme yapılan katkılar dikkate alınarak ödeme yapılmaktadır. Bu sistemde ödenen emekli aylıklarının miktarı, çalışılan dönemin belirli bir aşamasında ortalama kazancın belirli bir katsayı üzerinden hesaplanması ile belirlenmektedir.⁵⁸⁵ Belirlenmiş fayda esasının bir diğer uygulanma şekli de hizmet dönemi ve alınan ortalama ücret dikkate alınmaksızın belirli bir aylığın ödenmesidir.⁵⁸⁶

Dağıtım yöntemi dünyada pek çok ülkede uygulanmakla birlikte, hükümetlerin bu yöntemi uygulamalarının ardında temel olarak üç neden bulunmaktadır. Bunlarda ilki; dağıtım yönteminde ödemelerin tahmin edilebilir-güvenli olması ve enflasyondan etkilenmemesidir. İkincisi; dağıtım yönteminde kaynakların kuşaklararası yeniden dağılımının kolay bir şekilde gerçekleşmesidir. Üçüncüsü ise, nüfusun genç olduğu ve giderek arttığı ülkelerde dağıtım yönteminin uzun yıllar kolay bir şekilde uygulanma potansiyeline sahip olmasıdır.⁵⁸⁷

Dağıtım yönteminde fon biriktirilmesine çoğu zaman gereksinim duyulmadığından (yumuşak dağıtım yöntemindeki ihtiyat fonları hariç) sistemin hızlı bir şekilde işlediği görülmektedir. Bu durumda karmaşık hesaplamaların da olmaması dağıtım yöntemini cazip kılmaktadır. Buna karşın dağıtım yönteminde fon biriktiriminin olmaması özellikle demografik yapısı değişime uğrayan ve sosyal güvenlik sistemi tam olarak yapılandırılmamış ülkelerde tasarruf düzeylerinin giderek azalmasına neden olmaktadır.⁵⁸⁸

⁵⁸⁵ John Broadbent, Michael Palumbo, Elizabeth Woodman, "The Shift from the Defined Benefit to Defined Contribution Plans – Implications for Asset Allocation and Risk Management", 2006, p. 3.

⁵⁸⁶ Tuna Genç, "İki Sütunlu Emeklilik Sistemleri ve Türkiye Uygulaması", (Sosyal Güvenlik Kurumu Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, s. 13.

⁵⁸⁷ World Bank, **Transition Paying for a Shift from pay-as-you-go financing to funded pension, a.g.e.**, p. 1.

⁵⁸⁸ İsmail Güneş, Soner Yakar, "Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye'de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2, 2004, s. 131-132.

Sistem bir yıldan diğerine yüksek dalgalanmaların olmadığı kısa vadeli sigorta kolları (Hastalık, iş kazası vb.)⁵⁸⁹ için makul görülmektedir.⁵⁹⁰ Buna karşın uzun vadeli sigorta kolları (malullük, yaşlılık ve ölüm) için dağıtım yönteminin uygulanması ülkelerin demografik yapılarındaki değişimlerle giderek zorlaşmaktadır.⁵⁹¹ Aktif sigortalıların sayısı arttığı, aktif sigortalılar pasif sigortalılardan fazla olduğu müddetçe dağıtım yöntemi avantaj sağlamaktadır. Ancak doğurganlık hızlarının ve uzun vadede aktif nüfusun azalmasına bağlı olarak ödemelerden yararlanacak pasif grubun artması dağıtım yönteminin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.⁵⁹² Bu durum uzun vadede dağıtım yöntemine dayalı sosyal güvenlik finansman yöntemlerinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda milli gelirde bir artış olmadığı sürece dağıtım yöntemi ile bir sonraki nesle sağlanacak olan faydaların bir önceki nesle göre azalmasının sosyal adaleti olumsuz etkileyecek olması üzerinde tartışılan en önemli konulardan birisi haline gelmiştir.⁵⁹³ Buna karşın sosyal güvenlik bütçesinin dengede olduğu, diğer bir ifade ile aktüeryal dengelerin sağlandığı durumlarda enflasyondan doğrudan etkilenmemesi nedeni ile dağıtım yönteminin uygulanabilir olduğu ileri sürülmektedir. Ancak gerek dağıtım yöntemini destekleyenler, gerekse de desteklemeyenler açısından bir değerlendirme yapıldığında; sosyal güvenliğin finansmanında tercih edilecek yöntemlerin uzun dönem demografik eğilimler ve ülkesel farklılıklar dikkate alınarak oluşturulmasının daha sağlıklı olduğu söylenebilmektedir.

3.1.3.2. Fon - Kapitalizasyon Yöntemi (Capital Accumulation)

Sosyal risklerin ileride oluşturacağı giderleri karşılamak amacıyla hareketle, ödenen primler vasıtası ile fon oluşturulmasını içeren, nesiller arası dayanışmadan öte

⁵⁸⁹ Kısa vadeli gelirlerin kısa vadeli giderleri karşılanması nedeni ile kısa vadeli sigorta kollarında dağıtım yöntemi tercih edilebilir ancak kısa vadeli sigorta kolları için de beklenmeyen durumlara karşı ihtiyat amaçlı fonlara gereksinim duyulabilmektedir. Bkz.: Yusuf Alper, “Sosyal Güvenliğin Finansmanı”, **Sosyal Güvenlik**, Ed.: Yusuf Alper, Seda Tekeli, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2659, 2013, s. 139-140.

⁵⁹⁰ **A.e.**, s. 139-140.

⁵⁹¹ Güneş ve Yakar, **a.g.e.**, s. 131-132.

⁵⁹² Dan Cornwell, “Pay-As-You-Go Social Security”, (Çevrimiçi): <http://www.themadisoninstitute.org/PayAsYouGo.html>, 2 Kasım 2015.

⁵⁹³ Hans- Werner Sinn, “The pay as you go pension system as fertility insurance and an enforcement device”, **Journal of Public Economics**, 88, 2004, p. 1335-1336.

her neslin kendi sosyal güvenlik giderlerini karşılama esasına ve tasarruflara dayanan sosyal güvenlik finansman yöntemi fon yöntemi olarak tanımlanmaktadır.⁵⁹⁴

Fon yönteminde hizmetlerin belirlenmesi ve ödemelerin yapılması bakımından temel olarak “Belirlenmiş katkı” (Defined Contribution) esasının uygulandığı görülmektedir. Belirlenmiş katkıda emeklilik ödemelerine ilişkin belirlenmiş bir ücret miktarı olmaksızın, çalışırken ödenecek primlerin miktarı belirlidir. Emeklilik döneminde ele geçecek olan tutar primlerin yatırımlara yönlendirilmesine dayanmakla birlikte, özel sektör ya da devlet, sistemi idare edebilmektedir.⁵⁹⁵ Fon yöntemi genel olarak iki şekilde işlemektedir. Bunlardan ilki bireysel fon yöntemi, ikincisi ise toplu fon yöntemidir. Bireysel fon yönteminde, her sigortalı için işveren ve sigortalı tarafından ödenen primler o kişiye ait kurumdaki özel bir hesapta toplanmaktadır. Toplanan bu tutar, sosyal güvenlik risklerinden herhangi birinin oluşması durumunda yapılacak olan ödemelere ilişkin karşılığı oluşturmaktadır. Toplu fon yönteminde ise, her kişi için ödenen primlerin bireysel hesaplarda toplanması yerine primlerin toplu, diğer bir ifade ile ortak-müşterek bir fon hesabında toplanması ve riskler karşısında bu hesabın karşılık olarak kullanılması esas alınmaktadır.⁵⁹⁶ Bireysel fon yönteminin sosyal yardım ilkesine karşı olması nedeni ile toplu fon yöntemi daha fazla tercih edilen bir yöntemdir. Buna göre sonraki kuşak önceki kuşaktan daha fazla sayıda olduğu sürece ve sisteme katkıda bulunduğu ölçüde fonda birikecek miktar artacak ve fonların daha büyük yatırımlara yönlendirilmesi mümkün olacaktır.⁵⁹⁷ Fon yönteminde fonda biriken primlerin işletilmesi, yatırımlara yönlendirilmesi ile hem sigortalı için bir güvence sağlanmakta, hemde yöntemin uygulandığı ülkeler için de ekonomik fayda oluşmaktadır. Bu durum fon yönteminin uzun vadeli sigorta kolları bakımından uygulanmasını mümkün ve makul kılmaktadır. Sistem bu yönden avantaj oluşturmaktadır. Buna karşın enflasyon, paranın değerindeki düşüşler, işsizlik diğer

⁵⁹⁴ Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 71; Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.**, s.300; Tuncay Güloğlu “Genel Olarak ve Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE), İstanbul, 1998, s. 67-68.

⁵⁹⁵ Genç, **a.g.e.**, s.14.

⁵⁹⁶ Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 71.

⁵⁹⁷ Volkan Yurdadoğ, **Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri**”, ty., s. 5.

bir ifade ile ekonomik istikrarsızlıklar fonlarda değer kaybına yol açmakta ve sigortalıya yapılacak ödemelerin miktarında azalmalara neden olmaktadır.⁵⁹⁸

Demografik değişimle beraber bir ülkedeki yaşlı nüfus oranının diğer yaş gruplarına göre giderek yükselmesi, böylelikle yaşlı bağımlılığının artması sosyal güvenlik bütçelerini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda sigortalı çalışanlardan alınan primlerin çalışanlar emekli olduğunda onlara dağıtılması giderek zorlaşmaktadır. Öyle ki 1990'ların başında % 18,7 olan yaşlı bağımlılık oranının 2015'te % 26,7'ye çıkması, 2030 yılında ise bu oranın % 30'ları aşmasına yönelik beklenti sosyal güvenlik finansman yöntemlerini dağıtım esasına göre şekillendirmiş bölge veya ülkelerde primlerin önümüzdeki yy.'da % 50 artış göstermesine neden olacaktır.⁵⁹⁹ Prim oranlarında artış olmaması durumunda ise aylık bağlanma oranlarının düşmesi beklenmektedir. Her iki durum da getireceği mali külfet nedeni ile nüfusu yaşlanan ülkelerde sık sık sorgulanmaktadır. Bu durum dağıtım yöntemi ekseninde uygulanan belirlenmiş fayda esasından, fon yöntemi eksenindeki belirlenmiş katkı sistemine geçilmesini giderek önemli bir konu haline getirmektedir.

3.2. SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN DEMOGRAFİ VE SOSYAL GÜVENLİĞİN ÖNEMİ

Toplumun bütün kesimleri için sosyal adalet, barış, bütünleşme ve denge amaçlarına hizmet eden ve bu amaçları gerçekleştirmek için çözüm önerileri üretmeye çalışan sosyal politika, toplum odaklı yapısı ile demografi ile doğrudan ilişkilidir. Bir ülkede demografik yapıda meydana gelen değişimlerin oluşturacağı sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal etkilerin ve sorunların belirlenmesinde, değerlendirilmesinde ve çözüme kavuşturulmasında sosyal politikanın önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Demografik araştırmalar ve nüfus ile ilgili verilerden yola çıkarak geçmişte hangi politikalara öncelik verildiği gözlenirken, mevcut demografik eğilimler

⁵⁹⁸ Roberta Melis, Alessandro Trudda, "Demographic Risk Indicators in Pay-as-you-go Pension Funds", **Problems and Perspectives in Management**, Volume 8, Issue 4, 2010, p. 117; Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 71.

⁵⁹⁹ Hüseyin Akyıldız, "Dünyada Sosyal Güvenlikte Alternatif Reform Arayışları", **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, 1999, s. 206.

gelecekte hangi politikalara ağırlık verilmesi gerekeceğini belirlenmekte, böylece nüfus odaklı sosyal politika konseptlerinin oluşturulmasında etkili olmaktadır. Örneğin genç nüfusun arttığı ülkelerde eğitim önem kazanırken, çalışma çağındaki nüfusun artması ile işgücü piyasası politikalarını geliştirmek, bu kapsamda yeni ve katma değeri yüksek işler oluşturmak hedeflenmektedir. Bunun yanında yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde giderek arttığı ülkelerde ise sağlık ve emeklilik ile ilgili uygulamalar ve yeni düzenlemeler ön plana çıkmaktadır.⁶⁰⁰ Bu durumda, demografik değişim ile değişen nüfus gruplarının etkisi ihtiyaçları giderek farklılaştırmakta ve sosyal güvenlik sistemlerinde köklü dönüşümleri gerekli kılmaktadır. Gelirin yeniden dağılımında ve gelir güvencesi sağlamada önemli role sahip olan sosyal güvenlik, bireylerin dünyaya gelmesi ile devreye girerken, kişinin ölümüne kadar etkisini sürdürmektedir. Hatta bireyin ölümü sonrası hak sahiplerinin de korunmasında rol oynayan sosyal güvenlik, emeklilik ödemelerinden sağlığa tüm toplumu kapsayıcı bir nitelik taşımakta ve bu yönde demografi ile etkileşim halinde olmaktadır.⁶⁰¹

3.2.1. Nüfus-Demografi-Sosyal Güvenlik Etkileşimi

Sosyal yaşamın ve organizasyonel yapılanmanın demografik yapı ile olan münasebetini açıklayan alanlar içerisinde sosyal güvenlik önemli bir yere sahiptir. Sosyal güvenliğin odak noktasının toplumu oluşturan tüm bireyler olması, sosyal güvenlik-demografi ilişkisini açıklamada etkin bir vasıta. Bir diğer ifade ile sosyal güvenlik sistemlerinin yaş, cinsiyet, eğitim, gelir durumu ayırdetmeksizin toplam nüfusu kapsamayı; nüfus ve sosyal güvenlik ilişkisinde temel ayağı oluşturmaktadır. Bu durumda nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı ve dünyanın içerisine girmiş olduğu küresel demografik değişim ile nüfusun giderek yaşlanması nüfus-sosyal güvenlik ilişkisine yeni ve farklı bir pencereden bakılmasını gerekli kılmaktadır.⁶⁰²

Sosyal güvenlik alanındaki tüm düzenlemelerin direkt ya da dolaylı olarak nüfusun farklı kesimlerini etkileyecek olması bu alanda yapılan her türlü düzenlemede demografik verilere başvurmayı gerekli ve önemli kılmaktadır. Yaşlı nüfusun arttığı

⁶⁰⁰ Legislative Assembly of New Brunswick, “What is Demography and Why Is it Important?”, (Çevrimiçi): <https://www.gnb.ca/legis/business/committees/previous/reports-e/demog/what-e.asp>, 3 Eylül 2015.

⁶⁰¹ Alper, **Sosyal Güvenlik, a.g.e.**, s. 163.

⁶⁰² Alper, Değer, Sayan, **a.g.e.**, s. 23.

toplumlarda emeklilik ile ilgili düzenlemeler kapsamında temel olarak emeklilik yaşının ve aylık bağlanma oranlarının değişimi demografik verilerdeki değişimleri inceleyerek karar alınmasını gerektirmektedir. Çünkü yapılacak olan düzenlemeler yalnızca emeklileri değil, toplumun tüm kesimlerini etkilemektedir. Demografik verilerin dikkate alınması sosyal güvenlik sistemlerinin maliyetini orta ve uzun vadede belirlemek bakımından öneme sahiptir. Ayrıca sosyal güvenlik sisteminden sağlanacak olan aynı ve nakdi faydaların nüfusun değişik kesimlerine zamanında ulaştırılması, koruyucu önlemlerin sağlanması da aktif pasif nüfus dengesinden etkileneceğinden demografi ve sosyal güvenlik arasında önemli bir münasebet olduğu görülmektedir.⁶⁰³

Bununla birlikte demografik değişim ve sosyal güvenlik sistemine yansımalarının tüm sosyal riskler bakımından aynı etkiyi yaratmadığı da gözlenmektedir. Sosyal güvenlik sistemi içerisinde nüfusun yaşlanmasından etkilenen ve(ya) etkilenecek en önemli iki sosyal risk yaşlılık ve sağlıktır. Sosyal güvenlik harcamaları bakımından bir sınıflandırma yapıldığında; yaşlılık riski toplam % 60'lık bir harcama içerirken, sağlık harcamaları % 30'luk bir gider kalemi oluşturmaktadır.⁶⁰⁴ Bu durumda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfusun giderek artması sosyal güvenlik sistemi üzerinde önemli bir baskı meydana getirmektedir.

Demografik değişimin ilk sürecinde 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfusun fazla olması ile çocuk bağımlılık oranları yüksek, yaşlı bağımlılık oranları düşük bir seyir izlemiştir. Ancak sonraki süreçlerde durum tersine dönmüş ve toplam bağımlılık oranları içerisinde yaşlı bağımlılık oranlarının giderek artmaya başladığı görülmüştür. Böylece aktif olarak nitelendirilen çalışanların pasif olarak nitelendirilen emeklileri desteklemesi zorlaşmış ve aktüeryal dengeler bozulmuştur. Bu durumda yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının % 7'yi geçtiği yaşlanma eğilimine giren ülkeler ve % 10'u geçtiği giderek yaşlanan ülkeler değişen demografik yapıları ile alternatif politika arayışına girmişlerdir. Aktüeryal dengelerin yeniden sağlanması mümkün olmakla

⁶⁰³ Güzel ve Okur, **a.g.e.**, s. 60-62.

⁶⁰⁴ **A.e.**, s. 27.

beraber, dengeler henüz bozulmadan nelerin yapılabileceği konusunda nüfus odaklı politikalara yönelmek önem taşımaktadır.⁶⁰⁵

Bu durumda sosyal güvenlik sisteminde pek çok ülkede uygulanan, bir sonraki neslin bir önceki nesli finanse ettiği yukarıda ayrıntıları açıklanan PAYG finansman yönteminin yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Mevcut sosyal güvenlik uygulamalarında PAYG yönteminde prim ödeme gün sayısı ile emekli aylığı alma süresi arasındaki ilişkinin oluşturacağı baskıya alternatif reformların oluşturulması bu ihtiyacın temel nedenidir. Ayrıca her neslin kendinden bir önceki nesle göre daha uzun süre yaşaması, medyan yaşı artması ile kişilerin çalışma yaşamında kalma sürelerini de değiştirmektedir. Böyle bir tablo demografik yapı ve sosyal güvenlik ilişkisinin geleceğinin belirlenmesinde alternatif politikalar üretilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi özellikle emeklilik ve sağlık harcamalarının giderek artması sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği bakımından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Böylece demografik değişime bağlı sosyal güvenlik açıklarının kamu bütçesinden sağlanması ile kamu kuruluşlarının kapasitesini arttırması gereklilik arz ettiği gibi, bu durumun vergi gelirleri ve bireysel tasarruflar üzerinde doğuracağı etkilerin de ayrıca sorun teşkil etmesi beklenmektedir.⁶⁰⁶ Bu bağlamda demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerinde oluşturacağı baskıyı önlemede uzun vadeli etkiler dikkate alınarak uzun vadeli politikalar belirlenmelidir.

Bu kapsamda genel eğilim ve temel politikalar; ⁶⁰⁷emeklilik yaşının arttırılması, böylelikle emeklilere maaş ödenen yıl sayısının ve toplam ödeme miktarının düşürülmesi, çalışanlar ve işverenlerce ödenen primlerin arttırılması, prime esas kazançların miktarının arttırılması, genel vergi oranlarının arttırılması, emekli aylığı bağlanma oranını düşürerek emekli maaşı seviyelerinin düşürülmesi, kamu emeklilik sistemlerinin özelleştirmesi, fonlu sisteme geçilmesi, sermaye piyasalarına işlerlik kazandırılması, çalışma sürelerinin ve prim ödeme gün sayılarının arttırılması, erken

⁶⁰⁵ Hoşgör ve Tansel, **a.g.e.**, p. 113-115.

⁶⁰⁶ David E. Bloom, Roddy McKinnon, "Introduction: Social Security and the Challenge of the Demographic Change", Program on the Global Demography of Aging Working Paper Series, Working Paper No.61, 2010, p. 6.

⁶⁰⁷ Dur, **a.g.e.**, s. 10.

emeklilik uygulamalarının kaldırılması, işsizliğin azaltılması ve işgücüne katılım oranlarının artırılması, kayıtdışılıkla mücadele ve kayıtdışılığın azaltılması, yaşlı nüfus oranının yüksek olduğu ülkelerde yurtdışından göçmen alınması, yaşlı nüfusa yönelik aktif işgücü piyasası politikalarının yaşam boyu öğrenme uygulamaları ile desteklenmesi, böylelikle işgücü verimliliğinde düşüş olmadan yaşlı işgücünden faydalanılması, yaşlı nüfusun kendi içerisindeki yaş gruplarına göre emekli aylığı bağlanma seviyelerinin yeniden düzenlenmesi (genç emeklilerin yeniden istihdama kazandırılması için aylık bağlanma oranlarının ileri yaşta emeklilere göre daha düşük seviyede olması, buna karşın ileri yaşlı nüfusun emekli aylığı bağlanma oranlarının yeniden gözden geçirilmesi ve kademeli olarak artırılması), olarak sıralanmaktadır.

Yukarıda yer alan politikaların tamamının bir tek ülkede, aynı anda ve(ya) mükemmel bir şekilde uygulanması çoğu kez mümkün olmamakla beraber, öncelikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin demografik değişime verdiği ve(ya) vereceği tepkilerin belirli bir oranda değişebileceği göz önünde bulundurulmalı ve değerlendirmeler bu doğrultuda yapılmalıdır.

3.2.2. Sosyal Güvenliğe Etki Eden Demografik Değişim Unsurları

Demografik değişimin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıda meydana getirdiği değişimlerle özellikle sosyal güvenlik sistemleri üzerinde önemli bir baskı olduğu gözlenmektedir. Bu durumun önemine dikkat çeken Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği (International Social Security Associations-ISSA) demografik değişim ekseninde sosyal güvenlik sistemini etkileyen yedi değişim alanı belirlemiştir. Tablo 33'te gösterilen bu alanlar; Nüfusun Yaşlanması, Aile Yapısının Değişimi, Emek Piyasalarının Dönüşümü, Kentleşme, Değişen Yaşam Tarzı, Göç ve Hareketlilik, Sosyal Yapıdaki Değişimler olarak sıralanmaktadır.⁶⁰⁸

⁶⁰⁸ Alper, Değer, Sayan, **a.g.e.**, s. 17-18.

Tablo 33: Sosyal Güvenliğe Etki Eden Demografik Değişim Unsurları

Demografik Değişim Unsuru	Sosyal Güvenliğin Stratejik Boyutları		
	Önleyici	Hareketsel	Koruyucu
<i>Sosyal Yapının Değişimi</i>	- Sosyal Güvenlik Fonlarının Geliştirilmesi	- Hedef kitlenin sahip oldukları haklar ile ilgili bilgilendirilmesi	-Mevcut hizmetlerin geliştirilmesi ve korunması
<i>Aile Yapısındaki Dönüşüm/Değişim</i>	-Çocuk yoksulluğu ile mücadele -Çocukların okullaşmasını geliştirme	- Çalışma yaşamı ve aile yaşamını dengeleyici politikaların oluşturulması - Çalışan kadına yönelik destek ve tek ebeveynli ailelere destek, koruma	- Sosyal koruma harcamalarının elverişli bir şekilde sosyal yatırım harcamalarına dönüştürülmesi -Çocukların hizmetlere ulaşımında kolaylık sağlanması
<i>Nüfusun Yaşlanması</i>	-Yaşlılara yönelik teknik ve yönetsel yenilikler -Emeklilik-Sağlık kapsamında öneriler - İş Sağlığı ve güvenliği ile ilgili bilgilendirme	-İşgücü piyasasının yaşlı çalışanlarla uyumlaştırılması - İş kazası riskinin yaşlanan nüfusa uyarlanması	-Emeklilik reformları -Yaşam süresi uzun toplumlarda yeni aktüeryal hesaplar - Bakım hizmetlerinin geliştirilmesi
<i>Kentleşme</i>	- Kent yaşamının oluşturduğu/oluşturacığı riskleri önlemek için sağlık ve eğitimin teşvik edilmesi	- Başta kadınlar için olmak üzere, meslek edindirme faaliyetlerinin kapsam ve kapasitesinin geliştirilmesi	- Enformal sektöre yönelik düzenlemelerin yeniden değerlendirilmesi
<i>Göç-Hareketlilik</i>	- Sosyal Korumanın Genişletilmesi	- Göçmen haklarının korunması	- Ülkelerarası işbirliklerinin geliştirilmesi
<i>Değişen/Düzensizleşen Yaşam Şekli</i>	-Yaşlıların işgücü piyasasında daha uzun süre kalmasını teşvik edici düzenlemeler	-Yaşlıların desteklenmesi ve gençlerin işgücü piyasasına katılımı için özel tedbirler alınması	- Eğitim-öğretim sistemlerinin yaşam sürecine göre yeniden yapılandırılması
<i>Emek Piyasalarının Dönüşümü</i>	- İşe dönüşün teşvik edilmesi -Örgün ve yaygın eğitim programlarının yeni koşullara göre düzenlenmesi	- Yoksullukla mücadele uygulamalarının paylaşımı - İş arayanlar için yeni uygulamalar-politikalar geliştirilmesi - Genç ve yaşlı istihdamını artırıcı uygulamalar	- İş arayan kişilere yönelik örnek olay yöntemlerinin sunumu

Kaynak: ISSA, “Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities”, **World Social Security Forum**, Cape Town, 29 November- 4 December 2010, 2010, p. 17-18’den faydalanılarak hazırlanmıştır.

Sosyal güvenlik sistemine etkileri bakımından yukarıda sıralanan demografik değişim alanlarının her biri aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu açıklamalarda demografik değişim alanlarının fırsat oluşturabilmesi için; ⁶⁰⁹ her bir alanın iyi analiz edilmesi, istihdam için eylem planlarının hazırlanması, hayat boyu koruma ekseninde ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıkların dikkate alınması vurgulanmaktadır. Böylelikle demografik değişim sürecinin sosyal güvenlik ekseninde; yaşlılık, yalnızlık ve çaresizlik gibi durumlarla özdeşleşmesini engellemek amaçlanmaktadır.

3.2.2.1. Sosyal Yapının Değişimi

Demografik değişim ve nüfusun yaşlanması ile ihtiyaçların (öncelik sırası bakımından) giderek değişime uğradığı görülmektedir. Bu değişim neticesinde, yaş odaklı sosyal politika uygulamaları kaçınılmaz bir hale dönüşmektedir.

Yaşlanan nüfus karşısında öncelikle sağlık hizmetlerinde eşitsizliklerin azaltılması ve daha sağlıklı bir toplum inşa edilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle bireylerin doğumundan ölümüne kadar daha sağlıklı bir yaşam sürerek sağlık sorunları nedeni ile eğitim alamamaları ve emek piyasalarına katılamamaları önleneceği için yaşlılıkta sosyal güvenceye kavuşmayı olanaklı hale getirmek de hedeflenmektedir. Bu durumda emeklilik sürecine ulaşıldığında yaşlılığa bağlı artan harcamalar ve azalan gelir karşısında yaşlı yoksulluğunun önüne de geçileceği için yaşlı refahı arttırılmış olacaktır.⁶¹⁰ Aksi durumda yoksul nüfus oranının yükselmesine bağlı olarak artan yaşlı yoksulların sosyal güvenliğini sağlamak da zorlaşacaktır.⁶¹¹ Yoksul yaşlıların arttığı bir toplumda da yaşlı nüfusa yönelik sosyal güvenlik harcamalarını karşılamak için primsiz sistemlerin yükü artacaktır.⁶¹²

Bu bağlamda sağlıkta fırsat eşitliği sağlanması, sosyal güvenlik fonlarının çeşitlendirilmesi, sosyal güvenliğin hedef gruplarından yaşlıların hakları ile ilgili daha

⁶⁰⁹ ISSA, "Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities", **World Social Security Forum**, Cape Town, 29 November- 4 December 2010, 2010, p. 3-5.

⁶¹⁰ **A.e.**, p. 16.

⁶¹¹ Alper, Değer, Sayan, **a.g.e.**, s. 33.

⁶¹² Başak Çubukçu, "Sosyal Güvenlik Sistemi İflas Edebilir", (Çevrimiçi): <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-guvenlik-sistemi-iflas-edebilir>, 25 Eylül, 2015.

geniş bilgiye sahip olmalarının sağlanması, bilgilendirme ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi, basitleştirilmesi ve hizmette etkinliğin sağlanması ile demografik değişim ve sosyal yapı eksenli yeni sosyal güvenlik uygulamalarının geliştirilmesi hedeflenmelidir.⁶¹³

3.2.2.2. Aile Yapısındaki Dönüşüm/Değişim

Demografik değişim beraberinde aile yapısını da değiştirmekte, değişen aile yapısı ise zaman içerisinde başka bir sosyal yapının oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu kapsamda ilk olarak geniş aileler çekirdek aileye dönüşmüştür. İlerleyen süreçte çekirdek ailelerin tek ebeveynli aile haline gelmesi ile geçmişte yaşlıların aile içerisinde sahip oldukları sosyal statüleri ve sosyal güvenceleri de değişime uğramıştır. Aile yapısında yaşanan farklılaşma ve ailenin sosyal güvence sağlama fonksiyonundaki azalmaya rağmen bilinen en önemli gerçek, tıpkı diğer bireyler gibi yaşlanan bireylerin de sosyal güvenlik ihtiyaçlarının artarak devam ettiğidir. Bu noktada değişen demografik yapı, aile yapısı ve yaşlanan nüfustaki artış karşısında mevcut dinamikleri göz önünde bulundurarak yeni sosyal güvenlik uygulamalarına olan ihtiyaç artmaktadır.⁶¹⁴

Ailenin mevcut yapısının değişiminde; kırdan kente göç, modernleşme sürecinde kadının çalışma yaşamına katılımı, boşanma oranlarının artması, evlilik oranlarının azalması vb. önemli bir oynamıştır.⁶¹⁵ Bu durumda geniş ailenin önceki süreçlerde yaşlıya sunduğu güvence günümüzde giderek azalmakta ve yaşlıların sosyal koruması önemli bir konu haline dönüşmektedir. Ayrıca kadınların çalışma yaşamına katılımı ile çocuk bakımının meşakkatli bir hale gelmesi doğurganlık oranlarını önceki dönemlere nazaran önemli ölçüde azalmakta ve aileler daha da küçülmektedir.⁶¹⁶ Bu yeni sosyal yapı yaşlı bakımının aile içerisinde sağlanmasını zorlaştırırken tek ebeveynli ailelerde kendisine bakacak yakını olmayan yaşlılar için de hayatı tek başına sürdürmeyi zorlaştırmaktadır.

⁶¹³ ISSA, **Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities**, a.g.e., p. 16.

⁶¹⁴ Alper, Değer, Sayan, a.g.e., s. 30-31.

⁶¹⁵ Bloom, Canning, Sevilla, a.g.e., 2001, p. 54.

⁶¹⁶ David E Bloom v.d., "Macroeconomic implications of population ageing and selected policy responses", **Lancet**, 385, 2015, p. 650.

Yaşlılık döneminde bakıma muhtaçlık riskinin daha da arttığı düşünüldüğünde, yalnız yaşayan yaşlılar için kurum bakımı ve(ya) evde bakım gündeme gelmektedir. Bu kapsamda kurum bakımının evde bakıma göre daha fazla gider oluşturması evde bakım konusunu ön plana çıkarmaktadır. Dünyadaki mevcut eğilim de evde yaşlı bakımının teşvik edilmesi yönündedir.⁶¹⁷ Böylece ulusal bütçeden yaşlı bakımı için ayrılan pay azalarak ekonomik yönden rahatlama sağlanırken, yaşlının kendi bildiği, alıştığı ortamda bakılması ile psiko-sosyal açıdan da olumlu etkiler elde edilecektir. Evde bakımın organizasyonel düzeyde sağlanması kentsel alanlar için mümkünken kırsal alanlarda evde bakımı kurumsal düzeye taşımak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu durumda aile yapısı dönüşüme uğrayan ve nüfusu giderek yaşlanan tüm ülkeler için ulusal sosyal güvenlik sistemleri içerisinde sosyal sigorta esasları çerçevesinde oluşturulacak bakım sigortasının yaşlı bakıma yönelik sorunları hafifletmesi beklenmektedir. Tezin ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere Almanya ve Japonya örnekleri bakım sigortası ile bu bağlamda önemli yol kat etmiş olup diğer ülkeler için de bu uygulamaların benzerlerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sosyal güvenlik sistemleri kapsamında tek ebeveynli ailelere yönelik korumanın geliştirilmesi, çalışan kadınlara çocuk ve yaşlı bakımı (kreş ve yaşlı bakıma yönelik gündüzlü bakım/evde bakıcı desteği) konusunda destek sağlanması ile genel olarak ailenin ve yaşlı nüfusun korunması sağlanmalıdır.⁶¹⁸

3.2.2.3. Nüfusun Yaşlanması

Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun artması bu gruba ilişkin temel sosyal ve ekonomik harcamalarda (çoğunlukla emeklilik ve sağlık harcamaları) artışa neden olmaktadır. Yaşlı nüfus artış hızındaki gelişimin toplam nüfus artış hızını geçmesi ile sosyal güvenlik sisteminde aktüeryal dengeleri sağlamada önemli bir gelir kaynağı olan primler giderek yetersiz kalmaktadır. Bir diğer ifade ile pasif grup olarak nitelendirilen yaşlı nüfusun artışı, buna karşın aktif grup olarak adlandırılan 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun önce sabitlenmesi ardından da azalışı sistemin

⁶¹⁷ A.e., p. 61.

⁶¹⁸ ISSA, *Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities*, a.g.e., 2010, p. 3.

dengelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Normal koşullarda gelişmiş ülkelerde aktif-pasif oranı dört olup, ortalama en az iki aktife bir pasifin düşmesi sağlanarak sistem dengelenmeye çalışılırken, nüfusun yaşlanması ile bu dengeler sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğini tehlikeye düşürmektedir. Potansiyel destek oranlarındaki⁶¹⁹ azalma bu durumu doğrulamaktadır.⁶²⁰

Demografik değişim sürecinde potansiyel destek oranlarındaki değişimi gösteren Tablo 34 incelendiğinde; 1950 yılında dünyada ortalama potansiyel destek oranının 11,9 olduğu görülürken, 2015 yılında bu oran 7,9'a gerilemiştir. Potansiyel destek oranı gelişmiş ve yüksek gelirli ülkelerde daha hızlı bir düşüş göstermiş olup, az gelişmiş ülkelerde bu düşüş daha yavaş olmuştur. Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler ve yüksek gelirli ülkelerin çoğunda 1950-2015 yılları arasında potansiyel destek oranlarının yarı yarıya azaldığı gözlenmektedir. Buna karşın aynı süreçte az gelişmiş ve düşük gelirli ülkelerde potansiyel destek oranlarında büyük düşüşler yaşanmamıştır. Asya'da potansiyel destek oranlarındaki düşüşler Avrupa kadar yüksek olmamakla beraber, 1965 yılı sonrası devamlı surette azalan potansiyel destek oranlarındaki düşüşün 2015 yılı sonrasında hız kazanması beklenmektedir.

⁶¹⁹ Potansiyel Destek Oranı: 65 Yaş ve üzeri her yaşlı bireye düşen 15-64 arası çalışma çağındaki nüfustur. Potansiyel destek oranı, 15-64 yaş arası nüfusun 65 Yaş ve üzeri nüfusa bölünmesi ile bulunmaktadır. Toplumların yaşlanma endeksi (60 Yaş ve üzeri Yaşlı nüfus / 0-14 Yaş Çocuk Nüfus X100) arttıkça orta vadede potansiyel destek oranları artarken uzun vadede potansiyel destek oranları çalışma çağındaki nüfusun azalışına bağlı olarak azalmaktadır. Potansiyel destek oranı karşısında dünya nüfusunun hızla yaşlanması ile ortaya çıkan bir diğer kavram Ebeveyn destek oranıdır. Ebeveyn destek oranı; yaşlıların desteklediği ileri yaştaki nüfus olarak ifade edilmektedir. Bu kavram nüfusun yaşlanmasının ileri boyutta olduğu ülkeler için önem taşımaktadır. Bkz.: Reyhan Uçku, **Yaşlı ve Hasta Bakım Hizmetleri**, Ed.:Didem Arslantaş, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 8-9.

⁶²⁰ Dur, **a.g.e.**, s. 10.

Tablo 34: Dünyada Bölgelere Göre Potansiyel Destek Oranları (1950-2015)

BÖLGE	YILLARA GÖRE POTANSİYEL DESTEK ORANLARI (Kişi) (15-64) / (65+)													
	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Dünya	11,9	11,7	11,6	11,3	10,8	10,4	10,1	10,3	10,0	9,6	9,2	8,9	8,6	7,9
Gelişmiş Ülkeler	8,4	7,9	7,4	7,0	6,5	6,0	5,6	5,7	5,3	4,9	4,7	4,4	4,2	3,7
Az Gelişmiş	15,2	15,6	16,1	16,0	15,4	14,7	14,3	14,1	13,8	13,1	12,3	11,7	11,2	10,3
Yüksek Gelirli	8,7	8,1	7,6	7,2	6,7	6,3	6,0	6,0	5,7	5,3	5,1	4,8	4,6	4,1
Orta Gelirli	14,4	14,9	15,3	15,2	14,5	13,9	13,5	13,5	13,2	12,5	11,8	11,2	10,8	9,9
Düşük Gelirli	17,8	18,9	19,4	19,3	18,7	18,2	17,5	17,3	16,9	16,7	16,5	16,3	15,9	15,9
Afrika	17,2	17,7	17,6	17,1	17,0	16,8	16,6	16,5	16,3	16,2	16,0	16,1	16,0	15,9
Asya	14,7	15,0	15,6	15,6	14,9	14,1	13,5	13,2	12,9	12,0	11,1	10,5	10,0	9,0
Avrupa	8,2	7,9	7,3	6,8	6,1	5,6	5,3	5,6	5,3	4,8	4,6	4,3	4,2	3,8
Latin Amerika	15,8	15,5	14,8	13,9	13,4	13,1	12,8	12,8	12,4	11,9	11,2	10,5	9,7	8,8
Okyanusya	8,5	8,1	8,0	8,2	8,5	8,2	7,7	7,5	7,1	6,7	6,6	6,4	6,1	5,4
Kuzey Amerika	7,8	7	6,6	6,4	6,4	6,2	5,9	5,6	5,3	5,2	5,4	5,4	5,1	4,4

Kaynak: UN, "Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmıştır.

Potansiyel destek oranlarının 1950'den 2015'e en düşük olduğu bölgenin demografik değişim sürecinin son aşamasında olan Avrupa olduğu Tablo 34'te görölmektedir. Avrupa'da potansiyel destek oranları 1950 yılında 8,2 olmakla birlikte, 2015 yılında bu oranın 3,8'e gerilemiş olması Avrupa'daki ölkelerde demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerinde ciddi sorunlar yarattığını göstermektedir. Avrupa'yı takiben Kuzey Amerika, Okyanusya, Asya ve Latin Amerika ve Karayiplerde de benzer sorunlar yaşanmaktadır.

Demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki etkilerini gösteren önemli bir diğer veri de potansiyel destek oranlarının tam tersi olarak hesaplanan bağımlılık oranlarıdır. Demografik değişimle yaşlı bağımlılık oranlarının artışı sosyal güvenlik sistemlerindeki dönüşümün en önemli gerekçelerinden birisidir. BM 2015 Dünya Nüfus Raporu doğrultusunda Tablo 35 incelendiğinde; dünyada toplam bağımlılık oranı 1950'de % 65,1 olup bu oran 1980'lerin ortasından itibaren devamlı surette azalış göstermiş, 2015 yılında % 52,3 seviyesine inmiştir. Yıllar içerisindeki bu düşüş yaşlı bağımlılık oranlarının azalmasından değil, toplam çocuk nüfusunun azalışından (çocuk bağımlılığındaki azalıştan) kaynaklı bir azalıştır. Buna karşın aynı süreçte yaşlı bağımlılığı artış göstermiştir.

Toplam bağımlılık oranları düşük gelirli ölkelerde yüksek olmakla beraber, yüksek gelirli ölkelerde bu oran daha düşüktür. Bu kapsamda Afrika ölkelerinde yüksek bir toplam bağımlılık oranı ile karşılaşılmaktadır. Bu durumun temel nedeni Afrika'da çocuk bağımlılık oranlarının yüksek olmasıdır. Avrupa ölkelerinde yaşlı bağımlılığı yüksek olmasına karşın toplam bağımlılık oranlarının düşük olmasının nedeni çocuk bağımlılığının Afrika'daki kadar yüksek olmamasıdır. 2015 yılı verilerine göre dünyada çocuk bağımlılık oranının en düşük olduğu bölge % 23,6 ile Avrupa'dır. Avrupa'yı sırası ile Latin Amerika, Asya ve Kuzey Amerika takip etmektedir. Genel olarak gelişmiş ölkelerde çocuk bağımlılık oranlarının yaşlı bağımlılık oranlarına göre daha düşük olduğu Tablo 36'da görölmektedir.

Tablo 35: Dünyada Bölgelere Göre Toplam Bağımlılık Oranları (1950-2050)

BÖLGE	YILLARA GÖRE TOPLAM BAĞIMLILIK ORANLARI (%) (<15) + (65+) / (15-64)															
	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2025	2050
Dünya	65,1	68,4	72,7	75,4	75,1	73,8	70,2	65,9	63,9	62,1	58,7	54,6	52,3	52,3	54	59,6
Gelişmiş Ülkeler	54,2	55,1	58,1	57,4	55,8	53,7	51,9	49,4	49,3	49,6	48,2	47,5	48,1	51,5	59,8	72,9
Az Gelişmiş	70,9	75,3	79,9	83,9	83,6	82,1	77,1	71,6	68,4	65,7	61,5	56,3	53,2	52,5	53	57,8
Yüksek Gelirli	55,6	57,0	60,0	59,5	58,1	55,7	53,3	50,7	50,3	50,2	48,8	47,8	47,8	50,5	57,8	71,2
Orta Gelirli	69,0	73,5	78,5	82,6	82,2	80,8	75,7	69,9	66,6	63,8	59,1	53,6	50,3	49,6	50,5	57
Düşük Gelirli	82,3	82,3	83,3	85,3	88,1	89,3	90,0	91,0	91,9	92,1	91,7	90,4	88,6	84,8	76,3	60,8
Afrika	80,4	82,3	85,2	88,1	89,8	90,8	91,4	92,1	91,5	88,4	85,3	82,6	81,2	80,1	74,7	61,5
Asya	68,3	72,7	76,9	80,3	79,9	78,5	73,0	66,6	63,2	60,9	56,7	51,0	47,6	47,0	48,2	56,6
Avrupa	52,2	51,6	55,6	56,2	55,7	54,3	52,7	49,5	49,6	49,7	47,6	46,6	46,6	50,0	58,5	74,6
Latin Amerika	78,1	81,6	85,7	88,6	86,9	83,5	78,7	74,2	69,6	64,6	60,1	56,3	52,7	50,0	48,7	57,8
Okyanusya	59,3	65,1	68,4	67,4	65,3	63,3	60,5	58,0	55,8	55,8	55,3	54,0	53,3	54,8	58,8	61,9
Kuzey Amerika	54,9	62,6	66,9	66	61,2	54,9	51,2	50,2	51,3	51,8	50,1	48,3	48,3	50,5	59	66,3

Kaynak: UN, "Total dependency ratios by major areas, regions and countries 1950-2015", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 36: Dünyada Bölgelere Göre Çocuk Bağımlılık Oranları (1950-2050)

BÖLGE	YILLARA GÖRE ÇOCUK BAĞIMLILIK ORANLARI (%) (<15) / (15-64)															
	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2025	2050
Dünya	56,7	59,9	64,1	66,5	65,8	64,2	60,3	56,2	53,9	51,7	47,9	43,4	40,6	39,7	38	34
Gelişmiş Ülkeler	42,3	42,5	44,7	43,1	40,4	37,1	34,2	32,0	30,6	29,3	27,0	25,0	24,3	24,8	25,9	27,1
Az Gelişmiş	64,3	68,9	73,7	77,7	77,1	75,3	70,1	64,5	61,1	58,0	53,3	47,8	44,3	42,8	40,1	35
Yüksek Gelirli	44,0	44,6	46,8	45,6	43,3	39,8	36,5	34,2	32,7	31,3	29,1	27,0	25,9	26,0	26,6	27
Orta Gelirli	62,1	66,8	72,0	76,0	75,3	73,6	68,3	62,4	59,0	55,7	50,7	44,7	41,0	39,5	36,8	31,9
Düşük Gelirli	76,6	77,0	78,2	80,1	82,7	83,8	84,3	85,2	86,0	86,1	85,6	84,3	82,3	78,5	69,9	52
Afrika	74,6	76,6	79,5	82,3	83,9	84,9	85,4	86,1	85,4	82,2	79,1	76,4	74,9	73,8	67,9	52
Asya	61,5	66,0	70,5	73,9	73,2	71,5	65,6	59,1	55,4	52,6	47,7	41,5	37,6	36,0	33,2	28,2
Avrupa	40,1	38,9	41,9	41,4	39,4	36,5	33,8	31,7	30,6	28,8	25,8	23,3	22,6	23,6	25	26,4
Latin Amerika	71,8	75,2	79,0	81,4	79,5	75,8	70,9	66,4	61,5	56,2	51,1	46,7	42,4	38,6	33,4	27
Okyanusya	47,6	52,8	56,0	55,2	53,6	51,2	47,6	44,6	41,7	40,9	40,0	38,3	36,8	36,3	36,2	32,4
Kuzey Amerika	42,1	48,4	51,8	50,5	45,7	39	34,3	32,4	32,5	32,8	31,6	29,9	28,8	28,1	28,7	28,6

Kaynak:UN, “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmıştır.

BM 2015 Dünya Nüfus Raporu'na göre yaşlı bağımlılık oranları bölgesel farklılıklara karşın gittikçe artmaktadır. Dünyada yaşlı bağımlılık oranlarının gösterildiği Tablo 37 incelendiğinde, dünyada yaşlı bağımlılık oranınının 1950 yılında % 8,4 olduğu buna karşın 2015 yılında bu oranın % 12,6'ya çıktığı görülmektedir. Bu oranın en az artış gösterdiği bölge Afrika'dır. Afrika'da 1950'de % 5,8 olan yaşlı bağımlılık oranı 2015 yılında % 6,3'e yükselmiştir. Dünyada yaşlı bağımlılık oranlarında en fazla artış Avrupa'da görülmekle birlikte, gelişmiş ve yüksek gelirli ülkelerde de bu oran giderek artmıştır. Avrupa'da yaşlı nüfus bağımlılık oranı 1950'de % 12,1 iken, bu oran 1985 yılı ve sonrasında devamlı surette artış göstererek, 2015 yılında % 26,4 seviyesine çıkmıştır. Asya'da 1950'de % 6,8 olan yaşlı nüfus bağımlılık oranları küçük değişiklikler gösterse de devamlı olarak artmaktadır. Bu kapsamda Asya'da yaşlı bağımlılık oranı 2015 yılı verilerine göre % 11,1'e ulaşmıştır. Bu oranın 2020 yılından itibaren hızla artması beklenmektedir. Genel nüfus eğilimlerinden hareketle Asya'da yaşlı bağımlılığının 2025'te % 15, 2050 yılında % 28,4 olacağı düşünülmektedir.

BM'nin araştırmalarına göre, geçmişten günümüze tüm yaş gruplarının değişim hızı ortalama % 27 iken, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfustaki değişim hızı % 104, 85 yaş ve üzeri ileri yaşlı nüfustaki değişim hızı % 151, 100 yaş ve üzeri grup için değişim hızı ise % 431 olarak hesaplanmıştır.⁶²¹ Bu durumda, 2030 yılı sonrasında küresel yaşlanma eğiliminin hızla artacak olması, toplam bağımlılık oranları içerisinde yaşlı bağımlılık oranlarını hızla yükseltecektir.⁶²²

⁶²¹ Wan Ibrahim Wan Ahmad, I Komang Astina, Budijnto, "Demographic Transition and Population Ageing", **Mediterranean Journal of Social Science**, Vol.6, No.3, S2, May, 2015, 2015, p. 213-214.

⁶²² Doğum oranlarındaki artış bağımlılık oranlarındaki azalışı en az 25 yıl gibi uzun bir sürede sağlayacaktır.Bkz.: Farinaz Wigmans, "Demographic Transitions and Social Security: The Case of Italy", (PhD Thesis, Texas Tech University), Texas, 2006, p. 31; İbrahim Atilla Acar, İsmail Kitapçı, "Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye'deki Emeklilik Sistemindeki Değişim", **Maliye Dergisi**, Sayı:154, Ocak-Haziran 2008, 2008, s. 81.

Tablo 37: Dünyada Bölgelere Göre Yaşlı Bağımlılık Oranları (1950-2050)

BÖLGE	YILLARA GÖRE YAŞLI BAĞIMLILIK ORANLARI (%) (65+) / (15-64)															
	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2025	2050
Dünya	8,4	8,5	8,6	8,9	9,2	9,6	9,9	9,7	10,0	10,5	10,9	11,3	11,6	12,6	16,1	25,6
Gelişmiş Ülkeler	11,9	12,6	13,5	14,3	15,4	16,6	17,8	17,4	18,7	20,3	21,2	22,6	23,8	26,7	33,9	45,8
Az Gelişmiş	6,6	6,4	6,2	6,3	6,5	6,8	7,0	7,1	7,3	7,7	8,1	8,5	8,9	9,7	12,9	22,8
Yüksek Gelirli	11,5	12,3	13,2	13,9	14,8	15,9	16,8	16,5	17,6	19,0	19,7	20,8	21,9	24,5	31,2	44,2
Orta Gelirli	6,9	6,7	6,5	6,6	6,9	7,2	7,4	7,4	7,6	8,0	8,5	8,9	9,3	10,1	13,6	25,1
Düşük Gelirli	5,6	5,3	5,2	5,2	5,4	5,5	5,7	5,8	5,9	6,0	6,1	6,1	6,3	6,3	6,4	8,8
Afrika	5,8	5,6	5,7	5,8	5,9	6,0	6,0	6,0	6,1	6,2	6,2	6,2	6,3	6,3	6,7	9,5
Asya	6,8	6,7	6,4	6,4	6,7	7,1	7,4	7,6	7,8	8,3	9,0	9,5	10,0	11,1	15	28,4
Avrupa	12,1	12,7	13,7	14,8	16,3	17,8	18,9	17,8	19,0	20,8	21,7	23,3	24,0	26,4	33,5	48,1
Latin Amerika	6,3	6,4	6,8	7,2	7,5	7,6	7,8	7,8	8,0	8,4	8,9	9,6	10,3	11,4	15,3	30,8
Okyanusya	11,7	12,3	12,5	12,2	11,7	12,1	12,9	13,4	14,2	14,9	15,3	15,7	16,4	18,5	30,3	37,7
Kuzey Amerika	12,7	14,2	15	15,5	15,4	15,9	16,9	17,7	18,7	19	18,8	18,4	19,5	22,5	22,6	29,5

Kaynak:UN, “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmıştır.

3.2.2.4. Göç ve Hareketlilik

Demografik değişim neticesinde nüfusu yaşılanan ve adeta yaşlılar ülkesi haline gelmiş ülkeler kontrollü emek göçü ile üretimlerini canlandırmayı hedeflemektedir. Bu durumda gelişmiş ülkeler kendilerinden daha genç nüfus potansiyeline sahip gelişmekte olan ülkelere kontrollü şekilde göç almaktadırlar. Böylelikle gelişmiş ülkeler üretimi dengede tutarken aynı zamanda nüfus yapılarını da korumayı amaçlamaktadırlar.

Uluslararası emek göçü gelişmiş ülkeler bakımından önemli bir unsur olarak görülmesine karşın, emek göçünün süresi ve göç eden nüfusun bir süre sonra göç edilen ülkedeki nüfusa benzer özellikler göstermeye başlaması göçün önemli bir dezavantajı olarak görülmektedir. Ayrıca göçmen nüfusun aile fertlerinin çalışma çağı dışında olması da daha fazla sosyal koruma ihtiyacı doğuracağından bu durum göç alan ülke açısından bir başka dezavantajı oluşturmaktadır. Böylece göçmen nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde meydana getireceği baskı, bir süre sonra göç oranlarının sabit kalması ya da azalması vb. sebepler nüfusu yaşılanan ülkelere göçü kalıcı çözümler üretmekten uzaklaştırmaktadır.⁶²³ Kısa süreli göçte göçmenlerin bir süre sonra geri dönüşünün göç alan ve nüfusu hızla yaşılanan ülkeler için uzun vadeli faydalar sağlamaması ve uzun süreli göçte nüfusun emeklilik yaşına ulaşması neticesinde kendi ülkesine dönüşü de (tüketim-yatırım-istihdam ve sosyal güvenlik bağlamında) yeni sorunlara neden olmaktadır. Bu durumda göçün demografik yapı, dolayısı ile sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturacağı dönüşümün iyi analiz edilmesi ve kısa, orta ve uzun vade için değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

3.2.2.5. Kentleşme

Kentleşme sadece kentlerde yaşayan nüfusun artmasını işaret etmemektedir. Kentleşme aynı zamanda değişen yaşam şekilleri ile aile başta olmak üzere sosyal, kültürel ve ekonomik dokunun farklılaşmasında da etkin bir faktördür. Kentleşmenin etkisi ile değişime uğrayan ve toplumların en temel yapı taşı olan aile, sosyal güvenliğin nüfus ve kent odaklı dönüşümünde önemli bir rol oynamaktadır. Kentleşme

⁶²³ Jimeno, Rojas, Puente, **a.g.e.**, p. 203.

ile ailenin küçülmesi, geleneksel sosyal güvenlik mekanizmalarının dönüşüme uğramasına, kentte sosyal güvenliğin organizasyonel/kurumsal boyutta planlanmasına ve sağlanmasına neden olmaktadır. Böylelikle artan kentli nüfus ve kent nüfusu içerisinde sayıları hızla artan yaşlı nüfusun sosyal refahını sağlamak için sosyal güvenlik yöntemlerinin de dönüşüme uğradığı görülmektedir. Kentlerde nüfus eksenli değişimler karşısında sosyal güvenlikle sürdürülebilirliğin sağlanması kaynakların optimal düzeyde kullanımına bağlıdır. Bunun için kentlerde öncelikle kayıtdışılığın azaltılması, özellikle nüfusu hızla yaşlanan kentlerde hem kentli yaşlılara hizmet sağlayacak, hem de çalışma çağındaki nüfusa istihdam oluşturacak yeni işlerin (yaşlı odaklı yeni istihdam alanları) oluşturulması, kadınların işgücü piyasasına katılımını destekleyici düzenlemeler yapılması, yaşam boyu öğrenmenin ve aktif yaşlanmanın desteklenmesi gereklilik taşımaktadır.⁶²⁴

3.2.2.6. Değişen/Düzensizleşen Yaşam Şekli

Demografik değişim ve kentleşmenin oluşturduğu etkilerle düzensizleşen yaşam tarzı doğrultusunda, insan yaşamının gençlik, çalışma yaşamı ve emeklilik süreçleri girift bir hale dönüşmüştür. Genç nüfus içerisinde yer alan fakat eğitimin uzaması ile çalışma yaşamına giriş yapamamış olan, çalışma çağındaki nüfusun içerisinde yer alan ancak işsiz olan, yaşlı olup çalışma imkânı ve kudreti olan ancak çalışmak için iş bulamayan vb. farklı grupların etkisi ile bağımlı nüfusun yapısının da hızla değişime uğradığı görülmektedir.⁶²⁵

Bu durumda, demografik değişim, kentleşme ve işgücü piyasalarının değişen yapısı ile nüfus gruplarını ve bağımlı nüfusu ayırmak güçleşmekte ve sosyal güvenlik gelir ve gider kalemleri giderek belirsizleşmektedir. Bu şekilde gençlik, çalışma yaşamı ve emeklilik süreçlerinin keskin hatlarla birbirinden ayrılması zorlaşmaktadır. Değişen ekonomik ve sosyal koşulların bir yandan yaşlı nüfusu çalışma yaşamında daha uzun süre kalmaya ya da yeniden çalışma yaşamına dönmeye yönlendirdiği görülürken, diğer yandan gençlerin uzayan eğitim süreleri ile çalışma yaşamına daha geç girdikleri de görülmektedir. Bu kapsamda nüfusun yaşlandığı toplumlarda sosyal

⁶²⁴ ISSA, **Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities**, a.g.e., 2010, p. 4.

⁶²⁵ Alper, Değer, Sayan, a.g.e., s. 32.

güvenlik sistemlerinin yaşam boyu koruma hedefinin sağlanabilmesi için yaşam boyu eğitim ve aktif yaşlanmanın bir arada desteklenmesi giderek önem taşımaktadır.⁶²⁶

3.2.2.7. İşgücü Piyasalarının Dönüşümü

Demografik değişimin farklı yaş gruplarında meydana getirdiği/getireceği değişim işgücü piyasalarında da önemli dönüşümlere neden olmaktadır. Doğumda beklenen yaşam sürelerindeki artış, ölüm ve doğum oranlarının giderek azalması uzun vadede emeğin kıt bir üretim faktörü haline gelmesinin önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Bu duruma ilaveten kadın istihdamının düşük seviyede oluşu, mevcut işgücünün emek piyasasının ihtiyaç duyduğu özelliklerde donanıma sahip olamaması, kayıtdışılık vb. nedenlerle emek piyasasına hiç giriş yapılamaması veya daha geç giriş yapılması aktif-pasif dengelerinin bozulmasına neden olmaktadır. Nüfusun yaşlanması ile aktif nüfusun azalması sosyal güvenlik sistemi içerisinde emekli aylıklarının finansmanı ve sağlık harcamaları bakımından önemli bir sorun teşkil etmektedir.⁶²⁷

İstihdam oranlarındaki düşüklük karşısında toplam nüfus içerisinde hızla artan yaşlı nüfus oranları, yaşlı nüfusun sosyal güvenlik sistemine getireceği yükü ortadan kaldırmada emek piyasalarını çözüm olarak görmeyi engellemektedir. Bu görüşe karşı olan araştırmacılara göre; istihdam oranlarında bir süre sonra yaşanacak olan durgunluğun yaşlı nüfusa hizmet sağlamak amacı ile yeni istihdam alanları oluşturacağı düşünülmektedir. Böylelikle emek piyasalarındaki dönüşüm ekseninde sosyal güvenlik sisteminin demografik değişimden olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçileceği savunulmaktadır.

Bu bağlamda nüfusun yaşlanması ile emek piyasalarında kısa süreli bir durgunluk yaşansada dezavantaj gibi görülen bu durumun bir süre sonra avantaja dönüşmesi beklenmektedir. Demografik değişim sürecinde yaşanacak en önemli sorun Bebek Patlaması kuşağının emeklilik dönemine ulaşması ile bu kuşağın kalifiye çalışanlarının ifa ettiği işi yapacak kişilerin sayısında sıkıntı yaşanacak olmasıdır. Bu durumun önüne geçmek ve Bebek Patlaması kuşağının sosyal güvenlik sisteminde

⁶²⁶ ISSA, **Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities**, a.g.e., 2010, p. 4.

⁶²⁷ Juan F. Jimeno, Juan A. Rojas, Sergio Puente, "Modelling The Impact of Aging on Social Security Expenditures", **Economic Modelling**, 25 (2008), 2008, p. 207.

oluşturacağı yükü önlemek için mevcut işsizlerin emek piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda işe uyumunun sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca emek piyasasına yeni girecek olanların, bu bağlamda gençlerin ve kadınların, bir diğer yandan yaşlı işgücünün daha uzun süre ve kaliteli yaygın ve örgün eğitim almaları teşvik edilmelidir. Böylelikle özellikle kadınların düzensiz, kuralsız ve korumasızlığı içeren “Atipik İstihdam”⁶²⁸ koşullarında istihdamının önüne geçilmesi de hedeflenmelidir.⁶²⁹ Verimliliği artmış kadın emeğinin işgücü piyasasında istihdam edilebilirliğinin artması ile demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sorunlarının hafifletileceği düşünülmektedir.⁶³⁰

Küreselleşmenin etkileri ile yaygınlaşan atipik istihdam biçimleri çoğunlukla kadınların sorunu olarak görülse de günümüzde bu durum her iki cinsiyet bakımından önem teşkil etmektedir. Geçici işlerin artmasına paralel olarak tipik hizmet sözleşmesi ile çalışan sayısının giderek azalması sosyal güvenlik sistemi üzerinde önemli baskıların oluşmasına neden olmaktadır. Emeklilik uygulamalarının ağırlıkla tipik hizmet sözleşmesi ile çalışanları kapsadığı düşünüldüğünde atipik çalışanların çoğu sosyal güvenlik sisteminin kapsamı dışında kalmaktadır.⁶³¹

Bu bağlamda demografik değişime bağlı olarak sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşacak baskıları emek piyasalarının dönüşümü ekseninde çözümleyebilmek için; emek piyasalarının mevcut kapasiteleri incelenmeli, durum değerlendirmesi yapılmalı ve demografik değişimdeki eğilimlere, değişen tüketim alışkanlıklarına göre yatırım, üretim ve istihdam planlaması gerçekleştirilmeli, işverenler için işgücünü azaltmak amacıyla kullanılan erken emeklilik sistemi karşısında nüfusun yaşlanma hızındaki artış göz önünde bulundurulmalı, böylece sosyal güvenlik sisteminin

⁶²⁸ ILO “Atipik İstihdamı” hizmet sözleşmelerinde bulunması esas olan istihdam güvencesinin olmadığı bir çalışma türü olarak açıklamaktadır. ATipik istihdam dört boyuta sahiptir. Bu boyutlar; zaman boyutu, ekonomik boyut, düzenleme (hizmet sözleşmesi bakımından) boyutu ve sosyal koruma boyutudur. Kısmi süreli çalışma, çağrı üzerine çalışma, deneme süreli çalışma, geçici iş ilişkisi, evde çalışma ilişkisi ve takım çalışmasına ilişkin iş ilişkileri atipik çalışmanın başlıca örnekleridir. Bkz.: Hasan Ejder Temiz, “Eğreti İstihdam: İşgücü Piyasasında Güvencesizliğin ve İstikrarsızlığın Yeni Yapılanması”, **Çalışma ve Toplum**, 2004/2, 2004, s. 58.

⁶²⁹ ISSA, “Ageing and Social Security: Ten Key Issues a Contribution by the International Social Security Association to the Implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing”, Geneva, 2003, p. 4-5.

⁶³⁰ Bloom, Canning, Sevilla, **a.g.e.**, 2001, p. 22.

⁶³¹ Akgeyik, **a.g.e.**, s. 61.

sürdürülebilirliği açısından erken emeklilik uygulamaları mümkün mertebe önlenmeli, işgücü piyasasında eşitlik sağlanarak kadın istihdamı arttırılmalı, özellikle eğitimli kadın istihdamının nüfusu yaşlanan toplumlarda sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında taşıdığı önem vurgulanmalı, demografik değişimle beraber piyasanın ihtiyaç duyacağı alanlarda işgücü oluşturulmalı, kalifiye- eğitimli eleman sayısı arttırılarak güvencesiz istihdamın önüne geçilmeli ve işgücünün hareketliliğini teşvik edici uygulamalar hayata geçirilmelidir.

3.3. ÜLKE ÖRNEKLERİ BAĞLAMINDA DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMLERİNE ETKİLERİ

Tez kapsamında yer alan ülkelerde (Almanya, Çin, İtalya ve Japonya) yaşlanan nüfusun meydana getirdiği baskıları önlemek için (önceki bölümde de açıklandığı gibi) aktif nüfus politikalarından faydalanıldığı görülmektedir. Ancak nüfusun yaşlanmasının hız kazanması sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından nüfus politikalarını kısa ve orta vadede olumlu etkiler sağlamada yetersiz bırakmaktadır. Bu durumda, demografik değişim karşısında aktüeryal dengeyi hedefleyen bir sosyal güvenlik sistemi için, aktif nüfus politikalarının aktif sosyal güvenlik politikaları ile desteklenmesi gerekmektedir.

Demografik değişim ile yaşlanma endeksinin⁶³² giderek arttığı Almanya, Çin, İtalya ve Japonya’da; uzun vadede (yaşlı) nüfusun bağımlılık oranları artmakta, aktif-

⁶³² Yaşlanma Endeksi; toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun artışı, buna karşın çocuk nüfusun azalışı ile uzun sürede yaşlı bağımlılığının giderek artması ve çocuk bağımlılık oranının düşmesini ifade etmektedir. Demografik değişime paralel olarak uzun dönemde çalışma çağındaki nüfusun azalışa geçmesi yüksek bir yaşlanma endeksinin oluşumuna sebep olacaktır. BM tarafından geliştirilmiş olan “Yaşlanma Endeksi” 60 Yaş ve Üzeri Nüfus / 0-14 Yaş Nüfus x 100 şeklinde hesaplanmaktadır. Bkz.: UN, “Definition of The Indicator of Population Ageing”, (Çevrimiçi):<http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/95annexi.pdf>, 6 Şubat 2016. Yaşlanma endeksindeki sayısal değer ne kadar yüksek olursa yaşlı nüfus bağımlılığı o derecede yüksek olacak ve sosyal güvenlik sistemi üzerinde yaşlı nüfus artışına bağlı olarak emeklilik, sağlık ve bakım ihtiyacı o derecede artacaktır. Bu durumda çocuk nüfusunda uzun sürede yaşanacak azalışın çalışma çağındaki nüfusu azaltması beklenmektedir. Yaşlanma endeksi günümüzde gelişmiş ülkelerde 100’ün üzerinde olup bu değer in 2050 yılında gelişmiş ülkeler bakımından 200’ü aşması beklenmektedir. Endeksin 25 civarında seyretmesi her bir yaşlıya dördün üzerinde çocuk düşmesi, endeksin 200’ün üzerinde seyretmesi her iki yaşlıya bir çocuk karşılık gelmesi, endeksin 300’ün üzerinde olması her üç yaşlıya bir çocuk düşmesi anlamını taşımaktadır. Bkz.:UN, “Changing Balance Between Age Groups”,

pasif dengeleri bozulmakta, potansiyel destek oranları azalmakta ve sosyal güvenlik sistemlerinin uzun vadede sürdürülebilirliği zorlaşmaktadır.

Tezin bu bölümünde; Almanya, Çin, İtalya ve Japonya’da, demografik değişimin sosyal güvenlik sistemi üzerinde meydana getirdiği etkiler, her ülkeye özel olarak farklı veriler eşliğinde ortaya konmaktadır. Demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sistemlerindeki dönüşümlerden sosyal sigorta uygulamaları bağlamında en fazla etkilenen ve sistemi en fazla etkileyen başta emeklilik/yaşlılık olmak üzere sağlık ve bakım sigortasındaki dönüşümler derinlemesine analiz edilmektedir. Bu kapsamda tezde yer alan her bir ülkenin ortaya koyduğu sosyal güvenlik reformları derinlemesine değerlendirilmektedir.

3.3.1. Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü

Almanya’da demografik değişim sürecinde sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan dönüşümleri açıklamadan önce konuya temel oluşturması bakımından sosyal güvenlik sisteminin gelişim süreci ve yapısı açıklanacaktır.

3.3.1.1. Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi

Almanya’da modern anlamda sosyal güvenliğin tesisinden önce, geleneksel sosyal güvenlik uygulamalarına yer verildiği görülmektedir. Bu kapsamda kilise, aile ve mesleki örgütler önemli birer aktör olmuşlardır. Buna karşın 19. yy.’da Sanayileşme’nin etkileri ve nüfus artışı modern sosyal güvenlik uygulamalarına olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu durumda 19. yy.’ın sonuna doğru Almanya’da modern sosyal güvenlik yöntemleri tesis edilmiştir.

Almanya, modern sosyal güvenlik yöntemleri kapsamında “Sosyal Sigorta” uygulamalarını hayata geçiren ilk ülke olması bakımından özel bir örnek oluşturmaktadır. Almanya’da modern sosyal güvenlik uygulamalarının gelişiminde ve kurumsallaşmasında önem taşıyan Şansölye Bismarck dönemi, sigortacılık anlayışının

(Çevrimiçi):<http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/81chapteriii.pdf>, 6 Şubat 2016.

ortaya çıkışında bir dönüm noktası olmuştur.⁶³³ 1854 yılında madencilere yönelik emeklilik uygulamaları, 1859 yılında demiryolu işçilerinin kendi kendine yardım mekanizması ilk uygulamaları temsil etmektedir. Ayrıca 1881 yılından İmparator I. Wilhelm Friedrich Ludwig von Hohenzollern'in yaşlılıktan kaynaklanan engellilik durumunda bakım uygulamalarının geliştirilmesine yönelik düzenlemeleri modern sosyal güvenlik uygulamalarının temelini oluşturmaktadır.

Almanya'da modern dönem sosyal güvenlik uygulamaları içerisinde sosyal sigorta uygulamalarının gelişimi temel olarak dört süreçte gerçekleşmiştir. Bu süreçler;⁶³⁴

- Şansölye Otto von Bismarck Dönemi ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadarki uygulamalar dönemi (1880-1919),
- Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren, Weimar Cumhuriyeti Dönemi Sosyal Güvenlik Uygulamalarına kadarki dönem (1919-1933),
- Nasyonel Sosyalist Döneme İlişkin Sosyal Güvenlik Uygulamaları dönemi (1933-1945),
- İkinci Dünya Savaşı sonrası (Ayrılma ve Birleşme Dönemi) sosyal güvenlik uygulamaları dönemi olarak sıralanmaktadır.

Sosyal güvenlik sisteminin gelişiminde önem teşkil eden ve temelleri Bismarck tarafından atılan ilk uygulamalar, 1883 yılında "Hastalık Sigortası", 1884 yılında "Kaza Sigortası" ve 1889 yılında "Yaşlılık ve Malüllük" Sigortaları olmuştur. Sanayi Devrimi'nin etkileri ile 19. yy.'ın sonu ve 20. yy.'ın ilk dönemlerinde Almanya'da sigortalı sayısının artışı 1911 yılında Hastalık Sigortasının yeniden gözden geçirilmesine, kapsamının genişletilmesine neden olmuştur.

Birinci dünya Savaşı sonrasında, 1924 yılında sosyal yardımlar düzenlenirken, 1927 yılında İşsizlik Sigortası yürürlüğe girmiştir. Nasyonel sosyalist dönemde sigorta sistemi içerisinde ilk uygulamalar varlığını korurken bir takım haklar daraltılmış, buna

⁶³³ Ali Güzel, "Sosyal Güvenliğin Evrensel Değerleri ve Yeni Liberal Reformlar", (Çevrimiçi): http://www.tes-is.org.tr/TR/tesis_dergi/2006_kasim/pdf/dosya.pdf, 28 Aralık 2015.

⁶³⁴ Jarosław Poteraj, "Pension Systems in EU 27 Countries", Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper No: 31053, 2008, p. 180.

rağmen sigorta uygulamalarında kapsam genişletilmiştir.⁶³⁵ Örneğin; Almanya’da 1938 yılında bağımsız çalışanlar için yaşlılık sigortası uygulamaları yürürlüğe girerken, 1957’de tarımda çalışanlar da yaşlılık sigortası kapsamına alınmıştır.⁶³⁶

İkinci Dünya savaşı sonrası 1949 yılında Almanya Federal Cumhuriyeti (Batı Almanya) ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya) kurulmuştur. Doğu Almanya’da vergi temelli, belirli katkıya dayalı sosyal güvenlik uygulaması hâkimken, Batı Almanya’da sosyal güvenlik işçi ve işverenden alınan primlere göre şekillenmiştir. 1953 yılında Batı Almanya’da ücretli çalışanlar için Federal Sigorta Şirketi kurulmuştur.

İki Almanya’nın Ekim 1990 tarihinde birleşmesi ile işsizlik meselesi gündeme gelmiş, bu meselenin sosyal güvenliğe yansımaları ise erken emeklilik biçiminde olmuştur.⁶³⁷ Birleşme sonrası 1 Ocak 1992 tarihi itibarı ile kamu emeklilik sisteminde ortak değerlendirme oranları üzerinden hareket edilmiştir. 1995 yılında sosyal sigorta alanında hayata geçirilen bir diğer uygulama ise “Bakım Sigortası”dır. Bu sigortadan nüfusun neredeyse hemen hepsi faydalanmakla beraber, kamu hastalık sigortası üyeleri aynı zamanda bakım sigortasına da üyedirler.⁶³⁸ Almanya’da sosyal güvenliğe ilişkin tüm yasal düzenlemeler, 1975-1995 döneminde kademeli bir şekilde uygulamaya konan “Sosyal Kanun” ile tek bir kanunda toplanmıştır.⁶³⁹ Bu doğrultuda oluşturulan “Sosyal Güvenlik Kitabı (Sozialgesetzbuch-SGB)” genişletilmiş kapsamı ile on iki bölümden oluşmuştur. Bu bölümler;⁶⁴⁰

➤ SGB I Genel Hükümler (Allgemeiner Teil),

⁶³⁵ ISSA, “Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2014”, SSA Publication No. 13-11801, 2014, p.114.

⁶³⁶ A. Can Tuncay, Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta Yayınları, Genişletilmiş 18. Baskı, 2016, s.24.

⁶³⁷ Şeniz Özmert Koçer, “Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları”, (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi), Ankara, 2014, s.14.

⁶³⁸ Erika Schulze, “The Long Term Care System for The Elderly in Germany”, ENEPRI (European Network of Economic Policy Research Institutes), Research Report No: 78, 2010, p. 1.

⁶³⁹ Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s.25.

⁶⁴⁰ Yunus Duman, “Dünyanın En Yaşlı İkinci Ülkesi Almanya’da Riester Emeklilik Sistemi ile Zorunlu Emeklilik Sigortası Arasındaki İlişkinin Analizi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı: 5, 2014, s.52.

- SGB II (İşsizlik Yardımı I/II- Hartz⁶⁴¹ IV)⁶⁴² İş Arayanlar için Temel Güvenlik (Grundsicherung für Arbeitssuchende),
- SGB III İstihdamın Teşviki (Arbeitsförderung),
- SGB IV Sosyal Sigortalar için Ortak Hükümler (Gemeinsame Vorschriften für Sozialversicherung),
- SGB V Yasal Hastalık Sigortası (Gesetzliche Krankernversicherung),
- SGB VI Yasal Emeklilik Sigortası (Gesetzliche Rentenversicherung),
- SGB VII Yasal Kaza Sigortası (Gesetzliche Unfallversicherung),
- SGB VIII Çocuk ve Gençlik Yardımı (Kinder und Jugendhilfe),
- SGB IX Rehabilitasyon ve Ağır Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılımları (Rehabilitation und Teilhabe Behinderter Menschen),
- SGB X Sosyal İdare (Verwaltungsverfahren),
- SGB XI Bakım Sigortası (Soziale Pflegeversicherung),
- SGB XII Sosyal Yardım (Sozial Hilfe) olarak sıralanmaktadır. Alman sosyal güvenlik sistemi için temel teşkil eden bu kanun, son düzenlemelerle giderek genişletilmektedir. Eğitimi teşvik, konut parası ve çocuk parası da Sosyal Kanun'un kapsamında yer almaktadır.

⁶⁴¹ 2002-2005 yılları arasında uygulamaya konan Hartz Yasaları işsizlik odaklı iş piyasası reformlarıdır. Hartz I; iş bulması zor olan gruplara geçici işçilik veya yevmiyeli işçilik kapsamında iş bulunmasında; Hartz II; kendi işini kurmak isteyen işsizlere mikro iş-minijob kapsamında aylık 450 Euro getirecek düzeyde işler için karşılıksız mikro kredi sağlanmasında; Hartz III; Federal Çalışma Kurumu'nun Federal İş Ajansı'na dönüştürülmesi ile kurumun yeni yapısı doğrultusunda daha kapsamlı bir hizmet vermesinde; Hartz IV; İşsizlik yardımı ve sosyal yardımın İşsizlik Parası II adı altında birleştirilmesinde etkili olmuştur. Bkz.: Özmert Koçer, **a.g.e.**, s.15-16.

⁶⁴² SGB XII kapsamındaki yardımların haricinde, 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun çalışabilir durumda olan, iş arayan grubu bu yardımlardan yararlanmaktadır. Bkz.: **A.e.**, s.29; SGB II'de; "İş Arayanlar İçin Temel Güvence" uygulamaları ile, işsiz ve istihdam edilebilir durumda olan kişiler için, kapsamlı yardım sunan ve vergilerle finanse edilen bir sistem oluşturulmuştur. SGB II'ye göre, işsizlik sigortasından ödenen birinci basamak işsizlik parasından (Arbeitslosengeld I) sonra da kişinin işsizliği ya da yardıma muhtaçlığı devam ediyorsa, vergilerden karşılanan ikinci basamak işsizlik parası (Arbeitslosengeld II- Hartz IV) ödenmeye başlanmaktadır". Bkz.: **A.e.**, s.65; Hartz IV Kapsamındaki ikinci basamak işsizlik parası kapsamındaki ödemeler işsizlik sigortasından değil, vergilerden karşılanır. Bu bağlamda Birinci basamak işsizlik parası işsizlik sigortasından karşılanırken, İkinci basamak işsizlik parası ise devlet yardımı niteliğindedir. Bkz.: **A.e.**, s.72.

3.3.1.2. Almanya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Yapısı

Federe bir sosyal devlet statüsünde olan Almanya’da (Federal Anayasa 20. madde, 1. fıkra), sosyal devlet vatandaşlarına yönelik, insan onuruna yakışır bir hayat sunma amacı ile ekonomik ve sosyal açılardan faaliyet göstermektedir. Devletin faaliyet alanlarından birisi de sosyal güvenliktir. Almanya’da sosyal güvenlik sistemi incelendiğinde ve değerlendirildiğinde Sosyal Kanun’dan hareketle sosyal güvenliğin şu şekilde şekillendiği görülmektedir;⁶⁴³

- Sosyal Sigortalar (Hastalık, analık, iş kazası, bakım, yaşlılık, malullük, ölüm, işsizlik),
- Sosyal Giderim/Tazmin (Savaş veya doğal afet kurbanları, askeri ve sivil hizmet kapsamında ölen ve yaralananlar),
- Sosyal Yardım-Aile Yardımı⁶⁴⁴, Sosyal Hizmet (aile, çocuk, kira, iş bulma vb.).

Almanya’da sigortacılık ilkesine göre, bilinen en eski sigorta kolu “*hastalık sigortası*”dır. Hastalık sigortası yasal ve özel hastalık sigortası olarak hizmet vermektedir. Yasal hastalık sigortasından yararlanan nüfusun sayısı yetmiş milyonu aşmıştır. Nüfusun geri kalan kısmı ise özel hastalık sigortası kapsamındadır. Ücretli ve maaşlı çalışanların tümü, emekliler, öğrenciler, engelliler, çıraklar, işsizlik ödeneği alanlar hastalık sigortası kapsamında yer almaktadırlar. Yıllık prime esas kazancı 53,550 Euro’nun üzerinde olanların yasal hastalık sigortasına kayıt yaptırmaları zorunlu değildir.⁶⁴⁵ Bu durumda olanlar istekleri doğrultusunda özel hastalık sigortasından faydalanabilmektedirler.⁶⁴⁶

Almanya’da yasal hastalık sigortası özerk yönetim ekseninde “Sandıklar” tarafından yönetilmektedir. Sandıkların sayısı 1290’ı aşmıştır.⁶⁴⁷ Bu kuruluşlar temel

⁶⁴³ SGK, “Almanya İşüstü Eğitim Raporu, 7-11 Şubat 2011”, 2011, s. 6-7.

⁶⁴⁴ Almanya’da aile yardımlarının temeli 1954 yılına dayanmakla beraber, aile yardımlarına ilişkin harcamalar Federal Hükümet tarafından vergilerle karşılanmaktadır. Kendi hesabına çalışanlar kapsama alınmamıştır. Bkz.: ISSA, **Social Security Programs Throught the World: Europe, a.g.e.**, p.114. Aile yardımlarına Almanya’da nüfus politikaları kısmında yer verildiği için tekerrür oluşturmamak maksadı ile bu kısımda Almanya’da aile yardımlarına yeniden yer verilmemektedir.

⁶⁴⁵ ISSA, **Social Security Programs Throught the World: Europe, a.g.e.**, p.116.

⁶⁴⁶ Özmert Koçer, **a.g.e.**, s. 35.

⁶⁴⁷ Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s.25.

olarak ulusal seviyede olmak üzere, bölgesel düzeyde de faaliyet gösterebilmektedir. Almanya’da yasal hastalık sigortasına kayıtlı kişiler otomatik olarak “*bakım sigortası*”na da üye olmaktadır. Hastalık sigortası prim oranı toplam % 15,5 olup, işveren prim oranı % 7,3 sigortalı prim oranı ise % 8,2’dir. 1995 yılından bu yana uygulanan bakım sigortası prim miktarı toplam % 2,05 olmakla birlikte, primler işveren ve sigortalı tarafından eşit olarak paylaşılmaktadır. Çocuğu olmayan 23 yaşından büyük sigortalılar bakım sigortası primini % 0,25 daha fazla öderler. Bu durum nüfus politikalarının bir uzantısı olarak Pro-Natalist bir tedbir olarak değerlendirilebilir. Almanya’da faaliyet gösteren bir diğer sigorta kolu “*kaza sigortası*”dır. Kaza sigortası iş kazaları ve meslek hastalıkları karşısında devreye girmektedir. Almanya’da kaza sigortası primleri yalnızca işveren tarafından ödenmekle beraber, miktarı işin türü, sektör ve risk derecesine göre değişmektedir. Sosyal sigorta bünyesinde bulunan başka bir sigorta kolu da “*işsizlik sigortası*”dır. İşsizlik sigortası Almanya’da ücretli veya maaşlı olarak çalışan herkesi kapsamakla beraber, çırakları, stajyerleri ve engelli gençleri de içerisine almaktadır. İşsizlik sigortası kapsamında sunulan faydalar Alman İstihdam Ofisi’nin merkez, bölge ve yerel istihdam ofisleri tarafından sunulmaktadır. Almanya’da işsizlik sigortası prim oranı toplamda % 3 olmakla beraber, bu miktar işveren ve sigortalı arasında eşit olarak paylaşılmaktadır.⁶⁴⁸ (Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Ekler-Ek-II)

Almanya’da 1990’lardan günümüze hızlı bir biçimde yaşanan demografik değişimin etkisi ile sosyal güvenlik sisteminde “yaşlılık (emeklilik) sigortası”nın önemi giderek artmaktadır. Almanya’da yaşlılık sigortası prim tutarı yaşlanan nüfusun etkisi ile hızla yükselmekle beraber, bu oran günümüzde toplam % 18,9’dur. Yaşlılık sigortasına işveren ve sigortalı eşit oranda prim ödemektedir. Bu durum, sigortalının prime esas kazancının 850 Euro’nun üzerinde olması halinde geçerlidir. Buna karşın sigortalının aylık kazancı 450 Euro ile 850 Euro arasında ise sigortalının ödeyeceği pay düşmektedir. Aylık kazancın 450 Euro’nun altında olması halinde işveren payı % 15 olarak hesaplanmaktadır.⁶⁴⁹ Almanya’da yaşlanan nüfusun sosyal güvenliği

⁶⁴⁸ Andreas Müller, Matthias M. Mayer, Nadine Mauer, “Social Security for Third Country Nationals in Germany”, Study by the German National Contact Point for the European Migration Network (EMN), Working Paper 57, Federal Offices for Migration and Refugees, 2014, p. 14-15.

⁶⁴⁹ ISSA, **Social Security Programs Throught the World: Europe, a.g.e.**, p.114.

kısımında yaşlılık sigortası konusuna daha ayrıntılı bir şekilde yer verileceği için bu başlık altında temel açıklamalarda bulunulmuştur.

Almanya’da sosyal güvenliğin sağlanmasında etkili olan diğer yöntemler ise sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerdir. Gelir testi kapsamında oluşturulan, vergilerle desteklenen sosyal yardımlar, herhangi bir geliri olmayıp kendi ihtiyacını karşılayamayanlarla, sigortalı olup yeterli seviyede fayda elde edemeyenleri kapsamaktadır. Almanya’da sosyal yardımlar belediyeler tarafından sağlanmakla beraber, sosyal yardımlarla insan onuruna yaraşır temel gereksinimlerin karşılanması esas alınmaktadır. Sosyal hizmetler ise kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ve kişiler tarafından sağlanmaktadır.

Almanya’da sosyal güvenliği sağlanmaya yönelik bu uygulamaların yanında ayrıca sosyal tazmin kapsamındaki uygulamalara da yer verilmektedir. Sosyal tazmin kapsamında başta savaş gazileri olmak üzere, topluma hizmet ederken sağlığı zarar gören kişilerin fedakarlıkları kapsamında hiç değilse mali yönden tazmin edilmeleri, güvence kapsamına alınmaları esas alınmaktadır.⁶⁵⁰

Almanya’da sosyal sigorta kapsamında yasal emeklilik (yaşlılık), hastalık, bakım ve kaza (meslek temelli-iş kazası) sigortalarının yönetiminden sorumlu kurum Federal Alman Sigorta Kurumu (German Federal Insurance Authority-GFIA)’dur. GFIA yasal emeklilik ve kaza (meslek temelli-iş kazası) sigortası kapsamında Federal Almanya Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı (Federal Ministry of Labour and Social Affairs-BMAS)’na karşı sorumludur. GFIA hastalık ve bakım sigortalarının yöneticisi olarak Federal Sağlık Bakanlığı ile birlikte faaliyet göstermektedir.⁶⁵¹

3.3.1.3. Almanya’da Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği

3.3.1.3.1. Almanya’da Yaşlılık Sigortası Uygulamaları

Almanya’da yaşlılık sigortası ve uygulamaları yaşlanan nüfusun da etkisi ile uzun süredir devletin üzerinde durduğu en önemli konulardan birisi olmuştur. Almanya’da modern sosyal güvenlik uygulamaları ve sosyal sigorta sistemi

⁶⁵⁰ Çalışma ve Sosyal İşler Federal Bakanlığı, “Özetle Sosyal Güvenlik 2015”, 2015, s. 117-122.

⁶⁵¹ A.e., p. 2.

bakımından yaşlılık sigortasının geçmişi 19. yy.'ın sonuna, yaklaşık 120 yıl önceye dayanmaktadır. Bu süreçte finansmanı fonlu sisteme dayanan⁶⁵² malüllük sigortası, bilinen ilk uygulama olması açısından önem taşımaktadır. 20. yy.'ın ilk çeyreğinde yaşanan Birinci Dünya Savaşı ve aynı yy.'ın ikinci çeyreğinde yaşanan İkinci Dünya Savaşı ile dünya kapital stoklarında meydana gelen kayıplar ve enflasyonun hızla artması finansal piyasalarda dalgalanmalar yaşatmıştır.⁶⁵³

Bu durumda önceki süreçte uygulanan fon esaslı sigorta uygulamaları terk edilmeye başlanmıştır. Böylelikle Almanya'da 1957 yılında temelleri Şansölye Konrad Adenauer'a dayanan, finansmanı belirlenmiş faydaya (Defined Benefit) dayalı "Dağıtım Yöntemi" (PAYGO) uygulanmaya başlanmıştır.⁶⁵⁴ Bu uygulama ile yaşlılık döneminde fertlerin belirli bir hayat standardının altında kalmasını engellemek ve yaşlıların güven içerisinde yaşamalarını sağlamak amaçlanmıştır. Böylelikle Almanya'da 1957-1969 yılları arasında emeklilik sistemine katılımın sabit oranlı olduğu bir sisteme geçilmiştir. Bu sistemde 1980'lere kadar herhangi bir sorun yaşanmamışken, 1990 yılı sonrası nüfusun yaşlanmasının hız kazanması nesiller arası dayanışmayı engellediği için dağıtım yönteminin sürdürülebilirliği önem bir sorun haline dönüşmüş ve konu ile ilgili tartışmaların sayısı artmıştır.⁶⁵⁵

Almanya'da yaşlılık sigortası 2 federal kurum ve 14 bölge kurumu vasıtası ile oluşturulmuştur. İki federal kurumdan birincisi Alman (Federal) Emeklilik Sigortası (DRV Bund) iken, ikincisi Alman (Maden, deniz, demiryolu) Emeklilik Sigortası (Knappschaft-Bahn-See)'dir. Toplam sigortalıların % 40'ı birinci kurumun kapsamında iken, % 5'i ikinci kurumun, geri kalan % 55'i ise bölgesel emeklilik uygulamaları kapsamındadır.⁶⁵⁶

⁶⁵² Almanya'da uygulanan ilk emeklilik sistemi primli sistemden öte, sermaye esasına dayalı fonlu sistemden oluşmuştur. Bu sistemde emeklilik yaşı 70 olarak belirlenmiş olmakla birlikte, çok az sayıda kişinin bu yaşa ulaşması neticesinde emekli olanların sayısı da bir hayli azdır. Bkz.: Alexander Petring ve diğerleri, **Sosyal Devlet ve Sosyal Demokrasi**, Çev.: Recai Hallaç, İstanbul, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 2013, s. 105.

⁶⁵³ Bert Rürup, "The German Pension System Status Quo and Reform Options", **Social Security Pension Reform in Europe**, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, US, University of Chicago Press, 2014, p.137.

⁶⁵⁴ Axel H. Börsch-Supan, Hendrik Juerges, "Disability, Pension Reform and Early Retirement in Germany", National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper Series, No: 17079, 2011, p.3.

⁶⁵⁵ Duman, **a.g.e.**, s. 50-51.

⁶⁵⁶ SGK, **Almanya İşüstü Eğitim Raporu, a.g.e.**, s.7.

Almanya’da 1990 yılında % 14,9 olan yaşlı nüfus oranının 2015 yılında % 21,2’ye yükselmesi ve bu artışın devam etmesi gelecekte yaşlı nüfusun emekliliğinin nasıl sağlanacağı konusunu yoğun bir şekilde gündeme taşımıştır. Bu bağlamda 31 Aralık 2004 tarihine kadar uygulanan “Üç Ayaklı Model”, 1 Ocak 2005 tarihi itibarı ile yerini “Üç Katmanlı-Basamaklı Model”e bırakmıştır.⁶⁵⁷ Birinci Basamak; *Zorunlu Emeklilik - Temel Bakım* (Yasal Emeklilik Sigortası, “Rürup-Rente”), İkinci Basamak; *İşletme Emeklilik Sandıkları - Ek Emeklilik Sandıkları* (İşyeri Yaşlılık Sigortası), Üçüncü Basamak; *Özel Emeklilik - Yatırım Araçları* (Bireysel Emeklilik ve diğer yatırım araçları “Riester-Rente/Riester Pensions”) olarak sıralanmaktadır.⁶⁵⁸ Bu sıralamaya kimi sınıflandırmalarda gelirin temel seviyede korunmasını esas alan “Sıfırıncı Basamak”ta ilave edilmektedir.

Almanya’da çok basamaklı sisteme göre; sıfırıncı ve birinci basamakta finansman sağlanmasında dağıtım esaslı sistem, ikinci ve üçüncü basamaklarda ise, fon esaslı sistem dikkate alınmaktadır. Bu durumun en önemli istisnası birinci basamakta yer alan “Chamber Professional” adı verilen “Odalarda Çalışan Uzmanlar”dır. Bu grup zorunlu emeklilik sisteminde finansmanı fon esasına dayanan uygulamalar dâhilinde yaşlılık sigortasından faydalanmaktadır. Dağıtım yöntemi esaslı, belirlenmiş fayda ve kazancın temel alındığı zorunlu yaşlılık sigortası, Almanya’da emeklilik sistemi içerisinde en geniş yere sahip uygulamadır. İstihdam edilenlerin % 80’i zorunlu emeklilik sistemi içerisinde yer almaktadır.⁶⁵⁹

Almanya’da birinci basamak zorunlu yaşlılık sigortası kapsamında; zanaatkarlar, sanatçılar, serbest çalışanlar (yıllık gelirin 3,900 Euro’yu aşması koşulu ile), çiftçiler, isteğe bağlı sigortalılar, madenciler, oda çalışanları, kayıtlı olarak atölyelerde çalışan engelliler, işçi ve memurlar ve mesleki eğitim görenler, gönüllü askerlik veya federal gönüllü hizmetlerinde bulunanlar, ekolojik gönüllüler ve sosyal gönüllüler vb. yer almaktadır. Zorunlu emeklilik sigortasında emeklilik üç şekilde

⁶⁵⁷ Hatice Duygu Özer, “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Aylığına Hak Kazanma Koşulları”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE), İstanbul, 2012, s. 82-83.

⁶⁵⁸ Alpay Hekimler, “Federal Almanya’nın Üç Katmanlı Emeklilik Sistemi İçinde İşyeri Yaşlılık Sigortasının Önemi ve Türkiye İçin Perspektifler”, 2011, s. 2.

⁶⁵⁹ Markus Sailer, “Governance of the German Pension System Part I (a) Overview: System Elements and Coordination”, 2014, p. 14.

gerçekleşmektedir. Bunlar; yaş haddine bağlı (yaşlılık) emeklilik, iş yeteneğindeki kayıp nedeni ile emeklilik (malullük), ölüm sebebi ile hak sahiplerine sağlanan faydalara dayalı emeklilik olarak ifade edilmektedir.⁶⁶⁰

Almanya’da emeklilik yaş sınırı 65 olup yeni düzenlemeler ile emeklilik yaşının kademeli olarak arttırılması ve 67 yaşa çıkarılması uygun görülmüştür.⁶⁶¹ Yasal yaşlılık sigortası bağlamında emeklilikte 65 yaş sınırı 1947 yılı öncesinde doğanları kapsamaktadır. 2007 yılında çıkarılan yasa ile 1947-1964 yılları arasında doğanlar için emeklilik yaşı 2012 yılından başlayarak 2029 yılına kadar kademeli olarak arttırılarak 67’ye çıkartılmıştır.⁶⁶² 2012 yılından itibaren bu uygulamaya geçilmesinin en temel sebebi demografik değişim ile nüfusu yaşlanan Almanya’da emekli aylığı ödemelerinin meydana getireceği baskıyı önlemektir.⁶⁶³ 1964 yılı ve sonrasında doğanlar için yasal emeklilik yaşı 67 olarak belirlenmiştir. Emeklilik sistemine 45 yıl prim ödenmesi durumunda ise emeklilik yaşı 65 olarak kalacaktır. Engelliler 35 yıl hizmetle 63 yaşında ya da erken emeklilik kapsamında 60 yaşında emekli olabilmektedir. Almanya’da madenlerde çalışanlar için de emeklilik yaşı 60 olarak belirlenmiştir.⁶⁶⁴

Almanya’da 2006-2008 yılları arasında 1945 yılı sonrasında doğanlar için işsizlik ve kısaltılmış çalışma saatleri sebebi ile 60 olan emeklilik yaşı 63’e çıkarılmıştır. Almanya’da erken emeklilik durumunda emekli aylıklarında % 3’lük bir kesinti esas alınırken, yasal emeklilik yaşının geçilmesi durumunda da emekli aylıklarına % 5’lik bir ilave yapılmaktadır. Emeklilik bonusu adı verilen bu uygulamanın en önemli nedeni yaşlı nüfusun sosyal güvenlik bütçesinde oluşturduğu baskıyı azaltmak ve geç emekliliği teşvik etmektir.⁶⁶⁵

⁶⁶⁰ Özer, **a.g.e.**, p. 8.

⁶⁶¹ Attanasio, Kitao ve Violante tarafından yapılan bir araştırmaya göre; hem açık hem de kapalı ekonomiler için emeklilik yaşının beş yıl ertelenmesi ücretlerden alınan vergilerde uzun vadede % 7’lik küçülme sağlamaktadır. Bkz.: Orazio Attanasio, Sagiri Kitao, Giovanni L. Violante, “Global Demographic Trends and Social Security Reform”, ty., p.28.

⁶⁶² Roşca Vlad, Rădoi Mădălina, “The Impact of Ageing Population on the Social Security Budget: Case Study for Brazil, China, Germany, Japan, and the United States”, **Bucharest Academy of Economic Studies, Budgetary Research Review**, Vol. 4 (1), t.y., p. 22.

⁶⁶³ Çalışma ve Sosyal İşler Federal Bakanlığı, **a.g.e.**, s.101.

⁶⁶⁴ Poteraj, **a.g.e.**, p. 189.

⁶⁶⁵ Michael Mersmann, “Germany”, **International Perspectives on Social Security Reform**, Ed.: Penner G. Rudolph, USA, Urban Institute Press, 2012, p.99.

Almanya’da uzun süredir sigortalı olanların yaşlılık nedeni ile emekli aylığına hak kazanabilmeleri için 45 senelik sürenin dolma şartı aranmaktadır. Bu süreye bakıma muhtaç kişiye bakan kişi için bakım sürecinde (zorunlu prim ödemelerinde) geçen süre, çocuk yetiştirirken geçen süre (çocuk 10 yaşına gelene kadar) ve sigortalı olmak şartı ile serbest çalışma süreleri de dâhil edilmektedir. Hatta çalışma sürelerinde arada geçen kesintilerde bu süreye eklenmekte, böylelikle uzun süredir sigortalı olanlar için süre konusunun aleyhlerinde işlemesi de engellenmektedir. Bu kapsamda yer alanlar için aylığa hak kazanma yaş sınırı 65 olarak belirlenmiştir. 1952 yılından önce doğup, 15 hizmet yılını doldurmuş ve 40 yaş sonrası 10 yıldır prim ödeyen kadınlar için bakımda geçen süreler de toplam sigortalılık süresine dâhil edilmektedir. Bu durumda yaşlılık aylığı için başvuran kadınların aylıklarından (erken emeklilikte olduğu gibi) % 3’lük bir kesinti yapılmaktadır.⁶⁶⁶ Almanya’da 50 milyonun üzerinde sigortalı yasal yaşlılık sigortası kapsamındadır. Bu kişilerin yaklaşık 25 milyonu emekli ve emeklilerin yaklaşık % 70’i yaşlı statüsündedir.⁶⁶⁷ Emeklilerin yaklaşık olarak % 80’inin birinci basamak emeklilik uygulamaları bünyesinde olduğu görülmektedir.⁶⁶⁸

İkinci basamağı oluşturan işyeri yaşlılık sigortasının temeli, Saarland Eyaleti’ndeki madenciler tarafından kurulan ve hasta ve yaşlı durumda olan diğer madencilere yardım amacıyla faaliyet gösteren “Kardeş Kumbarası”na dayanmaktadır. İşyeri Yaşlılık Sigortası 1974 yılında yasal nitelik kazanmış, 2002 yılında yeniden düzenlenmiştir. Bu bağlamda işyeri yaşlılık sigortası gönüllü ya da toplu sözleşmelerle işletmeler tarafından sağlanan ek ödemeleri içeren, işveren, çalışan veya her ikisinin karma finansmanından oluşan bir uygulamaya dayanmaktadır.⁶⁶⁹ İkinci basamak emeklilik uygulamalarında genel olarak işveren katkısı bir sandıkta toplanmaktadır.⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ Çalışma ve Sosyal İşler Federal Bakanlığı, **a.g.e.**, s.101.

⁶⁶⁷ Hekimler, **a.g.e.**, s.12.

⁶⁶⁸ Bernd Hayo, Hiroyuki Ono, “Comparing public attitudes toward providing for the livelihood of the elderly in two aging societies: Germany and Japan”, **The Journal of Socio-Economics**, 39, 2010, p. 73.

⁶⁶⁹ Hekimler, **a.g.e.**, s.12.

⁶⁷⁰ T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği, “İşletme Emekli Aylığı ve/veya Ek Emeklilik Aylığından Yararlanma”, (Çevrimiçi):

Almanya’da ikinci basamak emeklilik durumunda toplanan fon tutarı vergilendirilebilir gelirden düşülerek işletilmekte ve işletme her hangi bir sebeple kapansa dahi çalışanın hakkı devam etmektedir. İşverenin iflası halinde çalışanın işyeri yaşlılık sigortasının garantisi Emeklilik Güvence Derneği Karşılıklı Sigorta Şirketi (Pensions-Sicherungs-Verein Versicherungsverein auf Gegenseitigkeit-PSVaG) tarafından sağlanmaktadır. İşyeri emeklilik fonları emeklilik sürecinde sigortalı kişiler için ek gelir kaynağı oluşturmaktadır. İşyeri yaşlılık sigortası çerçevesindeki haklardan faydalanabilmek için; çalışanın işyerinden ayrıldığı tarihte 35 yaşını doldurmuş olması, en az 10 yıl işyeri yaşlılık sigortasına prim ödemesi ya da en az 12 yıldır o işletmede çalışması ve işyeri yaşlılık sigortasına en az üç yıldır katkıda bulunuluyor olması gerekmektedir.⁶⁷¹

Almanya’da özel sektörde çalışanların 10 milyon 300 bin kişiden fazlası, kamu sektöründe çalışanların ise 5 milyon 400 bini aşkın kısmı işyeri emekliliği kapsamındadır. Bu oran çalışanların kabaca % 60’ını içermektedir. Almanya’daki orta ve büyük ölçekteki işletmelerin yaklaşık % 70’inin işyeri emeklilik uygulaması adı altında çalışanlara ek emeklilik sunduğu görülmektedir. Bu uygulama büyük ölçekli işletmelerde “İşletme Emekli Sandıkları” olarak adlandırılırken, kamu işletmelerinde “Ek Emeklilik Sandıkları” şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁷²

Üçüncü basamak emeklilik uygulaması, 2001 yılında devlet teşvikleri ile desteklenmeye başlanan ve bireylerce isteğe bağlı nitelikte olan Riester Emekliliği’dir. Riester Emekliliği; gönüllülük esaslı olan, vergi iadeleri ve(ya) teşvikler ekseninde şekillenen, aktif nüfustaki azalma ve pasif nüfustaki artıştan kaynaklı emekli aylıklarının seviyesindeki düşüşü önleyici ya da emeklilik sürecinde gelir kayıplarını telafi etme amacı taşıyan özel bir emeklilik sistemidir. Bu sistemde, hâlihazırda çalışanların sosyal güvenlik primlerini arttırmaksızın emeklilik sürecine ulaşıldığında

http://www.calisma.de/index.php?option=com_k2&view=item&id=49:almanyadanemeklilik&Itemid=10 Ocak 2016.

⁶⁷¹ Hekimler, **a.g.e.**, s.12.

⁶⁷² T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği, “ İşletme Emekli Aylığı ve / veya Emekli Aylığından Yararlanma”, (Çevrimiçi): http://www.calisma.de/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=50&Itemid=70 , 06 Ocak 2016.

harcanabilir gelirlerini arttırmak amaçlanmaktadır.⁶⁷³ Almanya’da uygulanan özel emeklilik fon uygulaması, belirlenmiş katkı (Defined Contribution) esasına dayanmaktadır. Özel emeklilik ile ilgili her türlü faaliyet Federal Hükümet tarafından yönetilmektedir.⁶⁷⁴ Riester Emekliliğın yıllık katılım miktarı önceki dönemlerdeki brüt ücretin % 4’ü olmakla beraber, üst sınır 2,100 Euro’dur.⁶⁷⁵

Almanya’da üçüncü basamak emeklilik sistemi kapsamında 2001 yılında yaklaşık olarak 1 milyon 400 bin kişi bulunurken, 2014 yılı itibarı ile 15 milyon 800 binin üzerinde kişinin kapsama alındığı görülmektedir.⁶⁷⁶ 2005 yılından bu yana uygulanan esaslara göre Riester hesabında kazanılan paranın üçte birlik kısmı emeklilik durumunda ödenmek için ayrılırken, geri kalan üçte ikilik kısım ise aylık ödemeler olarak hesaplanmaktadır.⁶⁷⁷ 2008 yılından bu yana Konut Riester uygulamaları da gündeme gelmiştir. Bu bağlamda 2008 yılından itibaren Federal Konseyde onaylanan Konut Riester⁶⁷⁸ (Wohn Riester) uygulamalarının sayısı 1 milyonun üzerinde olup, 2001 yılından bu yana mevcut olan yatırım fonu sözleşmelerinin sayısı 3 milyonu aşmıştır. Almanya’da özel emeklilik kapsamında yatırım miktarı 2010 yılı verilerine göre 187 milyar 280 milyon dolara ulaşmıştır. 2014 yılı verilerine göre toplam fon miktarı 236 milyar 204 milyondur. 2007-2010 yılları arasında % 10’un üzerinde artış gösteren özel emeklilik fonu, 2010-2014 yılları arasında % 25 civarında bir artış göstermiştir. Bu durum yatırım miktarlarının sözleşme sayısındaki artış ile hızla artacağını göstermektedir.⁶⁷⁹

⁶⁷³ Giacomo Corneo, Matthias Keese, Carsten Schröder, “The Riester Scheme and Private Savings: An Empirical Analysis Based on the German SOEP”, *Schmollers Jahrbuch*, 129, 2009, p. 321.

⁶⁷⁴ Mustafa Çolak, “Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Bireysel Emeklilik Sistemlerinde Vergileme Anlayışı ve Öneriler”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, 2012, s.85.

⁶⁷⁵ Ömer Şanlıoğlu, *Sosyal Refah Devletinin Dünü, Bugünü ve Geleceği: Almanya Örneği*, Ankara, Detay Yayıncılık, 2011, s. 102; Mersmann, *a.g.e.*, p. 100.

⁶⁷⁶ Duman, *a.g.e.*, p. 61.

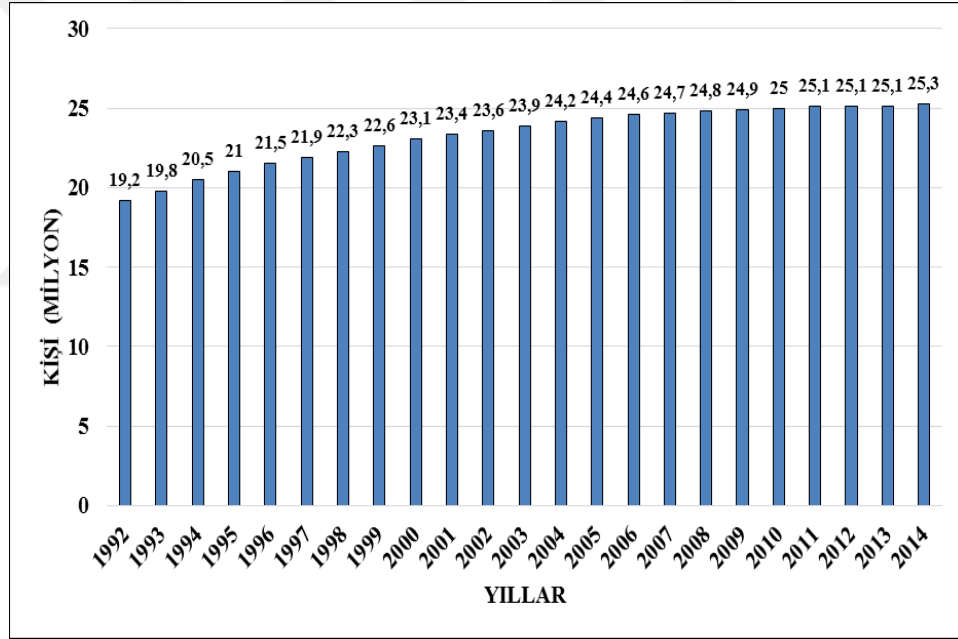
⁶⁷⁷ Caroline Newhouse, “German Pension Reform Reverses Course”, *BNP PARIBAS Economic Research*, 21 March 2014, 14-11, 2014, p.6.

⁶⁷⁸ Devlet teşvikleri ile Konut Riester ve Çocuk Riester (Çocuk Ödeneği) uygulamaları kapsamında katılımcıların sisteme olan ilgisini arttırmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda özellikle düşük gelirli aileler hedef alınmış ve yaşlanan nüfus karşısında daha fazla sayıda çocuk sahibi olmayı teşvik etmek de amaçlanmıştır. Bu durum demografik değişim ile nüfusu yaşlanan Almanya’da yaşlı nüfus artışını ve nüfustaki azalışı önlemek için önemli bir uygulama olarak nitelendirilmektedir. Bkz.: Yunus Duman, “Dünyanın En Yaşlı İkinci Ülkesi Almanya’da Riester Emeklilik Sistemi ile Zorunlu Emeklilik Sigortası Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Sosyal Güvence Dergisi*, Sayı: 5, 2014., s.64.

⁶⁷⁹ OECD, “Pension Markets in Focus”, 2015, p.29.

Emeklilik ile ilgili düzenlemeler ekseninde 1992 yılından günümüze Almanya’da emeklilerin sayısı hızla artmıştır. Almanya’da emeklilerin sayısının gösterildiği Grafik 6 incelendiğinde; 1992 yılında 19 milyon 200 bin kişi olan emeklilerin, 2002 yılında 23 milyon 600 bin, 2009 yılında 24 milyon 900 bin kişiye yükseldiği görülmektedir. Bu sayı içerisinde yaşa bağlı (yaşlılık) aylık alanların sayısı 17 milyon 500 bin kişidir. Almanya’da yaşlılık sigortası kapsamındaki kişilerin toplamı 2013 yılı itibarı ile 52 milyon 672 bin kişidir. Bu sayı içerisinde emeklilerin sayısı 25 milyon 100 bin civarındadır. 2014 yılı verileri incelendiğinde emeklilerin sayısı 25 milyon 300 bin kişiye yükselmiştir.⁶⁸⁰

Grafik 6: Almanya’da Emeklilerin Sayısındaki Değişim (1992-2014)

Kaynak: Das Statistik, “ Anzahl der Renten in Deutschland in den Jahren 1992 bis 2013 (in Millionen)”, (Çevrimiçi): <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/6968/umfrage/anzahl-der-renten-in-deutschland-seit-1992/>, 10 Ocak 2016.

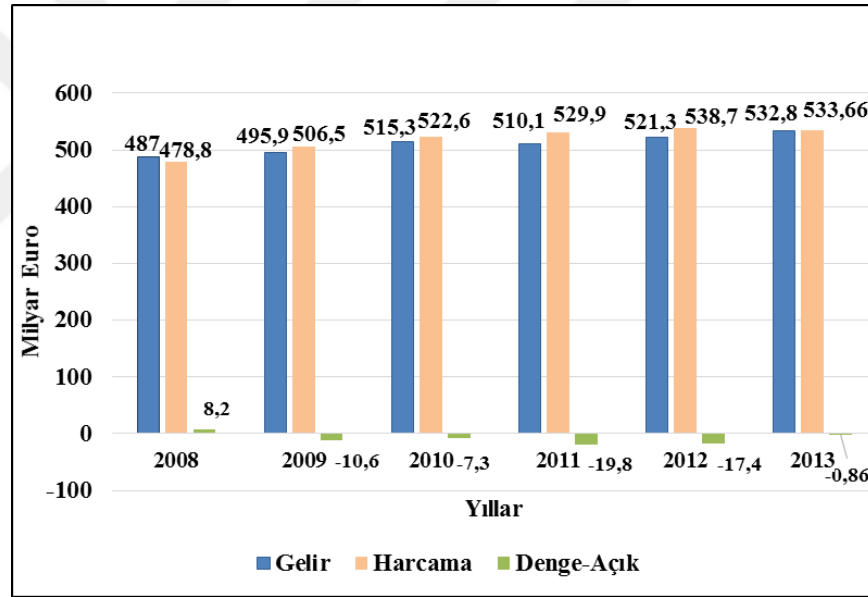
İki Almanya’nın birleşmesi öncesi yaşlılığa bağlı emekli aylıklarının Doğu Almanya’da Batı Almanya’ya göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Doğu Almanya’daki kadınların emekli aylıkları Batı Almanya’daki kadınlara göre ortalama % 44 daha yüksektir. Bu farkın sebebi Doğu Almanya’da (Batı Almanya’ya nazaran)

⁶⁸⁰ Das Statistik, “ Anzahl der Renten in Deutschland in den Jahren 1992 bis 2013 (in Millionen)”, (Çevrimiçi): <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/6968/umfrage/anzahl-der-renten-in-deutschland-seit-1992/>, 10 Ocak 2016.

kadın istihdamının daha fazla olmasına bağlı olarak kadınların daha uzun süre çalışmış olmalarıdır.⁶⁸¹ Birleşme öncesi Almanya’da erkeklerin emekli aylığı ortalama 990 Euro, kadınların emekli aylığı ise ortalama 487 Euro’dur. 2009 yılı sonunda emekli aylıkları ortalama 742 Euro olup, erkeklere ödenen emekli aylığı ortalama 1.005 Euro, kadınlara ödenen emekli aylığı ise ortalama 533 Euro’dur.⁶⁸²

Almanya’da yaşlılık sigortası kapsamındaki kişilerin sayısındaki artış zamanla gider artışlarını da hızlandırmıştır. Bu değişimin yer aldığı Grafik 7’ye göre, 2008 yılı sonrasında sosyal güvenlik gelirleri hızla artarken harcamaların gelirlerden daha hızlı bir artış gösterdiği, böylece gelirlerin harcamaların gerisinde kaldığı görülmektedir.

Grafik 7: Sosyal Güvenlik Bütçesi Gelir ve Harcama Dengesi (2008-2013)

Kaynak: Das Statistic, “Ausgaben (in Mrd. Euro) der Sozialversicherung in Deutschland von 2008 bis 2013 (ab 2009 Prognose)”, (Çevrimiçi):<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/75260/umfrage/deutschland-ausgaben-der-sozialversicherung-2008-bis-2013/>, 23 Ekim 2016; Das Statistic, “Einnahmen (in Mrd. Euro) der Sozialversicherung in Deutschland von 2008 bis 2013 (ab 2009 Prognose)”, (Çevrimiçi): <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/75258/umfrage/deutschland-einnahmen-der-sozialversicherung-2008-bis-2013/>, 23 Ekim 2016.

⁶⁸¹ Petring v.d., a.g.e., s. 107.

⁶⁸² Federal Statistical Office, “In the Spotlight: Older People in Germany and the EU, 2011”, 2011, p. 56.

Almanya’da 2008 yılında sosyal güvenlik bütçesi yaklaşık 8 milyar 200 milyon Euro fazla verirken, 2009 yılında sosyal güvenlik bütçe açığı 10 milyar 600 milyon Euro olarak hesaplanmıştır. 2012 yılı sonu itibarı ile 17 milyar 400 milyon Euro’ya yükselen sosyal güvenlik açığının 2013 yılındaki düşüşe rağmen 2015 yılı sonrasında ileri yaşlı nüfusta meydana gelecek artış ile devamlı bir artış kaydetmesi beklenmektedir.⁶⁸³ Yasal yaşlılık sigortası gelir ve harcamalarının gösterildiği Grafik 8’e göre; 1970 yılında 26 milyar 700 milyon Euro olan yaşlılık sigortası giderleri karşısında yaşlılık sigortası gelirlerinin 28 milyar 600 milyon Euro olduğu görülmektedir. 1990 yılında yaşlılık sigortası giderleri 110 milyar 100 milyon Euro olup, gelirler 115 milyar Euro’ya ulaşmıştır. 2012 yılında yaşlılık sigortası giderleri de 255 milyar 400 milyon Euro, yaşlılık sigortası gelirleri 260 milyar 500 milyon Euro olarak hesaplanmıştır.

Bu süreçte yaşlılık sigortası gelir ve gider artışları değerlendirildiğinde; 1990 yılında yaşlılık sigortası giderlerinin 1970 yılı ile karşılaştırıldığında, yaklaşık 106 milyar Euro olması beklenirken, beklenenden yaklaşık 4 milyar Euro daha fazla gider artışı ile karşılaşılmıştır. Aynı şekilde 2012 yılı için 232 milyar Euro’luk bir emeklilik gideri beklenirken beklenenden 23 milyar Euro daha fazla bir artış yaşanmıştır. Bu durum, 1990 yılı sonrası yaşlı nüfustaki hızlı artışa bağlı olarak yaşlılık sigortası gelirlerinin giderleri karşılama katsayısının giderek düştüğünü ortaya koymaktadır. 2009 yılı sonrası yaşlılık harcamalarındaki artışın hızlanması ile ilerleyen yıllarda gelir gider dengesizlikleri daha da artacaktır.

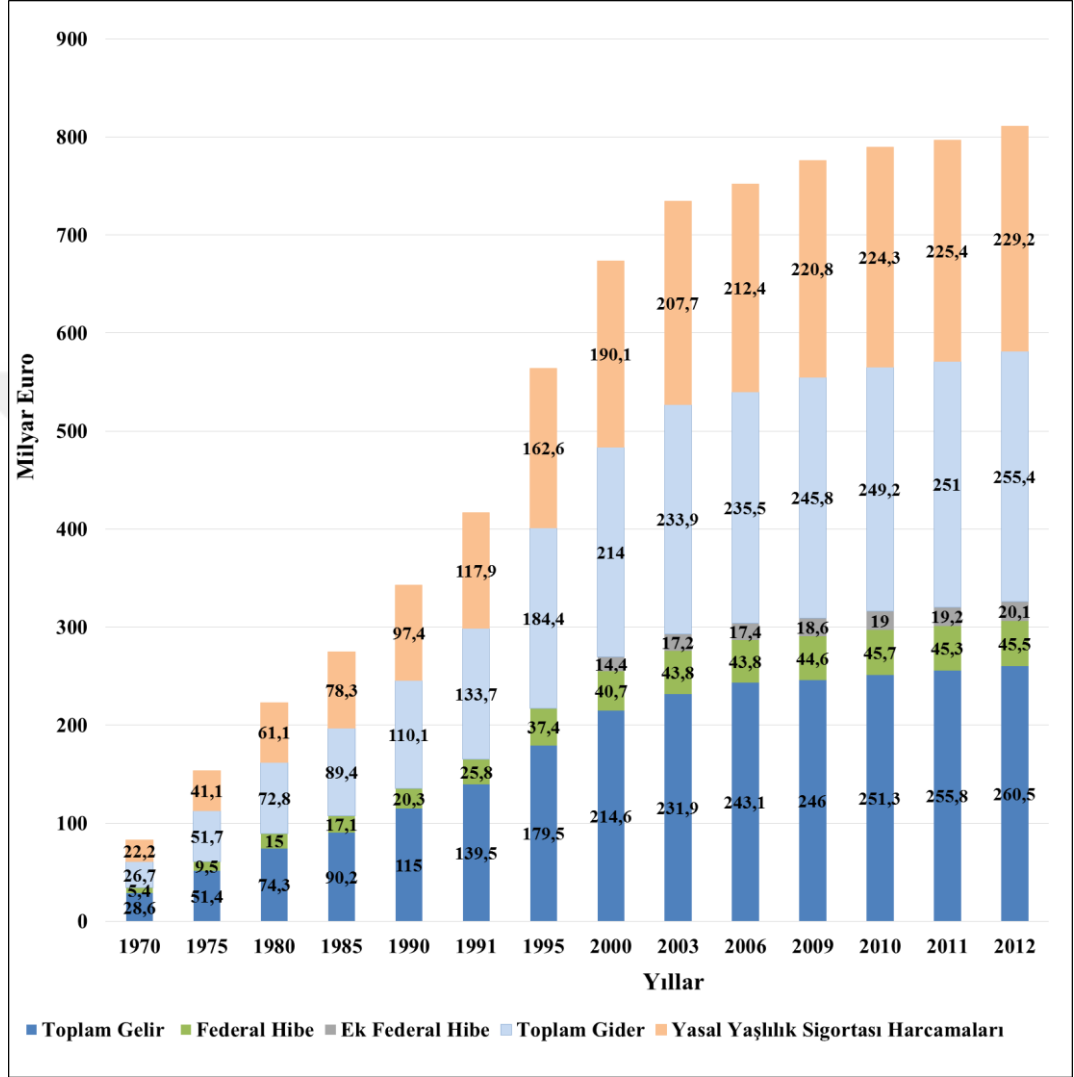
2012 yılı verilerine göre, gelirlere merkezi bütçeden yapılan aktarımlar ve yaklaşık 65 milyar Euro’luk ek hibeler çıkarıldığında, Almanya’da prim gelirlerinin giderleri karşılama olasılığının zayıf olduğu görülürken, bu doğrultuda yaşlılık sigortasının demografik değişimle beraber giderek daha fazla açık vermesi beklenmektedir.⁶⁸⁴

⁶⁸³ Das Statistic, “Ausgaben (in Mrd. Euro) der Sozialversicherung in Deutschland von 2008 bis 2013 (ab 2009 Prognose)”, (Çevrimiçi):

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/75260/umfrage/deutschland-ausgaben-dersozialversicherung-2008-bis-2013/>, 23 Ekim 2016.

⁶⁸⁴ Şanlıoğlu, **a.g.e.**, s.105-106.

Grafik 8: Almanya’da Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1970-2012)
(Milyar Euro)

Kaynak: Bundeszentrale für politische bildung, “Einnahmen und Ausgaben der gesetzlichen Rentenversicherung (RV) In absoluten Zahlen, 1970 bis 2012”, (Çevrimiçi): http://www.bpb.de/wissen/VZ6YX6,0,Einnahmen_und_Ausgaben.htm, 10 Ocak 2016.

Almanya’da yasal emeklilik kapsamında olmayan ve(ya) prim ödemeleri yetersiz olan yaşlılar için Sosyal Güvenlik Kitabı’nın XII. bölümünde yer alan Sosyal Yardımlar ekseninde ek yardımlar sağlanmakta ya da temel seviyede aylık ödenmektedir. Emekli aylığı alanlar içerisinde aylığın yetersizliği sebebi ile sosyal yardımlar kapsamında olanların oranı yaklaşık % 77,5 iken, herhangi bir geliri olmayan yaşlılar içerisinde sosyal yardımlar kapsamında temel seviyede aylık alanların oranı % 22,5’tir. 2003 yılında sosyal yardımlar ekseninde ödeme yapılan

yaşlıların sayısı 258 bin iken, bu sayı 2009 yılında 410 bine yükselmiş, böylece sosyal yardım alan yaşlıların sayısı 6 yılda yaklaşık 1,6 kat artmıştır.⁶⁸⁵

3.3.1.3.2. Almanya’da Sağlık Sigortası ve Bakım Sigortası Uygulamaları

İnsan ömrünün yarısında toplam sağlık harcamalarının dörtte birlik kısmının, buna karşın ömrün geri kalan yarısında sağlık harcamalarının dörtte üçlük kısmının gerçekleşmesi doğumda beklenen yaşam sürelerinin de artışına paralel olarak yaşlılığa bağlı sağlık harcamalarında hızlı bir artışa neden olmaktadır. Almanya’da Sosyal Güvenlik Kitabı’nın V. bölümü Yasal Sağlık Sigortasını kapsamakla birlikte, Almanya’da geliri 53,550 Euro’dan az olan çalışanların tamamı, işsizler, üniversite öğrencileri, çiftçi, sanatçı, yayıncı ve emeklilerin tamamı zorunlu sağlık sigortası bünyesinde sağlık hizmeti almaktadır. Zorunlu sağlık sigortası uygulamaları gereği üç aylık dönemler için 10 Euro muayene ücreti ödenmektedir.⁶⁸⁶

Almanya’da toplam sağlık sigortası harcamalarının yer aldığı Grafik 9 incelendiğinde, 1992-2014 yılları arasında harcamaların artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2012 yılı sonrasında sağlık sigortası harcamaları önceki yıllara göre hız kazanmıştır. 2012 yılında 300 milyar Euro olan toplam sağlık harcamaları, 2013 yılında 314 milyar Euro’nun üzerine çıkmıştır.⁶⁸⁷ Alman Federal İstatistik Ofisi verilerine göre; 2012 yılında Almanya’da bir kişi için yıllık sağlık harcamalarının ortalama 3 bin 750 Euro olduğu gözlenirken 2014 yılında bu seviye 4 bin Euro civarındadır. Almanya’da sağlık malzemelerinin temini ve yatarak tedavi kapsamındaki harcamalar toplam harcamaların yaklaşık olarak yarısını oluşturmakta ve 150 milyar Euro’yu geçmiş durumdadır. İlaç tüketimi için yapılan harcamalar 2012-2013 yılları arasında yaklaşık % 6’lık artış göstermiş ve 200 milyon Euro’ya ulaşmıştır.

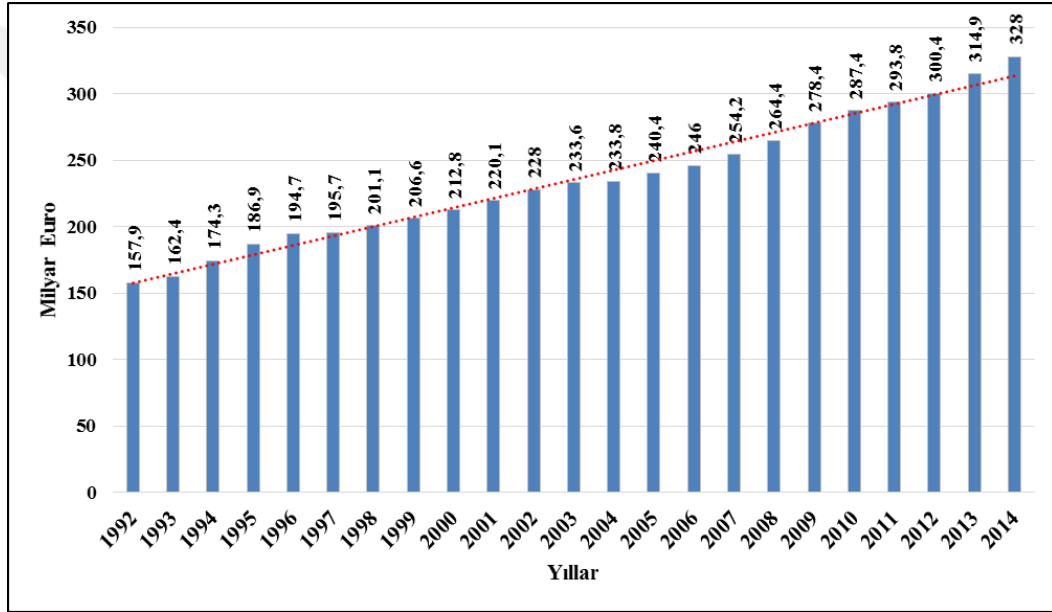
⁶⁸⁵ Federal Statistical Office, **a.g.e.**, p. 63-65.

⁶⁸⁶ Şanlıoğlu, **a.g.e.**, s.122.

⁶⁸⁷ DESTATIS, “Gesundheitsausgaben im Jahr 2014 bei 328 Milliarden Euro”, (Çevrimiçi): https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2016/03/PD16_080_23611.html, 19 Temmuz 2016.

Almanya’da özel sağlık sigortası uygulamaları kapsamında yapılan harcamalar da giderek artmaktadır. 2012 yılı itibarı ile bir önceki yıla göre 600 milyon Euro artarak 40 milyar 600 milyon Euro’ya yaklaşan özel sağlık harcamaları, 2014 yılı sonunda 43 milyar Euro’yu geçmiştir. Sağlık sektöründe yapılan harcamalarda en fazla artışı yaklaşık % 6,9’luk artış payı ile yaşlılar ve hastalar için yapılan harcamalar almıştır. Bu artışın özellikle demografik değişime bağlı yaşlı nüfus artışı ekseninde 2014 yılı sonrasında hızla artması beklenmektedir.⁶⁸⁸

Grafik 9: Almanya’da Toplam Sağlık Harcamaları (1992-2014) (Milyar Euro)

Kaynak: DESTATIS, “Gesundheitsausgaben”, (Çevrimiçi):

<https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Gesundheit/Gesundheitsausgaben/Gesundheitsausgaben.html>, 19 Temmuz 2016; Sozialpolitik, “Gesundheitsausgaben absolute und in % des BIP 1992 – 2013”, (Çevrimiçi): <http://www.sozialpolitik-aktuell.de/gesundheit-datensammlung.html#PKV>, 19 Temmuz 2016.

1995 yılından bu yana Almanya’da uygulanan “Bakım Sigortası” yaşlı nüfustaki artışa paralel olarak, önemli bir sigorta kolu halini almıştır. Almanya’da sağlık sigortasına tabi herkes, aynı zamanda bakım sigortası kapsamındadır. Almanya’da sosyal güvenlik sistemi içerisinde yirmi yılı aşkın süredir uygulanan bakım sigortası, nüfusun giderek yaşlanması ile yaşlılığa bağlı bakıma muhtaçlık

⁶⁸⁸ Almanya Bülteni für Deutschland, “Sağlık Harcamalarında Rekor”, (Çevrimiçi): <http://www.almanyabülteni.de/saglik/saglik-harcamalarinda-rekor>, 19 Temmuz 2016.

riskinin artması ve sanayileşmiş diğer ülkelerde olduğu gibi geniş aile yapısının da dönüşüme uğramasına bağlı olarak giderek önem kazanmıştır.⁶⁸⁹

Toplam sosyal güvenlik harcamalarının üçte ikiden fazlasının yaşlı nüfusa ayrıldığı Almanya’da, bakım sigortası kapsamında yaşlılara evde ve kurumda bakım hizmeti verilmektedir.⁶⁹⁰ Evde bakım, gündüz ve gece bakımı, kısa süreli bakım, tam yatılı bakım, teknik yardımlar, bakıma muhtaç kişiye bakacak olanlara bakım kursları, bakımı yapılan kişinin sosyal güvencesine yönelik hizmetler, zihinsel engelli hastalar için refakat hizmetleri vb. olarak değerlendirilmektedir. 1 Ocak 2009 yılında yürürlüğe giren bir uygulamaya göre, Almanya’da bakım sigortasına başvurarak bakım hizmetlerinden yararlanmak isteyenler bireysel danışmanlık alabildikleri gibi bakım danışmanı vasıtası ile hizmet alma hakkına da sahiptirler.⁶⁹¹

Almanya’da bakım derecesine göre hizmetlerin türü ve kapsamı da zamanla değişime uğramıştır. Bu değişimin gösterildiği Tablo 38’e göre, 2012 yılı sonrası bakım sigortasından yapılan ödemeler derece ve türe göre 235 Euro ile 1,918 Euro arasında değişmiş, 2015 yılında yapılan düzenlemeler ile ödemeler % 20 oranında arttırılmıştır. Bu durumda hızla artan yaşlı nüfus ve bakım sigortası harcamaları sebebi ile bakım sigortası katkı oranları Ocak 2015 tarihinde % 3 oranında yükseltilirken, izleyen iki yıllık sürede % 2’lik bir artış daha öngörülmüştür.⁶⁹²

Almanya bakım sigortası konusunda yaklaşık yirmi yılda önemli bir yol almasına karşın, Federal İstatistik Ofisi’nin hesaplamalarına göre, yaşlı nüfus oranındaki artışa bağlı olarak bakım sigortasının orta ve uzun vadede finansman sorunu yaşayacağı da sık sık dile getirilmektedir. Bu durumun çoklu ölüm riski ve mental rahatsızlıklarla karşılaşma riski daha fazla olan ileri derecede yaşlı nüfusun artışından kaynaklanacağı düşünülmektedir.⁶⁹³

⁶⁸⁹ A.e., p.122.

⁶⁹⁰ Seyyar ve Oğlak, a.g.e., s. 735.

⁶⁹¹ Hessen Sosyal İşler Bakanlığı, “Bakıma Muhtaç Ne Yapılmalı Bütün Yeni Düzenlemelerle Birlikte 2013”, 2012, s. 16-17.

⁶⁹² Commonwealth Fund, **International Profiles of Health Care Systems, 2014**, Ed.: Elias Mossialos, Martin Wenzl, Robin Osborn, Chloe Anderson, New York, Commonwealth Fund Publications, 2015, p.71.

⁶⁹³ Schulz, a.g.e., p. 21.

Tablo 38: Almanya’da 2012 Yılı Sonrası Bakım Sigortasından Yapılan Ödemeler

Bakım Derecesi	Bakım parası	Ayakta bakım (Bakım aynı yardımı)	Tam yatılı bakım	Gündüz /Gece bakımı Kısmi yatılı bakım)
Bakım derecesi /I 1.1.2012’den itibaren	235- €	450- €	1.023- €	450,- €
Bakım derecesi /II 1.1.2012’den itibaren	440- €	1.100- €	1.279- €	1.100- €
Bakım derecesi /III 1.1.2012’den itibaren	700- €	1.550- €	1.550- €	1.550- €
Zorluk hali 1.1.2012’den itibaren	-	1.918- €	1.918- €	-

Kaynak: Hessen Sosyal İşler Bakanlığı, “Bakıma Muhtaç Ne Yapılmalı Bütün Yeni Düzenlemelerle Birlikte 2013”, 2012, s.38.

2009 yılında Almanya’da 65-69 yaş arası yaşlıların % 24’ü kurumsal bakım hizmeti alırken, 85 yaş ve üzeri yaşlılarda kurum bakımı alanların oranı % 35 olarak kaydedilmiştir. Almanya’da 65-74 yaş arası nüfusun yaklaşık % 26’sının, 75 yaş ve üzeri nüfusun % 30’unun yaşlılığa bağlı fonksiyon kayıpları nedeni ile engelli olduğu düşünüldüğünde, yaşlanmaya bağlı bakım konusunun gündemdeki yerini uzun süre koruyacağı görülmektedir.⁶⁹⁴ 1999 yılında 2 milyon 20 bin kişinin bakıma ihtiyaç duyduğu Almanya’da, 1999 yılına göre % 6’lık (112 bin kişi) bir artış ile 2005 yılında bakıma muhtaç kişi sayısı 2 milyon 130 bin kişiye yükselmiştir. Bu sayı 2012 yılında 2 milyon 460 bin kişi olarak kaydedilmiştir.⁶⁹⁵

Almanya’da, 2020 yılında 85 yaş ve üzeri yaşlıların % 41’inin kurum bakımı alacağı, % 48’inden fazlasının ise evde bakım hizmetinden faydalanacağı düşünüldüğünde bakım uygulamaları kapsamındaki kişi sayısı 3 milyona yaklaşacaktır. Bu sayı 2030 yılı sonrasında yaklaşık olarak 3 milyon 500 yüz bin kişi olacaktır. Böylelikle 2005-2020 yılları arasında bakım sigortasından faydalananların sayısındaki artışın % 37 olması beklenirken, 2020-2030 yılları arasında yaşlı nüfus oranındaki hızlı yükselişin de bir getirisi olarak 2005-2030 yılları arasında bakım sigortasından

⁶⁹⁴ Federal Statistical Office, **a.g.e.**, p. 83-84.

⁶⁹⁵ Pfaff, **a.g.e.**, p. 14-15.

faydalananların oransal artışının % 58 olacağı tahmin edilmektedir.⁶⁹⁶ Günümüzde Almanya’da bakıma muhtaç durumda olanların % 82’si (genel olarak) 65 yaş ve üzeri yaşlılardan, % 33’ü 85 yaş ve üzeri yaşlılardan oluşmaktadır. Demografik eğilimlere göre artan yaşlı nüfus ile Almanya’da 2030 yılında 85 yaş ve üzeri nüfusun % 48’inin bakıma ihtiyaç duyması beklenmektedir. Günümüzde 85 yaş ve üzeri bakıma muhtaç yaşlıların yaklaşık olarak % 70’ini kadınların oluşturduğu Almanya’da, 2030 yılında bakım sigortasından faydalanacak olan erkeklerin oranının yaklaşık olarak % 74 artış göstereceği, kadınlardaki artışın ise % 50 civarında olacağı tahmin edilmektedir.⁶⁹⁷ Böyle bir tablo bakım konusunu yalnızca yaşlı kadınlar için değil, sanılan aksine yaşlı erkekler için de önemli bir konu haline getirmektedir.⁶⁹⁸

Yaş ilerledikçe bakıma muhtaçlık riski arttığı ve demografik değişim ile Almanya’da yaşlı nüfusun sayısı da giderek yükseldiği için Almanya’da bakım sigortası giderleri de hızla artmıştır.⁶⁹⁹ Bakım sigortası gelir ve giderlerindeki bu değişimin gösterildiği Grafik 10 incelendiğinde; 1995 yılında yaklaşık 4 milyar 900 milyon Euro olan bakım sigortası giderlerinin 2000 yılında 16 milyar 600 milyon Euro’ya, 2008 yılında 19 milyar 1 milyon Euro’ya yükseldiği gözlenmektedir.

2010 yılında 21 milyar 400 milyon Euro olan bakım sigortası giderleri, 2013 yılında 23 milyar 300 milyon Euro’ya yükselmiştir. Bakım sigortası giderlerindeki böyle bir artış, 2000 yılı ve sonrasında bakım sigortasının sürdürülebilirliği konusunu gündeme taşımıştır. Bu doğrultuda demografik eğilimlerden hareketle, sürdürülebilir bir bakım sigortası için 2000-2035 yılları arasında bakım sigortası katkı oranlarının yaklaşık olarak iki kat artması gerekmektedir.

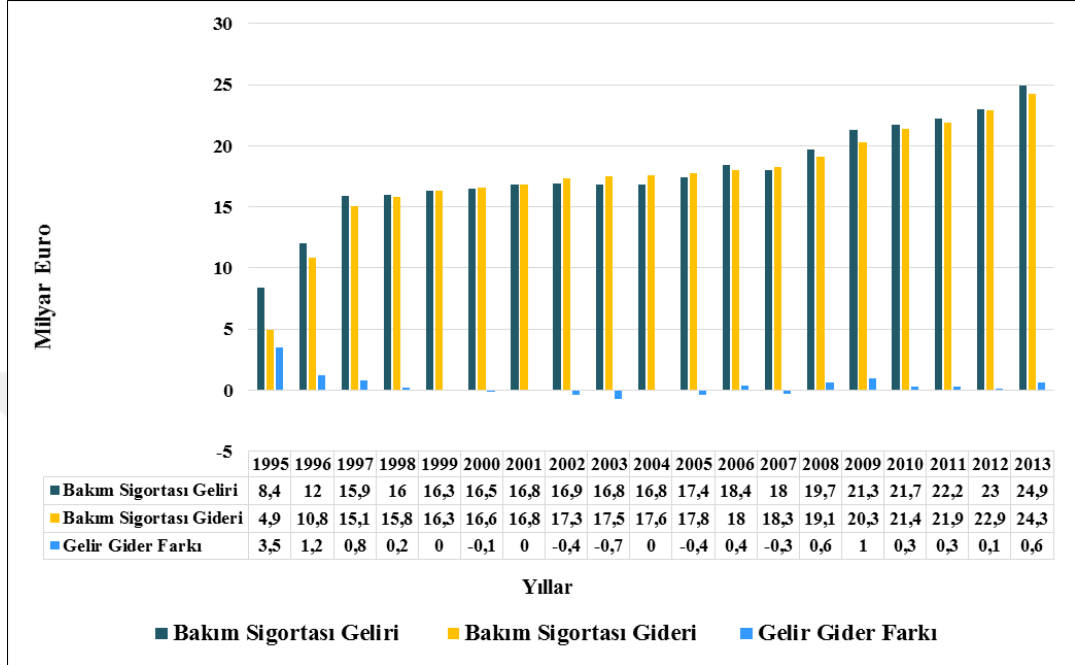
⁶⁹⁶ A.e., p.14.

⁶⁹⁷ A.e., p.22.

⁶⁹⁸ Federal Statistical Office, a.g.e., p. 83-84.

⁶⁹⁹ Faruk Taşcı, “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”, **Çalışma ve Toplum**, 2010, s.190.

**Grafik 10:Almanya’da Bakım Sigortası Gelir ve Giderleri (Milyar Euro)
(1995-2013)**

Kaynak: Federal Ministry of Health, “Selected Fact and Figures About Long Term Care Insurance”, 2014, p.3; Melanie Arntz, Ralf Sacchetto, Alexander Spermann, Susanne Steffes, Sarah Widmaier, “The German Social Long-Term Care Insurance: Structure and Reform Options”, IZA Discussion Paper Series, 2007, p.4.

Bu artışın doğumda beklenen yaşam sürelerinin en üst seviyeye çıkacağı 2035 yılı sonrasında hızlı bir şekilde uygulamaya konması beklenmektedir. Aksi halde, bakım sigortası katkı oranlarında bir değişiklik yapılmaması durumunda, 2000-2007 yılları arasında sistemde yaşanan açıktan çok daha büyük bir açığın bakım sigortasının dengelerini zorlayacağı düşünülmektedir.⁷⁰⁰

3.3.1.4. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri

Almanya’da, ölüm ve doğumlarda yaşanan azalış ve doğumda beklenen yaşam sürelerinin hızla artışı karşısında yaşlanma endeksinde yükselmeler yaşanmış, toplam bağımlılık oranları azalırken yaşlı bağımlılık oranı artmış, potansiyel destek oranları

⁷⁰⁰ Axel Börsch-Supan, “Germany: A Social Security System on The Verge of Collapse”, **1997 Kiel Week Conference on Redesigning Social Security, June 26,27**, Kiel, 1997, p.6.

giderek düşmüş, böylelikle aktif pasif dengesi olarak ifade edilen sistem destek oranları azalmaya başlamıştır.

Tezin bu kısmında, yukarıda bahsedilen değişkenlerdeki dönüşüm; geçmişten günümüze kadar yaşanan değişimler ve bu değişimlerin bir yansıması olarak gelecekte ortaya çıkması beklenen demografik eğilimler perspektifinde ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmektedir. Böylelikle bu değişkenlerde görülen eğilim karşısında nüfus odaklı sosyal güvenlik reformları geniş bir çerçevede ortaya konacaktır. Elde edilen çıkarımlar demografik değişime bağlı sosyal güvenlik odaklı ileri uygulamaların yönünü belirlemek bakımından şimdiden önem taşımaktadır.

3.3.1.4.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi

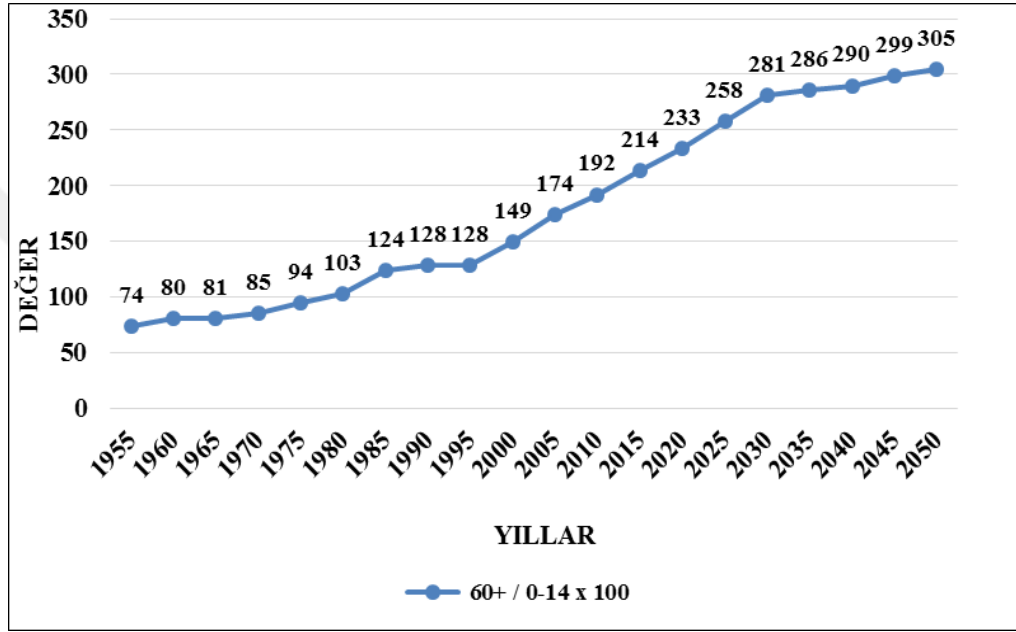
Bir ülkede nüfusun yaşlanma eğilimlerini ortaya koyan, buna bağlı olarak sosyal güvende nasıl bir yapılanmaya gidileceği konusunda yol haritası belirlenmesine yardımcı olan yaşlanma endeksi, Almanya’da İkinci Dünya Savaşı sonrası on yıllık dönemi takiben hızla artmaya başlamıştır.

Almanya’da 1955-2050 yılları arasında yaşlanma endeksindeki hareketlerin yer aldığı Grafik 11 incelendiğinde; 1955 yılında 74 olan yaşlanma endeksinin, 1990 yılında 128’e yükseldiği ve 1995 yılına kadar aynı seviyeyi koruduğu gözlenmektedir. 2000 yılında yaşlanma endeksi 150’ye çıkmış olup, 2005 yılında endeks 175’e, 2010 yılında ise 193’e yükselmiştir. 2015 yılında yaşlanma endeksi 214 olarak hesaplanmıştır. Doğu ve Batı Almanya’nın 1990 yılında birleşmesi ve bu süreci takiben yaşlı nüfusun giderek artışı ile, 1995-2015 yılları arasında yaşlanma endeksi hızla artmıştır.

2015 yılı ve sonrasında da (özellikle 2030 yılına kadar) endeksin hızlı bir artış yakalaması beklenmektedir. BM’nin nüfusun raporundan da hareketle, Almanya’da 2030 yılı sonrasında yaşlı nüfusun belirli bir olgunluk düzeyine erişmesi, buna bağlı olarak yaşlı nüfus artış hızının düşmesi, aynı süreçte çocuk nüfus oranındaki azalmanın da önceki yıllara biraz daha yavaşlaması ile yaşlanma endeksinin azalan oranda bir artış eğilimine gireceği düşünülmektedir. Bu durumun temel sebebi, 2030 yılına kadar Bebek Patlaması Kuşağı’nın ileri yaşlı nüfus haline gelecek olması, ileri yaşla beraber ölüm riskinin artması ve yaşlanmaya bağlı ölüm riskindeki artışla yaşlı nüfusun daha

yavaş bir hızla artmasıdır. Böylece 2030 yılı sonrasında yavaş bir hızla artan yaşlı nüfusa, doğurganlık hızlarındaki azalma ile çocuk nüfusunun önceki yıllara göre daha yavaş ancak kararlı azalışı da eklendiğinde yaşlanma endeksindeki artışın sürmesi beklenmektedir.

Grafik 11: Almanya’da Yaşlanma Endeksindeki Değişim (1955-2050)

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015 verilerinden faydalanılarak endeks değerleri yazar tarafından hesaplanmıştır.

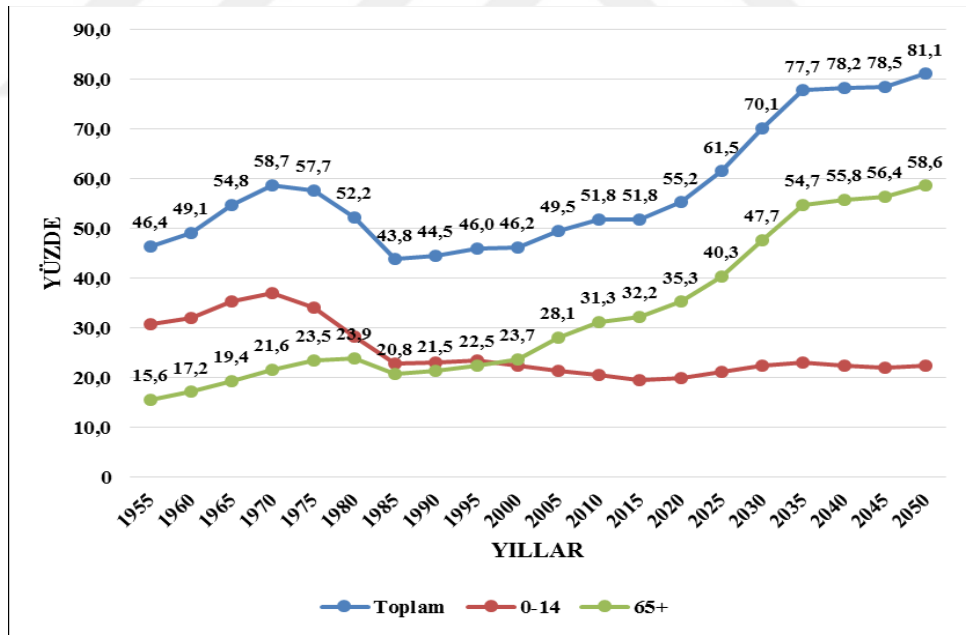
2030 yılı sonrası Almanya’da nüfusun hızla azalış eğilimine girmesi (azalan çocuk nüfus ve ileri yaşlıların ölümü) yaşlanma endeksinin bu dönem sonrasında daha da düşük bir açı ile artmasına sebep olacaktır. Bu süreçte yaşlı nüfusun ileri yaşlılık nedeni ile ölümü ve ileri yaşlılık nedeni ile ortaya çıkan sağlık harcamaları karşısında sosyal güvenlik sistemi üzerindeki yük artmaya devam edecektir. Ayrıca ileri derecede yaşlı nüfusun ölümü ile hak sahiplerine sağlanan faydalar ve aynı süreçte aktif nüfusun azalacak olması da yeni sorunları gündeme taşıyacaktır.

3.3.1.4.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim

21. yy.'ın başından itibaren Almanya'da her 10 kadının 7'den fazla çocuk dünyaya getirmemesi ve her 8 yılda ortalama yaşam süresinin 1 yıllık artış göstermeye başlaması ile çocuk nüfusunda hızlı bir azalış yaşanırken yaşlı nüfus hızla artmıştır.

Bu bilgilerden yola çıkılarak Almanya'da bağımlılık oranlarının gösterildiği Grafik 12 değerlendirildiğinde; 1955-1970 yılları arasında gerek çocuk, gerekse de yaşlı bağımlılık oranındaki artışla toplam bağımlılık oranının yükseldiği görülmektedir. 1955 yılında toplam bağımlılık oranı % 46,4 olup yaşlı bağımlılığı % 15,6, çocuk bağımlılığı ise % 28,8'dir. 1970 yılında toplam bağımlılık oranı % 58,7'ye yükselirken, yaşlı bağımlılığı % 21,6, çocuk bağımlılığı ise % 37,1 seviyesine çıkmıştır.⁷⁰¹

Grafik 12: Almanya'da Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (1955-2050)

Kaynak: UN, “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015'ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

⁷⁰¹ UN, “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

1970'lerin ortasından 1985'lere kadar çocuk bağımlılık oranındaki azalışa paralel olarak toplam bağımlılık oranları düşüş göstermiştir. 1985 yılı sonrasında özellikle 1990'ların başından itibaren yaşlı nüfusun hızla artışı 2000'lerin başına kadar yaşlı bağımlılık oranını arttırmıştır. Bu bağlamda 2000 yılı sonrası yaşlı bağımlılığındaki artış daha da hızlanmıştır. 1990 yılında % 44,5 olan toplam bağımlılık oranı karşısında yaşlı bağımlılığı % 21,5 seviyesinde olup, 2000 yılında toplam bağımlılık oranı % 46,2'ye yükselmiş, yaşlı bağımlılık oranı ise % 23,7'ye çıkmıştır. Almanya'da yaşlı bağımlılık oranı 2015 yılı itibarı ile % 32,2'ye ulaşmıştır. Yaşlı bağımlılığındaki bu artışın 2035 yılına kadar aynı hızla sürmesi beklenmektedir. BM Nüfus Projeksiyonları'ndan hareketle, yaşlı bağımlılığındaki en önemli artışın 2025-2035 yılları arasında yaşanacağı ve bu süreçte yaşlı bağımlılığının çocuk bağımlılığının 2 katı olacağı ileri sürülmektedir. 2035 yılı sonrasında da yaşlı bağımlılığında istikrarlı bir artış sürecektir. Ancak bu artış önceki yıllarla karşılaştırıldığında yavaşlayan hızda bir artışı işaret edecektir.⁷⁰²

Bu değişiklik ile 2035 yılı sonrasında oluşacak; iki kuşak emekli-bir kuşak çalışma çağındaki nüfus karşısında, doğumlarda kısa süreli olarak yaşanacak bir değişimin yaşlı bağımlılık oranlarını orta vadede düşürmesi beklenmemektedir. Böyle bir durum, Almanya'da sosyal güvenlik sisteminin finansman yöntemi olarak bilinen dağıtım esaslı yöntemin, 2030 yılı ve sonrasında büyük çapta bir kriz yaşayacağını şimdiden ortaya koymaktadır.⁷⁰³

Bu durumda Almanya'da 2016 yılı sonrası için sosyal güvenlik sisteminde nüfus odaklı yeni reformların belirlenmesi ya da daha isabetli bir tutum ile mevcut reformların yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.3.1.4.3. Potansiyel Destekteki Değişim

Çalışma çağındaki nüfusun yaşlı nüfusu destekleme seviyesi olarak bilinen potansiyel destek oranı, Almanya'da demografik değişim sürecinin hız kazanması ile önemli bir azalış ile karşı karşıya kalmıştır. Potansiyel destek oranları bir toplumda bulunan 15-64 yaş arası kişilerin tamamını ayrıma gitmeksizin hesaba kattığından bu

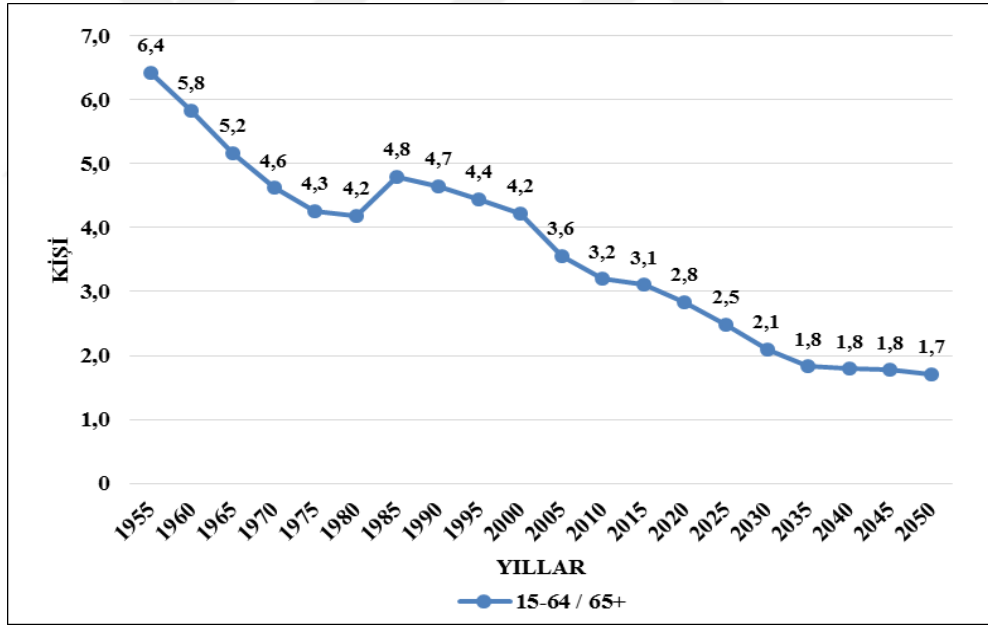
⁷⁰² Holger Bonin, "15 Years of Pension Reform in Germany: Old Successes and New Threats", IZA Policy Paper No:11, July 2009, 2009, p.2.

⁷⁰³ Börsch-Supan, **Germany: A Social Security System on The Verge of Collapse, a.g.e.**, p.5.

oranlar sonucu elde edilen verilerin sistem bağımlılık oranlarına göre daha yüksek çıkması doğaldır. Ancak bu oranlar orta ve uzun vadede nüfus odaklı sosyal güvenlik politikalarının belirlenmesi bakımından yol gösterici olmaları sebebi ile önem taşımaktadır.

Bu açıklamalardan yola çıkılarak Almanya’da yıllara göre potansiyel destek oranındaki değişimlerin yer aldığı Grafik 13 incelendiğinde; 1955 yılında 65 yaş ve üzeri her yaşlı bireye düşen çalışma çağındaki nüfus (potansiyeli) 6,4 iken, 1980 yılında bu rakamın 4,2’ye düştüğü görülmektedir. 1985 yılında potansiyel destek oranı bir miktar artış gösterip 4,8’e çıkmış olsa da, 1985 yılı ve sonrasında değişen hızla değişen sosyo-ekonomik yapının da etkisi ile potansiyel destek oranında devamlı surette bir azalış yaşanmıştır.

Grafik 13: Almanya’da Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (1955-2050)

Kaynak: UN, “Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015 verilerinden faydalanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1990 yılında 4,7’ye düşen potansiyel destek oranı, 2000 yılında 4,2’ye, 2005 yılında ise 3,6’ya inerek önemli bir azalış sergilemiştir. Almanya’da 2015 yılı için potansiyel destek oranı 3,1 olup, bu oranın 2030 yılında bir birim azalarak 2,1 seviyesine düşeceği BM Nüfus Raporları doğrultusunda hesaplanmaktadır. Bu

bağlamda 2030 yılı sonrasında da azalışını sürdürecektir olan potansiyel destek oranlarının, 2050 yılında 1,7 seviyesine düşmesi beklenmektedir. Bu durum, Almanya’da 2003 yılında 50 milyon 100 bin kişi olan 20-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun 2050 yılında 39 milyon 100 bin kişiye inmesi ve yaklaşık % 22 oranında azalması anlamına gelmektedir.

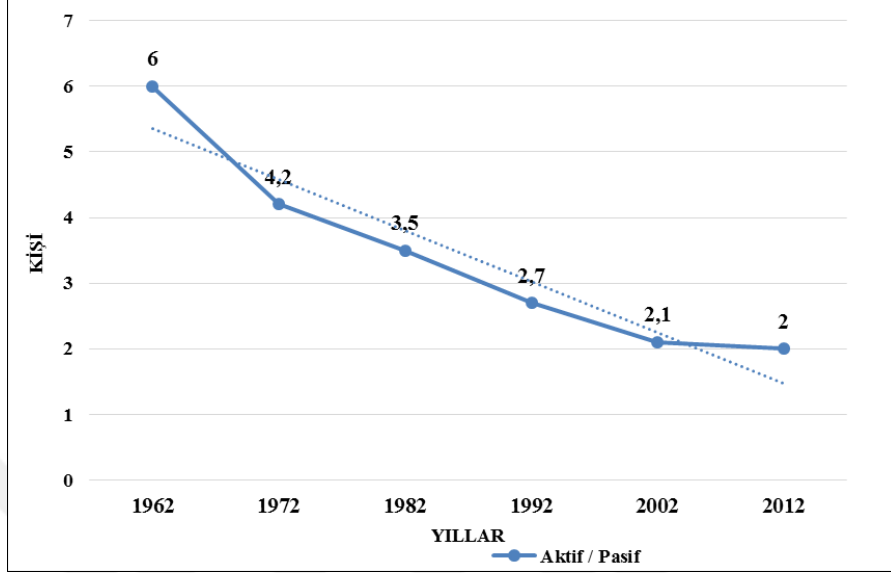
3.3.1.4.4. Sistem Desteğindeki Değişim

Çalışma çağındaki nüfusun 65 yaş ve üzeri nüfusa oranını ifade eden ve yukarıda yıllara göre verisel bakımdan değerlendirilen potansiyel destek oranları nüfusa ilişkin potansiyel dengeleri ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Sistem desteğinde ise, çalışma çağındaki nüfus içerisinde yer alıp istihdam edilen ve sosyal güvenlik sistemine aktif olarak kayıtlı grup ile sistemde pasif olarak yer alan, sosyal güvenlik faydalarından yararlanan kişilerin birbirine oranı ele alınmaktadır. Sistem desteği, sosyal güvenlik sistemi için önem taşıyan aktüeryal dengelerin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Almanya’da sistem desteğinin yıllara göre değişimini ortaya koyan Grafik 14’e göre; 1960’ların başından 1970’lere kadar sistem desteği hızlı bir düşüş göstermiştir. 1962 yılında 6 olan sistem desteğinin 1972 yılında 4,2’ye düştüğü ve on yıl içerisinde % 30’luk bir azalış gösterdiği gözlenmektedir.

1970’ler sonrasında da hızla azalışını sürdüren sistem destek oranları 1982 yılında 3,5’e, 1992 yılında ise 2,7 seviyesine inmiştir. 1990’ların sonunda 2,1 seviyesinin biraz üzerinde olan bu oran 2000’lerin başından itibaren aktüeryal dengelerin korunmasını sağlamaktan giderek uzaklaşmıştır. Bu süreçte, potansiyel destek oranlarında yaşanan hızlı düşüşün de etkisi olup, bu etki ile 2012 yılında yaklaşık 2 seviyesinde olan sistem desteğinin bu tarihten sonra daha da azalması beklenmektedir.

Grafik 14: Almanya’da Sistem Destek Oranlarının Yıllara Göre Değişimi (1962-2012)

Kaynak: Demografie Portal, “Zunehmende Belastung der Beitragszahler in der gesetzlichen Rentenversicherung”, (Çevrimiçi): <https://www.demografieportal.de>, 7 Şubat 2016 verilerinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3.1.4.5. Sosyal Harcamaların Değişimi

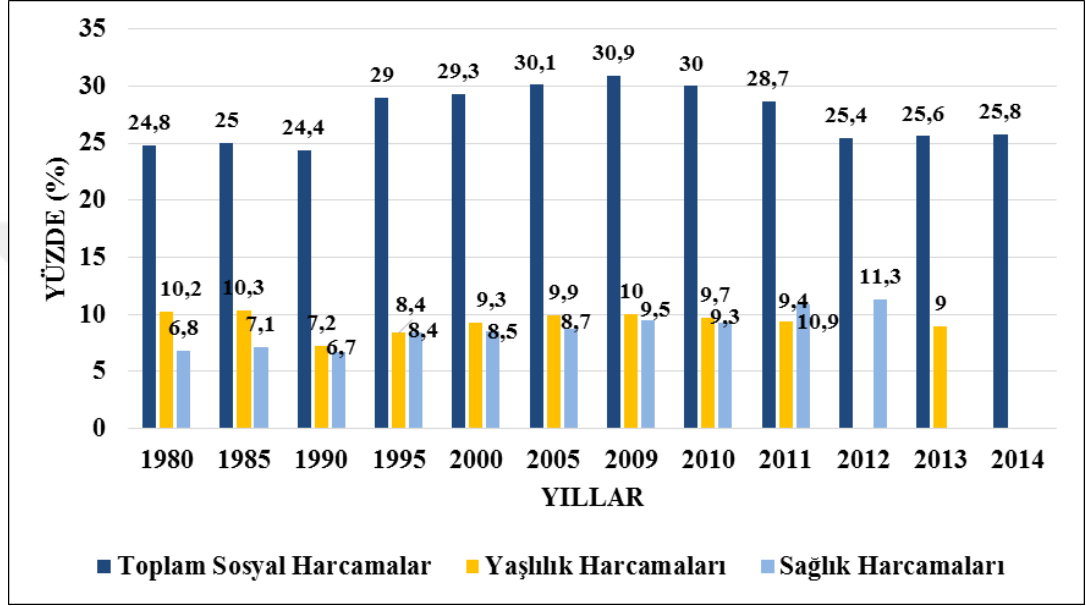
Almanya’da yaşlanan nüfusun etkisi ile sosyal harcamalar içerisinde yaşlılık (emeklilik) ve sağlık harcamalarının önemli bir yer tuttuğu gözlenmektedir.⁷⁰⁴ Bu kapsamda Almanya’da sosyal harcamaların GSYİH içerisindeki payı incelendiğinde Grafik 15’e göre; 1980 yılında sosyal harcamalar % 24,8’lik paya sahip olmakla beraber, bu oranın % 10,2’sini yaşlılık harcamaları, % 6,8’ini ise sağlık harcamaları oluşturmaktadır. Yaşlılık ve sağlık harcamaları bu süreçte toplam sosyal harcamaların yaklaşık % 70’ini içermektedir.

1980-1990 yılları arasında, iki Almanya birleşmeden önce, emeklilik harcamalarının toplam sosyal harcamaların % 40’ından fazlasını oluşturduğu görülürken, 1995 yılı ve sonrasında sosyal harcamalarda önemli bir artış oluşmuştur. Bu artışta Almanya Federal Cumhuriyeti ve Almanya Demokratik Cumhuriyeti’nin

⁷⁰⁴ Fanny Annemarie Kluge, “The Fiscal Impact of Population Aging in Germany”, **Public Finance Review**, 41(1), 2013, p.39.

birleşmesini takiben demografik değişimin hızlanması ile özellikle yaşlılık ve sağlık için yapılan harcamaların artışı önemli bir yer tutmaktadır.

Grafik 15: Almanya'da Sosyal Harcamaların GSYİH'ya Oranındaki Değişim (%) (1980-2014)

Kaynak: OECD, “Public and Private Social Expenditure in Percentage of GDP in 2009”, (Çevrimiçi): http://www.oecd.org/social/soc/social-expenditure-databases-socx.htm#socx_data, 1 Ocak 2016; DESTATIS, “Gesundheitsausgaben”, (Çevrimiçi): <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Gesundheit/Gesundheitsausgaben/Gesundheitsausgaben.html>, 19 Temmuz 2016; Francesca Ferré ve diğerleri, “Italy Health System Review”, (Ed. Anna Maresso), **Health System in Transition**, Vol. 16, No: 4, 2014, p.46.

Birleşme sonrası işsizlikteki artış nedeni ile erken emekliliğin teşvik edilmesi emeklilikte patlama yaratmış olup, yaşlılık harcamalarında önemli bir artışa neden olmuştur. Bu süreçte sağlık harcamalarındaki artış da en az emeklilik harcamalarındaki artış kadar dikkat çekmektedir. Almanya’da 2011 yılında toplam sosyal harcamaların GSYİH’ya oranı % 28,7 olup bu harcamalar içerisinde sağlık harcamaları % 10,9 ile en büyük paya sahiptir. Sağlık harcamalarını % 9,4’lük pay ile yaşlılık harcamaları takip etmektedir.

2014 yılı ve sonrası için yaşlılık ve sağlığa yapılan harcamalarla ilgili bir veri bulunmamasıyla birlikte, Almanya’da, ileriki yıllarda sosyal harcamalar içerisinde en yüksek payın yaşlılık harcamaları olması beklenmektedir. Almanya’da bebek

patlaması kuşağının yaklaşık olarak 2020-2025 yılları arasında emekli olması ile yaşlılık harcamalarının GSYİH içerisindeki payının yaklaşık % 11'e çıkması, 2050 yılında ise bu oranın yaklaşık olarak % 15'e yükselmesi beklenmektedir. Bu durum gerek gelecekte sosyal güvenlik sistemi içerisinde en önemli harcama kalemlerinin sağlık ve emeklilik olacağını göstermektedir.⁷⁰⁵

3.3.1.5. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları

Almanya'da demografik yapının değişimi ile 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun hızla artışı, yukarıda da açıklandığı üzere orta ve uzun dönem perspektifleri bakımından sosyal güvenlik sistemi üzerindeki baskıları her geçen gün arttırmaktadır. Bu bağlamda birinci basamak kamu emeklilik sisteminin cömert uygulamaları karşısında alternatif emeklilik uygulamalarının geliştirilmesi gerektiği ortaya konurken, 1990 yılından itibaren hem mevcut reformların gözden geçirilmesi, hem de yeni reformların yapılması yönündeki tartışmalar giderek hızlanmıştır. Bu bağlamda;

Almanya'da 1992-1995 döneminde gerçekleştirilen reform kapsamında; ilk olarak İki Almanya'nın 1990 yılında birleşmesi ile Doğu Almanya'daki emeklilik ve sağlık uygulamalarının Batı Almanya'ya nasıl yaklaştırılabileceği ele alınmıştır. Öte yandan aynı süreçte Batı Almanya'da emeklilik sisteminin durumunun giderek kötüleşmesinin nasıl çözümlenebileceği konusuna odaklanılmıştır.⁷⁰⁶ Bu doğrultuda 1992 yılında gerçekleştirilen reformun gerekçeleri;⁷⁰⁷

- 2000 yılı sonrası her katılımcıya düşecek emekli sayısının giderek artması,
- Emeklilik yaşının düşük olması,
- Ortalama yaşam süresinin giderek artması,
- İstihdam biçimlerinin giderek değişmesi,
- Doğurganlığın giderek düşmesi olarak sıralanmıştır.

⁷⁰⁵ Francesca Ferré ve diğerleri, "Italy Health System Review", (Ed. Anna Maresso), **Health System in Transition**, Vol. 16, No: 4, 2014, p.46.

⁷⁰⁶ Vogt ve Kluge, **a.g.e.**, p. 11.

⁷⁰⁷ Rürup, **a.g.e.**, p. 143.

Yukarıdaki gerekçelerle emeklilik ve sağlık alanlarında nesiller arası dayanışmayı destekleyici ve koruyucu politikaları ortaya koymak amaçlanmıştır. 1992 reformunun gerekçelerine binaen, emeklilik sistemine yönelik fonlu uygulamalara geçilmesi ilk etapta planlanmamıştır. Sadece mevcut dağıtım yöntemi içerisinde sistemin devamlılığını sağlamak için bazı değişiklikler üzerinde durulmuştur. Bu değişiklikler; ücretlerin net tutarını ve devlet bütçesinden yapılan transferleri arttırarak emeklilik yaşının ilerleyen dönemlerde erkekler ve kadınlar için 65'e yükseltilmesi, erken emekliliğin 63 yaş olarak belirlenmesi, emekli aylıklarının brüt ücret yerine net ücret üzerinden değerlendirilmesi, bu kapsamda erken emekliliği önlemek için istihdam üzerinden alınan vergilerin net ücret üzerinden belirlenmesi olarak sıralanmıştır.⁷⁰⁸

Emeklilik yaşının yıllık aktüeryal hesaplamalar üzerinden belirlenmesi Katkıya Dayalı Sanal Hesap Uygulamaları (Notional Defined Contribution-NDC) kapsamında değerlendirilse de, bu uygulama ihtiyati bir nitelik taşımakta ve değişen doğumda beklenen yaşam süreleri ile doğrudan ilişkili değildir. Tezin ilerleyen bölümlerinde, İtalya ile ilgili kısımda da açıklanacağı üzere, bu noktada Almanya'da uygulanan NDC uygulamaları İtalya ile farklılık göstermektedir.⁷⁰⁹

1992 reform çalışmaları kapsamında, bir diğer uygulama da "Kısmi Emeklilik" olmuştur. Kısmi emeklilik üçte bir, yarı yarıya ve üçte ikilik seviye olmak üzere üzere üç farklı şekilde planlanmıştır. Kısmi emeklilikte, sağlanan faydalar ve katkılar bu üç türden birisi ekseninde şekillenmiştir. Ancak kısmi emeklilik oldukça nadir olarak uygulanmıştır.⁷¹⁰ Bu durumun temel sebebi, yaşlı nüfustaki artış ile kısmi emekliliğin uzun vadede önemli bir getiri sağlamayacağı düşüncesidir. Ancak demografik değişimin etkisi ile ilk süreçte hangi öneri uygulanırsa uygulansın, ilgili reformların

⁷⁰⁸ A.e., p. 146; James C. Capretta, "Global Aging and the Sustainability of Public Pension Systems An Assessment of Reform Efforts of Twelve Developed Countries A Report of Aging Vulnerability Index Project", Center for Strategic & International Studies, 2007, p.18.

⁷⁰⁹ Axel H. Börsch-Supan, Christina B. Wilke, "The German Public Pension System: How It Will Become an NDC System Look-Alike", **Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes Pension Reform**, Ed.: Robert Holzmann, Edward Palmer, Washington, World Bank Publication, 2006, p.588.

⁷¹⁰ Axel Börsch-Supan, Reinhold Schnabel, "Social Security and Retirement in Germany", **Social Security and Retirement Around The World**, Ed.: Jonathan Gruber and David A. Wise, University of Chicago Press, USA, 1999, p. 154-155.

Alman sosyal güvenlik sisteminde özellikle emeklilik ile ilgili harcamaların dengelenmesi bakımından etkili olacağı ileri sürülmüştür. İlerleyen dönemlerde demografik değişimin hızla devam etmesi ise daha kapsamlı reformları gündeme getirmiştir. Bu süreçte, 1995 yılında Bakım Sigortası hayata geçirilmiştir.

1997 Blum Reformu ve 1999 reformu; 1992 yılında gerçekleştirilen reform çalışmalarında, Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sürecinin etkin bir şekilde değerlendirilmemesi sonucu ortaya konmuştur. Doğu Almanya'da ekonomik istikrarsızlıklara bağlı yatırımlardaki azalma karşısında, işgücünün fazlalığı ve beraberinde ortaya çıkan yapısal işsizlik ve işgücü verimliliğinde ücretlerdeki düşüşe bağlı azalan verimlilik devleti iki Almanya için ücretleri eşitlenmeye yönlendirmiştir. Bu süreçte devam eden işsizlik ve işsizliğe bağlı artan işsizlik sigortası harcamaları, erken emeklilik uygulamalarını gündeme getirmiştir.⁷¹¹ Böylece sosyal güvenlik sisteminde emeklilik harcamalardaki artış yeni bir mali baskı oluşturmuştur.⁷¹²

Demografik değişim ve birleşmenin etkisinin bir arada yaşanması ve emeklilik yaşının düşüklüğü ile erken emekliliğin gündeme gelmesi uzun vadede (2035 yılında) emeklilik ile ilgili harcamaların GSYİH'nın % 19'una ulaşması anlamını taşımaktadır.⁷¹³ Bu bağlamda öncelikle emeklilik ile ilgili hesaplamalarda katkı esaslı olmayan uygulamalarda sınırlamaya gidilmesi ve sağlanacak faydalarda yeniden değerlendirme oranının 30 yıl içerisinde % 70'ten % 67'ye düşürülmesi hedeflenmiştir. Ayrıca emeklilik fonları kapsamında, yüksek tüketim vergileri ile federal bütçeden daha fazla transfer sağlanması üzerinde de durulmuştur. 1997 yılında ileri sürülen reform önerileri Muhafazakâr-Liberal hükümet koalisyonunda ortaya konmuştur. 1998 yılında seçim sonrası Sosyal Demokrat ve Yeşil Hükümet (Green Government) bu önerileri uygulamamıştır.⁷¹⁴ 1999 reformu ile dağıtım esaslı sistemin yanında fon esaslı sistem uygulanmamış, "Emeklilik Reform Yasası" askıya alınmış, faydalara ilişkin göstergelerin net ücretler yerine enflasyona, fiyatlara göre düzenlenmesi

⁷¹¹ Stanford G. Ross, "Doctrine and Practice in Social Security Pension Reforms", ISSA, 2000, p.17.

⁷¹² Rürup, **a.g.e.**, p. 147-148.

⁷¹³ Klaus-Jürgen Gern, "Recent Developments in Old Age Pension Systems", **Social Security Pension Reform in Europe**, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, US, University of Chicago Press, 2014, p.457.

⁷¹⁴ Birgit Mattil, **Pension Systems Sustainability and Distributional Effects in Germany and the United Kingdom**, Germany, Physica-Verlag, 2006, p. 220-221.

kararlaştırılmıştır.⁷¹⁵ 1999 reformu kapsamında kendi hesabına tek kişi olarak çalışan kişilerin sisteme katılımının teşviki ile sosyal güvenlik sistemine sağlanan katkılarının arttırılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu süreçte sistemin artan harcamaları nedeni ile (yeni) vergiler üzerinden sisteme aktarma yapılması amaçlanmıştır. Bu uygulama da “Yeşil Vergi (Green Tax)” adı altında yeni bir vergi sistemi ile gerçekleştirilmiştir.⁷¹⁶ Ancak sosyal güvenlik sisteminin giderek artan finansal yükü karşısında enerji tktimine ilişkin vergilendirmenin artması verimliliği negatif yönde etkileyeceği gibi, evre yoğun üretim yapan endüstriler arasındaki yarışı da azaltacaktır. Böylelikle enerjinin daha maliyetli hale getirilmesi ile evre odaklı vergilendirme sistemlerinin demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sistemindeki sorunları zmede başarılı bir aktör olamadığı da görülmüştür. nk artan maliyet istihdam üzerinde negatif etki oluşturmaktadır.⁷¹⁷ 1999 reformu ve öncesinde ileri sürülen önerilerin aktif anlamda uygulanmaması ve(ya) askıya alınması demografik değişime bağlı sosyal güvenlik odaklı (ilk) reformlarla istenilen başarının elde edilemediğini göstermektedir.

2001-2002 reformu kapsamında; vergi destekli özel emeklilik uygulamaları geliştirilmiş, böylelikle kamu emekliliğinden sağlanan faydalardaki azalışın önlenmesi hedeflenmiştir.⁷¹⁸ 2001 yılında, alışma Bakanı Walter Riester tarafından yapılan düzenlemeler kapsamında, ek emeklilik uygulamaları gündemdeki yerini almıştır. Özel yatırımlara dayanan devlet destekli ek emeklilik uygulaması “Riester Emekliliği” olarak adlandırılmıştır. Ayrıca bu reform kapsamında işyeri emeklilik uygulamaları ile çalışanlara gelirlerinin bir kısmını emekli aylığına çevirme hakkı da tanınmıştır.⁷¹⁹

1 Ocak 2002 sonrası hız kazanan Riester emekliliği kapsamında hayata geçmiş olan çok basamaklı emeklilik ile özellikle dar gelirli kişilerin emeklilik dönemlerinde elde edecekleri aylıkların seviyesini ve harcanabilir geliri yükselmek hedeflenmiştir.⁷²⁰ Sistemde evli, düşük ve tek gelirli ve iki ve(ya) daha fazla çocuklu

⁷¹⁵ Galasso, **a.g.e.**, p. 23.

⁷¹⁶ Rrup, **a.g.e.**, p. 150-151.

⁷¹⁷ Horst Siebert, “Introduction: A European Perspective”, **Social Security Pension Reform in Europe**, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, US, University of Chicago Press, 2014, p.3.

⁷¹⁸ Tetsuo Fukawa, “Sustainable Structure of the Japanese Public Pension System Viewed From A Germany-Japan Comparison”, **The Japanese journal of Social Security Policy**, Vol.6, No.1, ty., p.136.

⁷¹⁹ **A.e.**, p.143.

⁷²⁰ zmert Koçer, **a.g.e.**, s.15.

aileler için sağlanan faydaların oranının, bekâr, yüksek ve(ya) düşük gelirli ve çocuksuz ya da tek çokcuklu ailelere göre daha yüksek olduğu ve böylece harcanabilir gelirin arttırılmaya çalışıldığı görülmektedir.⁷²¹ Genel olarak Riester Reformu'nun üç temel amacı bulunmaktadır;⁷²²

- Birinci amaç; sürdürülebilir katkı oranlarını sağlamaktır. Bunun için sistem katkı oranlarındaki artışı sabit hale getirmek, ücret dışı işçilik maliyetlerindeki artışı sınırlandırmak ve nesiller arası dayanışmayı sağlamak gerekmektedir.
- İkinci amaç; emekli aylıklarının seviyesinde uzun dönem sabitlik sağlamaktır. Bunun için emekli aylıklarında kademeli bir azalışın (Ortalama net kazancın yüzde 75'i seviyesinde olan emekli aylıklarının 2030 yılına kadar yüzde 67-68 seviyesinde kalmasını sağlamak hedeflenmiştir) nasıl belirleneceği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda yeni Riester uygulamaları bakımından emekli aylıklarının hesaplanmasında yeni fonlu ek özel emeklilik uygulamalarına istihdam temelli ya da bireysel düzenlemeler kapsamında yatırılan payın toplam ücretin yüzde 4'ü seviyesinde olması planlanmıştır. Böylece demografik değişime bağlı azalan yeniden değerlendirme oranı karşısında emekli aylıklarının seviyesindeki azalışı önlemek için mesleki ve bireysel Riester Emeklilik uygulamaları devreye sokulmuştur.⁷²³ Bu durumda 1940-1960 yılları arasında doğanlar için emekli aylıklarının seviyesinde Riester Emeklilik payının yaklaşık % 4-10 arasında rol oynaması beklenirken, 1970 yılında doğanlar için Riester emeklilik payının yaklaşık % 20 olması, 1985 yılında doğanlar için ise aynı oranın % 35'i aşması beklenmektedir. Birinci basamak emeklilik uygulamaları kapsamında dağıtım esaslı sistem baskın olsa da, demografik değişim ile değişime uğrayacak yeniden değerlendirme oranları ile kişilerin elde edecekleri emekli aylıklarının miktarındaki azalma Riester emeklilik uygulamalarını yaygınlaştıracaktır.⁷²⁴

⁷²¹ Axel H. Börsch-Supan, Christina B. Wilke, **The German Public Pension System: How It Will Become an NDC System Look-Alike**, a.g.e., p. 596.

⁷²² Axel H. Börsch-Supan, Christina B. Wilke, "Reforming The German Public Pension System", **AEA Meetings, Boston, January 6, 2006**, 2006, p.8.

⁷²³ Mattil, a.g.e., p.105.

⁷²⁴ A.e., p.22-23.

- Üçüncü amaç; ek emekliliği ve ek emeklilikten elde edilecek kazancı yaygınlaştırmaktır. Bunun için vergi ertelemeleri, vergi indirimleri ve bireysel ve mesleki emeklilik uygulamalarında direkt yardımlar gündeme getirilmiştir.

2001 yılında, birinci basamak emeklilik uygulamaları kapsamında, net ücretin % 70'i olarak ödenen emekli aylıklarının net ücretin % 67'sine düşürüldüğü gözlenirken, Riester uygulamaları ile sosyal güvenlik sisteminde emekli aylıklarından sağlanan faydaların seviyesi yaklaşık olarak net ücretin % 75'ine yükselmiştir.⁷²⁵

2004-2005 reformu ile; sosyal sigorta uygulamalarında katkı oranlarını sabit tutarak emekli aylığı seviyelerinde denge ve sürdürülebilirlik sağlanması amaçlanmıştır. Ancak 2003 yılında ekonominin gösterdiği zayıf performans ve beraberinde yüksek işsizlik oranları 2001 yılındaki reform sürecinden daha farklı bir durumu meydana getirmiştir.⁷²⁶ Bu koşullar altında emeklilik sistemi kısa süreli bir kriz içerisine girmiş ve acil reform uygulamalarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda 2004 tarihli Yaşlılık Sigortasının Sürdürülebilirliği Yasası (Rentenversicherungs-Nachhaltigkeitsgesetz) ile belirlenmiş faydaların kazançlardaki artış, ekonomik şartlar ve sistem bağımlılık oranlarına göre yeniden düzenlenmesi neticesinde Mart 2004'te dağıtım esaslı sistemden NDC sistemine geçiş esas alınmıştır.⁷²⁷

Böylelikle “Sürdürülebilirlik Faktörü” ekseninde yaş, bağımlılık oranları ve sisteme katkının da dikkate alındığı demografik değişimi odak alan bir emekli aylığı hesaplamasına gidilmiştir.⁷²⁸ Bu hesaplamada yalnızca doğumda beklenen yaşam

⁷²⁵ Siebert, **a.g.e.**, p.4; Newhouse, **a.g.e.**, p.5.

⁷²⁶ European Commission, **Pensions Schemes and Projection Models in EU-25 Member States** Belgium, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs Publications, 2007, p.98; Börsch-Supan ve Wilke, **Reforming The German Public Pension System, a.g.e.**, p.25.

⁷²⁷ “Sanal Hesaplar Emeklilik Sistemi sabit katkı oranını kullanan ve fonlu belirlenmiş katkı emeklilik sisteminin bazı elementlerini bünyesinde bulunduran, finansmanını PAYG esaslarına göre yapan emeklilik sistemidir. Sanal Hesaplar Emeklilik Sisteminde emeklilik aylığının büyüklüğü katkı ve yatırımın getirisinin büyüklüğüne bağlı olmaktadır. Sanal Hesaplar Emeklilik Sisteminde katkılar kişisel hesaplarda tutulmakta ve bu varlıklar kanunlar tarafından belirlenen faizlerle güncellenmektedir. Bu hesaplardaki sermaye tamamen sanaldır. Aktif üyelerin katkıları sistemdeki emeklilerin giderlerinin finansmanında kullanılmaktadır. Emeklilik zamanı geldiğinde kişilerin katkılarının bugünkü değeri hayat beklentisini içeren annüite faktörüne bölünerek emekli aylığı bulunmaktadır” Bkz.: Umut Göçmez, “Sanal Hesaplar Emeklilik Sistemi ve SSK Uygulaması”, (Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sosyal Sigorta Uzmanlık Yeterlik Tezi), Ankara, 2005, p.5.

⁷²⁸ **A.e.**, p.5.

süreleri dikkate alınmamış, doğumlar ve göçlerin etkinliği de hesaba katılmıştır. Buna göre doğumlar azalır, göçlerden de etkin sonuçlar sağlanamazsa işgücüne katılım düşecek, böylelikle aktif sigortalıların sayısındaki azalışa paralel olarak sistem destek oranları giderek azalacaktır. Reform kapsamında “Sanal Hesaplar” uygulaması ile dağıtım esaslı belirlenmiş faydadan belirlenmiş katkı esasına geçiş hedeflenmiştir. Bu durumda emekli aylıklarının hesaplanmasında tüm yaşam dönemindeki kazançların dikkate alınması, sürdürülebilirliğin sağlanmasında demografik ve makroekonomik göstergelerin bir arada değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak nüfusun beklenenden daha hızlı artışı ve buna bağlı değişen aktüeryal koşullar bu reformun dönüşüme nasıl bir katkı sağlayacağı sorusunu da gündeme getirmiştir.⁷²⁹

Bu durumda bazı ek uygulamalara gidilmiştir. Örneğin; hükümet, artan yaşam süreleri karşısında öncelikle emeklilik yaşını yükseltici bir takım tedbirler almıştır. Böylelikle erkeklerde 63 olan emeklilik yaşınının 2000 yılından başlayarak kademeli olarak 65’e çıkarılması hedeflenmiştir. Aynı düzenleme kadınlar için de gerçekleştirilmiş olup, kadınlarda mevcut emeklilik yaşı olan 60 yaşın 2000 yılından başlayarak 2006 yılına kadar kademeli bir şekilde 65’e çıkarılması hedeflenmiştir.⁷³⁰

2004 yılında henüz uygulanmaya başlamamış olan bu düzenlemeler Kasım 2006 tarihinde Angela Merkel hükümeti ile yürürlüğe girmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında Schröder Hükümeti de sağlanan faydalardaki yıllık artışı iptal etmiş, emeklilik sigortası kapsamında katkı oranını % 19,5 olarak belirlemiştir. Ayrıca 2011 yılından itibaren 65 olarak belirlenen emeklilik yaşının 2035 yılına kadar genel olarak 67’ye çıkarılması planlanmıştır.⁷³¹ Böylelikle 2004-2005 reformu ile hem mevcut döneme ait, hem de önceki yıllarda uygulanan değişimlerin parametrik ve yapısal reformlarla bir arada değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

2007 reformu ile; emeklilik yaşının 2012 yılından itibaren 2029 yılına kadar kademeli olarak 67’ye çıkarılması kararlaştırılmıştır.⁷³² Kadınlar için de aynı süreçte kademeli olarak yükseltilmesi planlanan emeklilik yaşı 65 olarak belirlenmiştir. Bu

⁷²⁹ Penner, **a.g.e.**, p.97.

⁷³⁰ Sailer, **a.g.e.**, p.24.

⁷³¹ Capretta, **a.g.e.**, p. 19-20.

⁷³² Newhouse, **a.g.e.**, p.5.

durumda emeklilik yaşının; 1947 yılı öncesinde doğanlar için 65, 1947-1963 yılları arasında doğanlar için kademeli olarak 67, 1964 yılı sonrasında doğanlar için ise doğrudan 67 olarak belirlenmesine karar verilmiştir.⁷³³

2013 yılında gerçekleştirilen reform çalışmaları ile; Emekli sayısının her yıl ortalama 200 bin kişi artacak olması neticesinde 65 yaşında emekliliğin bir süre sonra sosyal güvenlik sistemi üzerinde baskı oluşturacağı düşüncesi ilk kez vurgulanmıştır. Böylece 2007 reform çalışmaları kapsamında emeklilik yaşının neden 67'ye çıkarılması gerektiği konusu Ocak 2012 yapılan değerlendirmeler ile objektif bir nitelik kazanmıştır. Farklı nüfus gruplarının emeklilik sistemi kapsamına alınabilmesi için gerçekleştirilen uygulamalar da (çocuk yetiştiren ev hanımlarının sigortalılığı) bu etkiye eklendiğinde, emeklilik yaşının 67'ye çıkarılmasının gereklilik taşıdığı bir kez daha görülmüştür.⁷³⁴

Almanya demografik değişimle yaşanan nüfusu ve yaşlılık sigortası kapsamındaki finansman uygulamaları bakımından değerlendirildiğinde; zorunlu emeklilik sistemi başta olmak üzere, mesleki emeklilik ve özel emeklilik uygulamalarının nüfustaki değişimlere bağlı bir takım risklerle karşı karşıya olduğu gözlenmektedir. Bu bağlamda Almanya'da zorunlu emeklilikte uygulanan dağıtım yönteminin demografik değişim nedeni ile aktüeryal dengesizlikler oluşturarak sistemde daralmalar meydana getirdiği görülmektedir. Mesleki emeklilik sisteminin ise ekonomide yaşanan gerilemeler ve verimlilikteki azalma ile arzulanan seviyede başarı sağlayamayacağı düşünülmektedir. Sistemin bir diğer ayağı olan özel emeklilik uygulamalarının ise para politikalarındaki istikrarsızlıklardan uzun süre etkilenmesinin orta ve uzun vadede risk oluşturacağı düşünülmektedir.⁷³⁵

Yakın dönemde yapılmış reformlar ile bir yandan uzun dönemde sağlanan faydalardaki azalmanın önüne geçilerek gelecek nesiller üzerinde yaşanan nüfusun oluşturduğu/oluşturacağı baskıları azaltmak hedeflenirken, diğer yandan da çok basamaklı uygulamalara olan güvenin telkin edilmesi amaçlanmaktadır. Buna karşın yaşlılık sigortası için katkı oranları ve emekli aylığı miktarları sistemin

⁷³³ Özmert Koçer, **a.g.e.**, s. 58; Bonin, **a.g.e.**, p.13.

⁷³⁴ Newhouse, **a.g.e.**, p.6.

⁷³⁵ Sailer, **a.g.e.**, p.24.

sürdürülebilirliği ilkesi doğrultusunda 2030 yılına kadar belirli düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda yaşlılık sigortası primleri günümüzde % 18,9 olmakla beraber, bu oranda 2020 yılına kadar % 20'yi geçmeyen bir artış hedeflenmekte, 2020 yılı sonrasında bu oranın % 20'ye yükselmesi beklenmekte, 2030 yılında ise yaşlılık sigortası primlerinin % 22'ye ulaşacağı düşünülmektedir.⁷³⁶ Zorunlu emeklilik ile prim oranlarındaki bu artışın (özellikle gelecek nesiller perspektifinde) sisteme olan güveni azalttığı görülse de hem yüksek oranlarda ve devamlı prim oranı artışını önlemek için, hem de 2020 yılına kadar vergilendirme öncesi emekli aylığı seviyesinin ortalama kazancın % 46'sının altına düşmesini önlemek için bu düzenlemeleri yapmak gereklilik taşımaktadır.

Almanya için önemli olan; yeni reform uygulamalarından öte, mevcut çalışmaları yapısal ve(ya) parametrik düzenleme ayrımı yapmadan yeniden değerlendirmektir. Ayrıca önceki yıllarda uygulanan reformların sosyal güvenlik sistemlerini bugün getirdiği noktayı doğru analiz etmek, nesiller arası olduğu kadar nesil içi adaleti de gözetmek Almanya için önem taşımaktadır. Aksi takdirde gerçekleştirilen reformlar sadece belirli dönemler için aktüeryal denge amacı güden, birbirini peşi sıra izleyen, döngüsel bir hale dönüşmüş; yaş ile ilgili düzenlemelerden oluşan, yeniden değerlendirme ve prim oranları ile ilgili değişiklikleri kapsayan ve özel emeklilik uygulamalarının aynı hızda ilerlemesini sağlamaktan öte olmayan bir dizi önlemden öte olamayacaktır.⁷³⁷

3.3.2. Çin' de Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü

3.3.2.1. Çin'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı

Çin'in kırsal nüfusunun fazlalığı ve kırsal hayatta en önemli sosyal koruma aktörünün aile olması Çin'de ilk sosyal güvenlik uygulamalarının geleneksel yöntemlere dayanmasına sebep olmuştur.

⁷³⁶ Federal Ministry for Economic Affairs and Energy, "National Reform Programme 2015", 2015, p.18.

⁷³⁷ Mersmann, a.g.e., p. 98; Gern, a.g.e., p.458.

Çin’de sosyal politikaların geçmişi Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşu sonrası Mao Dönemi’ne denk gelmekle beraber, 1948 yılında Çin Komünist Partisi ilk kez istihdam-çalışma temelli sigorta uygulamalarını Mançurya’da komünist güçlerin kontrolü altında hayata geçirmiştir. Bu bağlamda Çin’de 1948 yılına kadar sosyal güvenlik modern uygulamalara rastlanmamaktadır. Kuomintang’ın 1950 yılında geri çekilmesinin ardından, Komünist hükümet Ekim 1950’de çalışmaya dayalı sigorta uygulamalarını ulusal düzeyde ilan etmiştir. Böylelikle sosyal güvenlik sosyal sigortaya dayalı uygulamalar; hastalık, engellilik, yaşlılık, analık sigorta kolları şeklinde hayata geçirilmiştir. Çalışmaya dayalı sigorta; 100’den fazla kişinin çalıştığı iş yerlerini, madenleri, devletteki çalışmaları ve özel fabrikaları kapsamıştır. Çalışmaya dayalı sigortacılık uygulamalarında sigorta katkılarının tamamını işveren ödenmekte olup, katkı miktarı ücretin % 30’u büyüklüğündedir ve fona yapılmaktadır. Fon şirket ve sendikalarca idare edilmektedir.⁷³⁸

1949-1979 yılları arasında refahın sağlanması kapsamında sosyal güvenlik uygulamalarının “Çalışma Birimi”⁷³⁹ (Danwei-Working Unit)’ne dayandığı bilinirken, 1951 yılında “Kamu İktisadi Teşebbüslerinde (KİT)-State Owned Enterprises (SOE)” çalışanlar için ilk sosyal sigorta uygulamaları geliştirilmiştir.⁷⁴⁰ 1956 yılında yenilenmiş uygulamalarla sigortanın üye sayısı 45 milyona yükselmiştir. İzleyen dönemde Çin’deki politik karışıklıklar ve Kültürel Devrim ile parti ve sendikaların gücü azalmıştır. Çin bu dönemde bir üçüncü dünya ülkesi olarak nitelendirildiğinden ulusal bütçeden ayrılan pay ve herkesi kapsayan bir sigorta sisteminin kurulması olanaksız görülmüştür.⁷⁴¹

⁷³⁸ Christian Aspalter, “Welfare State Systems in Japan and China: Past Changes and Future Challenges”, ty., p.5.

⁷³⁹ Hükümet Kuruluşları, Askeri Kuruluşlar vb.’ni içeren Çalışma Birimleri (Danweiler) Çin’de serbest piyasa ekonomisine geçmeden önce uygulanmış; sosyalist sistem kapsamında çalışanlara emeklilik, sağlık, eğitim vb. alanlarda hizmet sunan birimler olarak ifade edilmektedir. Bkz.: Uluğ Kuzuoğlu, “Çin’de Sosyal Politikalar”, (Çevrimiçi): http://www.spf.boun.edu.tr/content_files/pdf/Cin-SosyalPolitika.pdf, 7 Eylül 2016.

⁷⁴⁰ Pauli Kettunen, Stein Kuhnle, Yuan Ren, “The Development and Diffusion of Welfare Systems and Policies in Nordic Countries and China”, **Reshaping welfare institutions in China and the Nordic countries**, Ed.: Pauli Kettunen, Stein Kuhnle and Yuan Ren, Helsinki, NordWel Studies in Historical Welfare State Research, 2014, p.25.

⁷⁴¹ Aspalter, **a.g.e.**, p.7.

Çin'in dual (ikili) sosyal yapısı (kent-kır, zengin-fakir) sebebi ile ilk sosyal güvenlik uygulanmalarının sosyal sigortalar boyutu ile öncelikle kentsel alanlardaki kamu çalışanlarını kapsadığı görülmektedir. Kırsal alanlardaki nüfusun uzun süre sosyal sigorta uygulamaları dışında kalmasının temel sebebi mali desentralizasyon uygulamaları olup bir diğer sebep, kırsal alanlarda “Hukou (household registration system)” uygulamalarının ön plana çıkması olmuştur.⁷⁴²

1978 yılında devletin sigorta uygulamalarını eyalet seviyesine taşıması ile kapasite ve kapsam genişlemesi sağlanmış, 1980'lerin ilk yıllarında devlet emeklilik ve diğer sosyal güvenlik uygulamalarında yönetimi elinde bulundurmıştır.⁷⁴³

1980 sonrası merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş, kapsam ve kapasite genişletilmesi bakımından sosyal güvenlik sisteminin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu süreçte Çalışma Birimi'nin etkinliği azalmakla birlikte, öncelikle kentte kamu sektörü çalışanlarına yönelik sosyal güvenlik uygulamalarının kapsamı genişletilmiştir. Ardından 1985 yılında Yedinci Beş Yıllık Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Planı ile yeni sosyal sigorta uygulamalarının tüm işçiler, devlette çalışanlar, devlet temelli kooperatif temelli kuruluşlarda çalışanlar bakımından geliştirilmesi esas alınmıştır. Ekonomik koşullardan kaynaklanan nedenlerle devlet temelli kuruluşlarda çalışanların işsizliği karşısında 1986 yılında ilk kez işsizlik sigortası oluşturmuştur. Böylece Çin'de emeklilik, tıbbî-sağlık ve işsizlik sigortalarındaki dönüşümler ile sosyal sigorta uygulamalarının kapsamı genişletilmiştir.⁷⁴⁴

Çin'de sosyal güvenlik nesiller arası dayanışmayı sağlamak bakımından 1980 yılı sonrasında da dağıtım esaslı finansman yöntemi uygulanmış olup, bu yöntemin uygulanmasının temel sebebi nüfusun genç ve dinamik bir yapıya sahip olması ve hükümetin sistemi desteklemesidir. Buna karşın Çin'in 1980'lerle beraber geçiş ekonomisi niteliğine sahip olması, bu sürece kadar emekli aylıklarının KİT'ler

⁷⁴² Zhang Yun, “China’s Social Security: Development and Prospects-Based on Research Methods of Social Systems”, **Internatonal Journal of Business and Social Science**, Volume:5, No:7(1), 2014, p.111; Wang Dewen, “Can Social Security Boost Domestic Consumption in the People’s Rebulic of China?”, Asian Development Bank Institute, 2010, p.3-5.

⁷⁴³ Aspalter, **a.g.e.**, p.7.

⁷⁴⁴ **A.e.**, p.6.

tarafından karşılanması KİT'ler üzerindeki emeklilik harcamalarının yükünü hızla arttırmıştır.⁷⁴⁵

Çin'de 1990'ların sonundaki ekonomik dönüşüm, işgücü piyasalarının daha dinamik bir hale gelmesi ve KİT'lerin yeniden yapılandırılması daha sistemli ve kapsamlı sosyal sigorta uygulamalarına olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Böylelikle Kamu Konseyi (State Council) tüm kamu çalışanlarını kapsama alan yeni bir sosyal sigorta planı oluşturmuştur. Bu kapsamda 1995 yılında sağlık sigortası ve temel tıbbî sigortalar (önceki dönemlere göre daha kapsamlı bir şekilde) uygulamaya konmuş, sağlık sigortası 1998 yılı ve sonrasında kentte çalışanların tamamını kapsamına almıştır. Buna karşın tipik iş ilişkisi içerisinde olmayan çalışanların bağımlılarının ve kendi hesabına çalışanların sigortalılık durumuna ilişkin bir düzenlemenin olmaması önemli bir tartışma konusu haline dönüşmüştür.⁷⁴⁶

Günümüzde Çin'de hükümet fonları vasıtası ile bireysel katkılarından oluşan, merkezi ve yerel hükümet ve yatırımlar kapsamında işleyen bir sosyal koruma sistemi bulunmaktadır. Bu bağlamda güncel sosyal güvenlik uygulamaları; sosyal sigorta, sosyal yardım, aile ile ilgili hizmetler ve sosyal refah uygulamalarından oluşmaktadır. Bu bileşenler uzun bir sürecin ürünü olarak değişim göstermiş olup, kırsal ve kentsel alanlar ve farklı nüfus grupları için dönüşümler halen hızlı bir şekilde devam etmektedir.⁷⁴⁷

2003 yılında kırsal alanlarda tıbbî uygulamalar, 2005 yılında ise kentsel alanlarda çalışanlar için emeklilik planları bu dönüşümlerden bazılarıdır. Sosyal sigortaların kapsamının halen istenilen seviyede olmaması nedeni ile 2009 yılında hem istihdama, hem de isteğe bağlı sigortalılık bağlamında kendi hesabına çalışanları, aile üyelerini ve göçmenleri (kendi hesabına çalışan ve başka bir işverene bağlı ücretliler) kapsayıcı düzenlemelere başvurulmuştur.⁷⁴⁸ Bu sürede temelleri 1980'lerin sonunda atılmaya başlayan kırsal alanda çalışanlara yönelik emeklilik uygulamalarının da

⁷⁴⁵ A.e., p.6.

⁷⁴⁶ John Giles, Dewen Wang, Albert Park, "Expanding Social Insurance Coverage in Urban China", Policy Research Working Paper, The World Bank Development Research Group, 2013, p.4-5.

⁷⁴⁷ Dewen, **Can Social Security Boost Domestic Consumption in the People's Republic of China? a.g.e.**, p.4.

⁷⁴⁸ Giles v.d., **a.g.e.**, p. 4-5.

yeniden değerlendirilmesi ile sosyal güvenlik sisteminde önemli bir yol katedilmiştir.⁷⁴⁹

Çin’de 2010 yılında ilk karşılaştırmalı sosyal sigortalar kanununun yürürlüğe girmesi ile sosyal güvenlik alanındaki düzenlemeler kurumsal hale getirilmiştir.⁷⁵⁰ Bu bağlamda minimum gelir desteğinin yanı sıra; işsizlik, iş kazası, analık, katkıya dayalı emeklilik sigortası, tıbbî sigorta (Genel Sağlık Sigortası) uygulamaları sosyal güvenliğin sağlanmasında beş önemli sigorta kolu olarak tanımlanmaktadır.⁷⁵¹ Ayrıca aile yardımları kapsamında gelir testi esaslı, vergilere dayalı minimum yardım garanti eden, aile politikalarına uyanların faydalandığı kırsal-kentsel nüfusa uygulanan, bir kerelik ya da düzenli yardımlar da bulunmaktadır.⁷⁵² Yukarıda sıralanan temel sigorta kollarına ilişkin sigortalı ve işverenlerin ödediği toplam katkı oranı yaklaşık % 40-46 civarındadır.⁷⁵³ (Daha fazla bilgi için Bkz. Ekler-Ek-II)

Çin’de sosyal güvenlik sisteminin yapılandırılması aşamasında yaşanan en önemli sorun, ödenmesi gereken resmi katkılar ile ödenen katkıların farklı değer oluşturmasıdır. Öyle ki ödenen katkıların miktarı ödenmesi gereken miktarın yaklaşık 4-5 kat altındadır. Bunda yolsuzluk, rüşvet, kayıtdışılık (primlerin yüksek olmasından kaynaklı) vb. durumlar etkilidir. Bu olumsuzlukların istatistiklere tam olarak yansımaması ise halk arasında sosyal güvenlik sistemine olan güvenin azalmasına neden olmaktadır.⁷⁵⁴ Bu olumsuz tabloya karşın Çin’in dual yapısından giderek uzaklaşmaya başlaması ve küresel sosyal güvenlik uygulamalarını değerlendirerek sosyal güvende hızlı bir dönüşüm yaşaması da önemli bir gelişme olarak nitelendirilmektedir.

⁷⁴⁹ Eggleston, “a.g.e., p. 18.

⁷⁵⁰ Kettunen v.d., a.g.e., p.26.

⁷⁵¹ Qiulin Chen, Karen Eggleston, Ling Li, “Demographic change, intergenerational transfers, and the challenges for social protection systems in the People’s Republic of China”, **Aging, Economic Growth and Old-Age Security in Asia**, Ed.: Donghyun Park, Sang-Hyop Lee, Andrew Mason, Edward UK Elgar Publishing-Asia Development Bank, 2012, p. 167.

⁷⁵² ISSA, “Social Security Programs Throughout the World: Asia, and the Pasific, 2012”, 2012, p.59.

⁷⁵³ Zhen Li, “Basic old-age insurance in China: Challenges and Countermeasures”, ty., p.11.

⁷⁵⁴ Vlad ve Mădălina, a.g.e., p.18-19.

3.3.2.2. Çin’de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği

3.3.2.2.1. Çin’de Yaşlılık Sigortası Uygulamaları

Tarihsel süreçlerde yaşlı nüfusun geleneksel yöntemlerle (aile tarafından) korunması, Çin’de modern sosyal güvenlik sisteminin kurulması sürecinde yaşanan gecikmenin en önemli sebeplerinden birisidir.

1951 yılında, yeni Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşu sonrası ulusal kamu sigorta düzenlemeleri KİT çalışanları için gerçekleştirilmiş olup, sosyal güvenlik sisteminin temelini oluşturan yaşlılık sigortası uygulamalarının ilk örnekleri de KİT’lerde çalışanlar için ortaya konmuştur.⁷⁵⁵ Uygulamaya göre, her KİT kendi çalışanın sosyal sigorta ödemelerini karşılamakla mükellef tutulmuştur.⁷⁵⁶ Sisteme yapılan katkıların toplanması Tüm-Çin İşçi Sendikaları Federasyonu’nun (All-China Federation of Trade Unions) şemsiyesi altında, her KİT’in işçi sendikası yönetiminde gerçekleştirilmiştir.⁷⁵⁷ 1958 yılında kamu çalışanlarının emekliliğine yönelik geçici düzenlemeler sosyal güvenlik sistemine ilişkin ilk düzenlemeler olarak kabul edilmektedir. Bu düzenlemelerle kentsel alanlarda yaşayan çalışanlar için emeklilikte gelir, tıbbî bakım ve sosyal refah konularına odaklanılmıştır.⁷⁵⁸

Çin’de 1966-1976 yılları arasında Kültür Devrimi’nin etkisi ile; feodalite’den kalan kültürün, kurum ve değerlerin sarsılarak, burjuva etkisinin olmadığı, Konfüçyüs öğretisinin ve Batı’daki yüksek kültürün reddedildiği, eski düşünceler, alışkanlıklar, fikir akımları ve değerlerin terkedilmeye çalışıldığı dönüşüm, sosyal güvenlik sisteminin krize girmesine sebep olmuştur.⁷⁵⁹ Bu süreçte her bir KİT sayıları giderek

⁷⁵⁵ Schmidt, a.g.e., p. 27.

⁷⁵⁶ Tao Liu, “Pension Reform in China”, *Journal of Aging & Social Policy*, Vol. 28, No:1, 2016, p.16.

⁷⁵⁷ S-J Shi, K-H Mok, “Pension privatisation in Greater China: Institutional Patterns and Policy Outcomes”, *International Journal Of Social Welfare*, Vol. 21, 2012, p.34.

⁷⁵⁸ Çin’de modern sosyal güvenlik uygulamaları öncesi sosyal korumanın sağlanmasında en önemli kaynak aile olmuştur. Aile önceleri yazılı kurallardan olmaksızın sosyal güvenlik fonksiyonunu sağlama görevini üstlenirken, 1981 yılında Aile Desteği Kanunu (Family Support Law of) ile kırsal alanlarda genç kuşaklara ailelerinin sosyal güvenliğini sağlama zorunluluğu getirilmiştir. Bkz.: Haico Ebbers, Rudolf Hagendijk, Harry Smorenberg, “China’s Pension System”, Positioning Paper, ty., p. 5.

⁷⁵⁹ Kerem Gökten, “Çin Ekonomisi’nde Dönüşüm ve Kapitalist Dünya Sistemine Eklemlenme Süreci (1978...)”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE), Ankara, 2009, s.167; Hasan Bilgin, “Stratejik Açından Çin’in Dünü ve Bugünü”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü), İzmir, 2008, s.26.

artan emekliler için sağlanacak faydaları kendi gelirinden (ağırlıklı sermayesinden) ödemeye başladığı için önemli derecede mali kriz yaşamıştır. Bu durumdan verimliliği düşük olan KİT'ler yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Mali dengelerinin giderek bozulması 1978 yılı ve sonrasında verimliliği düşük olan KİT'lerin tasfiyesi ile sonuçlanmış, böylece pek çok emekliye emekli aylığı ödenemez hale gelmiştir. Sonuçta emekliler yoksul duruma düşmüştür.⁷⁶⁰ Bu durumda 1980'lerle sosyal güvencükte yerel hükümet temelli uygulamalar dönemi başlamıştır. Bu sistemde çalışılan süreye bakılmaksızın sisteme katılım (katılım oranı adı verilen bu miktar çalışanlar için % 3, işverenler için % 15 olarak belirlenmiştir) payları dikkate alınmıştır.

761

Çin'de 1990'larla beraber WB'nin sosyal güvencükte yapılanma önerileri doğrultusunda emeklilikte dönüşüm yaşanmıştır. Çok basamaklı emeklilik uygulamaları adı verilen bu sistem ekseninde Çin'de "Temel Yaşlılık Sigortası" (Basic Old Age Insurance-BOAI) uygulamalarının yanı sıra zorunlu ek emeklilik ve gönüllü ek emeklilik uygulamalarına yer verilmiştir. Bu süreçte belirlenmiş fayda ve belirlenmiş katkı esaslı bir arada uygulanmaya başlamıştır.⁷⁶² 1997 yılında KİT çalışanları için emeklilik uygulamaları yeniden yapılandırılmış, hükümet çok basamaklı emeklilik uygulamalarının temel parametrelerini zaman içerisinde değiştirmiştir. Yapılan düzenlemeler ile ağırlıklı olarak dağıtım esaslı; bireysel hesaplar ve sosyal havuz (pooling) üzerinden emeklilik sisteminin şekillendiği gözlenmiştir.⁷⁶³ Emeklilik sistemi üzerinde demografik değişimin meydana getirdiği etkilerden hareketle, 2000 yılında Ulusal Konsey Sosyal Güvencük Fonu (The National Council for Social Security Fund-NCSSF) kurulmuş, 2004 yılında Gönüllü Mesleki Emeklilik Sistemi kapsamında Yıllık Yatırım Sistemi oluşturulmuştur.⁷⁶⁴ Bu sistem

⁷⁶⁰ Richard Jackson, Keisuke Nakashima, **China's Long March to Retirement Reform The Graying of the Middle Kingdom Revisited**, Washington, Center for Strategic & International Studies (CSIS), 2009, p. 20.

⁷⁶¹ Riccardo Magnani, Vincent Duwicquet, "The Effect of Population Ageing on The World Economic Evolution", Augur Project Europe and The World 2030, 2013, p.7.

⁷⁶² **A.e.**, p.7.

⁷⁶³ Lin Ye, "Demographic Transition, Developmentalism and Social Security in China", **Social Policy & Administration**, Vol:45, No:6, 2011, 683; Jackson v.d., **a.g.e.**, p. 19.

⁷⁶⁴ Chris Kaye, Richard Huang, Juan Triola, Siron Ng, Robert Wiest, Qing Le, Jingwei Jia, Rongze Han, "From Silver to Gold How Insurers Can Capitalize on Aging in China", The Boston Consulting Group-Swiss Re", 2012, p. 9.

2010 yılı sonu itibarı ile 33 bin 500 şirketi ve 53 milyondan fazla çalışanı kapsamına almıştır.⁷⁶⁵ Fonlu sistemin birinci kademe sosyal güvenlik uygulamalarına dâhil edilmek istenmesinin sebebi, demografik değişimi hızla yaşayan Çin’de ilerleyen yıllarda yaşlı nüfusun sosyal güvenliğini (şimdiden) sorun olmaktan çıkarmaktır.⁷⁶⁶

Günümüzde parçalı bir emeklilik sistemi ve yüksek emeklilik katkı oranları ile tanınan Çin’de temel olarak beş çeşit emeklilik planı uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi, özel şirket çalışanları adı altında, kendi hesabına çalışanlar ve esnek istihdam koşullarında çalışanları da içerisine alan temel emeklilik veya diğer adı ile kamu yaşlılık sigortası uygulamalarıdır. Emeklilik sisteminin birinci basamağını oluşturan temel emeklilik sistemi kendi içerisinde iki sütuna ayrılmaktadır.⁷⁶⁷ Bu sütunlar; Sütun-A (Birinci Sütun: belirlenmiş fayda esaslı temel emeklilik kısmı) ve Sütun-B (İkinci Sütun: belirlenmiş katkı esaslı bireysel hesaplar kısmı) olarak adlandırılmaktadır. Sütun-A kapsamında “Sosyal Havuz” bünyesinde sisteme ödenen katkıların kaynağı yatırım (enterprise)- işverendir.⁷⁶⁸ Bu sistemde katkıların miktarı % 17’dir. Sütun-B ise her çalışan için oluşturulmuş “Zorunlu Bireysel Hesaplar” olarak adlandırılmıştır. Sütun-B’de sisteme katkılar çalışan ve işveren tarafından ödenmekte ve bu katkıların oranı ücretin %11’i seviyesindedir. Sütun B’de işveren payı % 3, çalışan payı ise % 8 olarak belirlenmiştir. Sütun-B ile emeklilik sonrası hesapta biriken tutarın toplamı (bu rakam değişmekle beraber ortalama) 139’a⁷⁶⁹ bölünerek aylık olarak emekliye ödenmektedir.⁷⁷⁰ Kendi hesabına çalışanlarda katkı oranı % 20’dir.

⁷⁶⁵ Shi ve Mok, **a.g.e.**, p.34.

⁷⁶⁶ 2050 yılında Çin’de medyan yaşın yaklaşık olarak 50’ye, yaşlı bağımlılık oranının ise % 46,7’ye çıkması yönündeki beklenti, emeklilik sistemi üzerinde oluşacak baskıyı şimdiden gözler önüne sermekte ve öteden beri tartışılan fonlu uygulamaların tekrar gündeme gelmesine neden olmaktadır. Bkz.:Martin Feldstein, “Social Security Pension Reform in China”, **China Economic Review**, 10, 1999, p. 102-103.

⁷⁶⁷ Feldstein, **a.g.e.**, p.102-103.

⁷⁶⁸ Li ve Lin, **a.g.e.**, p.6.

⁷⁶⁹ Emeklilere ödenecek aylık miktarına etki eden bireysel hesapların belirlenmesinde uygulanan bölüm miktarı emeklilik yaşı ve doğumda beklenen yaşam süresine göre değişmektedir. Örneğin; 60 yaşında emekli olan bir kişi için bölen miktarı 120 iken, 50 yaşında emekli olan bir kişi için bu miktar 195’tir. Emeklilik yaşı artıkça bölen miktarı azalmaktadır. Miktar cinsiyete (emeklilik yaşı haricinde) ve bölgelere göre farklılık göstermemektedir. Kişi emeklilik ile birlikte bireysel hesaptan aylık almaya başlamadan önce ve(ya) bireysel hesaplarda biriken tutarın tamamını almadan önce ölürse bireysel hesaplardaki parayı alma hakkı hak sahiplerine geçmektedir. Bkz.: Tianhong Chen, John A. Turner, “Fragmentation in Social Security Old-Age Benefit Provision in China”, **Journal of Aging & Social Policy**, 27, 2015, p.110.

⁷⁷⁰ Jin Feng, Lixin He, Hiroshi Sato, “Public pension and household saving: Evidence from urban China”, **Journal of Comparative Economics**, 39, 2011, p.472; Tianhong Chen, John A. Turner,

Bu oranlar bölgelere-eyaletlere göre de farklılık göstermekle birlikte, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında (Almanya, İtalya, Japonya vb.) Çin’de yaşlılık sigortası katkı oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir.⁷⁷¹ Bireysel hesaplardan elde edilecek tutar bankaların yatırım oranlarına bağlıdır. Temel emeklilikte sisteme katkı süresi minimum 15 yıl, emeklilik yaşı erkekler için 60, kadınlar için 50-60 yaş arasındadır. Sütun A (% 35) ve Sütun B (% 24) için yeniden değerlendirme oranı birlikte % 59⁷⁷² seviyesindedir.⁷⁷³

Çin’deki temel emeklilik uygulaması ne tam anlamı ile dağıtım esaslı sistemi, ne de tam anlamı ile birikim esaslı sistemi içermektedir. Bu durumda Çin’de her iki sistemin birlikte, karma olarak uygulandığı kısmi birikim sistemi olarak da anılabilen bir uygulamanın hâkim olduğu görülmektedir. Böyle bir uygulamada temel amaç iki sisteminde uzun dönemde oluşturacağı olumsuz etkileri ya da riskleri en düşük seviyeye indirmektir. İkinci emeklilik uygulaması ise 2008 yılında oluşturulmuş ve birinci tür emeklilik planına benzeyen ancak bu uygulamadan farklı olarak sadece kamu çalışanlarını kapsayan kamu kuruluşlarında çalışanlar için temel yaşlılık sigortasıdır. Bu sistemde kamu çalışanları için katkıların tamamı devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca devlet sisteme yıllık 30 milyon Yuan’lık ayrı bir katkıda da bulunmaktadır. Üçüncü emeklilik uygulaması, kentsel alanlarda ikamet edip yaşlılık sigortası kapsamında olmayan, ancak gönüllü olarak sisteme katılan (16 yaş ve üzeri öğrenci olmamak ve 60 yaşını geçmemek gerekmektedir) kişilere yönelik yaşlılık

“Extending social security coverage to the rural sector in China”, **International Social Security Review**, Vol. 67, 2014, p.58.

⁷⁷¹ Rafal Chomik, John Piggott, “Population Ageing and Social Security in Asia”, ARC Centre of Excellence in Population Ageing Research Working Paper 2014/07, 2014, p.23.

⁷⁷² Çin’de yeniden değerlendirme oranı % 59 olmakla beraber, uygulamada bu oran daha düşük seviyede seyretmektedir. Bu durum sosyal güvenlik sistemine katılanların sisteme olan güvenlerini zedelediği gibi, yeniden değerlendirme oranlarındaki düşüş sebebi ile sistem katkı oranlarının artırılması yönündeki görüş de katılımcılar tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Katkı oranlarının artışının işsizliği tetiklemesi ve kayıtdışı çalışmayı arttıracak düşüncesi yaşlanan nüfusa bağlı harcamalardaki artış karşısında tartışılan önemli konudur. Buna karşın fonlu uygulamalar üzerinden gerçekleştirilen bireysel hesaplar sisteminin güvenilirliğinin yerel hükümetler tarafından azda olsa artırılma çabaları karşısında kayıtdışı istihdamın (Çin’de kayıtdışı istihdam oranı % 33’tür) yüksek oluşu yeniden değerlendirme oranını 2000’lerin başından bu yana hızlı bir düşüş eğilimine sokmuştur. 2011 yılı verilerine göre yeniden değerlendirme oranı % 44’e düşmüştür. Bkz.: Deutsche Bank Research, “China’s Pension System Caught Between Mounting Legacies and Unfavourable Demographics”, **Current Issues China Special**, February 17, 2006, 2006, p.15.

⁷⁷³ Pension Funds, “China”, (Çevrimiçi): <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/china/105>, 5 Nisan 2016.

sigortası planıdır. Bu sisteme yıllık katkı 100-1000 Yuan arasında değişmektedir. Dördüncü emeklilik planı; 2009 yılında resmi olarak uygulamaya konmuş Yeni Kırsal Emeklilik Planı⁷⁷⁴ (New Rural Pension Scheme-NRPS)'dir. Kırsal emeklilik planı 1995-1998 yılları arasında geliştirilmiş olup, ilk kırsal emeklilik uygulamaları Çin'de 26 eyaletin farklı bölgelerini kapsama almıştır.⁷⁷⁵ Kırsal emeklilikte elde edilen emekli aylığı bölgelere göre değişmekle beraber, bu aylık iki kısımdan oluşmaktadır.⁷⁷⁶ Aylıklar sosyal havuz (aylık 55 Yuan, Yıllık 660 Yuan) ve bireysel hesapta biriken fon tutarının toplamından karşılanmaktadır. Bu sisteme bireysel katkılar 100-500 Yuan arasında değişmekle beraber, devletin genç katılımcılar için 30 Yuan'lık ödeme yaptığı da görülmektedir. Kırsal emeklilikte her iki cinsiyet için 60 yaş sonrası emekli aylığı almaya hak kazanılmaktadır. Kırsal emeklilik kapsamında sosyal havuzdan gelecek emekli aylıklarının miktarının düşük oluşu ve hızlı kentleşmenin kayıtdışılıkla beraber sosyal güvenlik sistemini hızla dönüşüme uğratmasına yönelik inanç bireysel hesaplardan emekli aylığı elde etmeye yönelik çekinceler doğurmaktadır. Bu sebeple kırsal alanlarda yaşayan çiftçiler bireysel hesaplara olan katkı oranlarını minimum (100 Yuan) seviyede tutmaktadır.⁷⁷⁷ Beşinci ve son emeklilik sigortası türü ise, memurlar için emeklilik uygulamalarıdır. Memurlar kamu çalışanları olup emekli aylıklarının tutarı çalışılan yıllar üzerinden hesaplanmakta ve finansman kamu

⁷⁷⁴ Çin'de kırsal emeklilik planı 2009 yılından bu yana resmi olarak uygulanmakla birlikte, kırsal emeklilik sistemi dört süreçten geçerek günümüzde bulunduğu konuma gelmiştir. Bu süreçlerden birincisi 1986-1998 yıllarını kapsayan kırsal emekliliğin temellendirilmesi süreci, ikincisi 1999-2002 yılları arasındaki durgunluk dönemi, üçüncüsü 2003-2009 yeni kırsal emeklilik pilot uygulamaları, dördüncüsü ise 2009 sonrası uygulamaya konan Ulusal Kırsal Emeklilik Sistemi'dir. Bkz.: Fang Cai, John Giles, Philip O'Keefe, Dewen Wang, "Evolution of The Rural Pension System in China", **The Elderly and Old Age Support in Rural China Challenges and Prospects**, Washington DC, World Bank Publishing, 2012, p. 86. Kırsal emeklilikteki gönüllülük esaslı Çin'de sosyal güvenlik uygulamalarına katılımı azalttığı gibi, sosyal yardım uygulamalarının da kısıtlılığı sadece bireysel hesaplar üzerinden yapılan yaşlılık aylığını gündeme taşımaktadır. Bu durum Çin'de kırsal alanlar için uygulanan yaşlılık sigortasının halen tam anlamı ile kapsayıcı olmadığını göstermektedir. Bkz.: Limin Wang, "Study on Problems and Solutions of Current Rural Old-age Security System in China", **International Conference on Education, Management and Computing Technology (ICEMCT 2014) - Luoyang Normal University, Luoyang-China**, 2014, p. 245.

⁷⁷⁵ D.U. Yang, Wang Meiyuan, "Demographic Ageing and Employment in China", ILO Employment Working Paper, Working Paper No:57, 2010, p. 26.

⁷⁷⁶ Zheng Song, Kjetil Storesletten, Yikai Wang, Fabrizio Zilibotti, "Sharing High Growth Across Generations: Pensions and Demographic Transition in China", UBS Center Working Paper Series Working Paper No:1, 2012, B.2. p.7.

⁷⁷⁷ Li ve Lin, **a.g.e.**, p.7-9; John B. Williamson, Meghan Price, Ce Shen, "Pension policy in China, Singapore, and South Korea: An assessment of the potential value of the notional defined contribution model", **Journal of Aging Studies**, 26, 2012, p.86.

bütçesinden sağlanmaktadır. Çin’de kamuda çalışan bir kişi için ortalama emekli aylığı tutarı 2,914 Yuan olup, özel şirketlerde çalışanlar için bu tutar 1,558 Yuan, diğer kamu çalışanları için 1,633 Yuan, kırsal alanlarda yaşayan yaşlılar için ise 57,7 Yuan’dır.⁷⁷⁸

Çin’de yaşlı nüfus içerisinde yukarıda sayılan beş tür yaşlılık sigortası kapsamına girmeyen yaşlılar da sosyal güvence kapsamına alınmıştır. Buna göre 65 yaşını geçmiş ve herhangi bir sosyal güvencesi olmayan yaşlılar için sosyal yardım kapsamında asgari yaşam aylığı (Dibao-The Minimal Living Standard Scheme) olarak da ifade edilen sosyal emeklilik ödemeleri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca yaşlı ve ileri yaşlı kişiler için ev yardımı vb. yardımlar sağlanması kapsamında bölgesel hükümetlerin destekleyici faaliyetlerde bulunduğu gözlenmektedir. Çin’de toplumsal kuruluşlar da fakir yaşlılara sosyal güvence sağlanması bakımından önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle STK’ların yardımları ve verdikleri sosyal hizmetler giderek önem taşımaktadır.⁷⁷⁹

Çin’de özel emeklilik uygulamaları kapsamında da yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturacağı yükü azaltmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda belirlenmiş katkı esaslı özel fonlar; genel olarak hükümet bonolarına, fon yönetim şirketlerine, yatırım şirketlerine ve yetkili bankalara yatırılmaktadır. Ancak emlak piyasası ve diğer yatırım araçlarının piyasada yeterli düzeyde şeffaflığa sahip olmaması emeklilik için bu alanlara yatırım yapılmasını önlemektedir.⁷⁸⁰ 2011 yılı itibarı ile Çin’de fonların değeri 56 milyar 659 milyon dolara ulaşmış olup, 2014 yılı sonu itibarı ile fonda biriken toplam miktar bir önceki yıla göre % 24 artmış ve 125 milyar 658 milyon dolara ulaşmıştır.⁷⁸¹ Özel emeklilik uygulamalarının katılımcı sayısı 14 milyonu geçmiştir.⁷⁸² Fonların yeni yatırımlara yönlendirilmesinde sigorta şirketleri, fon müdürlükleri, ticari bankalar ve yatırım şirketleri öncelikle Sosyal

⁷⁷⁸ Lijian Wang, Daniel Béland, Sifeng Zhang, “Pension Fairness in China”, **China Economic Review**, 28, 2014, p. 26-27.

⁷⁷⁹ ----, “Old-age Security System”, (Çevrimiçi): <http://www.china.org.cn/english/aged/192046.htm>, 5 Nisan 2016.

⁷⁸⁰ Yasue Pai, “Comparing Individual Retirement Accounts in Asia: Singapore, Thailand, Hong Kong and PRC”, Social Protection Discussion Paper World bank, No:0609, 2006, p.59.

⁷⁸¹ OECD, “Annual Survey of Large Pension Funds and Public Pension Reserve Funds Report on Pension Funds’ Long-Term Investments”, 2016, p.9.

⁷⁸² Stuart H. Leckie, “The People’s Republic of China”, **Pension Systems in East and Southeast Asia Promoting Fairness and Sustainability**, Ed.:Donghyun Park, Manila, Asian Development Bank, 2012, p.18.

Güvenlik ve İnsan Kaynakları Bakanlığı (Ministry of Human Resources and Social Security- MOHRSS)’ndan yasal yetki almaktadır.

Çin’de uygulanan farklı emeklilik planları kapsamında emekliliğe hak kazanmak için belirli bir yaşa ulaşmak gerekmektedir. Çin’de kadın ve erkekler için emeklilik yaşı değişmekle beraber, erkeklerde emeklilik yaşı 60’tır. Kadınlarda emeklilik yaşı sektöre göre 50-60 yaş arasında değişmektedir. Örneğin; kamuda çalışan kadınlar için emeklilik yaşı 50 iken, kırsal alanlarda kadınların emeklilik yaşı 60⁷⁸³, beyaz yakalı ve kentsel alanlarda çalışanlar ve kamu çalışanları için emeklilik yaşı 55, mavi yakalı kadınlarda emeklilik yaşı 50’dir. Yaş şartı ve en az 15 yıl sisteme yapılan katkılar neticesinde emekli aylığı almaya hak kazanılmaktadır. Demografik değişim sürecini hızla yaşayan ve demografik değişim sürecinin son aşamasında olan ülkelerle karşılaştırıldığında Çin’de erkekler ve kadınlar arası emeklilik yaş farkının (5-10 yıl) yüksek olduğu anlaşılmakla birlikte, demografik değişimi 2015 yılı sonrasında hızla yaşayacak olan Çin için emeklilik yaşının genel olarak düşük olduğu da gözlenmektedir.⁷⁸⁴

Çin’de yaşlılık sigortası kapsamında kentsel alanlarda 2014 yılı itibarı ile 250 milyonun, kırsal alanlarda ise 2011 yılı verilerine göre 326 milyonun üzerinde aktif sigortalı bulunmaktadır. Bu grup içerisinde kentsel alanlar için 2011 yılı verilerine göre 68 milyon, 2014 yılı verilerine göre de yaklaşık 86 milyon pasif sigortalı bulunurken, kırsal alanlarda 2011 yılı itibarı ile 89 milyonun üzerinde pasif sigortalı bulunmaktadır. Kırsal alanlardaki pasif sigortalı sayısı 2013 yılı itibarı ile 138 milyon civarındadır. Toplam sigortalı sayısında görülen artışa karşın, 2010 yılı ve sonrasında pasif sigortalıların artış hızının aktif sigortalılara göre daha hızlı artması ve 2015 yılı

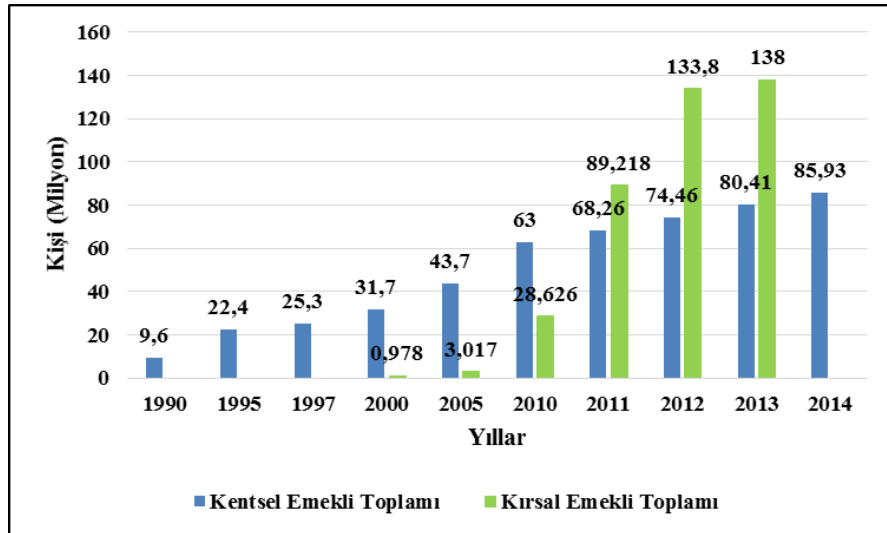
⁷⁸³ Kırsal emeklilik uygulamaları kapsamında standart emeklilik aylığı belirlenmesi için emeklilik yaşı kadınlar ve erkeklerde 60 yaş olarak belirlenmiş olmakla beraber tarımda çalışanlar için resmi bir emeklilik yaşı tam anlamı ile belirlenmemiştir. Bkz.:Ye, **a.g.e.**, p.688.

⁷⁸⁴ **A.e.**, p.6; Çin’de doğumda beklenen ortalama yaşam süreleri doğrultusunda emeklilik sonrası geçen ortalama süre kadınlar için 27, erkekler için 20 yıldır. Bu süre her iki cinsiyet için de uzun bir süre olmakla beraber, sürenin kadınlarda oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu sebeple mevcut tablo emeklilik yaşı ile ilgili düzenlemelerin sık sık gündeme gelmesine neden olmaktadır. Bkz.:Yvonne Sin, “Pension Liabilities and Reform Options for Old Age Insurance”, IMF Working Paper, 2005, p.34.

ve sonrası için bu artışın giderek hızlanması yönündeki beklenti sistemde uzun dönemde yaşanacak aküeryal dengesizliklerin sinyallerini vermektedir.⁷⁸⁵

Bu verilerden hareketle emeklilerin sayısının yıllara göre değişimini kırsal ve kentsel alanlar için ayrı ayrı gösteren Grafik 16 incelendiğinde; emeklilerin sayısının 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfustaki artışa paralel olarak kentsel alanlar için 1990 yılından itibaren, kırsal alanlar için ise 2008 yılı sonrasında hızla arttığı gözlenmektedir. Çin’de kırsal alanlardan kentsel alanlara göç ile kentsel nüfus süreç içerisinde artmış olmasına karşın kırsal alanlarda 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun yoğun olması kırsal alanlar için emeklilerin sayısının daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca 2009 yılı sonrasında kırsal emeklilik uygulamalarının kapsamının genişletilmesi de kırsal emeklilik oranlarını arttırmıştır.⁷⁸⁶ Çin İstatistik Ofisi verilerine göre 1990 yılında Çin’de 9 milyon 600 bin kentsel emekli bulunurken, bu sayı geçen on yıllık süre zarfında 31 milyon 700 bine ulaşmıştır. Hızlı artışını sürdüren emeklilerin sayısı 2010 yılında kentsel alanlar için 63 milyona, kırsal alanlar için ise 28 milyon 600 bin kişiye yükselmiştir.

Grafik 16: Çin’de Emeklilerin Sayısındaki Değişim (1990-2014)

Kaynak: National Bureau of Statistics of China, “Basic Staistic for Social Insurance”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10 Şubat 2016; Shiyu Li, Shuanglin Lin, “Population Aging and China’s Social Security Reform”, **Journal of Policy Modeling**, September 2015, 2015, p.8.

⁷⁸⁵ China Labour Bulletin, “China’s Social Security System”, (Çevrimiçi): <http://www.clb.org.hk/en/view-resource-centre-content/110107>, 1 Ağustos 2016.

⁷⁸⁶ Lin, a.g.e., p.7-8.

Demografik göstergelerdeki hızlı değişim ile bu süreç sonrasında da artışını sürdürmesi beklenen kentsel emeklilerin sayısı 2015 yılı itibarı ile 90 milyona ulaşmıştır. 1990 yılında 52 milyon aktif kentsel katılımcının bulunduğu yaşlılık sigortasında, 2014 yılında katılımcı sayısı yaklaşık olarak 255 milyondur. 1990 yılında 9 milyon 600 bin kişi olan yaşlılık sigortası pasif katılımcı sayısı 2014 sonunda kentsel alanlarda yaklaşık 85 milyon 900 bin kişiye ulaşmış olup aktif ve pasif katılımcılar arasındaki oranın giderek bozulduğu görülmektedir.

1990 ve 2014 yılları arasında yaşlılık sigortası kapsamında aktif sigortalı sayısının 5,5 katlık artış gösterdiği gözlenirken, aynı süreçte pasif sigortalı sayısındaki artış 9 kattan fazla olmuştur.⁷⁸⁷ 2009 yılında yaşlılık sigortası toplam katılımcı sayısı katkıya dayalı ve katkıya dayalı olmayan sosyal emeklilik uygulamaları kapsamında yaklaşık 235 milyon kişi iken, bu rakam 2014 yılı sonunda 842 milyon kişiye ulaşmış ve beş yıllık sürede 3,5 katı aşkın bir artış göstermiştir.⁷⁸⁸ Böyle bir durum, ilerleyen yıllarda yaşlı nüfustaki artışın hızlanması ile yaşlılık sigortası harcamalarının sosyal güvenlik sistemi üzerinde daha büyük bir yük oluşturacağını göstermektedir.

Çin’de sosyal sigorta gelirleri, harcamaları ile yaşlılık sigortası gelir ve harcamalarının yer aldığı Grafik 17 değerlendirildiğinde; 1995-2014 yılları arasında gelir ve giderlerin hızla yükseldiği görülmektedir. Çin’de 1995 yılında sosyal sigorta gelirlerinin tamamı 100 milyar 600 milyon Yuan (13 milyar 78 milyon Euro) olmakla beraber, bu miktarın yaklaşık 95 milyar Yuan’lık (12 milyar 350 milyon Euro) kısmını yaşlılık sigortası gelirleri oluşturmaktadır. Aynı şekilde toplam sosyal sigorta harcamaları 1995 yılında 87 milyar 700 milyon Yuan (11 milyar 401 milyon Euro) olup, bu tutarın 84 milyar 800 milyon Yuan’lık (11 milyar 24 milyon Euro) kısmı yaşlılık harcamaları kapsamında ödenmiştir.

Sosyal Bilimler Akademisi’nin 2011 Çin Emeklilik Gelişim Raporu’na göre; 2000 yılı ve sonrası yaşlılık sigortası sosyal sigorta harcamaları içerisinde hızlı bir yükseliş sürecine girmiştir. Bu süreçte 2000 yılı itibarı ile emeklilik ile ilgili ödemeler kapsamında hükümetin 338 milyon Yuan’lık (43 milyon 940 bin Euro) transferde

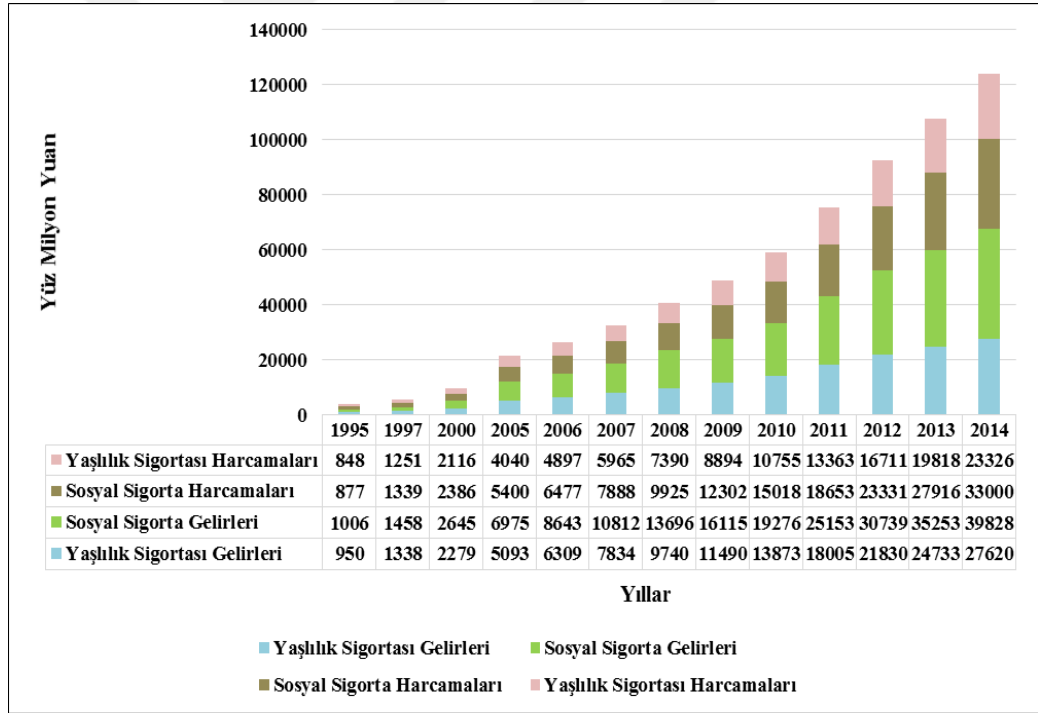
⁷⁸⁷ National Bureau of Statistics of China, “Basic Staistic for Social Insurance”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10 Şubat 2016.

⁷⁸⁸ ILO, “People’s Republic of China: Universal pension coverage”, **Social Protection in Action: Building Social Protection Floors**, May 2015, 2015, p.1.

bulunduğu görülürken, 2006 yılında transfer miktarı 97 milyar Yuan'a (12 milyar 610 milyon Euro) yükselmiştir. 2010 yılında 195 milyar Yuan (25 milyar 350 milyon Euro) olan transferler, 2011 yılında 227 milyar Yuan'ı aşmıştır.⁷⁸⁹

2014 yılında sosyal sigorta gelirleri (gelirlere devlet katkısında dâhildir) 3 trilyon 982 milyar Yuan'ın (517 milyar 660 milyon Euro) üzerinde olup, toplam gelirin 2 trilyon 762 milyar Yuan'lık (359 milyar 60 milyon Euro) kısmını yaşlılık sigortası gelirleri meydana getirmektedir. Aynı şekilde en yüksek harcamayı da 2 trilyon 332 milyar Yuan (303 milyar 160 milyon Euro) ile yaşlılık sigortası harcamaları oluşturmaktadır.

Grafik 17: Çin'de Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1995-2014)

Not: 1 Çin Yuanı = 0,14781 Dolar, 1 Çin Yuanı = 0,13 Euro

Kaynak: National Bureau of Statistics of China, "Revenue, Expenses and Balance of Social Insurance", (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10 Şubat 2016.

Çin'de devlet 2004 yılında refah harcamaları adı altında 481 milyar 500 milyon Yuan'lık (62 milyar 595 milyon Euro) harcama yapmıştır. Bu tutarın 425 milyar

⁷⁸⁹ Huang Lu, "Study on the Global Trends of Delay Retirement and Potential Demand in China", **Human Resource Management Research**, 24 (2), 2014, p.31.

Yuan'ı (55 milyar 250 milyon Euro) yaşlılık harcamaları, 37 milyar 300 milyon Yuan'ı (4 milyar 849 milyon Euro) sağlık harcamaları ve geri kalanı diğer harcamalar için kullanılmıştır. Süreç içerisinde devletin sisteme yaptığı harcamalar giderek artmıştır.⁷⁹⁰ 2015 yılı itibarı ile sosyal güvenlik sisteminin toplam açığı 1,7 trilyon Yuan'ı (geçmiş olup bu yükselişte yaşlı nüfusun hızla artmaya başlaması ve sistemin yapılandırılması etkili olmuştur,⁷⁹¹ Bu durumda 2015 yılına kadar demografik fırsat penceresine hız kazandıracak olan demografik değişkenlerin dönüşümünün 2015 yılı sonrası tersine dönmesi ile (demografik değişimdeki hıza paralel olarak) sosyal sigorta gelirlerinin giderleri karşılama oranının azalacağı tahmin edilmektedir.⁷⁹²

3.3.2.2.2. Çin'de Tıbbî Sigorta ve Bakım Sigortası Uygulamaları

Çin'de (halkın tamamını kapsayan) genel tıbbi uygulamalar ve çalışan temelli tıbbi sigorta uygulamaları uzun yıllar ücretsiz hizmet vermiştir. Buna karşın 1970'lerin sonunda piyasaya açılma tıbbi uygulamalarda da etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Tıbbi sigorta uygulamaları 1980'lerde bölge-şehir düzeyinde belirli sınırları kapsamakla beraber, 1994 yılında bireysel primlerle birlikte 60 şehirde uygulanmaya başlamıştır. Tıbbî sigorta uygulamalarının finansmanı tıpkı yaşlılık sigortası gibi çalışan ve işveren tarafından karşılanmaktadır. Çalışanlar ücretlerinin % 2'sini tıbbî sigorta kapsamında kendi bireysel hesaplarına öderlerken, işverenlerin payı bulunulan şehre göre % 8-14 arasında değişmektedir. Primlerin % 70'i Tıbbî Sigorta Fonu'nda toplanırken, geri kalan % 30'luk miktar ise Bireysel Tıbbî Sigorta hesabında toplanmaktadır.⁷⁹³

Çalışanların bireysel hesaplarına yatıracakları tıbbî sigorta tutarının yıllık bölgesel ücretin % 10'u ve(ya) bu oranın biraz daha altında (% 8) olması

⁷⁹⁰ Yang Cheng, Mark W. Rosenberg, "Financial Security of Elders in China", A Program for Research on Social and Economic Dimensions of An Aging Population (SEDAP), SEDAP Research Paper No: 241, 2009, p.15.

⁷⁹¹ Gao Zitan, "Chinese Official Shirks Responsibility for Social Security Deficit", (Çevrimiçi): <http://www.theepochtimes.com/n3/1483539-chinese-officials-shirk-responsibility-for-social-security-deficit/>, 26 Ocak 2017.

⁷⁹² National Bureau of Statistics of China, "Revenue, Expenses and Balance of Social Insurance", (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10 Şubat 2016.

⁷⁹³ Yinhua Sha, "China's Social Security System-Present Status and Issues", NLI Research Institute, ty., p.45.

gerekmektedir. Üst sınırı aşan sağlık sigortası harcamaları için özel sağlık sigortaları geliştirilmiştir. Tıbbî sigorta uygulamaları 1998 yılında şehirde çalışanlar için temel sağlık sigortası adı altında formal hale getirilmiştir.⁷⁹⁴ 2003 yılında kırsal alanlar için tıbbî sigorta uygulamalarına geçilmiş ve yıllık 50 Yuanlık (40 Yuan merkezi veya bölgesel hükümet tarafından ödenirken, 10 Yuan bireysel ödeme ile tamamlanmaktadır) bir prim ödemesi öngörülmüştür.⁷⁹⁵ 2007 yılında kentsel alanlarda oturanlar için tıbbî sigorta uygulamalarında eş ve çocukların da sisteme dâhil edilmesi ile kapsam genişletilmiş olsa da, kırsal alanlar için tıbbî sigorta uygulamalarının seviyesi kentle karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bu sebeple kırsal alanlarda yaşayanlar çoğunlukla kentsel alanlara gelerek sağlık hizmeti almaktadırlar. Çin’de kırsal alanlarda yaşayan yaşlıların sayısındaki artış ve kente göç ile kentli yaşlı nüfus sayısının da zaman içerisinde artmasına yönelik beklenti tıbbî sigorta uygulamalarının kapsam ve kapasitesinin kentler için de geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.⁷⁹⁶

Erken emekliler için çalışma birimlerince ödenecek tıbbî sigorta primi tutarı 7,500 Yuan olarak belirlenmiştir. Bireysel hesaplardan ödenen tıbbî sigorta katkı oranları ise 34 yaş altı için yıllık prime esas kazancın % 3’ü, 34-44 yaş arası için % 4’ü, 45 yaş ve üzeri için % 5’i, emekliler için yıllık emekli aylığının % 6’sı, erken emekliler için ise 3000 Yuan olarak belirlenmiştir. Tüm yaş grupları içerisinde yaşlı nüfusa yönelik tıbbî sigorta harcamaları toplam harcamaların % 50’sinden fazla olup, 2015 yılı sonrası yaşlı nüfustaki hızlı artış ile bu harcamaların giderek yükselmesi beklenmektedir. Bu sebeple esnek istihdam koşullarındaki çalışanların, özellikle gençlerin tıbbî sigortalara dâhil edildiği, çalışanlar ve işverenlerden alınan tıbbî sigorta katkı oranlarının arttırıldığı, (emeklilerin hayat standartlarının daha da düşmemesi için) emeklilerin tıbbî sigorta katkı oranının düşürüldüğü bir sistem hedeflenmektedir.⁷⁹⁷

⁷⁹⁴ Xian Huang, “The Politics of Social Welfare Reform in Urban China: Social Welfare Preferences and Reform Policies”, **Journal of Chinese Political Science**, Vol:18, 2013, p.67.

⁷⁹⁵ Chen v.d., **a.g.e.**, p.193.

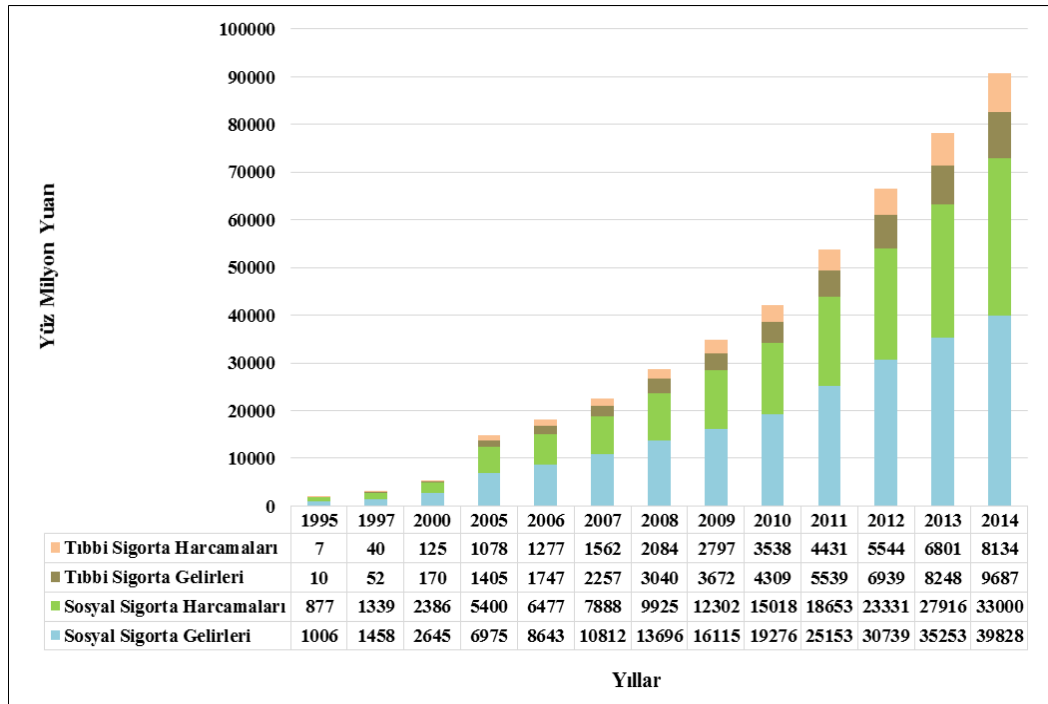
⁷⁹⁶ China Labour Bulletin, **a.g.e.**, sy.

⁷⁹⁷ Xiong Linping v.d., “Microsimulation Model of Medical Insurance Reform for Government Employees and Workers in China”, **In Modelling Our Future: Population Ageing, Health and Aged Care**, March 9, 2015, p.249-251.

Çin’de tıbbî sigorta harcamalarının gösterildiği Grafik 18 incelendiğinde tıbbî sigorta harcamalarında da tıpkı yaşlılık sigortası harcamalarında olduğu gibi yıllar içerisinde önemli bir artış ile karşılaşılmaktadır. 1995 yılında 700 milyon Yuan (91 milyon Euro) olan tıbbî sigorta harcamaları, 2000 yılında 12 milyar 500 milyon Yuan’a (1 milyar 625 milyon Euro), 2014 yılında ise 813 milyar 400 milyon Yuan’a (105 milyar 742 milyon Euro) ulaşmıştır.

1995-2000 yılları arasında yaklaşık 12 milyar Yuan’lık (1 milyar 560 milyon Euro) artış gösteren tıbbî harcamalar, 2000-2014 yılları arasında 800 milyar Yuan’ın (104 milyar Euro) üzerinde artmıştır. Çalışmanın başında belirtildiği gibi tüm nüfus grupları içerisinde yaşlı nüfusun tıbbî sigorta harcamalarının en fazla olduğu düşünüldüğünde ve 1995 yılı tıbbî sigorta harcamaları ve gelirleri sonraki yıllarla orantılı olarak değerlendirildiğinde, gelirlerin beklenenden daha az artışı, buna karşın harcamaların giderek hızlı artışı bir noktadan sonra (2030 yılı sonrasında) sistemde dengelerin bozulmasına neden olacaktır.

Grafik 18: Çin’de Tıbbî Sigorta Gelirleri ve Harcamaları (1995-2014)

Not: 1 Çin Yuanı = 0,14781 Dolar, 1 Çin Yuanı = 0,13 Euro

Kaynak: National Bureau of Statistics of China, “Revenue, Expenses and Balance of Social Insurance”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10 Şubat 2016.

Çin’de demografik değişim ile tıbbî sigorta uygulamaları kadar önem taşıyan bir diğer alan da bakım sigortası uygulamalarıdır. Çin’de 2015 yılı sonrası demografik göstergelerin nüfusun yaşlanması çerçevesinde bir kırılma noktasını işaret etmesi, bakım sigortası ile ilgili tartışmaları hızlandırmıştır. Çin’de bakım sigortası uygulamalarının geçmişi Almanya ve Japonya kadar eski olmamakla beraber, yapılanma aşamasında olan bir bakım sigortası ile karşılaşılmaktadır.

2015 yılı BM nüfus raporuna göre Çin’de toplam nüfusun % 9,6’sını oluşturarak 132 milyon kişiye ulaşan 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun 37,5 milyon kişiden fazlası yaşlılığa bağlı bakıma muhtaçlık durumu ile karşı karşıyadır. Bu veriler Çin’de her dört yaşlıdan birisinin bakıma muhtaç olduğunu göstermektedir.⁷⁹⁸ Çin’de 60 yaş ve üzeri bakıma muhtaç yaşlı sayısının 2030 yılında 68 milyona, 2050 yılında ise yaklaşık 100 milyona ulaşması beklenmektedir. Bu veriler Çin’de 2015 yılı sonrasında yaşlı bakımına olan talebin giderek artacağını ortaya koymaktadır.⁷⁹⁹ Bu süreçte sosyo-kültürel yapının da dönüşüme uğraması bakım konusunun geleneksel yöntemlerin ötesinde profesyonel bir sigortacılık anlayışı ile gerçekleştirilmesini gerektirmektedir.⁸⁰⁰

Çin’de bakım sigortasının hayata geçirilmesi yönünde ilk uygulama Uzun Dönem Ticari Bakım Sigortası (Commercial Long-term Care Insurance) adı altında gerçekleştirilmiştir. Anglo-Sakson kökenli ticari bakım sigortası güçlü bir ekonomik gelişme ve harcanabilir gelirin yüksek olmasını gerektirdiği için bu uygulamanın özellikle ekonomik gelişmenin daha yoğun yaşandığı Çin’in gelişmiş doğu bölgeleri için ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Çünkü ticari bakım sigortasında finansal sorumluluk bakım sigortasından faydalanacak kişiye ve(ya) ailesine verilmektedir.

Doğuya nazaran ekonomik gelişmenin daha yavaş olduğu kuzey ve batı kesimlerinde ve kentsel alanlara nazaran kırsal alanlarda ise ticari bakım sigortası daha az gündeme getirilmektedir. Bu bölgeler için bakım sigortasının uygulanmasında

⁷⁹⁸ Zhang Qiong, “The Path of Chinese Long-term Care Insurance System”, **Studies in Asian Social Science**, Volume:2, No:2, 2015, p.25; UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP), “Long-term Care for Older Persons in China”, Social Development Division Working Papers Series, ty., s.14.

⁷⁹⁹ UN ESCAP, **a.g.e.**, s.4.

⁸⁰⁰ Qiong, **a.g.e.**, p.25.

sosyal sigorta ilkeleri ve kanunda belirlenmiş düzenlemeler esas alınmakta ve devlet, piyasa ve bireyin finansal sorumluluğu üstlenmesi amaçlanmaktadır.⁸⁰¹ Bu görüşlerden yola çıkılarak Çin’de sosyal bakım sigortası ve ticari bakım sigortası uygulamalarının kombinasyon halinde uygulanabileceği bir bakım sigortasının hayata geçirilmesinde Alman ve Amerikan modelinin esas alınabileceği de sık sık belirtilmektedir.⁸⁰² Bu durumda Çin’de devlet temelli bakım sigortası uygulamalarının geliştirilmesi ön plana çıkarılırken, diğer yandan da devlet, ticari sigorta şirketlerini bakım sigortası uygulamaları konusunda teşvik etmektedir.

Bakım sigortası uygulamalarının dağınık bir şekilde uygulandığı Çin’de, 2012 yılında Shandong eyaletinin doğusunda yer alan Qingdao şehrinde kentsel bakım sigortası ile ilgili ilk sistemli uygulamalar yapılandırılmıştır. Bu uygulamaya göre çalışanlar ve emekliler içerisinde engelli ve(ya) yaşlı olup orta veya ileri derecede bakıma muhtaç durumda olanlar bakım sigortası kapsamına alınmıştır. Bakım sigortasının finansmanının bir bölümü tıbbî sigorta uygulamalarından karşılanmış, diğer kısmı ise mali bütçeden (Public Welfare Fund- Kamu Refah Fonu) transfer edilmiştir.⁸⁰³ Çin’de 2013 yılı sonunda Beijing’de ve 2014 yılı sonu itibarı ile Shanghai’de yaklaşık 3 milyon 400 bin kişi bakım sigortası kapsamına alınmış, 400 kurum hizmet sağlamada faaliyet göstermiş, bakım sigortasından faydalanan 250 bin kişiye yaklaşık 450 milyon Yuan’lık nakdi ödemede bulunulmuştur.⁸⁰⁴

Çin’in diğer eyaletlerinde de (Jiangsu eyaleti Wuxi şehri, Changzhou eyaleti Suzhou şehri ve Hubei eyaleti) bu uygulamaya benzer pilot bakım sigortası projelerine yer verilmiştir. 2016 yılında İnsan Kaynakları ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın direktifleri doğrultusunda bakım sigortasına yönelik pilot çalışmaların on beş şehirde uygulanmasına karar verilmiştir. Çin’de Almanya’dakine benzer şekilde devlet temelli tıbbî sigorta uygulamaları kapsamındaki çalışanların bakım sigortası kapsamına alınması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca bakım sigortası fonlarının on beş

⁸⁰¹ Zhou Jiayan, “Development of Elderly Care Insurance in China from the Perspective of Public Policy”, **International Journal of Business and Social Science**, Vol:5, No:10(1), 2014, p.88.

⁸⁰² Junzheng You, “A Study on Constructing Long-term Care Insurance System in China”, **Studies in Asian Social Science**, Volume:1, No:1, 2014, p. 30.

⁸⁰³ Social Development Division, United Nations Economic and Social Commission for Asia and Pasific, “Long-Term Care for Older Persons in China”, ty., p.11.

⁸⁰⁴ UN ESCAP, **a.g.e.**, p. 11-12.

pilot şehir için toplum tarafından finanse edilmesi ve finansman miktarının bölgenin ekonomik koşullarına göre belirlenmesi de amaçlanmıştır.⁸⁰⁵

Bakım sigortasına ilişkin temel düzenlemeler karşısında, yaklaşık 200 milyonu aşan 60 yaş ve üzeri nüfusu, 132 milyona yaklaşan 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusu ve bu nüfus içerisinde sayıları 37 milyon 500 yüz bin kişiyi aşan bakıma muhtaç yaşlı nüfusu ile Çin’de bakım sigortası uygulamalarının pilot uygulamalar yerine ulusal düzeyde yaygınlık kazanması ve gelişmiş ülkelerin tecrübelerinden yola çıkarak Çin’e özgü bir bakım sigortasının ihdası gerekmektedir. Mevcut demografik eğilimlerden yola çıkıldığında bakıma muhtaç durumda olacak yaşlı nüfusun 2030 yılından 2050 yılına kadar yaklaşık % 35-40 arasında artış göstererek 100 milyon kişiye ulaşması yönündeki beklenti Çin’de ulusal bakım sigortasına olan ihtiyacı doğrulamaktadır.⁸⁰⁶

3.3.2.3. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri

3.3.2.3.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi

Demografik değişime bağlı olarak nüfusun yapısında meydana gelen değişimlerin 1980’lere kadar önemli bir dönüşüm göstermediği, bu bağlamda 2005 yılına kadar hızlı bir dönüşümün eşliğinden geçilmediği Çin’de, 2000 yılı ve sonrasında yaşlı nüfus artışına bağlı olarak yaşlanma endeksinde hızlı bir değişimin eşğine gelinmiştir.

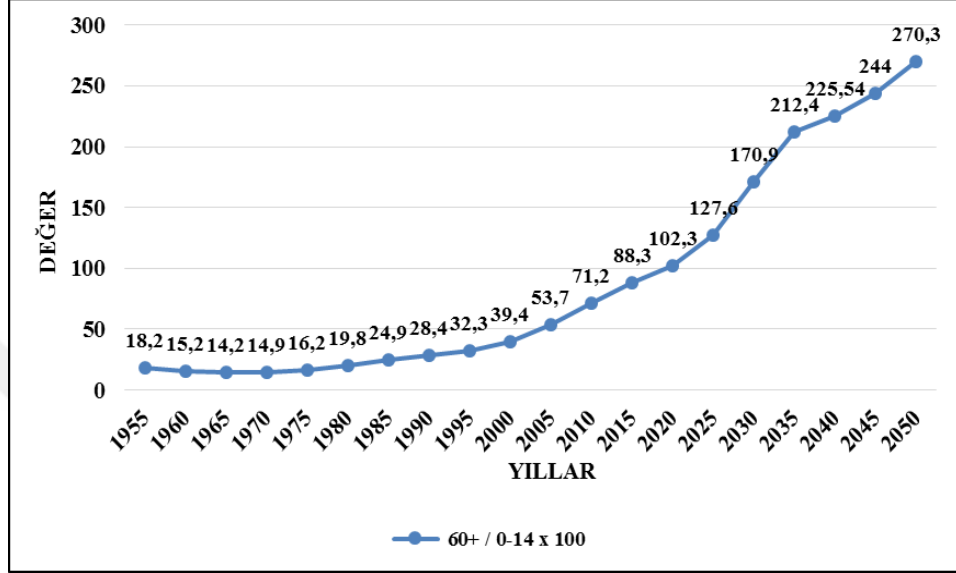
1955-2050 yılları arasında yaşlanma endeksindeki değişimlerin gösterildiği Grafik 19 incelendiğinde; İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşlanma endeksinin 18,2 olduğu Çin’de, çok genç bir nüfus yapısı ile karşılaşılmaktadır. Genel olarak 1955-1980 döneminde yaşlanma endeksinin birbirine yakın seviyelerde seyrettiği Çin’de, 1980-2000 yılları arasında endeks yavaş bir hareketlenme göstermiştir. Bu süreçte yaşlanma endeksinin artış eğilimine sahip olmasının sebebi, çocuk nüfusun önceki

⁸⁰⁵ Middle East Insurance Review, “China: Govt to start long-term care insurance pilot scheme”, (Çevrimiçi):<http://www.meinsurancereview.com/News/View-NewsLetter-Article?id=36432&Type=eDaily>, 28 Temmuz 2016.

⁸⁰⁶ Social Development Division, **United Nations Economic and Social Commission for Asia and Pasific, a.g.e.**, p.4; Li Zhihui, Shang Ke, “The Enlightenment of Long Term Care Service in Developed Countries to China: Take Germany and Singapore as an Example”, **Studies in Sociology of Science**, Vol:6, No:5, 2015, p.64.

birkaç on yıllık periyoda göre düşüş göstermesi, buna karşın özellikle çalışma çağındaki nüfusta ve yaşlı nüfusta görülen artış olarak açıklanmaktadır.

Grafik 19: Çin’de Yaşlanma Endeksindeki Değişim (1955-2050)

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmış ve yazar tarafından oluşturulmuştur.

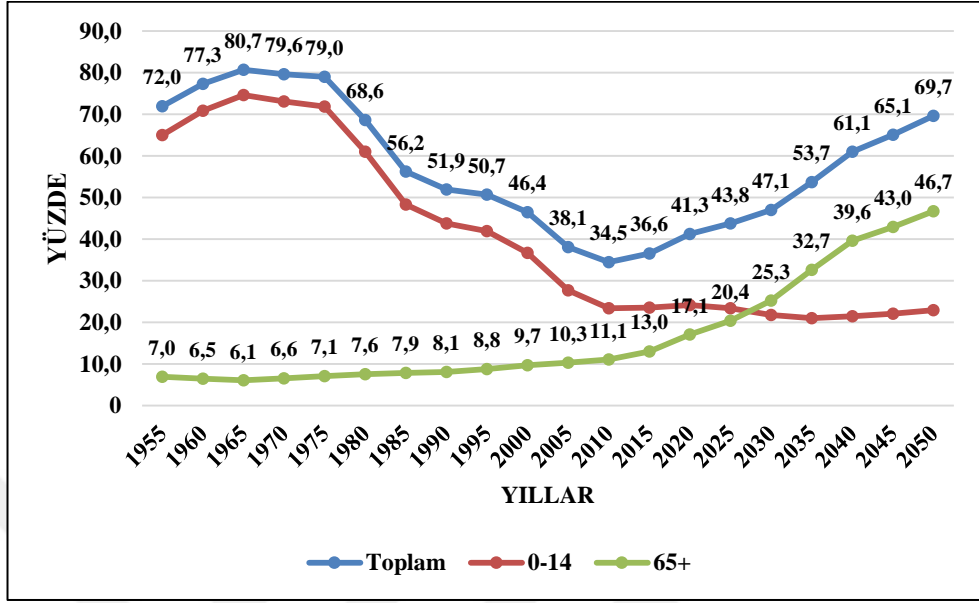
Çin’de 2000 yılında 39,4 olan yaşlanma endeksi, 2005 yılında 53,7’ye yükselmiş, yaşlı nüfustaki artış ile 2015 yılında endeks değeri 88,3 olarak kaydedilmiştir. Bu değer 2025 yılında 127,6’ya ulaşması beklenmektedir. Bu süreç sonrasında yaşlı nüfusun hızla artışı endeksi de aynı hızla yükseltecek ve 2030 yılında endeksin 212,4’e yükselmesine sebep olacaktır. Bu durumda 2025-2030 yılları arasındaki beş yıllık sürede endekste görülecek artış yaklaşık % 65 olacaktır. Bu bağlamda dünyada en fazla nüfusa ve dolayısı ile en fazla yaşlı nüfusa (132 milyon) sahip olan Çin’in, önümüzdeki on yıllık süreç içerisinde giderek artan yaşlı nüfusu dikkate alması gerekmektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde yaklaşık 200 civarında seyreden yaşlanma endeksine Çin’in 2030-2035 yılları arasında ulaşılacak olması Çin’in demografik değişim sürecinde gelişmiş ülkelerin yaklaşık 20-25 yıl gerisinde olduğunu göstermektedir. Bu durum Çin’in geliştirmekte olan ülkeler içerisinde nüfusu hızla yaşlanan ve nüfusu yaşlanırken de nüfus odaklı sosyal güvenlik politikalarına acilen ihtiyaç duyan bir ülke olduğunun göstergesidir.

3.3.2.3.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim

Sosyal güvenlik sistemi içerisinde önemli yer tutan emeklilik harcamaları ile ilgili değişimler, bağımlılık oranındaki değişime paralel olarak dönüşüm gösterdiği için bağımlılık oranlarını değerlendirmek önem taşımaktadır. Bu durumda bağımlılık oranlarının gösterildiği Grafik 20 kapsamında, Çin'de 1980'lerin başına kadar hızla artan çocuk bağımlılık oranları, toplam bağımlılık oranlarında belirleyici faktör olmuşken, 2010 yılı sonrasında yaşlı bağımlılık oranlarındaki artış toplam bağımlılık oranlarının yönünün belirlenmesinde önemli bir etken olmuştur. 1955 yılında toplam bağımlılık oranının % 72, çocuk bağımlılık oranının % 65, yaşlı bağımlılık oranının % 7 olduğu görülürken, 1965 yılında toplam bağımlılık oranları % 80,7'ye ulaşmıştır. Bu artışta da % 74,6 olan çocuk bağımlılık oranları önemli rol oynamıştır. 1975-1985 yılları arasında hızlı bir düşüş gösteren çocuk bağımlılık oranları, 1985-2000 yılları arasında bir miktar yavaşlayarak düşüşünü sürdürsede, 2000-2010 yılları arasında çocuk bağımlılığında tekrar hızlı bir azalış yaşanmıştır. Çin'de 2010 yılında toplam bağımlılık oranı % 34,5'e düşmüş olup, bu düşüşe paralel olarak çocuk bağımlılığı da aynı hızla düşüş göstermiş ve % 23 seviyesine gerilemiştir. Aynı dönemde yaşlı bağımlılık oranı artarak % 11,1'e yükselmiştir. Yaşlı bağımlılık oranı, 2010 yılı sonrasında, 1955-2010 yılları arasındaki artışından daha hızlı bir yükseliş grafiği sergilemiş, 2015 yılında % 13'e ulaşmıştır.

Demografik eğilimlerin bir sonucu olarak Çin'de, 2025-2030 yılları arası sürecin bir dönüm noktası beklenmektedir. Bu beş yıllık süreçte yaşlı ve çocuk bağımlılık oranlarının eşitleneceği düşünülmektedir. 2030 yılında toplam bağımlılık oranı yaklaşık olarak % 47,1 seviyesine yaklaşacak olup, bu oranın % 25,3'ünü yaşlı bağımlılık oranının oluşturacağı ileri sürülmektedir. 2030-2050 yılları arasındaki yirmi yıllık süreçte ise yaşlı bağımlılık oranının 1,85 katlık bir artış göstermesi beklenmektedir. Yaşlı bağımlılığındaki bu artış karşısında, çocuk bağımlılığının 2030-2050 yılları arasında durağana yakın bir seyir izleyeceği düşünülmektedir. Dolayısı ile uzun vadede bir değerlendirme yapıldığında, 1955-2005 yılları arasındaki elli yıllık sürede çocuk bağımlılığında yaklaşık 2,33 katlık bir azalış gözlenmişken, aynı süreçte yaşlı bağımlılık oranının yaklaşık 1,45 katlık bir artış yakaladığı da görülmektedir.

Grafik 20: Çin’de Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050)

Kaynak: UN, “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

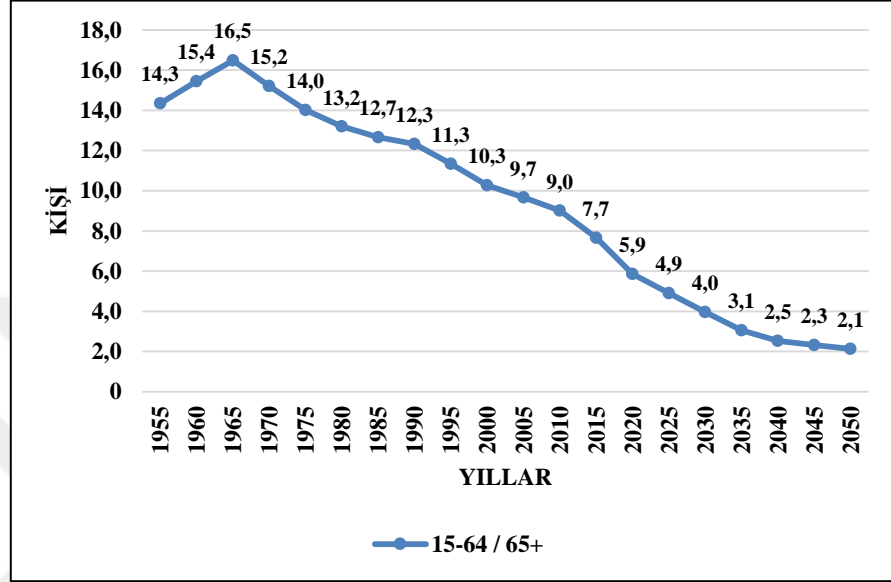
Eldeki verilerle 2005-2050 yılları arasında bağımlılık oranlarına yönelik bir değerlendirme yapıldığında, çocuk bağımlılığındaki 1,2 katlık azalış karşısında, yaşlı bağımlılığında 4,53 katlık bir artış yaşanması beklenmektedir. Yaşlı bağımlılığında; 1955-2005 yılları arasında yaşanan 1,45 katlık artış karşısında, 2005-2050 yılları arasında 3 katının üzerinde bir artış yaşanacak olması artan yaşlı nüfusun etkisi ile emeklilik ve sağlık harcamalarının daha fazla artması anlamını taşımaktadır.

3.3.2.3.3. Potansiyel Destekteki Değişim

Çin’de 1955-1965 yılları arasında çocuk nüfusundaki artışın yaşlı nüfus artışından fazla olması ve bu süreçte çalışma çağındaki nüfusun diğer nüfus grupları içerisinde en fazla paya sahip oluşu potansiyel destek oranlarının yüksek olmasına sebep olmuştur. 1955-2050 yılları arasında potansiyel destek oranlarındaki değişimin gösterildiği Grafik 21 incelendiğinde, 1965 yılı 16,5 seviyesi (kişi) ile potansiyel destek oranının en yüksek olduğu yıl olarak kaydedilmiştir. 1965 yılı sonrasında çocuk nüfus oranındaki düşüşe karşın çalışma çağındaki nüfusun artışı ve 65 yaş ve üzeri nüfusun yükselmeye başlaması potansiyel destek oranlarını düşürmeye başlamıştır. Bu durumda 1965 yılı sonrası potansiyel destek oranlarının azalışında bir başlangıç

noktası olarak kabul edilmiştir. 1970 yılında 15,2 olan potansiyel destek oranları, 2015 yılına kadar devamlı surette azalış göstermiştir.

Grafik 21: Çin’de Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (1955-2050)

Kaynak: UN, “Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Çin’de, demografik değişimin 2015 yılı sonrası hız kazanması, potansiyel destek seviyelerinin bu süreç sonrasında azalması anlamını taşımaktadır.⁸⁰⁷ Çin’de 1965-2005 yılları arasındaki 40 yıllık süreçte potansiyel destek oranlarında görülen 1,7 katlık azalış karşısında, 2005-2045 yılları arasındaki 40 yıllık sürede potansiyel destek oranlarının 4,2 katlık azalış göstermesi beklenmektedir. Bu durumda, 2005 yılı sonrası yaklaşık 15 yıllık dönem, sosyal güvenlik sisteminde demografik değişime bağlı aktüeryal dengesizliklerin erken dönem habercisi olarak nitelendirilmektedir. Çin’de 2015 yılında 7,7 olan potansiyel destek oranlarının, 2020 yılında öncelikle 5,9’a, 2030 yılında 4’e, 2040 yılında 2,5’e ve 2050’de 2,1’e düşmesi beklenmektedir. Sosyal güvenlik sisteminde, aktüeryal dengelerin sağlanabilmesi için en az 4 çalışana 1 emeklinin düşmesi gerektiği düşünüldüğünde, Çin’de 2030 yılı ve sonrası potansiyel destek bakımından tehlike sinyallerinin ortaya çıkacağı bir dönem olarak

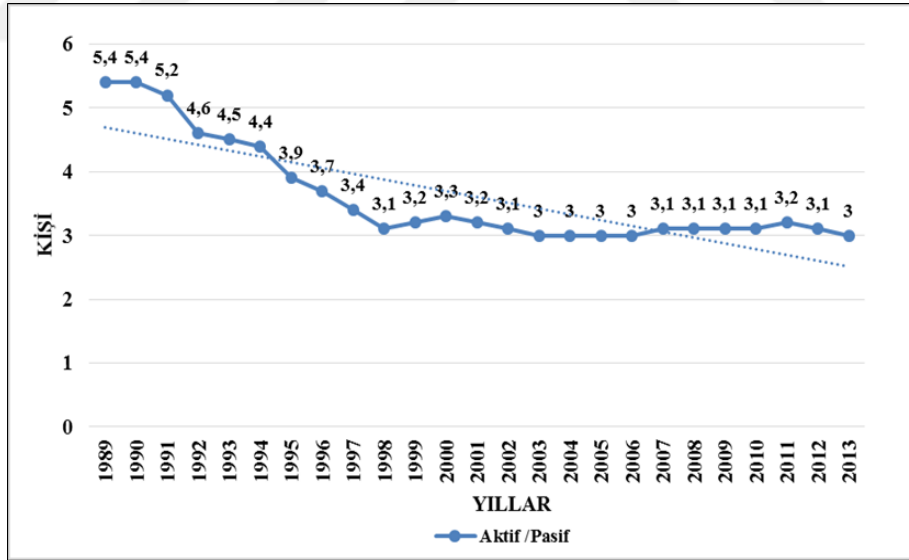
⁸⁰⁷ Schramm, a.g.e., p.14.

değerlendirilmektedir.⁸⁰⁸ Potansiyel destek oranlarının 15-64 yaş grubunun tamamını kapsamaması, oysa ki bu yaş grubu içerisinde pasif statüde olan (işsiz, erken emekli vb.) grupların da bulunması 2030 yılı ve sonrası için Çin’de aktüeryal dengesizliklere ilişkin tehlikenin boyutunu bir kere daha gözler önüne sermektedir.

3.3.2.3.4. Sistem Desteğindeki Değişim

Sosyal güvenlik sisteminde, aktüeryal dengelerin sağlanmasında önem taşıyan sistem desteğindeki değişim, Çin İstatistik Ofisi 2015 yılı verileri doğrultusunda Grafik 22 bağlamında incelendiğinde; 1989-1990 yılları arasında 1 emekliye 5,4 çalışanın düştüğü Çin’de, 1991-1992 döneminde sistem destek oranı hızlı bir düşüş göstermiş ve 4,6 seviyesine gerilemiştir. 1992-1997 yılları arası sistem destek oranlarında en hızlı düşüşün yaşandığı dönem olmuş, 1992 yılında 4,6 olan oran 1998 yılında 3,1’e düşmüştür.

Grafik 22: Çin’de Sistem Desteğindeki Değişim (Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı) Değişimi (Kişi) (1989-2013)

Kaynak: China Statistic Office, “Number of People Participated in Basic Pension Insurance”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm>, 31 Aralık 2015’den elde edilen veriler doğrultusunda yazar tarafından hesaplanarak oluşturulmuştur.

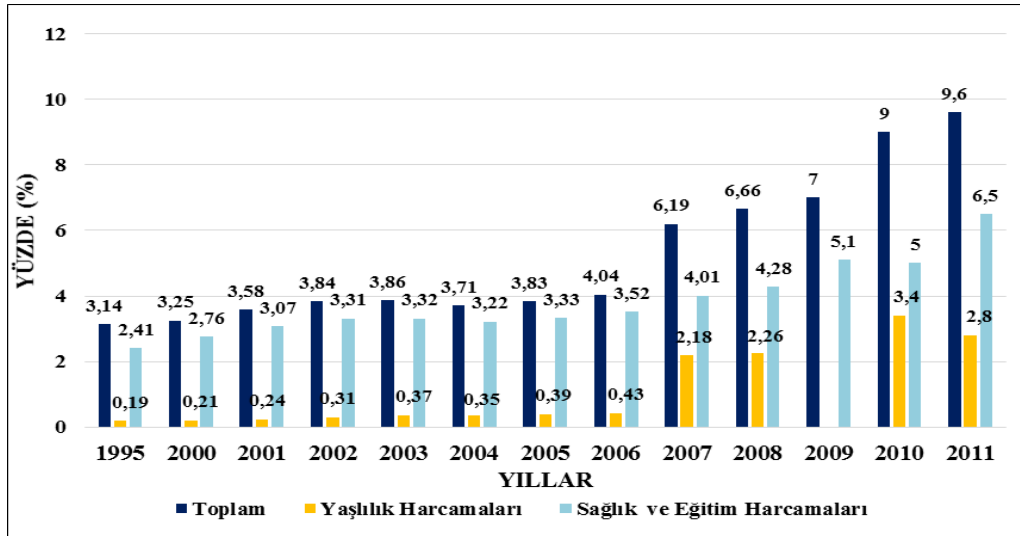
⁸⁰⁸ Lu Yang, “Population Change and Its Impact on Potential GDP Growth Rate: Comparison Between China and Japan, 2010., p. 52-55.

1997 yılında sosyal güvenlik sisteminin kapsamının genişlemesi ile 2000 yılında sistem destek oranı 3,3'e ulaşmıştır. Ancak 2000 yılı sonrasında bu oranda küçük bir azalış yaşanmış ve sistem destek oranı önce 3,2'ye, ardından 2005 yılında 3'e inmiştir. 2005-2013 yılları arası sistem desteğinin sabit bir seviyede kaldığı görülsede, 2015 yılı ve sonrasında hızlanacak demografik değişim sistem desteğinde de hızlı bir düşüşü beraberinde getirecektir.

3.3.2.3.5. Sosyal Harcamaların Değişimi

Çin'de 1990'ların ortasından itibaren sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması, bu süreci takiben 2009 yılında ulusal kırsal sosyal güvenlik sistemlerinin oluşturulması, böylelikle kent ve kır arasındaki farklılıkların giderilmesi, aynı süreçte demografik yapının giderek değişime uğraması sosyal harcamaları önemli bir değişimin eşiğine getirmiştir. Çin'de sosyal harcamaların değişimini gösteren Grafik 23 incelendiğinde; 1995 yılında toplam sosyal harcamaların GSYİH'ya oranının % 3,14 olduğu ve bu harcamalar içerisinde en yüksek payın % 2,41 ile eğitim ve sağlığa ait olduğu görülürken, emeklilik harcamalarının oranı % 0,19 civarında seyretmiştir.

Grafik 23: Çin'de Sosyal Harcamaların GSYİH'ya Oranındaki Değişim (%) (1995-2011)

Kaynak: Chack Kie Wong, "The Evolving East Asian Welfare Regimes", , **Chinas Social Development and Policy Into The Nex Stage?**, Ed.: Litao Zhao New York, Routledge, 2013, sy; Joe C. B. Leung, Yuebin Xu, **Chinas Social Welfare The Third Turning Point**, United Kingdom, Polity Press, 2015, sy.

Bu süreçte sağlık ve eğitim harcamalarının sosyal harcamaların önemli bir kısmını içermesinin temel sebebi her iki harcamanın ekonomik gelişme için lokomotif olarak görülmesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca bu dönemde çocuk nüfusun fazlalığı eğitim harcamalarının yüksek bir paya sahip olmasına neden olmuştur.

Sosyal harcamaların 2006 yılı sonuna kadar önceki dönemlerle benzer bir seyir izlediği görülürken, 2003-2009 yılları arasında kırsal emeklilik sisteminin pilot uygulamalarının gündeme gelmesi ile emeklilik harcamalarında önemli bir artış yaşanmıştır. 2006 yılında toplam sosyal harcamaların GSYİH'ya oranı % 4,04 olmakla beraber, bu oran içerisinde emeklilik harcamalarının % 0,43 olduğu görülmektedir. 2007 yılında sosyal harcamaların GSYİH'ya oranı % 6,19'a yükselirken sosyal harcamaların % 2,18'ini emeklilik, % 4,01'ini sağlık ve eğitim harcamaları oluşturmuştur. Henüz kırsal emeklilik sistemine katılanların oranı düşük olsa da, önümüzdeki yirmi yıllık dönemde kırsal emeklilik katılımcılarının artması ve kentsel emeklilik uygulamalarında katılımcı miktarının korunması ile sosyal harcamalar içerisinde yaşlılık harcamalarının payının % 10'lara ulaşması beklenmektedir.⁸⁰⁹

3.3.2.4. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları

Çin'de 1980'lerin başında piyasa ekonomisine geçiş ve 1990'larla beraber nüfusun yaşlanması konusunun sık sık gündeme gelişi, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği tartışmalarını hızlandırmıştır. Bu süreçte gelişmiş ülkelerin ve özellikle Asya ülkesi olan Japonya'nın deneyimleri, demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılmasına olan gerekliliği Çin için de ön plana çıkarmıştır. Böylece geleneksel devlet temelli sosyal güvenlik uygulamalarından piyasa ile uyumlu, aynı zamanda toplumun tamamını kapsayan sosyal refah temelli uygulamalara geçilmesi de hedeflenmiştir. Bu durumda sosyal güvenlik sistemlerinde sosyal sigorta temelli uygulamalarda hızlı bir dönüşüm yaşanmıştır.⁸¹⁰ Bu kapsamda;

⁸⁰⁹ Pew Research Center, "Attitudes about Aging: A Global Perspective In A Rapidly Graying World, Japanese Are Worried American's Aren't", 2014, p. 53.

⁸¹⁰ Dewen, **Can Social Security Boost Domestic Consumption in the People's Republic of China?**, a.g.e., p.2.

1991 yılı reform çalışmaları ile; sosyal güvenlikte dönüşüm devlet konseyi tarafından ele alınmış, aynı süreçte Komünist Parti'nin 14. Ulusal Kongre'sinde çalışanlar için birleştirilmiş sosyal fonlarla özel emeklilik planlarının oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu yeni sistem üç temel sebebe dayanarak kurulmuştur. Bunlardan birincisi ve en temeli yaşlanan nüfus ile dağıtım esaslı sistem arasında ortaya çıkan belirsizlik ve anlaşmazlıkları (nesiller arası dengeler bakımından) çözümlenektir. İkincisi, bireylere sosyal güvenliğin maliyetini paylaşmak konusunda yükümlülük vermektir. Üçüncü sebep ise, şirketler-yatırımlar (enterprise) üzerindeki baskıyı azaltmaktır.⁸¹¹ Bu bağlamda Sosyal Güvenlik ve İnsan Kaynakları Bakanlığı ve ilgili kurumları vasıtası ile sistem özel sektörde çalışanları-kendine ait firması olanları ve(ya) bazı bölgelerdeki çiftçileri kapsamına almıştır. Bu yeni sistem (fon esaslı) ile önceki sistem (dağıtım esaslı) arasındaki temel fark, ödeme riskinin yatırımlardan yerel hükümete verilmesi olmuştur. Yeni sistemin önemli bir dezavantajı sosyal güvenliğin yükünün sadece çalışanlara verilmesi değil, aynı zamanda gelecek nesillere de verilmesidir. Ayrıca yeni sistemin bir diğer dezavantajı, toplanan bireysel fonlarla tüm sosyal güvenlik maliyetlerinin de karşılanması olmuştur. Aslında bu durum, Çin'deki bireysel fon uygulamalarının dağıtım esaslı uygulamaların bir uzantısı olduğunu göstermektedir.⁸¹²

1995 reformu ile; tüm kentsel alanlarda üç basamaklı emeklilik uygulamasına geçilmiştir. Bu durumda birinci basamakta; temel emeklilik uygulamaları (dağıtım esaslı, ülkesel ve şehir bazında fon, sosyal havuz hesapları) bulunurken, ikinci basamakta; bireysel emeklilik hesaplarına (Tamamen fonlu özel bireysel hesaplar) yer verilmiş, üçüncü basamakta ise diğer ek emeklilik uygulamaları (yatırımlar seviyesinde yarı gönüllü uygulamalar) ön plana çıkarılmıştır.⁸¹³ Böylilikle demografik değişimin etkisi ile azalacak yeniden değerlendirme oranlarının emekli maaşlarının seviyesini düşürmesini önlemek, aynı zamanda uzun soluklu bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmak hedeflenmiştir.⁸¹⁴

⁸¹¹ Zhou Xiaochuan, "China's Social Security Reforms: The Institutional Arrangements", ty., p.2.

⁸¹² Xiaochuan, **a.g.e.**, p. 2.

⁸¹³ Li, **a.g.e.**, p.4.

⁸¹⁴ Qun Shi, "Reforms and challenges of the social security system", ty., p. 336.

1997 reformu; ile öncelikle kentsel alanlarda çalışanlar için temel yaşlılık sigortası sistemi oluşturulmuştur. Bu reform, önceki yıllarda (1979) uygulamaya konmuş olan tek çocuk politikasının, sosyal güvenlik sistemi üzerinde (demografik değişim nedeni ile, 4:2:1 uygulaması kapsamında) orta ve uzun vadede oluşturacağı baskıların önlenmesini hedeflemiştir. Reform, nüfus politikalarının yeniden dizaynının yanı sıra, sosyal güvenlik harcamalarının maliyetinin devletten çalışan ve işverenlere doğru kayması konularına da odaklanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda finansmanı dağıtım esasına dayanan yöntemden dağıtım ve fon uygulamalarının bir arada olduğu karma sisteme geçilmiştir. Çalışmanın başında da vurgulandığı gibi bu uygulamalar kırsal alanları odak dışı (kırsal bölgelerin küçük bir kısmı kapsama alınmıştır) bırakırken tüm kentsel alanları kapsayıcı nitelikte olmuştur.⁸¹⁵

Reform kapsamında bir diğer uygulama, sosyal güvenlik sisteminden sağlanan faydaların farklı gruplara yönelik olarak yeniden dizaynı olmuştur. Bu gruplar; (i) emekli-yaşlılar (old-men), ii) emeklilik sürecine geçiş aşamasında olan orta yaşlılar (middle-men) ve iii) çalışma yaşamına yeni adım atmış kişiler (new-men) olarak sıralanmıştır. Yeni sisteme göre; 1996 yılı öncesinde emekli olan, emekli-yaşlıların aylıklarının hesaplanmasında (önceki yıllarda uygulanan) belirlenmiş fayda esası dikkate alınmıştır. 1996 yılı sonrasında sisteme katkıda bulunmaya başlayanlar çalışma yaşamına yeni adım atmış kişiler olarak ifade edilmiş ve bu grupta yer alanlar için sağlanan faydalar iki kısımdan oluşmuştur. Bunlardan birincisi; aylık emekli maaşının son yılın bölgesel ortalama ücretinin % 20'sine eşit olması kapsamında oluşan tutar iken, ikincisi; emeklilik için birikmiş hesap dengesinin bölünmesinden kaynaklanan bireysel hesaplardan ödenebilir aylık emekli maaşından oluşmaktadır. Üçüncü grup ise 1996 yılı öncesinde sisteme katkıda bulunmaya başlamış ve sisteme halen katkıda bulunan, henüz emekli olmamış ancak emeklilik sürecine geçiş (middle-men) aşamasında olan kişilerdir. Bu kişilerin emekli maaşı ikinci grupta yer alanlarla aynı şekilde hesaplanmakla beraber üçüncü grup emekliler için geçiş emekliliği formülü uygulanmaktadır. Geçiş emekliliğinin hesaplanmasında artış faktörü (% 1-1,4), emeklilik öncesi bölgesel ortalama ücret, ortalama katkı göstergesi ve hizmet süresinin birbirleri ile çarpımına ek sabit katkı miktarı (Bölgesel olarak farklılık

⁸¹⁵ Ebberts v.d., a.g.e., p. 3.

göstermekle beraber toplam katkı tutarı 0-120 Yuan-RMB arasında değişmektedir) dikkate alınmaktadır.⁸¹⁶

Reform ile kentlerde tüm yatırımlar ve bu yatırımlarda çalışanların tamamı ve kendi hesabına çalışanlar emeklilik kapsamına alınırken, emekli aylığına hak kazanabilmek için önceki yıllarda 10 yıl olan katkı ödeme süreleri (bireysel hesaplar için) 15 yıla çıkarılmıştır.⁸¹⁷ Bu süreçte işverenlerin hesabına düşen katkıların oranının % 20'yi geçmemesi hedeflenirken, çalışanlar için katkıların miktarı % 11 olarak belirlenmiştir. 1997 reformunun en önemli ve en temel özelliği; temel emeklilik adı verilen, kaynağını devlet, çalışanlar ve işverenin oluşturduğu birinci basamak emeklilik ile, fonlu uygulamalardan oluşan ve yatırımlar tarafından desteklenen ikinci basamak ve çalışanlar tarafından gönüllülük esasına dayalı fon esaslı üçüncü basamak emeklilik uygulamalarının bir arada değerlendirilmesi olmuştur.⁸¹⁸

1997 reformunu izleyen süreçte, 1998 yılında kentsel temel sağlık sigortası sistemi uygulamaya konmuştur. Ancak Çin'deki dual uygulamalar sebebi ile özellikle kırsal alanlarda kapsamlı bir sağlık sigortası sisteminin kurulmaması önemli bir sorun olarak nitelendirilmektedir.

2000 reformu döneminde; Uzun süreli emeklilik rezervi oluşturması bakımından NCSSF kurulmuştur. Sosyal Güvenlik Fonu (SSF) olarak ifade edilen NCSSF'nin temel amacı, demografik değişim sürecinde yaşanan nüfus sebebi ile, fonda biriken miktarı değişik yatırım kaynakları ile arttırmaktır.⁸¹⁹ Böylelikle dağıtım esaslı sistemin normal akışının sağlanması ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmak da amaçlanmıştır. Fon, Ulusal Sosyal Güvenlik Fonu Konseyi tarafından yönetilmektedir.⁸²⁰

Fonun sermayesini toplamaya yönelik iki kaynak bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; ağırlıklı olarak merkezi devlet bütçesi (temel olarak vergiler) ve fonun kendi sermayesi ekseninde oluşan yatırım getirisidir. İkincisi ise yerel yaşlılık sigortası

⁸¹⁶ Mark C., Dorfman, Robert Holzmann, Philip O'Keefe, Dewen Wang, Yvonne Sin, Richard Hinz, **China's Pension System: A Vision**, USA, World Bank Publications, 2013, p. 171-172.

⁸¹⁷ Ye, **a.g.e.**, p.684.

⁸¹⁸ Williamson ve Shen, **a.g.e.**, p.55.

⁸¹⁹ NSSF, "About the National Council for Social Security Fund", (Çevrimiçi): http://www.ssf.gov.cn/Eng_Introduction/201206/t20120620_5603.html, 25 Haziran 2016.

⁸²⁰ Ebberts, **a.g.e.**, p.11.

fonları ve fonların getirileridir. Bu bağlamda birinci kaynağın tutarı 1,9 trilyon Yuan'ın üzerinde, ikinci kaynağı tutarı ise 2 trilyon Yuan olup, her iki kaynağın toplamı GSYİH'nın yaklaşık % 6'sı civarındadır.⁸²¹ Haziran 2003 döneminde uygulamaya geçmiş olan fonun kaynakları Devlet Konseyi'nin izni doğrultusunda ulusal ve uluslararası piyasalarda işletilebilecektir. Geçim kriterini esas alan fon, yüksek derecede riskli yatırımlardan kaçınmaktadır. Bu durumda fon, istikrara sahip ve yüksek getirisi olan yatırım araçlarına uzun dönemli yatırımlar gerçekleştirmektedir.⁸²² 2009 yılında 777 milyar Yuan olan fondaki miktar 2015 yılı verilerine göre 1 trilyon 900 milyar Yuan'a ulaşmış, yatırımlar ekseninde işletilen fonun kar miktarı ise yaklaşık olarak 229 milyar Yuan (35 milyar Dolar) olarak hesaplanmıştır. Fonun her bölgede ayrı ayrı işletilmesi, diğer bir ifade ile dağınık bir yapıya sahip oluşu yönetimini zorlaştırmaktadır. Bu durum fon kapsamında işletilecek tutarın yasal olmayan uygulamalara kaymasına neden olarak ana fon miktarı, fonun kar miktarı ve katılımcıları olumsuz etkilemektedir.⁸²³

2001-2004 yılları arasında uygulanan reform çalışmaları ile; temel emeklilik kapsamında işveren payı % 13'ten % 20'ye çıkarılırken, çalışanların sosyal havuz kapsamında bireysel hesap payı % 11'den % 8'e düşürülmüştür. Prim oranlarındaki bu dönüşüme karşın, Çin'in hızla yaşlanan bir nüfus ile karşı karşıya olduğu düşünüldüğünde, gelecekte daha düşük yeniden değerlendirme oranlarının da devreye sokulması ile gelecek nesilleri daha düşük bir emekli aylığının beklediği öngörülmüştür.⁸²⁴

2009 yılı reform uygulamaları ile; 2003 yılında kırsal alanlardaki pilot bölgelerde proje bazlı olarak uygulanan sağlık yardımları kırsal sağlık sigortasına

⁸²¹ Peng Chen, "Chinas Retirement System: What Does the Future Hold?", **DC Dimensions**, Winter 2015, 2015, p.1; China.com, "Çin'de Sosyal Güvenlik Fonu Yönetimi Güçleniyor", (Çevrimiçi): <http://turkish.china.com/home/comment/1441/20160330/608559.html>, 25 Haziran 2016.

⁸²² Xiang Huaicheng, "Social security in the People's Republic of China Sustainable development of social security in the People's Republic of China: Management of investments and operation of the National Social Security Fund", ty., p.30-31.

⁸²³ CHINADAILY Europe, "New Regulation to Enhance Social Security Fund Management", (Çevrimiçi): http://europe.chinadaily.com.cn/business/2016-03/29/content_24153792.htm, 25 Haziran, 2016; CHINADAILY Europe, "China's Social Security Fund Posts Higher Investment Return", (Çevrimiçi): http://www.chinadaily.com.cn/business/2016-03/26/content_24110401.htm, 25 Haziran 2016.

⁸²⁴ Yuanfang Li, "Pension Reform in China's Public Sector: Motivation, Process and Impact", **Seminar on Assessing The Impact of Structural Reforms, June 1st, 2015-Paris**, 2015, p.6.

dönüşmüştür.⁸²⁵ Çalışma çağındaki nüfusun kentsel alanlara yoğunlaşan göçü ile kırsal alanlarda yaşlıların sağlık ve bakım sorununun güçleşmesi 2009 yılı öncesinde de kapsamlı bir sağlık sigortası uygulamasını gündeme taşımış olsa da Çin’de dağınık bir şekilde uygulanan sağlık hizmetleri ve dual yapının baskınlığı kırsal sağlık sigortasının ortaya çıkışını geciktirmiştir.

2011 yılında uygulamaya konan yasa ile; oturduğu bölgeyi değiştiren çalışanlara ileriye yönelik sosyal güvenlik haklarını yeni ikametlerine taşıma hakkı getirilmiştir. Böylelikle kentleşme süreci ile kırdan kente göç eden kişilerin buldukları yer ile göç ettikleri yer arasındaki farklı sosyal güvenlik uygulamaları⁸²⁶ nedeni ile ileriye yönelik emekli maaşlarının kısıtlanmasının önünde geçildiği gibi, bulunduğu yeri değiştirmeye bağlı yaşanacak hak kayıpları sebebi ile sigortalı olmayı tercih etmeme (kayıtdışı istihdam) durumunun önüne geçilmesi de hedeflenmiştir.⁸²⁷

Çin’de mevcut demografik eğilimler ve reformlar dikkate alınmaksızın uygulanacak sosyal güvenlik politikaları ekseninde, emeklilik sisteminin finansal olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması beklenmemektedir. Uluslararası düzeyde WB’nin PROST modeli kapsamında mikro-makro ekonomik veriler ve nüfusa ilişkin veriler doğrultusunda yapılan hesaplamalar da, orta ve uzun vadede Çin sosyal güvenlik sisteminin demografik değişime bağlı olarak tehlike altında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, herhangi bir sosyal güvenlik reformu yapılmaması durumunda, gelecek 20 yıl içerisinde günümüzdekine benzer dengeler sağlanması için sosyal güvenlik sistemi yaşlılık sigortası katkı oranlarının % 37’ye çıkarılması gerekecektir. Ayrıca yeniden değerlendirme oranının yıllık (ücret ve enflasyon) değişimler ekseninde yeniden hesaplanması da gerekecektir. Bu doğrultuda öncelikle emeklilik

⁸²⁵ Li, a.g.e., p.6.

⁸²⁶ İkamet edilen yer ile göç edilen yer arasındaki farklı sosyal güvenlik uygulamaları “Hukou” (Dual Yapıdaki Hanehalkı Kayıt Sistemi) sisteminden kaynaklanmaktadır. Hukou sistemine göre geçerli bir gerekçe olmadığı sürece kırdan kente göç edilememektedir. Hukou’da kırdan kente göç edenlerin kırsal sosyal güvenlik ağı içerisinde yer almaları nedeni ile kente göç sonrası kentsel sosyal güvenlik uygulamalarından yararlanmaları zorlaşmıştır. Bu karmaşanın önüne geçmek için 2001 yılından itibaren gelecek beş yıl içerisinde Devlet Konseyi tarafından küçük şehirler ve kasabalar için bu uygulamanın kaldırılması kararlaştırılmıştır. 2011 yılı sonrası bu uygulama hayata geçmiştir. Bkz.: Hukou Reform, “Hukou Reform Chronology”, (Çevrimiçi): hukoureform.wordpress.com/chronology/, 1 Aralık 2016.

⁸²⁷ Chen ve Turner, **Extending social security coverage to the rural sector in China**, a.g.e., p.67.

yaşının yeniden düzenlenmesi hedeflenirken, kentli nüfusun mevcut sisteme katılımının % 50 oranında arttırılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır.⁸²⁸

Gerçekleştirilmesi planlanan parametrik uygulamalar karşısında temel hedef, sosyal güvenlik sistemindeki parametrik uygulamaların yapısal düzenlemelerle de desteklenmesidir. Böylelikle sistemin karmaşık yapısının daha anlaşılabilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Demografik değişim kapsamında sosyal güvenlik sistemlerinde yeniden yapılanmaya yönelik önerilerin sayısı hızla artmaktadır. Bu bağlamda Çin’de WB tarafından da önerilen üç basamaklı emeklilik sisteminin uygulanması konusu güncel tartışmalar arasında yer almaktadır. Bu eğilimler doğrultusunda sistemin birinci basamağında temel emeklilik olarak da bilinen “Vatandaş Sosyal Emeklilik (Citizens’ Social Pension-CSP)” uygulamalarının yer alması hedeflenmektedir. Sosyal emeklilikte kentlerde yaşayanlar için bölgesel ortalama ücret, kırsal alanlarda yaşayanlar için ise bölgesel KBDG üzerinden hesaplama yapılması ve herhangi bir katkıya dayanmaksızın ödemede bulunulması üzerine odaklanılmıştır. Ayrıca hızla artan doğumda beklenen yaşam süreleri nedeni ile birinci basamakta emeklilik yaşının kadın ve erkekler için vakit kaybetmeden 65 yaşa yükseltilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁸²⁹

Bununla birlikte ikinci basamak için iki farklı uygulamanın esas alındığı da gözlenmiştir. Bunlardan ilki Zorunlu Mesleki Emeklilik Sigorta Planı (Mandatory Occupational Retirement Insurance Scheme-MORIS) iken, ikincisi Gönüllü Bireysel Emeklilik Sigorta Planı (Voluntary Individual Retirement Insurance Scheme-VIRIS)’dır. MORIS kapsamında bireysel ücretler üzerinden sanal belirlenmiş

⁸²⁸ Magnani, Duwicquet, **a.g.e.**, p.10.

⁸²⁹ Çin’de güncel emeklilik yaşının 1950 yılından günümüze değişmediği düşünüldüğünde, doğumda beklenen yaşam sürelerinin artması ile emeklilikte geçen sürelerin uzamasının sistem destek oranları üzerinde olumsuz etki oluşturduğu gözlenmektedir. Bu değişimden kaynaklanan aktüeryal sorunların önüne geçmek için hızla yaşlanan Çin’de parametrik reformlarla emeklilik yaşının yükseltilmesi öncelikli konu olmuştur. Bu kapsamda 2010 yılı sonrasında Çin’de en fazla yaşlı nüfusun yaşadığı Shanghai’de (istemeleri durumunda) erkekler 65, kadınlar ise 60 yaşına kadar çalışabilmekte ve bu süreyi takiben emekli olabilmektedirler. Bu durum “beş-on yıl süre ile emeklilikte esneklik” olarak ifade edilmektedir. Böyle bir uygulamanın kısa dönemde gençlerin istihdamında oluşturacağı baskı (genç işsizliği) ve kısa süreli çözümler içermesi İnsan Kaynakları ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na da sık sık dile getirilmektedir. Bkz.: Ye, **a.g.e.**, p.690.

katkıların esas alınması hedeflenmekle beraber, tüm çalışanların kapsama alınması, toplanan hesapların yıllık ödemelerde belirleyici olması, fon yönetiminin ulusal veya bölgesel seviyede olması temel önceliktir. MORIS'te emeklilik yaşı kadın ve erkekler için 65 yaş olacaktır. MORIS'in en büyük avantajı katkı ve fayda esasının demografik değişim göz önünde bulundurularak belirlenmesi ile sistemin finansman açığı üzerinde oluşturulacak pozitif dışsallıktır. Sistemin ikinci ayağını oluşturacak VIRIS kapsamında ise ücret dışı katkıların gönüllük ekseninde belirlenmiş katkı esasına göre işletilmesi hedeflenmektedir. VIRIS'te de emeklilik yaşı 65 olarak belirlenmiştir. Sistemde bireysel katkıların yıllık birikimi belirlemesi, sağlanan katkıların sübvansiyonlar ile eşleştirilmesi, bölgesel veya ulusal düzeyde yönetim sağlanması esas alınmaktadır.

Sistemin üçüncü ayağında ise Ek Kazançlar adı altında gönüllü mesleki ve bireysel ödeneklerin yer aldığı bir uygulama planlanmaktadır. Bu doğrultuda işveren temelli mesleki, birey temelli kişisel ek emeklilik kazançlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Sistemde fonlu finansman yöntemi ile belirlenmiş katkıya dayalı, güçlü düzenleyici çerçevelerin esas alındığı uygulamaların geliştirilmesi üzerine çalışılmaktadır.⁸³⁰

Yukarıda sıralanan öneriler doğrultusunda Çin'de emeklilik yaşının kadın ve erkekler için 65'e çıkarılması⁸³¹ ile; 2029 yılında işgücüne katılım oranının % 10,9 oranında artması hedeflenmektedir. Bu bağlamda 2029-2039 yılları arasındaki 10 yıllık sürede işgücüne katılım oranındaki artış miktarı % 10,9'dan % 18,4'e (Çin'de işgücüne katılım oranları ile ilgili daha fazla bilgi için Bkz. Ekler-Ek-1) çıkacaktır. Böylelikle sosyal güvenlik sistemine yapılan katkıların süresinin uzaması ile sosyal güvenlik gelirlerinin de artması hedeflenmektedir. Emeklilik yaşının arttırılması sürecinde verimlilik seviyesinin aynı düzeyde kalması ya da yükselmesi için yaşamboyu eğitim programlarının desteklenmesi gerekmektedir. Keza sosyal harcamalar içerisinde payı giderek artan eğitim ve sağlık harcamaları ile verimlilik

⁸³⁰ Dorfman v.d., **a.g.e.**, p. 5.

⁸³¹ Çin'de emeklilik yaşının kadın ve erkekler için birer yıl artışı ile sosyal güvenlik harcamalarının 16 milyar Yuan azalacağı hesaplanmıştır. Böylece sosyal güvenlik fonunda ekstra 4 milyar Yuan'lık bir kazanım elde edileceği ifade edilmektedir. Bkz.: Ye, **a.g.e.**, p.690.

artışı sağlamak esas alınmalıdır.⁸³² Böylelikle ileri yaşta çalışmaya dayalı verimlilik kayıplarının önüne geçilmesi sağlanırken, aynı zamanda elde edilecek ücret ve faydaların düşmesi de engellenmiş olunacaktır.⁸³³

Çin’de 2014 yılında kentsel alanlarda kamuda çalışanlar için uygulanan emeklilik sistemi ve genel kentsel emeklilik sistemi birleştirilmiştir. Sosyal yardımlar kapsam dışı bırakıldığında 2015 yılında sosyal güvenlik gelirlerinin giderleri karşılama oranının yaklaşık olarak % 87 olması (özellikle 2015 yılı sonrasında) demografik değişimin hız kazanması sebebi ile sosyal güvenlik sisteminin mali açıdan sürdürülebilirliği konusunda soru işaretlerini arttırmıştır. Bu kapsamda geliştirilen en önemli uygulama kırsal alanlar için sosyal güvenlik uygulamalarını yaygınlaştırmak ve orta ve uzun vadede kırsal-kentsel ulusal sosyal güvenlik uygulamalarını birleştirmek olmuştur. Bir diğer öneri emeklilik, sağlık, iş kazası, işsizlik ve analık sigortaları kapsamında ödenen katkıların/primlerin oranını % 40’ın altına indirmek, böylelikle sisteme katılımı teşvik etmektir. Primlerdeki böyle bir azalış ile % 33 seviyesindeki kayıtdışı istihdamı azaltmak ve sisteme katılımı arttırmak hedeflenmiştir.⁸³⁴ Kayıtdışı istihdamın azaltılması ile bireysel havuz hesaplarından sosyal havuz hesaplarına yapılan aktarım önlenecek, böylelikle bireysel hesapların neredeyse tamamen boşaltılması endişesi ortadan kalkacak ve katılımcıların sisteme olan güveni artacaktır. Bu durumda artan katılımcı güveni ile gönüllü emeklilik uygulamalarının artış göstermesi de hedeflenmektedir.⁸³⁵

Çin’de bir yandan kadın ve erkeklerde emeklilik yaşınının 65 olarak belirlenmesi, bir yandan da WB’nin üç basamaklı modelinin yaygınlaştırılması ile sosyal güvenlik sisteminde aktüeryal dengelerin korunması ve evrensel kapsamda bir emeklilik sistemi oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda demografik değişim odaklı sosyal güvenlik reformlarının yapısal ve parametrik ekseninde birlikte yürütülmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.⁸³⁶ Ayrıca Çin’deki en büyük sorun olan

⁸³² Marcin Bielecki, Karolina Goraus, Jan Hagemeyer, Joanna Tyrowicz, “Decreasing fertility vs increasing longevity: Raising the retirement age in the context of ageing processes”, *Economic Modelling*, 52, 2016, p.137-138.

⁸³³ **A.e.**, p. 204.

⁸³⁴ IMF, “People’s Republic of China”, IMF Country Report, Report No: 15/234, 2015, p. 17-18.

⁸³⁵ Li Jiange, “Social Security Reform in China: Issues and Options”, 2005, p.31-32.

⁸³⁶ IMF, **People’s Republic of China a.g.e.**, p. 17-18.

farklı eyalet ve şehirlerde çift yönlü (Dual Truck System) sosyal güvenlik uygulamaları yerine ülkede kır-kent ayrımı olmaksızın müşterek bir sosyal güvenlik sisteminin yapılandırılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Böylelikle sosyal adalet kapsamında vatandaşların sisteme daha fazla güven duyması sağlanırken, sosyal güvenlik sisteminin işleyişindeki çok başlılığın önüne geçilmesi de hedeflenmektedir.

3.3.3. İtalya’ da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü

3.3.3.1. İtalya’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı

İtalya’da sosyal güvenlik sisteminin gelişimi, 19. yy.’ın sonunda uygulanmaya başlayan yaşlılık sigortasına dayanmaktadır. Bu süreçte ilk olarak, kamuda çalışan ordu mensuplarına yönelik yaşlılık sigortası uygulamaları ile karşılaşılırken, özel sektördeki mavi yakalı çalışanları kapsayan, zorunluluk esasına dayanmayıp tamamen fonlu uygulamaları içeren diğer yaşlılık sigortası uygulaması ise 1889 yılında hayata geçirilmiştir.⁸³⁷

1889 yılında Ulusal Emeklilik Fonu’nun oluşturulması ile engelli ve yaşlı çalışanlara yönelik sosyal güvenlik uygulamalarının (fonlu finansman yöntemi adı altında) temeli atılmıştır. 1919 yılında malullük ve yaşlılık sigortaları zorunlu hale gelmiş, 1933 yılında Ulusal Emeklilik Fonu’nun yerini alan Faşist Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu (Facist National Institute of Social Security-Istituto nazionale per la previdenza sociale) yasal bir kimlik kazanmıştır. Faşist Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu İkinci Dünya Savaşı sonrası Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu ismini almıştır. Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu özel sektör çalışanlarından ve kendi hesabına çalışanlardan sosyal güvenlik primlerini toplama yetkisine sahip olmuştur. Böylelikle zorunlu sosyal güvenlik katkıları fonda toplanmaya başlamıştır. İtalya’da da tıpkı diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi finansal istikrarsızlıklar, enflasyondaki hızlı artış ve fonların kullanımına yönelik belirsizlikler sosyal güvenlikte fonlu uygulamaları sorgulanır hale getirmiştir.⁸³⁸ Böylelikle İtalya’da İkinci Dünya Savaşı sonrası,

⁸³⁷ -----, “EU-China Social Protection Reform Project 2-3 February 2015”, (Çevrimiçi): http://www.formez.it/sites/default/files/brochure_eu-china.pdf, 27 Şubat 2016.

⁸³⁸ Wigmans, **a.g.e.**, p. 3.

1950'lerden itibaren dağıtım esaslı finansman metodu sosyal güvenlik sistemi ile kademeli olarak tanıştırmaya başlanmıştır.⁸³⁹ Bu süreçte İtalya'da sosyal güvenlik sistemi, öncelikle çalışan ve yatırımcı eksenli dar bir korumayı içerirken, daha sonra anayasal düzenlemeler ile tüm vatandaşları kapsayan bir sosyal güvenlik sistemine geçilmiştir.⁸⁴⁰

1960 yılında Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu özel sektör çalışanlarının ücretleri üzerinden Özel Sektör Çalışanları Fonu adı altında zorunluluk esasına dayanarak vergiler toplamaya başlamıştır. Bu aşamada kendi hesabına çalışanların (tarım ve ticaret) artması sebebi ile kendi hesabına çalışanlardan da aynı vergiler alınmaya başlanmıştır. Kamu çalışanları fonu da bu fonlarla bir arada değerlendirilmiş, böylece Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu temel sosyal güvenlik fon yöneticisi olarak tanımlanmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin kapsamının genişlemesi ile farklı alanlarda çalışan pek çok kişi özel koşullar altında kendi fonuna sahip olmuş, böylelikle ödeme planları, yükümlülükler ve genel işleyiş yapısının farklı olduğu çok parçalı bir sistem ortaya çıkmıştır.⁸⁴¹

1969 yılında fonlu sistemin yaşadığı darboğaz karşısında modern refah devleti kurma arzusu, özellikle temel fonlar bakımından dağıtım esaslı sisteme geçişi kesinleştirmiştir. Bu durumda eş zamanlı olarak özel sektör çalışanları fonu için üç önemli değişiklik yapılmıştır. Birinci değişiklik ile, emeklilik ile ilgili ödemelerin hesaplanmasında özel sektör çalışanları bakımından son beş senenin ortalamasının alınması, kamu sektöründe çalışanlar için ise son maaş üzerinden emekli aylığının hesaplanması kararlaştırılmıştır. İkinci değişiklik ile, 65 yaş ve üzeri yaşlılık sigortası kapsamında olmayan kişilerin (gelir testinin ilk örnekleri ile) sosyal emeklilik kapsamına alınması amaçlanmıştır. Üçüncü değişiklikte ise, sosyal güvenlik sistemi kapsamında sağlanan faydaların fiyat artış endeksi ile bağlantılı hale getirilmesi, faydaların hesaplanmasında katkı temelli uygulamalardan kazanç temelli uygulamalara geçilmesi amaçlanmıştır. Bu uygulamaların yanı sıra özel sektör

⁸³⁹ Agar Brugiavini, "Social Security and Retirement in Italy", **Social Security and Retirement Around The World**, Ed.: Jonathan Gruber and David A. Wise, University of Chicago Press, USA, 1999, p. 194.

⁸⁴⁰ Antonio Costa, "The Italian Pension System", Education, Audiovisual & Culture Executive Agency, ty., p.3.

⁸⁴¹ Brugiavini, **a.g.e.**, p. 194.

çalışanlarına 35 yıl sisteme ödemedede bulunulması ile yaş şartı aranmaksızın erken emeklilik hakkı da getirilmiştir. Erken emeklilik kamu çalışanları için daha cömert (sisteme katkı erkekler için 20 yıl, evli kadınlar için 15 yıldır) olup, bu uygulama 1956 yılı sonrasında hayata geçirilmiş, 1960-1970 yılları arasında etkin bir şekilde uygulanmıştır.⁸⁴²

Aynı süreçte sosyal güvenlik sisteminde özellikle emeklilik uygulamalarında önemli yere sahip olan sosyal yardımların kapsamı genişletilmiş, yoksul durumda olanlar, düşük gelirli yaşlılar sosyal yardımlar kapsamına alınmıştır. 1970 yılında sosyal güvenlik sisteminden sağlanan faydaların ödenmesinde ücretlerin değişim göstergesi ön planda tutulmuş, böylece 1976 yılında özel sektör için sosyal güvenlik sistemi kapsamında sağlanan faydaların hesaplanmasında reel ücretler esas alınmıştır.⁸⁴³

İtalya’da İkinci Dünya Savaşı sonrasında yasal düzenlemeler ekseninde cömert bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmuştur. Bu gelişmeye karşın sistemin uzun dönem etkileri ile ilgilenilmemiştir. Böylelikle yaklaşık kırk yıl boyunca kendine özgü bu uygulamalar devam etmiştir. 1983 yılında (geliştirilmiş gelir testi uygulamaları ile) minimum gelir desteği sağlamaya yönelik çalışmalar hayata geçirilmiş, bu kapsamda özellikle yaşlı refahını artırma çabaları da hızlanmıştır. Bu bağlamda demografik değişimin etkilerini de önlemek amacı ile üçer yıllık aralarla iki farklı reform (1992-Amato, 1995-Dini)⁸⁴⁴ uygulanmıştır.⁸⁴⁵

İtalyan Anayasası Madde 38’de yer alan; “Çalışamayan tüm vatandaşlar ve varlığını sürdürebilmek için kaynaklara ulaşmada sıkıntı yaşayanlar refah desteğine yönelik hakka sahiptirler. Çalışanlar kaza, hastalık, engellilik, yaşlılık ve gönüllü olmayan işsizlik durumlarında ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde sigorta hakkına

⁸⁴² A.e., p. 194; Margherita Borella, “Social Security Systems and the Distribution of Income: An Application to the Italian Case”, Center for Research on Pensions and Welfare Policies Working Paper 8/1, ty. p.5.

⁸⁴³ Wigmans, a.g.e., p. 4.

⁸⁴⁴ İtalya’da demografik değişim eksenli sosyal güvenlik reformlarına reformların hedefleri ve meydana getirdikleri etkiler bakımından tezin ilerleyen kısımlarında ayrıntılı olarak yer verileceği için bu kısımda yalnızca reform isimleri verilmiştir.

⁸⁴⁵ Brugavini, a.g.e., p. 194-195.

sahiptirler.” İfadesi refahın sağlanmasında sosyal güvenliğin önemine vurgu yaparken sosyal yardım ve sosyal sigorta uygulamalarına dikkat çekmektedir.⁸⁴⁶

İtalya’da günümüzde sosyal güvenlik sistemi içerisinde sosyal sigorta uygulamaları önemli bir yere sahip olmakla birlikte, bu kapsamda işsizlik, hastalık, iş kazası, analık ve aile yardımları⁸⁴⁷ ve yaşlılık sigortaları temel sigorta alanlarını içermektedir. Sağlık ile ilgili uygulamalar ise Ulusal Sağlık Hizmetleri kapsamında sunulmaktadır. Emeklilik sistemi sosyal güvenlik sisteminin bir bölümünü oluşturmakla birlikte, gerek ilk sosyal güvenlik uygulamalarının etkileri, gerekse de demografik değişimin meydana getirdiği etkiler ile İtalya’da sosyal güvenlik sisteminden kastedilen sosyal sigortalar kapsamındaki yaşlılık sigortası olmuştur.⁸⁴⁸ İtalyan sosyal güvenlik sistemi sosyal sigorta uygulamaları kapsamında üç basamaklı bir yapıya sahiptir. Buna göre sistemin birinci basamakta; zorunlu sigorta uygulamaları bulunmaktadır. Birinci basamak sigorta uygulamaları çalışanların hemen hemen tamamını kapsayan ve finansmanında dağıtım yönteminin uygulandığı belirlenmiş katkı üzerinden faaliyet gösteren bir sistemi içermektedir. İkinci ve üçüncü basamak ise ek sosyal güvenlik uygulamalarından oluşmaktadır.

İtalya’da Sanal Belirlenmiş Katkı⁸⁴⁹ (Notional Defined Contribution-NDC) uzun süreli sigorta kollarında çalışanların tamamını kapsamına almıştır.⁸⁵⁰ İtalya’da özel fon kapsamında yer almaksızın özel mesleki çalışma kapsamındakiler ve

⁸⁴⁶ Costa, **a.g.e.**, p.5.

⁸⁴⁷ İtalya’da aile yardımlarının temeli 1937 yılına atılmıştır. Kendi hesabına çalışanlar kapsam dışı bırakılmıştır. Evrensel aile yardımları olarak nitelendirilen sistemde gelir testi ile ailenin geliri ölçüsünde indirimler yapılmaktadır. Aile yardımları istihdam esaslı (primli) sisteme dayanmaktadır. Sigortalı katkısı bulunmamakla birlikte, işveren çalışanın brüt ücretinin % 068’i oranında katkı öder. Devlet işveren katkısının % 1,8’i oranında sübvansiyonları ödeyerek sisteme katılır. Bkz.: ISSA, **Social Security Programs Throughout the World: Europe, a.g.e.**, p.170. İtalya’da aile yardımları ile ilgili açıklamalara İtalya’da nüfus politikaları ile ilgili kısmında yer verildiği için tekrerrür oluşturmamak maksadı ile bu bölümde aile yardımı kapsamında sağlanan faydalar açıklanmamaktadır.

⁸⁴⁸ Social Security Office of Retirement and Disability Policy, “Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2012, Italy”, (Çevrimiçi):

<https://www.ssa.gov/policy/docs/progdsc/ssptw/2012-2013/europe/italy.html>, 27 Ekim 2016.

⁸⁴⁹ Sanal belirlenmiş katkı ile belirli bir süre sisteme yapılan katkıların ve işgücü verimliliğindeki artışın etkileri dikkate alınmakla birlikte, emekli aylığının ve değişim katsayısının miktarının belirlenmesinde; emeklilik yaşı, ortalama yaşam süreleri ve hesaptaki toplam tutar temel belirleyici olmaktadır. Bkz.: Tuna Genç, “İki Sütunlu Emeklilik Sistemleri ve Türkiye Uygulaması”, (Sosyal Güvenlik Kurumu Uzmanlık Tezi), Ankara, 2009.

⁸⁵⁰ SGK, **Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik**, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı YayınlarıYayın No: 46, Ankara, 2012, s. 120.

sözleşmeli işçiler gönüllü olarak sigortalı olabilmektedir. Kendi hesabına çalışanlar ile kamuda çalışan işçilere yönelik özel sigorta uygulamaları da bulunmaktadır.⁸⁵¹

İtalya’da sigortalıların sosyal güvenlik katkıları prime esas kazançlarının % 9,19’u olmakla beraber, işveren payı % 31,18’dir. Böylelikle toplam katkı oranları yaklaşık % 40,37’dir. Uzun vadeli sigorta kolları kapsamında çalışan katkı oranı % 9,19, işveren payı ise % 23,81’dir. Kendi hesabına çalışanlarda için bu oran % 20’dir.⁸⁵² (Daha fazla bilgi için Bkz. Ekler-Ek-II) Buna karşın kısa vadeli sigorta kolları kapsamında yalnızca işveren payı esas alınmakta, ayrıca bu sigorta kollarında nakdi ve tıbbî yardımlar yapılmaktadır. İtalya özellikle uzun vadeli sigorta kolları bakımından katkı oranlarının en yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.⁸⁵³

3.3.3.2. İtalya’da Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği

3.3.3.2.1. İtalya’da Yaşlılık Sigortası Uygulamaları

İtalya’da, 1919 yılında fon esasına göre gelişim gösteren yaşlılık sigortası, İkinci Dünya Savaşına kadar etkinlik göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan ekonomik dengesizlikler fon esasının değiştirilmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda İtalya’da 1969 yılından beri yaşlılık sigortası uygulamaları dağıtım esasına göre faaliyet göstermektedir. Emeklilik sisteminden yaşlılık aylığı kapsamında yapılan ödemeler yaşlılık (old-age) ve kıdemli emeklilik aylığı (seniority-based)⁸⁵⁴ dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir.⁸⁵⁵

İtalya’da emeklilik sistemi üç basamaklı olup, birinci basamak Zorunlu Kamu Emeklilik uygulamalarından oluşmaktadır. İkinci basamakta Meslek Esaslı Emeklilik yer almakla birlikte, bu kapsamda, kapalı fon (Fondi Pensione Negoziali/Aperti-

⁸⁵¹ A.e., s. 120.

⁸⁵² ISSA, “Social Security Programs Throughout The World: Europe, 2014”, SSA Publication No. 13-11801, 2014, p. 28.

⁸⁵³ Galasso, a.g.e., p.13.

⁸⁵⁴ Kıdemli emeklilik aylığı; “ilk sigortalılığı 1996 yılından önce başlayan ve sigortalının yaşı ile prim ödeme yılları toplamı 95 (2013 yılı itibarı ile 97’ye yükseltilmiştir) olan, 59 yaşındaki (2013 yılı itibarı ile 61’e yükseltilmiştir) sigortalıların yararlandığı aylık tütürdür. Bu aylık tütürde, kişiler en az 40 yıl prim ödeme sürelerinin bulunması halinde gelir getirici bir faaliyette bulunabilirler. Bu aylık tütürde referans kazanç, sigortalının son 5 yıldaki ortalama yıllık kazancı kadardır.” Bkz.: SGK, **Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik, a.g.e.**, s. 122.

⁸⁵⁵ Giorgio Brunello, Simona Comi, “The Side Effects of Pension Reforms on the Training of Older Workers. Evidence from Italy”, **The Journal of The Economics of Ageing**, 6, 2015, p. 121.

Closed Fund) ve açık fon (Fondi Pensione Aperti-Open Fund) uygulamaları bulunmaktadır. Sistemin üçüncü basamağını gönüllülük esasına dayanan Ek Emeklilik Planları olarak tanımlanmaktadır.⁸⁵⁶ Birinci basamak uygulamalarda belirlenmiş fayda ve sanal belirlenmiş katkı uygulamaları esas alınmaktadır. Bu sistem “fonlanmamış dağıtım yöntemi” olarak da ifade edilmektedir. Belirli bir süre ihmal edilen ancak son yirmi yıl içerisinde gelişim gösteren ikinci basamak meslek esaslı emeklilik fonları ise iki şekilde faaliyet göstermektedir.⁸⁵⁷ Bunlardan birincisi, “Kapalı Emeklilik Fonu” olarak da anılan “Sözleşme Esaslı Emeklilik Fonu (Contractual pension funds-PFc)”dur. Bu sistem işveren ve işçi sendikaları tarafından meslek esasına göre oluşturulmuş, coğrafi alan ve(ya) işyeri bazındaki sigorta uygulamalarını içermekte ve İtalyan Emeklilik Fonları Danışma Topluluğu (Italian Supervisory Commission for Pension Funds-Covip) tarafından yönetilmektedir. İkinci sistem “Açık Emeklilik Fonu (Open” pension funds-PFo)” olarak adlandırılmaktadır. Bu sistemde fonlar; bankalar, yatırım şirketleri ve sigorta şirketleri tarafından yönetilmektedir. İtalya’da ikinci basamak emeklilikte Sözleşme Esaslı Emeklilik Fonu’nun (Kapalı Fon) ön planda olduğu görülmektedir. İkinci basamak emeklilik uygulamalarının en belirgin özelliği gönüllü, özel ve toplu fon sistemine dayanmalarıdır.⁸⁵⁸ Üçüncü basamakta ise, 2005 yılında yasal nitelik kazanan ve 2006 yılının sonundan beri uygulanan özel ödeneklere bağlı bireysel sosyal güvenlik uygulamaları yer almaktadır. Bu uygulamalar tamamen zorunlu olmayıp uzun vadede isteğe bağlı olarak hizmet vermektedir. Bireysel emeklilik fonları; sigorta şirketleri, özel finansal aracılar ve ağırlıklı bankalar tarafından yönetilmektedir.⁸⁵⁹

İtalya’da özel emeklilik fonlarının yatırım miktarı 2007 yılında 73 milyar 812 milyon dolar iken, 2010 yılı verilerine göre bu tutar 94 milyar 617 milyon dolara ulaşmıştır. 2014 yılında fonun yatırım miktarı 130 milyar 638 milyon dolara yükselmiştir. Bireysel emeklilik kapsamında emeklilik yaşı birinci ve ikinci basamak

⁸⁵⁶ Zeno Mayr, “The Italian pension System: reforms and the change in the future composition of pension income”, (MSc Finance Thesis, Aarhus School of Business and Social Sciences), Denmark, 2013, p. 21.

⁸⁵⁷ Poteraj, **a.g.e.**, p.236.

⁸⁵⁸ Marcello Messori, “The Pension System in Italy”, ty., p.2-3.

⁸⁵⁹ Brugiavini, **a.g.e.**, p. 195.

(emeklilik) ile aynı olmakla beraber, sistemde beş yıl⁸⁶⁰ kalınması gerekmektedir.⁸⁶¹ Sisteme on beş yıldır katkıda bulunanlar bireysel emeklilik kapsamında normal emeklilik yaşından on yıl önce (erken) emekli olabilmektedirler. Gönüllülük esasına dayalı sistemde devlet garantisi bulunmamaktadır.

İtalya’da bireysel emeklilik katılımcılarına emeklilik sonrası hesapta biriken tutarın % 50’sini nakit olarak, geri kalanını emekli aylıklarına eklenecek şekilde alma imkânı sağlanmaktadır.⁸⁶² İtalya’da 2015 yılı sonunda ek emeklilik uygulamalarının katılımcı sayısı (açık fonlar, endüstriyel-kapalı fonlar ve bireysel emeklilik fonları kapsamındaki katılımcılar dâhil olmak üzere) 7 milyon 200 bin kişiye yükselmiştir. Böylece fonda biriken tutar 2015 yılı sonunda yaklaşık 140 milyar Euro olarak kaydedilmiştir.⁸⁶³

İtalya’da, üç basamaktan oluşan emeklilik uygulamalarına sosyal emeklilik adı altında gelir testine (means-teste) dayalı sistem de entegre edildiğinde aslında sistem dört basamaklı bir yapıya dönüşmektedir. İtalya’da 70 yaşını geçen herkes dördüncü basamak kapsamındadır. Sosyal emeklilik dördüncü basamak olarak anılsa da sosyal emekliliğin kimi zaman sıfırıncı basamak olarak tanımlanması sistemin üç boyut ekseninde şekillenmesine neden olmaktadır.⁸⁶⁴ İtalya, dünyada en yaşlı nüfusa sahip ülkeler arasında ilk sıralarda yer almasının yanı sıra en pahalı kamu emeklilik sistemine sahip ülke olması bakımından da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda cömert emeklilik uygulamaları, güçlü sendikaların varlığı ve değişkenlik gösteren politik yapı

⁸⁶⁰ Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s. 724.

⁸⁶¹ OECD, **Pension Markets in Focus, a.g.e.**, p.29.

⁸⁶² -----, “Dünyada Bireysel Emeklilik Sistemleri”, (Çevrimiçi): <http://www.reitix.com/Makaleler/Dunyadaki-Bireysel-Emeklilik-Sistemleri/ID=1370>, 15 Mayıs 2016.

⁸⁶³ Pension Funds Online, “Country Profiles”, (Çevrimiçi): www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/italy/113, 3 Aralık 2016; Centre for Applied Research in Finance, “Pension Funds in Italy”, 2010, p.23; Economist Online, “BES, otomatik katılımı bekliyor”, (Çevrimiçi): <http://www.ekonomist.com.tr/bes/bes-otomatik-katilimi-bekliyor.html>, 4 Ocak 2017; Carlo Svaluto Moreolo, “Pensions in Italy: Auto Enrolment all’italiana”, (Çevrimiçi): <https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/italy/pensions-in-italy-auto-enrolment-allitaliana/10014036.fullarticle>, 4 Ocak 2017.

⁸⁶⁴ Igor Guardiancich, “Italy Current Pension System: First Assessment of Reform Outcomes and Output”, European Social Observatory, 2010, p. 5.

sosyal güvenlik alanında, özellikle yaşlılık sigortasına ilişkin reformları da gündeme taşımıştır.⁸⁶⁵

İtalya'da çok parçalı emeklilik sistemi ön plana çıkmış olup bu kapsamda elli farklı emeklilik planı ile karşılaşmaktadır.⁸⁶⁶ İtalya'da çalışılan sektör ve çalışma biçimi emeklilik planlarında farklı kurumsal ve yapısal düzenlemelerin temel nedenidir. Bu bağlamda özel sektörde çalışanlar için emeklilik planları Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu (Fondo Pensioni Lavoratori Dipendenti-FPLD) tarafından belirlenirken, kamuda çalışanlar için emeklilik planları Kamu Çalışanları Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu (Istituto Nazionale della Previdenza Sociale- INPS)'nce belirlenmektedir.⁸⁶⁷

Bu iki grubun yanı sıra kendi hesabına çalışanlar, meslek grupları ve sosyal emeklilik kapsamında yer alan yaşlı nüfus için de İtalya'da çeşitli emeklilik planları uygulanmaktadır.⁸⁶⁸ Bu bağlamdan dikkat çeken en önemli husus, gerek zorunlu, gerekse ek emeklilik uygulamaları bakımından İtalyan yaşlılık sigortasının klientalist (kayırmacı) bir yapıya sahip olduğudur.⁸⁶⁹ Bu yapı demografik değişim eksenli sosyal güvenlik reformlarının yönünün belirlenmesinde de belirleyici bir faktör olmuştur.

İtalya'da toplam emeklilik sayısına ilişkin ISTAT'ın 2014 yılı sonunda yayınlamış olduğu rapor incelendiğinde, Grafik 24'e göre; toplam emeklilik sayısının (emekli maaşı sayısı-bir kişinin birden fazla emeklilik planına dâhil olmasını içeren toplam sayı) yıllar içerisinde artış gösterdiği ve 2014 yılında 23 milyon 320 bine ulaştığı görülmektedir. İtalya'da 2014 yılı verilerine göre, INPS kapsamında 23 milyon 400 bin çalışan karşısında, toplam emekli sayısı, 16 milyon 300 bin kişidir. Emeklilerin % 52,9'unu kadınlar, % 47,1'ini erkekler oluşturmaktadır.⁸⁷⁰

⁸⁶⁵ Capretta, **a.g.e.**, p.22.

⁸⁶⁶ European Commission, **Pensions Schemes and Projection Models in EU-25 Member States**, **a.g.e.**, p.161.

⁸⁶⁷ Capretta, **a.g.e.**, p.22-23.

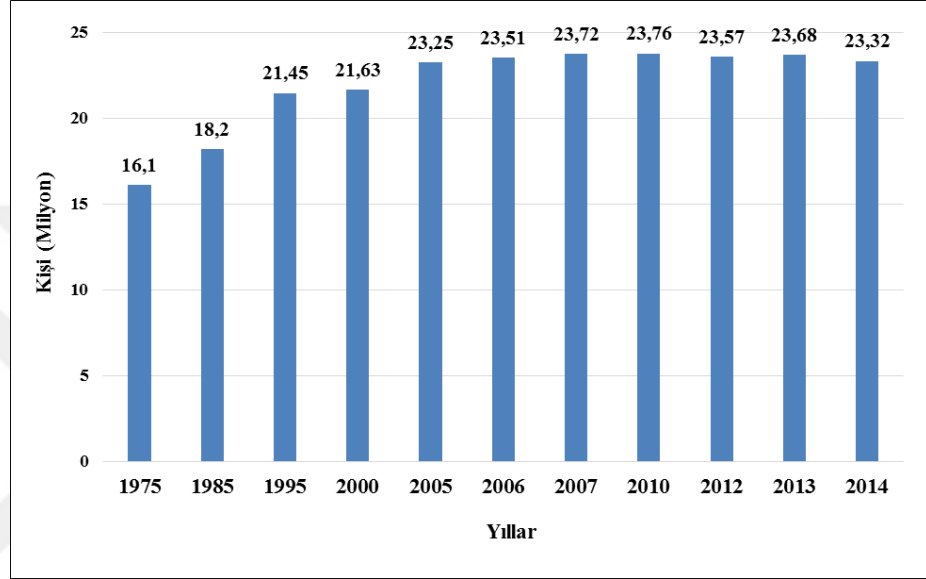
⁸⁶⁸ Galasso, **a.g.e.**, p.115.

⁸⁶⁹ Elza Jgerenaia, Paulo Mourao, Tengiz Verulava, "Pension System in Southern European European Countries-Challenges and Opportunities", **International Affairs and Global Strategy**, Vol. 25, 2014, p. 11-12.

⁸⁷⁰ ISTAT, "Pension and Pensioner Year 2014", INPS (Istituto Nazionale Previdenza Sociale), 2015, p.1.

İtalya’da yaşa bağlı (emekli olmuş), aylık alanların sayısı 1998 yılında yaklaşık olarak 1 milyon civarında iken, bu sayı 2001 yılında 2 milyona, 2005 yılında yaklaşık 3 milyona, 2008 yılında ise neredeyse 5 milyona ulaşmıştır. 2014 yılı verilerine göre 65 yaş ve üzeri yaşlı emeklilerin sayısının 6 milyona yaklaştığı görülmektedir.⁸⁷¹

Grafik 24: İtalya’da Toplam Emeklilik Sayısı (1975-2014)

Kaynak: Italian National Institute of Statistics (ISTAT), “Pensions and Pensioners”, (Çevrimiçi): <http://search.istat.it/search?q=pension&output>, 28 Şubat 2016.

Bu sayıya sosyal emeklilik-kamu yardımı kapsamında yaşlılık aylığı alan 600 bin kişi de eklendiğinde İtalya’da yaşlı emeklilerin sayısı 6 milyonu aşmaktadır.⁸⁷² İtalya’da emeklilik yaşı uzun dönemde 57 ile 65 yaş arasında değişmiş olup, 2012 yılında erkekler ve kamuda çalışan kadınlar için emeklilik yaşı 66 olarak belirlenmiştir. Özel sektörde çalışan kadınlar için emeklilik yaşı 62’dir.⁸⁷³

2015 yılından başlayarak emeklilik için asgari yaşın belirlenmesinde doğumda beklenen yaşam sürelerinin dikkate alınması ve her üç yılda bir değişen koşullara göre düzenleme yapılması esas alınmıştır.⁸⁷⁴

⁸⁷¹ Luis Ferruz Agudo, Mercedes Alda García, “Pension Reform in Italy: Description and Evaluation”, **Pensions**, Vol. 16, (2), 2011, p. 104.

⁸⁷² ISTAT, **a.g.e.**, p. 2.

⁸⁷³ Mi Ah Schoyen, Furio Stamati, “The Political Sustainability of the NDC Pension Model: The Cases of Sweden and Italy”, **European Journal of Social Security**, Vol. 15, No. 1, 2013, p. 93.

⁸⁷⁴ Cinzia Di Palo, “The Demographic Challenge on Pension Systems: Empirical Result From Italy”, **Review of Applied Socio-Economic Research**, 2011, p. 55.

1 Ocak 2016 tarihinden itibaren emeklilik yaşı ücretli çalışan kadınlarda için 65 yıl 3 ay, kendi hesabına çalışan kadınlar için 65 yıl 9 ay olarak belirlenmiştir. Geri kalan grup için emeklilik yaşı 66 yıl olarak hesaplanmıştır. 2018 yılından itibaren tüm erkek ve kadınlar için emeklilik yaşının 66 yıl 7 ay olarak belirlenmesi, 2021 yılından itibaren emeklilik yaşının 67'ye çıkarılması, 2050 yılında ise emeklilik yaşının 69 olması planlanmıştır.⁸⁷⁵

2014 yılında İtalya'da emeklilere ödenen emekli aylığı tutarı yıllık 17 bin 40 Euro olup, bu tutar 2013 yılına kıyasla 403 Euro artmıştır. İtalya'da kadınlara yıllık ortalama 14 bin 283 Euro emekli aylığı ödenirken, erkekler ortalama 20 bin 135 Euro emekli aylığı almaktadır. İtalya'da kadınların yarısı 1000 Euro'nun altında emekli aylığı alırken, erkeklerin üçte biri 1000 Euro'nun altında emekli aylığı almaktadır.⁸⁷⁶

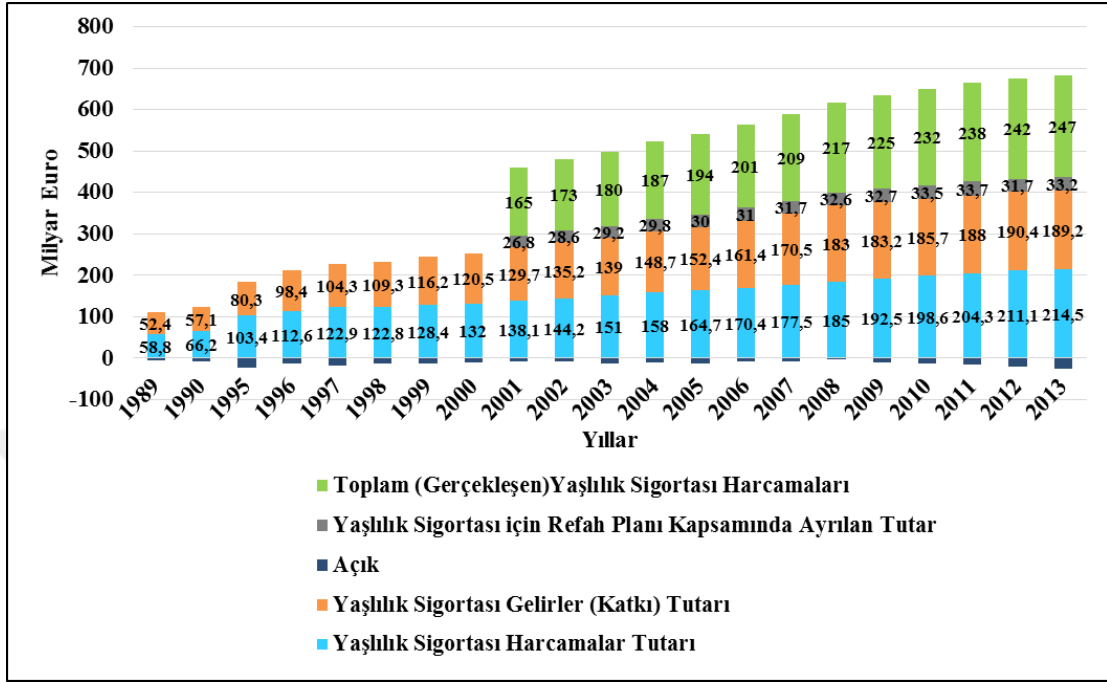
İtalya'da yaşlılık sigortası gelir ve harcamalarındaki değişimin gösterildiği Grafik 25 incelendiğinde; yaşlılık sigortası gelirlerinde yıllara göre artış yaşanmakla beraber, giderlerin de hızlı bir artış kaydettiği görülmektedir. 1989 yılında yaşlılık sigortası kapsamında yapılan harcamalar yaklaşık 59 milyar Euro iken, gelirlerin 52 milyar Euro civarında olduğu görülmektedir. 1990'larla yaşlı nüfus artışının hız kazanması yaşlılık sigortası harcamalarını da hızla arttırmıştır. 1995 yılında toplam harcamalar tutarı 103 milyar Euro'nun üzerinde olmakla beraber, gelirler toplamı 80 milyar Euro civarında kalmıştır.

Yaşlılık sigortası harcamaları 2013 yılında 214 milyar 500 milyon Euro olarak kaydedilmiş olup, aynı dönemde yaşlılık sigortası gelirlerinin 189 milyar 200 milyon Euro olduğu ve sistemin 25 milyar Euro civarında açık verdiği gözlenmektedir.

⁸⁷⁵ Peter Davy, "The Italian Job", (Çevrimiçi): <http://www.europeanpensions.net/ep/the-italian-job.php>, 10 Mart 2016; Laura Piatti, "The Italian Pension System and the 2011 Reform", 2012, p. 11; Piatti, **a.g.e.**, p.11.

⁸⁷⁶ İstat, **a.g.e.**, p.1.

Grafik 25: İtalya’da Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1989-2013)

Kaynak: Itinerari Previdenziali, “The Italian Pension System Financial and Demographic Trends of Pensions and Welfare II Report 2015”, 2015, p. 79, 86.

1995-2013 yılları arasında yaşlılık sigortası harcamalarındaki artışın yaşlılık sigortası gelirlerine göre daha yüksek olması doğrultusunda sisteme ilişkin açığın önceki yıllara nazaran giderek arttığı görülmektedir. Giderek artan bu açığı önlemek için emeklilikte yaşa bağlı katsayı uygulaması giderek önem kazanmaktadır.

3.3.3.2.2. İtalya’da Sağlık Hizmetleri ve Bakım Uygulamaları

1947 tarihli İtalyan Anayasası’nda sağlığın bireyin ve toplumun en temel temel hakkı olduğu ifade edilmiş, böylelikle 20. yy.’da çok sayıda sağlık sigortası fonu kurulmuştur.⁸⁷⁷ Ancak sağlık sigortası fonlarında 1970 yılı ve sonrasında meydana gelen hızlı artış, fonlarının bütünleşik bir düzenden yoksun olmasına sebep olmuştur.

⁸⁷⁸ Aynı süreçte İtalya’da ilk sağlık sigortası uygulamalarının nüfusun tamamını kapsamaması da sağlık sisteminin Anayasa’da ifade edilen amacını ve başarısını

⁸⁷⁷ Francesca Ferré ve diğerleri, “Italy Health System Review”, (Ed. Anna Maresso), **Health System in Transition**, Vol. 16, No: 4, 2014, p.132.

⁸⁷⁸ Hicran Atatanır, “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma)”, (T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi), Ankara, 2009, p.175.

engellemiştir. Bu bağlamda devletin tüm vatandaşlarına eşit sağlık hizmeti sunma amacı doğrultusunda, 1978 yılında İtalyan Ulusal Sağlık Sistemi kurulmuştur.⁸⁷⁹

Ulusal Sağlık Sistemi kapsamında sağlık harcamalarının kaynağı 1978-1992 yılları arasında Ulusal Sağlık Fonları olup, sağlık harcamalarının vergilerle finanse edildiği görülmüştür. 1993-1997 döneminde ise sağlık harcamalarının finansmanında çalışma esaslı, katkıya dayalı uygulamaların yanında sağlık fonları da tamamlayıcı olarak kullanılmış, böylece karma yöntem uygulanmıştır. 1998 yılı sonrasında sağlık giderlerinin karşılanmasında üretimden alınan bölgesel vergiler, gelirler üzerinden bölgesel düzeyde alınan ek vergiler, tüketim üzerinden alınan vergi gelirleri etkili olmuştur. Bölgesel farklılıklar ve sağlık harcamalarının giderek artışı karşısında Sağlık Bakanlığı ve Ekonomi ve Finans Bakanlığı sağlık harcamalarında denge sağlanmasını hedeflemiştir. İtalya’da nüfusun hızla yaşlanmasının meydana getirdiği etki sağlıkta daha kapsamlı uygulamaları gündeme getirmiştir. Böylece 2000 tarihli “Ulusal Yasa” ile yaşlılara yönelik önleyici, tedavi edici sağlık hizmetlerinin ayrıca geliştirilmesi hedeflenmiş ve sağlıkta desantralizasyon uygulamaları yaygınlaşmıştır.⁸⁸⁰

İtalya’da sağlık hizmetleri kapsamında yapılan harcamaların yer aldığı Grafik 26’ya göre sağlık harcamaları nüfusun yaşlanması ile birlikte giderek artış göstermiştir. 1990 yılında 50,1 milyar Euro olan sağlık harcamaları 2000-2005 yılları arasında hızlı bir artış göstermiş, 2005 yılında 121 milyar 700 milyon Euro’ya ulaşmıştır. 2009 yılı sonrasında sağlık harcamalarının artış hızında yavaşlama olsa da genel olarak sağlık harcamalarının artış halinde olduğu gözlenmektedir. İtalya’da ulusal sağlık hizmetlerinin % 80’i genel vergilerle finanse edilmekte, bölgesel ve özel vergiler sağlık hizmetleri için kullanılmaktadır.⁸⁸¹ Vergilerle sağlanan sağlık hizmetleri dışında özel sağlık sigortası hizmetleri yaklaşık % 20’lik bir pay ile tamamlayıcı niteliktedir.⁸⁸²

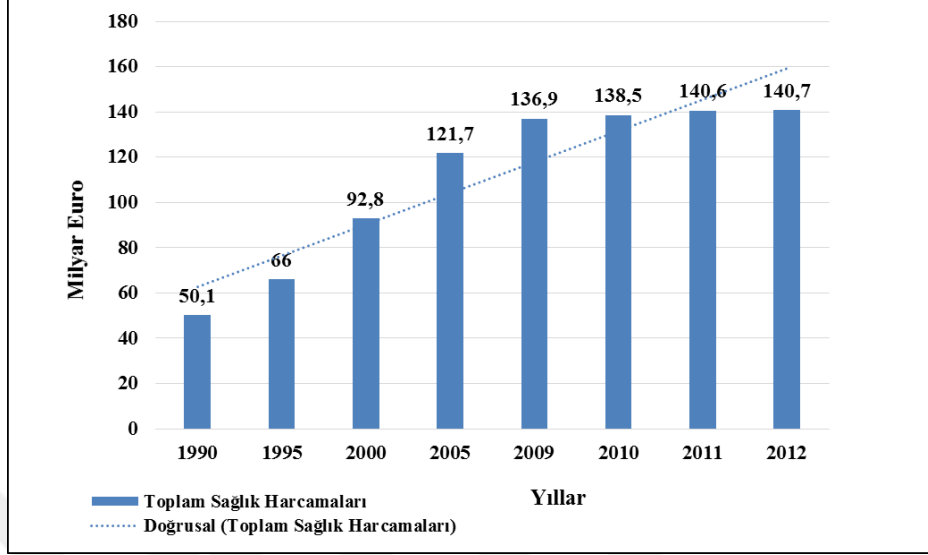
⁸⁷⁹ Francesca Ferré ve diğerleri, **a.g.e.**, p.17.

⁸⁸⁰ Silvia Fedeli, “The Impact of GDP on Health Care Expenditure: The Case of Italy (1982-2009)”, **Soc Indic Res**, 122, 2014, p. 351-352.

⁸⁸¹ Francesca Ferré ve diğerleri, **a.g.e.**, p.43; Erkan Yaman vd., “İtalya Sağlık Sistemi”, Ed.: A. Erdal Sargutan, ty., s. 1420.

⁸⁸² Yaman vd., **a.g.e.**, s. 1421.

Grafik 26: İtalya’da Sağlık Hizmetleri Toplam Harcamalar (1990-2012)

Kaynak: Francesca Ferré ve diğerleri, “Italy Health System Review”, (Ed. Anna Maresso), Health System in Transition, Vol. 16, No: 4, 2014, p.43.

Günümüzde İtalya’da, sağlık ile ilgili tüm uygulamalar Ulusal Sağlık Hizmetleri tarafından sağlanmakla birlikte, düşük gelirliler ve 65 yaş ve üzeri nüfus için sağlık hizmetleri ücretsizdir. Son on yıllık süreçte artan yaşlı nüfus ile birlikte, sağlık harcamalarının da hızla artışı önemli bir sosyal refah alanı olan sağlık hizmetlerinde krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle yaşlı nüfusa yönelik sağlık hizmetlerinde hizmet sunumunun uzun bir dönemi kapsamı, formal ve informal uygulamaların giderek yoğunlaşması sistemin sürdürülebilirliği bakımından önemli sorunlar meydana getirmiştir. İtalya’da yaşlı nüfus artış hızının bakıma muhtaç durumda olan kişilerin artış hızından daha hızlı bir şekilde artması yaşlı nüfusun sağlık ve bakımı konusunu özellikle ön plana taşımıştır. Bu durumda yaşlılıkla artan bakıma muhtaçlık riski, ulusal sağlık sisteminde yeni düzenlemelere olan ihtiyacı arttırmış, İtalya’da halk sağlığı, sosyal hizmet ve sosyal bakım uygulamalarının bir arada değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu bakış açısından ve Almanya örneğinden de hareketle İtalya’da 1997 yılında toplanan “Onofrio Komisyonu” tarafından yaşlılığa bağlı bakıma muhtaçlığın getirdiği finansal riskleri önlemek için sosyal güvenlik

uygulamaları içerisinde bakım sigortasının ihdasının gerekliliği vurgulanmıştır.⁸⁸³ Bakım uygulamalarında devlet, amaç ve standartların belirlenmesinden sorumlu olmakla birlikte, özel hizmet sunucuların da (özellikle STK'lar) bakım hizmetlerinin sunumunda önemli bir yeri olduğu gözlenmektedir.⁸⁸⁴

İtalya'da belediyeler genel olarak uzun dönemli sağlık hizmetlerinde önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda, evde bakım ya da toplum temelli hizmetler, kurumsal bakım ve nakit transferleri adı altında üç temel uygulamanın mevcut olduğu görülmektedir.⁸⁸⁵ Uzun dönem bakım hizmetlerine ilişkin fonlar İtalyan Ulusal Sağlık Hizmetleri, bölgeler/belediyeler, Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu ve hizmetlerden faydalananlar tarafından vergilerle karşılanmaktadır.⁸⁸⁶ İtalya'da bakım harcamalarına ilişkin veriler hem sınırlı olduğundan, hem de kapsamlı bir biçimde tanımlanmadığından detaylı ve güncel bilgiler bulunmamaktadır. Bu sınırlılıklara karşın, elde edilen veriler doğrultusunda Genel Muhasebe Ofisi (The Ragioneria Generale dello Stato)'nin 2007 yılı raporuna göre; İtalya'da devletin bakım harcamaları 25,6 milyar Euro olup, bu miktar GSYİH'nın yaklaşık % 1,6'sına karşılık gelmektedir. Bu tutarın 12,5 milyar Euro'su sağlık ile ilgili harcamalardan oluşurken, geri kalan 10,1 milyar Euro nakit transferlerini içermektedir. Bakım harcamalarının yaklaşık % 70'i 65 yaş ve üzeri yaşlıları kapsamaktadır. Bakım uygulamalarından faydalananların toplam sayısı 882,179 kişi olup, bu sayı içerisinde 617,525 kişi 65 yaş ve üzeri nüfustan oluşmaktadır.⁸⁸⁷

İtalya'da 2000 yılı başında kurumsal bakım alan yaşlılar toplam yaşlı nüfusun % 3'ünü (310,000 kişi) oluşturmakla beraber, bu sayı 15-20 yıllık süreçte yaşlı nüfustaki artış hızına ve yaşlılıkta bakıma muhtaçlığın artmasına bağlı olarak artmıştır. Buna karşın aynı süreçte (2000'lerin başı) evde yaşlı bakımı kapsamında nakit transferleri miktarı % 1,1 seviyesinde artış göstermiştir.⁸⁸⁸ Bu durumda demografik değişimin

⁸⁸³ Angelo Paulli, "Long-Term Care in Italy: Economic Evaluation and Prospects", **The Year 2000 International Research Conference on Social Security Helsinki 25-27 September 2000 "Social Security in the Global Village"**, Helsinki, 2000, p. 7.

⁸⁸⁴ Cristiano Gori, "Home care in Italy: a System on the move, in the opposite direction to what we expect", **Health and Social Care in The Community**, 20 (3), 2012, p. 256.

⁸⁸⁵ Gagliardi v.d., **a.g.e.**, p. 86-89.

⁸⁸⁶ Edith Bocquaire, "Long-Term Care Coverage in Europe", ty., p.11.

⁸⁸⁷ Gori, **a.g.e.**, p. 262

⁸⁸⁸ **A.e.**, p. 257.

etkisi doğrultusunda ve Genel Muhasebe Ofisi'nin hesaplamalarına göre bakım harcamalarının 2050 yılında en iyi ihtimalle GSYİH'nın % 2,8'ine ulaşması beklenmektedir. Bu veriler bakım uygulamalarına ilişkin kamusal harcamaları içerirken, İtalya'da özel bakım harcamalarına yönelik kapsamlı ve güncel istatistikler bulunmaması sebebi ile özel bakım harcamalarının miktarı hakkında kapsamlı bir bilgi verilememiştir. Elde edilen sınırlı sayıdaki bilgidен hareketle, İtalya'da 2000'lerin başından günümüze geçen on beş yılı aşkın sürede, evde bakım harcamalarının % 2 oranında artış gösterdiği ifade edilmektedir. İtalya'da refahın sağlanmasında aile, özellikle kadın önemli bir aktör olsa da ailenin ve özellikle kadının yaşlı bakımındaki rolünün kadın istihdamındaki artışla azalış göstermesi evde bakım harcamalarındaki artışın temel sebebidir.⁸⁸⁹

Bu durumda İtalya'da bakım uygulamalarının hem devlet, hem de akredite durumda olan özel kuruluşlar tarafından sağlandığı görülmektedir. İtalyan Ulusal Sağlık Hizmetleri tarafından sunulan hizmetler ücretsiz olup, sosyal bakım kapsamında sunulan hizmetlerde gelir testi esas alınmakta (ulusal ve bölgesel vergiler bakım hizmetlerinin temel finansal kaynaklarıdır) ve hizmetlerden faydalananlar maddi durumlarına göre bakım maliyetine dâhil olmaktadır. Nakit transferlerinde ise sosyal güvenlik sistemine prim ödenmesi ve gelir testi şartları olmaksızın devlet tarafından genel vergiler dışındaki fonlardan ödeme yapılmaktadır. Bu ödemelere hak kazanabilmek için engelli olmak, günlük faaliyetleri gerçekleştirmede devamlı olarak yardıma ihtiyaç duymak şartı aranmaktadır.⁸⁹⁰

İtalya'da bakım uygulamalarının türüne göre hizmetlerden faydalananak olanlara aylık toplam 1500-2000 Euro arasında ödeme yapılmaktadır. Bu miktar bakım maliyetinin % 50'sine karşılık gelmekle beraber, kurumsal bakım hizmeti alan yaşlıların % 56,7'si maliyetin tamamını kendisi ödemekte, % 35,5'i ise maliyetin belirli bir kısmını ödemektedir. Geri kalan % 7,8'lik grup ise finansal durumlarının yetersiz olması nedeni ile herhangi bir ödemede bulunmamaktadır.⁸⁹¹

⁸⁸⁹ Fabrizio Tediosi, "The Long-Term Care System For The Elderley in Italy", ENEPRI Research Report, 2010, p. 9.

⁸⁹⁰ **A.e.**, p.101.

⁸⁹¹ Tediosi, **a.g.e.**, p. 9.

İtalya'da, 65 yaş ve üzeri bakıma muhtaç yaşlılara tek düzey üzerinden nakit transferleri kapsamında aylık 485 Euro ödeme yapılmaktadır. Bu miktar, yaşlı bireyin başka bir özel geliri olmaması durumunda yaşlıyı yoksulluk riski ile karşı karşıya bırakması gerekçesi ile eleştirilmektedir.⁸⁹² İtalya'da yaşlılar için sağlık ve bakım hizmetleri hastane merkezli sistemden sağlık ve bakım hizmetlerine doğru geçiş göstermiş olup, 1990'ların ortasından itibaren yaşlıların bakımı önemli bir konu haline gelmiştir. İtalya'da aile üyeleri ve ücretli yabancı bakıcılar (Badanti) yaşlı bakımında önemli bir role sahip olsa da, bakım izinlerinin yaygınlaştırılarak ailelere yaşlı bakımında kolaylık sağlanması, gündüzlü bakım merkezlerinin daha aktif hale getirilmesi için devlet, bölgesel ve yerel otoriteler arasındaki ağıın kuvvetlendirilmesine ihtiyaç artmaktadır.⁸⁹³

3.3.3.3. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri

3.3.3.3.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi

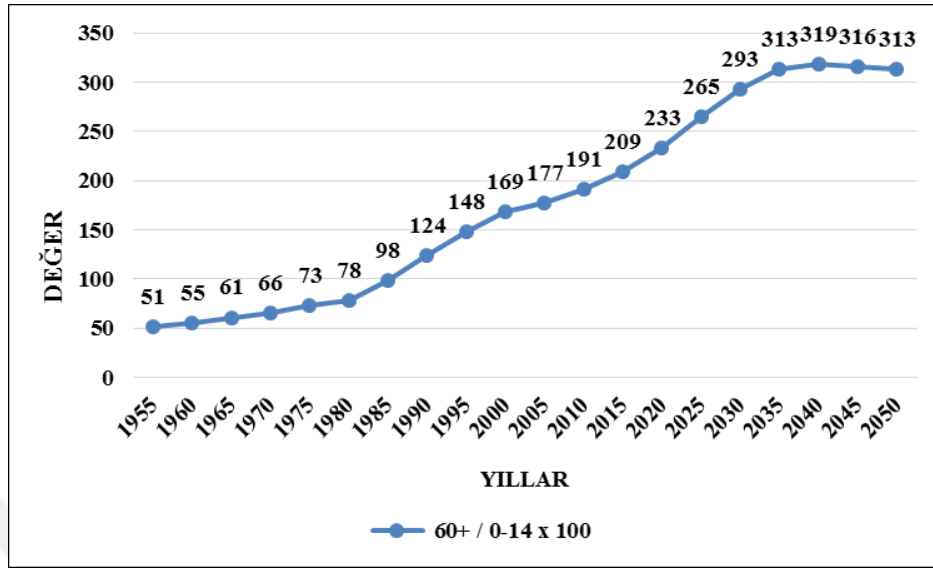
Demografik değişim ekseninde, dünyada nüfusu hızla yaşlanan ülkeler sıralamasında ilk sıralarda yer alan İtalya'da yaşlanma endeksi yükseliş eğilimi göstermektedir. İtalya'da 1955-2050 yılları arası yaşlanma endeksinin gösterildiği Grafik 27 incelendiğinde; 1955 yılında 51 olan endeksin 1980 yılında aradan geçen 25 yıllık sürede yaklaşık 1,5 kat artarak 78 seviyesine ulaştığı görülmektedir.

1980 yılı sonrası çocuk nüfustaki hızlı düşüş, buna karşın çalışma çağındaki nüfusun ve yaşlı nüfusun hızla artışı ile endeks hızla yükselmiştir. Buna göre 1980 yılında 78 olan yaşlanma endeksi geçen 25 yıllık dönemde 2,3 kat artarak 2005 yılında 177'ye yükselmiştir. Bu kapsamda 1980-2005 yılları arasında yaşlanma endeksinin 2,27 katlık artış göstererek 1955-1980 yılları arasındaki artışa göre daha yüksek bir artış eğilimine girdiği gözlenmektedir.

⁸⁹² Gori, a.g.e., p. 262

⁸⁹³ A.e., p.101.

Grafik 27: İtalya’da Yaşlanma Endeksinin Değişimi (1955-2050)

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmış ve yazar tarafından oluşturulmuştur.

İtalya’da yaşlanma endeksi 2010 yılında 191’e yükselmiş olup, 2010-2015 yılları arasında endeksin ortalama 200 civarında seyretmesi İtalya’nın diğer gelişmiş ülkelerle paralel bir yaşlanma endeksine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İtalya’da 2015 yılında 209 olan yaşlanma endeksinin mevcut demografik eğilimler doğrultusunda 2040 yılında 319’a yükselerek yaklaşık 100 yıllık dönemde en yüksek seviyeye ulaşması beklenmektedir. Bu durumda 2015-2040 yılları arasındaki 25 yıllık dönemde yaşlanma endeksi 1,45 kat artmış olacaktır. Bu artışın 1955-1980 dönemindeki artışa yakın ve 1980-2005 yılları arasındaki artıştan daha az olmasının temel sebebi, yaşlanma endeksinin her iki 25’er yıllık dönemde de zaten belirli bir hız kazanmış olmasıdır. Bir diğer ifade ile endeksin 200’e ulaşmış olması zaten yaşlı bir toplum yapısına işaret ettiğinden, 2015 yılı sonrasında endeksin daha yavaş bir artış göstermesi ileri derecede yaşlı⁸⁹⁴ toplumlara dönüşmenin bir çıktısıdır. İtalya’da ileri derecede yaşlı nüfusun artışı ile 2015 yılı sonrası kaba ölüm oranlarının artış göstermeye başlaması ile 2040 yılı ve ilerisi için endekste küçük azalışlar

⁸⁹⁴ BM’ye göre, toplam nüfus içerisinde 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus; en az % 7 seviyesinde ise o toplum “Yaşlanan Bir Toplum”, en az % 14 seviyesinde ise “Yaşlı Toplum”, yaşlı nüfus en az % 20 seviyesinde ise o toplum “Süper Yaşlı Toplum” olarak adlandırılmaktadır. Bkz.: Sheen, a.g.e., s.7.

beklenmektedir. Bu azalış, yaşlı nüfus artış hızının kısa süreliğine yavaşlamasına ancak yinede yaşlı nüfusun artışını sürdürmesine işaret etmektedir.

3.3.3.3.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim

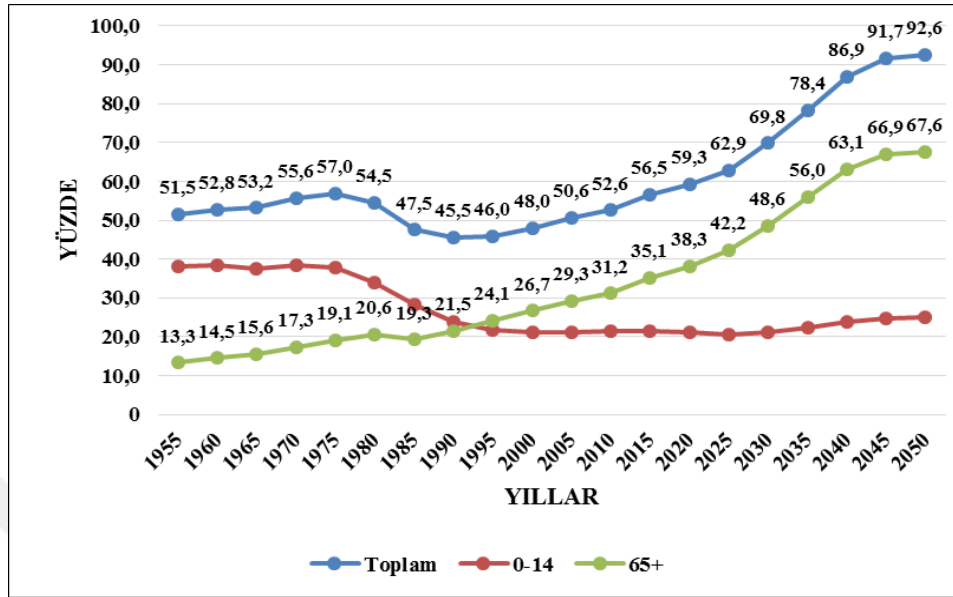
Tezin önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, demografik yapıya bağlı değişimlerin, sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturacağı baskının belirlenmesinde bağımlılık oranları önemli birer belirleyicidir. İtalya gibi, ileri derecede yaşlı nüfusa sahip ülkelerde elde edilen verilerden de hareketle, yaşlı bağımlılığının giderek arttığı gözlenmektedir.⁸⁹⁵

İtalya'da, bağımlılık oranlarının gösterildiği Grafik 28 incelendiğinde; 1955-1980 yılları arasında yaşlılık bağımlılık oranlarına göre yüksek olan ve çok fazla değişkenlik göstermeyen çocuk bağımlılık oranları, 1980'lerin başına kadar toplam bağımlılık oranlarının belirleyicisi olmuştur. 1980 yılından sonra, çocuk nüfusunun toplam nüfus içerisinde hızla azalışına bağlı olarak çocuk bağımlılık oranının azaldığı gözlenmiştir. Özellikle 1980-1990 yılları arasında çocuk bağımlılığında yaşanan hızlı düşüş ve yaşlı bağımlılığının da 1980-1985 yılları arasındaki küçük azalışına bağlı olarak toplam bağımlılık oranları azalmaya başlamıştır. İtalya'da 1955 yılında toplam bağımlılık oranı % 51,5 olup, çocuk bağımlılığı % 38,2, yaşlı bağımlılığı ise % 13,3'tür.

Bu dönemi takiben 1975 yılında toplam bağımlılık % 57'ye yükselmiş, çocuk bağımlılığı ise % 37,9'a düşmüştür. Aynı süreçte yaşlı bağımlılık oranı % 19,1'e yükselmiştir. 1975 yılından itibaren çocuk bağımlılığı ve toplam bağımlılık oranları düşerken, yaşlı bağımlılığı artışını sürdürmüştür. İtalya'da 1990-1995 yılları arasındaki süreçte yaşlı ve çocuk bağımlılığı neredeyse eşitlenmiş ve bu dönem demografik değişimde bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçte yaşlı bağımlılığı % 24,1'e yükselirken, çocuk bağımlılığı % 21,9'a gerilemiş toplam bağımlılık oranı ise bir önceki döneme (1990) göre % 0,5 artarak % 46'ya yükselmiştir. Bu durumda 1995 yılı öncesinde yaşlı ve(ya) ağırlıklı çocuk bağımlılığı toplam bağımlılığı belirlerken, 1995 yılı sonrasında yaşlı nüfustaki hızlı artışa paralel olarak yaşlı bağımlılığı toplam bağımlılık oranlarının belirlenmesinde önemli bir faktör olmuştur.

⁸⁹⁵ Agostino Lori, **Population Ageing in Italy**, Ed.: Antonella Pinnelli, Antonio Golini, Malta, Published by International Institute on Ageing, 1993, p.42.

Grafik 28: İtalya’da Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050)

Kaynak: UN, “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

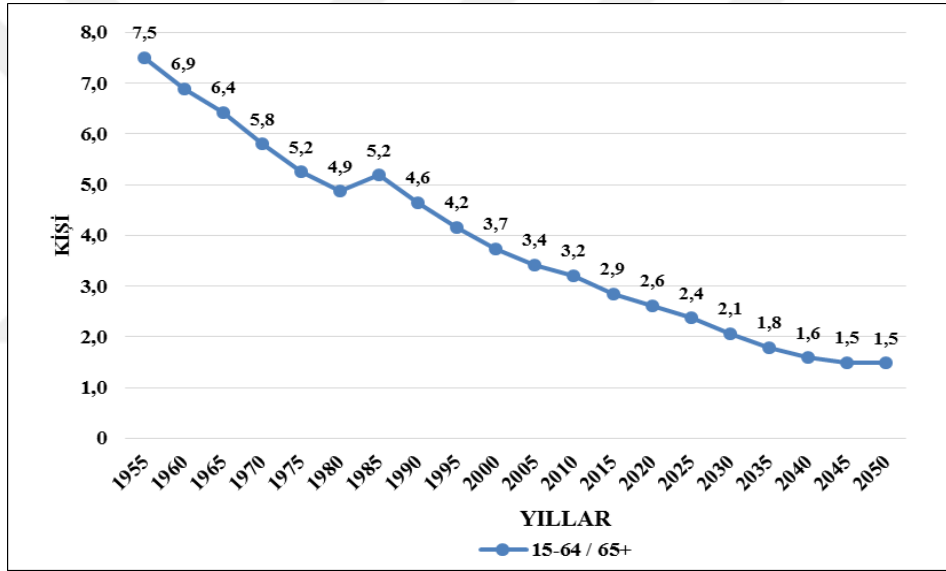
İtalya’da 1995-2040 yılları arasında yaşlı bağımlılığındaki hızlı artışın toplam bağımlılık oranlarının artışında önemli bir faktör olduğu/olacağı görülürken aynı süreçte çocuk bağımlılığının sabit bir düzeyde seyredeceği görülmektedir. Bu bağlamda yaşlı bağımlılığının 2000 yılında % 26,7’ye, 2015 yılında %35,1’e yükseldiği görülürken, aynı oranın 2040 yılında % 63,1’e yükselmesi beklenmektedir. Böylece 2040 yılında toplam bağımlılık oranlarının 86,9’a, 2050 yılında ise aynı oranın % 92,6’ya yaklaşacağı gözlenmektedir. Bu durumda 1955-2000 yılları arasındaki 45 yıllık sürede 2 kat artan yaşlı bağımlılığının, 2000-2045 yılları arasındaki 45 yıllık sürede 2,5 kat artması öngörülmektedir. Hızla artan yaşlı bağımlılığı ise emeklilik ve sağlık ile ilgili harcamalarda daha fazla ve daha hızlı bir artışa işaret etmektedir.

3.3.3.3. Potansiyel Destekteki Değişim

İtalya’da 1955 yılından günümüze azalışa geçen çocuk nüfus ve 1955-1980 yılları arasında genel olarak azalışını sürdüren çalışma çağındaki nüfus karşısında hızlı ve devamlı surette artan yaşlı nüfus potansiyel destek oranlarında düşüşe neden

olmuştur. Bu ifadeyi verilerle desteklemek bakımından 1955-2050 yılları arasında potansiyel destek oranlarının gösterildiği Grafik 29 incelendiğinde; 1955 yılında çalışma çağındaki 7 kişinin 1 yaşlıyı destekleme potansiyeline sahip olduğu görülürken bu oran 1980 yılında 4,9'a düşmüştür. 1980-1990 yılları arasında da azalışını sürdüren çocuk nüfus karşısında, aynı süreçte çalışma çağındaki nüfusun artış göstermesi, buna karşın yaşlı nüfusta % 0,2'lik bir azalış yaşanması 1980-1985 yılları arasındaki 5 yıllık sürede potansiyel destek oranının 5,2'ye yükselmesini sağlamıştır. Ancak bu yükseliş uzun dönemde varlığını koruyamamıştır.

Grafik 29: İtalya'da Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (Kişi) (1955-2050)

Kaynak: UN, "Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

1990 yılında 4,6'ya düşen potansiyel destek oranları, bu tarihten sonra hızla azalarak 2015 yılında 2,9'a gerilemiştir. Böyle bir durumun ortaya çıkışında çocuk nüfusundaki azalışın yanı sıra, özellikle 1990 yılı sonrasında hızla azalışa geçmiş olan çalışma çağındaki nüfus da etkili olmuştur. İtalya'da 2005 yılında 3,4'e inen potansiyel destek oranları bu tarih ve ilerisi için sosyal güvenlik sisteminin aktif pasif dengelerinin kaybolduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

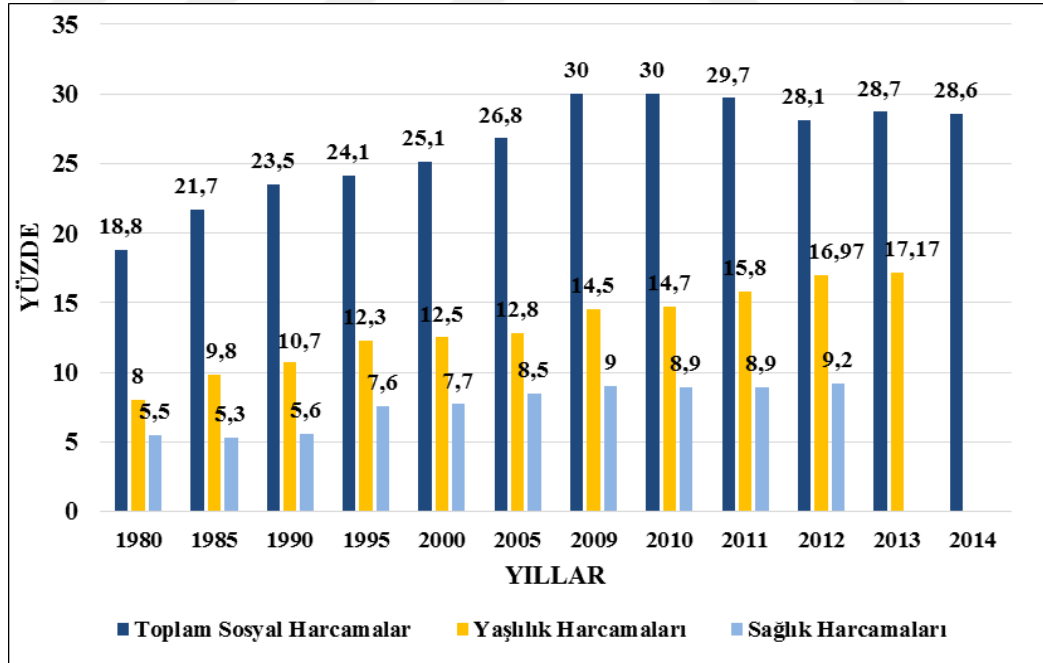
ISTAT nüfus projeksiyonlarından ve BM 2015 Dünya Nüfus Raporu'ndan hareketle, 2015-2020 yılları arasında 2,9-2,6 arasında seyredecek olan potansiyel

destek oranlarının, 2045-2050 yılları arasında 1,5'e düşmesi beklenmektedir. Potansiyel destek oranları mevcut demografik eğilimler ekseninde yaşlı nüfusun hızla artışı, buna karşın çalışma çağındaki nüfusun giderek azalışını ifade etmektedir.

3.3.3.3.4. Sosyal Harcamaların Değişimi

İtalya'da GSYİH'ya oranı bakımından sosyal harcamaların tutarı Avrupa ortalamasının altında olmakla birlikte, yaşlılık harcamaları toplam sosyal harcamalar içerisinde diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında yüksek bir orana sahiptir. İtalya'da sosyal harcamaların gösterildiği Grafik 30 incelendiğinde, 1995 yılı ve sonrasında yaşlılık harcamaları toplam sosyal harcamaların yaklaşık % 50'sini oluştururken, 2013 yılında % 60'ını oluşturmaktadır. 2012 ve 2013 yılları 2011 yılı ile kıyaslandığında sosyal harcamaların tutarında bir miktar düşüş yaşansa da yaşlılık ile ilgili harcamaların devamlı artış gösterdiği gözlenmektedir.

Grafik 30: İtalya'da Sosyal Harcamaların GSYİH'ya Oranındaki Değişim (%) (1980-2014)

Kaynak: OECD, "Public and Private Social Expenditure in Percentage of GDP in 2009", (Çevrimiçi): http://www.oecd.org/social/soc/socialspendituredatabasesocx.htm#socx_data, 1 Ocak 2016; Francesca Ferré ve diğerleri, "Italy Health System Review", (Ed. Anna Maresso), **Health System in Transition**, Vol. 16, No: 4, 2014, p.43.

2011 yılında toplam sosyal harcamaların GSYİH'ya oranı % 29,7 iken, yaşlılık ve sağlık harcamaları sosyal harcamaların % 26,7'sini kapsamıştır. Bu bağlamda 2011 yılında sağlık ve yaşlılık için yapılan harcamaların toplam sosyal harcamaların % 90'ını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Aynı oranlar 1985 yılı verileri ile karşılaştırıldığında; 1985'te toplam sosyal harcamaların GSYİH'ya oranının % 21,7, yaşlılık ve sağlık harcamalarının sosyal harcamalar içerisindeki payının ise % 15,1 olduğu görülmektedir. Bu durumda 1985 yılında toplam sosyal harcamaların yaklaşık olarak % 70'inin yaşlılık ve sağlık harcamalarına ayrıldığı ve yaklaşık 25 yıllık sürede yaşlılık ve sağlık harcamalarında % 20'lik bir artış olduğu anlaşılmaktadır.

Toplam sağlık harcamalarının % 78'inin devlet tarafından finanse edildiği İtalya'da, 2012 yılı verilerine göre sağlık harcamalarının GSYİH'ya oranı % 9,2'dir. Bu durumda demografik değişimin etkisi ile artan yaşlı bağımlılığı ve sosyal güvenlik sisteminin olgunlaşması neticesinde, 2030-2040 yılları arasında yaşlılık harcamalarının hızla artması, 2050 yılından sonra harcamaların durağan hale gelmesi beklenmektedir. Böyle bir tablonun çizilmesinin en temel sebebi, 2030 yılında bebek patlaması kuşağının tamamen emekli olacak olması, bu bağlamda bu grubun yaşlılık ve sağlık harcamalarının hızla artmasının beklenmesidir. Bebek patlaması kuşağı sonrasında da İtalya'yı yaşlı bir nüfus beklemekle birlikte, bebek patlaması kuşağının kütleli halde oluşturacağı etkiye benzer bir durumun 2050 yılı sonrasında yaşanmasının beklenmediği de düşünülmektedir.

3.3.3.4. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları

İtalya'da, 1950'lerin sosyo-ekonomik koşullarına göre oluşturulmuş sosyal güvenlik uygulamaları, 1980'lerin sonuna doğru demografik yapıda meydana gelen değişim ve sosyo-ekonomik koşulların da dönüşümü ile yeni reformların oluşturulmasını gündeme getirmiştir. 1992 yılında Maliye Bakanlığı'nca yapılan açıklamada; yolsuzluklar ve giderek artan işsizlik oranlarının (1992 yılında İtalya'da işsizlik oranları % 11'in üzerindedir) İtalyan ekonomisi üzerinde yük oluşturduğu (Bu süreçte Maastricht Kriterlerini arasında yer alan bütçe açığının GSYİH'nın % 3'ünü geçmemesi ve borçların GSYİH'nın % 60'ını geçmemesi ilkesi borç seviyesinin %

100'ü aşması ile önemli bir baskı oluşturmuştur) bu durumun ise ekonominin genel gidişatını çıkmaza sürüklediği dile getirilmiştir.⁸⁹⁶

Bu etkiler doğrultusunda nüfusun yaşlandığı ve hali hazırda yaşlanma eğilimini sürdürdüğü İtalya'da, 1992 (Amato Reformu)-1995 (Dini Reformu) yılları arasında gerçekleştirilen kapsamlı reformlarla sosyal güvenlik sistemine ilişkin emeklilik harcamalarındaki artışın nasıl karşılanabileceği ve sistemin sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanabileceği sorularına yanıt aranmaya başlanmıştır.⁸⁹⁷ Bu kapsamda;

1992 Amato Reformu ile; önceki yıllarda yaşa bakılmaksızın belirli hizmet süresini dolduranların emeklilik ile sistem üzerinde oluşturduğu baskıyı (maliyeti) önleyici çalışmaların yapılması hedeflenmiştir. 1992 Amato reformu öncesi emekli aylıklarının tüm sosyal güvenlik harcamalarının neredeyse tamamını oluşturması, bu bağlamda GSYİH'nın yaklaşık % 15'inin yaşlılık ile ilgili harcamalardan oluşması reformun gündeme gelmesinin başlıca sebebi olmuştur.

Amato reformu ile; i) Emeklilik beraberinde sağlanan faydaların ücretler üzerinden hesaplanması yerine fiyatlar üzerinden hesaplanmasına ve ek düzenlemeler yapılmasına, ii) Emeklilik yaşının erkekler için 60'tan 65'e, kadınlar için 55'ten 60'a çıkarılmasına,⁸⁹⁸ iii) Emekli aylığının hesaplanmasında son beş yıl yerine on yıllık sürenin esas alınmasına, iv) Sisteme yapılan ödemelerin on beş yıldan yirmi yıla çıkarılmasına karar verilmiştir.⁸⁹⁹

Reformun 1993 yılında yasalaşmasını takiben, fonlu uygulamaların da vergilerden mümkün mertebe muaf tutulması ile fonlu uygulamaların rolü arttırılmış, böylelikle belirli sanayi kolları ve şirketlerde işçi ve işverenler kapalı fon esasını da uygulamaya başlamışlardır. Bankalar, sigorta şirketleri ve diğer finansal kurumlar ise herkesin üye olabileceği açık fon uygulamasını hayata geçirmişlerdir. İşçiler çalıştıkları kurum ve(ya) sanayide kapalı fonların bulunmaması durumunda açık

⁸⁹⁶ Leandro N. Carrera, "When Does Europe Matter? An Analysis of Pension Reform Policy in Spain and Italy", ty., p.14.

⁸⁹⁷ Di Palo, **a.g.e.**, p. 55.

⁸⁹⁸ E. Philip Davis, "Population Ageing and Retirement Income Provision in The European Union", ty., p. 21.

⁸⁹⁹ Daniele Franco, "Italy A Never-Ending Pension Reform", **Social Security Pension Reform in Europe**, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, Chicago, Chicago University Press, 2014, p. 219-220.

fonlara üye olabilmekle beraber, tüm fonların belirlenmiş katkı esasına göre işlediği gözlenmiştir.⁹⁰⁰

Amato reformu ortaya konan uygulamaların yavaş bir şekilde hayata geçirilmesi bakımından önem taşımakla birlikte, sistem iki açıdan etkin çözüm üretememiştir.⁹⁰¹ Bunlardan birincisi emeklilik katkı oranlarının (primlerin) halen yüksek olması, ikincisi ise reformun demografik değişimin etkileri ile başa çıkmada, özellikle mali dengeleri sağlamada kısa süre içerisinde yetersiz olmasıdır.⁹⁰²

1995 Dini Reformu ise; yapısal nitelikli bir reform olarak, 1994 yılında İsveç emeklilik sisteminde uygulanan belirlenmiş faydadan sanal belirlenmiş katkıya geçiş uygulamasından esinlenerek oluşturulmuştur.⁹⁰³ Böylelikle İtalya’da kamu emeklilik uygulamalarında finansman yöntemi olarak dağıtım yönteminin esas alındığı, ancak hesaplamalarda sanal belirlenmiş katkı esasının dikkate alındığı bir sisteme geçilmiştir.⁹⁰⁴ 1995 reformu ile kazanç temelli uygulamalardan katkı temelli uygulamalara geçiş esas alınmıştır.⁹⁰⁵

Sanal emeklilik hesabı her işçinin kendisine ait yıllık brüt maaşının üçte birinin yatırıldığı, GSYİH üzerindeki (son beş yıllık) değişikliklerin esas alındığı ve nemalandırmanın bu esaslar üzerinden gerçekleştirildiği bir hesaptır.⁹⁰⁶ Bu uygulamada çalışma hayatı boyunca belirli bir hesaba yatırılan katkılar değişim katsayısı ile çarpılarak emekli aylığının miktarı belirlenmektedir. Emekli aylığının ve değişim katsayısının miktarının belirlenmesinde emeklilik yaşı, ortalama yaşam süreleri ve hesaptaki toplam tutar temel belirleyicilerdir.⁹⁰⁷

⁹⁰⁰ A.e., p. 225.

⁹⁰¹ Luca Scolfaro, “Demographic Pressures on Pension Policies in Italy”, 2015, p.12.

⁹⁰² Javier Hamann, “The Reforms of Pension System in Italy”, IMF Working Paper, 1997, p. 11.

⁹⁰³ Axel Börsch-Supan, “From Traditional DB to Notional DC Systems: The Pension Reform Process in Sweden, Italy and Germany”, **Journal of European Economic Association**, 3 (2-3), 2005, p. 459.

⁹⁰⁴ Alicia Puente Cackley, Tom Moscovitch, Benjamin Pfeiffer, “Italy”, **International Perspectives on Social Security Reform**, Ed.: Penner G. Rudolph, USA, Urban Institute Press, 2012, p. 138.

⁹⁰⁵ European Commission, **Pensions Schemes and Projection Models in EU-25 Member States**, a.g.e., p.162.

⁹⁰⁶ A.e., p. 162.

⁹⁰⁷ Genç, a.g.e., s. 65-66.

Dini reformu ile; emeklilik ile ilgili harcamaların GSYİH içerisindeki oranının sabit hale getirilmesi, işgücü piyasalarındaki bozulmanın önüne geçilmesi ve sosyal güvenlik sisteminin daha anlaşılır bir hale getirilmesi amaçlanmıştır. Dini reformu ekseninde sistem, dağıtım esaslı uygulamaları içermekle beraber, belirlenmiş faydadan belirlenmiş katkıya geçiş esas alınmıştır. Böylelikle sanal belirlenmiş emeklilik uygulamaları ile doğumda beklenen ortalama yaşam süreleri, bireyin gerçekleşen emeklilik yaşı ve emeklilik sonrası hayatta kalma beklentisi üzerinden emekli aylığı belirlenmiştir. Reform sürecinde özellikle 55-64 yaş arası nüfusun erken emekliliğine bağlı istihdam oranlarındaki azalış (1990 yılında 55-64 yaş arası nüfusun istihdam oranı % 32 iken, 1995 yılında bu oran % 27'ye düşmüştür) ve bu azalışın oluşturduğu ve oluşturacağı etkiler, üzerinde durulan önemli bir konu haline almıştır.⁹⁰⁸

Bu durumda artan sosyal güvenlik harcamalarının oluşturduğu baskının belirlenmiş fayda esaslı uygulamalarla başarılı bir şekilde çözümlenemeyeceği ifade edilmiş, böylelikle “Sanal Belirlenmiş Katkı” esaslı sisteme geçiş yapılmıştır. Dini reformu kapsamında; i) Sanal belirlenmiş katkı uygulamasının bebek patlaması kuşağından genç olup da, 1996 yılı sonrasında işgücü piyasasına katılmış olanların tamamını kapsamına, ii) 1995 yılı öncesinde işgücü piyasasına katılmış olanlar ve sisteme en az 18 yıldır prim ödeyenler için emekli aylıklarının belirlenmiş fayda esasına göre hesaplanmasına, iii) Ücretli çalışanlar için son on yıllık ücretlerinin ortalaması, kendi hesabına çalışanlar için son on beş yıllık gelirleri ortalamasına bakılarak emekli aylığının hesaplanmasına, iv) 18 yıldan daha kısa süredir prim ödeyenler için emekli aylıklarının kısmen belirlenmiş fayda, kısmen de sanal belirlenmiş katkı hesabına göre hesaplanmasına (pro-rata rejim) karar verilmiştir.⁹⁰⁹

Ayrıca bu reform ile, erken emeklilik uygulamaları kapsamında ücretli çalışanlar için prim ödeme süresi 35 yıl, emeklilik yaşı ise 57 yaş ve üzeri olarak belirlenmiştir. Kendi hesabına çalışanlar için prim ödeme süresi 40 yıl ve üzeri olup, 58 yaş ve üzeri grup için prim ödeme süresi 35 yıl olarak belirlenmiştir.

⁹⁰⁸ 1990-1995 yılları arasında İtalya’da 55-64 yaş arası nüfusun istihdam oranları azalış göstermekle beraber, 2003 yılında bu oranlar yaklaşık olarak % 30 seviyesine ulaşmıştır. Bu yükselişe rağmen diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında (% 39,8) İtalya’da 55-64 yaş arası istihdamın düşük olduğu gözlenmektedir. Bkz.: Wigmans, **a.g.e.**, p. 10.

⁹⁰⁹ Di Palo, **a.g.e.**, p. 55.

Emeklilik ile ilgili harcamaların kontrolünü sağlayan bu uygulamalarla fonlu sistemin geliştirilmesi, dağıtım esaslı finansman metodunda katkıların azaltılması amaçlanmıştır. Böylece ücretler üzerinden alınan primlerin artması da önlenmiş olacaktır.⁹¹⁰ Amato reformu ile karşılaştırıldığında, Dini reformunun Amato reformu ekseninde sağlanan faydalar kadar cömert faydalar sunmadığı görülmektedir. Amato reformu ile kendi hesabına ve bağımlı çalışanlar aynı süreçte benzer emekli aylığı alırken Dini reformu ile bu durum sona ermiştir. Dini reformu kapsamında kendi hesabına çalışanlar bağımlı çalışanlara göre daha az katkı payı ödeyip % 40 daha az emekli aylığı almaya başlamışlardır.⁹¹¹

Reform kapsamında 1995-2000 yılları arasında emeklilik harcamalarının artış hızı yavaşlamış olsa da, emeklilik harcamalarındaki artışın orta ve uzun vadede belirli bir dengede kalması amacına ulaşamamıştır. 1995-2005 yılları arasında emeklilik harcamaları önceki yıllara nazaran yavaş bir artış göstermekle birlikte, dönemsel olarak değerlendirildiğinde emeklilik harcamalarındaki artış GSYİH'nin artış hızından daha fazla olmuştur. GSYİH'nin ve emeklilik harcamalarının dönemsel değişiminin gösterildiği Grafik 31 değerlendirildiğinde, 1989-1997 yılları arasında emeklilik harcamalarının yaklaşık olarak % 4,4 oranında artış gösterdiği gözlenirken, aynı süreçte GSYİH'deki artışın % 1,4'lük paya sahip olduğu görülmektedir. 1998-2007 yılları arasında aynı seviyede olan emeklilik harcamaları ve GSYİH'deki değişim oranları 2008 yılı sonrası tekrar değişime uğramıştır.

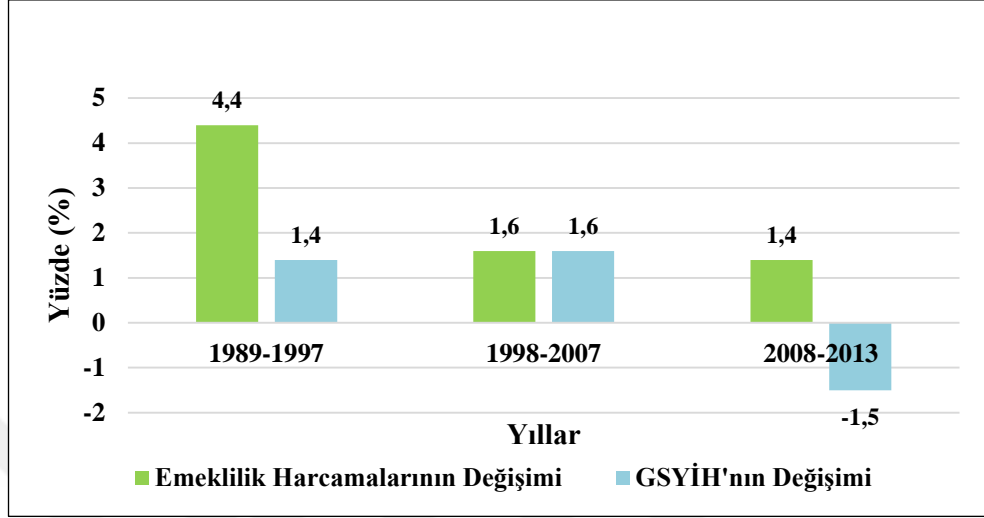
Bu bağlamda 2008-2013 yılları arasında GSYİH'nin artış hızı eksi (-) % 1,5 ile düşüş eğilimi gösterirken, emeklilik harcamaları aynı dönemde % 1,4 oranında artmıştır. Böylece İtalya, emeklilik harcamalarındaki artışın GSYİH'deki artıştan daha yüksek olduğu Avrupa ülkelerinden birisi konumuna gelmiştir.⁹¹²

⁹¹⁰ Franco, **a.g.e.**, p. 242.

⁹¹¹ Hamann, **a.g.e.**, p. 16.

⁹¹² **A.e.**, p. 225.

Grafik 31: GSYİH'nın ve Emeklilik Harcamalarının Dönemsel Değişim Oranları (1989-2013)

Kaynak: Itinerari Previdenziali, “The Italian Pension System Financial and Demographic Trends of Pensions and Welfare II Report 2015”, 2015, p. 15’den faydalanılarak oluşturulmuştur.

1997 Prodi Reformu ile; 1992 yılında Amato reformu kapsamında gerçekleştirilen düzenlemeler yeniden gözden geçirilmiştir. Reform kapsamında iki önemli parametrik düzenleme yapılmıştır. Bunlardan birincisi, kendi hesabına çalışanların sisteme ödedikleri katkıların gelecek yıllar için artması, ikincisi ise, otomatik gösterge sisteminin geliştirilmesidir.⁹¹³

2004 Maroni Reformu ile; halen çalışmakta olan ancak emekliliği giderek yaklaşan bebek patlaması kuşağına dikkat çekilmiş ve reformda iki konuya öncelik verilmiştir. Bunlardan birincisi emeklilik yaşının yükseltilmesidir. İkincisi ise ek emeklilik uygulamalarının geliştirilmesi olmuştur. İtalya’da geleneksel olarak emeklilik fonlarının rolü oldukça kısıtlıdır. Buna karşın ayrılmış olan fon payları ile istihdamın sonlanması (emeklilik) sonrası sağlanacak faydaların seviyesinin artması sistemin çekici yönünü oluşturmuştur. İşverenler çalışanların toplam kazancının % 6,9’unu ayrılmış fon kapsamında ayıracaklardır. % 0.75 enflasyona ek olarak, fonlar her yıl % 1,5 seviyesinde yeniden değerlendirilecektir. Ayrılan fonlar birikirken ve çalışanlar çalıştıkları süre boyunca fonlardan bir kazanım elde edemezken bu

⁹¹³ Angelo Marano, “Pension Reforms in Italy Principles and Consequences”, *Revue française des affaires sociales*, 2006, p. 230.

fonlardan sağlanan kazanç, emeklilik sonrası ek kazanç sağlaması bakımından önemlidir.⁹¹⁴

Reformun öncelikli konusu olan emeklilik yaşının yükseltilmesi kapsamında; en az 40 yıl prim ödemek ve(ya) 2008 yılı sonrası için en az 35 yıl prim ödeyip ücretli çalışanlar için 60, kendi hesabına çalışanlar için 61 yaşını doldurmuş olmak şartı getirilmiştir.⁹¹⁵ Ayrıca 2010 yılından sonra ücretliler için emeklilik yaşı 61'e yükseltilirken, kendi hesabına çalışanlarda emeklilik yaşı 62 olarak belirlenmiştir. 2014 yılı sonrası için emeklilik yaşı ücretlilerde 62, kendi hesabına çalışanlarda 63'e yükseltilmiştir. Erken emeklilik uygulamalarında emeklilik yaşı 57, sisteme yapılan katkıların süresi ise en az 35 yıl olarak belirlenmiştir.

Demografik değişim ile 2007 yılı sonrasında erken emeklilik uygulamalarında emekli aylıklarının belirgin bir şekilde dönüşüme uğrayacağı da ifade edilmiştir. Bu kapsamda reform ile; i) 2008 yılından 2010 yılına kadar erken emeklilik için 60 yaş ve en az 35 yıl sisteme ödeme yapılması esas alınmışken, kendi hesabına çalışanlar için sisteme yapılan ödemelerin süresi aynı kalmış ancak emeklilik yaşı 61'e yükseltilmiş, ii) Yaştan bağımsız olarak emeklilik için tüm çalışanların sisteme en az 40 yıl ödeme yapması esas alınmış, iii) 2010 yılından 2014 yılına kadar erken emekliler için emeklilik yaşı 62'ye (kendi hesabına çalışanlarda) yükseltilmiş (62 yaş öncesi emekli olanlar için aylık miktarının % 2 azaltılması esas alınmıştır), iv) 2014 yılından itibaren erken emeklilik yaşı 62'ye yükseltilmiş (kendi hesabına çalışanlar için 63'e çıkarılmış), buna karşın prim ödeme sürelerinde (35 yıl) bir değişim olmamış, v) Normal emeklilik yaşı 65 olarak kalmış, 65 yaşını dolduranların işverenleri ile önceki sözleşmeleri kapsamında anlaşmaları halinde 65 yaş sonrası çalışmaya devam edebilmeleri kararlaştırılmış, tüm çalışanların erken emeklilik kapsamında olmasına yasal olarak izin verilmiş, bu bağlamda yaştan bağımsız olarak sisteme yapılan katkıların süresi 40 yıl (kadınlar için 35 yıl) olarak belirlenmiştir. Reform, emeklilik harcamalarının GSYİH'ya oranının bir önceki döneme göre daha az artmasını sağlamak ve erken emeklilik kapsamında; "Çıkış Penceresi (Exit Window)" yaklaşımından hareketle

⁹¹⁴ Wigmans, a.g.e., p. 16.

⁹¹⁵ Poteraj, a.g.e., p. 233.

emeklilik sayısında ve emekli aylıklarının miktarında kısıtlamalar yapılmasını sağlamak bakımından önem taşımaktadır.⁹¹⁶

2007 Prodi reformu ile; 2004 yılındaki reform pakedi revize edilmiş, reform kapsamında emeklilik yaşı daha da kademeli bir şekilde arttırılmıştır. Bu durumda 2008 sonrası için emeklilik yaşı ücretlilerde 58, kendi hesabına çalışanlarda 59 yaş olarak belirlenirken, prim ödeme süresi 35 yıl olarak ortaya konmuştur. Önceki reformların ve bu reformun ana gündem maddesi arasında da yer almakla beraber, Prodi reformu kapsamında erken emeklilik ile ilgili uygulamalarda kısıtlamaya gidilmemiştir. Reform yavaş bir şekilde ilerlemekle birlikte, sanal belirlenmiş katkı esasına geçiş ve emekli aylıklarının hesaplanmasında ücret yerine fiyat göstergesinin ele alınması üzerinde durulan temel konular olmuştur. Ayrıca bu reform pakedi ile emekli aylıklarının 2015 yılından itibaren dönüşüm katsayı üzerinden Pro-rata metodu ile hesaplanması kararlaştırılmıştır. Prodi Hükümeti yükselen emeklilik yaşı ve emekli aylıklarındaki azalmanın oluşturacağı nesiller arası adaletsizliğin düşük vergilerle dengelenebileceğini savunmuştur.⁹¹⁷

Bu süreçte ilk kez Maroni Reformu ile gündeme gelen, 2005 yılında yasalaşan, 2006 yılı sonunda ilk örnekleri oluşturulan, 2007 yılında tamamen uygulamaya konan otomatik katılım programı (automatic enrolment programme) ön plana çıkmaya başlamıştır. Otomatik katılım uygulaması yürürlüğe girdiği ilk 6 ay için 18-64 yaş arası tüm özel sektör çalışanlarını kapsamına almış, daha sonra kapsam genişletilmiş ve 15-64 yaş grubu temel katılımcı profili olarak belirlenmiştir. Otomatik katılım sistemi, özel sektör çalışanlarının kıdem tazminatı akışlarını (severance pay provision) emeklilik fonuna aktarması veya tazminata ilişkin haklarını değiştirmeden seçme imkânı sunmuştur. Böylece otomatik katılım programı özel sektör çalışanları için kıdem tazminatlarının karşılığını transfer edici bir sistem oluşturmuştur.⁹¹⁸ İşçiler 6 ay içerisinde aktif olarak bir seçim yapmazlarsa Kıdem Tazminatı (Trattamento di Fine Rapporto), emeklilik fonuna aktarılır. Eğer bu şekilde bir fon yoksa tutar INPS'ye

⁹¹⁶ Ragioneria Generale Dello Stato, "Public pension system projections-Italy's fiche", 2006, p.5; Wagner, **a.g.e.**, p. 14-15.

⁹¹⁷ **A.e.**, p. 18.

⁹¹⁸ Nina Paklina, "Role of Pension Supervisory Authorities in Automatic Enrolment", IOPS Working Papers on Effective Pensions Supervision, 2014, p.39.

aktarılır. İşveren tarafından biriktirilmiş tazminat akışı kapsamında brüt maaşın % 6,91'i oranında bir miktar çalışanlar için tahakkuk ettirilmekte ve fonda işletilmekte, biriken tutar emeklilik sürecinde ödemeler pakedi olarak veya % 50 peşin ödeme şeklinde sunulabilmektedir. Otomatik katılım sisteminde işverenler de çalışanların brüt ücretlerinin ortalama % 1-1,5'i oranında sisteme katkıda bulunabilmektedir. İşverenlere sağladıkları bu katkı karşılığında, düşük maliyete sahip kredi desteği sunulmaktadır. Fon her çalışan için, her yıl olmak üzere enflasyon oranının dörtte üçüne ek olarak % 1,5 oranında artmaktadır.⁹¹⁹

Çalışanların fon kapsamındaki tazminatları, şirket içerisinde tutulabileceği gibi biriken tutarın (çalışanlar istediği zaman) mesleki emeklilik fonlarına da transfer edilebilmesi sağlanmıştır. Bu uygulamalar ile 2006 yılında özel emeklilik kapsamındaki çalışanların oranı % 8,5 iken, bu oran 2013 yılı itibarı ile % 15,9'a ulaşabilmiştir.⁹²⁰ Böyle bir artış çok yüksek sayılmamakla beraber, sistem ilk uygulandığı dönemlerde genel olarak ilgi görmüştür. Buna karşın yapısal olarak (6 ay süresi ile sistemde kayıtlı kalmanın zorunluluğunun oluşturduğu baskı) ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar (harcanabilir gelirin düşüklüğü ve ücretler üzerinden alınan vergilerin % 33 gibi yüksek bir oranda oluşu) nedeni ile sistem zaman içerisinde önemini yitirmiştir.⁹²¹

2008 reformu ile; parametrik düzenlemeler ekseninde, emeklilik yaşı erkekler için 65, kadınlar için 60 yaş olarak belirlenmiş, reform kapsamında prim ödeme süresi 40 yıl olarak kararlaştırılmıştır. Bu reform ile kişilere 40 yıllık prim ödeme süresini tamamlamadan öncede emeklilik hakkı tanınmıştır. Bu kapsamdakiler için emekli aylıklarının tutarının o zamana (emeklilik talebine) kadar gerçekleştirilen prim ödemeleri üzerinden hesaplanması esas alınmıştır.⁹²²

⁹¹⁹ Zeynep Burcu Güner, Ömer Ayhan Açmaz, Tuna Ağören, "Türkiye İçin Kıdem Tazminatı Fonu Oluşturulmasına Yönelik Model Önerileri", **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:5, Sayı:10, 2016, s.36-37.

⁹²⁰ İbrahim Peker, "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler", **Akdeniz İİBF Dergisi**, (33), 2016, s.58.

⁹²¹ Paklina, **a.g.e.**, p.39.

⁹²² Luis Ferruz Agudo, Mercedes Alda García, "The reform of some European public pension systems: Spain, Italy and Sweden: A breakthrough?", **Pensions**, Vol. 15, (4), 2010, p. 302.

İtalyan hükümeti tarafından uzun vadede kademeli olarak özel fon uygulamalarının dağıtım sisteminin yerini dolduracağı reform bünyesinde öne sürülmüştür. Ancak her iki uygulamanın da avantaj ve dezavantajları bir arada bulundurulması, fonlu uygulamaların özellikle finansal piyasalardaki istikrara bağlı olması ve yatırımların ekonomik istikrardan etkilenmesi değerlendirilmesi gereken önemli konular olarak nitelendirilmiştir. Dağıtım esaslı sistemlerin istihdamdaki istikrara bağlanması ise madalyonun bir diğer yüzüdür. Bu bağlamda finansal piyasalardaki ani değişiklikler ve ekonomik istikrarsızlıklar fonlu sistemlerin en büyük dezavantajı olarak nitelendirilsede, dağıtım yöntemine nazaran daha yüksek gelir elde edilmesine yönelik beklenti İtalyan hükümetine göre fonlu sistemin önemli bir avantajı sayılmıştır. Dağıtım esaslı sistem kuşaklar arasında geliri yeniden dağıtıcı etki oluştursa da bu sistemin uzun vadede yaşanan nüfusun yükünü kaldıramayacağı belirtilmiş, böylelikle İtalyan hükümeti dağıtım ve fon esasına dayalı karma bir sistemi uygulamayı seçmiştir.⁹²³

2009 yılındaki düzenlemeler ile; emeklilik yaşı ve prim ödeme süresi toplamda 95 yıl olarak belirlenmiş, ücretli çalışanlar için bu süre 96 yıl olarak tayin edilmiştir. 2013 yılı ve sonrası için emeklilik yaşı 61'den az olmamak üzere, toplam yaş ve prim ödeme süresi 97 yıla çıkarılmıştır. Ücretli çalışanlar için böyle bir süre ön görülürken, kendi hesabına çalışanlar için bu süreye bir yıl daha eklenmiştir. 2009 reformu ve önceki reform düzenlemeleri ile orta vadede emeklilik sistemleri üzerinde pozitif etki oluşturulması beklenirken, 2040 yılı sonrası için emeklilik sistemindeki açıkların kapatılmasında emeklilik yaşının kademeli olarak arttırılmasının etkin bir yöntem olmayacağı ifade edilmiştir. Reform kapsamında 2040 yılı için emeklilik harcamalarına ilişkin açığın GSYİH'nın % 1,7'si olması beklenmekte, böylelikle reformun gelecek kuşaklar için dezavantaj oluşturacağı dile getirilmektedir. Ancak, düşük vergi oranlarının sağlanması halinde, gelecek nesillerin emeklilik sürecinde yaşayacağı kayıpların telafi edilebileceği de açıklanmaktadır. Reform sürecinde ele alınan tamamlayıcı uygulamalarla 1997 yılında 12 milyar Euro olarak hesaplanan özel fon yatırımlarının 2009 yılı sonunda 60 milyar Euroya yükseldiği görülmüştür.

⁹²³ A.e., p. 302.

2010 yılındaki reform ile; emekli aylıklarının hesaplanmasında kullanılan dönüşüm katsayısının doğumda beklenen yaşam sürelerindeki artış nedeni ile her on yılda bir yerine her üç yılda bir değerlendirilmesine yer verilmiştir. Ayrıca bu reform ile kamuda çalışan kadınların emeklilik yaşının arttırılması da planlanmıştır.

2011 Monti reformu ekseninde; temel hedef nesiller arası olduğu kadar nesil içi adaleti de sağlamaktır. Bu kapsamda reform ile emeklilik sonrası esnek uygulamalarla işte kalma süresini uzatmak, emeklilik yaşı, ödenen katkılar ve doğumda beklenen yaşam süreleri arasındaki bağlantıyı şeffaf hale getirerek tüm katılımcıların sosyal güvenlik sistemine olan güvenini eşit düzeyde arttırmak ve sistemin sürdürülebilirliğini sağlamak amaçlanmıştır.

2012 reformu kapsamında; 1 Ocak 2012 tarihi itibarı ile çalışmaya başlayan tüm vatandaşlar için emekli aylıklarının belirlenmesinde Sanal Belirlenmiş Katkı⁹²⁴ uygulamasına geçiş esas alınmıştır. Reform ile emekliliğe hak kazanma koşulları ve ile ilgili düzenlemeler sıkılaştırılmıştır. Öncelikle emekli aylığına hak kazanmak için sisteme ödenen katkıların süresi erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı hesaplanmıştır. 2012 yılı için yapılan hesaplamalar doğrultusunda erkeklerde emekli aylığına hak kazanabilmek için sisteme yapılacak katkıların süresi 42 yıl 1 ay, kadınlar için aynı süre 41 yıl 1 ay olarak belirlenmiştir.

Demografik değişimin hızlı ilerlemesi ile bu sürenin sabit olamayacağı (kalamayacağı) ifade edilirken, toplam sürenin yeniden değerlendirilmesi ve güncellenmesi uygun görülmüştür. Bu kapsamda sanal belirlenmiş katkı esasına göre emekli aylıklarının miktarının belirlenmesinde katsayılar gözden geçirilmiş, emeklilik yaşı ileri çekildikçe katsayıların miktarının arttırılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle emekli aylıklarının seviyelerindeki düşme önlenerek yaşlıların refahının korunması hedeflenmiştir. Sanal belirlenmiş katkı hesabında, yaşa ve yıllara göre katsayı

⁹²⁴ Belirlenmiş katkı esasında emekli aylıklarının hesabında kullanılan temel formül; “Sisteme yapılan katkıların süresi (t) x Dönüşüm oranları (düşük gelirden yüksek gelire doğru gelir limiti 44,204 Euro olmak üzere azalan oranlarla % 2-1 arasında değişir) (r) x emeklilik gelirin yeniden değerlendirilmesi (w)’ni içerirken, sanal belirlenmiş katkı esaslı emeklilik aylığının hesabında kullanılan temel formül ise; “Bireysel Katkıların Toplam Miktarı (w’) x Emeklilik Yaşına Bağlı Dönüşüm katsayısının Miktarı (r^a)”dır. Sisteme 1995 yılı sonunda 18 yıl ve üzeri katkı yapanlar belirlenmiş fayda (Defined Benefit) esasına tabi olmakla beraber 1995 yılı ve sonrasında sisteme 18 yılın altında katkısı olanlar pro-rata (DB-NDC) rejimi kapsamındadır. 1 Ocak 2012 sonrası çalışmaya başlayanlar NDC esasına tabidirler. Bkz.: Mayr, a.g.e., p. 28-29.

değişimlerinin yer aldığı Tablo 39'a göre, 1996-2015 yılları arasında en düşük katsayının 57 yaş için oluşturulduğu görülmektedir. 57 yaş için 1996-2009 yılları arasında katsayı % 4,720 iken, 2010-2012 yılları arasında katsayı % 4,419'a düşmüştür. Katsayının 57 yaş için en düşük olduğu süreç 2013-2015 yılları arasındır. Bu dönemde katsayı % 4,304 seviyesine inmiştir.

Yaş ilerledikçe katsayı artarken, ilerleyen yıllarda katsayı 65 yaş ve öncesi için azalmaktadır. 66 yaş ve sonrası için yıllar ilerlese de katsayı devamlı surette artmaktadır. 66-70 yaş arası emekli olanlarda katsayı 2010-2012 yılları arasında % 5,620 seviyesinde iken, aynı yaş grubu için 2013-2015 yılları arasında yaştaki artışla doğru orantılı olarak katsayının da arttığı gözlenmektedir.

Tablo 39: Sanal Belirlenmiş Katkı Hesabında Yaşa ve Yıllara Göre Katsayı Değişimleri (1996-2015)

Yaş	Yıllar		
	1996-2009 (%)	2010-2012 (%)	2013-2015 (%)
57	4,720	4,419	4,304
58	4,860	4,538	4,416
59	5,006	4,664	4,535
60	5,163	4,798	4,661
61	5,334	4,940	4,796
62	5,514	5,093	4,940
63	5,706	5,257	5,094
64	5,911	5,432	5,259
65	6,136	5,620	5,435
66	-	5,620	5,624
67	-	5,620	5,826
68	-	5,620	6,046
69	-	5,620	6,283
70	-	5,620	6,541

Kaynak: Zeno Mayr, "The Italian pension System: reforms and the change in the future composition of pension income", (MSc Finance Thesis, Aarhus School of Business and Social Sciences), Denmark, 2013, p. 31.

2012 yılını izleyen reform sürecinde, parametrik uygulamalar kapsamında, emeklilik yaşının kadın ve erkekler için özel ve kamu sektörü ayrımı gözetmeksizin

kademeli olarak (2018 yılına kadar) 66'ya çıkarılması uygun görülmüştür.⁹²⁵ Ayrıca 2013 yılından itibaren emeklilik ile ilgili tüm uygulamalarda yaşın yanısıra doğumda beklenen yaşam sürelerinin daha kapsamlı bir şekilde göz önünde bulundurulması temel ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Sanal emeklilik hesapları kapsamında gerçekleştirilen bu dönüşüm ile birlikte, 2019 yılı sonrası için doğumda beklenen yaşam süreleri ekseninde emekliliğe yönelik düzenlemelerin (üç yılda bir yerine) iki yılda bir yapılması kararlaştırılmıştır. Bu süreçte bir diğer yenilik emeklilik yaşında esnekliğin gündeme gelmesidir.⁹²⁶ Bu uygulama ile değişim katsayısı tablosunda da (Tablo 39) yer aldığı üzere isteyen kişilerin 70 yaşına kadar çalışmasına imkân verilmiş, böylece 66 yaş sonrası emeklilik tercihlerinde daha yüksek miktarda emekli aylığına hak kazanma durumu kesinleşmiştir.⁹²⁷

Uygulanan tüm yapısal ve parametrik reformlar ekseninde; emeklilikte birinci basamak dağıtım esaslı uygulamalardan sanal belirlenmiş katkı planlarına geçiş vurgulanırken, bu uygulamanın yanında vergi indirimleri ile ek emeklilik uygulamalarına ve zorunlu mesleki tasarrufa dayalı emeklilik planlarının ('Trattamento di Fine Rapporto') yeniden değerlendirilmesine de olanak verilmiştir.⁹²⁸

3.3.4. Japonya' da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi, Yapısı ve Demografik Değişim ile Dönüşümü

3.3.4.1. Japonya'da Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı

Japonya'da sosyal güvenlik sisteminin gelişim süreci üçe ayrılmaktadır.⁹²⁹ Birinci dönem; Modern Uygulamalar Öncesi Dönemi (1868 Öncesi) işaret ederken, ikinci dönem; Meiji Dönemi-İkinci Dünya Savaşı Arası Dönem (1868-1945) olarak

⁹²⁵ Mayr, **a.g.e.**, p. 25.

⁹²⁶ **A.e.**, p. 25.

⁹²⁷ Marco Socci vd., "Policies and Services that Foster Participation of Older People in Poor Health Conditions National Report:Italy", MoPAct Working Paper 5, 2015, p.7.

⁹²⁸ Piatti, **a.g.e.**, p.2-5.

⁹²⁹ National Institute of Population and Social Security Research, **a.g.e.**, p.5.

açıklanmaktadır. Üçüncü dönem ise, İkinci Dünya Savaşı sonrasında (1945 Sonrası) günümüze kadar olan dönemi temsil etmektedir.

Her üç dönem de ayrıntılı olarak incelendiğinde; Japonya’da “Modern Dönem Öncesi” (1868 öncesi) sosyal güvenlik ile ilgili ilk uygulamaların kimsesiz-himayesiz yaşlıların korunmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda hayır kurumları-gönüllü kuruluşlar (Shikain) ekseninde kimsesiz yaşlılar güvence altına alınmıştır. Yaşlılar dışında kalan diğer tüm yoksullara ise imparatorluk ve feodal lordlar tarafından yardımlar sağlanmıştır. Böylece Japonya’da ilk sosyal güvenlik uygulamaları gerek Budizm, gerekse de Konfüçyus öğretisi gereği ihtiyaç sahibi olanlara yapılan (sosyal) yardımlar biçiminde şekillenmiştir. Modern öncesi Edo Dönemi’nde bu durum, karşılıklı yardımlaşma anlayışı olarak da ifade edilmiştir.⁹³⁰

Japonya’da “Modern Dönem Sosyal Güvenlik Uygulamaları”nın temeli ise, 1868 yılı sonrası Meiji döneminde atılmıştır. Bu dönemde toplumsal eşitsizliklerdeki artış nedeni ile yoksulluk arttığından, öncelikle (herhangi bir ayırım olmaksızın) yoksullara yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ardından Japonya’da sosyal sigorta uygulamalarının ilk (basit) örneği 1890 yılında askerler için oluşturulmuştur.

Uygulanan bu yeni sistemde herhangi bir sosyal güvenlik primi ödemesine yer verilmemiştir. Daha sonraki uygulamalarda ise kamu görevlileri sosyal sigorta kapsamına alınmış, emeklilik sürecinde sağlanan faydalar devlet bütçesinden kişilerin maaşı miktarı üzerinden belirlenmiştir. Meiji’yi takiben Taisho dönemi ile fabrika çalışanlarının ağır koşullar altında çalışmaya bağlı yaşadıkları sorunlar sosyal güvenlik uygulamalarının gündemine oturmuştur. Böylece 1905 yılında kömür madenlerinde çalışan işçiler için uygulanan İş Kazası Kanunu’nun bir benzeri, 1911 yılında fabrikalarda çalışan işçilere Fabrika Kanunu adı altında uygulanmıştır. Bu kanun 1947 tarihli Çalışma Standartları Kanunu’nun da orijinalini oluşturmaktadır. Fabrika Kanunu sonrası yapılan ilk düzenleme ile sosyal güvenliğin kapsamı geliştirilmiş, sosyal sigorta uygulamaları önemli bir gelişim geçirmiştir.

⁹³⁰ Japonya’da modern, günümüzde bilinen yapısı ile sosyal güvenlik uygulamalarının temeli 1980’lerin sonuna doğru atılmıştır. Bu durumda Meiji dönemi sosyal güvenlik uygulamaları modern dönem uygulamalarına ışık tutması bakımından basit düzeyde ilk uygulamalar olarak kabul edilmektedir.

Böylece 1922 tarihli düzenlemelerden hareketle; 1927 yılında Sağlık Sigortası Kanunu, 1931’de İş Kazası Kanunu (önceki dönemlere göre genişletilerek), 1936’da Mesleki Emeklilik Fonu Kanunu, 1938’de Ulusal Sağlık Sigortası Kanunu, 1939’da Gemiciler için Sosyal Güvenlik Hakkı Kanunu, 1941’de de Çalışmaya Dayalı Emeklilik Sigortası Kanunu yürürlüğe girmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde savaşın ağır sonuçları bakımından beslenme-gıda ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi öncelikli konular haline gelmiş, savaş sonrası refahın artırılması konusu tartışılmaya başlanmıştır. Buna karşın İkinci Dünya Savaşı sonunda sınırlı refah ödenekleri ile kalıntı refah devleti sistemi bünyesinde sunulan faydaların ve refah hizmetlerinin belirli bir çerçevede sunulduğu da görülmektedir.⁹³¹ Bu durumda 1947 tarihli Japon Anayasası’nın 25. Maddesi’nde; “Gerek maddî, gerekse kültür bakımından her vatandaşın asgarî bir hayat seviyesini elde etmeye hakkı vardır. Devlet sosyal hayatın her alanında sosyal refah ve sosyal korumanın yayılması için tedbirler almak zorundadır”⁹³² ifadesi ile Japonya’da İkinci Dünya Savaşı sonrasında, sosyal güvenliğin temel bir hak olduğu ve bu açıdan tüm toplumu kapsayıcı bir sosyal güvenlik sisteminin gerekliliği vurgulanmıştır.

1947 tarihli Japon Anayasası’nda sosyal güvenlik sisteminin yasal düzenlemeler kapsamında geliştirilebilmesi konusuna da yer verilmiştir. Anayasal düzenlemeler ekseninde yaşanan gelişmelerle, 1947 yılında Japonya’da İşsizlik Sigortası Kanunu, 1949 yılında ise Engelli Refahı Kanunu hayata geçirilmiştir. Böylece Japon sosyal güvenlik sistemi temel olarak 1940-1950 yılları arasında yapılandırılmaya başlamıştır. Japonya’da İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle Sato döneminde (1964-1972) devlet harcamaları düşük kalmış olsa da refah devletinin sağlık ve emeklilik harcamaları giderek artışını sürdürmüştür.

1961 yılında emeklilik ve sağlık sigortası uygulamalarının tüm vatandaşları kapsamına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu durumda 1963 yılında Yaşlılar İçin Sosyal Refah Hizmetleri Kanunu, 1964 yılında ise Anne ve Çocuk Refahı Kanunu yürürlüğe konmuştur. 1970 yılında Liberal Demokratik Parti’nin çalışan ve orta sınıfin

⁹³¹ Japan International Cooperation Agency, “Social Security (Health Care/Pension/Social Welfare)”, JICA Thematic Guidelines, 2009, p.27.

⁹³² A.e., 27.

desteğini büyük oranda kaybetmesi ile Sosyalist ve Komünist yerel hükümetler yaşlılar için ücretsiz sağlık hizmetlerini desteklemiştir. 1980'lerle ekonomik gelişmenin artışı neticesinde sosyal güvenlik sistemi yeniden gözden geçirilmiştir.

Hükümet, evrensel sosyal refah hizmetleri ile orta sınıfın üyelerini kendisine çekmiş, 1985 yılında yaşanan nüfusun sosyal güvenliği ve sosyal refahı konularına önem vermeye başlamıştır. Böylelikle 1980'lerin başından itibaren nakit temelli uygulamalar yerine hizmet temelli uygulamalara geçilmiştir. Bu aşamada sol, ulusal düzeyde iktidara gelemese de Liberal Demokratik parti solun reform önerilerine tepki göstermiş ve yeni politika önerileri doğrultusunda sol kanat ile mücadele etmiştir. Hükümete ulusal ve bölgesel sosyal refah otoritelerinin yanında, kadın örgütleri ve STK'lardan da tepkiler gelmesi Liberal Demokratik Parti'nin refah karşıtı durumunu değiştirmiştir. Böylece Liberal Demokratik Parti uzun dönem sosyal refah uygulamalarını sosyal güvenlik planlarına eklemiştir.⁹³³

Bu süreçte, gelişen sosyal güvenlik sistemi karşısında giderek yaşlanan nüfusun önemli bir konu haline geleceği açıkça ifade edilmiş, 1990'larla beraber Japonya'da giderek azalan doğum oranları ve yaşlı nüfustaki artış ile yaşlılık, sağlık ve bakım sigortaları başta olmak üzere sosyal güvenlik sisteminde yeni bir dönemece girilmiştir.⁹³⁴

Japonya'da Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı yetkisi altındaki sosyal güvenlik sistemi, sosyal sigorta uygulamaları kapsamında kişilere; hastalık, ölüm, yaşlılık, iş kazası, analık, işsizlik ve aile yardımları⁹³⁵ halinde destek sağlamaktadır.

⁹³³ Aspalter, **a.g.e.**, p. 1-7.

⁹³⁴ Prime Minister of Japan and His Cabinet, "The Constitution of Japan", (Çevrimiçi): http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html, 10 Şubat 2016.

⁹³⁵ Japonya'da aile yardımları kapsamında 1972 yılında sistemli düzenlemeler yapılmıştır. Vergi ve prim temelli sisteme katılım işveren ve devlet katkısına dayanmaktadır. İşveren 3 yaşından küçük çocuklar için maliyetin % 47'si oranında yardımda bulunurken, hükümet 3 yaşından küçük çocuklar için maliyetin % 36'sı oranında yardımda bulunmaktadır. Ayrıca hükümet 3-15 yaş arası çocuklar için ortalama % 67 oranında yardım sağlamaktadır. Bu kapsamda yapılan yardımlarda ebeveynlerin gelir testi sonucu esas alınmaktadır. Bkz.: ISSA, **Social Security Programs Throughout the World: Asia, and the Pasific, a.g.e.**, p.100.

Japonya’da sadece uzun vadeli sigorta kollarından alınan primler toplamının % 18 civarında olduğu gözlenmektedir (Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Ekler-Ek-II).⁹³⁶

Japonya’da kamu emeklilik planı ile; yaşlılar başta olmak üzere emeklilikte gelir güvencesi sağlanırken, kamu sağlık planı ile; sağlık sigortası, kamu sağlığı ve anne ve çocuk sağlığı uygulamaları yerine getirilmektedir. Sosyal refah hizmetleri kapsamında ise, aile politikaları bünyesinde çocuk bakım hizmetleri ve yaşlılara yönelik bakım sigortası uygulamaları gündeme gelmektedir. Ayrıca engelliler için bakım hizmetleri ve finansal destek sağlanmaktadır. Vergilerle finanse edilen kamu yardımları kapsamında ise, yoksullara hizmet sağlanması ve finansal destek ön plana çıkmaktadır.⁹³⁷

Japonya’da sosyal güvenlik hizmetlerinde devletin yetkisi ve otoritesi uzun dönem etkili ve önemli olmakla birlikte, desentralizasyon uygulamaları ile merkezden yerele bölgesel (şehir, kırsal, kent) özerklik oluşmuştur. Bu bağlamda günümüzde Japonya’da, sosyal güvenlik sisteminin yapısal olarak “bölgesel özerklik” ekseninde faaliyet gösterdiği gözlenmektedir.⁹³⁸

3.3.4.2. Japonya’da Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği

Japonya’da yaşlı nüfusun sosyal güvenliğinin sağlanmasında başta sosyal sigorta uygulamaları olmak üzere, kamu yardımı ve sosyal refah harcamaları önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda sosyal güvenlik sisteminde temel teşkil etmesi ve bu tezin de odak noktası olması bakımından öncelikle sosyal sigorta uygulamaları (kamu emeklilik sigortası, ulusal sağlık sigortası özellikle yaşlı nüfus için medikal bakım uygulamaları ve bakım sigortası kapsamında) incelenecek, bu kapsamda kamu yardımı ve sosyal refah uygulamalarına yeri geldikçe değinilecektir.⁹³⁹

⁹³⁶ Japan Fact Sheet, “Social Security System An Aging Society and Its Impact of Social Security”, (Çevrimiçi): <http://web-japan.org/>, 15 Şubat 2016.

⁹³⁷ National Institute of Population and Social Security Research, **a.g.e.**, p.7.

⁹³⁸ Japonya’da sosyal güvenlikte farklı planların uygulanması ve bölgesel özerklik sebebi ile karmaşa yaşandığı için 2013 yılında “My Number” uygulamasının hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece ülkede tüm vatandaşlara, ikamet edenlere ve şirketlere belirli bir numara verilecek olup vergi ödemeleri ve sosyal güvenlik işlemlerinde karmaşa yaşanmasının önüne geçilmesi sağlanacaktır. Uygulama Ocak 2016 itibarı ile yasalaşmıştır. Bkz.: National Institute of Population and Social Security Research, **a.g.e.**, p.8.

⁹³⁹ Tetsuo Kabe, “Japan”, **International Perspectives on Social Security Reform**, Ed.: Penner G. Rudolph, USA, Urban Institute Press, 2012, p. 71.

3.3.4.2.1. Japonya’da Yaşlılık Sigortası Uygulamaları

Japonya’da, 1939 yılında “Deniz Adamları Sigortası” (Seamen’s Insurance-Senin Hoken) hayata geçirilene kadar, özel sektör çalışanları için kamu emeklilik uygulamalarına yer verilmemiştir. Meiji ve Taisho dönemlerinde sadece kamu teşebbüslerinde çalışan işçiler, askerler ve kamu görevlileri için emeklilik uygulanmıştır.⁹⁴⁰ Japonya’da kamu emeklilik sisteminin gelişimi; ekonomik ve sosyal çevredeki değişimler ve özellikle demografik yapıdaki değişimlerden etkilenecek uzun dönemde şekillenmiştir.

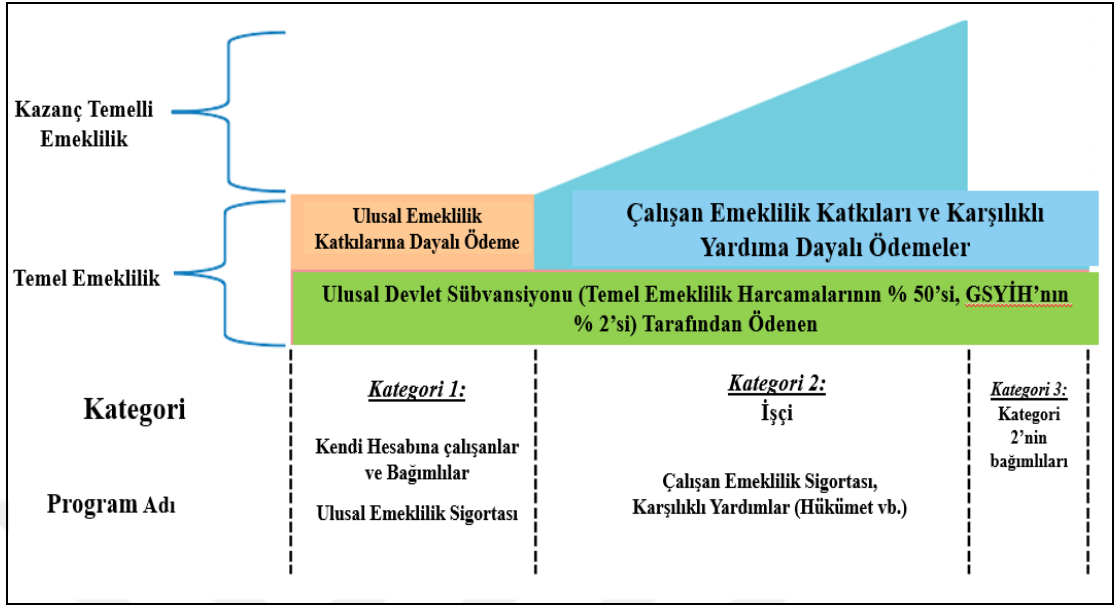
İkinci Dünya Savaşı öncesinde emeklilik ile ilgili uygulamalar profesyonel şirket fonları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte geleneksel güçlü aile yapısına dayanan uygulamaların ve Bismark tipi emeklilik uygulamalarının da izlerine rastlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında diğer endüstrileşmiş ülkelerin aksine Japonya’da emeklilik sistemine ilişkin uygulamalar; yüksek oranlı ve dağıtım esaslı sisteme dayanmak yerine düşük oranlı ve gelir testine dayalı sisteme dayanmıştır.⁹⁴¹ Ekonomik gelişmeye paralel olarak, 1960-1970 yılları arasında Japonya’da kapsamlı, sağlanan faydaların seviyesinin yüksek olduğu ancak katkıların aynı oranda hızla yükselmediği emeklilik uygulamalarına geçilmiştir.⁹⁴²

Japonya’da 20 yaş üzeri herkes kamu emeklilik sigortasına dâhil olup kamu emeklilik uygulamaları bazı meslek grupları ve özel gruplar ekseninde şekillenmiştir. Şekil 3’te de görüldüğü gibi Japonya’da emeklilik sistemi çok basamaklı ve karmaşık bir yapıya sahiptir.

⁹⁴⁰ Harald Conrad, **The Japanese Social Security System in Transition – An Evaluation of Current Pension Reforms**, Tokyo, Deutsches Institut für Japanstudien IUDICIUM Verlag, 2001, p. 24.

⁹⁴¹ Japonya’da İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında sosyal yardımlar ağırlık kazanmıştır. Savaş sonrası beşer yıllık süreçlerde kalkınma planları hayata geçirilmiştir. Bu planlar doğrultusunda 1960-1970 yılları arasında ekonomik ve sosyal gelişmeler yaşanmıştır. Takip eden süreçte, 1985 yılına kadar Japonya’da üç tip emeklilik uygulamasının hâkim olduğu gözlenmiştir. Bunlardan ilki; Çalışan Emeklilik Uygulamaları adı altında Mesleki Emeklilik Sistemi (şirketlerde çalışanlar için katkılara dayalı emeklilik sistemi), ikincisi; Ulusal Emeklilik Sistemi (evrensel olmayan, belirlenmiş faydaya dayalı, sadece kendi hesabına çalışanlar, balıkçılar, çiftçiler ve orman işçileri), üçüncüsü; Kamu Çalışanları Emeklilik Planı’dır Bkz.: Audrius Bitinas, “Pension System in Japan: Issues for Reform”, **Jurisprudence**, 19 (1), 2012, p. 277.

⁹⁴² **A.e.**, p.98.

Şekil 3: Japon Emeklilik Sistemi

Kaynak: Kenichiro Kashiwase, Masahiro Nozaki, Kiichi Tokuoka, "Pension Reforms in Japan", IMF Working Paper, 2012, p.5'ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Emeklilik sisteminde ilk basamakta temel emeklilik yer almaktadır. Temel emeklilik uygulamaları kapsamında birinci ayağı ulusal devlet sübvansiyonları ile desteklenen emeklilik oluşturmaktadır. İkinci ayakta ise herkesi kapsayan Ulusal Emeklilik Sistemi (Kokumin Nenkin-National Pension Scheme-NPS) ile kazanç temelli Çalışan Emeklilik Sistemi (Kosei Nenkin- Employees' Pension System-EPS) ve Katkılar ve Karşılıklı Yardım Esaslı Emeklilik (Mutual Aid Pensions-MAP) uygulamaları bulunmaktadır. Emeklilik sisteminin ikinci basamağı kazanç temelli emeklilik uygulamalarından meydana gelmekte olup, EPS bu kapsamda da yer almaktadır.⁹⁴³ EPS ve NPS Japonya'da işgücünün % 90'ını kapsamaktadır. EPS, 1941 yılında kurulmuş, kamu ve özel sektörde çalışanları (özel okul çalışanları, kamu çalışanları MAP kapsamındakiler ve özel sektörde çalışanlar) içeren bir emeklilik planıdır.⁹⁴⁴ EPS kapsamında olanlar herhangi bir prosedüre gerek olmaksızın prim ödeyerek (2014 yılında % 17,6, 2017 yılında % 18,3) NPS kapsamına da alınmakta, böylece emeklilik döneminde daha fazla emekli aylığına hak

⁹⁴³ Kenichiro Kashiwase, Masahiro Nozaki, Kiichi Tokuoka, "Pension Reforms in Japan", IMF Working Paper, 2012, p.5.

⁹⁴⁴ Naohiro Ogawa, Rikiya Matsukura, "Ageing in Japan: The Health and Wealth of Older Persons", (Çevrimiçi):http://www.un.org/esa/population/meetings/Proceedings_EGM_Mex_2005/ogawa.pdf, 19 Ağustos 2016.

kazanmaktadırlar. EPS kapsamında⁹⁴⁵ çalışanlar ve emekli olanların çalışmayan eşleri de (tam zamanlı ev hanımı olmak şartı ile) emeklilik katkısı ödemeksizin sistemden faydalanabilmekte ve temel düzeyde (NPS kapsamında-vergi esasına göre) emekli olabilmektedirler.⁹⁴⁶NPS, 1961 yılında dağıtım esasına dayalı olarak belirlenmiş fayda ilkesi doğrultusunda kurulmuş olup, temel emeklilik adı altında kendi hesabına çalışanlar, engelli, yakınını kaybeden hak sahipleri, çalışan veya çalışmayan nüfusu kapsamına almıştır. NPS kapsamında emekli olabilmek için NPS'ye kayıtlı olmak, en az 25 yıl prim ödemek⁹⁴⁷, sağlanan faydaların tamamından faydalanabilmek için 65 yaşına ulaşmak (ya da erken emeklilikte 60 yaş) ve bölgesel emeklilik ofisinin onayı (şehir, kasaba, köy kapsamında ayrı ofisler bünyesinde) gerekmektedir. Buna karşın EPS ya da MAP esasına dayalı emeklilikte sisteme kayıt otomatik olarak gerçekleştiğinden emeklilik sürecinde ayrıca başvuru yapılmamaktadır.⁹⁴⁸ NPS kapsamında kendi hesabına çalışanlar sisteme belirli bir ödemede (2014 yılında 15,250 Yen, 2017 yılına kadar artan miktarda olmak üzere aylık 16,900 Yen) bulunmaktadır. NPS esasında düşük gelire sahipeler (düşük gelirin yanısıra öğrenci ise ya da 30 yaşın altında ise) emeklilik yaşına ulaştıklarında elde edecekleri gelir düşmemekle birlikte, ödenecek katkılardan muaf tutulmaktadırlar. Bu durumda NPS kapsamındakiler (kendi hesabına çalışanlar hariç) çoğu zaman sisteme katkı ödememekte, kişilerin mesleki durumlarına göre ödemeler çoğunluklar EPS kapsamında belirlenmektedir.⁹⁴⁹ Bu sebeple NPS'de sağlanan faydaların miktarı EPS'ye göre daha azdır.⁹⁵⁰

⁹⁴⁵ Japonya'da çalışan bir kişinin EPS kapsamında olabilmesi için haftada 30 saat ve üzeri çalışması gerekmektedir. Oysaki Japonya'da haftada 30 saatin altında çalışan 4 milyonun üzeri kişi bulunmaktadır. Bu durumda Ekim 2016'da hayata geçirilen uygulama kapsamında haftada 20-30 saat arası çalışan kişiler de EPS kapsamına alınacaktır. Böylelikle EPS kapsamına alınacak çalışanların sayısında yaklaşık 250 bin kişilik bir artış beklenmektedir. Bkz.: Noriyuki Takayama, "Japan's 2012 Social Security Pension Reform", 2012, p.3.

⁹⁴⁶ Kashiwase, Nozaki, Tokuoka, **a.g.e.**, p.24.

⁹⁴⁷ Japonya'da yaşlılık sigortası primi ödenmesine ilişkin zorluk yaşandığında "Hokenryo Menjo Seido" adı verilen kısmi ya da tam muafiyet uygulamasından yararlanılabilmektedir. Bu uygulama 30 yaş altı katılımcılar için de geçerli olup muafiyet sürecinde herhangi bir ceza ödenmesi söz konusu değildir. Bkz.: Tokyo Intenational Communication Community, "Pension", (Çevrimiçi): http://www.tokyo-icc.jp/guide_eng/life/01.html, 10 Şubat 2016.

⁹⁴⁸ Tokyo Intenational Communication Community, "Pension", (Çevrimiçi): http://www.tokyo-icc.jp/guide_eng/life/01.html, 10 Şubat 2016.

⁹⁴⁹ Audrius Bitinas, "Pension System in Japan: Issues for Reform", **Jurisprudence**, 19 (1), 2012, p. 274.

⁹⁵⁰ Ogawa, Matsukura, **a.g.e.**, p. 207.

Her iki emeklilik planında da belirlenmiş fayda esası temel alınmaktadır. Japonya’da işçiler endüstri koluna bağlı olarak hem NPS kapsamında, hem de kazanç temelli emeklilik uygulamaları bünyesinde EPS ya da MAP’a dayalı olarak emeklilik sistemine dâhil olmaktadır. NPS ve EPS bünyesinde, özel sektör çalışanları, işçiler yıllık kazançlarının % 13,9’u oranında prim ödemek zorundadırlar. Bu bağlamda temel emeklilik kapsamında birinci basamak emeklilik uygulamasında aylık 66,000 Yen ödenirken, hane halkı içerisinde bir kişinin çalışması durumunda çalışılan sürenin ortalaması üzerinden değerlendirilmekte, eşlerden diğerinin çalışmaması durumunda ise aylık 233,300 Yen ödenmektedir. Kazanç temelli mesleki emeklilik uygulamalarında ise sisteme ödenecek katkı miktarı 98.000-620.000 Yen arasında değişebilmekte, böylece emekli maaşı kişinin kazancına göre değişiklik göstermekte ve ortalama kazancın % 28,5’i olarak hesaplanmaktadır. Bu sistem 1965 yılından beri belirlenmiş fayda esasına göre faaliyet gösterirken, 2001 yılındaki yasal düzenlemeler esas alınarak kazanç temelli emeklilik uygulamalarında hükümet tarafından katkı temelli uygulamalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda kendi hesabına çalışanlar için de endüstriyel ya da bölgesel emeklilik fonları oluşturulmuştur. Burada en önemli sorun bildirilecek kazancın tutarındır. Kazanç temelli emeklilik uygulamaları bünyesinde ihtiyat temelli fonlar da bulunmaktadır. Bu fonlar sadece emekli aylıklarını ödemek için kullanılmamakta, köprü, yol, hava alanı ve diğer kamu projelerinde de işletilmektedir.⁹⁵¹

Kamu emeklilik uygulamalarının yanı sıra, Japonya’da 166’nın üzerinde özel şirket, çalışan emeklilik fonu (30’dan fazla çalışanı olanlar için) kapsamında hizmet vermektedir. Bireyler ya da teşebbüsler bu emeklilik uygulamaları bünyesinde belirlenmiş faydaya dayalı toplu emeklilik, belirlenmiş katkıya dayalı toplu emeklilik ve(ya) belirlenmiş faydaya dayalı emeklilik seçeneklerine sahiptirler.⁹⁵² Konu ile ilgili yasal düzenlemeler henüz detaylı bir nitelikte olmasa da bu uygulama ile Japonya’da çalışanların % 90’a yakın kısmının gönüllü emeklilik kapsamında olduğu görülmektedir. Günümüzde uygulanan şekli ile çalışanlar adına işverenler tarafından katkı ödenmesi durumunda, katkının miktarı her ay için en fazla 36.000 Yen olarak

⁹⁵¹ Bitinas, **a.g.e.**, p. 275-276.

⁹⁵² Kabe, **a.g.e.**, p. 72.

hesaplanmaktadır. Çalışanlar sisteme maaşlarının % 4'ü oranında ödeme yapabilmekle beraber, bu miktar ücretli çalışanlar için en fazla 15.000 Yen, kendi hesabına çalışanlar için ise 68.000 Yen'dir. Özel emeklilik kapsamında erken ya da geç emeklilik seçenekleri bulunmakla beraber, sisteme giriş 25 yaşından 65 yaşına kadar (esnetilmiş uygulamalarla beraber Ocak 2017 itibarı ile çalışma çağındaki tüm nüfus sisteme dâhil edilmiştir) mümkündür. Japonya'da 2006 yılında kurulmuş olan Hükümet Emeklilik Yatırım Fonu (Government Pension Investment Fund-GPIF)'nun biriken toplam varlık miktarı 2014 yılı verilerine göre 1 trilyon 135 milyar 900 milyon Yen'e ulaşmıştır. Bu oran 2014 yılında GSYİH'nin yaklaşık olarak % 28'ine, 2015 yılında da yaklaşık % 30'una eşittir.⁹⁵³

Japon Hükümeti 2016 yılı Mayıs ayında yapılan düzenlemeler ile özel emeklilik uygulamalarında yeniliğe gitmiştir. Buna göre, Ocak 2017 itibarı ile ev hanımları, kamu çalışanları vb. gruplardan oluşan 27 milyon yeni katılımcının da belirlenmiş katkı esaslı özel emeklilik uygulamalarına hak kazanacağı açıklanmıştır. Böylece sistemin arzu edilen büyüklüğe kavuşması ile yaşlılık döneminde sağlanacak ek katkının refah artışı oluşturması beklenmektedir.⁹⁵⁴ Japon emeklilik sisteminde toplam katılımcı sayısı 70 milyon kişiyi aşmış olup, kamu ve özel şirket çalışanlarının sistemdeki sayısı 39 milyonun, kendi hesabına çalışanların sayısı 20 milyonun, kamu ve özel emeklilik kapsamında yer alan bağımlıların sayısı da 11 milyonun üzerindedir.⁹⁵⁵ Japon İstatistik Ofisi'nin yayınlamış olduğu son veriler doğrultusunda Japonya'da emeklilerin sayısındaki değişimin gösterildiği Grafik 32 incelendiğinde, 2005 yılında temel emeklilik kapsamında 17 milyon 909 bin kişinin yer aldığı görülürken, kazanç esaslı emeklilik kapsamında yer alan toplam emeklilerin sayısı 4 milyon 406 bin kişi olarak kaydedilmiştir. 2011 yılı itibarı ile aradan geçen 6 yıllık sürede, temel emeklilerin sayısı 24 milyon 858 bin kişiye, kazanç temelli emeklilik kapsamında olanların sayısı da 7 milyon 561 bin kişiye yükselmiştir. 2012 yılında

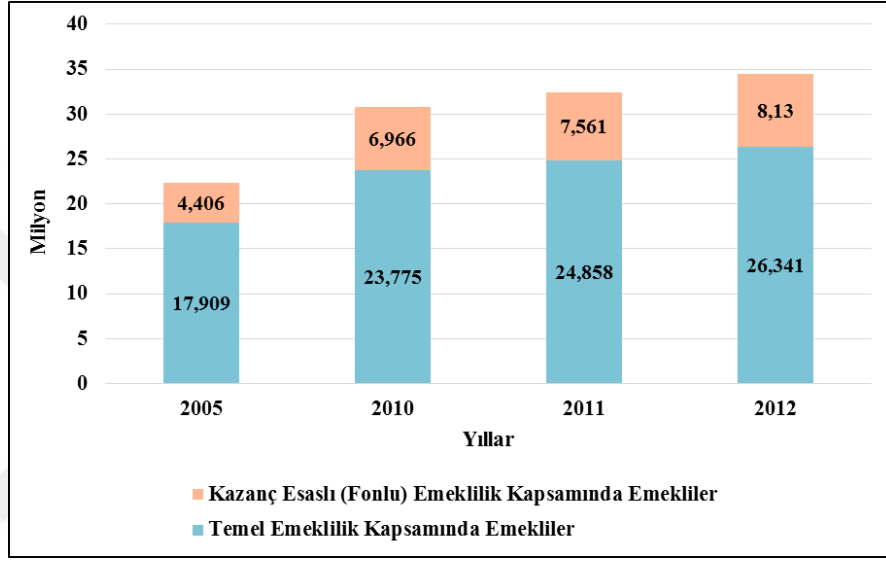
⁹⁵³ OECD, **Annual Survey of Large Pension Funds and Public Pension Reserve Funds Report on Pension Funds' Long-Term Investments, a.g.e.**, p.40.

⁹⁵⁴ Fortune, "I Can't Rely on the Country": Why Japan is Turning Riskier DIY Pensions", (Çevrimiçi): fortune.com/2016/07/20/i-cant-rely-on-the-country-why-japan-is-turning-to-riskier-diy-pensions/, 3 Aralık 2016.

⁹⁵⁵ National Institute of Population and Social Security Research, "Japanese Social Security Statistics", (Çevrimiçi): www.ipss.go.jp/ssj-db/e/ssj-db-top-e.asp, 3 Aralık 2016.

temel emeklilik bünyesinde yer alanların sayısı 26 milyon 341 bin kişiye yükselirken, kazanç temelli emeklilik kapsamında yer alanlarının sayısı 8 milyon 130 bin kişi olarak kaydedilmiştir. Bu bağlamda 2005-2012 yılları arasında kazanç temelli emeklilerin sayısında neredeyse % 100'e yakın bir artış yakalanırken, temel emeklilik kapsamındaki artış % 55 seviyesinde kalmıştır.

Grafik 32: Japonya’da Emeklilerin Sayısındaki Değişim (2005-2012)

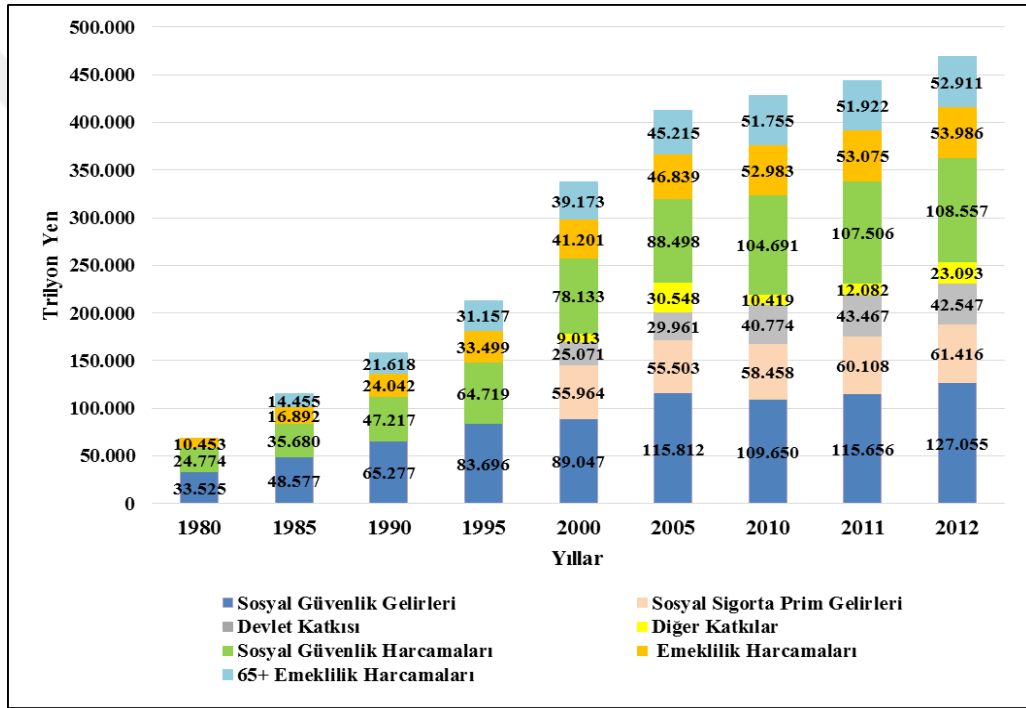
Kaynak: Statistics Breau Japan, “Persioners of Public Pension (2005-2012)”, (Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-23.htm>, 10 Şubat 2016’dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Demografik değişime bağlı olarak yaşanan nüfusun Japonya’da hızla artışı kazanç temelli emeklilerin sayısını yükseltmekle beraber, ilerleyen yıllarda kazanç temelli emeklilerin sayısında daha da hızlı bir artış yaşanması beklenmektedir. Ancak temel emeklilik kapsamında olanların sistemin önemli bir kısmını oluşturması sebebi ile bu uygulama kapsamında yer alan emeklilerin sayısının da artması beklenmektedir.⁹⁵⁶ Japonya’da değişen demografik yapı ve artan yaşlı nüfusun etkisi ile sosyal güvenlik harcamalarının bu bağlamda emeklilik harcamalarının da zaman içerisinde hızlı bir artış gösterdiği gözlenmektedir. Bu doğrultuda yaşlılık sigortası gelir ve harcamalarının yer aldığı Grafik 33’e göre; 1985 yılında sosyal güvenlik harcamalarının yaklaşık olarak 35 trilyon 680 milyar Yen (317 milyar 552 milyon Euro) olduğu Japonya’da aynı süreçte toplam emeklilik harcamalarının 16 trilyon 892 milyar

⁹⁵⁶ Statistics Breau Japan, “Persioners of Public Pension (2005-2012)”, (Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-23.htm>, 10 Şubat 2016.

Yen (150 milyar 338 milyon 800 bin Euro), 65 yaş ve üzeri emeklilik harcamalarının 14 trilyon 455 milyar Yen (128 milyar 649 milyon 500 bin Euro) olduğu görülmektedir. 2000 yılında 78 trilyon 133 milyar Yen'e (695 milyar 383 milyon 700 bin Euro) ulaşan sosyal güvenlik harcamaları karşısında emeklilik harcamaları 41 trilyon 201 milyar Yen'e (366 milyar 688 milyon 900 bin Euro) yükselmişken, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus için toplam emeklilik harcamaları 39 trilyon 173 milyar Yen'e (348 milyar 639 milyon 700 bin Euro'ya) ulaşmıştır.

Grafik 33: Japonya'da Yaşlılık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1980-2012)

Not: 1.00 Japon Yeni = 0.0096 Dolar, 1.00 Japon Yeni = 0.0089 Euro

Kaynak: Statistics Bureau Japan, "Chapter 23 Social Security", (Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-23.htm>, 10 Şubat 2016; National Institute of Population and Social Security Research (IPSS), **The Financial Statistic of Social Security in Japan Fiscal Year 2012 (April 2012 - March 2013)**, Japan-Tokyo, IPSS: Statistical Report, No. 25, 2015, p.39'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu durumda aradan geçen 15 yıllık sürede sosyal güvenlik harcamalarında 2 katın biraz üzerinde bir artış yaşanırken, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun emeklilik harcamaları 2,5-3 kat arasında artmıştır. 2012 yılında sosyal güvenlik harcamaları 108 trilyon 557 milyar Yen'e (966 milyar 157 milyon 300 bin Euro) yükselirken, toplam emeklilik harcamalarının 53 trilyon 986 milyar Yen'e (480 milyar 475 milyon 400 bin Euro), 65 yaş ve üzeri emeklilik harcamalarının ise 52 trilyon 911 milyar Yen'e (470

milyar 907 milyon 900 bin Euro) ulaştığı görülmektedir. Bu bağlamda, 1985-2012 yılları arasında 65 yaş ve üzeri emekliler için yapılan harcamaların payı 4 kata yakın bir artış gösterirken, aynı süreçte sosyal güvenlik harcamalarının yaklaşık 3 katlık bir artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durumda 65 yaş ve üzeri emeklilik harcamalarındaki artış hızının, toplam sosyal güvenlik harcamalarındaki artış hızından yüksek seyretmesi yaşlı nüfusun artışını sürdürmesi ile yaşlılık sigortası bünyesinde sağlanan faydaların toplam harcamalar ve gelirler üzerinde daha büyük bir baskı oluşturacağını da göstermektedir.

Öte yandan yaşlı nüfusa ilişkin sosyal yardımlar⁹⁵⁷ Japon Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı 2010 yılı verilerine göre değerlendirildiğinde; 60 yaş ve üzeri nüfusa yönelik sosyal yardımların oranının tüm sosyal yardımlar içerisinde % 50,9'luk paya sahip olduğu görülmektedir.⁹⁵⁸ Japonya'da 2015 yılı mali bütçesi kapsamında sosyal yardımlara ayrılan pay toplam 6 trilyon Yen (53 milyar 400 milyon Euro) olup, yaşlanan nüfusun etkisi ile 2014-2015 yılları arasında toplam sosyal güvenlik harcamaları yaklaşık 1 trilyon Yen artmışken, sosyal yardım ve diğer harcamalarda 300 milyar Yen'lik bir artış yaşanmıştır.⁹⁵⁹ Bu durum, sosyal yardım harcamalarındaki artış hızının, toplam sosyal güvenlik harcamalarındaki artış hızından daha hızlı olduğunu göstermektedir. Sosyal yardımlar kapsamında yoksul ve özellikle kimsesiz yaşlıların önemli bir paya sahip olduğu düşünüldüğünde, önümüzdeki yıllarda demografik değişimin etkileri ile birlikte sosyal yardımlardaki artışın daha da yükselmesi beklenmektedir.

⁹⁵⁷ Japonya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan hızlı gelişme sebebi ile devlet yoksullukla ilgili veri toplamayı uzunca bir süre durdurmuş, bu kapsamda yoksulluk oranları ile ilgili istatistiksel veri yayınlanmamıştır. Ancak 1970'lerin başından itibaren yaşanan Petrol Krizleri ve bozulan ekonomik yapı yoksulluk ve yoksullara sosyal güvence sağlayan sosyal yardımlar konusunu ön plana çıkarmıştır. Japonya'da 1989-2009 yılları arasında yoksulluk oranının % 12'den % 16'ya çıkarak % 4'lük bir artış göstermesi, 2009 yılı ve sonrasında sosyal yardımlara dinamik bir yapı kazandırılması gerektiği görüşünü ön plana taşımıştır. Japonya'da 2 milyon 159 bin kişinin (toplam nüfusun % 1,7'si) sosyal yardımlardan faydalandığı düşünüldüğünde, öncelikle yalnız yaşayan anneler, çocuklar, engelliler ve yaşlılara yönelik sosyal yardımlar giderek önem kazanmaktadır. Bkz.: National Institute of Population and Social Security Research, **a.g.e.**, p.41-43.

⁹⁵⁸ **A.e.**, p.41-43.

⁹⁵⁹ OECD, "OECD Economic Surveys JAPAN April 2015", 2015, p. 109.

3.3.4.2.2. Japonya’da Sağlık ve Bakım Sigortası Uygulamaları

Japonya’da 1922 tarihli Ulusal Sağlık Sigortası ve 1938 yılında kurulan Sağlık ve Refah Bakanlığı refah devletinin en önemli kilometre taşları olarak nitelendirilmektedir.⁹⁶⁰ Japonya’da sağlık sigortasına ilişkin uygulamalarda da tıpkı emeklilik ile ilgili uygulamalarda olduğu gibi ikili bir yapı ile karşılaşmıştır. 1938 yılında yeniden düzenlenen ve 1961 yılında uygulamaya konan Ulusal Sağlık Sigortası (National Health Insurance-NHI) bunlardan birisi iken, bir diğeri Çalışan Sağlık Sigortası (Employee Health Insurance-EHI) olup, her iki uygulama toplumun % 90’ını kapsamaktadır. EHI çoğunlukla özel sektörde ücretli olarak çalışanları bünyesine alırken, NHI’de yer alanlar işsizler, kendi hesabına çalışanlar ve çiftçiler olarak sıralanmaktadır. Ayrıca NHI yaşlı nüfusun çoğunu kapsamına almaktadır.⁹⁶¹ NHI kapsamında her hane (bütün ev halkı) için yıllık sağlık sigortası tutarı 650 bin Yen’i geçmemekle beraber (işveren katkısı yoktur), EHI’de sağlık sigortası primi işçi katkısı (% 5) ve işveren katkısı (% 5) olacak şekilde toplam % 10’dur.⁹⁶²

Sağlık koşullarındaki gelişme, doğumda beklenen yaşam sürelerinin uzaması ve ailenin yapısındaki dönüşüm Japonya’da özellikle yaşlı nüfusa yönelik sağlık ve bakım hizmetlerine olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu kapsamda 1963 yılında “Yaşlılar İçin Sosyal Refah Kanunu (Act on Social Welfare for the Elderly)” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla beraber Kamu Yardım Kanunu ekseninde Yaşlılar Kurumu’nun adı Yaşlı Bakım Evleri (Yogo-rojin-home/Yogo) olarak değişmiş, ayrıca Özel Yaşlı Bakım Evleri (Tokubetsu-yogo-rojin-home/Tokuyo) kurumsallaşmıştır. Yaşlılar İçin Sosyal Refah Kanunu’nda yapılan düzenlemelerle kısa süreli bakım hizmetleri; günlük ziyaretler ve ev ziyaretleri, ev temelli ve toplum temelli bakım hizmetleri kapsamında genişletilmiştir.⁹⁶³

⁹⁶⁰ Pedro-Olivares Trado, Nanako Tamiya, “Development of the Long-Term Care Insurance System in Japan”, Trends and Factors in Japan’s Long-Term Care Insurance System, Springer Briefs in Aging, 2014, p. 16.

⁹⁶¹ Lillian Liu, “Social Security Reforms in Japan”, **Social Security Bulletin**, August 1987, Vol. 50, No. 8, 1987, p.29.

⁹⁶² ISSA, **Social Security Programs Throughout the World: Asia, and the Pasific, a.g.e.**, p.103.

⁹⁶³ Shuzo Tsutsumi, “Long Term Care Insurance in Japan Understanding the Ideas Behind Its Design”, Japan International Cooperation Agency (JICA), ty., p.3.

Japonya’da 1960’lardaki hızlı ekonomik gelişme ile 1973 yılında 70 yaş ve üzeri yaşlılar için ücretsiz tıbbî bakım uygulamaları hayata geçirilmiştir. Böylece 1973 yılında Yaşlılar İçin Sosyal Refah Kanunu’nda bir değişiklik yapılmış, sağlık sigortası kapsamında ödenen katılım payından pek çok yaşlıya muafiyet getirilmiştir. Buna karşın 1980’lerle beraber hızla artmaya başlayan yaşlı nüfus ve aynı süreçte ekonominin önceki dönemlere göre performansının düşmesi tıbbî bakım kapsamında yaşlılara katılım payını da (alınan hizmetin % 10’u oranında ve ileyen yıllarda artmak üzere) beraberinde getirmiştir.⁹⁶⁴

Japonya’da 1982 tarihli Yaşlı Bakım Kanunu’nun yürürlüğe girişinden 2 yıl sonra NHI kapsamında kanunla Emekli Sağlık Sigortası oluşturulmuş, EHI kapsamındaki tıbbî bakım uygulamaları daraltılmıştır. Bu durumda yaşlılar ve onların bağımlıları ile Sağlık Sigortası kapsamındaki kişi sayısı da artmıştır.⁹⁶⁵ Aynı süreçte bakıma muhtaç durumda olan yaşlılar için sağlık sigortası doğrultusunda Geriatri Hastaneleri kurulmuştur. Geriatri hastanelerinde kişilerin maddi durumuna göre katılım payı alınması, orta ve düşük gelir grubundaki yaşlıların ve yakınlarının (hizmet alımında özel yaşlı bakım evlerini seçmeleri yerine) geriatri hastanelerini seçmelerine neden olmuştur. Böylelikle Japonya’da özellikle yaşlı nüfusa yönelik sağlık uygulamaları bünyesinde “Sosyal Hastanecilik” uygulamaları başlamıştır. Geriatri hastanelerinin yaşlılara yönelik düşük kalitede hizmetleri sorgulanan bir durum olmakla birlikte, bu durumu önlemek için tıbbî sağlık hizmetlerinin içerisine “Geriatrik Sağlık Hizmetleri” (Rojin-hoken-shisetsu/Roken) ve “Evde Bakım” uygulamaları da eklenmiştir.⁹⁶⁶ Buna karşın kapsamlı bakım sigortasına geçmeden önce Japonya’da bakım gelirlerinin farklı kaynaklardan, farklı seviyelerde sağlanması bölgesel (belediyeler arasında) farklılıkların oluşumuna neden olmuştur.

1989 sonrası “Yaşlılar için Sağlık ve Refahın Arttırılması Stratejisi” adı altında, Altın Plan’a geçiş ile yaşlılar için mevcut bakım uygulamaları sosyal hizmet kapsamında orta ve uzun vadede yaşlı refahının arttırılması bakımından geliştirilmiştir. Altı yıl sonra Yeni Altın Plan ile hizmetlerin seviyesi-kalitesi yükseltilmiştir. Bu

⁹⁶⁴ Ogawa, Matsukura, **a.g.e.**, sy.

⁹⁶⁵ Liu, **a.g.e.**, p. 31.

⁹⁶⁶ **A.e.**, p.4-5.

süreçte yaşlı nüfusun giderek artışı karşısında “Bakım Sigortası” (Kaigo Hoken) Aralık 1997’de tesis edilmeye başlamış ve iki yıllık hazırlık süreci sonrasında Nisan 2000’de uygulamaya konulmuştur.⁹⁶⁷

Hızla yaşlanan nüfus ve yaşlı nüfusun bakım ihtiyacının giderek artması ile sağlık sigortası üzerinde oluşan baskının önüne geçilmek istenmesi bakım sigortasının ihdasını gerektirmiştir.⁹⁶⁸ Bakım sigortasının temel hedefleri; yaşlılığa bağlı bakım yükünün ailenin üzerinden alınarak toplumun tamamına yayılması, bakım maliyetlerinin primler ve vergiler vasıtası ile desteklenmesi ve sağlık-bakım-refahın bir arada değerlendirilmesi ile hizmet sunumunun sağlanmasıdır.⁹⁶⁹

Japonya’da sağlık sigortasının⁹⁷⁰ finansmanı vergi gelirleri, sigorta primleri ve katılım paylarından sağlanmakla beraber, yaşlı, yeni doğan ve yoksullar için finansmana katılımında tamamen ve/veya kısmen muafiyet uygulanmaktadır. Diğer gruplar ise tıbbî tedavi hizmetlerini kullanmaları durumunda % 30 katılım payı ödemektedir.⁹⁷¹ Buna karşın bakım sigortası finansmanının % 50’si vergilerle (devlet, yerel idareler vb.) sağlanırken, geri kalan % 50’lik kısım primlerle birincil (65 yaş ve üzeri) ve ikincil sigortalılardan (40-64 yaş arası) karşılanmaktadır.⁹⁷² Birincil sigortalıların prim gelirleri belediyeler tarafından hesaplanıp emekli aylıklarından ulusal olarak düşülmektedir. İkincil sigortalılar ise aylık kazançlarının % 09’u oranında prim ödemektedir. Bu kapsamda primler sağlık sigortası havuzunda ulusal olarak toplanmakla birlikte, belediyelerin gelirleri, kişilerin yaş ve gelir grubuna göre toplanarak bu miktarlar üzerinden yeniden dağıtım yapılmaktadır.⁹⁷³ Bakım sigortası prim gelirleri sistemin işleyişinde % 90’lık paya sahipken, katılımcılardan ayrıca %

⁹⁶⁷ Aspalter, **a.g.e.**, p.1-3.

⁹⁶⁸ Tetsuo Fukawa, “The Effects of The Low Birth Rate on The Japanese Social Security System”, **The Japanese Journal of Social Security Policy**, Vol.7, No.2, 2008, p. 64.

⁹⁶⁹ Trado, Tamiya, **a.g.e.**, p. 19-20.

⁹⁷⁰ Japonya’da kamu sağlık sigortası uygulamaları temel olarak üçe ayrılmaktadır. Bunlar; Meslek temelli, belediye temelli ve 75 yaş ve üzeri yaşlı nüfus için Tıbbi Bakım Sistemi (75 yaş ve üzeri bir yaşlı için yıllık tıbbi bakım maliyeti 844,382 Yen’dir. Buna karşın 65-74 yaş arası yaşlı nüfusun yıllık sağlık harcamaları kişi başı 168,658 Yen’dir)’dir. Bkz.: National Institute of Population and Social Security Research, **a.g.e.**, p.23.

⁹⁷¹ **A.e.**, p.21.

⁹⁷² Tsutsumi, **a.g.e.**, p.56-57.

⁹⁷³ Jong Chul Rhee, Nicolae Done, Gerard F. Anderson, “Considering Long-Term Care Insurance for Middle-Income Countries: Comparing South Korea with Japan and Germany”, **Health Policy**, 119, 2015, p. 1324.

10'luk bir katılım payı daha alınmaktadır. Bakım sigortası 2005 ve 2013 yıllarında kısmi olarak yeniden düzenlenmiş, bu bağlamda bakım sigortasından faydalanabilmek için sertifika alınması gerektiği ifade edilmiştir. Sertifikalandırma sonrası yedi farklı (Bakım seviyesi 1-5 arasında değişir, destek seviyesi ise 1-2 arasındadır) seviyede bakım hizmetinden de faydalanılabileceği açıklanmıştır.⁹⁷⁴

Demografik değişim ekseninde, bakım sigortası harcamalarındaki artışa paralel olarak, Japonya'da 2010-2030 yılları arasında sağlık harcamalarının emeklilik harcamalarını geçeceği ifade edilmekte, bu süreçte sağlık harcamalarının GSYİH'nın % 1'i oranında artacağı öne sürülmektedir. Japonya'da 2010 yılı sonrasında nüfusun azalışa geçmesinin sağlık harcamalarında bir azalışa neden olacağı ileri sürülse de artan ileri derecede yaşlı nüfus ve tıbbî teknolojilerin kullanımındaki pahalılığın sağlık harcamalarında artışa neden olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda sağlık harcamalarının toplam sosyal güvenlik bütçesinde önemli bir pay oluşturması beklenirken, 2040 yılı itibarı ile bakım harcamalarının tıbbî harcamaları geçeceği de düşünülmektedir.⁹⁷⁵ Bu bağlamda sağlık sisteminin bakım dağıtım sistemi (care-delivery system) ve fonlu sistem (funding system) adı altında parçalı bir yapıda işlediği Japonya'da, yaşlı nüfusun giderek artışı ile sistemin anlaşılması da güçleşmektedir. Bu sorunu çözümenin temel yolu, sistemi uyumlaştırmaktan, diğer bir deyişle yaşlanan nüfustan hareketle entegre bir bakım dağıtım sisteminden geçmektedir. Bu konu ile ilgili hükümet 1,717 belediyeyi ulusal sağlık sigortasının sağlayıcısı olarak entegre etmeye karar vermiş, ancak idari birimler arasındaki farklılıklar bu uygulamayı güçleştirmiştir. Bu sebeple hükümet bölgesel düzeydeki ulusal sağlık sigortasının entegrasyonunun yanında Tıbbî Bakım Harcamaları Bütçe Sistemi (Medical Care Expences Budget System)'ne girişin başlatılmasını da öngörmüştür. Bütçe sistemine geçiş tıbbî bakım harcamalarındaki her türlü eşitsizliğin sorumluluğunun idari birimlere verilmesi anlamını taşımaktadır.⁹⁷⁶

Japonya'da ulusal sağlık harcamalarının % 58'inden fazlası genel olarak 65 yaş ve üzeri nüfus için yapılırken, 70 yaş ve üzeri yaşlılar için % 58'lik bu oranın % 47'si

⁹⁷⁴ Japanese Nursing Association, "Nursing for The Older People in Japan", ty., p.18.

⁹⁷⁵ Yukihiro Matsuyama, "Aging and The Governance of The Healthcare System in Japan", Bruegel Working Paper, 2014, p.6.

⁹⁷⁶ A.e., p.17.

harcanmaktadır. Japonya’da 65 yaş ve üzeri nüfusun sağlık harcamalarının 0-64 yaş nüfusa göre daha fazla olması yaşlı nüfus artışına bağlı sağlık harcamalarının giderek yükseldiğini ortaya koymaktadır. 75 yaş ve üzeri nüfus için sağlık harcamalarını azaltmak amaçlı koruyucu önlemlere ne kadar ağırlık verilse de, 85 yaş ve üzeri nüfusta sağlık ile ilgili gereksinimlerin artması sağlık harcamalarını da doğrudan arttırmaktadır.⁹⁷⁷

Japonya’da 1980-2012 yılları arası sağlık sigortası gelir ve harcamalarının değişimini gösteren Grafik 34 incelendiğinde, 1985 yılında, sosyal güvenlik gelirleri 48 trilyon 577 milyar Yen (432 milyar 335 milyon 300 bin Euro), sosyal güvenlik harcamaları 35 trilyon 680 milyar Yen (317 milyar 552 milyon Euro) iken, toplam sağlık harcamalarının 14 trilyon 583 milyar Yen (129 milyar 788 milyon 700 bin Euro) olduğu görülmektedir. 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun sağlık harcamaları ise 4 trilyon Yen’in üzerindedir. 1985-2012 yılları arasında sağlık harcamaları hızlı bir artış göstermiştir. 1985 yılında toplam sosyal güvenlik gelirleri yaşlı nüfusa yönelik sağlık harcamalarının 12 katından daha fazla artmış olmakla birlikte, 2012 yılında sosyal güvenlik gelirlerindeki artış yaşlı nüfusa ilişkin sağlık harcamalarının 10 katına inmiştir. Yaşlı nüfus artışına paralel olarak ileride bu oranın daha da azalması beklenmektedir.⁹⁷⁸

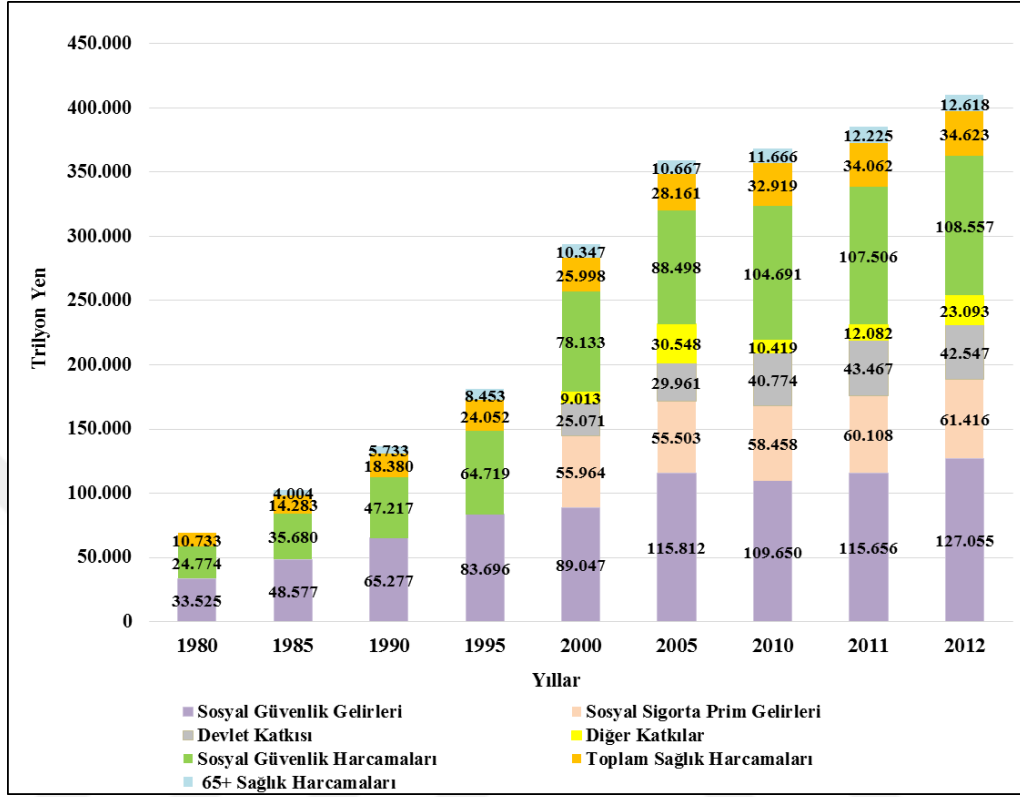
Japonya’da 2014 yılı itibarı ile toplam sosyal güvenlik harcamaları 115 trilyon 200 milyar Yen’e (1 trilyon 25 milyar 280 milyon Euro) ulaşmış olup, bu tutar içerisinde 56 trilyon Yen (498 milyar 400 milyon Euro) ile emeklilere yapılan ödemeler ilk sırada yer alırken, sağlık harcamalarına toplam 37 trilyon Yen (329 milyar 300 milyon), diğer harcamalara ise toplam 22 trilyon 200 milyar Yen (197 milyar 580 milyon Euro) aktarılmıştır.⁹⁷⁹

⁹⁷⁷ Tetsuo Fukawa, “Japanese Social Expenditure Under Rapid Population Ageing”, **Open Journal of Social Science**, 3, 2015, p. 141-142.

⁹⁷⁸ Statistics Bureau Japan, “Social Security Benefits and Ratio to National Income By Category (F.Y.1980-2012)”, (Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/pdf/yhyou23.pdf>, 10 Şubat 2016; National Institute of Population and Social Security Research (IPSS), **The Financial Statistic of Social Security in Japan Fiscal Year 2012 (April 2012 - March 2013)**, Japan-Tokyo, IPSS: Statistical Report, No. 25, 2015, p. 32-33.

⁹⁷⁹ Matsuyama, **a.g.e.**, p.4.

Grafik 34: Japonya'da Sağlık Sigortası Gelir ve Harcamaları (1980-2012)

Not: 1.00 Japon Yeni = 0.0096 Dolar, 1.00 Japon Yeni = 0.0089 Euro

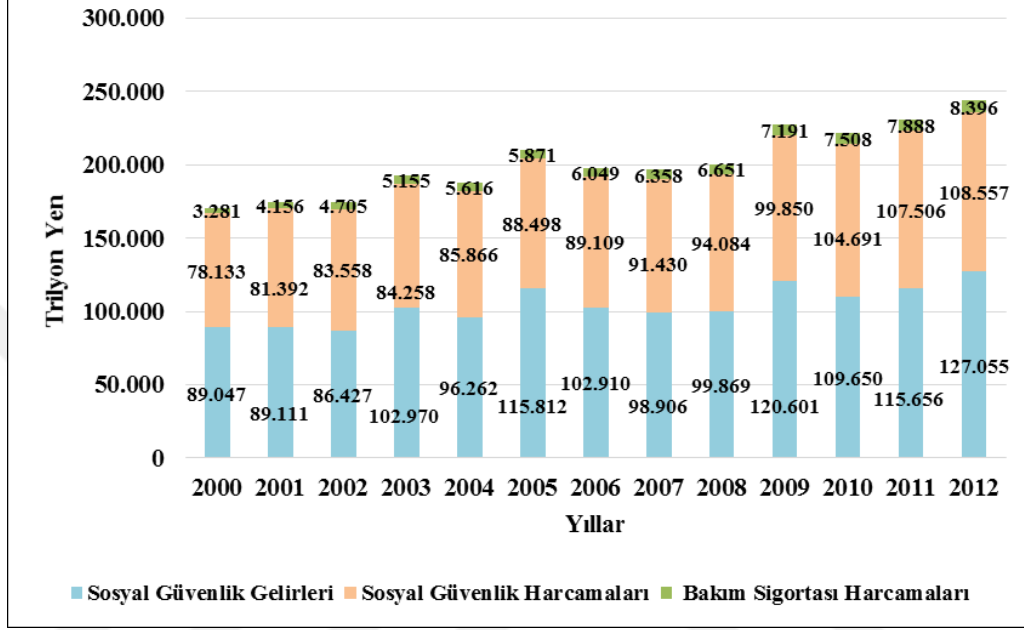
Kaynak: Statistics Bureau Japan, "Social Security Benefits and Ratio to National Income By Category (F.Y.1980-2012)",

(Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/pdf/yhyou23.pdf>, 10 Şubat 2016; National Institute of Population and Social Security Research (IPSS), **The Financial Statistic of Social Security in Japan Fiscal Year 2012 (April 2012 - March 2013)**, Japan-Tokyo, IPSS: Statistical Report, No. 25, 2015, p. 32-33'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Japonya'da 2000-2012 yılları arasında sosyal güvenlik bütçesi içerisinde bakım sigortası harcamalarının gösterildiği Grafik 35 incelendiğinde, bu harcamaların da tıpkı sağlık harcamaları gibi hızlı bir artış kaydettiği görülmektedir. Grafik 35'e göre 2000 yılında bakım sigortası harcamaları 3 trilyon 281 milyar Yen (29 milyar 200 milyon 900 bin Euro) olmakla beraber, bu rakam 2007 yılında aradan geçen 7 yıllık sürede 6 trilyon 358 milyar Yen'e (56 milyar 586 milyon 200 bin Euro) yükselmiş ve 2000-2007 yılları arasında yaklaşık iki katlık artış göstermiştir. 2009 yılında 7 trilyon Yen'i geçen bakım sigortası harcamaları 2012 yılında 8 trilyon 396 milyar Yen'e (74 milyar 724 milyon 400 bin Euro) yükselmiştir. Bu bağlamda 2000 yılında sosyal güvenlik harcamalarının yaklaşık olarak % 4'ünü oluşturan bakım harcamalarının

2012 yılında toplam sosyal güvenlik harcamalarının % 8'ine yükseldiği de gözlenmektedir.

Grafik 35: Japonya'da Bakım Sigortası Harcamaları (2000-2012)

Not: 1.00 Japon Yeni = 0.0096 Dolar, 1.00 Japon Yeni = 0.0089 Euro

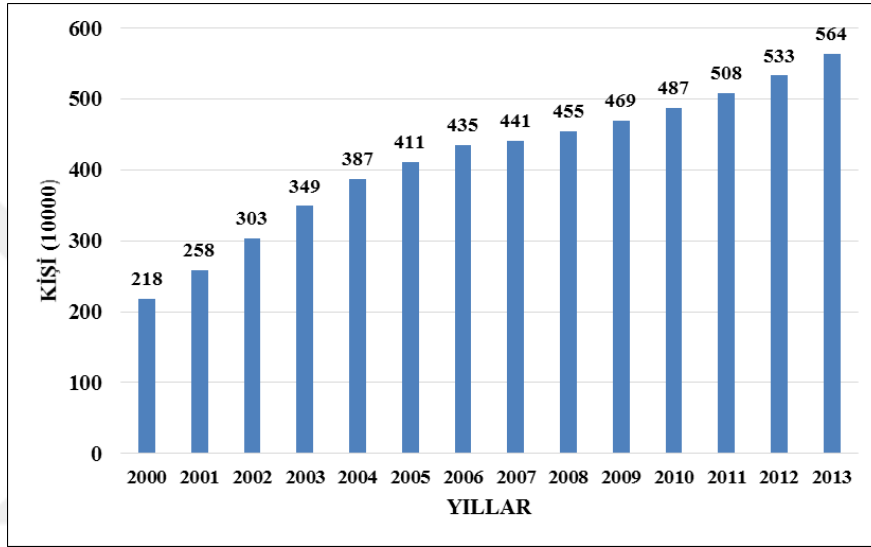
Kaynak: Statistics Breau Japan, "Chapter 23 Social Security", (Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-23.htm>, 10 Şubat 2016; National Institute of Population and Social Security Research (IPSS), **The Financial Statistic of Social Security in Japan Fiscal Year 2012 (April 2012 - March 2013)**, Japan-Tokyo, IPSS: Statistical Report, No. 25, 2015, p. 32-33'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Japonya'da bakım sigortasından faydalananların sayısının gösterildiği Grafik 36 incelendiğinde, 2000-2013 yılları arasında hızlı bir artış ile karşılaşılmaktadır. 2000 yılında 2 milyon 180 bin kişi bakım sigortasından faydalanmakta iken, 2006 yılında bu sayının 4 milyon 350 bin kişiye yükseldiği ve 6 yıl içerisinde yaklaşık iki katlık bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu hızlı artışı takiben 2011 yılında bakım sigortasından faydalananların sayısı 5 milyona ulaşmıştır. 2013 yılında bu rakam 5 milyon 640 bin seviyesinde olup, günümüzde bakım sigortasından faydalananların sayısının 6 milyonu aştığı ileri sürülmektedir.⁹⁸⁰Japonya'da 2000 yılında bakım sigortasından faydalanan 65 yaş ve üzeri nüfus oranı % 11,6 iken, bu oran 2012 yılında % 18,2'ye yükselmiştir. 75 yaş ve üzeri yaşlı nüfus içerisinde bakım sigortasından

⁹⁸⁰ Hisakazu Kato, "Sustainability of Long-term Care System in Japan", 2015, p.5.

faydalananların oranı 2000 yılında % 22,4 olup, 2012 yılında aynı oran % 31,4 olarak kaydedilmiştir. Böyle bir artış karşısında, 2010-2050 yılları arasındaki süreçte bakım sigortası harcamalarının GSYİH'ya oranının da 3 katın üzerinde olması beklenmektedir.⁹⁸¹

Grafik 36: Japonya’da Bakım Sigortasından Yararlanan Yaşlı Nüfus (2000-2012)

Kaynak: Hisakazu Kato, “Sustainability of Long-term Care System in Japan”, 2015, p.5’ten faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu durumda mali açıdan bakım sigortasının sürdürülebilirliğini sağlamak için; ikincil sigortalıların artırılması, (düşük gelirler için daha farklı bir uygulama ile) kamu harcamaları üzerindeki yükün azaltılması için katılım payının artırılması, (bakım derecelerine göre) sertifikaya sahip olup bakım uygulamalarından faydalananlar için bazı sınırlamalar getirilmesi öneri olarak sunulmaktadır. Bu önerilerin yanı sıra özel sigortaların kapsamının genişletilmesi, yabancı işçilerin bakım alanında çalışmaya yönlendirilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle tıbbî bakım, bakım, önleyici hizmetler ve geçim desteği ile bütüncül bir toplumsal bakım sistemi uzun süredir nüfusu yaşlanan Japonya için önem taşımaktadır.⁹⁸²

⁹⁸¹ A.e., p.5.

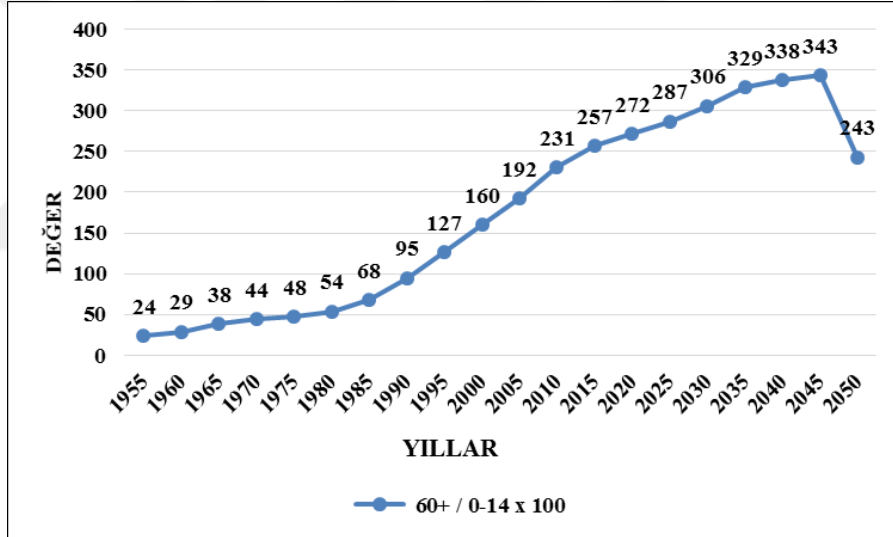
⁹⁸² Kato, a.g.e., p.11-12.

3.3.4.3. Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri

3.3.4.3.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi

Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının yüksekliği ile dünyanın en yaşlı ülkesi olarak tanımlanan Japonya’da, demografik değişimin etkisi ile İkinci Dünya Savaşından günümüze yaşlı nüfus hızla artmıştır. Japonya’da yıllara göre yaşlanma endeksinin değerlendirildiği Grafik 37 incelendiğinde; 1955 yılında yaşlanma endeksinin 24 olduğu görülürken, 1985 yılında bu değer 68’e çıkmıştır. 1955-1985 yılları arasındaki süreçte istikrarlı bir artış kaydeden yaşlanma endeksi, 30 yılda yaklaşık olarak 2,8 kat artmıştır.

Grafik 37: Japonya’da Yaşlanma Endeksinin Değişimi (1955-2050)

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmış ve yazar tarafından oluşturulmuştur.

Japonya’da çocuk nüfusun hızla azalması, buna karşın yaşlı nüfustaki hızlı artış ile 1985 sonrasında yaşlanma endeksi çok hızlı bir yükseliş göstermiştir. Gelişmiş ülkeler için 21. yy.’ın ortasında beklenen eşik değere (200) Japonya’da 2005-2010 yılları arasında ulaşılmış, 2015 yılında endeks 257’ye çıkmıştır. Böylece Japonya’da 1985-2015 yılları arasındaki 30 yıllık süreçte endeks yaklaşık 3,78 kat artmıştır. Yaşlanma endeksi 200 seviyesine ulaştıktan sonra da artışını sürdürmekle beraber, bu artışın önceki yıllara göre azalan bir artış eğilimine girdiği görülmektedir. Bu bağlamda mevcut eğilimlerle 2015 yılında 257 olan yaşlanma endeksinin 2045 yılında

343 seviyesine yükseleceği düşünüldüğünde 2015-2045 yılları arasında endeksin 1,33 katlık bir artış göstermesi beklenmektedir.

Grafik 37'den elde edilen veriler ve genel eğilimler doğrultusunda çalışma çağındaki nüfusun hızla azalması, sosyal güvenlik sisteminin işleyişinde önemli bir faktör olan aktif nüfusun hızla düşüşüne neden olmaktadır. Böylelikle Japonya'da uzun bir süre beklenmeye gerek kalmaksızın 2005 yılından günümüze orta vadede sosyal güvenlik sisteminin yaşlanma endeksindeki yükselişten olumsuz yönde etkilenmeye başladığı görülmektedir.

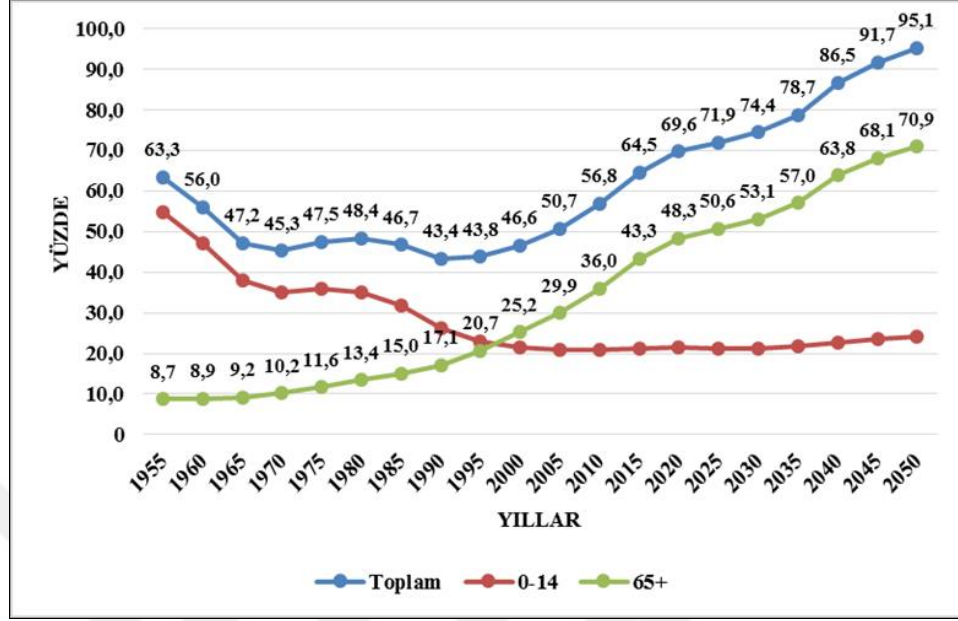
2045 yılı sonrasında, toplam nüfus içerisinde önemli bir orana sahip olan yaşlı nüfusun yaşlanmaya bağlı ölüm olasılığının giderek artması ile azalışa geçecek olması, yaşlanma endeksini düşürmeye başlasa bile, 2010-2045 yılları arasında endeksin devamlı yükselişi, Japonya'nın sosyal güvenlik sisteminde uyguladığı reformları gözden geçirmesini gerektirecektir.

3.3.4.3.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim

BM 2015 nüfus projeksiyonlarından elde edilen veriler kapsamında, toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu ülkelerden birisi olan Japonya'da; 1995 yılına kadar çocuk bağımlılığı toplam bağımlılık oranını belirlemede etkili olmuştur. Buna karşın, 1985 yılı ve sonrasında devamlı surette azalışını sürdüren çocuk bağımlılık oranları sebebi ile 1995 yılı sonrasında toplam bağımlılık oranlarının belirlenmesinde yaşlı bağımlılık oranları belirleyici olmaya başlamıştır.

Japonya'da toplam, yaşlı ve çocuk bağımlılık oranlarının gösterildiği Grafik 38 incelendiğinde, 1955 yılında çocuk bağımlılığının % 54,6, yaşlı bağımlılığının % 8,7 ve toplam bağımlılık oranının % 63,3 olduğu görülürken, 1965 yılında çocuk bağımlılık oranının % 47,1'e düşmesi ile toplam bağımlılık oranı azalış göstermiş ve % 56 olarak kaydedilmiştir. Toplam bağımlılık oranı 1970 yılında 1955-1985 yılları arasında en düşük değeri olan % 45,3'e düşmüş, bu sürede çocuk bağımlılığı % 35,1'e gerilerken, yaşlı bağımlılığı ise % 10,2'ye yükselmiştir.

Grafik 38: Japonya’da Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050)

Kaynak: UN, “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Japonya’da çocuk bağımlılık oranı 1970-1975 yılları arasında % 0,8’lik geçici bir artış göstermiş olsa da, bu süreç sonrasında çocuk bağımlılık oranı azalmış, yaşlı bağımlılık oranı ise önceki yıllarda (1955 yılı ve sonrası) gösterdiği artışını istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Japonya’da 2000 yılında yaşlı bağımlılık oranı % 25,2’ye yükselmiş, çocuk bağımlılık oranı % 21,4’e gerilemiş, toplam bağımlılık oranı ise % 46,6 olarak kaydedilmiştir. 2000-2030 yılları arası süreç, Japonya’da çocuk bağımlılık oranlarının durağan bir seyir izleyeceği bir döneme işaret etmekle beraber, 2015 yılında % 43,3 olan yaşlı bağımlılık oranının 2030 yılında % 53,1’e yükselmesi beklenmektedir. Bu artış toplam bağımlılık oranında yükselişe sebep olurken, yaşlı bağımlılığındaki artış ile 2050 yılında toplam bağımlılık oranının % 95,1’e, yaşlı bağımlılık oranının ise % 70,9’a yükselmesi beklenmektedir. Böyle bir yükselişin temel sorumlusu Bebek Patlaması Kuşağı olarak nitelendirilmektedir. Özellikle Birinci bebek patlaması kuşağı (Japonya’da 1947-1949 yılları arasında doğanlar) ve ikinci bebek patlaması kuşağının (Birinci bebek patlaması kuşağının çocukları olup 1971-1974 yılları arası doğanlar) emeklilik yaşına ulaşması ile bağımlılık oranının günümüzdeki yaklaşık değeri olan % 40’lardan % 80’lere ulaşacağı tahmin

edilmektedir. Bu durumda İkinci bebek patlaması kuşağının dünyaya gelmesinden sonra üçüncü kuşağın doğurganlık oranlarının birinci ve ikinci kuşağın çok altında kalması aktüeryal dengelerin uzun vadede olumsuz bir tablo ile karşı karşıya olduğuna işaret etmektedir.⁹⁸³

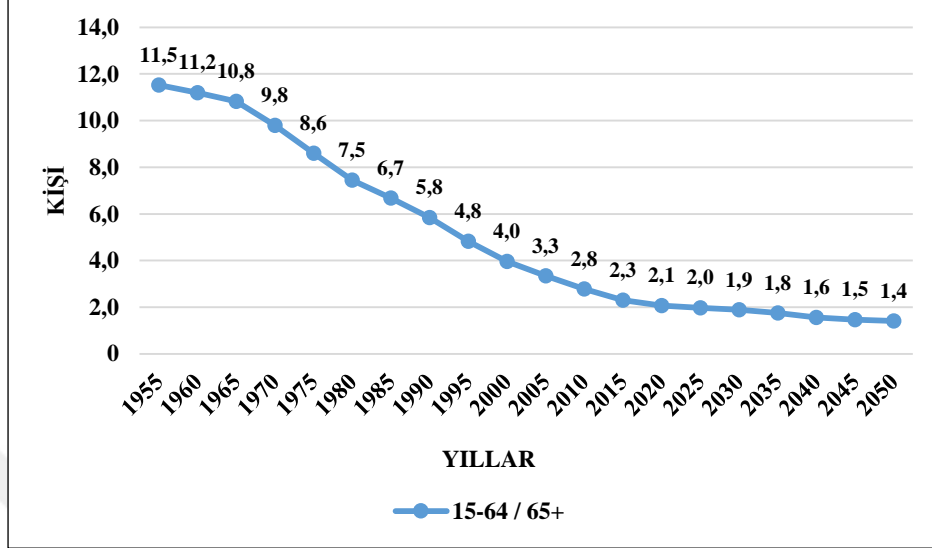
3.3.4.3.3. Potansiyel Destekteki Değişim

Japonya’da çocuk nüfusunun devamlı surette ve hızla azalışı, buna karşın önce artan, daha sonra azalmaya başlayan çalışma çağındaki nüfus ve bu duruma paralel olarak yaşlı nüfusun artışı potansiyel destek oranlarının düşmesine neden olmuştur. Japonya’da potansiyel destek oranlarının gösterildiği Grafik 39 incelendiğinde; 1955 yılında potansiyel destek oranının 11,5 seviyesinde olduğu, bu dönemi takip eden süreçte ise potansiyel destek oranlarının azalışa geçtiği görülmektedir. 1955-1965 yılları arasında potansiyel destek oranlarındaki düşüş daha sonraki yıllara göre daha yavaş bir hızla gerçekleşmiş olsa da, 1970-2015 yılları arasında potansiyel destek oranları hızla azalışa geçmiştir.

Japonya’da 1970 yılında 9,8 olan potansiyel destek oranı 1990 yılında 5,8’e, 2000 yılında ise 4’e düşmüş ve istikrarlı azalış eğilimi ile 2015 yılında 2,3’e gerilemiştir. Giderek azalan potansiyel destek oranları 2000 yılı sonrasında Japonya’nın sosyal güvenlik sistemindeki sürdürülebilirliği olumsuz etkilemiştir. Çünkü 2000 yılı sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği için gerekli olan en az 4 aktif (çalışan) sınırının eşik yılı olmuştur. 1955-2000 yılları arasındaki 45 yıllık sürede potansiyel destek oranlarının yaklaşık 2,87 katlık bir azalış ile 11,5’ten 4’e indiği görülmektedir. 2005-2010 yılları arasında Japonya’da yaşlı nüfus oranının % 20’nin üzerine çıkması, böylelikle yaşlı nüfusun ileri derecede yaşlı nüfusa dönüşmesi, Japon sosyal güvenlik sisteminin dengelerini giderek bozmuştur.

⁹⁸³ Kitao Sagiri, “Fiscal Cost of Demographic Transition in Japan”, The Research Institute of Economy, Trade and Industry (RIETI), RIETI Discussion Paper Series, February 2015, 2015, p.2.

Grafik 39: Japonya’da Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (Kişi)
(1955-2050)

Kaynak: UN, “Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015 verileri hesaplanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1955-2000 yılları arasında potansiyel destek oranlarındaki hızlı azalış eğiliminin 2000 yılı sonrası giderek yavaşladığını görüldüğü, 2000-2050 yılları arasındaki süreçte potansiyel destek oranlarının 2,85 katlık bir azalışla 1,4 seviyesine gerilemesi beklenmektedir. Japonya’nın 2000 yılı ve sonrası için pasif nüfusu desteklemede yeterli bir potansiyel güce sahip olamayacak durumda oluşu, sistem destek oranlarının tehlikeye girdiğinin bir kanıtı olarak da nitelendirilmektedir.

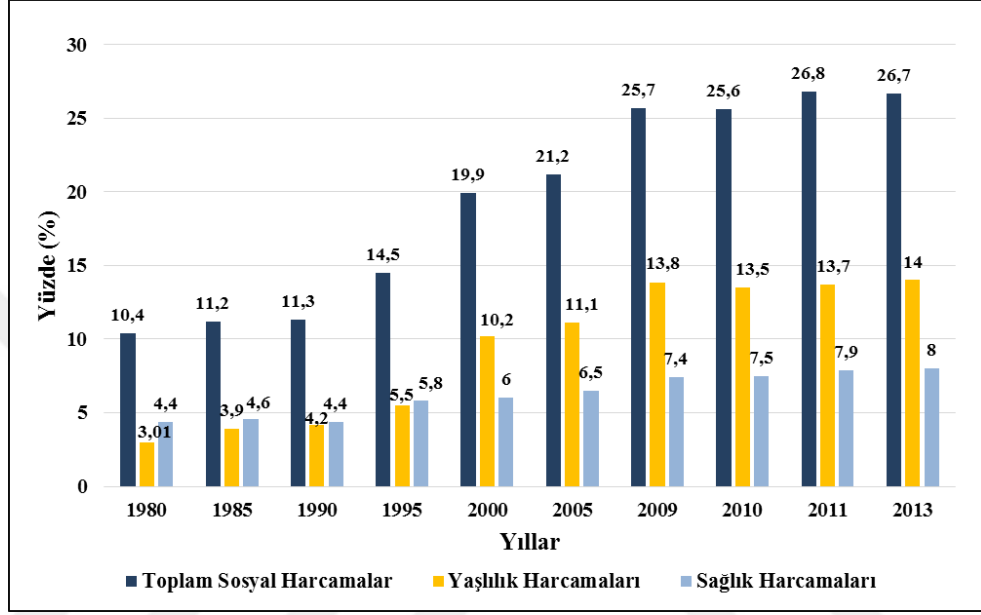
3.3.4.3.4. Sosyal Harcamaların Değişimi

Japonya diğer gelişmiş ve nüfusu yaşlanan ülkelerle karşılaştırıldığında (Almanya ve İtalya), sosyal harcamaların payının düşük seviyede kaldığı gözlenirse de, Japonya’nın bir Asya ülkesi olarak demografik değişim sürecinden Avrupa ülkelerine nazaran daha kısa sürede geçişi, zaman içerisinde aradaki farkı azalmış ve Japonya’da sosyal harcamalardaki payı özellikle yaşlılık ve sağlık harcamaları bakımından hızla arttırmıştır.⁹⁸⁴ OECD’nin yayınlamış olduğu sosyal harcamalara ilişkin veriler bağlamında Grafik 40 incelendiğinde, 1980 yılında sosyal harcamaların GSYİH’ya

⁹⁸⁴ Fukawa, **The Effects of The Low Birth Rate on The Japanese Social Security System**, a.g.e., p.64.

oranının % 10,4 bu oran içerisinde yaşlılık ile ilgili harcamaların payının % 3,01, sağlık harcamalarının payının ise % 4,4 olduğu görülmektedir.

Grafik 40: Japonya’da Sosyal Harcamaların GSYİH’ya Oranındaki Değişim (%) (1980-2013)

Kaynak: OECD, “Public and Private Social Expenditure in Percentage of GDP”, (Çevrimiçi), http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG, 13 Ocak 2017.

1995 yılında sosyal harcamaların GSYİH’ya oranı % 14,5 olarak kaydedilirken, bu oran içerisinde yaşlılık ve sağlık harcamaları neredeyse birbirine yaklaşmıştır. Bu durumun temel sebebi, nüfusun yaşlanması ile ileri derecede yaşlı nüfus artışına bağlı olarak sağlık sorunlarındaki artışın sağlık harcamalarını arttırmasıdır. 2000 yılında yaşlı nüfusun artışı ile yaşlılık harcamalarının payı hızlı bir yükselişe sahip olurken, sağlık harcamaları artışını sürdürmüştür, ancak sağlık harcamaları emeklilik ile ilgili harcamaların gerisinde kalmıştır. 2013 yılı verilerine göre, % 26,7 olarak kaydedilen sosyal harcamalar içerisinde yaşlılık harcamalarının payı % 14 sağlık harcamalarının payı ise % 8’dir. Günümüzde demografik geçiş sürecinin son aşamasında olan Japonya’da, diğer yaş gruplarındaki oransal azalışlara karşın yaşlı nüfusun artışını sürdüreceği olması toplam yaşlılık ve sağlık harcamalarında ilerisi için önemli bir artış işaret etmektedir.

3.3.4.4. Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları

1973 yılının “Japonya’da Refah Devletinin Yapılandırılma Yılı” ilan edilmesi ile, Yaşlılar İçin Sosyal Refah Kanunu’nda yeniden bir değişiklik yapılmıştır. Yeni uygulama ile sosyal sağlık sigortasına ödenen katılım payından pek çok yaşlıya muafiyet getirilmiştir. Bu süreçte Japonya’da 70 yaş ve üzeri yaşlı nüfus tıbbî bakım hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmış, emeklilikten sağlanan faydalar da arttırılmıştır. Yaşlılara yönelik refah hizmetlerdeki bu artış, Japon tarihinde ilk kez yaşlılık ve sağlık harcamalarının GSYİH’nın % 15’ini geçmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler karşısında 1974 yılında Petrol Krizi’nin yaşanması ile Japonya’da ekonomik gelişme tersine dönmüş, (yaşlılar için) eski refah uygulamaları geride kalmıştır.⁹⁸⁵ 1985 yılı sonrası yaşlı nüfusta görülen hızlı artış ve ekonomik büyümenin eskiye oranla azalması (1960 yılında % 14 olan büyüme hızı 1980’lerin ortasında yaklaşık olarak % 2’ye düşmüştür), sosyal güvenlik sisteminde demografik değişime bağlı reformların oluşturulmasını gerekli kılmıştır.⁹⁸⁶

1985 yılında gerçekleştirilen ilk reform ile; i) Kamu hizmetleri emeklilik uygulamaları, çalışan emeklilik uygulamaları ve mesleki emeklilik uygulamalarının değerlendirilmesi, ii) Temel gelir garantisi sağlanması, iii) Çalışanların çalışmayan eşleri için sosyal sigorta garantisi oluşturulması, iv) Tüm kategoridekiler (işçi statüsünde çalışanlar, kendi hesabına çalışanlar ve kamu çalışanları) için aynı seviyede temel emeklilik sağlanması, v) Emeklilik yeniden değerlendirme oranının düzenlenmesi konularına odaklanılmış, böylece dağınık ve karmaşık görünen tüm emeklilik uygulamalarında standardizasyon hedeflenmiştir. Öncelikle NPS sistemi kapsamında yeniden düzenlenmiş bir ulusal temel emeklilik sistemi kurulmuştur. Reform ile çalışanlar için temel emeklilik faydalarının EPS ve MAP kapsamında sağlanması, NPS

⁹⁸⁵ Hara, **a.g.e.**, p.47.

⁹⁸⁶ (1973) Petrol Krizi ile tüketici fiyatlarındaki değişimden hareketle emekli aylıklarının ödenmesinde indeksleme uygulamalarına geçilmiştir. Tüm bu gelişmelere karşın Tanaka Kakueni Hükümeti 1973 yılını “Emeklilik Yılı” ilan ederek, öncelikle yeniden değerlendirme oranlarını 1973 yılında (1965 yılındaki seviyesi olan) % 40’tan % 60’a yükseltmiş, ardından sosyal sigorta katkılarını (1954 yılındaki seviyesi olan) % 3’ten % 7,8’e çıkarmıştır. Bu durumda 1972-1981 yılları arasında emeklilik harcamalarının 5 katlık artışı ve hızla yükselişe geçmeye başlayan yaşlı nüfus sosyal güvenlik harcamaları sisteminde kapsamlı reformları gündeme getirmiştir. Bkz.: Bitinas, **a.g.e.**, p. 279-280.

sisteminin sadece kendi hesabına çalışanlar ve çiftçiler için değil tüm çalışanlar için uygulanması esas alınmıştır. Bu durumda kamu emeklilik uygulamalarının tamamı temel emeklilik adı altında belirlenmiş faydalara dayandırılmıştır. Böyle bir kapsam genişlemesi ile endüstriyel demografik hareketler (kırdan kente göç) karşısında sistemde finansal sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir.⁹⁸⁷ Reform sürecinde fayda-maliyet analizi yapılarak sisteme katılım süresi 25 yıldan 40 yıla çıkarılmıştır. Ayrıca temel emeklilik kapsamında kadın ve erkeklerde emeklilik yaşı 65'e, EPS kapsamında erkeklerde emeklilik yaşı 60'a çıkarılırken, kadınlarda 2000 yılına kadar emeklilik yaşının kademeli olarak 55'ten 60'a çıkarılmasına karar verilmiştir. Reform kapsamında (nesiller arası adalet bakımından) emeklilere ödenen aylıkların seviyelerinin aynı kalabilmesi konusu da ele alınmış, sisteme yapılan aylık katkıların miktarının yeniden değerlendirilmesi yapılmıştır.⁹⁸⁸

1994 yılında gerçekleştirilen reformun temel amacı; demografik değişimin giderek hızlanması ile emeklilik sistemlerinin açığını azaltmaya yönelik tedbirler alınması olmuştur. Liberal Demokratik Parti'nin iktidarı kaybettiği 1994 reformu Balon Ekonomisi'nin patlamasından sonra uygulamaya konmuştur. Bu süreçte azalan vergi gelirleri, artan harcamalar ve yaşlanan nüfusun artışı ile genel olarak bir daralma yaşanmıştır. Japon hükümeti Ulusal Nüfus ve Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan elde edilen verilerle ve Beş yıllık Ulusal Nüfus Projeksiyonları çerçevesinde yapılan değerlendirmelerle, Japonya'da 1992 yılından beri doğurganlık seviyesinin beklenenin altında, doğumda beklenen yaşam sürelerinin de beklenenin çok üzerinde olduğunu görmüştür. Böylece sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamak için yeni reformlara ihtiyaç duyulduğu hükümet tarafından açıklanmıştır. Harekete geçen hükümet, 1994 reformu öncesinde aylık kazancın toplam % 11,2'si olan emeklilik primlerini kademeli olarak % 26,8'e yükseltmiştir. Reform ekseninde tek düzenleme primlerin arttırılması olmamıştır. Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı bünyesinde emeklilik yaşının yeniden düzenlenmesi de primlerdeki düzenleme ile eş zamanlı

⁹⁸⁷ Kabe, a.g.e., s. 73-74.

⁹⁸⁸ Atsushi Seike, Haruo Shimada, "Social Security Benefits and the Labor Supply of the Elderly in Japan", **Ageing in the United States and Japan: Economic Trends**, Ed.:Yukio Noguchi, David A. Wise, USA, University of Chicago Press, 2008, s. 43.

olarak ortaya konmuştur. Bu bağlamda EPS kapsamında emeklilik yaşının⁹⁸⁹ erkeklerde ve kadınlarda 60'tan 65'e (kademeli olarak; erkekler için 2001'den 2013 yılına kadar, kadınlar için 2006 yılından 2018 yılına kadar) çıkarılması kararlaştırılmıştır.⁹⁹⁰ Özel sektörde çalışanlar için emeklilik yaşının 60'ın altında olmamasına yönelik yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Aynı şekilde emekli maaşlarının harcanabilir gelire göre yeniden düzenlenmesi ve endeksleme yöntemine geçilmesi konusunda da önerilerde bulunulmuştur. Reform kapsamında, primlerdeki hızlı yükselişin yanı sıra, özellikle emeklilik yaşının arttırılması konusu işçi sendikalarından sert tepkiler almıştır.⁹⁹¹

1999 reformu ile; sosyal güvenlikte dağıtım esaslı finansal uygulamaların nesiller arası aktüeryal dengeleri sağlamada oluşturduğu tehdit, a-tipik çalışmanın artması ve ekonomik kriz (1997) ile dağıtım sisteminin giderek zarar görmesinin getireceği etkiler konularına odaklanılmıştır. Böyle bir tablo Japonya'da 1990'ların "Kayıp On Yıl" olarak adlandırılmasına sebep olmuştur.⁹⁹² 1999 reformu ile, aylık kazancın % 17,35'i olan emeklilik primlerinin yakın bir dönemde kademeli olarak % 34,3'e çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır. Reformun amacı, sosyal güvenlikte emekliler ve çalışanlar arasında denge kurarak kuşaklar arası dayanışmayı sağlamaktır. Reform kapsamında, önceki reformlarda işçi sendikalarının emeklilik yaşı ile ilgili tepkileri de göz önünde bulundurularak, emeklilik yaşının daha ileri bir tarihte 65'e yükseltilmesine karar verilmiştir. Böylece EPS kapsamında kazanç temelli emeklilik yaşının kadınlarda 2030, erkeklerde ise 2025 yılına kadar kademeli olarak 60'tan 65 yaşa yükseltilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca EPS kapsamında yasal çalışma yaşınının 65'ten 69'a çıkarılmasına (emekliliğin ötelenmesi adı altında) olanak sağlanmıştır. Böylelikle daha uzun bir süre prim toplanması hedeflenmiştir. Buna karşın reform, emeklilik sonrası sağlanan faydalardaki kesinti, prim oranlarının

⁹⁸⁹ Günümüzde Japonya'da erkeklerin işgücü piyasasından (tamamen) ayrılma yaşı ortalama 69,7 iken kadınlarda bu yaş 67,3'tür. OECD raporlarına göre Japonya'da 60-64 yaş arası çalışma oranı % 75'tir. Bkz.: ----, "Country Benchmarks Social Security Japan", Golden Growth, ty., p. 126.

⁹⁹⁰ Gern, **a.g.e.**, p. 459.

⁹⁹¹ Junichi Sakamoto, "Demographic Aging and Japan's Public Pension System", **Kyara-Nomura Research Institute**, Vol. 54 Special Edition, 10 April 2009, 2009, p. 4.

⁹⁹² Takafumi Uzuhashi, "Japanese Model of Welfare State: How it was Changed throughout "the lost decade" of the 1990's?", **The Japanese Journal of Social Security Policy**, 2(2), 2002, p. 1.

kademeli arttırımı ve emeklilik yaşına ilişkin düzenlemelerin ekonomide meydana getireceği etkiler bakımından eleştirilmiştir. Tüm eleştiri ve düzenlemeler sonrası, gözden geçirilen reform kapsamında, uygulanabilir olduğu düşünülen beş alternatif sunulmuştur. Bu alternatiflerden birincisi; sağlanan faydaların sürdürülebilirliği (emeklilik primlerinin yıllık kazancın % 13,58'i seviyesinden kademeli olarak % 26,4'e çıkarılması), ikincisi; sağlanan faydaları % 10 azaltmak (emeklilik primlerinin yıllık kazancın % 13,58'i seviyesinden kademeli olarak % 23'e çıkarılması), üçüncüsü; sağlanan faydaları % 20 azaltmak (emeklilik primlerinin yıllık kazancın % 13,58'i seviyesinden kademeli olarak % 20'ye çıkarılması), dördüncüsü; sağlanan faydaları % 40 azaltmak (emeklilik primlerinin seviyesinde her hangi bir değişiklik yapmamak), beşincisi ise; EPS sistemini özelleştirmek olarak sıralanmıştır. Bu durumda, eldeki demografik verilerden de hareketle, üçüncü alternatifin uygulanması kabul edilmiştir.⁹⁹³ Üçüncü alternatifin seçilme sebebinin; sağlanan faydalardaki azalış ile prim oranlarının artışının birbirine paralel bir şekilde gerçekleşmesi olduğu, ayrıca iki uygulamadan birinin diğerine üstün olmadığına ortaya konması amacı olduğu düşünülmektedir.

2000 yılında gerçekleştirilen reformun amacı; Kayıp On Yıl olarak adlandırılan (1990-1999) dönemin meydana getirdiği/getireceği olumsuzlukları azaltmaktır. 2000 reformu "Diyet Emeklilik Reformu" olarak adlandırılmakla birlikte, reform 1999 yılındaki reformun devamı niteliğindedir.⁹⁹⁴ 2000 Reformu ile önceki reformdaki gibi emeklilik yaşına ilişkin düzenlemeler yapılması amaçlanmışken, emekli maaşlarının tüketici fiyatları indeksi üzerinden hesaplanması çalışmaları da hızlandırılmıştır. Böylelikle satın alma gücünün, yatırımların ve istihdamın artması hedeflenmiştir. Reform kapsamında, dağıtım esasına göre işleyen sistemin gelecek nesiller üzerindeki yükünü azaltmak için şu an emekli olanlara sağlanacak faydalarda daha az cömert olunması fikri ön plana çıkarılmıştır. EPS kapsamında kazanç temelli faydaların % 5 azaltılması, hem kazanç temelli, hem de sabit oranlı emeklilik faydalarına hak kazanma yaşının 2000-2013 yılları arasında kademeli bir artış ile 65'e yükseltilmesi (bu uygulamaya 1994 reformunda da yer verilmiştir) öncelikli konular

⁹⁹³ Kabe, a.g.e., p. 74-78.

⁹⁹⁴ On-Kwok Lai, "Long-Term Care Policy Reform in Japan", *Journal of Aging & Social Policy*, Vol. 13, No. 2/3, 2001, p.18.

olarak belirlenmiştir.⁹⁹⁵ Aynı dönemde aylık maksimum sosyal güvenlik katkılarına getirilen 98.000 Yen sınırı ise 620.000 Yen'e yükseltilmiştir. Ayrıca 2025 yılında emekli aylıklarının % 20 oranında azaltılması, sisteme sağlanan katkıların ise (1999 yılında kabul edilen % 20'lik orandan daha yüksek bir oran ile) % 25,4'e yükseltilmesi hedeflenmiştir. Ancak bu planlar Japon İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve Muhalefet partisi tarafından protesto edilmiştir.⁹⁹⁶ Demografik değişimin getirdiği yükler karşısından önceki reformlarda yapılan düzenlemeler ile; temel, sabit oranlı, fayda temelli emeklilik uygulamaları gündeme getirilmişken, 2001 yılından itibaren katkı temelli uygulamalar da devlet tarafından desteklenmiştir. Ayrıca bin ve binden fazla çalışanın olduğu kuruluşlara yönelik çalışan emekli fonunun kuruluşu ile kazanç-temelli emeklilik uygulamalarına kapı açılmıştır.⁹⁹⁷ Japonya'da, 2000 reformu sürecinde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, demografik değişim karşısında yaşlanmaya bağlı bakım konusunun giderek önem arz etmesi ile Bakım Sigortası'nın hayata geçirilmesi olmuştur. Japonya'da, 1990'larla beraber hızla artan yaşlı nüfus, aslında bakım sigortasının Japonya için daha önceden ihdas edilmiş olmasının gerekliliğini de ortaya koymuştur.⁹⁹⁸ Böylelikle bu reform dönemi sosyal güvenlik sistemine ilişkin hem yapısal, hem de parametrik düzeyde dönüşümlerin yaşandığı bir süreç olmuştur.

2004 yılında gerçekleştirilen reform ile; Diyet Emeklilik uygulaması kapsamında, sisteme katkı oranlarını belirlemek ve ortalama yaşam beklentisini değerlendirerek geleceğe yönelik tahminler yapmak, böylelikle sosyal güvenlik sisteminde tıpkı önceki dönemlerde olduğu gibi sürdürülebilirliği sağlamak amaçlanmıştır. Yaşam beklentisi ekseninde, sosyal güvenliğin finansmanına ilişkin tahminler yapmak önceleri İsveç'te uygulanan bir yöntem olup, 1990'larla beraber bu uygulama Japon politikacıların dikkatini çekmiş ve sistemin Japonya'ya adapte edilmesine ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. Japonya'da 2000 yılı ve öncesinde demografik değişimin tahmin edilenden daha hızlı gerçekleşmesi, İsveç'teki

⁹⁹⁵ Akiko S. Oishi, Takashi Oshio, "Financial Implications of Social Security Reforms in Japan", **Social Security Programs and Retirement Around the World : Fiscal Implications of Reform**, Ed.: Jonathan Gruber, David Wise, Chicago, Chicago University Press, 2009, p.298.

⁹⁹⁶ Bitinas, **a.g.e.**, p. 282.

⁹⁹⁷ ----, **Country Benchmarks Social Security Japan, a.g.e.**, p. 126.

⁹⁹⁸ Kato, **a.g.e.**, p.5.

uygulamaların bir benzerinin Japonya için de 2004 reformu bünyesinde hayata geçirilmesinde bir gerekçe olmuştur. Otomatik denge mekanizması olarak adlandırılan bu sistem, sabit katkı oranları ve değiştirilebilir-yeniden ayarlanabilir faydalar ekseninde doğumda beklenen yaşam süreleri esas alınarak işlemektedir. Sisteme göre; sosyal güvenlik sisteminde finansal dengelerin bozulmaya başlaması durumunda, sağlanan faydalar doğumda beklenen yaşam sürelerine göre değişerek kendiliğinden dengelenmektedir.⁹⁹⁹ Reform kapsamında gündeme gelen bir diğer konu, yeniden değerlendirme oranlarının % 59'dan % 50'ye düşürülmesidir. Böylece yaşlı nüfustaki artışa paralel olarak 2014 yılına kadar emeklilik ile ilgili harcamaların GSYİH'nın % 9'u seviyesine düşürülmesini sağlamak ve orta vadede finansal dengeyi korumak amaçlanmıştır.¹⁰⁰⁰ Ancak genel bir değerlendirme yapıldığında, 2000 yılında yaşlılık harcamalarının sosyal harcamalar içerisinde öncelikle % 10,2'lik paya sahip olması, 2005 yılında % 11,3'e yükselmesi ve 2011 yılında % 13,7'ye çıkışı ile 2014 yılı için hedeflenen % 9'luk oranın tutturulamadığı da açıkça gözlenmektedir. Japonya'da demografik değişimin (Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında) beklenenden hızlı gelişimi ile yeni emekliler için sağlanacak faydaların yılda % 9 oranında azaltılması da hedeflenmiş, erken emeklilik ve beraberinde getirdiği düşük faydalar sorgulanmış, daha uzun süre istihdam ve daha ileri yaşta emeklilik makroekonomik göstergeler kapsamında desteklenmiştir.¹⁰⁰¹ Yeni sistem ile, sağlanan faydaların ne kadar süre düşeceği ve hangi seviyede olacağı önemli bir tartışma konusu haline almış olup, EPS kapsamında primlerde herhangi bir artış yapılmaksızın, demografik verilerden yola çıkılarak sistemin kendisini ancak 2021 yılına kadar idame ettirebileceği belirtilmiştir.¹⁰⁰² Bu gerekçelere dayanarak, hükümet, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin otomatik denge mekanizması ile sağlanabileceğini vurgulamış, sistemin katılımcıları olarak özellikle genç nüfusun güvenini kazanmayı amaçlamıştır. Böylelikle, 2004 reformu kapsamında sağlanan faydalar ve katkılar arasındaki dengenin 100 yıl süre ile devamı amaçlanmış, reforma "100 Yıl İçin Güvenli Emeklilik

⁹⁹⁹ Fukawa, **Sustainable Structure of the Japanese Public Pension System Viewed from A Germany-Japan Comparison, a.g.e.**, p. 137.

¹⁰⁰⁰ **A.e.**, p. 137.

¹⁰⁰¹ **A.e.**, p. 127.

¹⁰⁰² Hara, **a.g.e.**, p.47.

Planı (Hyakunen Anshin Nenkin - Safety Pension Plan for 100 Years)” adı verilmiştir.¹⁰⁰³

2017 yılından başlayarak ileriki yıllar için emeklilik prim oranlarının yükseltilmesi ve emekli aylığı yeniden değerlendirme oranlarının düşürülmesi amaçlanmıştır. Bu durumda EPS kapsamındakiler için primlerin % 13,58’den % 18,3’e yükseltilmesine, NPS kapsamındakiler için katkıların 13,300 Yen’den, 16,900 Yen’e yükseltilmesine karar verilmiştir. Emekli aylığı için yeniden değerlendirme oranının ise, 2020 yılı için % 57, 2038 yılı için % 50 olması kararlaştırılmıştır. Öncelikler sıralamasında, birinci olarak; prim oranlarının yılda (her yıl için) % 0354 oranında artırılması, ikinci olarak; prim oranları ve emekli aylığı seviyelerinin ileriki yıllarda yaşanacak ekonomik ve sosyal değişimlere göre (prim ödeyenlerin sayısındaki azalış ve doğumda beklenen yaşam sürelerinin artışı nedeni ile yaşlı nüfusun giderek artması nedeni ile) otomatik olarak ayarlanması, üçüncü olarak; kamu emeklilik sisteminin mali durumunun geliştirilmesine yer verilmiştir.¹⁰⁰⁴ Japonya’da Çalışan Emeklilik Sigortası Kanunu ve Ulusal Emeklilik Kanunu kapsamında sosyal güvenliğin geleceğine ilişkin değerlendirmeler önem kazanmıştır.¹⁰⁰⁵ Japon hükümeti yasal sorumluluklar ekseninde otomatik denge uygulaması ile ileride sağlanacak faydaların mevcut faydaların altında kalmasını ve çalışanların 40 yıllık maaşlarının ortalamasının % 59,3’ü oranında olan emekli aylıklarının % 50’nin altına düşmesini önlemeyi hedeflemiştir. Sağlanan faydaların seviyesinin otomatik dengeye göre tanımlanması demografik projeksiyonlardaki beklenmeyen değişimlerin etkilerini önlemek bakımından önem taşımıştır. Buna karşın demografik değişimin gelecekte de hızla devam edecek olmasına yönelik beklenti, otomatik denge kapsamında emeklilerin gelirlerinde azalmaya neden olacağı için bu sistemin etkinliği tartışma konusu olmuştur.¹⁰⁰⁶ Bu durumda sosyal güvenlik sisteminin kapsam ve kapasitesini geliştirmek için yeni uygulamalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu uygulamalardan birisi 2007 yılı itibarı ile haftada 20 saatten daha az süre ile çalışanları da (kısmi süreli

¹⁰⁰³ Naohiro Ogawa, Rikiya Matsukura, Amonthep Chawla, “The Elderly As Latent Assets in Aging Japan”, **Population Aging and Generational Economy A Global Perspective** Ed.: Ronald Lee, Andrew Mason, UK, Edward Elgar Publishing, 2011, p.480.

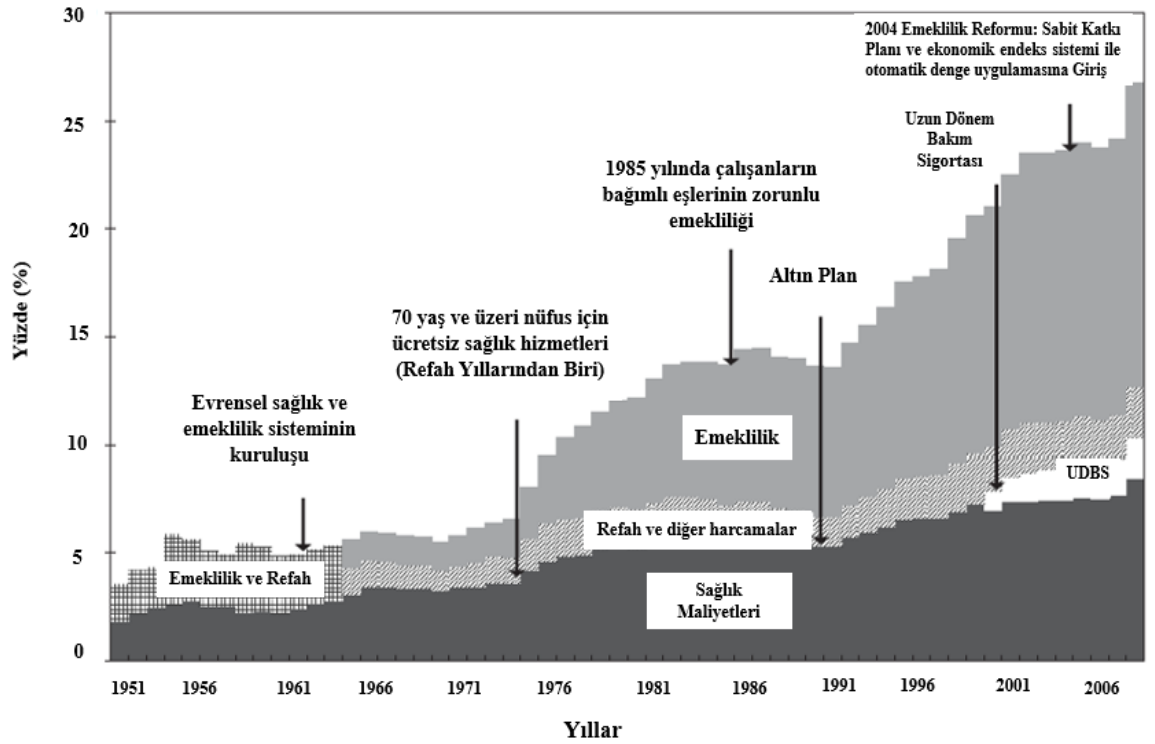
¹⁰⁰⁴ Kabe, **a.g.e.**, p. 74-78.

¹⁰⁰⁵ Conrad, **a.g.e.**, p.41.

¹⁰⁰⁶ Kabe, **a.g.e.**, p. 82-83.

çalışanlar) sisteme katmak iken, bir diğeri, Japonya’da temel emeklilik uygulamaları kapsamında birinci kademede emeklilik yaşının (2001-2013 yılları arasında) erkekler için 65’e çıkarılması, kadınlar için (2006-2018 yılları arasında kademeli olarak) yükseltilmeye başlaması olmuştur.¹⁰⁰⁷ Ayrıca Japonya’da ikinci kademede kazanç temelli-mesleki emeklilik uygulamalarında da emeklilik yaşının 60’tan 65’e çıkarılması (Erkekler için 2025, kadınlar için 2030 yılına kadar) hedeflenmiştir.¹⁰⁰⁸

Bu bağlamda Şekil 4’te de görüldüğü gibi genel olarak bir değerlendirme yapıldığında; Japonya’da 1951 yılı sonrası emeklilik, sağlık ve diğer refah uygulamaları ile ilgili temel düzenlemeleri takiben, 1970’li yıllar özellikle yaşlı nüfus için refah yılları olarak nitelendirilmiştir.

Şekil 4: Reformlar Sonrası Refah Harcamalarının Ulusal Harcamalar İçerisindeki Görünümü

Kaynak: Naohiro Ogawa, Sang-Hyop Lee, Rikiya Matsukura, An-Chi Tung, Mun Sim Lai, “Population Aging, Economic Growth, And Intergenerational Transfers in Japan: How Dire are the Prospects?”, **Aging, Economic Growth, and Old-Age Security in Asia**, Ed.: Donghyun Park, Sang-Hyop Lee, Andrew Mason, UK, Edward Elgar Publishing-Asia Development Bank, 2012, p.243’den faydalanılarak oluşturulmuştur.

¹⁰⁰⁷ Japonya’da 2030 yılında emeklilik yaşının 69’a yükseltilmesinin GSYİH’nın % 0,75’i oranında kazanç sağlayacağı ileri sürülmektedir. Bkz.: Kashiwase, Nozaki, Tokuoka, **a.g.e.**, p.10.

¹⁰⁰⁸ Hara, **a.g.e.**, p.51.

1980'lerin ortasından itibaren emeklilik ile ilgili düzenlemeler giderek artmış, böylece refah harcamalarının ulusal harcamalar içerisindeki payı giderek yükselmiştir. Japonya'da 1990'larla beraber Altın Planlar ve 2000 yılında bakım sigortası uygulamasının ortaya konması neticesinde yaşlanan nüfus için refahın artırılması bakımından önemli bir yol kat edilmiştir. 2004 otomatik denge sistemini akabinde 2009 yılında Japonya'da yaşanan siyasi istikrarsızlıklar sebebi ile reformların ileriye yönelik sonuçlarının arzu edilen düzeyde gerçekleşmeyeceği ileri sürülmüştür.¹⁰⁰⁹

Bu durum 2012 yılından itibaren yeni reform çalışmalarının yapılmasına sebep olmuştur. Bu çalışmalardan ilki, 2013 yılı Nisan ayında "Yaşlı İstihdam Güvencesi Yasası" (Elderly Employment Security Law) kapsamında şirketlere arzu eden çalışanları 65 yaşına kadar çalıştırma zorunluluğu getirilmesi olmuştur. Yasa kapsamının genişlemesi ile ortalama emeklilik yaşı yükseltilecektir. Böylece emeklilik yaşı hem erkeklerde, hem de kadınlarda 2030 yılı itibarı ile 65 olacaktır.¹⁰¹⁰

Japonya'da sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemini sağlamak amacı ile geliştirilen bir diğer uygulama 2014 yılı Haziran ayında ortaya konan "Japonya'yı Güçlendirme-Canlandırma Stratejisi (Revitalization Strategy for Japan)" olmuştur. Stratejinin en temel amacı, kamu varlıklarının uzun dönemde performansının geliştirilmesidir. Böylece yaklaşık 200 trilyon Yen'lik varlığın GPIF, MAA (Mutual Aid Associations-Karşılıklı Yardım Birlikleri) ve piyasa-kamu fonları eşliğinde yönetilmesi ile ekonomik ve demografik değişimin getirdiği baskıların uzun vadede önlenmesi amaçlanmıştır.¹⁰¹¹ 2014 yılında Japonya'da Bireysel Kazanç Hesapları (Individual Saving Accounts-ISA) kapsamında yıllık 1 milyon Yen'e (7,200 Euro) kadar yatırımlara izin verilmiştir. Bu yatırımlar vergi dışında bırakıldığı gibi, kazanç ya da kârlar da beş yıl süre ile vergi dışında tutulmuştur. ISA kapsamında 2014 yılından 2023 yılına kadar Japonya'da ikamet eden herkese beşe kadar hesap açma imkânı tanınmıştır. Japonya'da bireysel finansal varlıkların (households amounts)

¹⁰⁰⁹ Naohiro Ogawa, Sang-Hyop Lee, Rikiya Matsukura, An-Chi Tung, Mun Sim Lai, "Population Aging, Economic Growth, And Intergenerational Transfers in Japan: How Dire are the Prospects?", **Aging, Economic Growth, and Old-Age Security in Asia**, Ed.: Donghyun Park, Sang-Hyop Lee, Andrew Mason, UK, Edward Elgar Publishing-Asia Development Bank, 2012, p.243

¹⁰¹⁰ Lu, **a.g.e.**, p.30.

¹⁰¹¹ **A.e.**, p.6.

tutarı 1,69 trilyon Yen olup bu miktarın % 53'ü nakittir. Devlet Abenomics perspektifle aileleri-bireyleri yatırımlara ikna edip 2019 yılına kadar ISA kapsamında varlıkların 25 trilyon Yen'e (180 milyar Euro) yükselmesini amaçlamaktadır. Böylece azalan emeklilik gelirleri karşısında ISA'lar vasıtası ile ileriye yönelik ek emeklilik geliri elde edilmesi amaçlanmaktadır.¹⁰¹²

Japonya'da sosyal güvenlik sisteminin yaşlanan nüfus ekseninde yaşadığı sorunların çözümüne ilişkin bir diğer yöntem tüketimden alınan vergilerin¹⁰¹³ yükseltilmesidir. Tüketimden alınan vergilerle; yaşlı nüfusa yönelik emeklilik ve sağlık harcamalarının ve bakım masraflarının karşılanması amaçlanmaktadır. Bu uygulama ile sosyal güvenlik harcamalarının karşılanmasında iki tür yöntem ileri sürülmektedir. Bunlardan birincisi, sosyal güvenlik harcamalarının yarısının tüketimden alınan vergilerle, diğer yarısının da primler vasıtası ile karşılanmasıdır. İkincisi ise, sosyal güvenlik harcamalarının sadece tüketimden alınan vergilerle finanse edilmesidir. Tüketimden alınan vergilerin, emeklilik dönemine ilişkin gelir sağlanmasında yüksek ve düşük gelir grupları arasındaki farkı kapatarak tüm emekliler için temel seviyede bir gelir sağlayacağı düşünülmektedir. Buna karşı ileri sürülen görüşe göre; tüketimden alınan vergilerdeki artışa endeksli bir emeklilik sisteminin gelecek kuşaklar için fayda sağlayacağı, ancak 1950'li yıllarda dünyaya gelmiş kuşak için ağır bir yük oluşturacağı, bu sebeple kuşaklararası aktüeryal dengenin sağlanmasında yeni bir adaletsizlik meydana geleceği ifade edilmektedir.¹⁰¹⁴ Oluşturulan reformlar doğrultusunda Japonya'da demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sisteminde sürdürülebilirliği sağlamak için bir takım hedefler belirlemiştir. Bu hedefler;¹⁰¹⁵ i) Genç aileleri eş zamanlı olarak hem çocuk yetiştirmeye, hem de

¹⁰¹² A.e., p. 6-7.

¹⁰¹³ 2010-2060 yılları arasında Japonya'da sosyal güvenlik harcamalarında yaklaşık % 19,9'lük bir artış meydana geldiğinde, tüketimden alınan vergilerin de % 39,8 oranında arttırılmasına ihtiyaç duyulacaktır. Diğer bir değişle tüketim vergilerinin % 1 oranında arttırılması GSYİH'ya % 0,5 oranında katkı sağlayacaktır. Japonya'da tüketimden alınan vergilerin makul koşullarda, en fazla % 20 oranında olabileceği ifade edilmekle beraber, bu durumda tüketimden alınan vergilerin yükseltilmesi gerçekçi bir yöntem olarak görülmemektedir. Bkz.: Harada Yutaka, "Aging and Social Security in Japan", Tokyo Foundation, 2012, p. 2.

¹⁰¹⁴ Akira Okamoto, "Simulating Public Pension Reforms in an Aging Japan: Welfare Analysis with LSRA Transfers", **Public Policy Review**, Vol. 9, No.4, 2013, p. 628-629.

¹⁰¹⁵ Fukawa, **The Effects of The Low Birth Rate on The Japanese Social Security System**, a.g.e., p.65; Bitinas, a.g.e., p. 271.

çalışmaya odaklamak (kadın istihdamını arttırmak¹⁰¹⁶), ii) Yaşlı nüfusu aktif hale getirip çalışma yaşamında kalma sürelerini uzatmak, iii) Sosyal güvenlik hakları bağlamında yarı zamanlı ve tam zamanlı çalışanlar arasındaki ayrımcılığı önlemek (ödenen prim miktarındaki farklar bakımından değil-hak kazanımı bakımından), iii) İşgücünün verimliliğini arttırmak iv) Özel emeklilik uygulamalarının kapsamını arttırmak, v) Sosyal harcamaların yaşlanan nüfusa yönelmiş olmasının yanı sıra bu harcamaları genç nüfus içinde arttırmak, vi) Gelirlerin ve emeklilik sürecinde sağlanan faydaların enflasyondan etkilenmesini önlemek, vii) Emeklilik hesaplamalarında otomatik denge mekanizmasını kullanmak, viii) İşgücü piyasalarının etkinliğini sağlamak, emeklilik yaşını 70'e çıkarmak ve ix) Mali politikalar, emek piyasalarının yapısı, yönetim ve para piyasalarının durumunu dikkate almak şeklinde sıralanmaktadır.

¹⁰¹⁶ Demografik değişim ile yaşlanan nüfusun meydana getirdiği baskıları önlemek için 1994 yılında Japonya'da "Angel Plan" hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda doğurganlık hızının düşüşünü önlemek için çocuk yetişmenin maliyetine ortak olunması hedeflenmiştir. 1999 yılında Angel Plan yeniden gözden geçirilmiş olup kadınların işgücüne katılımını destekleyici (çocuk bakım hizmeti veren kuruluşların geliştirilmesi, çocuk bakım izni vb.) aile ve istihdam dostu politikalara hız kazandırılmıştır. Bkz.: Dai Higashino, "Strategies for Greater Prosperity Despite The Declining Population", **JETRO Japan Economic Monthly**, 2005, p.2.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNE ETKİLERİ: ALMANYA, ÇİN, İTALYA, JAPONYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. TÜRKİYE'DE DEMOGRAFİK DEĞİŞİM SÜRECİ

4.1.1. Türkiye

Asya ve Avrupa kıtaları arasında stratejik bir geçiş noktası olan, BM tarafından Batı Asya ülkesi olarak nitelendirilen Türkiye, gelişmekte olan bir ülke konumundadır.¹⁰¹⁷ Türkiye WB 2015 verilerine göre toplam 718 milyar 221 milyon dolar GSYİH ve kişi başına düşen 9 bin 130 dolar gelir ile dünya ekonomileri arasında on yedinci sırada yer almaktadır.¹⁰¹⁸ TÜİK 2015 Nüfus İstatistikleri'ne göre Türkiye'de doğumda beklenen yaşam süreleri ortalama 77 yıl olup, medyan yaş 31, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oranı ise % 8,2'dir.¹⁰¹⁹ Dünyada genel olarak ve bu tez kapsamındaki ülke örnekleri (Almanya, Çin, İtalya, Japonya) bakımından demografik değişim süreci incelendiğinde, Türkiye'nin Avrupa ülkeleri bakımından (henüz) genç, Asya ülkeleri ile karşılaştırıldığında ise yaşlanma eğiliminde olan bir ülke olduğu görülmektedir. Avrupa ülkelerinde ortalama 80, Asya ülkelerinde ise ortalama 30-35 yılda yaşanan/yaşanacak olan demografik değişim sürecinin, Türkiye'de yaklaşık 25-30 yılda tamamlanacak olması, Türkiye için demografik değişimi odak alan sosyal politikaların hayata geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Türkiye'de demografik değişim sürecinin tamamlanması ile, yaşlanan nüfusa yönelik; emeklilik, sağlık ve bakım hizmetlerinin (günümüze oranla) yakın bir dönemde daha fazla önem kazanması ve sosyal güvenlik sistemlerinde dönüşümler yaşanması beklenmektedir.

Türkiye'de nüfusun yaşlanmasına bağlı sosyal güvenlik sisteminde yaşanan/yaşanacak olan değişimleri açıklamadan önce Türkiye'nin geçmişten

¹⁰¹⁷ WB, "Turkey", (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/turkey>, 23 Ekim 2016.

¹⁰¹⁸ WB, **GDP Per Capita, a.g.e.**, sy.

¹⁰¹⁹ TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2015", (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507>, 23 Ekim 2016.

günümüze nüfus yapısı, demografik değişim sürecinde geldiği nokta ve gelecek eğilimleri değerlendirilecektir. Ardından, Türkiye’de demografik değişim karşısında uygulanan nüfus politikaları incelenecektir. Böylelikle yaşanan nüfus karşısında, eş zamanlı olarak uygulanan/uygulanacak olan nüfus politikaları ve sosyal güvenlik reformları ile demografik değişim sürecinin tamamlanması sonrasında sürdürülebilir sosyal güvenlik uygulamaları bakımından Türkiye’yi nasıl bir durumun beklediği ortaya konacaktır. Bu değerlendirmelerin ardından Türkiye tez kapsamındaki diğer ülkeler ile karşılaştırılacaktır.

4.1.1.1. Türkiye’de Nüfusun Yapısı

Türkiye’de, Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen ilk nüfus sayımından günümüze, nüfus devamlı surette ve hızlı bir artış göstermiştir. Nüfusun zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişimi ortaya koyması bakımından Tablo 40 incelendiğinde; 1927 yılında gerçekleştirilen ilk nüfus sayımında toplam nüfusun 13 milyon 648 bin 270 kişi olarak kaydedildiği görülmektedir. Bu sayı içerisinde toplam kadın nüfusu 7 milyon 84 bin 391 kişi, toplam erkek nüfusu ise 6 milyon 563 bin 879 kişidir. Bir sonraki nüfus sayımı 1935 yılında yapılmış, bu sayımla nüfus yaklaşık iki buçuk milyon kişi artmış ve 16 milyon 158 bin 18 kişiye ulaşmıştır.

1940 yılında 17 milyon 820 bin 950 kişi olan nüfusun, 1990 yılında 56 milyon 473 bin 35 kişiye yükseldiği, böylelikle elli yıllık dönemde toplam nüfusun üç katın üzerinde artış gösterdiği görülmektedir. Türkiye’de 2000 yılında toplam nüfus 67 milyon 803 bin 927 kişiye yükselmiş olup, toplam nüfus içerisinde kadın nüfusu 33 milyon 457 bin 192 kişiye, erkek nüfusu ise 34 milyon 346 bin 735 kişiye yükselmiştir. 2007 yılı itibarı ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) geçişle nüfus sayımları her yıl gerçekleştirilmeye başlamış, bu süreçte 2007 yılında toplam nüfus 70 milyon 586 bin 256 kişiye yükselmiştir. TÜİK, ADNKS 2015 verilerine göre, Türkiye’de toplam nüfus 78 milyon 741 bin 53 kişiye, toplam kadın nüfusu 39 milyon 511 bin 191 kişiye, toplam erkek nüfusu ise 39 milyon 229 bin 862 kişiye yükselmiş, önceki yıla göre toplam nüfus yaklaşık 1 milyon 100 bin kişi artmıştır. TÜİK nüfus istatistikleri ve BM nüfus raporları incelendiğinde, nüfustaki artışın devam etmesi ve 2050 yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık 95 milyon 800 bin kişiye ulaşması beklenmektedir.

Tablo 40: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Toplam Nüfus (1927-2050)

<i>YILLAR</i>	TOPLAM NÜFUS		
	<i>KADIN</i>	<i>ERKEK</i>	<i>TOPLAM</i>
1927	7.084.391	6.563.879	13.648.270
1935	8.221.248	7.936.770	16.158.018
1940	8.922.038	8.898.912	17.820.950
1945	9.343.594	9.446.580	18.790.174
1950	10.420.103	10.527.085	20.947.188
1955	11.831.342	12.233.421	24.064.763
1960	13.590.932	14.163.888	27.754.820
1965	15.394.457	15.996.964	31.391.421
1970	17.598.190	18.006.986	35.605.176
1975	19.602.989	20.744.730	40.347.719
1980	22.041.595	22.695.362	44.736.957
1985	24.992.483	25.671.975	50.664.458
1990	27.865.988	28.607.047	56.473.035
2000	33.457.192	34.346.735	67.803.927
2007	35.209.723	35.376.533	70.586.256
2008	35.615.946	35.901.154	71.517.100
2009	36.098.842	36.462.470	72.561.312
2010	36.679.806	37.043.182	73.722.988
2011	37.191.315	37.532.954	74.724.269
2012	37.671.216	37.956.168	75.627.384
2013	38.194.504	38.473.360	76.667.864
2014	38.711.602	38.984.302	77.695.904
2015	39.511.191	39.229.862	78.741.053
2020	40.985.000	41.092.000	82.077.000
2025	43.163.000	41.698.000	84.861.000
2030	44.600.000	43.117.000	87.717.000
2035	45.953.000	44.508.000	90.461.000
2040	47.056.000	45.688.000	92.744.000
2045	47.884.000	46.660.000	94.544.000
2050	48.427.000	47.392.000	95.819.000

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus 1935-2014”, (Çevrimiçi); <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 10 Ocak 2016; UN, “World Population Prospects 2015 Revision: Female population by major area, region and country”, (Çevrimiçi); <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015; UN, “World Population Prospects 2015 Revision: Male population by major area, region and country”, (Çevrimiçi); <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye’de üç temel yaş grubunun cinsiyete ve yıllara göre değişimi Tablo 41 doğrultusunda incelendiğinde; toplam nüfus içerisinde 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun en fazla orana sahip nüfus grubu olduğu görülmektedir. Türkiye’de

1935 yılında 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfus % 54,4'lük bir orana sahipken, aynı süreçte 0-14 yaş çocuk nüfusu % 41,2, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oranı ise % 3,9'dur. 1935 yılında kadın nüfusunun % 56,7'sini çalışma çağındaki nüfus, % 38,6'sını çocuk nüfus, % 4,2'sini ise 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Buna karşın erkek nüfusun % 52'si çalışma çağındaki nüfustan, % 44'ü çocuk nüfustan, % 3,5'i ise 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfustan oluşmaktadır.

Türkiye'de 1935-1965 yılları arasında farklı nüfus gruplarının gelişim seyri incelendiğinde benzer bir tablo ile karşılaşılmakla beraber, 1970 yılı sonrasında kentleşmenin hız kazanması ile çocuk nüfusunda görülen devamlı ve süratli azalış karşısında yaşlı nüfus artmış ve bu artış daha sonraki yıllarda çalışma çağındaki nüfusun artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 2000 yılında; 0-14 yaş çocuk nüfusu % 29,8'e düşerken, 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfus % 64,5'e yükselmiş, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 5,7 ile önceki yıllara göre önemli bir artış kaydetmiştir.

Türkiye'de 2007 yılında toplam nüfus içerisinde çalışma çağındaki nüfus % 66,5'e yükselmiş olup, çocuk nüfusu % 26,4'e düşmüş, buna karşın 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus %7,1'e yükselmiştir. 2014 yılında toplam nüfus içerisinde 0-14 yaş çocuk nüfusu % 24,3'e düşmüş, 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfus % 67,8'e yükselmiş, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise % 8'e çıkmıştır. 2014 yılında kadın nüfusun % 23,7'si çocuk nüfustan, % 67,3'ü çalışma çağındaki nüfustan, % 9'u ise yaşlı nüfustan oluşmuştur.

Buna karşın toplam erkek nüfusunun % 24,8'ini çocuk nüfusu, % 68,2'sini çalışma çağındaki nüfus, % 6,9'unu ise yaşlı nüfus oluşturmuştur. Bu durumda kadın nüfus içerisindeki yaşlı nüfusun, erkek nüfustaki yaşlı nüfusa oranla daha fazla oranda olduğu görülürken, erkek nüfusu içerisindeki çocuk nüfusun ise kadın nüfus içerisindeki çocuk nüfus oranından daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir durum, kadınların erkeklere göre daha uzun süre yaşadıklarını ortaya koyarken, aynı zamanda doğumlardaki erkek nüfus fazlalığının doğum sonrası yaşlı kadın sayısındaki artışla dengelendiğini de göstermektedir.

Tablo 41: Türkiye’de Yıllara ve Cinsiyete Göre Yaş Gruplarındaki Değişim (%) (1935-2050)

Yıllar	Yaş Grupları								
	Kadın (%)			Erkek (%)			TOPLAM (%)		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
1935	38,6	56,7	4,2	44,0	52,0	3,5	41,2	54,4	3,9
1940	39,3	56,5	4,0	44,9	52,0	3,1	42,1	54,3	3,5
1945	37,5	58,4	4,0	41,5	55,7	2,7	39,5	57,0	3,3
1950	36,7	59,2	4,0	39,8	57,4	2,6	38,3	58,3	3,3
1955	38,2	57,4	4,2	40,5	56,8	2,6	39,4	57,1	3,4
1960	40,4	55,1	4,3	41,9	55,1	2,7	41,2	55,1	3,5
1965	41,1	54,2	4,6	42,7	53,8	3,3	41,9	54,0	4,0
1970	41,2	53,9	4,9	42,4	53,7	3,9	41,8	53,8	4,4
1975	40,1	54,7	5,1	40,9	54,8	4,1	40,5	54,7	4,6
1980	38,3	56,0	5,3	39,6	55,8	4,2	39,4	55,9	4,7
1985	38,3	56,0	5,3	38,1	58,0	3,7	37,5	58,1	4,2
1990	34,4	60,8	4,8	35,5	60,6	3,8	35,0	60,7	4,3
2000	29,2	64,5	6,3	30,4	64,4	5,1	29,8	64,5	5,7
2007	25,8	66,1	8,1	27,1	66,9	6,1	26,4	66,5	7,1
2008	25,7	66,6	7,7	26,9	67,2	6,0	26,3	66,9	6,8
2009	25,4	66,7	7,9	26,6	67,4	6,1	26,0	67,0	7,0
2010	25,0	66,8	8,2	26,2	67,5	6,3	25,6	67,2	7,2
2011	24,7	67,0	8,3	25,8	67,8	6,4	25,3	67,4	7,3
2012	24,4	67,1	8,5	25,5	68,0	6,5	24,9	67,6	7,5
2013	24,0	67,3	8,7	25,1	68,2	6,7	24,6	67,7	7,7
2014	23,7	67,3	9,0	24,8	68,2	6,9	24,3	67,8	8,0
2015	23,4	67,3	9,3	24,5	68,3	7,2	24	67,8	8,2
2020	22,9	67,0	10,1	24,7	67,8	7,5	23,8	67,4	8,8
2025	21,2	66,8	12,0	22,9	68,3	8,8	22,0	67,5	10,4
2030	19,7	66,4	13,9	21,3	68,4	10,3	20,5	67,4	12,1
2035	18,5	65,7	15,8	20,0	68,0	12,0	19,2	66,8	14,0
2040	17,5	64,5	18,0	18,9	67,0	14,0	18,2	65,7	16,1
2045	16,8	62,9	20,3	18,1	65,6	16,3	17,4	64,2	18,3
2050	16,1	61,3	22,5	17,3	64,1	18,6	16,7	62,7	20,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus 1935-2014”, (Çevrimiçi): www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1588, 29 Ocak 2016; TÜİK, “Aderese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=21507>, 28 Ocak 2015. UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015.

TÜİK 2015 Nüfus İstatistiklerine göre; toplam nüfus içerisinde 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfus % 67,8’e yükselmiş, 0-14 yaş çocuk nüfus % 24’e gerilemiş, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus % 8,2’ye ulaşmıştır. Bu durum çalışma çağındaki nüfusun ve yaşlı nüfusun artış göstermesi karşısında, çocuk nüfusun giderek azaldığını ortaya koymaktadır. Böylelikle 2000 yılı ve sonrasında, artan çalışma çağındaki nüfus ile Türkiye’nin demografik fırsat penceresini yakaladığı gözlenmiştir. Artışını sürdüren

çalışma çağındaki nüfus ve giderek azalan çocuk nüfusu karşısında demografik fırsat penceresinin 2030 yılına kadar önemini koruması beklenmektedir. Buna karşın 2030 yılı ve sonrası için çocuk nüfusun ve çalışma çağındaki nüfusun giderek azalmaya başlaması ve yaşlı nüfusun daha da hızla artması beklenmektedir. Bu bağlamda 2035-2045 yılları arasında çocuk ve yaşlı nüfusun aynı seviyeye geleceği düşünülürken, özellikle 2045 yılı ve sonrasında yaşlı nüfusun çocuk nüfusunun üzerinde seyretmesi beklenmektedir. Böyle bir durum 2050 yılında Türkiye’de her beş kişiden birisinin 65 yaş ve üzeri olacağına işaret etmektedir.

4.1.1.2. Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikaları

Türkiye’de uygulanan nüfus politikaları genel olarak iki dönemde incelenmektedir. İlk dönem; 1923-1963 yılları arasında kapsayan Planlı Dönem öncesini içerirken, ikinci dönem; 1963 yılı sonrası-Planlı Dönem sonrası nüfus politikalarını kapsamaktadır. 1923-1963 dönemi nüfus politikaları Pro-Natalist politikalar olarak tanımlanırken, Planlı Dönem ile 1963 sonrası nüfus politikaları Anti-Natalist politikalar olarak ifade edilmektedir. Buna karşın 2002 yılı ve sonrasında, demografik değişimin de etkileri ile, Anti-Natalist politikaların “Yeni Pro-Natalist Politikalar” kapsamında bir dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Bu başlık altında Türkiye’de uygulanan nüfus politikaları temel olarak 1963 yılı öncesi ve sonrası olarak iki dönemde incelense, 1963 yılı sonrası politikalar da kendi içerisinde iki ayrı boyutta (Anti-Natalist ve Yeni Pro-Natalist) değerlendirilmektedir.

4.1.1.2.1. Planlı Dönem Öncesi (1963 Öncesi)

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde yaşanan Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nın nüfusta meydana getirdiği azalma 1923-1963 yılları arasında Pro-Natalist politikaların uygulanmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda 17 Şubat 1923’te İzmir’de toplanan Türkiye İktisat Kongresi’nde genç ve dinamik nüfus yapısının oluşturulması ve korunması ve nüfusun sağlığının korunması konuları gündeme getirilmiştir.¹⁰²⁰

¹⁰²⁰ Murat, *Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e.*, s. 68-69.

Türkiye İktisat Kongresi'ni takip eden süreçte, Mustafa Kemal Atatürk nüfus konusunu her fırsatta dile getirmiştir. Atatürk'ün; “Efendiler, nüfus meselesi bir memleketin en mühim mesaili hayatiyesindedir. İdari, askeri, mali ve iktisadi mesailde memleket nüfusunun miktar sahihini bilmek ne kadar elzem ise, her sene yapılacak ihşaiyat ile nüfusun tezayüt veya tenakus miktarı anlaşılmadan esbabı tekakusun izalesi için tedabir ittihaz etmek kabil olmayacağı derkârdır...”¹⁰²¹ ifadesi nüfusun sayısı bilinmeksizin nüfus eksenli politikaların uygulanamayacağı yönünde önemli bir örnektir. Böylece nüfus meselesinin bir memleket için taşıdığı öneme de dikkat çekilmiştir. Nitekim Cumhuriyet'in ilanı sonrası 1 Mart 1924 günü Mustafa Kemal Atatürk'ün; “...Nüfusumuzun muhafaza ve tezyidi gayesini ehemmiyetle nazarı dikkate vaz ederim. Sıhhatı umumiye için esaslı olarak derpiş edilen tedabir aladdevam ikmal ve tevsi olunmalıdır. Feyyaz ve velût olan Türk Milleti mütemadi ve fenni takayyüdatı sıhhiyeye mazhar olunca Türk vatanını süratle dolduracak ve şenlendirecek kuvvette olduğuna kimsenin şüphesi yoktur.”¹⁰²² ifadesi ile de nüfusu arttırıcı uygulamaların devlet politikası haline geldiği açıkça ortaya konmuştur. 1923-1963 yılları arasında hükümetlerin temel gündemini de teşkil eden bu politikalar bağlamında, 1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, nüfusun bir memleket için en önemli varlık kaynağı olduğunu belirtmiş, vatandaşların sağlığının korunmasının önemine dikkat çekmiştir.¹⁰²³

Cumhuriyet'in ilanından 1963 yılına kadar olan dönemde Pro-Natalist politikaların uygulanmasının dört temel nedeni olmuştur. Bunlar; i) savaş sonrası kaybedilen topraklarla nüfusun azalması, ii) salgın hastalıkların ölümleri arttırması, iii) tarım sektöründe emek arzına olan ihtiyaç ve iv) askeri alandaki gücü sağlamak olarak sıralanmaktadır.¹⁰²⁴ Bu bağlamda, Planlı Dönem öncesi nüfus politikalarında, doğumları mümkün olduğunca azami seviyeye çıkarmak, ölümleri asgari seviyeye indirmek ve sürekli göçleri durdurmak amaçlanmıştır. Doğumları azami düzeye çıkarmak için; evlilikleri ve evlilikle birlikte kadınların velüdiyetine teşvik etmek, ölümleri azaltmak için; anne ve çocuk sağlığını koruyucu tedbirler almak, bu

¹⁰²¹ Güriz, **Türkiye’de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni**, a.g.e., s. 42.

¹⁰²² A.e., s. 42-43.

¹⁰²³ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 71.

¹⁰²⁴ Yusuf Yüksel, “Türkiye’de Demografik Geçiş Süreci ve Sosyal Politikalar”, (Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı), Ankara, 2007, s. 41-42.

kapsamda ölüm nedenlerini araştırıp sağlığı geliştirici politikalar üretmek amaçlanmıştır.¹⁰²⁵

Planlı Dönem öncesinde nüfusu arttırmayı amaçlayan pek çok yasal düzenleme de yapılmıştır. 1929 yılında çıkarılan 1529 sayılı Şase ve Köprüler Kanunu'na göre, beşten fazla çocuğu olanlar yol vergisinden muaf tutulmuştur. 1930 yılında altı ve daha fazla çocuğu olan ailelere madalya verilmesine ilişkin düzenleme yürürlüğe girmiş, doğumlarda artış sağlamak için her türlü görev ve yetki Umumi Hıfzı Sıhha Kanunu doğrultusunda Sağlık Bakanlığı'na verilmiş, bu düzenleme ile çocuk düşürmeye sebep olan alet ve her türlü ilacın satışı yasaklanmıştır.¹⁰²⁶

1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu ekseninde belediyelerce ücretsiz hizmet verecek doğum evlerinin kurulmasına karar verilmiştir. 1931 yılında yapılan düzenlemelerle, aile nüfusunun sayısına göre arazi dağıtımı öngörülmüş ve bu uygulama Mübadele ve Tevfiz İşlerinin Kâfi Tasfiyesi Hakkında Kanun ile hayata geçirilmiştir. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'na isteyerek çocuk düşürme ve düşürtmenin yasak olduğu ilkesi konulmuştur. 1934 yılında İskân Kanunu ile göç ile gelen nüfusa gümrük vergisinden muafiyet uygulaması getirilmiştir.¹⁰²⁷

1936 yılında ise Türk Ceza Kanunu'na "ırkın devamlılığını ve sağlığını tehlikeye düşürmek suç olarak kabul edilmektedir" maddesi de eklenmiş ve ağır yaptırımlar uygulanmıştır. 1938 yılında Türk Medeni Kanunu'ndaki düzenleme ile evlilik yaşı kadınlarda 15, erkeklerde 17'ye düşürülmüştür. Tüm uygulamalara karşın İkinci Dünya Savaşı döneminde nüfus artış hızında önemli bir azalış meydana gelmiştir. Bu durumun temel sebepleri; çocuk sahibi olabilecek erkeklerin silah altına alınması ve savaş koşullarına bağlı ölümlerin (hastalık ve diğer tıbbî nedenlerle) artmasıdır. Nüfus artış hızında görülen bu hızlı düşüşü önlemeye yönelik en temel yöntem, salgın hastalıklarla mücadele ve çok çocuklu ailelere vergi indirimi uygulamaları olarak belirlenmiştir.¹⁰²⁸ Bu Pro-Natalist uygulamalara karşın, 1949-

¹⁰²⁵ Güriz, **Türkiye'de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni**, a.g.e., s. 52.

¹⁰²⁶ TÜGIAD (Türkiye Genç İşadamları Derneği), "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: I-NÜFUS", 1993, s. 15.

¹⁰²⁷ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 71.

¹⁰²⁸ Mesut Doğan, "Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış", **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 23, Ocak 2011, 2011, s.299; TÜGIAD, a.g.e., s. 16.

1960 yılları arasında ana çocuk sağlığının korunmasına yönelik tartışmalar Anti-Natalist politikalarının ilk sinyalleri olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda İkinci dünya Savaşı sonrası, gelişmiş ülkelerin Üçüncü Dünya ülkelerine yönelik (kalkınma ve nüfus ilişkisi yönündeki politikalar) nüfus politikalarının Türkiye’de de benimsenmiş olması Anti-Natalist politikalara geçiş sürecinde önemli bir faktör olmuştur.¹⁰²⁹

Planlı dönem öncesi nüfus politikalarına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında, temel olarak iki husus dikkat çekmektedir. Birincisi, bu süreçte yasal düzenlemelerin ötesinde demografik değişim sürecinin başlamış olması nüfusta belirli bir artış yakalanmasında etkili faktör olmuştur. İkincisi, nüfusu arttırıcı düzenlemelerin hayata geçirildiği ilk yıllarda, kısa vadede nüfus çok hızlı bir artış kaydetmemiştir.¹⁰³⁰

4.1.1.2.2. Planlı Dönem (1963 Sonrası)

İkinci Dünya Savaşı sonrası tıbbî teknolojilerdeki gelişmeler, bu gelişmelere bağlı ortalama yaşam sürelerinin uzaması, tarımda makineleşmenin ön plana çıkması, silah endüstrisinin gelişimine bağlı savunma teknolojilerinde silah gücünün insan gücünün yerini almaya başlaması, hızlı nüfus artışının kalkınmayı yavaşlattığı görüşü vb. nedenlere bağlı olarak 1963 yılı ve sonrasında Anti-Natalist politikalar uygulanmaya başlamıştır.

Türkiye’de 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin kuruluşu ve 1963 yılından itibaren uygulanmaya başlanan kalkınma planlarında nüfusun yapısındaki değişim ve bu değişimin etkileri konusuna yer verilmesi ile dönemin nüfus politikaları belirlenmiştir. Farklı hükümetler döneminde kalkınma planlarında nüfus konusu farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu durumda Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na kadar geçen dönemde Anti-Natalist politikalar hâkim olmuştur. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve sonrasında ise önceki dönemlerde uygulanan nüfus politikalarının etkisi ile demografik değişime bağlı dinamik nüfus yapısının kaybını önlemek, ekonomik ve sosyal açıdan uzun vadede yaşanacak sorunların önüne geçmek amacıyla hareketle Yeni Pro-Natalist

¹⁰²⁹ Haluk Cillov, “Türkiye’de Nüfustaki Gelişmeler ve Bu Gelişmelere Etki Eden Amiller”, **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1-2, 1974, s. 12-13.

¹⁰³⁰ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 75.

uygulamalara doğru yol alındığı görülmektedir. Kalkınma planları ekseninde uygulanan nüfus politikalarının içerikleri değerlendirildiğinde;

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967); Türkiye'de hızlı nüfus artışının ekonomik sorunlara neden olduğu, bu sebeple hızlı nüfus artışının yavaşlatılmasının gerekliliği ifade edilmiştir.¹⁰³¹ Plan'da temel amaç milli gelirin her sene için % 7 civarında artışının sağlanması ve KBDG'yi arttırmaktır. KBDG'nin artması için nüfus artış hızının % 3'ün altına düşmesi gerekmektedir. Plan'a göre nüfus artış hızının azaltılması ile demografik yatırımlar yerine iktisadi yatırımlara öncelik verilmesi sağlanacak, böylece kişi başına artan gelirle tasarruf oranları da artacaktır. Plan'da konunun sosyal yönü net bir şekilde vurgulanmamış olmakla birlikte, gebeliği önleyici ilaç ve araçların satışını yasaklayan kanun hükümlerinin kaldırılması, sağlık personeline nüfus planlaması ile ilgili bilgilerin verilmesi ve genel nüfus planlaması eğitiminin verilmesi öngörülmüştür.¹⁰³² Gebeliği önleyici her türlü ilacın satışını yasaklayan düzenlemeler 10 Nisan 1965 tarihinde yürürlüğe giren "Nüfus Plânlaması Hakkında Kanun" ile kaldırılmıştır.¹⁰³³

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972); Birinci Kalkınma Planı'nda olduğu gibi yüksek nüfus artış hızı karşısında; KBDG, tasarruflar ve iktisadi yatırımlar konusu üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu planla, nüfusun sadece niceliksel olarak artışının ötesinde niteliksel olarak gelişiminde vurgu yapılmıştır. Böylelikle nüfus artış hızını iktisadi gelişmeyi iyileştirecek ölçüde arttırmak amaçlanmış ve nüfus artış hızında Planlı dönem öncesinde görülmüş yükselmeleri azaltmak için aile planlaması adı altında bazı politikalar uygulanmıştır. Nüfus artış hızının yüksekliğine paralel olarak 1955-1965 yılları arasında özellikle çocuk bağımlılık oranlarının artması ve çocuk nüfusun tüketici nitelikte olması İkinci Plan döneminde Anti-Natalist politikaların uygulanmasının temel sebebi olmuştur.¹⁰³⁴ Birinci Kalkınma Planı ile İkinci Kalkınma Planı dönemleri ölümlerin azalmaya başlayıp doğumların yüksek

¹⁰³¹ Başol, a.g.e., s. 30.

¹⁰³² DPT, **Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967**, Ankara, DPT Yayınları, 1963, s. 68-72.

¹⁰³³ 557 Sayılı Nüfus Plânlaması Hakkında Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 11976, 10 Nisan 1965, (Çevrimiçi):https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc048/kanuntbmmc048/kanuntbmmc04800557.pdf, 22 Ocak 2016.

¹⁰³⁴ DPT, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972**, Ankara, DPT Yayınları, 1968, s. 47-48.

oranda olduğu demografik değişim sürecinin ikinci aşaması olarak ifade edilmektedir.¹⁰³⁵

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977); döneminde doğum ve ölüm oranlarında belirli bir azalma yaşandığı görülmüştür. Ancak bu azalış gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında daha düşük bir seviyededir. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğum, ölüm ve göçleri etkileyeceği Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Nüfus ile İlgili Sorunlar" kısmında ifade edilmiştir. Plan'da nüfustaki niceliksel ve niteliksel farklılıkların ekonomik ve sosyal kalkınma açısından önem taşıdığına altı çizilmiştir. Ayrıca sağlık koşullarının iyileşmesi, eğitim sürelerinin uzaması ve kadınların işgücü piyasasında daha fazla yer alması ile ailenin yapısının değişeceği de belirtilmiştir.¹⁰³⁶ Bu Plan ile, aile planlaması nüfus politikası olmaktan öte, ana çocuk sağlığı uygulamaları kapsamında değerlendirilmiştir.¹⁰³⁷

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1979-1983); "Kaynakların Kullanımı" başlıklı ikinci bölümünde demografik yapıyı belirleyen temel öğeler olan doğumlar ve ölümler bölgesel farklılıklar açısından değerlendirilmiştir. Buna göre, doğurganlığın Batı'da ve Güney Anadolu'da Doğu'ya ve Karadeniz'e göre daha düşük olduğuna dikkat çekilmiştir. Plan'da Türkiye'de yaşanan hızlı toplumsal değişmeye bağlı olarak iç göçler nedeni ile kentsel alanlarda olduğu kadar, kırsal alanlarda da doğurganlık hızının hızla düşmeye başladığı ifade edilmiştir. Ayrıca dış göçler (demografik değişime bağlı olarak) nüfusun doğurganlık seviyesini değiştirmesi bakımından önemli birer aktör olarak değerlendirilmiştir. Mayıs 1977'de yurt dışında bulunan işçilerin yaklaşık % 72,7'sinin Almanya Federal Cumhuriyeti'nde olması ve burada toplam 1 milyon 100 bin Türk'ün yaşaması, bu sayının yaklaşık % 35,9'unun 15 yaş altı geri kalanının ise 15-55 yaş arasında olması doğurganlıktaki azalışların bir diğer sebebi olarak açıklanmıştır.¹⁰³⁸ Plan'ın ikinci bölümünde yer alan "Toplumsal Gelişmeler ve Hedefler" başlığı altında; "Nüfus sorunu, karşılıklı etkileşim içinde olan demografik faktörler ile toplumsal ve ekonomik faktörler arasındaki dengenin

¹⁰³⁵ A.e., s. 50-51.

¹⁰³⁶ DPT, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977**, Ankara, DPT Yayınları, 1973, s. 106.

¹⁰³⁷ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı, a.g.e.**, s. 79-80.

¹⁰³⁸ DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983**, Ankara, DPT Yayınları, 1979, s. 24-25.

bozulması sonucu ortaya çıkan sorunların tümünü kapsadığından, nüfus politikası, Dördüncü Plan döneminde, tüm toplumsal ve ekonomik politikaların bir türevi olarak ele alınacaktır.” ifadesine yer verilmiş olup bu ifade ile demografik değişim ile ekonomik ve sosyal değişimler arasındaki ilişkiye yeniden vurgu yapılmıştır.¹⁰³⁹ Dördüncü Plan’ın sonuna doğru 27 Mayıs 1983 tarih ve 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Kanunu ile doğum kontrolüne yönelik hizmetlerin eğitimli sağlık personeline verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca bu düzenleme ile gebeliğin onuncu haftası tamamlanıncaya kadar düşüklere izin verilmiştir.¹⁰⁴⁰

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1985-1989); Kalkınmanın en temel unsuru insan olarak belirlenmiş, böylelikle nüfusun sağlık, eğitim, konut, gıda gibi temel imkânlardan faydalanması sağlanarak, sosyal yardım ve sosyal güvenlik ile ilgili uygulamaların yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Doğum öncesinden başlanarak, ana ve çocuk sağlığını korumaya yönelik tedbirlere öncelik verilmiştir. Bu bağlamda temel sağlık hizmetlerinin yürütülmesi, ailenin gerek maddi, gerekse de manevi bakımdan korunması amaçlanmıştır. Beşinci Kalkınma Planı’nda en dikkat çeken konu, refah artışı ile nüfus artış hızının düşeceği yönündeki görüştür. Planda yaşlı nüfus ve beraberinde getireceği ekonomik ve sosyal sonuçlara henüz yer verilmemiştir. Bu durumun temel sebebi yaşlı nüfusun 1985-1990 yılları arasında % 4’ün biraz üzerinde olmasıdır. Plan döneminde demografik değişim eksenli en önemli konular; çalışma çağındaki nüfusun istihdamı, örgün eğitim ve yaygın eğitim, olmuştur.¹⁰⁴¹ Bu süreçte ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması uygulamalarının kapsamını genişletmek, anne ve çocuk ölümlerini düşürmek amacı ile UNFPA ile işbirliği sağlanmıştır. Bu işbirliği ile 1984 yılında kalkınmada öncelikli on yedi il başta olmak üzere, 1989 yılında on bir ilde aile planlaması uygulamaları yaygınlaştırılmıştır.¹⁰⁴²

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’na (1990-1994); göre nüfusun ileriki yıllarda sahip olacağı yapıyı bilmek, gelecekte ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda

¹⁰³⁹ DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983, a.g.e.**, s. 250.

¹⁰⁴⁰ Sedat Murat, **Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000, s. 178.

¹⁰⁴¹ DPT, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989**, Ankara, DPT Yayınları, 1985, s. 125-127.

¹⁰⁴² Murat, **Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı, a.g.e.**, s. 182.

yaşanacak sorunların ortaya çıkmasını önlemek ve yeni çözüm önerileri oluşturmak için önem taşımaktadır. Planda bebek ölüm oranlarındaki azalma neticesinde doğumda beklenen yaşam sürelerinin artmasının ortalama ömrün uzamasına neden olacağı dile getirilmiştir. Azalan doğumlar ile çocuk sayısının azalmasının toplam bağımlılığı düşürerek 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun yükünü azaltacağı da açıklanmıştır. Altıncı Plan'da ana ve çocuk sağlığı hizmetlerinin çocuk ölümlerinin yüksek olduğu bölgeler için artırılması, hizmet sunumunda devamlılık sağlanması hedeflenmiştir. Buna göre nüfus artış hızının ekonomik ve sosyal kalkınma ile uyumlu olmasına vurgu yapılmış, sektörel politika uygulamalarında nüfus odak alınmıştır. Altıncı Plan'da demografi konusunda araştırmalar yapan ve eğitim veren kuruluşların teşvik edilmesi, demografi konulu araştırmaların artışına ağırlık kazandırılması amaçlanmıştır.¹⁰⁴³

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000); döneminde demografik değişimin hızla devam etmekte olduğu ancak bölgesel farklılıkların mevcut olduğu vurgulanmıştır. Yedinci Plan'da annenin eğitim düzeyinin düşüklüğüne dikkat çekilmiş, sık ve genç yaşta doğumlara bağlı bebek ve anne ölümleri üzerinde durulmuş, ailenin ekonomik durumundaki bozukluğun istenmeyen gebeliklerle beraber anne ve bebeğin sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri dile getirilmiştir. Böylece doğum sonrası bebek bakımı konuları ile ilgili Güvenli Annelik Projesi'nin Türkiye genelinde yaygınlaştırılması gündeme taşınmıştır. Yedinci Plan'da yaşlı ve engellilerin bakımı konusu da ailenin korunması kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda aile planlaması hizmetlerinin ulaşılabilirliğinin yanı sıra başarılı hizmet anlayışının önemi de vurgulanmıştır. Ayrıca nüfus artış hızındaki düşüş ve ailenin değişen yapısı karşısında kalkınma ile artan refaktan daha fazla pay alınmasının gerekliliği ileri sürülmüştür.¹⁰⁴⁴

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005); nüfusun sağlık, eğitim ve insangücü bakımından niteliksel bir gelişme sağlaması ile sürdürülebilir kalkınma amaçlanmıştır. Sahip olunan nüfus dinamikleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel yapı arasında dengenin sağlanması ve geliştirilecek politikaların da bu hususlar dikkate

¹⁰⁴³ DPT, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994**, Ankara, DPT Yayınları, 1990, s. 284-286.

¹⁰⁴⁴ DPT, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000**, Ankara, DPT Yayınları, 1996, s. 34-38.

alınarak hayata geçirilmesi planlanmıştır. Üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinde bölgesel farklılıkların göz önünde bulundurulması ve demografik değişimin bu farklılıklar ekseninde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Planda en dikkat çeken konulardan birisi de, nüfusa ilişkin verilerin tüm sektörlerce kullanılabilmesini sağlamak ve bunu ülke genelinde yaygınlaştırmak olmuştur. Uzun dönemde nüfusun kendisini yenileyebilir olması ve doğurganlık hızının belirli bir düzeyde tutulması hedeflenmiştir. Genç ve dinamik nüfusun sosyo-ekonomik gelişmeyi sağlamada önemli katkısı olacağı açıklanmıştır. Bu bağlamda nüfus yapısındaki gelişmeleri değerlendirmek maksadı ile araştırma faaliyetlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi üzerinde de durulmuştur.¹⁰⁴⁵

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013); döneminde demografik değişime bağlı olarak yaşlı nüfusun hızla artacağı, bu bağlamda yaşlı nüfusa yönelik emeklilik, bakım, sağlık gibi konulara daha fazla önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin demografik yapısının gelişmiş ülkelerin nüfus yapısına benzemeye başladığının da altı çizilmiş, 0-14 yaş çocuk nüfusunun azalarak 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun ve 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun giderek arttığı ifade edilmiştir.¹⁰⁴⁶ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde de ilk işaretleri verilmekle birlikte, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak yeni bir nüfus politikasına olan ihtiyacın önemi ve gerekliliği dile getirilmiştir.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018); “Nitelikli insan güçlü toplum” yaklaşımından hareketle hazırlanmıştır. Plan kapsamında sahip olunan demografik fırsat penceresinden azami derecede yararlanılmasına, ailenin korunmasına ve dinamik nüfus yapısının sağlanması için nüfusun nicelik ve nitelik olarak geliştirilmesine yönelik politikaların gerekliliğine değinilmiştir. Plan'da mevcut nüfusun ve demografik eğilimlerin 2030 yılına kadar fırsat penceresi sunacağı ifade edilirken, 2030 yılına kadar dinamik nüfusu korumaya yönelik önlemler alınmaması durumunda yaşlanan nüfusun emeklilik ve sağlık alanlarında önemli

¹⁰⁴⁵ DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara, DPT Yayınları, 2001, s. 78-80.

¹⁰⁴⁶ Resmi Gazete, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, 26215, 1 Temmuz 2006, s. 62, 89.

sorunlara yol açacağı açıklanmıştır.¹⁰⁴⁷ Böylece sosyal refah ve sosyal sermayede artış sağlanması amaçlanmıştır. Bu sebeple yaşanan nüfus karşısında yeni nüfus politikaları ile doğurganlık hızının arttırılmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır.

2008 yılında dönemin Başbakan'ı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın "En Az Üç Çocuk" ifadesi yeni Pro-Natalist uygulamaların başlangıcı olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁴⁸ Bu bağlamda 8 Ocak 2015 tarihinde "Ailenin ve Dinamik Nüfusun Korunması"na yönelik kapsamlı bir paket hazırlanmıştır. Bu paket ile, kadına yönelik aile ve çalışma yaşamı dengesini koruyucu politikalar ortaya konmuştur. Bu politikalar arasında; kadınlara kısmi süreli çalışma ve tam zamanlı maaş uygulaması (ilk çocuk için 2 ay, ikinci çocuk için 4 ay, üç ve üzeri çocuklar için 6 ay olmak üzere yarı zamanlı çalışma imkânı), kreş hizmetleri, doğum öncesi ve doğum sonrası izinler, çocuk dostu doğum koşullarının sağlanması, çocuk dostu projelerin desteklenmesi, çocuğu 5,5 yaşına gelene kadar isteyen annelere, ebeveynlere 30 saate kadar kısmi çalışma hakkı verilmesi vb. uygulamalar yer almaktadır.¹⁰⁴⁹

Ayrıca çocuğun doğumundan itibaren (bireysel emeklilik hesabına benzer bir şekilde) çeyiz hesabına aileler tarafından yapılacak en az 36 aylık ödemelerin yaklaşık % 10-20 civarında (3-4 yıl sisteme katılımında % 10 devlet katkısı, 4-5 yıl katılımında % 15 devlet katkısı, 5 yıl ve üzerinde % 20 devlet katkısı) devlet katkısını (5.000 TL aşılmamak üzere) içermesi ile evlenecek gençlere (27 yaşına kadar evlenecek olanlar kapsama alınmıştır) destek sağlanması hedeflenmiştir. Hesabın açılışında ödenecek katılım miktarı için alt sınır 100 TL olarak belirlenmiştir. Üst sınır

¹⁰⁴⁷ T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, Ankara, Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 11.

¹⁰⁴⁸ Pratikte nüfus politikaları doğrudan ya da dolaylı nüfus politikaları olarak ikiye ayrılmaktadır. "Doğrudan nüfus politikaları siyasal gücü elinde bulunduran mercilerin ülkenin demografik yapısını doğrudan değiştirmeye yönelik tüm yasal düzenlemelerini kapsamaktadır. Dolaylı nüfus politikaları, doğrudan demografik yapıyı etkilemek amacıyla oluşturulmayan ancak tesadüfen demografik yapı üzerinde etkide bulunan tüm yasal düzenlemeleri içermektedir." Bkz.: Mehmet Ali Eryurt, Şebnem Beşe Canpolat, İsmet Koç, "Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:46, Sayı:4, 2013, s. 139. Bu bağlamda siyasal gücü elinde bulunduranların nüfus ile ilgili uygulamaları demografik yapıyı şekillendirme amacı taşıdığından, BM'ye göre bu uygulamalar doğrudan nüfus politikası olarak değerlendirilmektedir.

¹⁰⁴⁹ T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Başbakan Ahmet Davutoğlu Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programını açıkladı", (Çevrimiçi): <http://www.aile.gov.tr/haberler/basbakan-ahmet-davutoglu-ailenin-ve-dinamik-nufus-yapisinin-korunmasi-programini-acikladi>, 29 Ocak 2016; Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), **2015'te Türkiye**, İstanbul, Turkuvaç Matbaacılık Yayıncılık A.Ş., 2015, s. 16.

1.000 TL'nin üstü fakat 15.000 TL'yi (15.000 TL bir kereye mahsus ödenebilir) geçemeyecek bir tutardır. Çeyiz hesabına katılım için 24 yaşın doldurulmaması şartı aranmaktadır.¹⁰⁵⁰

Öte yandan doğum nedeni ile kadının işten ayrılması, dolayısı ile doğum nedeni ile işten ayrılmaya bağlı sosyal güvenlik haklarının kaybını önlemeye yönelik doğum borçlanması uygulamaları hayata geçirilmiştir.¹⁰⁵¹ Bu kapsamda kadın sigortalılar doğum nedeni ile çalışmadıkları sürelerde en fazla 3 defa olmak üzere 6 yıl borçlanabilmektedirler.¹⁰⁵² Böylelikle dinamik nüfusu ve aile yapısını korumak için evlilikleri teşvik etmek ve kadın başına düşen çocuk sayısını 3'e çıkarmak da amaçlanmaktadır. Bu uygulamaların temel nedeni azalışa geçen nüfus artış hızı ve ortalama yaşam sürelerinin uzaması karşısında yaşlı nüfusun artışa geçmesi, yaşlı bağımlılığının hızla artmasıdır.¹⁰⁵³

Yeni Pro-Natalist Politikalarda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı sorumlu bakanlıklar olarak belirlenmiştir. Ayrıca gerek yurt içi ve yurt dışı göçe ilişkin verilerin, gerekse de doğum ve ölüm kayıtlarına ilişkin verilerin güncelliğinin sağlanması, böylece nüfus kayıt sistemleri ile nüfus odaklı politikalara öncelik verilmesi de Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde hedeflenmiştir.¹⁰⁵⁴ Böylelikle (Çin gibi) zenginleşmeden yaşlanan

¹⁰⁵⁰ Adalet ve Kalkınma Partisi, “Çocuk, Konut ve Çeyiz Yardımı Geliyor”, (Çevrimiçi): <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/cocuk-konut-ve-ceyiz-yardimi-geliyor/72594#1>, 23 Ocak 2016.

¹⁰⁵¹ “Sigortalı kadının doğum nedeniyle çalışmadığı iki yıllık süreyi borçlanabilmesi için; Hizmet akdi kapsamında çalışanlar için sigortalılıklarının tescil edilmiş ve adına prim bildirilmiş/tahakkuk etmiş olması, Kendi nam ve hesabına bağımsız çalışma kapsamında olan sigortalılar için prim ödenip ödenmediğine bakılmaksızın sigortalılıklarının tescil edilmiş/tahakkuk etmiş olması, Kamu görevlisi kapsamında sigortalı sayılanlar için sigortalılıklarının tescil edilmiş olması, Kadın sigortalının doğumdan önce çalışmaya başlayarak sigortalılık şartını yerine getirmesi, Doğumdan sonra adına prim ödenmemesi, Borçlanacağı sürede çocuğunun yaşaması gerekmektedir”. Bkz.: SGK, “Doğum Borçlanması”, (Çevrimiçi): http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kadin/dogum_borclanmasi, 26 Ekim 2016.

¹⁰⁵² 6552 Sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 29116, 10 Eylül 2014, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140911M1-1.htm>, 26 Ekim 2016.

¹⁰⁵³ T.C. Başbakanlık, “Başbakan Davutoğlu, “Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı”na katıldı”, (Çevrimiçi): http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=3e77b6d3-9941-429b-a670-2a26fce1db5e, 23 Ocak 2016.

¹⁰⁵⁴ T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, a.g.e.**, s. 49-50.

toplumların yaşadığı sosyo-ekonomik sıkıntıların önlenmesi ve dengeli bir nüfus politikası uygulanması da amaçlanmıştır (Bkz. EK-1).

Planlı dönem genel olarak değerlendirildiğinde; Türkiye’de demografik değişim sürecinde planlı dönem ile birlikte uzun bir süre doğurganlık hızının azaldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi evli çiftlerce bilinçli olarak kullanılan doğum kontrol yöntemleri olmuştur. Böylelikle devletin resmi nüfus politikası diğer bir deyişle, resmi nüfus planlamasının ötesinde kişisel tercihlerin de doğumlar üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁵⁵ Buna karşın son yıllarda geliştirilen Yeni-Pronatalist uygulamalarla, Sekizinci Kalkınma Planı ve Planlı Dönem’de geliştirilen diğer politikaların aksine, nüfusun nitelik ve niceliğinin aynı anda arttırılması ve dinamik bir nüfus yapısına kavuşulması yönündeki çalışmalar hız kazanmıştır.

4.1.1.3. Türkiye’de Demografik Değişim Süreci

4.1.1.3.1. Doğum ve Ölümlerin Değişimi

Demografik değişim sürecinde, ülkelerin nüfus yapılarının değişime uğramasında önemli bir yere sahip olan ölüm ve doğum oranları, Türkiye’de de hızlı bir dönüşümden geçmektedir. Sosyal ve ekonomik sebeplerin yanında zamanla değişen kişisel tercihler ve farklı nüfus politikaları bu değişimde önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de 1945-2050 yılları arası kaba doğum ve kaba ölüm oranlarının beşer yıllık dönemler kapsamında gösterildiği Tablo 42 incelendiğinde; 1945-1950 yılları arasında kaba doğum oranının ortalama ‰ 38,8, kaba ölüm oranının ‰ 17,6, doğal nüfus artış hızının ise ‰ 21,2 olduğu görülmektedir. 1950-1960 yılları arasında uygulanmaya devam eden dönemin Pro-Natalist politikalarının da etkisi ile, doğal nüfus artışı hızlı bir seyir izlemiştir. 1955-1960 yılları arasında kaba doğum oranları ‰ 44’e yükselmiş, kaba ölüm oranları ‰ 12,6’ya düşmüş, böylece doğal nüfus artış hızı ‰ 31,4 olarak kaydedilmiştir. Doğal nüfus artış hızındaki bu yükseliş, 1945-2015 yılları arasındaki en yüksek oranı temsil etmektedir.

¹⁰⁵⁵ Murat, **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, a.g.e., s. 87.

Tablo 42: Türkiye’de Yıllara Göre Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (%) (1945-2050)

Yıllar	Kaba Doğum ve Ölüm Oranları (%)		
	Kaba Doğum Oranı	Kaba Ölüm Oranı	Doğal Nüfus Artış Hızı
1945-1950	38,8	17,6	21,2
1950-1955	42,2	14,1	28,1
1955-1960	44	12,6	31,4
1960-1965	41,3	15,8	25,5
1965-1970	38,4	12,7	25,7
1970-1975	33,4	7,8	25,6
1975-1980	32,3	6,7	25,6
1980-1985	30,6	9	21,6
1985-1990	29,1	7,9	21,2
1990-1995	28,5	6,9	21,6
1995-2000	21,6	6,5	15,1
2000-2005	19,1	6,5	12,6
2005-2010	17,9	5,6	12,3
2010-2015	16,4	5,4	11,0
2015-2020	15,0	5,7	9,3
2020-2025	14,6	5,9	8,7
2025-2030	13,6	6,2	7,6
2030-2035	12,8	6,5	6,3
2035-2040	12,1	7,0	5,1
2040-2045	11,5	7,5	4,0
2045-2050	11,0	8,2	2,8

Kaynak: TÜİK, “Temel Doğurganlık Göstergeleri 2001-2014”, (Çevrimiçi): www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1088, 12 Ocak 2016; TÜİK, “İstatistiki Bölge Birimi Sınıflamasına Göre Kaba Ölüm Hızı”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 12 Ocak 2016; DPT, “İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968- 1972)”, 1968, s. 68; DPT, “Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)”, 1990, s. 285; UN, “Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Planlı Dönem ile uygulanmaya başlayan nüfus politikalarının etkisi neticesinde, 1980’lerin ortasından itibaren % 21,2’ye düşen doğal nüfus artış hızı, 1990’lardan itibaren hem kaba doğum hızındaki, hem de kaba ölüm hızındaki devamlı ve hızlı düşüşlerin etkisi ile azalışını sürdürmüştür. 1995-2000 yılları arasında % 21,6 olan kaba doğum oranları karşısında, kaba ölüm oranları % 6,5 seviyesine inmiş, doğal nüfus artış hızı ise % 15,1’e gerilemiştir. Bu bağlamda 2010-2015 döneminde % 11 olan doğal nüfus artış hızının, 2015-2020 yılları arasında ortalama % 9,3’e düşeceği

tahmin edilmektedir. 2015-2020 süreci (ve sonrası) kaba ölüm oranlarının artış göstermeye başlayacağı, buna karşın kaba doğum oranlarının hızla azalışını sürdüreceği bir dönüm noktası olması bakımından önem taşımaktadır. Bu durumda doğal nüfus artış hızının 2015-2020 yılları arasında ‰ 9,3'e gerilemesi beklenmektedir. BM Nüfus Projeksiyonları'na göre 2045-2050 dönemine gelindiğinde, kaba doğum ve ölüm oranlarının hızla azalarak birbirine yaklaşıacağı ve doğal nüfus artış hızının ‰ 2,8'e düşeceği ileri sürülmektedir. Doğurganlık hızındaki azalış ve artan yaşlı nüfus karşısında, yaşlılığa bağlı ölüm riskinin artması ile ölüm hızlarının yükselmesi doğal nüfus artış hızındaki düşüşün en önemli sebebi olacaktır.

Türkiye'de yıllara göre doğurganlık hızı ve nüfus artış hızının değişiminin yer aldığı Tablo 43'e göre 1945 yılından 1965 yılına kadar geçen yirmi yıllık sürede kadın başına düşen çocuk sayısı ortalama 0,8 çocuk azalarak 5,89'a düşmüştür. 1965-1985 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde ise, kadın başına düşen çocuk sayısı yaklaşık 2,2 çocuk azalmış ve 3,68'e düşmüştür.

Türkiye'de doğurganlık hızı tarihinde ilk kez 2009 yılında nüfusun kendini yenileme düzeyi olan 2,1 seviyesine inmiş, 2009-2011 yılları arasında da azalışını sürdürmüştür. 2011 yılı sonrası bir miktar artışa geçen doğurganlık hızı, 2014 yılında 2,18 seviyesine ulaşmıştır. Buna karşın 2015 yılında doğurganlık hızı 2,14'e düşmüştür. 2015 yılı sonrası hızla ve devamlı olarak azalışa geçeceği düşünülen doğurganlık hızının 2030 yılında 1,95'e, 2050 yılında ise 1,85'e gerilemesi beklenmektedir.

Ölüm oranlarında ve özellikle doğurganlık hızlarında yaşanan azalışlar ile toplam nüfus artış hızının da giderek azalmaya başladığı görülmektedir. Tablo 43'e göre, 1950'lerin ortasında yaklaşık ‰ 27 olan toplam nüfus artış hızı, 1980'lerle ‰ 20,7'lere gerilemiştir. 1990'ların sonuna kadar nüfus artış hızında dalgalı bir seyir gözlenirse de, 2000'li yıllarla beraber nüfus artış hızı hızlı bir şekilde azalışa geçmiştir. Bu süreçte nüfus artış hızı 2000 yılında ‰ 18,3'e, 2010 yılında ‰ 15,9'a, 2015 yılında ise ‰ 13,4'e düşmüştür.

Tablo 43: Türkiye’de Yıllara Göre Doğurganlık Hızı ve Nüfus Artış Hızının Değişimi (1945-2050)

<i>Yıllar</i>	Doğurganlık Hızı	Nüfus Artış Hızı (%)
1945	6,69	10,6
1950	6,72	21,7
1955	6,43	27,8
1960	6,18	28,5
1965	5,89	24,6
1970	5,64	25,2
1975	5,31	25
1980	4,56	20,7
1985	3,68	24,9
1990	3,12	21,7
2000	2,53	18,3
2008	2,15	13,1
2009	2,10	14,5
2010	2,08	15,9
2011	2,04	13,5
2012	2,11	12
2013	2,10	13,7
2014	2,18	13,3
2015	2,14	13,4
2020	2,01	9
2030	1,95	7
2040	1,90	4
2050	1,85	1

Kaynak: TÜİK, “Nüfus, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Cinsiyet Oranı”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 11 Ocak 2016; Şeref Hoşgör, Aysıt Tansel, **2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2010/11/505, 2010, s. 35; TÜİK, “Doğum İstatistikleri, 2015”, (Çevrimiçi): www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=21514, 26 Nisan 2016.

Bu eğilim ile, nüfus artış hızının 2020 yılında % 9’a, 2040 yılında % 4’e, 2050 yılında ise % 1’e düşmesi beklenmektedir. Bu durumda 2050 yılından itibaren nüfusun öncelikle sabitleşmesi ardından da azalışa geçmesi beklenmektedir.

4.1.1.3.2. Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi

Azalan ölümler ve doğumlar, nüfusun yapısını belirlemede önemli ve temel birer faktör olmakla beraber, bu değişkenlerdeki dönüşümü beraberinde getiren etkilerle, doğumda beklenen yaşam süreleri de zaman içerisinde değişime uğramıştır.

Türkiye’de demografik değişim sürecinde doğumda beklenen yaşam sürelerinin yer aldığı Tablo 44 incelendiğinde; 1945 yılında doğumda beklenen yaşam süresinin ortalama 46,73 yıl olduğu görülmektedir. Bu süre kadınlar için 46,74 yıl, erkekler için 46,72 yıldır. 1950 yılında doğumda beklenen yaşam süreleri toplamda 52,06 yıla yükselmiştir. Böylelikle 1945-1950 yılları arasındaki 5 yıl içerisinde, doğumda beklenen yaşam sürelerinin 5 yılın üzerinde bir artış kaydettiği görülmüştür.

Tablo 44: Türkiye’de Doğumda Beklenen Yaşam Sürelerinin Değişimi (Yıl) (1945-2050)

Yıllar	Doğumda Yaşam Beklentisi (Yıl)		
	Kadın	Erkek	Toplam
1945	46,74	46,72	46,73
1950	52,71	51,41	52,06
1955	56,57	54,40	55,48
1960	59,60	56,69	58,14
1965	62,15	58,61	60,38
1970	64,37	60,27	62,32
1975	66,36	61,75	64,05
1980	68,16	63,08	65,62
1985	69,82	64,31	67,06
1990	71,36	65,47	68,41
1995	72,80	66,56	69,68
2000	73,10	69,0	71,0
2005	76,60	72,20	74,40
2010	78,70	74,20	76,40
2015	79,40	74,90	77,10
2020	79,90	75,40	77,60
2023	80,20	75,80	77,90
2025	80,84	75,01	77,92
2030	81,73	76,30	79,01
2035	82,54	77,55	80,04
2040	83,29	78,80	81,04
2045	83,99	79,99	81,99
2050	84,64	81,09	82,86

Kaynak: TÜİK, “Demografik Göstergeler 2000-2023”, (Çevrimiçi): www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1636, 10 Ocak 2016; UN, “Life expectancy at birth (for both sexes and combined) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015; Şeref Hoşgör, Aysıt Tansel, **2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2010/11/505, 2010, s. 3 verilerinden faydalanarak oluşturulmuştur.

1945-1950 yılları arasında doğumda beklenen yaşam sürelerindeki bu artış, daha sonraki yıllarda yaşanmamış bir artışı temsil etmesi sebebi ile önem taşımaktadır. 1975 yılında doğumda beklenen yaşam süresi ortalama 64,05 yıla yükselmiştir. Bu süre erkeklerde 61,75 yıl, kadınlarda 66,36 yıldır. 2000 yılında doğumda beklenen yaşam süreleri ortalama 71 yıla çıkarken, bu süre erkekler için 69, kadınlar için 73,10 yıl olarak kaydedilmiştir. 1950-1975 yılları arasında doğumda beklenen yaşam sürelerinin ortalama 12 yıl, erkeklerde 10 yıl, kadınlarda 14 yıl arttığı görülürken, 1975-2000 yılları arasında doğumda beklenen yaşam süreleri toplamda 7 yıl, erkeklerde 8 yıl, kadınlarda ise 7 yıl artmıştır. TÜİK'in 2015 demografik göstergelerine göre, doğumda beklenen yaşam süreleri ortalama 77,10 yıldır. Bu süre erkekler için 74,9 yıl, kadınlar için 79,4 yıl olarak hesaplanmıştır. 2025 yılı sonrası bu sürenin hızla artması ve 2030 yılında toplamda 79,01 yıla yükselmesi beklenmektedir. Mevcut demografik eğilimlerden hareketle, 2050 yılında doğumda beklenen yaşam sürelerinin kadınlar için 84,64 yıla, erkekler için 81,09 yıla, toplamda ise 82,86 yıla ulaşacağı tahmin edilmektedir. Doğumda beklenen yaşam sürelerinin kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu gözlenirken, her iki cinsiyet arasındaki dengenin sağlanmasında doğumda erkeklerin sayısındaki fazlalığın önem taşıdığı ifade edilmektedir.

4.1.1.3.3. Göçlerdeki Değişim

Demografik değişim sürecinde uzun vadede rol oynayan doğum ve ölümler karşısında, göçün yardımcı bir unsur olarak kısa ve orta vadede nüfusun yapısını değiştirebilmede etkili olduğu bilinmektedir.

1951-1952 yılları arasında Bulgaristan'daki Türklerin Türkiye'ye göçü ve ardından 1954 yılında Yugoslavya'dan gelen göçmen nüfus, nüfus artış hızının 1955-1960 yılları arasında hızlı bir seyir izlemesine neden olmuştur. 1951-1952 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı 154 bin olup, aynı süreçte Yugoslavya'dan Türkiye'ye yılda ortalama 3 bin 500 kişi gelmiştir.¹⁰⁵⁶ Böylece 1955-1960 yılları arasında nüfus artış hızının ortalama % 28,4 olduğu görülürken, aynı oran

¹⁰⁵⁶ Havva Tunç, "Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Sorunları", **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt:47, Sayı: 1-4, 1989, s. 372.

1960-1965 yılları arasında ‰ 26,5'e düşmüştür. Bu durumun temel sebebi 1950'li yıllarla yurt dışına işçi akımının gerçekleşmesidir. Ayrıca yurt dışından gelen göçmen nüfustaki azalma da 1960-1965 yılları arasında nüfus artış hızının azalmasına neden olmuştur.¹⁰⁵⁷ Türkiye'de göçmenlerin net sayısının yer aldığı Tablo 45'te de görüldüğü gibi, 1950-1975 yılları arasında göçmenlerin net sayısındaki azalmanın sebepleri yurt dışına işçi akımı ile verilen ve alınan göçler arasında verilen göçlerden kaynaklı azalıştır.

Tablo 45: Türkiye'de Net Göç Hızı ve Göçmenlerin Net Sayısının Değişimi (1950-2050)

<i>Yıllar</i>	Net Göç Hızı (‰)	Göçmenlerin Net Sayısı
1950-1955	-0,2	-20.000
1955-1960	-0,7	-92.000
1960-1965	-1,8	-259.000
1965-1970	-1,9	-320.000
1970-1975	-1,7	-315.000
1975-1980	-1,8	-368.000
1980-1985	-0,3	-78.000
1985-1990	-0,6	-150.000
1990-1995	-0,7	-200.000
1995-2000	-0,5	-150.000
2000-2005	-0,3	-100.000
2005-2010	-0,1	-50.000
2010-2015	5,3	2.000.000
2015-2020	-1,0	-420.000
2020-2025	-2,4	-1.000.000
2025-2030	-0,8	-350.000
2030-2035	-0,1	-50.000
2035-2040	-0,1	-50.000
2040-2045	-0,1	-50.000
2045-2050	-0,1	-50.000

Kaynak: UN, "Net migration rate by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.

¹⁰⁵⁷ Güriz, Türkiye'de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni, a.g.e., s. 118-119.

2010-2015 yılları arasında göçmenlerin net sayısı 2 milyon olup, 2020 yılı sonrasında net göçmenlerin sayısının azalacağı ifade edilmektedir. Bu gelişmeler karşısında, net göç hızının 2020-2050 yılları arasında negatif yönde bir seyir izleyeceği düşünülmektedir.

4.2. TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ, YAPISI VE DEMOGRAFİK DEĞİŞİM İLE DÖNÜŞÜM İHTİYACI

4.2.1. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelişimi ve Yapısı

Batı Avrupa’da günümüzde bilinen boyutu ile sosyal güvenlik sisteminin oluşumu, sanayileşme ve buna bağlı olarak işgücünün artan sosyal korunma ihtiyacı sonucu ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sanayileşmenin ve dolayısı ile işçi sınıfının geç ortaya çıkışı ve dağınık sosyal koruma sistemlerinin oluşu modern anlamda sosyal güvenlik sistemlerinin ortaya çıkmasını ötelemiştir.¹⁰⁵⁸

Türk sosyal güvenlik sisteminin geçmişten günümüze gelişimini detaylı bir şekilde incelemek mümkündür. Ancak bu şekilde, detaylı bir bakış açısı ile konuyu ele almak bu tezin odak noktasının ötesinde olacaktır. Bu sebeple, bu başlık altında sosyal güvenlik sisteminin tarihsel süreçteki gelişiminde öncelikle Cumhuriyet öncesi, ardından Cumhuriyet dönemi sosyal güvenliğin gelişimi ve yapısı temel noktaları ile açıklanacaktır.

4.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Sosyal Güvenliğin Gelişimi ve Yapısı

Cumhuriyet öncesi dönem, Tanzimat’a kadar olan süreç ve Tanzimat sonrası olmak üzere iki döneme ayrılmaktadır. Tanzimat öncesi dönemde sosyal güvenliğin sağlanmasında “ocak” anlayışının hâkim olduğu görülmekle birlikte, (geniş) aile kurumu ihtiyaçların karşılanmasında belirleyici olmuştur. Böylece her hangi bir sosyal risk ile karşılaşıldığında, aile fertleri kişi için bir sosyal güvence kaynağı oluşturmakta

¹⁰⁵⁸ Şerife Türcan Özşuca, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE), Ankara, 1990, s. 24-25.

ve nesiller arası dayanışma sağlanmaktadır. Bu süreçte aile kadar dini müesseselerinde sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli bir aktör olduğu görülmektedir. Bu bağlamda sadaka, fitre ve özellikle zekât kurumu düzenli nitelik taşımasına rağmen önemli aktörler olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁵⁹ Ayrıca Osmanlı'nın bir vakıf cenneti olması sebebi ile yalnız ve muhtaç durumda olan kimselere sosyal güvence sağlamasında vakıflar da önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu kapsamda "Avâriz Vakıfları"¹⁰⁶⁰ ön plana çıkmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, günümüz modern sosyal güvenlik müesseselerinden sosyal sigortaların ilk örneklerini teşkil etmeleri bakımından önem taşıyan bir diğer sosyal güvenlik aktörü, loncalar tarafından kurulan Orta (Teavün) Sandıkları olmuştur. Bu sandıklar üyelerinin ödedikleri aidat ve(ya) harçlarla faaliyet gösterirken, üyelerinin her türlü hastalık, sakatlık, yaşlılık, ölüm vb. durumlarında onlara çeşitli yardımlarda bulunmuşlardır. Aynı süreçte Osmanlı toprak düzeninin de önemli bir sosyal güvenlik fonksiyonuna sahip olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda tımar arazileri ve hazineden aktarılan tutarlar ile yaşlı ve gazilerin emeklilik dönemlerinde sosyal güvenceye sahip olmaları sağlanmıştır.¹⁰⁶¹

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'ın ilanına kadar modern anlamda bir sosyal güvenlik sistemi bulunmamakla birlikte, Tanzimat sonrasında kamuda farklı isimlerle Tekâüt (Emeklilik) sandıkları oluşturulmuştur. Bunlar; Askeri Tekâüt Sandığı (1866), Sivil Memurlar Tekâüt Sandığı (1881), Seyri Sefain Tekâüt Sandığı (1890), Şirketi Hayriye Tekâüt Sandığı (1917) vb. isimlerle anılmıştır. Bu sandıklarla kamu görevlilerinin sosyal güvenliğini sağlamak amaçlanmıştır. Bir diğer yandan Dilaver Paşa Nizamnamesi (1865), Maadin Nizamnamesi (1869) vb. uygulamalarla da Ereğli Kömür havzasındaki işçilerin iş kazalarına karşı korunmaları, sosyal güvenceye alınmaları sağlanmıştır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Dâru'l Aceze (Düşkünler Evi), Dâru'l Eytâm (Yetimler Evi), Dâru's Şafaka (Şefkat Evi) vb.

¹⁰⁵⁹ Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.,** s.38.

¹⁰⁶⁰ Avâriz Vakıfları; köy ve mahallelerde muhtaç durumda olanların (hastalar, sakatlar, dullar, işsizler, yetimler vb. grupların) temel gereksinimlerinin sağlanması için kurulmuş vakıflardır. Bkz.: Seyyar, **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük, a.g.e.,** s.38.

¹⁰⁶¹ Alper, **Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, a.g.e.,** s. 26-28.

kurumların sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli rol üstlendikleri bilinmektedir.¹⁰⁶²

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre önce sosyal güvenlik alanındaki en önemli düzenlemelerden birisi, 10 Eylül 1921 tarih, 151 sayılı “Ereğli Havza-i Fahmiesi Maden Amelesinin Hukukuna Mütteallik Kanun”dur. 1923 yılında çıkarılan bir yönetmelikle Madenlerde İhtiyat ve Teavün Sandıkları kurulmuş olup, daha sonra bu sandıklar Amele Birliği şeklinde birleştirilmiştir.¹⁰⁶³

4.2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Sosyal Güvenliğin Gelişimi ve Yapısı

Cumhuriyetin ilanı ile ilk yıllarda sosyal güvenliğe yönelik doğrudan çeşitli düzenlemeler yapılmamış olsa da, Borçlar Kanunu (1926) ve Umumi Hıfzı Sıhha Kanunu’nda (1930) dolaylı düzenlemelere rastlanmaktadır. Bu süreçte ilk olarak emeklilik ve yardımlaşma sandıklarının kurulmasına ilişkin yeni bir takım düzenlemeler yapılmıştır. 1930 tarihli Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu bu düzenlemeler içerisinde en önemlisi olup bu uygulama ile çeşitli sandıklar kurulmuştur. 3008 sayılı ilk İş Kanunu’nun çıkarıldığı 1936 yılına kadar temel seviyede düzenlemeler yapılmış olsa da, İş Kanunu Türkiye’de sosyal sigortaların kurulmasında önemli bir role sahip olmuştur. Böylece sosyal sigortaların ilkeleri ve kapsamı belirlenmiştir.¹⁰⁶⁴

1945 yılında Çalışma Bakanlığı’nın kurulmasını takiben, 27 Haziran 1945 tarihli 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu kapsamında iş kazaları, analık, meslek hastalıkları sigortası ile ilgili düzenlemeler ortaya konmuş, Temmuz 1945’te İşçi Sigortaları Kanunu çıkarılmıştır. 1949 yılında Yaşlılık Sigortası Kanunu’nun çıkarılmasından sonra 1950 yılında analık sigortası ile ilgili düzenlemeler yapılmış, 1957 yılında ise malullük, yaşlılık, ölüm sigortalarına yönelik kanun çıkarılmıştır. 1949 yılında 5434 sayılı Kanun ile memurların sosyal güvenliğine yönelik Emekli Sandığı uygulamaları yürürlüğe girmiştir. 1964 yılında kabul edilen ve 1965 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile

¹⁰⁶² Alper, **Sosyal Güvenlik, a.g.e.**, s. 177.

¹⁰⁶³ Güzel, Okur, **a.g.e.**, s.29.

¹⁰⁶⁴ **A.e.**, s. 30-31.

İşçi Sigortaları Kurumu Sosyal Sigortalar Kurumu olarak anılmaya başlamıştır. 1971 yılında Esnaf ve Sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlara yönelik düzenlemeleri içeren 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) Kanunu yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁶⁵

1961 Anayasası ile, sosyal güvenlik ve sağlık temel birer vatandaşlık hakkı olarak belirlenmiş, sosyal devlete bu konuda sorumluluk yüklenmiştir. 1961 Anayasası'nın 48. Maddesinde sosyal güvenlik kapsamında yer alan ilgili hükümler, 1982 Anayasası'nın 60. Maddesinde sosyal güvenlik ile ilgili kısımda bulunmaktadır. Anayasa'nın ilgili maddesinde; "Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" ifadesi bulunmaktadır.¹⁰⁶⁶ 1979 yılında 2229 sayılı 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Ek ve Ek Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun ile herhangi bir Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) bünyesinde yer almayanlar ve ev kadınları için Bağ-Kur'da sigortalı olma hakkı getirilmiştir. 1983 yılında ise tarımda çalışanlara yönelik 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ile tarımda çalışanların sosyal güvenliğine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Geriye kalan, sandıklara tabi olanlar için de 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler ile farklı gruplara sosyal güvenlik hakkının tanınması hedeflenirken, ortaya çıkan tablo ile sosyal güvenlikte norm ve standart farklılıklarının oluşumuna da zemin hazırlanmıştır.¹⁰⁶⁷

Sosyal güvenlikte sürdürülebilirlik ve norm ve standart birliğini sağlamak, tüm nüfusu kapsayan bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmak için, 2003 yılında yeni bir reform gündeme gelmiştir. Bu reforma ile Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve Bağ-Kur Genel Müdürlüğü 20 Mayıs 2006 tarihli ve 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile tek çatı altında toplanmış ve SGK Başkanlığı faaliyete geçmiştir. Bu reformu takiben 31 Mayıs 2006 tarihinde herkese

¹⁰⁶⁵ Cemal Hüseyin Güvercin, "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi", **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt:57, Sayı:2, 2004, s. 92.

¹⁰⁶⁶ 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, **T.C. Resmi Gazete**, 17844, 20 Ekim 1982, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>, 15 Ocak 2017.

¹⁰⁶⁷ SGK, "Sosyal Güvenlik Kurumu'nun Tarihçesi", (Çevrimiçi): <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce>, 26 Ocak 2015.

sağlık yaklaşımından hareketle, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSS) çıkarılmıştır.¹⁰⁶⁸ Kanun'un amacı; "Sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almak; bu sigortalardan yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılanma yöntemlerini belirlemek; sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının işleyişi ile ilgili usûl ve esasları düzenlemektir."¹⁰⁶⁹

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin; malullük, yaşlılık, ölüm, hastalık, analık, iş kazası, meslek hastalığı ve işsizlik risklerini kapsadığı görülmektedir. Ücretliler için ödenecek primin miktarı kendi hesabına çalışanlara göre daha yüksek olup, bu durum kendi hesabına çalışanların işsizlik sigortası kapsamında yer almamalarından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁷⁰

Türk sosyal güvenlik sisteminde primli uygulamalar kapsamında sosyal sigortaların yanı sıra, onun tamamlayıcısı niteliğinde olan ve primsiz uygulamalara dayanan sosyal yardımlar da önemli bir yere sahip olmuştur. Sosyal yardımların ortaya çıkışında yoksulluğun ortaya çıkardığı problemlere çözüm önerileri geliştirilmesi önemli bir yere sahiptir. Sosyal yardımlar kamu kuruluşlarından sağlanan fonlar ve özel kuruluşların gönüllü faaliyetleri ile oluşturulan fonlarla desteklenmiştir. Bu bağlamda sosyal yardımlar, yaşamını sürdürürken temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken (muhtaç) bireye ve(ya) ailesine yapılan ayni ve nakdi, (duruma bağlı olarak) bir defaya mahsus ya da devamlı nitelikteki yardımlar olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁷¹

Sosyal yardımlar vasıtası ile yoksulluğun oluşturduğu sorunların önlenmesinin yanı sıra, gelir dağılımında pozitif bir etki oluşturulması da hedeflenmiştir. Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler kimi zaman aynı şekilde değerlendirilmekle birlikte, aralarındaki en temel fark sosyal yardımlarda çoğunlukla muhtaçlığın esas alınması ve

¹⁰⁶⁸ Yusuf Alper, "Kurumsal Yapıda Tek Çatı Hayata Geçti", **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı: 53, 2007, s. 143-145.

¹⁰⁶⁹ 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 31 Mayıs 2006, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm>, 22 Ekim 2016.

¹⁰⁷⁰ Ahmet Atılğan, **Neo-Liberal Dönemde Sosyal Güvenlik**, İstanbul, Beta Yayınları, 2016, s.230-231.

¹⁰⁷¹ Özdemir, **a.g.e.**, s. 96-97.

nakdi niteliğin ön planda olması iken, sosyal hizmetlerde hizmet içeriğinin ön plana çıkmış olmasıdır.¹⁰⁷²

Sosyal hizmetler, Cumhuriyet öncesinde, vakıflar bünyesinde dağınık bir yapıda faaliyet gösterirken, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte anayasal¹⁰⁷³ düzeyde etkili olmuşlardır. Son düzenlemeler bünyesinde sistem içerisinde dağınık bir görünüm sergileyen sosyal yardımlar 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ihdas edilmesi ile Bakanlık bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nce hizmet vermeye başlamıştır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından sosyal güvencesi olmayan muhtaç durumdaki kişilere; aile yardımı, sağlık yardımı, düzenli yardım, eğitim yardımları, yaşlı ve engelli (2022 sayılı Kanun gereğince) yardımları ve özel amaçlı yardımlar yapılmaktadır.¹⁰⁷⁴ Sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik bünyesinde sağlanan faydalar kamusal kaynaklarla sınırlı olmakla beraber, durum Anayasanın 65. Maddesi'nde devletin bu boyutunun "... mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde..." yerine getirilebileceği de ifade edilmiştir.¹⁰⁷⁵

4.2.2. Türkiye'de Kalkınma Planları Çerçevesinde Demografi, Demografik Değişim ve Sosyal Güvenlik İlişkisi

Nüfusun yapısında meydana gelen dönüşümler ve etkileri, kalkınma planlarında ele alınmış önemli konulardır. Bu bağlamda yaşanan nüfus karşısında sosyal güvenlik sistemlerinin yapılandırılması ve(ya) yeniden dizaynı, özellikle son kalkınma planları çerçevesinde değerlendirilen öncelikli mevzulardan birisi haline gelmiştir. Bu doğrultuda demografi, demografik değişim ve sosyal güvenlik ilişkisi

¹⁰⁷² Robert L. Barker, **The Social Work Dictionary**, Maryland, Silver Spring NASW Press, 1991'den akrotan DPT, **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, DPT Yayınları, 2001'den aktaran Özdemir, **a.g.e.**, s.100.

¹⁰⁷³ 1982 Anayasası Madde 61'e göre; "Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur." Bkz.: 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, **T.C. Resmi Gazete**, 17844, 20 Ekim 1982, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>, 15 Ocak 2017.

¹⁰⁷⁴ Habib Özçelik, Muhammet Vatanserver, Lütfi Ayar, "Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Denetim Rehberi (SYD Vakıfları, Engelli Evde Bakım ve Doğum Yardımı)", Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Denetim Hizmetleri Başkanlığı, 2015, s.3.

¹⁰⁷⁵ Acar ve Kitapçı, **a.g.e.**, s. 86.

Birinci Kalkınma Planı'ndan başlayarak Onuncu Kalkınma Planı'na kadar ana hatları ile aşağıda incelenmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (1963-1967) göre; Planlı döneme geçiş öncesinde, Pro-Natalist politikaların etkisi ile nüfus artış hızı ve doğurganlık göstergeleri yüksektir. Planlı dönem sonrası uygulanan nüfus politikaları ile nüfus momentumuna¹⁰⁷⁶ bağlı olarak nüfus artış hızı hemen düşmemiş, dolayısı ile nüfus artışını sürdürmüştür. Bu süreçte dönüşüme uğrayan ekonomik ve sosyal yapının ve gelir dağılımında sosyal adalet anlayışının etkisi ile, nüfusun sosyal güvenlik ihtiyacını sağlayacak modern sosyal güvenlik uygulamaları gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Birinci Kalkınma Planı ekseninde, sosyal sigorta uygulamalarının yeniden yapılandırılması ve kapsamının genişletilmesi öncelikli konu halini almıştır. Planda, gelecek onbeş yıl için tüm nüfus gruplarını kapsamak üzere yaşlılık ve sağlık sigortalarını içerisine alan genel bir sosyal güvenlik sisteminin kurulması hedeflenmiştir.¹⁰⁷⁷ Bu doğrultuda serbest meslek grubu içerisinde yer alanların, esnaf ve sanatkârların sosyal güvenlik sistemi kapsamına alınması, sigorta fonlarının iktisadi gelişmeye imkân verecek ölçüde planlanması konuları tartışılmıştır. İlk Plan sürecinde demografik değişime ilişkin tedbirlerden öte, nüfusun daha geniş kesimlerinin sigorta kapsamına alınması konusu değerlendirilmiştir.¹⁰⁷⁸

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972); Sosyal sigortaların risk alanlarının genişletilmesi, bu süreçte işsizlik sigortasının kurulması, çalışanların ailelerinin de hastalık sigortasına alınması ve aile ödemelerinin kapsamının genişletilmesi ve sosyal güvenlik fonlarının kapasitesinin genişletilmesi için bu fonların yatırımlara yönlendirilmesi ile yeni iş alanlarının oluşturulması, dezavantajlı gruplara ilişkin sosyal yardımların devreye girmesi konuları üzerinde durulmuştur.

¹⁰⁷⁶ Doğurganlık nüfusun kendini yenileme seviyesine ulaştıktan sonra nüfusun iç dinamiklerinin etkisi ile (nüfus içerisindeki 15-45 yaş arası doğurgan kadın nüfusun varlığı ile) nüfus artışının (halen) varlığını sürdürmesi nüfus momentumu olarak tanımlanmaktadır. Geçmiş zamanlardaki yüksek oranlardaki doğurganlığın etkisi ile çocuk ve genç nüfusun toplam nüfus içindeki miktarı artmaktadır. Çocuk ve genç nüfus doğurganlık dönemine ulaştığında doğum oranları ölüm oranlarından fazla olmayı sürdürecektir ancak zaman içerisinde nüfus yaşlanacak ve doğum ve ölümler aynı düzeye ulaşacaktır. Bu durum nüfus momentumunu etkisiz hale getirecektir. Bkz.: Koç vd., **a.g.e.**, s.8.

¹⁰⁷⁷ DPT, **Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967, a.g.e.**, s.35.

¹⁰⁷⁸ **A.e.**, s.109-111.

Plan sürecinde, genç ve dinamik yapıdaki nüfusun sosyal güvencesinin arttırılması amaçlanmıştır.¹⁰⁷⁹

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) döneminde; Sanayileşmenin ve şehirleşmenin beraberinde getirdiği dönüşümlerle, toplumun tüm kesimlerinin sosyal güvenceye kavuşması, bunu sağlamak için de sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamalarının Türkiye genelinde yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Ancak Türkiye’de, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın uygulandığı dönemde, tarımsal üretimin ön planda olması sosyal güvenliğin kapsamının genişletilmesini sınırlandırmıştır. Buna karşın 1960-1970 yılları arasında sigortalı nüfus yaklaşık olarak iki kat artış göstermiştir. 1971 yılında ise Bağ-Kur kurulmuş olup sosyal güvenceye sahip nüfusun arttırılması amaçlanmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde yürürlüğe giren) yaşlılık aylıklarının bağlanma seviyesinin % 50’den % 70’e çıkarılması ile Sosyal Sigortalar kurumunun finansal dengeleri yoğun bir baskıya maruz kalmıştır. Bu uygulama, dönemin emeklilerinin lehine bir düzenleme olsa da, uzun dönem aktüeryal hesaplamalar yapılmadan böyle bir uygulamaya geçilmesi nesiller arası sosyal adaletin sağlanması bakımından bir sorun olarak nitelendirilmiştir. Bu plan döneminde, nüfusun dinamik bir yapıda olması demografik değişimi odak alan sigorta uygulamalarının gündeme gelmesini ötelemiştir.¹⁰⁸⁰

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1979-1983); demografik yapı ve nüfus politikası konusu tüm ekonomik ve sosyal politikaların bir türevi olarak nitelendirilmiştir. Bu plan ile önceki planlardaki gibi sosyal güvenlik şemsiyesi altındaki nüfusun arttırılması hedeflenmiştir.¹⁰⁸¹

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1985-1989); Türkiye’de doğumda beklenen yaşam süresinin 1980-1985 yılları arasında ortalama 63 yıl, emekli aylığı alma süresinin ise ortalama 20 yıl olduğu, buna karşın Avrupa ülkelerinde doğumda beklenen yaşam süresinin 70 yılı aşması beraberinde emekli aylığı alma süresinin 9-13 yıl arasında değiştiği konusuna dikkat çekilmiştir. Bu süreçte nüfus artmaya devam

¹⁰⁷⁹ DPT, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972, a.g.e., s.209-210.**

¹⁰⁸⁰ DPT, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977, a.g.e., s.795-798.**

¹⁰⁸¹ DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983, a.g.e., s.250.**

etsede, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde % 4'lük paya sahip olması Türkiye için de giderek yaşlanan bir nüfusu işaret etmektedir. Özellikle artan ortalama yaşam süreleri ile emekli aylığı alma süresinin uzamasının aktüeryal dengeleri uzun vadede bozacağı ve sosyal güvenlik sistemini olumsuz yönde etkileyeceği vurgulanmıştır. Bu durum gelecekte ciddi bir kaynak sıkıntısı olarak da nitelendirilmiştir. Plan kapsamında; erken emeklilik ve genç yaşta emekliliği önlemek, sosyal sigorta fonlarının verimli bir biçimde değerlendirilmesi için ilgili düzenlemelerin yapılması ve nüfusun % 50'sinin sosyal güvenlik şemsiyesine alınması hedeflenmiştir.¹⁰⁸²

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1990-1994); demografi ve sosyal güvenlik ile ilgili kısmında, aktif sigortalıların sayısının artırılması ve sosyal sigorta kapsamındaki kişilerin toplam nüfusa oranının % 75'e çıkarılması amaçlanmıştır. Böylelikle aktif nüfusun pasif nüfusa oranını arttırmak, uzun vadede toplam bağımlılık oranlarını azaltmak amaçlanmıştır.¹⁰⁸³ Plan'da gerek yurt içinde, gerekse de yurt dışında sigorta sektörünün geliştirilmesi ve bu sektörün fon oluşturma kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara da yer verilmiştir.¹⁰⁸⁴

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) ile; tüm çalışanların sigorta kapsamına alınmasını sağlamak, istihdamda kayıtdışılığı ortadan kaldırmak ve(ya) azaltmak ve toplam nüfusun % 92,6'lık kısmını sosyal sigorta uygulamaları ile sisteme dâhil etmek amaçlanmıştır. Aktif pasif dengelerini sağlamak için prim ödeme gün sayılarını arttırarak emeklilikte asgari yaş düzeyini belirlemek de Plan'ın amaçları arasında yer almıştır. Sistemde yüksek kayıtdışılığın meydana getirdiği aktüeryal sorunların yanında, doğurganlık seviyelerindeki azalış ve nüfus artış hızındaki azalmanın meydana getirdiği ve(ya) getireceği etkiler gelişmiş ülkeler perspektifinden de değerlendirilmiştir. Böylece ek ve isteğe dayalı olarak özel emeklilik ve özel sağlık sigortası uygulamalarının sosyal güvenlik sistemi kapsamında teşvik edilmesi uygun görülmüştür.¹⁰⁸⁵ Bu durumda, bir yandan sosyal güvenlik sisteminin etkinlik

¹⁰⁸² DPT, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989, a.g.e., s.153-154.**

¹⁰⁸³ DPT, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994, a.g.e., s.304.**

¹⁰⁸⁴ **A.e., s.33.**

¹⁰⁸⁵ DPT, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000, a.g.e, s.111-115.**

kazanması, diğer yandan da sistemi özel sektörün katılımına da açarak sosyal güvenlik sisteminin ekonomik açıdan sürdürülebilir olmasını sağlamak amaçlanmıştır.¹⁰⁸⁶

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005); değişen demografik göstergeler ve aktüeryal dengelerde ortaya çıkan sorunlar sebebi ile; 1999 yılında yürürlüğe giren 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile emeklilik yaşı kadınlar için 52, erkekler için 56 olarak belirlenmiştir. Sisteme sonradan dâhil olanlar için kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaş emeklilik yaşı olarak öngörülmüştür. Ayrıca emekli aylığı bağlanma katsayısı düşürülmüş, prim ödeme gün sayısı arttırılmış, emekli aylığının belirlenmesinde tüm çalışma yaşamı temel alınmıştır. Kamu sigorta uygulamalarının nüfusun tamamını kapsamayı, kayıtdışılığın azaltılması, sosyal sigorta uygulamalarında fonların güncel finansman yönetim araçları ekseninde yönetilmesi de Plan kapsamındaki diğer konulardır. Plan'da yer alan önemli bir konu da sosyal güvenlik politikaları ekseninde, gönüllülük esasına dayalı, özerk ve devlet denetiminde, kayıtdışılığı engelleme amacı güden, zorunlu sigorta uygulamalarına ek bireysel emeklilik uygulamalarının hayata geçirilmesi olmuştur.¹⁰⁸⁷

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013); Türkiye'nin demografik yapısının, nüfusu yaşlanan ve(ya) nüfusu yaşlanmış olan gelişmiş ülkelere benzemeye başlaması sebebi ile, Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin değişen yapıya göre yeniden düzenlenmesi gerektiği konusuna odaklanılmıştır.¹⁰⁸⁸ Bu bağlamda Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plan'ı döneminde yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Sistemi, uzun vadede fonların değerlendirilmesi ve yeni fon oluşumu bakımından zorunlu (birinci basamak) sistemin tamamlayıcısı olması sebebi ile desteklenmiştir.¹⁰⁸⁹

Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018); Türkiye'nin, günümüzde dinamik bir nüfus yapısına sahip olduğu ve 2030 yılına kadar devam edecek bu süreçte ortaya çıkan/çıkacak olan demografik fırsat penceresini en iyi şekilde değerlendirmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Demografik fırsat penceresinden etkin bir şekilde yararlanıl(a)maması, dolayısı ile istihdam, emeklilik ve sağlık alanında gerekli

¹⁰⁸⁶ A.e, s.4.

¹⁰⁸⁷ DPT, DPT, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, a.g.e, s.107-110.

¹⁰⁸⁸ DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000, a.g.e, s.40.

¹⁰⁸⁹ A.e., s.24.

tedbirlerin alın(a)maması durumunda sosyal güvenlik sisteminde önceki dönemlerde yaşanan sorunların (demografik değişimin de devamı ile) gelecekte daha da artacağı, sistemin finansman krizinin önüne geçilemeyeceği vurgulanmaktadır.¹⁰⁹⁰ Plan'da, kademeli emekliliğe geçişte sürenin uzun olması sebebi ile, hızla yaşlanan nüfus karşısında emeklilik yaşının düşük seviyede kalması konusunda ele alınmaktadır. Bu bağlamda sosyal güvenlik sisteminde özellikle nesillerarası adaletin nasıl sağlanacağı önemli bir soru olarak nitelendirilmektedir. Plan'da, kayıtdışılık ile verilen mücadelede arzu edilen düzeyde olmasada belirli bir azalış sağlandığına, kayıtdışılığın olumsuz etkileri ile ilgili toplumsal bilinçteki gelişime, vergi teşviki yerine devlet katkısındaki artışa, bu bağlamda bireysel emeklilik sistemindeki teşviklere de dikkat çekilmiştir. Onuncu Kalkınma Planı'nda sistem destek oranları olarak da ifade edilen, aktif pasif dengelerinin sağlanması ve korunması için emekli aylığı hesabında kullanılan çoklu parametrelerin çalışanları daha uzun süre işgücü piyasasında kalmaya yönlendirecek şekilde dizaynına vurgu yapılmaktadır.¹⁰⁹¹ Özellikle yaşam boyu eğitim programları ile işgücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması ve demografik değişim ile giderek yaşlanan nüfusa gerekli bilgi, beceri ve deneyimin kazandırılması Onuncu Plan döneminin demografi(k değişim)-sosyal güvenlik ilişkisi bağlamında öncelikli konuları arasında yer almaktadır.¹⁰⁹²

4.2.3. Türkiye'de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği

Nüfusu giderek yaşlanan pek çok (gelişmiş ve gelişmekte olan) ülkede yaşlılığın ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir risk oluşturduğu bilinmekte ve yaşlı nüfusun sosyal güvenliği konusu giderek daha fazla tartışılmaktadır. Türkiye (henüz) Avrupa ülkeleri ve Japonya kadar yüksek oranda yaşlı nüfusa sahip olmasada, demografik hareketlerden de görüldüğü gibi, Türkiye'nin potansiyel anlamda hızla artacak bir yaşlı nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de nüfusun yapısındaki değişime bağlı olarak yaşlı nüfusun sosyal güvenliğine yönelik uygulamaların zaman içerisinde değişime uğradığı ve(ya) uğraması gerektiği

¹⁰⁹⁰ T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, a.g.e.**, s.11.

¹⁰⁹¹ **A.e.**, s.48.

¹⁰⁹² **A.e.**, s.51.

bilinmekte ve yaşlı nüfusun sosyal güvenliğinin nasıl sağlanabileceği konusu giderek ön plana taşınmaktadır.

Türk sosyal güvenlik sisteminde yaşlı nüfusun sosyal güvenliğini sağlamaya yönelik (özellikle uzun vadeli sigorta kollarından olan yaşlılık sigortası kapsamında) son düzenlemeler 20 Mayıs 2006 tarihli 5502 sayılı SGK Kanunu ile 31 Mayıs 2006 tarihli 5510 sayılı SSGSS Kanunu ve sonrasında yapılan düzenlemelere dayanmaktadır. 5510 sayılı SSGSS Kanunu ile 4/a (Sosyal Sigorta), 4/b (Bağ-Kur), 4/c (Emekli Sandığı) kapsamında sigortalı olarak çalışan ve belirli bir süre prim ödeyen kişiler yaşlılık aylığı almaya hak kazanmaktadır. Yaşlılık aylığı alınması sürecinde kişilere sağlık yardımı ve vergi iadesi ödemesi de yapılmaktadır.¹⁰⁹³ Yaşlılık aylığı kapsamında yaş sınırı ve prim ödeme gün sayıları belirli aralıklarla düzenlenmiştir. Yaş ve prim ödeme gün sayılarına tezin ilerleyen bölümlerinde kapsamlı bir şekilde yer verilecektir. Sosyal güvenlik kurumlarına aktif olarak prim ödeyen ve sosyal güvenlik kurumlarından aylık ve(ya) gelir alan emeklilere (pasif) yönelik işlemlerin SGK bünyesinde yerine getirildiği görülmektedir. SGK bünyesinde primli sistemden yaşlılara yapılan ödemeler yaşlılık aylığı (emekli aylığı) adı altında gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de yaşlı nüfusun sosyal güvenliğine yönelik uygulamaların; kamu emeklilik sistemi, mesleki esasa dayalı emeklilik uygulamaları ve devlet katkısının da yer aldığı kamu emeklilik sisteminin tamamlayıcısı olarak ifade edilen bireysel emeklilik sisteminden oluştuğu gözlenmektedir. Bu uygulamalar dışında yaşlı nüfusa yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması ile kurum bünyesinde sağlandığı görülmektedir.

WB tarafından önerilen ikinci basamak mesleki emeklilik sisteminin genel olarak; 1961 Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)¹⁰⁹⁴, 1971 Memur Yardımlaşma

¹⁰⁹³ Mehmet Zülfi Cankurt, “Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri”, **Kamu-İş**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2014, s. 78-79.

¹⁰⁹⁴ Ordu mensuplarına ek emeklilik sağlama amacına sahip OYAK’ın faaliyetleri 12 Nisan 1911 tarihli Askeri İkraz Sandığı Komisyonu Nizamnamesi’ne (Ordu mensuplarına yardım yapılması) dayanmaktadır. 1961 yılında kurulan OYAK Askeri İkraz Sandığı’nın daha ileri bir boyutunu oluşturmaktadır. Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı ihdas edilen OYAK, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına kamu emeklilik uygulamalarına ilaveten ek emeklilik sağlamaktadır. OYAK, mensuplarına uzun vadeli sigortalar kapsamında hizmet sunarken, bireysel ve kooperatif kredisi ile mensuplarının konut sahibi olmalarını da sağlamaktadır. OYAK’ın üyeleri daimi ve zorunlu

Kurumu (MEYAK), İşçiler için oluşturulması düşünülen İşçi Yardımlaşma Kurumu (İYAK) bünyesinde uygulanması öngörülmüş olsa da OYAK dışındaki uygulamaların Türkiye’de kapsamlı bir şekilde uygulanmadığı görülmektedir.¹⁰⁹⁵ Mesleki emeklilik uygulamalarının etkinleştirilebilmesi için bireysel emeklilik sistemindeki tasarrufların yatırımlara dönüşümü, işgücü piyasasında yeni istihdam yaratılması ve işsizliğin önlenmesi, kayıtdışı çalışmanın önüne geçilmesi, işletme ölçeğinin büyüklüğü, endüstri ilişkileri ve gelir dağılımı adaleti önem taşımaktadır.¹⁰⁹⁶

Kamu emeklilik sisteminde SGK bünyesinde; Sosyal Sigorta, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur kapsamında dağıtım yöntemi ve belirlenmiş faydaya (defined benefit) yer verilmekte, temel olarak sigortalı ve işveren tarafından ödenen primler esas alınmaktadır. Sistemin açıkları devlet katkısı ile kapatılmaktadır. Yaşlılık sigortasının da içerisinde yer aldığı uzun vadeli sigorta kolları kapsamındaki prim oranları toplam % 20 olup, işveren payı % 11, sigortalı payı % 9’dur. Kısa vadeli sigorta kolları için toplam % 2 (01.09.2013’den İtibaren % 2-01.09.2013’den önce % 1-6,5¹⁰⁹⁷), genel sağlık sigortası için % 12,5, işsizlik sigortası için % 3 oranında prim ödenmekte ve prim oranları % 40 civarındadır. Devlet uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası için toplanan primlerin dörtte biri (% 8) oranında, işsizlik sigortası için ise %

mensuplar (Sözleşmeli subay, astsubay, askeri memurlar, muvazzaf subay, uzman jandarmalar) ve geçici ancak zorunlu mensuplar (Yedek Subaylar) olarak ikiye ayrılmaktadır. OYAK’ın faaliyetlerini yerine getirebilmesi için daimi ve zorunlu mensuplardan aylık maaşlarının % 10’u kesilip OYAK’ın hesabına yatırılırken, geçici ancak zorunlu üyelere kesilen miktar % 5’tir. OYAK, kuruluşundan itibaren kendi başına ya da ortakları ile çeşitli sanayi sektörlerinde (otomotiv, çimento, lojistik, lastik, petrol vb.) yatırımlar gerçekleştirmiştir. Mensuplarına emeklilikleri halinde OYAK bünyesinde sağlanacak faydalar peyderpey ödenmek yerine toplu olarak tek seferde ödenmektedir. Bkz.: Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s.129-130. OYAK, 2003 yılından bu yana Pension Europe üyesi olup, üyelerine sağlanan faydaların sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır. 2015 yılı verilerine göre; OYAK üye birikimleri 22 milyar 443 milyon TL olup toplam üye sayısı 305 bin 589 kişidir. Bkz.: OYAK, “Rakamlarla OYAK”, (Çevrimiçi): www.oyak.com.tr/TR/kurumsal/rakamlarla-oyak.html, 1 Aralık 2016.

¹⁰⁹⁵ Alper, **Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik, a.g.e.**, s.14-15.

¹⁰⁹⁶ Şenay Gökbayrak, “Mesleki Emeklilik Programlarının Türkiye’de Uygulanabilirliği”, (Çevrimiçi): http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/2cf16d4e-b578-4fc2-a5c2-00b83fd9ffd4/B1_C7_E1_066.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=2cf16d4e-b578-4fc2-a5c2-00b83fd9ffd4, 2 Şubat 2016.

¹⁰⁹⁷ 6385 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 28533, 10 Şubat 2017, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130119-2.htm>.

1'lik katkı sağlamaktadır.¹⁰⁹⁸ (Daha fazla bilgi için Bkz. Ekler-Ek-II) Bu bağlamda en yüksek prim oranlarının yaşlılık sigortasının da içerisinde yer aldığı uzun vadeli sigorta kollarına ait olduğu görülmektedir.

Yaşlı nüfusun sosyal güvenliğine yönelik kamu emeklilik uygulamaları kapsamında 4/a, 4/b ve 4/c'li aktif sigortalıların sayısı 2000'lerin başından itibaren hızla artmıştır. Aktif sigortalıların sayısındaki hızlı artış karşısında pasif sigortalıların sayısı da hızla artmaktadır. SGK'ya kayıtlı aktif ve pasif sigortalıların yer aldığı Tablo 46 incelendiğinde; aktif 4/a'lılar kapsamındaki sigortalıların sayısı 2004 yılında 6 milyon 952 bin 848 kişi olup, bu rakam 2015 yılında 14 milyon 802 bin 222 kişiye yükselmiştir. 4/a'lılar kapsamında pasif sigortalıların sayısı 2004 yılında 4 milyon 120 bin 866 kişi olmakla birlikte, 2015 yılında bu sayı 6 milyon 839 bin 981 kişiye çıkmıştır. Bu bağlamda 2004-2015 yılları arasında, 4/a'lı aktif sigortalı sayısında 2 katın üzerinde bir artış gözlenirken, 4/a'lı toplam pasif sigortalı sayısında 1,7 katlık, 4/a kapsamında yaşlılık aylığı alan pasif sigortalıların sayısında ise 1,85 katlık bir artış yaşanmıştır.

Bununla birlikte 4/b'lilerin durumu incelendiğinde; 4/b'li aktif sigortalıların 2004 yılında 3 milyon 448 bin 549 kişi olduğu, ancak bu sayının 2015 yılında 2 milyon 938 bin 34 kişiye düştüğü görülmektedir. Bağ-kur'lu aktif sigortalıların azalmasının temel sebebi prim borçlarıdır. Bu kapsamdaki Bağ-Kur'luların büyük bir kısmı 4/a'lı aktif sigortalı statüsünde çalışmaya başlamıştır. Buna karşın 2004 yılında 4/b kapsamında sayısı 1 milyon 519 bin 190 kişi olan pasif sigortalıların 2015 yılı itibarı ile 2 milyon 541 bin 947 kişiye yükseldiği görülmektedir. 4/b'li olarak yaşlılık aylığı alan pasif sigortalılar 2004 yılında 899 bin 832 kişi olup, bu kişilerin sayısı 2015 yılında 1 milyon 648 bin 715 kişiye çıkmıştır. Bu durumda 2004-2015 yılları arasında 4/b'li aktif sigortalıların sayısında önemli bir düşüş yaşanmasına karşın, 4/b'li pasif sigortalıların tamamı ile 4/b'li yaşlılık aylığı alan pasif sigortalıların sayısında yaklaşık 1,75 katlık bir artış gözlenmiştir.

¹⁰⁹⁸ SGK, **Sosyal Güvenlik Sisteminde Primler**, Ankara, SGK Yayınları, Yayın No: 70, 2013, s. 21; ISSA, "Social Security Programs Throughout The World: Europe, 2014", SSA Publication No. 13-11801, 2014, p. 28.

4/c kapsamındaki aktif sigortalının sayısı incelendiğinde; 4/c'li aktifler 2004 yılında 2 milyon 151 bin 868 kişi olmakla beraber, 2015 yılında bu sayı 3 milyon 32 bin 971 kişiye yükselmiştir. Bu süreçte 2004 yılında 1 milyon 534 bin 576 kişinin 4/c'li pasif sigortalı olduğu görülürken 2015 yılında pasif sigortalılar 2 milyon 2 bin 355 kişi olarak kaydedilmiştir. Pasif sigortalılar içerisinde yaşlılık aylığı alan sigortalı sayısı 2004 yılında 1 milyon 6 bin 595 kişi iken, 2015 yılında bu sayı 1 milyon 340 bin 996 kişiye çıkmıştır. Bu bağlamda 2004-2015 yılları arasındaki on yılı aşkın sürede 4/c kapsamındaki aktif sigortalı sayısı 1,40 kat, pasif sigortalı sayısı 1,35 kat, yaşlılık aylığı alan pasif sigortalıların sayısı yaklaşık 1,47 kat artmıştır.

SGK bünyesindeki toplam aktif ve pasif sigortalılar ile yaşlılık aylığı alan pasif sigortalılar değerlendirildiğinde; aktif sigortalıların 2004-2015 yılları arasında yaklaşık olarak 1,66 katlık bir artış gösterdiği, buna karşın pasif sigortalılar toplamının 1,64, yaşlılık aylığı alan pasif sigortalıların ise 1,78 kat arttığı görülmektedir. Bu durumda yaşlılık aylığı alan toplam pasif sigortalıların toplam aktif sigortalılardan daha fazla arttığı anlaşılmaktadır.

Tablo 46: SGK'ya Kayıtlı Aktif ve Pasif Sigortalılar Toplam Kişi Sayısı (2003-2015)

Yıllar	4/a Aktif	4/a Pasif	4/a Yaşlılık Aylığı Alan	4/b Aktif	4/b Pasif	4/b Yaşlılık Aylığı Alan	4/c Aktif	4/c Pasif	4/c Yaşlılık Aylığı Alan	4/a, 4/b, 4c Toplam Aktif	4/a, 4/b, 4c Toplam Pasif	4/a, 4/b, 4c Yaşlılık Aylığı Alanlar Toplamı
2003	6.750.460	3.584.044	-	3.383.849	1.279.556	-	2.155.499	1.314.574	-	12.289.808	6.178.174	-
2004	6.952.848	4.120.866	2.838.422	3.448.549	1.519.190	899.832	2.151.868	1.534.576	1.006.595	12.553.265	7.147.632	4.744.849
2005	7.651.705	4.308.186	2.988.054	3.354.372	1.600.294	963.818	2.150.362	1.595.973	1.061.509	13.156.439	7.504.453	4.809.086
2006	8.582.395	4.510.701	3.151.347	3.375.629	1.753.025	1.087.865	2.166.911	1.649.998	1.107.904	14.124.935	7.913.724	5.347.116
2007	9.198.577	4.763.437	3.297.303	3.376.300	1.817.685	1.136.641	2.188.198	1.698.325	1.147.518	14.763.075	8.279.447	5.581.462
2008	9.574.873	5.024.969	3.467.017	3.260.719	1.965.248	1.252.324	2.205.676	1.756.760	1.198.666	15.041.268	8.746.977	5.918.007
2009	9.618.438	5.290.270	3.665.784	3.236.872	2.088.176	1.341.488	2.241.418	1.795.334	1.221.544	15.096.728	9.173.780	6.228.816
2010	10.575.935	5.535.411	3.850.199	3.337.858	2.160.563	1.383.633	2.282.511	1.822.730	1.239.660	16.196.304	9.158.704	6.473.489
2011	11.547.134	5.777.300	4.041.409	3.273.297	2.381.498	1.515.943	2.554.200	1.856.273	1.259.454	17.374.631	10.015.071	6.816.806
2012	12.527.337	6.026.431	4.235.496	3.162.914	2.469.620	1.553.730	2.662.608	1.886.681	1.276.655	18.352.859	10.382.732	7.065.881
2013	13.136.339	6.260.232	4.412.711	2.927.250	2.411.813	1.571.185	2.823.400	1.923.321	1.300.140	18.886.989	10.595.366	7.284.036
2014	13.967.837	6.509.713	4.601.192	2.943.837	2.452.887	1.590.450	2.910.148	1.958.401	1.312.681	19.821.822	10.921.002	7.504.323
2015	14.802.222	6.839.981	4.865.169	2.938.034	2.541.927	1.648.715	3.032.971	2.002.355	1.340.996	20.773.227	11.384.263	7.854.890

Not: 4/a Sosyal Sigortalılar, 4/b Bağ-Kur, 4/c Emekli Sandığı'nı temsil etmektedir.

Kaynak: SGK, "Sosyal Güvenliğe İlişkin Temel Göstergeler Ocak-2013", (Çevrimiçi): <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/34d8c99c-ec90-456c-872b-c36f567e9267/2013OcakTemelGostergeler.pdf?MOD=AJPERES>, 27 Ocak 2016; SGK, "Aylık Temel Göstergeler 2015 Aralık", (Çevrimiçi): http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri, 15 Şubat 2017 verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Dolayısı ile, 2004-2015 yılları arasındaki sürede aktif sigortalı sayısındaki artış % 55 seviyesinde kalırken, yaşlılık aylığı alan pasif sigortalıların sayısındaki artış ise yaklaşık % 70 seviyesinde gerçekleşmiştir. Diğer bir ifade ile yaşlı nüfus artışı pasif sigortalıların sayısını yükseltirken, aktif sigortalı sayısındaki artışın toplam pasif sigortalı sayısındaki artışın gerisinde kaldığı gözlenmiştir. 2008-2009 yılları arasında yaşanan ekonomik krizin ve özelleştirmelerin istihdama etkisinin de böyle bir durumda genel olarak etkisi olduğu bilinmektedir. Türkiye’de kayıtdışılığın giderek azalması karşısında yine de yüksek bir düzeyde seyretmesi, genç yaşta emekli olanlar, prim oranlarının yüksekliğine bağlı prim tahsilinde yaşanan zorluklar da aktif pasif dengesizliklerine zemin hazırlayıp sosyal güvenlik sisteminde aktüeryal dengelerin bozulmasına neden olmuştur.

SGK bütçesinde 2003-2015 yılları arasındaki değişimlerin gösterildiği Tablo 47 incelendiğinde, 2003 yılı kurum bütçesinde toplam gelir miktarının 27 milyar 916 milyon 539 TL, toplam gider miktarının 41 milyar 336 milyon 200 bin TL, SGK bütçe açığının ise yaklaşık olarak 13 milyar 400 milyon TL olduğu görülmektedir. Bu dönemde toplam prim gelirleri 21 milyar 178 milyon 426 bin TL olup, yaşlılık aylığı giderleri tek başına 25 milyar 174 milyon 200 bin TL’dir. 2015 yılında SGK bütçesi incelendiğinde, toplam gelirlerin yaklaşık 205 milyar 219 milyon TL’nin üzerinde olduğu görülürken, toplam giderlerin 223 milyar 338 milyon TL’yi aştığı görülmektedir. 2015 yılında toplam emekli aylığı ödemeleri miktarı 150 milyar 103 milyon TL’yi geçmiş olup, tek başına emekli aylığı ödemeleri gelirin yaklaşık % 70-75’ini oluşturmuştur. 2015 yılında SGK bütçe açığı 18 milyar 119 milyon TL’ye ulaşmış olup, toplam prim gelirlerinin yaşlılık aylıklarını karşılama kapasitesinin düşük olduğu gözlenmektedir. 2003-2015 yılları arasında sağlık harcamalarında da önemli bir artış yaşanmıştır. 2003 yılında 10 milyar 600 milyon TL olan sağlık harcamaları 2015 yılında 57 milyar 16 milyon TL’ye yükselmiştir. Toplam sağlık harcamaları gelirin yaklaşık olarak % 30’luk kısmını içermektedir Emeklilere yapılan ödemelerin tek başına toplam prim gelirlerinin üzerinde olması, ayrıca yaşlı nüfusun 2000 yılını takiben hızla artmaya başlaması ve 2015 yılından itibaren demografik değişimin daha da hızlanacak olması sosyal güvenlik bütçesindeki dengesizliklerin uzun dönemde artacağına işaret etmektedir.

Tablo 47: SGK Bütçesindeki Değişim (1.000) (2003-2015)

YIL	TOPLAM GELİR (Bin-TL)	TOPLAM GİDER (Bin-TL)	SGK AÇIĞI (Bin-TL)	PRİM GELİRİ (Bin-TL)	EMEKLİ AYLIĞI GİDERİ (Bin-TL)	SAĞLIK GİDERİ (Bin-TL)	DİĞER GİDER (Bin-TL)
2003	27.916.539	41.336.200	13.419.661	21.178.426	Toplam:25.174.200 4a/13.676.400 4b/ 3.725.300 4c/ 7.772.500	10.663.000	5.499.000
2004	34.689.248	50.621.700	15.932.452	27.423.790	Toplam:30.660.700 4a: 16.555.700 4b: 4.679.000 4c: 9.426.000	13.150.000	6.811.000
2005	41.249.438	59.941.100	18.691.662	30.882.405	Toplam:38.537.100 4a: 21.944.000 4b: 5.526.100 4c: 11.067.000	13.608.000	7.796.000
2006	53.830.886	71.867.855	18.036.936	41.619.875	Toplam:45.075.855 4a: 24.978.000 4b: 7.003.855 4c: 13.094.000	17.667.000	9.125.000
2007	56.874.830	81.915.728	25.040.898	44.051.677	Toplam:52.311.728 4a: 29.410.421 4b: 8.101.755 4c: 14.799.552	19.984.000	9.620.000
2008	67.257.484	93.159.539	25.902.055	54.546.453	Toplam:59.136.539 4a: 33.507.897 4b: 9.099.326 4c: 16.529.316	25.347.000	8.676.000
2009	78.072.788	106.775.972	28.703.184	54.579.182	Toplam:68.603.972 4a: 38.800.036 4b: 11.330.535 4c: 18.473.401	28.811.000	9.361.000
2010	95.273.183	121.997.499	26.724.316	66.912.858	Toplam:78.957.499 4a: 45.455.425 4b: 13.337.123 4c: 20.164.951	32.509.000	10.531.000
2011	124.479.836	140.714.378	16.234.164	89.561.000	Toplam:91.615.378 4a: 53.380.121 4b: 15.929.064 4c: 22.306.194	36.500.000	12.599.000
2012	142.928.505	160.223.799	17.295.294	99.359.243	Toplam:105.293.799 4a: 61.536.617 4b: 18.427.247 4c: 25.329.935	44.111.000	10.819.000
2013	163.013.555	182.688.662	19.675.107	118.728.578	Toplam:119.161.662 4a: 71.427.291 4b: 20.066.957 4c: 27.667.413	49.889.000	13.693.000
2014	184.328.932	204.400.514	20.071.582	135.238.559	Toplam:134.391.514 4a: 80.386.245 4b: 22.004.314 4c: 32.000.955	54.551.000	15.458.000
2015	205.219.000	223.338.000	18.119.000	149.599.000	Toplam:150.103.000 4a: 90.751.000 4b: 25.078.000 4c: 34.275.000	57.016.000	16.218.000

Kaynak: SGK, “SGK Temel Göstergeler 2012-Aralık”, 2012, s. 42; SGK, “Aylık Temel Göstergeler 2015- Haziran”, 2015, s.13; Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2011, s. 17; SGK, “Sosyal Güvenlik Kurumunun Prim Gelirleri, Emekli Aylığı ve Sağlık Ödemeleri”, (Çevrimiçi):http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri, 25 Haziran 2016.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda SGK açıklarının GSYİH'ya oranının gösterildiği Tablo 48 incelendiğinde; 2003-2014 yılları arasında SGK açıklarına yönelik bütçe transferleri ufak dalgalanmalar gösterse de, bu süreçte bütçe transferlerinin % 3,49 seviyesinden % 4,38 seviyesine yükseldiği görülmektedir. 2009-2011 sürecinde düşüş gösteren transferler 2011 yılı sonrasında tekrar artışa geçmiştir.

Tablo 48: SGK Bütçesinin ve Bütçe Transferlerinin GSYİH'ya Oranı (%) (2003-2014)

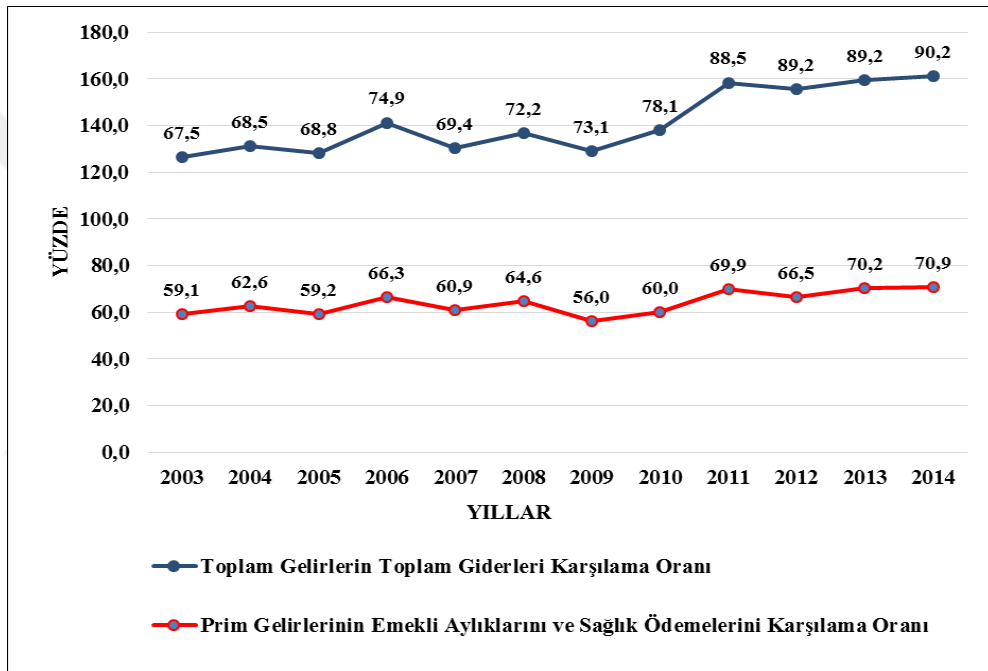
Yıllar	GSYİH Milyon TL	Toplam SGK Gelirlerinin GSYİH'ya Oranı	Toplam SGK Giderlerinin GSYİH'ya Oranı	SGK Açıklarına Yönelik Bütçe Transferinin GSYİH'ya Oranı
2003	454.780	6,0	8,9	3,49
2004	559.033	6,0	8,9	3,37
2005	648.931	6,0	9,1	3,59
2006	758.390	6,7	9,0	3,02
2007	843.178	6,4	9,4	3,92
2008	950.534	6,8	9,5	3,68
2009	952.558	7,7	10,8	5,52
2010	1.098.799	8,3	10,8	5,03
2011	1.297.713	9,3	10,5	4,07
2012	1.416.798	9,4	11,0	4,15
2013	1.567.289	10,1	11,3	4,56
2014	1.749.782	10,2	11,3	4,38

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı, **Ekonomik Sosyal Göstergeler 1950-2014**, Ankara, Kalkınma Bakanlığı Yayınları, 2015, s. 9.

SGK gelirlerinin toplam giderleri karşılama oranı değerlendirildiğinde; sistemdeki kayıtdışıların giderek azalması ile gelirlerin giderleri karşılama oranının giderek yükseldiği görülmektedir. Bu doğrultuda Grafik 41'e göre 2005 yılında toplam prim gelirlerinin toplam prim giderlerini karşılama oranı % 68,8 iken bu oran 2010 yılında % 78,1'e yükselmiş, 2014 yılında ise % 90,2 olarak kaydedilmiştir. Aynı süreçte kayıtdışı istihdamda yıllara göre değişimin yer aldığı Grafik 42 incelendiğinde; 2003 yılında kayıtdışı istihdamın % 48,25 olduğu görülürken, 2014 yılında bu oranın % 34,97'ye, 2015 yılında ise kayıtdışı istihdamın % 33,6'ya düştüğü görülmektedir. Bu doğrultuda Grafik 41 tekrar değerlendirildiğinde, 2003 yılında toplam prim gelirlerinin emekli aylığı ve sağlık ödemelerini karşılama oranının % 59,1 olduğu gözlenirken,

arada bazı dalgalanmalar olsa da 2014 yılında prim gelirlerinin emekli aylığı ve sağlık ödemelerini karşılama oranının % 70,9'a yükseldiği görülmektedir. Kayıtdışıdaki azalmanın bu oranın yükselmesine neden olduğu anlaşılırken, toplam gelirlerin toplam giderleri karşılama oranının prim gelirlerinin emekli aylığı ve sağlık harcamalarını karşılama oranından daha fazla olduğu da gözlenmektedir.

Grafik 41: Toplam Prim Gelirlerinin Giderleri Karşılama Oranı ve Prim Gelirlerinin Emekli Aylığı ve Sağlık Ödemelerini Karşılama Oranı (%) (2003-2014)

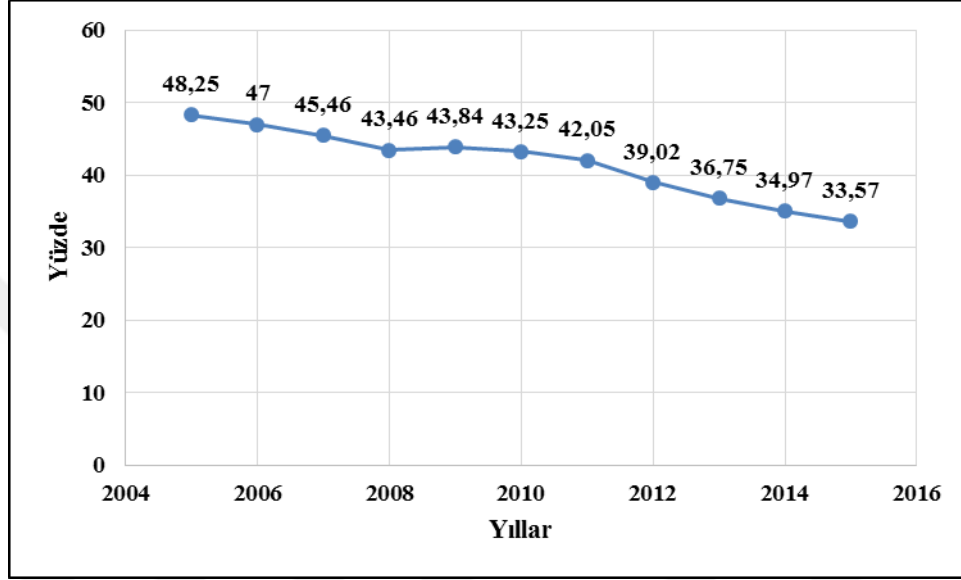

Kaynak: SGK, “Aylık Temel Göstergeler 2015- Haziran”, 2015, s.29; SGK, “Sosyal Güvenlik Kurumunun Prim Gelirleri, Emekli Aylığı ve Sağlık Ödemeleri”, (Çevrimiçi): <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/>, 26 Ocak 2016'dan faydalanılarak oluşturulmuştur.

2003-2014 yılları arasında toplam prim gelirlerinin toplam prim giderlerini karşılama oranı yaklaşık % 22,7 oranında bir artış göstermesine karşın, toplam prim gelirlerinin emekli aylıkları ve sağlık giderlerini karşılamak bakımından yaklaşık % 11,8'lik bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu durumda sosyal güvende aktüeryal dengeleri korumak bakımından günümüzde en temel konunun kayıtdışılık ile mücadele olduğu bilinirken, giderek azalan kayıtdışılığa rağmen özellikle 2020 yılı ve sonrası yaşlı nüfustaki artışın aktif pasif dengelerini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Böylelikle demografik değişime bağlı olarak prim gelirlerinin

emekli aylığı ve sağlık harcamalarını karşılama kapasitesinin giderek düşmesi beklenmektedir.

Grafik 42: Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Yıllara Göre Görünümü (%) (2005-2015)

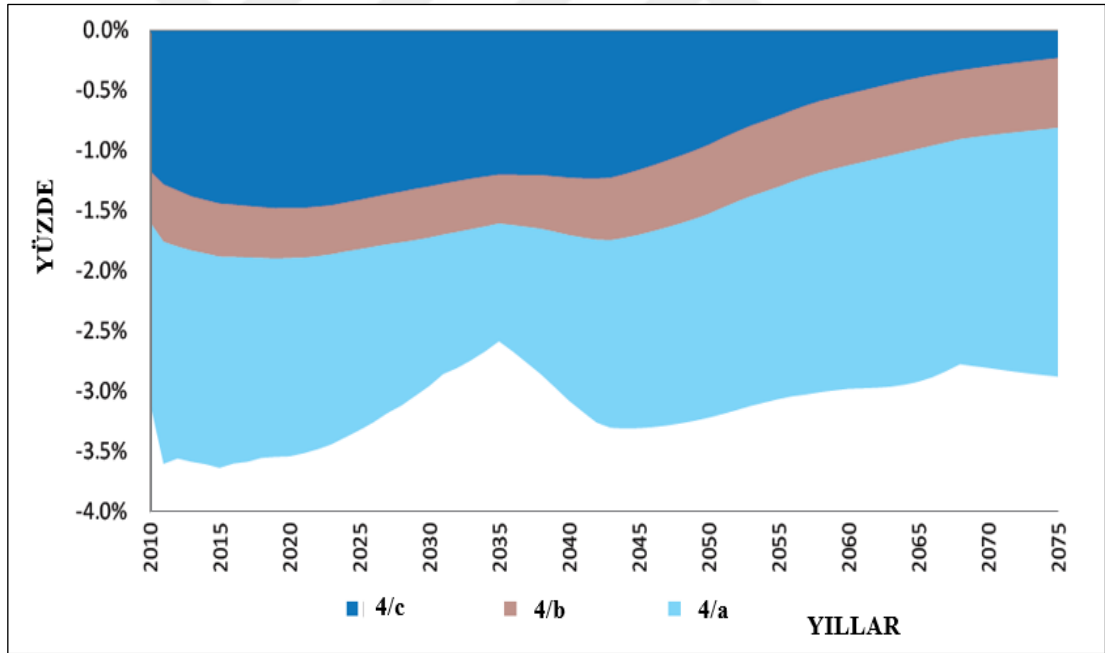
Kaynak: SGK, “Kayıtdışı İstihdam Oranları”, (Çevrimiçi): http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani, 10 Şubat 2017; Sevgi Işık Erol, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, **Kamu-İş**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2014, s. 48; TÜİK, “Doğum İstatistikleri, 2015”, (Çevrimiçi): www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=21514, 26 Nisan 2016’den faydalanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye’de yaşlı nüfusun 2010 yılı sonrası hızla artmaya başlaması ve yaklaşık 35 yıllık dönemde % 20’ye çıkacak olması demografik değişimin uzun vadede özellikle emeklilik sistemi üzerinde önemli açıklar oluşturmasına neden olacaktır. Bu verilerden yola çıkan WB, PROST¹⁰⁹⁹ uygulama pakedi adı altında Türkiye’de demografik değişime bağlı uzun dönem sistem açıklarının GSYİH’ya oranını değerlendirmiştir. WB’nin PROST uygulamaları kapsamında sunduğu Grafik 43 değerlendirildiğinde; 2010 yılından itibaren demografik değişimin hızlanması ve 2023 yılı sonrasında yaşlı nüfustaki artışın giderek artması ile orta vadede emeklilik harcamalarında durağanlık yaşanmayacaktır. Buna karşın 2048 yılı ve sonrasında

¹⁰⁹⁹ Tezin birinci bölümünde uluslararası kuruluşların demografik değişime bakışı başlığı altında (WB’nin demografik değişim ile ilgili görüşleri kapsamında) PROST ayrıntılı bir şekilde açıklandığından, tekrerr oluşturmamak için bu başlık altında PROST yeniden tanımlanmamıştır.

reformların (emeklilik yaşı vb.) tam olarak uygulamaya geçecek olması¹¹⁰⁰ ile uzun vadede emeklilik ile ilgili harcamalarda artış yaşanması ve sistemin açık vermesi beklenmektedir. PROST analizleri ekseninde uzun vadede, özellikle 2030-2075 yılları arasında demografik değişime bağlı olarak yalnızca emeklilik sistemindeki açığın GSYİH'nın % 3-3,5'i civarında olacağı düşünülmektedir. Emeklilik harcamalarındaki açığın 4/a'lı sigortalılarda en yüksek oranda olması beklenirken, açığın artışında 4/b ve 4/c'lilerin daha az katkısı olacağı görülmektedir. Bu durumun temel nedeni 4/a'lı sigortalıların sayısı ve artış hızı karşısında 4/b ve 4/c'lilerin daha az sayıya ve daha yavaş bir artış hızına sahip olmalarıdır. Hatta süreçte 4/b'liler negatif bir büyüme eğilimi göstermektedirler.

Grafik 43: 1999, 2006-2008 Reformları Sonrası Emeklilik Sisteminde Yaşanması Beklenen Açıklar (%) (2010-2075)

Kaynak: WB, *Turkey's Transition*, Washington, World Bank Publication, 2015, p. 223.

Türkiye'de son on yıl içerisinde sosyal güvenlik sisteminde iki önemli reform yapılmış olup, bu reformlarla uzun vadede emeklilere yönelik harcamaların artışını değerlendirmek ve emeklilik sistemindeki eşitsizliklerin önüne geçilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Buna karşın Türkiye'de sigorta bilincinin arzulanan seviyede olmaması

¹¹⁰⁰ Burada bahsi geçen uygulamalar-reformlar, aşağıda yer alan Türkiye'de demografik değişim eksenli sosyal güvenlik reformları kısmında ayrıntıları ile açıklanmaktadır.

ve kayıdıışı istihdam sorunu nedeni ile gerekli prim ödeme gün sayısının sağlanamaması yaşlılık sürecinde primli sistemden yaşlılık aylığına hak kazanılmasını engellemektedir. Bu bağlamda ülkemizde primsiz sosyal güvenlik uygulamaları kapsamında yaşlı nüfusun sosyal güvenliğini sağlamaya yönelik sosyal yardımların etkinlik gösterdiği bilinmektedir. Türkiye’de 1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında ihtiyaç sahibi vatandaşların sosyal yardımlardan faydalanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda 65 yaşını doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında 2022 Sayılı Kanun kapsamında, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı veya Bağ-kur’dan herhangi bir aylık alamayan yaşlıların sosyal yardımlar bünyesine alındıkları görülmektedir.

Sosyal yardım ve hizmetlerin sunumu konusunda uzun dönemde Sağlık Bakanlığı, T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakıfları, Yerel yönetimler ve STK’ların hizmet verdiği görülmektedir. Ancak bu kurumlar arasındaki iletişim eksikliği sosyal yardımlarda karmaşanın yaşanmasına neden olmuştur.¹¹⁰¹ Bu durumda Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü’nün kuruluşu ile sosyal yardımlardaki çok başlılığın önlenmesi amaçlanmıştır. Aylık bağlanmasında 2006 yılı öncesinde Emekli Sandığı’na verilen görev bu tarihten sonra 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu kapsamında SGK’ya devredilmiştir.¹¹⁰² 8 Haziran 2011 tarihi öncesi primsiz ödemeler kapsamında yaşlılara yönelik sosyal yardımların sağlanmasında SGK ve Maliye Bakanlığı’nın faaliyet gösterdiği bilinmektedir.

65 yaş ve üzeri sosyal yardım alan yaşlılar SGK istatistikleri kapsamında Tablo 49 doğrultusunda incelendiğinde, 1977 yılında 363 bin 747 yaşlıya 2,352 milyonluk ödeme yapıldığı görülürken, 1990 yılında 455 bin 124 yaşlıya toplam 187,647 milyonluk ödeme yapılmıştır. 2000 yılında ise 709 bin 356 yaşlıya sosyal yardımlar kapsamında 108,239 milyonun üzerinde ödemede bulunulmuştur. 2010 yılında sosyal yardım alan yaşlı sayısı 848 bin 826’ya yükselmiştir.

¹¹⁰¹ Hüseyinli, **a.g.e.**, s.98.

¹¹⁰² Zengin, **a.g.e.**, s.137.

Tablo 49: 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Sosyal Yardım Alan Kişi Sayısı (1977-2015)

Yıl	TOPLAM		65 Yaş ve Üzeri	
	Kişi	Tutar (Milyon TL)	Kişi	Tutar (Milyon TL)
1977	422.451	2.750,00	363.747	2.352,00
1980	765.533	15.031,00	632.755	12.560,00
1985	683.689	26.170,00	534.185	20.728,00
1990	612.389	250.575,00	455.124	187.647,00
1995	868.204	4.584.992,00	642.476	3.443.017,00
2000	951.717	142.666.188,00	709.356	108.239.565,00
2005	1.266.268	1.003.882.239,36	938.677	664.500.167,76
2010	1.363.670	2.562.228.647,53	848.826	1.059.709.361,30
2015	-	-	608.513	1.250.000.000,00

Kaynak: SGK, “Yıllara Göre 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Ödemeler ve Kişi Sayısı”, (Çevrimiçi): http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/896ed4e3-9bf2-4aa7-add2-be5d97e65d1c/2010_12_bulten.pdf?MOD=AJPERES, 29 Ocak 2016; T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler”, (Çevrimiçi): http://eyh.aile.gov.tr/data/551169ab369dc57100ffbf13/B%C3%BClten_Ekim2016.pdf, 5 Şubat 2017.

8 Haziran 2011 tarihli, 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname kapsamında SGK Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü kapatılmıştır. Bu tarihten sonra sosyal yardımlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilmeye başlamıştır. Böylece il ve ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları 2022 sayılı kanun kapsamında yaşlılara aylık bağlanmasında faaliyet göstermektedir.¹¹⁰³

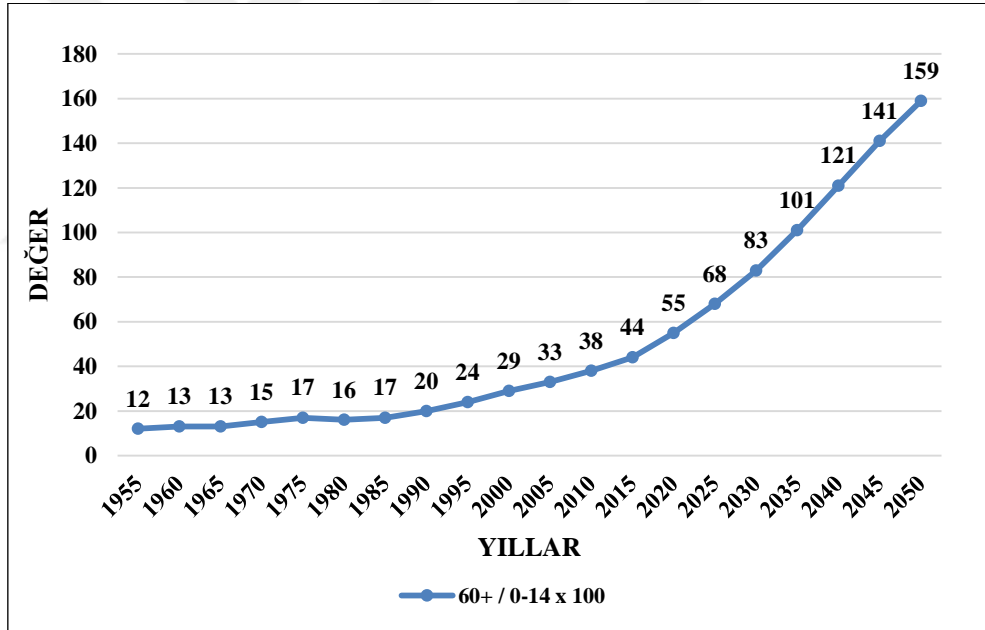
¹¹⁰³ 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, **T.C. Resmi Gazete**, 27958, 8 Haziran 2011, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf>, 1 Şubat 2016.

4.2.4. Türkiye’de Demografik Değişimin Sosyal Güvenliğe Etkileri

4.2.4.1. Yaşlanma Endeksinin Değişimi

Demografik değişim sürecinde yaşlı nüfus ile çocuk nüfus arasındaki değişimin oransal dönüşümünü ifade eden yaşlanma endeksi, tez kapsamındaki diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yıllar içerisinde artış göstermiştir. Yaşlanma endeksinin 100’ün üzerinde seyrettiği gelişmiş ülkelerin aksine Türkiye’de bu değer 1955 yılından 1990’ların sonuna kadar düşük bir değere sahip olduğu Grafik 44’te görülmektedir.

Grafik 44: Türkiye’de Yaşlanma Endeksinin Değişimi (1955-2050)

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015 verilerinden faydalanılarak hesaplanmış ve yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye’de 2000’li yılların başından itibaren yaşlı nüfus oranındaki artış ve çocuk nüfus oranındaki hızlı düşüş ile yaşlanma endeksinin hızlı bir artış eğilimine girdiği gözlenmektedir. 1955-2015 yılları arasında yaşlanma endeksi yaklaşık olarak dört kat artmış, 12’den 44’e yükselmiştir.

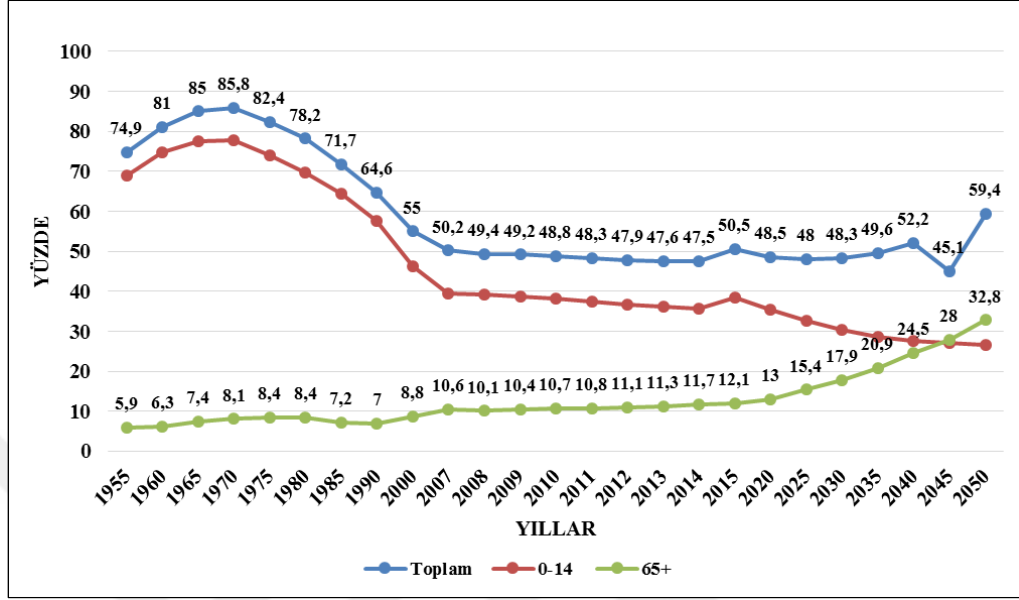
Demografik fırsat penceresinin temel kaynağı olarak nitelendirilen çalışma çağındaki nüfusun 2015 yılını takiben azalış göstermeye başlaması ve 2030 yılı ve

sonrasında yaşlı nüfustaki artış karşısında çocuk nüfusunun hızla azalması yaşlanma endeksinin hızla artmasına neden olacaktır. Bu bağlamda 2015 yılında 44 olarak hesaplanan yaşlanma endeksinin on beş yıl içerisinde iki kata yakın artış göstererek 2030 yılında 83'e çıkması beklenmektedir. Bu artış oldukça hızlı bir demografik değişimi de işaret etmekle birlikte, yaşlanma endeksinin 2040 yılında 121'e, 2050 yılında ise 159'a yükselmesi ile teorik açıdan potansiyel destek oranlarında, pratikte ise sistem destek oranlarında önemli bir düşüş ile karşılaşılacağı ve aktüeryal dengeler bakımından sorunlar yaşanacağı düşünülmektedir.

4.2.4.2. Yaşlı Bağımlılığındaki Değişim

Türkiye'de zaman içerisindeki yaşlı nüfusta artış yaşanırken, eş zamanlı olarak çalışma çağındaki nüfusun ve çocuk nüfusunun azalması ile yaşlı bağımlılığında da artışlar meydana gelmektedir. Türkiye'de bağımlılık oranlarının gösterildiği Grafik 45 incelendiğinde; 1955 yılında toplam bağımlılık oranı % 74,9 olup, aynı süreçte yaşlı bağımlılığının % 5,9 gibi düşük bir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu zaman zarfında toplam bağımlılık oranının yüksek olmasının sebebi çocuk bağımlılığının yaklaşık % 69 gibi yüksek bir değere sahip olmasıdır. Bu durum çocuk nüfusa yönelik sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzenlemelere daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Türkiye'de 1965-1970 yılları arasında çocuk bağımlılık oranı tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 1970 yılında toplam bağımlılık oranının % 85,8 olduğu görülürken, çocuk bağımlılık oranı % 77,7 seviyeye yükselmiştir. Bu süreçte yaşlı bağımlılık oranı da % 8,1 seviyesine ulaşmıştır. 1970-1990 yılları arasında toplam bağımlılık oranları hızlı bir düşüş kaydetmiştir. Bu düşüşün en önemli sebebi çocuk bağımlılığındaki azalıştır. Aynı dönemde yaşlı bağımlılığı önemli bir konjonktürel değişim izlememiş olsa da, yaşlı bağımlılığının 1990 yılı sonrasında artış gösterdiği görülmektedir. 2000 yılında toplam bağımlılık oranı % 55'e, çocuk bağımlılık oranı % 46,2'ye düşmüş olup, bu süreçte yaşlı bağımlılık oranı artarak % 8,8'e yükselmiştir. Bu durumda 2000 yılı sonrası yaşlı bağımlılığı devamlı surette artmıştır. 2000-2014 yılları arasında çocuk bağımlılığı yavaş bir hızla azalmış, 2014-2015 yılları arasında ise bir miktar yükselmiştir. 2015 yılı ve sonrası için çocuk bağımlılığının tekrar azalışa geçmesi beklenirken, artan yaşlı nüfusa paralel olarak yaşlı bağımlılığının hızlı bir artış eğilimine gireceği görülmektedir.

Grafik 45: Türkiye’de Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (%) (1955-2050)

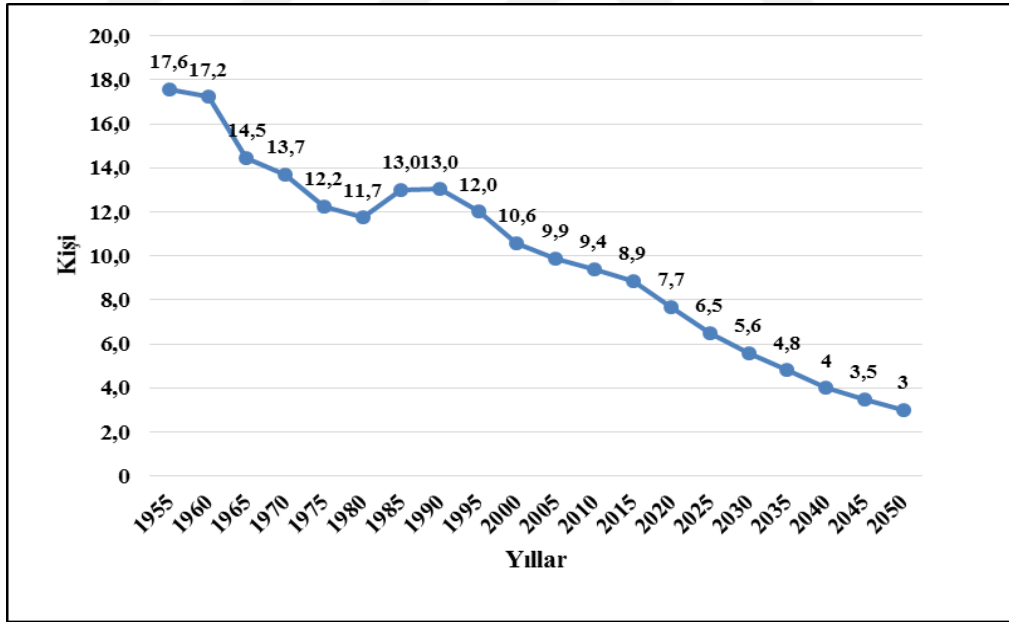
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus 1935-2014”, (Çevrimiçi) : www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1588, 10 Ocak 2016; UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015 verilerinde faydalanılarak oluşturulmuştur.

Bu durumda söyle bir değerlendirme yapılabilir; 1955-2020 yılları arasında toplam bağımlılık oranlarının eğiliminin belirlenmesinde çocuk bağımlılık oranı belirleyici iken, 2020 yılı sonrasında yaşlı bağımlılık oranındaki hızlı artış toplam bağımlılık oranlarının eğilimini belirleyecektir. 2015-2040 yılları arasında çocuk bağımlılık oranları hızla azalmaya başlasa da, yaşlı bağımlılık oranlarının artışı toplam bağımlılık oranlarının büyük dalgalanmalar yaşamamasına sebep olacaktır. 2015 yılında toplam bağımlılık oranı % 50,5 olmakla beraber, yaşlı bağımlılık oranı % 12,1, çocuk bağımlılık oranı ise % 38,4’tür. 2045 yılında çocuk bağımlılık oranı ve yaşlı bağımlılık oranı neredeyse eşit düzeye gelecek olup bu durumda toplam bağımlılık oranının da % 45,1 seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. 2045 yılı ve sonrasında yaşlı bağımlılık oranının çocuk bağımlılık oranını geçmesi ile 2050 yılında toplam bağımlılık oranının % 59,4’e yükselmesi beklenmektedir. Bu yükseliş ile yaşlı bağımlılık oranı % 32,8 seviyesine ulaşacaktır. Böylelikle çocuk bağımlılık oranının yaşlı bağımlılık oranının gerisinde kalması ile çalışma çağındaki nüfusta daha da fazla bir azalış yaşanacağı düşünülmektedir.

4.2.4.3. Potansiyel Destekteki Değişim

Çalışma çağındaki nüfusun yaşlı nüfusu destekleme düzeyi olarak ifade edilen potansiyel destek oranları, nüfusu yaşlanan gelişmekte olan ülkelerde giderek azalmaktadır. Bu ifadeden hareketle, Türkiye’de 1955-2050 yılları arasında potansiyel destek oranlarındaki değişimin gösterildiği Grafik 46 incelendiğinde; 1955 yılında çalışma çağındaki her 17,6 kişinin 1 emekliyi potansiyel olarak destekleme gücüne sahip olduğu görülmektedir. 1955-1975 yılları arasında çalışma çağındaki nüfusta ve çocuk nüfusunda görülen konjonktür ile potansiyel destek oranlarının azaldığı gözlenmektedir. Bu dönemde yaşlı nüfus oranında yaşanan artışın sebebi savaş sonrası tıbbî teknolojiler ve gıda teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerle beraber ortalama yaşam sürelerinin uzamasıdır.

Grafik 46: Türkiye’de Potansiyel Destek Oranlarının Değişimi (Kişi)
(1955-2050)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus 1935-2014”, (Çevrimiçi) : www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1588, 10 Ocak 2016; UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 30 Eylül 2015 verilerinde faydalanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Çocuk nüfusun 1960 yılı sonrasında azalış nedeni ise 1963 yılı sonrası uygulanan Anti-Natalist politikalarıdır. 1980 yılı sonrası çocuk nüfusun hızla azalmaya

devam etmesi karşısında çalışma çağındaki nüfusun hızla artmaya başlaması ve yaşlı nüfus oranındaki küçük yükselmeler potansiyel destek oranlarını yaklaşık on yıl süre ile yükseltmiştir. 1980 yılında 11,7 olan potansiyel destek oranı, 1985 yılında 13'e yükselmiştir. Bu durum 1990 yılına kadar korunmuştur. 1990 yılı sonrası çocuk nüfusundaki azalışın giderek hızlanması ve çalışma çağındaki nüfusun artış hızının yavaşlamaya başlaması sebebi ile 2000 yılında potansiyel destek oranı 10,6'ya düşmüştür. 2008 yılı ve sonrasında çalışma çağındaki nüfusun artışından daha hızlı artan yaşlı nüfus sebebi ile potansiyel destek oranı hızla düşmüştür. 2015 yılı verilerine göre Türkiye'de potansiyel destek oranı 8,9 seviyesine gerilemiştir. Türkiye'de 2015 yılı sonrasında çocuk nüfusundaki azalışın (önceki yıllardaki gibi) devam etmesinin yanı sıra, bu tarihten sonra azalışa geçmeye başlayacak olan çalışma çağındaki nüfus potansiyel destek oranlarındaki düşüşün temel sebebi olacaktır. 2020 yılında 7,7 olması beklenen potansiyel destek oranının bu tarihten itibaren daha da hızlı düşeceği, 2040 yılında potansiyel destek oranının 4'e, 2045 yılında 3,5'e, 2050 yılında ise yaklaşık 3'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu durumda 1 emeklinin en az 4 çalışan tarafından desteklenmesi ile sosyal güvenlik sisteminde asgari dengelerin sağlanacağı düşünüldüğünde, Türkiye'de 2040 yılı ve sonrası için kayıtdışı istihdamla mücadelede mümkün mertebede başarı sağlansa bile, potansiyel destek oranlarının sistem destek oranları aleyhine bir azalış kaydedeceği şimdiden gözlenmektedir.

4.2.4.4. Sistem Desteğindeki Değişim

Sistem destek oranları potansiyel destek oranları içerisinde yer alan aktif ve pasif nüfusun aktüeryal dengelerini ortaya koyması bakımından öneme sahiptir. Türkiye'de kayıtdışı çalışmanın giderek azalması karşısında halen önemli bir sorun olması, vefat eden devlet memurunun eşten dolayı dul aylığı alması, vefat eden anne, babadan ötürü çocuklara yetim aylığı ya da vefat eden çocuktan dolayı anne babaya aylık bağlanması sosyal güvenlik sisteminin aktif pasif dengelerini değiştirmektedir. Aynı şekilde belirli dönemlerde gündeme gelen prim afları, genç emeklilerin sisteme getirdiği yük, işsizlik vb. nedenler de sosyal güvenlik sisteminde artan giderler karşısında yeterli düzeyde gelir elde edilememesine neden olmaktadır. Tüm bu etkilere

demografik değişim ile yaşlanan nüfusun artışına bağlı gider artışları da eklenince aktüeryal dengelerin hızla bozulduğu görölmektedir.¹¹⁰⁴

Türkiye’de TÜİK 2015 İşgücü İstatistikleri incelendiğinde; çalışma çağındaki nüfus 58 milyon 134 bin kişi olup, işgücünde yer alan nüfus 30 milyon 3 bin kişidir. İşgücünün 26 milyon 275 bin kişisinin istihdam edildiği düşünöldüğünde, çalışma çağındaki nüfusun yaklaşık yarısının işgücüne katılmadığı anlaşılmaktadır.¹¹⁰⁵ İstihdamdaki yaklaşık % 33,6’lık kayıtdışılık ve erken emekliliğin uygulandığı dönemden kaynaklanan ve halen bir kısmı 65 yaşını geçmemiş olan genç emekliler nedeni ile sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengeleri demografik değişimden bağımsız olarak zaten bozulmuştur.¹¹⁰⁶

Bu bağlamda 4/a (Sosyal Sigorta), 4/b (Bağ-Kur), 4/c (Emekli Sandığı) ve toplamda aktif ve pasif sigortalıların gösterildiği Grafik 47 incelendiğinde; 1995 yılında 4/a kapsamındaki 1 emekliye (pasif), 2,41 çalışanın (aktif) düştüğü gözlenirken, 2014 yılında bu rakamın 2,29’a gerilediği görölmektedir. Aynı süreçte 4/b (Bağ-Kur) kapsamında 1 emekliye 1995 yılında 3,03 çalışan düşerken 2014 yılında bu rakam 1,28’e inmiştir. 4/c (Emekli Sandığı) kapsamında sistem destek oranları incelendiğinde; 1995 yılında 1 emekliye 1,97 çalışan düşerken, 2014 yılında bu rakam 1,6’ya gerilemiştir.

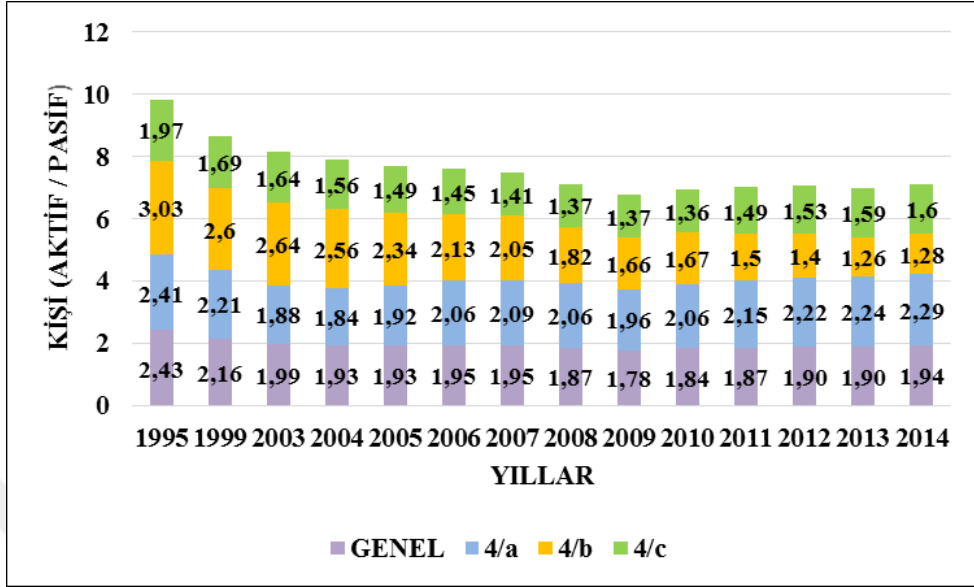
Bu bağlamda sistem destek oranlarına ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında, 1995 yılında (4/a, 4/b ve 4/c’liler için) 2,43 olan bu oranın 2014 yılında 1,94’e düştüğü ve yaklaşık yirmi yıllık sürede azalış eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda değişen sağlık koşulları ve doğumda beklenen yaşam süreleri ile bireylerin gerçek anlamda yaşlandıkları yaşın kronolojik olarak tespiti emeklilik yaşının belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

¹¹⁰⁴ Sevgi İşık Erol, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, **Kamu-İş**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2014, s. 52.

¹¹⁰⁵ TÜİK, “İşgücü İstatistikler, Ekim 2015”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=21568>, 29 Ocak 2016.

¹¹⁰⁶ SGK, “Kayıtdışı İstihdam Oranları”, (Çevrimiçi): http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani, 10 şubat 2017..

Grafik 47: Türkiye’de Sistem Destek Oranlarının Değişimi (Kişi) (1995-2014)

Kaynak: SGK, “Aylık Temel Göstergeler 2015- Haziran”, 2015; Erdal Gümüş, “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler”, (SETA) Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, **SETA Analiz**, Sayı: 24, 2010, s.8; DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara, DPT Yayınları, 2001, s. 106.

Bu durumda değişen sağlık koşulları ve doğumda beklenen yaşam süreleri ile bireylerin gerçek anlamda yaşlandıkları yaşın kronolojik olarak tespiti emeklilik yaşının belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Emeklilik yaşının tesbitinde ne genç yaşta emekliliğe, ne de mezarda emekliliğe mahal vermeyecek sürenin esas alınması gerekmektedir.¹¹⁰⁷ Aksi durumda 2025 yılı itibarı ile bebek patlaması kuşağının emekli patlamasına dönüşecek olması ile Türkiye’de sosyal güvenlik sistemine ilişkin dengelerin (2040 yılı ve sonrasında) giderek bozulması beklenmektedir.

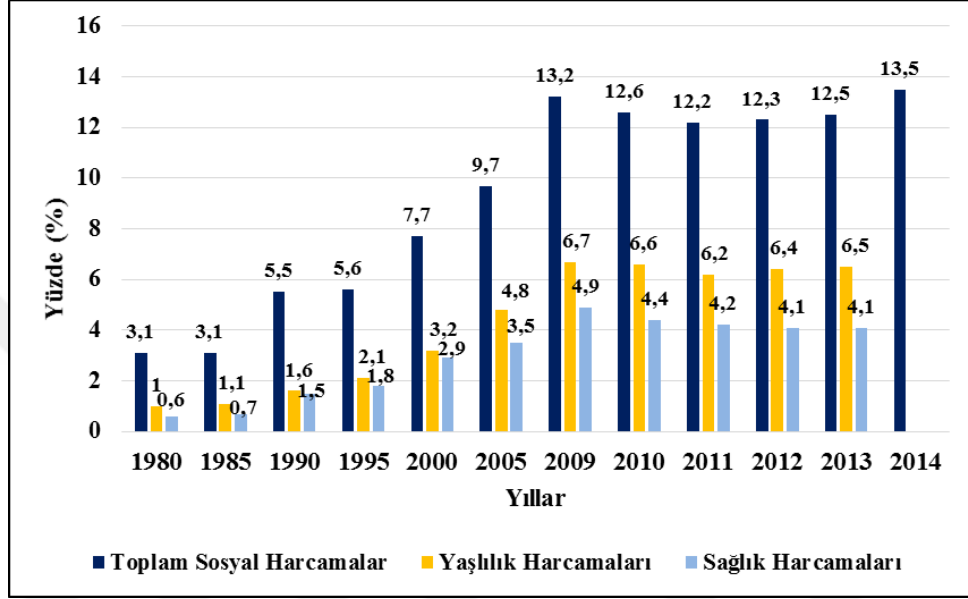
4.2.4.5. Sosyal Harcamaların Değişimi

Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de sosyal harcamaların GSYİH’ya olan payı düşük kalmakla birlikte, 1980 yılından günümüze sosyal harcamaların genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye’de 1980-2014 yılları arasında sosyal harcamaların gösterildiği Grafik 48 incelendiğinde; yaşlılık ve sağlık harcamalarının sosyal harcamalar içerisinde önemli bir paya sahip

¹¹⁰⁷ Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tesbiti”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, 1997, s.8.

olduğu görülmektedir. 1980 yılında sosyal harcamaların GSYİH'ya oranı % 3,1 olmakla beraber bu harcamalar içerisinde yaşlılık harcamaları % 1'lik, sağlık harcamaları ise % 0,6'lık paya sahip olmuştur.

Grafik 48: Türkiye'de Sosyal Harcamaların GSYİH'ya Oranı (%) (1980-2013)

Kaynak: OECD, “Public and Private Social Expenditure in Percentage of GDP in 2009”, (Çevrimiçi): http://www.oecd.org/social/soc/socialexpendituredatabasesocx.htm#socx_data, 1 Ocak 2016; Mehmet Atasever, **Türkiye Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sağlık Harcamalarının Analizi 2002-2013 Dönemi**, Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2014, s. 92.

2000 yılı ve sonrasında sosyal harcamaların GSYİH'ya oranının giderek arttığı gözlenmiştir. 2000 yılında GSYİH'nın % 7,7'sine denk gelen sosyal harcamalar içerisinde yaşlılık harcamalarının payı % 3,2'ye, sağlık harcamalarının payı ise % 2,9'a yükselmiştir. 2005 yılında toplam sosyal harcamalar GSYİH'nın % 9,7'sine yükselirken yaşlılık harcamaları bu harcamaların neredeyse yarıya yakın bir kısmını oluşturmuş GSYİH'nın % 4,8'i olarak kaydedilmiştir. Aynı süreçte sağlık harcamaları da artmış ve % 3,5'e yükselmiştir. 2009 yılında % 13,2'ye yükselen sosyal harcamalar içerisinde yaşlılık harcamalarının 2005 yılına göre % 40'lık bir artış kaydederek % 6,7'ye yükseldiği gözlenirken, sağlık harcamaları da aynı oranda artış göstererek % 4,9'a yükselmiştir. 2009-2011 yılları arasında sosyal harcamalar bir miktar düşüş göstererek 2011 yılında GSYİH'nın % 12,2'sine gerilese de, 2012 yılı sonrasında sosyal harcamaların yeniden yükseldiği ve 2013 yılında GSYİH'nın % 12,5'ine yükseldiği görülmüştür. % 6,5'lik seviye ile bu harcamaların yarıdan fazlasını yaşlılık

harcamaları oluştururken, yaşlılık harcamalarını % 4,1 ile sağlık harcamaları takip etmektedir. Sosyal harcamalar 2014 yılında GSYİH'nın % 13,5'ine yükselmiştir. 2015 yılı ve sonrasında çalışma çağındaki nüfusun azalmaya başlaması ve devamlı surette azalan çocuk nüfusu karşısında hızla artan yaşlı nüfusun oluşturacağı etki ile toplam sosyal harcamaların önemli bir kısmının yaşlılık harcamalarından oluşacağı düşünülmektedir.

4.2.5. Türkiye’de Demografik Değişim Eksenli Sosyal Güvenlik Reformları

4.2.5.1. Emeklilik Yaşının Yeniden Yapılandırılması

Türkiye’de emeklilik yaşı konusu sık sık gündeme gelmiş, değerlendirilmiş ve 1950 yılı ve takip eden dönemlerde yasal düzenlemelerle emeklilik yaşında dönüşümler yaşanmıştır. Bu düzenlemelerle erkekler ve kadınlar için emeklilik yaşının, asgari sigortalılık süresinin ve prim ödeme gün sayısının uzun bir dönem benzerlik gösterdiği görülmüştür. Emeklilik yaşındaki değişimlerin yer aldığı Tablo 50 incelendiğinde; 1 Nisan 1950 tarihli 5417 sayılı Kanun ile emeklilik yaşının erkekler ve kadınlar için öncelikle 60 yaş olarak belirlendiği görülmüştür. Ardından 17 Temmuz 1964 tarihinde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında emeklilik yaşı erkekler için 60 olarak kalırken, kadınlarda emeklilik yaşı beş yaş düşürülmüş ve 55’e indirilmiştir. 1969 tarihli 1186 sayılı Kanun ile yaş şartından öte (yaş şartı aranmaksızın), emeklilik için belirli bir süre prim ödeme ve sigortalılık şartı getirilmiştir. Böylece kadın ve erkekler 25 yıl prim ödeyerek ve 5000 gün sigortalılıkla emekliliğe hak kazanmışlardır.¹¹⁰⁸

1976 yılındaki yeni düzenlemeler ile kadınlarda sigortalılık süresi 25 yıla düşürülmüş, 18 yaş öncesi sigortalılıklar sigortalılık süresine dâhil edilmemiş, ancak bu süreler prim ödeme gün sayısına eklenmiştir. Buna karşın 10 Ocak 1986 tarihli 3246 sayılı Kanun ile emeklilik için yeniden yaş kriteri getirilmiş, buna karşın asgari sigortalılık süresi kaldırılmıştır. Yaklaşık altı yıl sonra ortaya konan düzenlemeler neticesinde 20 Şubat 1992 tarihli ve 3774 sayılı Kanun kapsamında yaş şartı

¹¹⁰⁸ Tuncay ve Ekmekçi, a.g.e., s.475.

aranmaksızın, kadınlar için 20, erkekler için 25 yıllık sigortalılık koşulu ile emeklilik hakkı elde edilmesine olanak tanınmıştır. Bu durumda ortalama 18 yaşında çalışmaya başlayan bir kadın için 38, ortalama 18 yaşında çalışmaya başlayan bir erkek için ise 43 yaşında emekli olmanın yolu açılmıştır.

Tablo 50: Geçmişten Günümüze Emeklilik Yaşı ile İlgili Düzenlemeler

Kanun No-Yürürlük Tarihi	Emeklilik Yaşı (yıl)		Asgari Sigortalılık Süresi (yıl)		Asgari Prim Ödeme Süresi (Gün)
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
5417 – 1 Nisan 1950	Kadın	60	Kadın	25	Yılda ortalama 200 gün
	Erkek	60	Erkek	25	
6391- 1 Nisan 1954	Kadın	60	Kadın	25	5.000
	Erkek	60	Erkek	25	5.000
6900- 1 Haziran 1957	Kadın	60	Kadın	25	5.000
	Erkek	60	Erkek	25	5.000
506- 17 Temmuz 1965	Kadın	55	Kadın	25	5.000
	Erkek	60	Erkek	25	5.000
1186- 1 Mart 1969	Kadın	...	Kadın	25	5.000
	Erkek	Erkek	25	5.000
1992- 26 Mayıs 1976	Kadın	Kadın	20	5.000
	Erkek	Erkek	25	5.000
3246- 10 Ocak 1986	Kadın	55	Kadın	5.000
	Erkek	60	Erkek	5.000
3774- 20 Şubat 1992	Kadın	Kadın	20	5.000
	Erkek	Erkek	25	5.000
4447- 8 Eylül 1999	Kadın	58	Kadın	...	7.000
	Erkek	60	Erkek	...	7.000
5510 Sayılı Kanun ve 31 Mayıs 2006 Tarihi itibarı ile emeklilik yaşı					
Yıllar	Kadın	Erkek	Asgari Prim Ödeme Süresi (Gün)		
2005-2035	58	60	Kanun yürürlüğe girmeden önce sigortalı olanlar için prim ödeme gün sayıları değişmemekle birlikte, ilk kez işe başlayan işçiler için 7200 gün, memur ve Bağ-Kur'lu sigortalılar için prim ödeme gün sayısı 9000 gündür.		
2036-2037	59	61			
2038-2039	60	62			
2040-2041	61	63			
2042-2043	62	64			
2044-2045	63	65			
2046-2047	64	65			
2048...	65	65			

Kaynak: 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 26200, 31 Mayıs 2006,

(Çevrimiçi): http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/mevzuat/yururlukteki_mevzuat/kanunlar, 29 Ocak 2016; DPT, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara, DPT Yayınları, 2001, s. 78'den aktaran Selahattin Erol, "Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, s. 51.

Dönemin koşullarında doğumda beklenen yaşam süresi şimdiki kadar yüksek olmasa da¹¹⁰⁹ genç yaşta emeklilik ile uzun süreli bir emeklilik süreci ile karşılaşılacağı anlaşılmaktadır. Böylelikle yaklaşık olarak 19,4 yıl çalışan bir sigortalının genç yaşta emeklilik ile 30-35 yıl süre ile emekli aylığı alabileceği de görülmüştür. Bu durum, katkıyı aşan bir fayda anlamına gelmektedir.¹¹¹⁰

İş sözleşmesine bağlı olarak çalışanlar için yukarıdaki düzenlemeler hâkimken, 2 Eylül 1971 tarihli Bağ-Kur Kanunu kapsamında çalışan kadınlar 20 yıl, erkekler 25 yıl prim ödeme koşulu ile yaşlılık aylığı almaya hak kazanmıştır. Emekli Sandığı kapsamında devlet memurların için de 8 Haziran 1949 tarihli 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu'ndan 5510 sayılı Kanuna kadar emeklilik yaşının değiştiği görülmüştür. Bu bağlamda öncelikle kadınların 20, erkeklerin ise 25 yıl süre ile hizmet sürelerini tamamlamaları ile emeklilik hakkı kazandıkları görülürken, 2898 sayılı Kanun ile 1983'te bu süreler kadınlar için 45 yaşın, erkekler için 50 yaşın doldurulması şartı ilave edilmiştir. Bu yaş sınırı 1986 tarihli 3284 sayılı Kanun ile kadınlarda 50, erkeklerde 55 yıla yükseltilmiştir.¹¹¹¹

Normal koşullarda aktüeryal dengelerin sağlanması için pasif sigortalılıkta (emeklilik) geçen sürenin aktif sigortalılıkta geçen süre ile denge içerisinde olması gerekmektedir. Oysa ki yukarıdaki düzenlemeler değerlendirildiğinde; 1990'ların sonuna doğru prim ödedikleri süreden daha uzun bir zaman diliminde emeklilik sürecini yaşayacak olan genç emeklilerin sistemde baskı oluşturacağı ve yaşlı nüfus oranının da artışı ile önemli bir sorun meydana getireceği görülmektedir. Çünkü emeklilikte geçen sürelerin 20 yılı geçmesi sosyal güvenlik sisteminde aktif pasif dengelerinin bozulmasının en temel belirleyicisi olarak nitelendirilmektedir.¹¹¹²

Bu gelişmeler karşısında genç emeklilerin sayısındaki artışı önlemek ve sosyal güvenlik bütçesinde ileride daha fazla hissedilecek olan dar boğazların önüne geçmek için 8 Eylül 1999 tarihinde 4447 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Kanun ile iş

¹¹⁰⁹ Türkiye'de 1990-1995 yılları arasında doğumda beklenen yaşam süreleri ortalama 68-69 yıl arasında değişmiştir. Buna karşın TÜİK 2015 verilerine göre Türkiye'de doğumda beklenen yaşam süreleri 77 yıla yükselmiştir.

¹¹¹⁰ Alper, **Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler**, a.g.e., s. 18.

¹¹¹¹ Tuncay ve Ekmekçi, a.g.e., s.475.

¹¹¹² A. Can Tuncay, "Geciken Yaşlılık ve Zorunlu Emeklilik Üzerine", **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 2, 2012, s.87.

sözleşmesi ile çalışanlarda emeklilik yaşı kadınlar için 58, erkekler için 60 yaşa çıkarılmış¹¹¹³, prim ödeme gün sayısı 7.000 güne yükseltilmiştir.¹¹¹⁴ Kadın ve erkek belirlenen yaşı doldurup 25 yıldır sigortalı olması durumunda prim ödeme süresi 4.500 gün olarak belirlenmiştir. Bağ-Kur'lular ve Emekli Sandığı kapsamında çalışanlar için emeklilik yaş şartı iş sözleşmesine göre çalışanlarla aynı olmak üzere 25 yıl prim ödeme süresi getirilmiştir. Ancak Bağ-Kur'lu kadınlar 60, erkekler 62 yaşını doldurduklarında 15 yıl prim ödemesi şartı ile kısmi aylık almaya hak kazanmışlardır. Emekli Sandığı kapsamında kısmi aylık almak için 61 yaşın doldurulması ve 15 yıl prim ödenmesi gerekmiştir.¹¹¹⁵

30 Nisan 2008 sonrası ilk kez 5510 sayılı Kanun ile çalışmaya başlayanlarda; iş sözleşmesi ile çalışan kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşın doldurulması ve 7.200 gün prim ödemesi ile, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı kapsamında çalışanlar için yaş koşulu aynı kalmak koşulu ile 9.000 gün prim ödemek şartı ile emeklilik hakkı yürürlüğe konmuştur. Bu uygulamalar 2036 yılına kadar devam edecek olup, 2036-2048 yılları arasında kademeli emeklilik ile kadın ve erkeklerde emeklilik yaşının 65'e yükseltilmesi öngörülmüştür.¹¹¹⁶ Böylece 8 Eylül 1999 öncesi, 8 Eylül 1999-30 Nisan 2008 yılları arası ve 30 Nisan 2008 sonrası olmak üzere sigortalı olarak çalışanlar için üç farklı emeklilik uygulaması getirilmiş, kademeli geçiş dönemleri için de emeklilik yaşı ayrıca hesaplanmıştır.

Türkiye'de 2015 yılı ortalamasına göre doğumda beklenen yaşam sürelerinin ortalama 77 yıl (kadınlarda 79, erkeklerde 75 yıl) olduğu düşünüldüğünde emeklilik yaşının yasal olarak kadınlarda 58, erkeklerde 60 yıl olması ile aktüeryal dengeler bakımından önem taşıyan 20 yıl sınırına giderek yaklaşıldığı görülmektedir. Ancak

¹¹¹³ Türkiye'de "5434 sayılı Kanun'un 5335 sayılı Kanun ile değiştirilen 40. maddesine göre, kamu görevlilerinde yaş haddinden emeklilik 65 olarak belirlenmiştir. Kural bu olmakla beraber bazı çalışanlar için değişik yaş hadleri öngörülmüştür. Örneğin üniversite öğretim üyeleri için yaş haddi 67, subay ve askeri memurlar için rütbe ve görevlerine göre yaş haddi 41-68, emniyet mensupları için görevlerine göre 52-60 yaşdır. 40. maddede başka kamu görevlileri için de değişik yaş hadleri belirlenmiştir". Bkz.: A. Can Tuncay, "Geciken Yaşlılık ve Zorunlu Emeklilik Üzerine", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2, 2012, s.88.

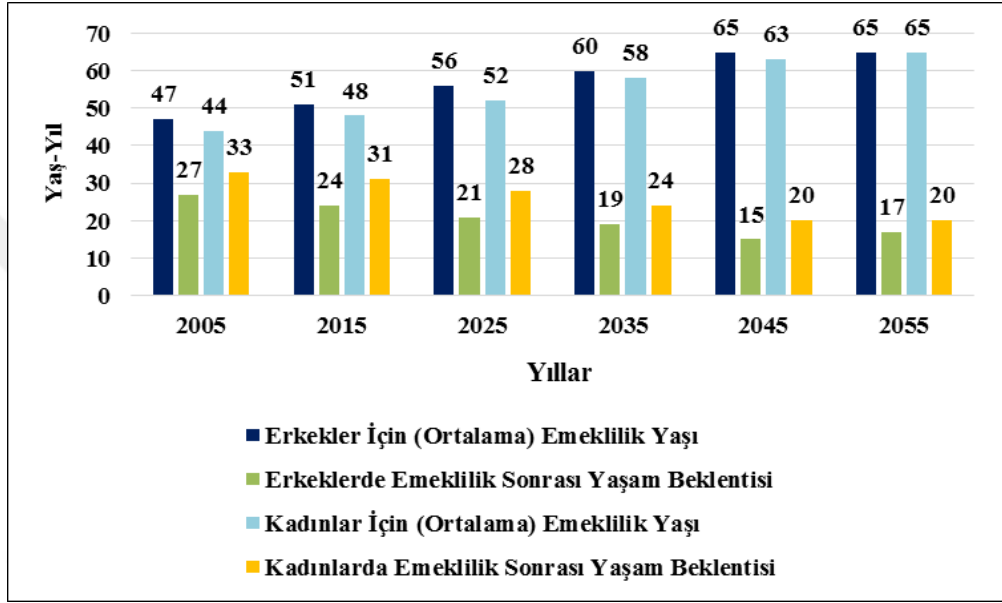
¹¹¹⁴ DPT, *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*, Ankara, DPT Yayınları, 2001, s. 78'den aktaran Selahattin Erol, "Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, s. 51.

¹¹¹⁵ Tuncay ve Ekmekçi, *a.g.e.*, s.476.

¹¹¹⁶ *A.e.*, s.480.

emeklilik yaşının erkekler için ortalama 51, kadınlar için ise ortalama 48 olduğu düşünüldüğünde, emeklilikte geçen ideal süre olan 20 yılın zaten aşıldığı Grafik 49 bağlamında görülmektedir.

Grafik 49: Emeklilik Yaşına İlişkin Reformlar Sonrası Emeklilikte Geçen Sürelerin Değişimi (Yaş-Yıl) (2005-2055)

Kaynak: Gökhan Polat, “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılar İçin Gelir Güvencesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE), İstanbul, 2010, s. 300-301.

Bu durumda 2015 yılı itibarı ile kadınlar için emeklilik sonrası yaşam beklentisi (emeklilikte geçen toplam süre) 31 yıl olmakla birlikte, erkeklerde bu süre 24 yıl olarak hesaplanmıştır. 2025 yılında ortalama emeklilik yaşının her iki cinsiyet bakımından da yükseleceği düşünülerek emeklilikte geçen sürelerin kadınlarda 21 yıla, erkeklerde 28 yıla düşeceği düşünülse de bu kadar uzun bir süre emeklilik ve buna paralel olarak yaşlı nüfus oranının giderek artışının sistemi olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

2036 yılı ve sonrasında emeklilik yaşının kademeli olarak arttırılması ile kadınların yaklaşık olarak 20 yıl, erkeklerin ise yaklaşık 15 yıl emekli aylığı alması sağlanarak 2014 yılında GSYİH'nın % 4,38'ini oluşturan SGK açıklarının

düşürülmesi hedeflenmiştir.¹¹¹⁷ Bu bağlamda 2035 yılı ve sonrası için bu açıkların GSYİH'nın % 1'ine eşit olması beklenmektedir.

Emeklilik yaşının (2036-2048 yılları arasında) kademeli olarak 65'e yükseltilmesine yönelik uygulamaların 2048 yılında tamamlanacak olması durumunda kademeli geçiş esnasında arada geçen sürede doğumda beklenen yaşam süreleri yine sabit kalmayacak ve hızlı bir şekilde artacaktır. Bu durumda 2048 yılında tamamlayacak olan kademeli geçiş uygulaması sistemdeki sorunu çözüme tam olarak etkin olamayacaktır. Böyle bir olumsuzluğa rağmen, sistemde kademeli yaş uygulamasının hiç uygulanmamasına nazaran, kademeli de olsa yeni yaş düzenlemeleri yapılması aktüeryal dengelerde yaşanacak sorunun boyutunu azaltacaktır. Kademeli emeklilik yerine doğrudan (kadesiz olarak) emeklilikte yaş ortalamasını artırıcı düzenlemelerin yapılması ise kayıtdışı istihdamı arttıracığı gibi kadın ve genç istihdamının azalmasına da sebep olacaktır.

Bu bağlamda yeni parametrik reformlar yapmak yerine demografik değişim sürecinde değişen yaşam sürelerine bağlı olarak; kadınlarda ortalama 19-20 yıl, erkeklerde ise ortalama 15-16 yıl emekliliği esas alan düzenlemelerle aktüeryal dengelerin durumunu esas alan bir güncelleme katsayısının belirlenmesi gerekmektedir.¹¹¹⁸ Bu doğrultuda, emeklilik yaşının 2036 yılını takiben, yeniden kademeli bir şekilde yükseltileceği, aylık bağlama oranlarının azaltılacağı, ortalama aylık kazançlarda güncelleme katsayısından faydalanılacağı, prim-aylık bağımlı güçlendirecek bir hesaplama şeklinin getirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır.¹¹¹⁹

Böylelikle Tablo 51'de de gösterildiği üzere, 2040 yılından itibaren önemli rahatlamların yaşanacağı emeklilik sisteminde, 2055 yılından 2075 yılına kadar geçen yirmi yılı aşkın sürede emeklilik sisteminin mevcut açığının sıfırlanacağı bir uzun dönem projeksiyonu ile karşılaşılması beklenmektedir.

¹¹¹⁷ Gökhan Polat, "Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılar İçin Gelir Güvencesi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE), İstanbul, 2010, s. 300-301.

¹¹¹⁸ Zeynep Burcu Güner, "Uzun Ömürlülük Riskinin Sosyal Güvenlik Sistemi Dengesine Etkisi", **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı: 7, 2015, s. 80-81.

¹¹¹⁹ Alper, **Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler**, a.g.e., s.19.

Tablo 51: Emeklilik Sistemi Açıklarının GSYİH İçerisindeki Mevcut Durumu ve Uzun Dönem Projeksiyonları (%) (2005-2075)

Yıllar	2005	2010	2015	2020	2030	2040	2050	2055	2060	2065	2070	2075
Mevcut Veriler	3,6	3,3	3,2	3,1	3,2	4,8	5,7	6,0	6,2	6,4	6,5	6,7
Reform Sonrası Veriler	3,3	2,7	2,3	2,0	1,3	0,7	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2

Kaynak: Yusuf Alper, “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2011, s. 18.

Buna karşın doğumda beklenen yaşam süreleri bağlamında emeklilik yaşına ilişkin yeniden değerlendirilmenin yapılmaması ve ortaya çıkan sonuca göre aylık bağlanma katsayılarının belirlenmemesi durumunda 2055 yılında yalnızca emeklilik sistemine ilişkin açığın GSYİH’nın % 6’sı civarında olması beklenmektedir.¹¹²⁰

4.2.5.2. Primlerin ve Aylık Bağlanma Katsayılarının Yeniden Yapılandırılması

Sosyal güvenlik harcamalarındaki artışa yönelik bir diğer düzenleme, sosyal güvenlik sisteminin kapsam ve kapasitesini genişleterek devlet desteği ile prim oranlarının yeniden yapılandırılmasıdır. Bu uygulamanın temel sebebi, toplam prim oranlarının sigortalılar ve işveren için yüksek seviyede olması ile istihdamdan alınacak vergilerdeki artışın ya da diğer bir ifade ile prim artışının kayıtdışılığı daha da fazla tetiklemesinin önüne geçmektir. Demografik değişime bağlı nüfusun yaşlanmasının sistemin aktüeryal dengeleri üzerindeki etkilerinin gün geçtikçe daha da fazla hissedilecek olması ile böyle bir yapılandırmaya olan ihtiyaç daha da artmıştır. Bu bağlamda öncelikle 5510 sayılı kanun ile uzun vadeli sigorta kolları ve GSS için sırası ile % 5’lik ve % 3’lük indirimler yapılması öngörülürken, daha sonra yapılan düzenlemelerle katılım miktarı tahsilatı yapılacak olan tutarın dörtte biri oranında belirlenmiştir. 4/a’lılar için prim tahsilatında işveren payına ilişkin kısımda devletin 5 puanlık ödemeyi kendisinin yapması ile işveren prim oranlarındaki yükseklığe bağlı

¹¹²⁰ A.e., s.19.

kayıtdışılığın engellenmesi amaçlanmaktadır. Sisteme yapılan devlet katkısı 2009 yılında toplam kurum gelirinin % 13,8'ine karşılık gelirken bu katkının 2012 yılı itibarı ile toplam kurum gelirinin % 20'sini aşmaya başlaması kurum bütçesindeki açıkları azaltmaktadır.¹¹²¹ Aylık bağlanma oranlarına¹¹²² ilişkin yapılan düzenlemeler kapsamında ise 5510 sayılı SSGSS Kanunu'nun yürürlük tarihinden 2015 yılına kadar aylık bağlanma oranının % 2,5 olması, daha sonra bu oranın % 2 olması kararlaştırılmıştır. Böyle bir durum 4447 sayılı kanun sürecinde aylık bağlanma oranının ortalama % 65 civarında olması karşısında, 5510 sayılı kanun ile aylık bağlanma oranlarının azalması anlamına gelmektedir.¹¹²³

4.2.5.3. Bireysel Emeklilik Sisteminin Yaygınlaştırılması

Bireysel emeklilik sistemi (BES) Anglo-Sakson bir model olup Amerika başta olmak üzere Şili, İngiltere ve Avustralya gibi ülkelerde uygulanmıştır. Sosyal sigorta sisteminde mevcut fonlarla sistemin finansal dengelerinin uzun süre sağlanamaması, BES'i birinci basamak emeklilik sisteminin tamamlayıcısı haline getirmiştir. Demografik değişim sürecini tamamlama aşamasında olan Avrupa ülkeleri BES'i sosyal güvenlik sisteminde tamamlayıcı olarak görmesine karşın, Peru ve Şili gibi ülkelerde BES, kamu emeklilik uygulamalarında tamamlayıcı olmaktan ziyade zorunlu fonlu- belirlenmiş katkı esaslı ile temel sosyal güvenlik finansman yöntemi haline gelmiştir.¹¹²⁴

¹¹²¹ Alper, **Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler**, a.g.e., s. 35-36.

¹¹²² 5510 sayılı kanun kapsamında geçmiş yıllarda kazanılan ortalama aylık kazanç ile aylık bağlanma oranının çarpımı yaşlılık aylığının miktarını oluşturmaktadır. Bkz.: Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s.499; SSGSS Kanunu md. 29/2'ye göre; "Ortalama aylık kazanç, sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, itibari hizmet süresi ile fiili hizmet süresi zammı hariç toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan ortalama günlük kazancın otuz katıdır". Bkz.: Kudret Kurt, **Sosyal Güvenlik Mevzuatı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s.52-53; SSGSS Kanunu md. 3/29'a göre; "Güncelleme katsayısı: Her yılın Aralık ayına göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranının % 100'ü ile sabit fiyatlarla GSYİH gelişme hızının % 30'unun toplamına (1) tam sayısının eklenmesi sonucu bulunan değeri ifade eder". Bkz.: Kurt, **Sosyal Güvenlik Mevzuatı**, a.g.e., s.11. Güncelleme katsayısı emekli aylığına ilişkin miktarın belirlenmesi, emekli aylıklarındaki değişimlerin hesaplanmasında kullanılan bir değerdir. Bkz.: Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s.500.

¹¹²³ **A.e.**, s. 500.

¹¹²⁴ John B. Williamson, Ce Shen, "Do Notional Defined Contribution Accounts Make Sense as Part of the Old-Age Security Mix for China?", **Journal of Aging & Social Policy**, Vol. 16, (4), 2004, p.45.

Türkiye’de çok ayaklı bir sosyal güvenlik sisteminin yapılandırılması ILO yetkililerine hazırlatılan Sosyal Güvenlik Reformu Projesi’ne dayanmaktadır. Proje doğrultusunda Türkiye için çok ayaklı sistemin hayata geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Farklı kurumların bir arada yapmış olduğu değerlendirmeler ve Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) tarafından hazırlanan raporlarda da çok basamaklı bir sosyal güvenlik sistemi üzerinde yoğunlaşılması gerektiği konusu üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda 1999 yılında ÇSGB’nin Sosyal Güvenlik Reformu’nda ikinci basamak sosyal güvenlik uygulamaları dile getirilmiştir. Süreci takiben sosyal güvenlik kurumlarının yeniden yapılanması kapsamında 1999-2000 yılları arasında bireysel emeklilik konusu gündemdeki yerini almıştır.¹¹²⁵ Tamamlayıcı niteliği ile BES, Türkiye’de 28 Mart 2001’de kabul edilip 7 Ekim 2001’de yürürlüğe giren 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu¹¹²⁶ ile gündeme gelmiştir.¹¹²⁷ Bu durumda 4632 Sayılı Kanun ile Bireysel Emeklilik Sistemi kurumsal bir yapı meydana getirmiş, böylelikle bireysel emeklilik 27 Ekim 2003 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır.¹¹²⁸

BES’te amaç, temel emeklilik uygulamalarına ek olarak küçük düzeydeki katkıların (tasarrufların) 1 Ocak 2013 yılından itibaren devletinde % 25’lik katkısı ile (işverenler tarafından çalışanlar için yapılan ödemelerde % 25 devlet katkısı bulunmamaktadır) uzun dönemde fonlanmasının sağlanması ve emeklilik döneminde kişilere ek bir kazanç oluşturulmasıdır. Böylece emeklilik sonrası refah artışının korunması amaçlanmıştır. BES kapsamında tasarruflar yatırımlara dönüştürülerek

¹¹²⁵ Alper, **Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik**, a.g.e., s.15.

¹¹²⁶ 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu’nun amacı; kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir”. Bkz.:Tuncay ve Ekmekçi, a.g.e., s. 702.

¹¹²⁷ 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 24366, 7 Nisan 2001, (Çevrimiçi): www.sgk.gov.tr/.../4632+SAYILI+BİREYSEL+EMEK..., 30 Ocak 2016.

¹¹²⁸ Bünyamin Bacak, “Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:49, 2005, s.164.

yeni istihdam olanakları sağlanacağı gibi, böylelikle ekonomik kalkınmaya hizmet edilmesi de hedeflenmiştir.¹¹²⁹

Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) Raporu'na göre, 25 Kasım 2016 tarihi itibarı ile BES'de katılımcı sayısı 6 milyon 961 bin kişi olup, katılımcıların toplam fon tutarı 51 milyar 741 milyon 900 bin TL'ye ulaşmıştır. Sisteme yapılan devlet katkısı 2015 yılı başında 3 milyar 600 milyon TL'yi aşmıştır. Türkiye'de 2014 yılı başında bireysel emeklilik fonlarının GSYİH içerisindeki payı yaklaşık % 5 olup, önceki yıla göre artış oranı % 29 civarındadır. BES'de katılımcıların genel yaş düzeyi incelendiğinde; % 34,8 ile 35-44 yaş grubunun sisteme en fazla katılım sağlayan grup olduğu görülmektedir. 56 yaş ve üzeri nüfusun katılım oranı % 7,81'e ulaşmıştır.¹¹³⁰ Sistemde 24 yaş ve üzeri erkek katılımcı sayısı 24 yaş ve üzeri kadın katılımcı sayısından fazladır. Sisteme dâhil olan erkek katılımcı oranı % 57, kadın katılımcı oranı ise % 43'tür. Bu durum genel olarak erkek istihdamının kadın istihdamından fazla olmasından kaynaklanmaktadır. BES'e giriş yaşı 2003-2009 yılları arasında erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olup, ilk defa 2009 yılı sonrası kadınların BES'e giriş yaşı erkekleri geçmiştir. 2014 yılı itibarı ile kadınlarda ilk kez BES'li olma yaşı 36,5 iken aynı süre erkeklerde 35,4 yaştır. BES'e katılan nüfusun yaş ortalaması yaklaşık olarak 39, fonun büyümesinde ağırlıklı birikimi sağlayan yaş ortalaması 45'tir. Serbest meslek grupları BES'in tüm katılımcılarının yaklaşık olarak üçte birlik kısmını oluştururken, bu grubu ev hanımları, işçi statüsünde çalışanlar, memurlar ve diğer gruplar izlemektedir.¹¹³¹

Belirlenmiş katkı esaslı çerçevesinde, ilk yıllarda 11 emeklilik şirketinin yer aldığı BES'te 2015 yılı itibarı ile 19 şirket faaliyet göstermektedir.¹¹³² Bireysel emeklilik sisteminden emekli olabilmek için sisteme en az on yıl ödeme yapılması ve 56 yaşın doldurulması gerekmektedir.¹¹³³ 1 Ocak 2013 tarihinden önce sisteme

¹¹²⁹ Nagihan Oktayer, Asuman Oktayer, "Özel Emeklilik Fonlarının Finansal Piyasaların gelişimine Etkileri", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:9, Sayı:11, 2007, p.62-63.

¹¹³⁰ Emeklilik Gözetim Merkezi, "BES Temel Göstergeleri", (Çevrimiçi): <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.htm>, 25 Kasım 2016.

¹¹³¹ **A.e.**, s.y.

¹¹³² Kerem Özdağ, "BES Verileri ve Fon Performansları", **BİRLİK'ten**, Ekim-Aralık 2014, Sayı:38, s. 5.

¹¹³³ Emeklilik Gözetim Merkezi, "BES Temel Göstergeleri", (Çevrimiçi): <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.htm>, 29 Ocak 2016.

katılanlarda; 3 yıldan fazla 6 yıldan az sistemde kalanlar için 1 yıl, 6 yıldan fazla 10 yıldan az sistemde kalanlar için 2 yıl, 10 yıl ve üzeri sistemde kalanlar için ise 3 yıl süre eklemesi yapılmasına yönelik düzenlemeler oluşturulmuştur.¹¹³⁴

2015 yılı başı itibarı ile 15,350 kişiye BES kapsamındaki birikimleri ödenmeye başlanmıştır. Bu kişiler ya düzenli ödemeler veya toplu ödeme şeklinde elde ettikleri emeklilik haklarını kullanmıştır. Ancak bu 15,350 kişi bu sürece kadar BES kapsamında emeklilik hakkı kazanmış katılımcıların yalnızca % 44'ünü içermektedir. Geriye kalan % 56'lık grup sistemde kalmış olup, BES kapsamındaki yatırımlarını devam ettirmektedir.¹¹³⁵ 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun bazı maddeleri; öncelikle 3 Haziran 2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile ardından 23 Ocak 2008 tarihli 5728 sayılı Kanun ile daha sonra da 13 Haziran 2012 tarihli 6327 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. 6327 sayılı Kanun'da yer almayan bazı düzenlemeler yönetmeliklere bırakılmış olup, bu düzenlemeler artık yerleştiği düşünülerek kanun kapsamına alınmıştır. 3 Nisan 2013 tarih 6456 sayılı Kanun kapsamındaki düzenlemeleri takiben, 25 Aralık 2015 tarihli 6655 sayılı Kanun ile yeni düzenlemeler yapılmıştır. Son olarak 10 Ağustos 2016 tarihli 6740 sayılı Kanun kapsamında 4632 sayılı Kanun'a bağımlı çalışanların BES'e otomatik katılımı¹¹³⁶ ile ilgili yeni bir madde eklenmiştir.¹¹³⁷

Bu bağlamda Türkiye'de ilk defa işe başlayanlar için BES'e zorunlu katılım ve isteğe bağlı olarak sistemde kalma ile sisteme katılımın artırılması ve tasarrufların yatırıma daha fazla yönlendirilmesi esas alınmış, böylelikle belirlenmiş katkı esaslı ek emeklilik sunumu amaçlanmıştır. BES, özel sandıklarda olduğu gibi bağımsız veya kamu sosyal güvenlik uygulamalarına alternatif oluşturulmuş bir uygulama değildir. Bu bağlamda BES'in ek emeklilik sağlama özelliğinin yanı sıra, herhangi bir sosyal

¹¹³⁴ Bireysel Emeklilik Sistemi, "Devlet Katkısı", (Çevrimiçi):

http://www.bireyselemliliksistemi.info/devlet-katkisi_8_210, 29 Ocak 2016.

¹¹³⁵ Emeklilik Gözetim Merkezi, **Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2014**, a.g.e., s.40.

¹¹³⁶ 6740 sayılı Kanun kapsamında sadece 4/1(a) ve 4/1(c) kapsamındakilere BES'e otomatik katılım şartı getirilmiş, böylelikle bağımlı çalışanların sosyal güvenlikten yararlanma kapasitelerini geliştirirken aynı zamanda tasarrufları arttırmak amaçlanmıştır. Bkz.: Tuncay ve Ekmekçi, a.g.e., s.732.

¹¹³⁷ A.e., s.703.

güvenlik kurumuna tabi olmayanların da (Otomatik Katılım dışında) BES'e katılmaları durumunda emeklilik hakları olduğu görülmektedir.¹¹³⁸

BES'deki son düzenlemelerle 6740 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında; 1 Ocak 2017 tarihi itibarı ile; ilk defa işe başlayanların yanı sıra 45 yaş altı çalışanların da (4a ve 4c kapsamında çalışanlar ve çalışmaya başlayanlar) BES'e kademeli¹¹³⁹ olarak dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle 1 Ocak 2017 itibarı ile BES'e 8 milyon 500 bin kişinin katılımı öngörülmektedir.¹¹⁴⁰

Bu uygulama ile Türkiye'de 2015 yılı itibarı ile emeklilik fonunun GSYİH'ya oranı olan % 5,5 değerinin (bu oran sistemin ilk kurulduğu yıllarda % 0,4 olarak kaydedilmiştir) yükselmesi beklenmektedir.¹¹⁴¹ Bu seviye Almanya (% 6,6), İtalya (%8,7) ve Japonya'nın (% 32) altındadır. Böyle bir uygulama ile yalnızca genç nesillerin değil, orta yaş grubunun da sistemle tanıştırılması ve emeklilik sürecinde elde edecekleri kazanımların artması hedeflenmiştir. Otomatik katılım ile BES uygulamaları kapsamında sağlanacak getirilerin artması, sistemde daha uzun süre kalınması çerçevesinde erken emekliliğin önlenmesini de sağlamış olacaktır.¹¹⁴²

BES'e otomatik katılımı katkı payına ilişkin işlem sorumluluğu bireysel emeklilik şirketine ait olup, çalışan katkı payı prime esas kazancın % 3'üdür. Bakanlar Kurulu kararı ile bu miktar iki kat arttırılabilir veya % 1'e düşürülebilir. Çalışanın

¹¹³⁸ **A.e.**, s.703-704.

¹¹³⁹ BES kapsamındaki düzenlemelere göre; 1000 ve üzeri çalışani olan özel sektör müesseselerinde çalışani 1 Ocak 2017'de, memurlar ve 250-1000 çalışani olan özel sektörde müesseseleri 1 Nisan 2017'de sistemdeki yerini alacaktır. 100- 249 çalışani olan özel sektör müesseseleri 1 Temmuz 2017'de sisteme geçecek olup, mahalli idareler ve KİT'ler 1 Ocak 2018'de otomatik katılım bağlamında BES'te yer alacaktır. Özel sektörde, 10-49 çalışani olanlar 1 Temmuz 2018'den, 5-9 çalışani olanlar ise 1 Ocak 2019'dan itibaren BES'e dahil olacaktır."Bkz.: NTV, "BES'e otomatik katılımı "kademeli geçiş" düzenlemesi", (Çevrimiçi): <http://www.ntv.com.tr/ekonomi/bese-otomatik-katilimda-kademeli-gecis-duzenlemesi,6CI-cfpQf0GPX2hm-nCq9Q>, 4 Aralık 2016.

¹¹⁴⁰ **A.e.**, s.705.

¹¹⁴¹ OECD 2000 yılı verilerine göre fonlu emeklilik miktarının GSYİH'ya oranı; Almanya'da % 3,8, İtalya'da % 2,6, Japonya'da ise % 18,2'dir. Bkz.: OECD, "OECD Pension Outlook 2016", 2016, p. 19.

¹¹⁴² Akgeyik, **a.g.e.**, s.75.

talebi durumunda daha yüksek miktarda bir kesintide yapılabilir.¹¹⁴³ Bu durumda BES'te belirlenmiş katkı esasının hâkim olduğu görülmektedir.¹¹⁴⁴

BES'e otomatik katılım sonrası iki aylık süre ile sisteme katılanlar cayma haklarını kullanabilmektedir. Çalışan cayma hakkını kullanmaması durumunda bir defalık devlet katkısı kazanmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Bireysel emeklilik hesabında minimum on yıllık birikime sahip olup 56 yaşını tamamlamış olan ve emeklilik hakkını kullananlar hesaplarındaki birikimlerinin % 5'i oranında ek devlet katkısı almaya hak kazanacaklardır. Devlet katkısının garanti altına alınması için sistemde en az üç yıl süre ile kalınması şarttır. Bu durumda BES kapsamında 3-6 yıl arası kalanlar devlet katkısının % 15'ine, 6-10 yıl arası kalanlar devlet katkısının % 35'ine, 10 yıl ve üzeri kalanlar ise devlet katkısının % 60'ına hak kazanacaklardır. Emeklilik, ölüm ve maluliyet halinde ise bu oran % 100'dür.¹¹⁴⁵ BES kapsamında emeklilik hakkı elde edecek katılımcılar arzu ederlerse birikimlerinin belirli programlarla kısım kısım ödenmesini talep edebilirler. İsterlerse tamamını alabilirler ya da emekli maaşı bağlanmasını talep edebilirler. Emekli aylıkları hesaplarda biriken katkıların miktarı ve katkılara ilişkin gelirlerin toplamından oluşmaktadır.¹¹⁴⁶

BES'e otomatik katılımın emeklilikte ek gelir sağlama amacı ile oluşturduğu pozitif etki karşısında, asgari ücretle çalışanlara getireceği ek-maliyet özellikle işçi sendikaları konfederasyonları tarafından eleştirilmektedir. Bu bağlamda zorunlu katılımın çalışanların reel gelirlerini azaltarak iş barışını bozacağı ifade edilmektedir. Ayrıca otomatik katılım ile sistemden belirlenen süreçten önce ayrılmaya bağlı olarak (özellikle asgari ücretliler için) tasarruflardan iyi bir birikim sağlanamayacağı da ileri sürülmektedir. Buna karşın orta ve üstü gelir grubundakilerin otomatik katılımdan elde edeceği birikimin daha fazla olacağı ifade edilmektedir. İstihdam edilenlerin neredeyse yarıya yakın bir kesiminin asgari ücret düzeyinde olduğu düşünüldüğünde, bu grubun sisteme katılım yönünde direnç göstereceği ve ayrıca sistemden elde

¹¹⁴³ 6740 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 29812, 10 Ağustos 2016, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160825-4.htm>, 30 Ekim 2016.

¹¹⁴⁴ Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s.718.

¹¹⁴⁵ Emeklilik Gözetim Merkezi, "Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2014", 2015, s.50; 6740 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, **a.g.e.**, sy.

¹¹⁴⁶ Tuncay ve Ekmekçi, **a.g.e.**, s.725.

edecekleri kazancın da düşük olacağı ileri sürülmektedir.¹¹⁴⁷ Bu durum düşük gelirliler için otomatik katılım ile BES'e dâhil olma isteğini azaltmaktadır.

Öte yandan BES'de 12 yılı aşkın sürede sistemden çıkış oranının % 35, sistemde beşinci yılını doldurup da çıkanların oranının % 50 olması BES'in kamuoyu tarafından tam olarak benimsenememiş olmasına bağlanmaktadır. Bu durumda otomatik katılım sürecinde de aynı durum ile karşılaşılacağı ve ilk süreçte sistemden % 40 civarında bir ayrılışın olacağı ifade edilmektedir.¹¹⁴⁸ Ayrıca BES'e otomatik katılım sürecinin işgücü piyasalarına katılım oranlarını olumsuz etkileyeceği, işverenlerin de sisteme dâhil edilmesi durumunda (oysa ki sosyal sigorta sisteminde işveren katkısı da esastır) durumun kayıtdışı istihdamı arttırabileceği ileri sürülmektedir. Öte yandan kamusal sosyal güvenlik sistemi doğrultusunda uzun vadeli sigorta kollarına ilişkin prim oranlarının otomatik katılım ile BES'deki prim oranları karşısında çok daha yüksek olduğu, buna karşın yaşlılık aylığı bağlamında elde edilen tutarın düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda katkı oranlarının daha düşük olacağı BES'den otomatik katılım ile elde edilecek ek gelirin de yeterli düzeyde olamayacağı ileri sürülmektedir.¹¹⁴⁹ Bu durumda otomatik katılım ile özellikle asgari ücretlilerden yapılacak kesinti yerine kullanılabilir geliri yükseltici politikalar üretilmesi desteklenmektedir.¹¹⁵⁰

BES'e otomatik katılım sürecinde ücretler üzerinden alınan (birinci kademe kamu emeklilik sistemindeki) prim oranlarının halen aynı düzeyde olması, primlerde bir indirim yapılmamış olması da özellikle düşük ve orta gelirli gruplar için sisteme katılımı sorunlu hale getirecektir. Bu durumda BES'e katılım daha çok üst gelir grupları için avantaj oluşturacak ve sosyal güvenlikte eşitsizlik oluşturacaktır.¹¹⁵¹ Böyle bir durumu çözüme kavuşturabilmek için düşük gelir gruplarına yönelik devlet desteğinin arttırılması, asgari ücretliye BES teşvik zammı ödenmesi vb. uygulamalar

¹¹⁴⁷ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), "Zorunlu Katımlı Bireysel Emeklilik Sistemi İş Barışını Bozar", (Çevrimiçi): <http://www.turkis.org.tr/ZORUNLU-KATILIMLI-BIREYSEL-EMEKLILIK-SISTEMI-IS-BARISINI-BOZAR-d1101>, 1 Kasım 2016.

¹¹⁴⁸ A.e., ty.

¹¹⁴⁹ Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), "Soru ve Yanıtlarla Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) Raporu", (Çevrimiçi): <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2016/09/Zorunlu-BES-Raporu-DISK-AR.pdf>, 1 Kasım 2016.

¹¹⁵⁰ TÜRK-İŞ, a.g.e., sy.

¹¹⁵¹ Tuncay ve Ekmekçi, a.g.e., s.732.

devlet, yatırımcı ve katılımcı arasındaki dengelerin düzenlenmesi ve katılımın teşviki bakımından önem taşımaktadır. Bir diğer ifade ile, gelir gruplarına göre BES'e katılım oranları yeniden belirlenmeli, teşviklere ilişkin düzenlemeler yeniden yapılandırılmalı ve BES'i yalnızca orta ve üst gelir grubunun yararlanabileceği bir ek emeklilik uygulaması olmaktan çıkarmak gerekmektedir.

Çalışma çağındaki nüfusu (henüz) dinamik bir yapıda olan Türkiye için, gelecek on yıl sonrasında giderek hızlanacak demografik değişim karşısında; emeklilik yaşının kısa vadede yeniden değerlendirilmesi ve orta vadede düzenlenmesi, prim ödeme oranlarının yeniden belirlenmesi ve bu süreçte kayıtdışı istihdamın önlenmesi ve emekli aylığı ödeme katsayılarının tekrar incelenmesi uygulanabilecek alternatif parametrik düzenlemeler arasında yer almaktadır. Bu uygulamaların yanı sıra BES gibi emeklilikte ek gelir sağlama amacına hizmet eden uygulamaların da düşük, orta ve yüksek gelir grupları bakımından sosyal adalet çerçevesinde kapsam ve kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara hız kazandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda piyasalarda istikrar oluşturarak katılımcıların BES'e olan güvenlerinin sağlanması da gerekmektedir. 1 Ocak 2017 sonrası otomatik katılımın BES'de katılımcı ve fon artışı oluşturacağı düşünüldüğünde, eş zamanlı olarak birinci basamak emeklilik sisteminde yapılacak yeni düzenlemeler ile de BES'ten daha olumlu sonuçlar elde edilmesi beklenmektedir.

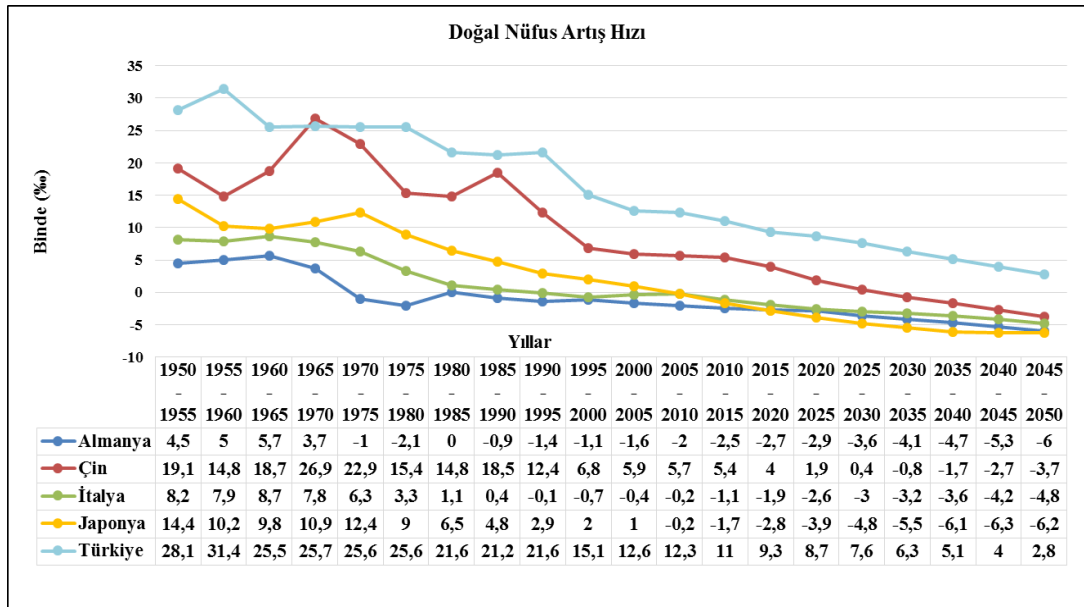
4.3. DEMOGRAFİK DEĞİŞİMİN SOSYAL GÜVENLİĞE ETKİLERİ BAKIMINDAN ÜLKE ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.3.1. Doğal Nüfus Artış Hızlarındaki Değişimin Karşılaştırılması

Doğum ve ölümler arasındaki farkı ifade eden doğal nüfus artış hızı; Japonya'da 1970-1975, İtalya'da 1960-1965, Almanya'da 1980-1985, Çin'de 1985-1990, Türkiye'de ise 1990-1995 yıllarını takiben günümüze kadar istikrarlı bir azalış sürecine girmiştir. Mevcut demografik eğilimlerin devamı ve BM'nin nüfus raporlarından elde edilen veriler doğrultusunda, bu azalışın önümüzdeki kırk yıla yakın sürede devam edeceği ileri sürülmektedir.

Doğal nüfus artış hızlarının İtalya, Japonya ve Almanya’da 2015-2020 yılları sonrasında azalışını sürdüreceği ancak ileriki yıllarda bu azalışın önceki dönemlere nazaran biraz daha yavaşlayacağı Grafik 50’de görülmektedir. Buna karşın Çin ve Türkiye için 2015-2020 yılları sonrasında daha önceki dönemsel dalgalanmalara zıt olarak doğal nüfus artış hızlarının devamlı surette ve Almanya, İtalya ve Japonya’ya göre daha hızlı bir şekilde düşmesi beklenmektedir. Bu durum İtalya, Almanya ve Japonya’da demografik değişim sürecinin Çin ve Türkiye’ye göre daha önce başlamasından kaynaklanmaktadır. Ancak Çin’de 29 Ekim 2015 tarihli son düzenlemeler ile (kentsel mekânlar için de) tek çocuk uygulamasının (Bir Planlı Dönem Boyunca) askıya alınmasının doğal nüfus artış hızını arttırması beklenmektedir. Buna karşın özellikle kentsel alanlarda öteden beri tek çocuk uygulamasına uymayan halkın doğumlar üzerindeki kararlarında mevcut düzenleme ile önemli bir değişiklik olmayacağı da düşünülmektedir. Bu durumda tek çocuk uygulamasının kalkmasına rağmen doğal nüfus artış hızında (pozitif anlamda) çok önemli bir değişiklik yaşanması beklenmemektedir.

Grafik 50: Doğal Nüfus Artış Hızlarındaki Değişimin Karşılaştırılması (1950-2050) (%)

Kaynak: UN, “Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 16 Ağustos 2016; UN, “Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 14 Ağustos 2016 verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

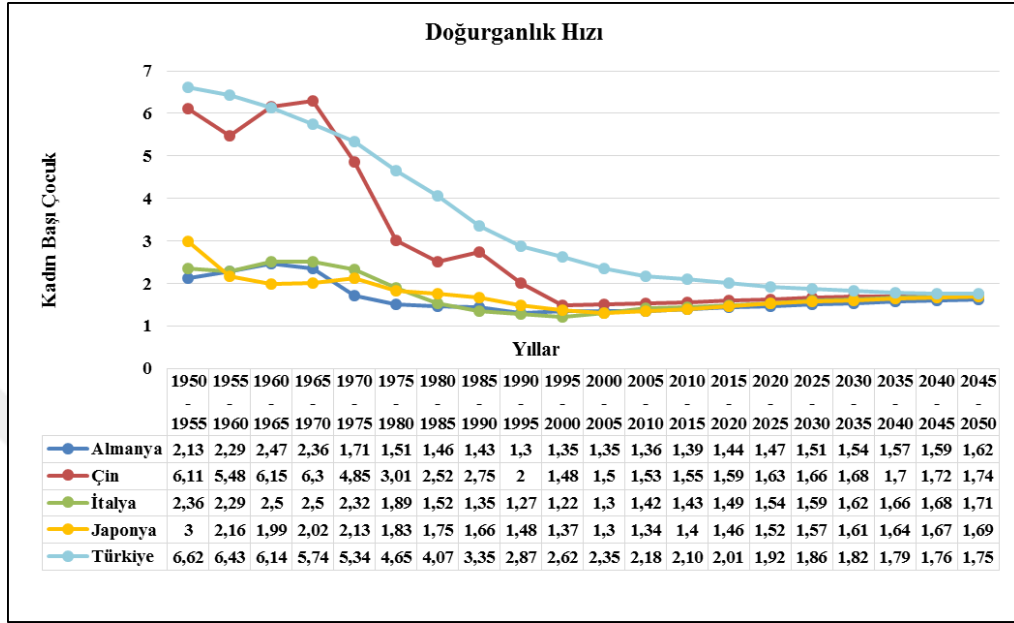
BM nüfus projeksiyonları ile Çin’de gelecek 35 yıllık sürede doğal nüfus artış hızı önceki dönemlere göre önemli derecede azalacaktır. Özellikle 2030-2035 yılları arasında doğal nüfus artış hızının negatif eğilim göstereceği ve bu eğilimin 2035 yılı sonrasında Çin’in nüfusunda önemli bir azalış anlamına geleceği düşünülmektedir. Buna karşın Türkiye’de 1990 yılını takiben devamlı surette azalmaya başlayan doğal nüfus artışının önümüzdeki 35 yıllık zaman dilimi içerisinde toplam nüfusu azaltacak negatif bir eğilime girmesi beklenmemektedir. Bu durum Türkiye’de 2030-2035 yıllarına kadar devam edecek olan demografik fırsat penceresinin bir etkisi olarak nitelendirilmektedir.

Almanya, İtalya ve Japonya’da doğal nüfus artış hızındaki istikrarlı azalışlar Çin ve Türkiye ile karşılaştırıldığında daha erken bir dönemde başlamış olmakla birlikte, 2015 yılı ve sonrasında beş ülke için de doğal nüfus artış hızının tamamen benzer bir eğilim göstermeye başlayacağı Grafik 50’de görülmektedir. Bu durumda özellikle 2035-2050 yılları arasında Almanya, İtalya ve Japonya’ya yakın bir doğal nüfus artışı ile karşı karşıya olacak olan Çin en büyük kırılmayı yaşayacak ve doğal nüfus artış hızındaki çok hızlı düşüş ile Türkiye’den daha hızlı bir demografik değişim sürecinden geçecektir.

4.3.2. Doğurganlık Hızlarındaki Değişimin Karşılaştırılması

Doğurgan dönemdeki kadın başına düşen çocuk sayısı olarak ifade edilen doğurganlık hızı, ülkelerin uyguladıkları nüfus politikaları ve değişen ekonomik, sosyal koşullarla beraber kişisel tercihlere göre de zaman içerisinde dönüşüme uğramıştır. Bu durum Grafik 51 ekseninde değerlendirildiğinde, gelişmiş ülkeler; Almanya, İtalya ve Japonya ile gelişmekte olan ülkeler; Türkiye ve Çin’de 1950-2050 yılları arasında doğurganlık hızları genel olarak düşüş eğiliminde iken, doğurganlık hızlarındaki en hızlı düşüşün yaşandığı ve yaşanacağı ülkeler Türkiye ve Çin olacaktır. Almanya, İtalya ve Japonya’da 1950-2050 yılları arasında doğurganlık hızlarının yaklaşık 1,5 katlık bir azalış göstermesi beklenirken, Türkiye ve Çin’de aynı dönemde yaşanacak azalışın ortalama 3,5 kat olması beklenmektedir.

Grafik 51: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Doğurganlık Hızlarının Karşılaştırılması (1950-2050)

Kaynak: UN, “Total fertility by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 14 Ağustos 2016.

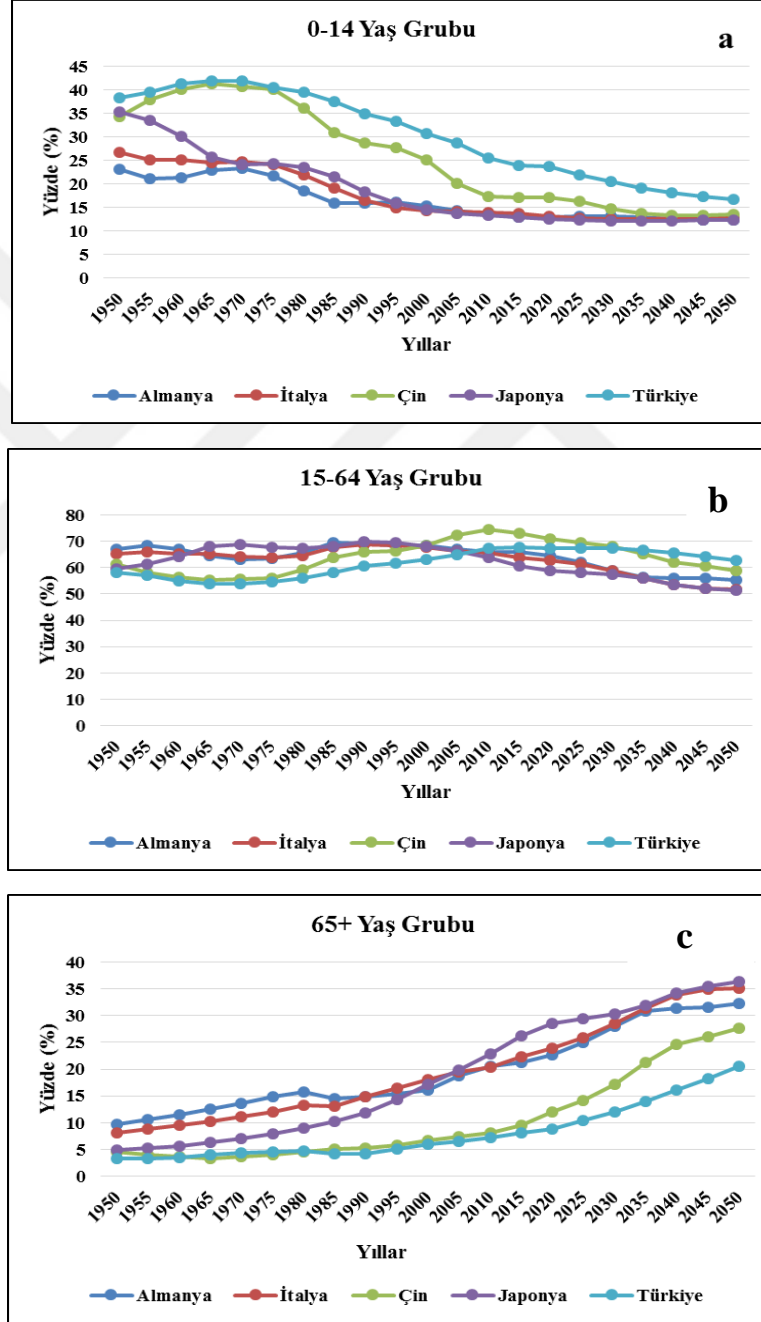
Beş ülke doğurganlık hızlarındaki değişim bakımından değerlendirildiğinde; Türkiye için 1950-2015 yılları arasında nüfusun doğal seyrini koruyacak seviyede (2,1 çocuk) bir doğurganlık hızı ile karşılaştırılırken, Çin’de 1990-1995, Almanya’da 1970-1975, İtalya ve Japonya’da ise 1975-1980 dönemi sonrasında doğurganlık hızlarının nüfusun doğal seyrini koruyucu düzeyden (2,1 çocuk) uzaklaştığı görülmüştür. Bütün ülkeler için 1990’ların ortasından itibaren eş eğilimli bir azalış göstermeye başlayan doğurganlık hızlarının, 2035 yılı sonrası birbirine yaklaşması, 2050 yılında ise beş ülke için de neredeyse aynı seviyeye ulaşması beklenmektedir. Bu durumda 1950-2050 yılları arasında doğurganlık hızlarında en hızlı düşüşlerin yaşanacağı ülkeler Türkiye ve Çin olacaktır.

4.3.3. Nüfus Gruplarındaki Değişimin Karşılaştırılması

Tez kapsamındaki ülkeler, üç temel yaş grubunda (0-14, 15-64, 65+) zaman içerisinde yaşanan değişimler bakımından değerlendirildiğinde; genel olarak 1970 yılı ve sonrasında 0-14 yaş çocuk nüfusun azalış, 1980 yılını takiben 15-64 yaş grubunun artış ve 1950 yılı ve sonrasında 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun artış eğilimine girdiği

Grafik 52’de görülmektedir. Yaşlı nüfusta görülen artışın temel nedeni tüm ülkelerde öncelikle ölümlerin azalmasıdır.

Grafik 52: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Yaş Gruplarının Karşılaştırılması (%) (1950-2050)

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2030”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 14 Ağustos 2015’ten faydalanılarak oluşturulmuştur.

Ölümlerdeki azalıştan sonra doğumlarda da azalışların yaşanmaya başlaması 0-14 yaş çocuk nüfusun daha sonraki süreçte azalışa geçmesine neden olmuştur. İki temel yaş grubundaki bu değişime karşın 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusun dönüşümü değerlendirildiğinde; 1980 yılı ve sonrasında Almanya, İtalya, Çin ve Türkiye’de 15-64 yaş grubunun artışa geçtiği görülürken, aynı yaş grubu Japonya’da 1950 yılı sonrasında artış göstermeye başlamıştır. Japonya’da 1970-2000 yılları arasında durağan bir seyir izleyen 15-64 yaş grubu, 2000 yılı ve sonrasında azalışa geçmiştir. Almanya ve İtalya’da ise 1950-1980 yılları arasında hemen hemen aynı seviyelerde olan 15-64 yaş arası nüfus, 1980-1990 yılları arasında artmış, 2000 yılı ve sonrasında azalmaya başlamıştır.

Bu durumda 2000 yılı ve sonrası için Almanya, İtalya ve Japonya’nın benzer eğilimler gösterdiği görülürken, bu üç ülke içerisinde Japonya’da 65 yaş ve üzeri nüfusun hızla arttığı ve diğer ülkelere göre daha yüksek oranda olduğu da Grafik 52’de görülmektedir.

Çalışma çağındaki nüfusun azalışı ve yaşlı nüfustaki artış bakımından Japonya’dan sonra ikinci sırayı İtalya almaktadır. Türkiye ve Çin’de ise 1950-1970 yılları arasında Japonya’nın tersine 0-14 yaş çocuk nüfusun artmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde çocuk ölümlerin azalması bu durumun temel nedeni olarak nitelendirilmektedir.

Türkiye ve Çin’de 1975 yılından 2010-2015 dönemine kadar hızla artan 15-64 yaş arası nüfusun 2015 yılı sonrasında yavaş bir şekilde artış gösterdiği ve 2030 yılından itibaren azalmaya başlayacağı görülmektedir. Buna karşın 2015 yılı ve sonrasında 65 yaş ve üzeri nüfusun hızlı bir şekilde artması beklenmektedir. 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfustaki artış 2040 yılına kadar Çin için de hızlı bir seyir izleyecek olup, 2040 yılından sonra Çin’deki yaşlı nüfus artışının tıpkı Almanya ve İtalya’dakine benzer bir yavaşlama sürecine girmesi beklenmektedir. Buna karşın 2040 yılı ve sonrasında Türkiye’nin dünyada nüfusu en yaşlı ülke olan Japonya’dan daha hızlı bir yaşlanma eğilimine girmesi beklenmektedir.

4.3.4. Nüfusun Yaşlanma Hızının ve Sürelerinin Karşılaştırılması

Nüfusun yaşlanma eğilimine girmesinden ¹¹⁵² ileri derecede yaşlı hale gelmesine¹¹⁵³ kadarki süreç yaşlanma hızını temsil etmektedir. Demografik değişimi uzun süredir yaşayan gelişmiş Avrupa ülkeleri; Almanya ve İtalya’da yaşlanma hızındaki artış uzun bir zaman diliminin eseri iken, gelişmiş-gelişmekte olan ve Asya ülkesi olarak nitelendirilen; Japonya, Türkiye ve Çin’in ileri derecede yaşlı toplumlar haline gelmesi daha kısa bir sürede gerçekleşmiş/gerçekleşecektir. Bu bağlamda tez kapsamındaki ülkeler yaşlanma hızları ve süreleri bakımından Tablo 52’ye göre değerlendirildiğinde; Almanya ve İtalya’nın demografik değişime bağlı nüfusun yaşlanması sürecini yaklaşık 80 yıl içerisinde tamamlayıp ileri derecede yaşlı toplumlar haline dönüştükleri görülmektedir.

Tablo 52: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Nüfusun Yaşlanma Hızı- Sürelerinin Karşılaştırılması

ÜLKE	Yaşlanan → Yaşlı % 7 → % 14	Yaşlı → İleri (Süper) Yaşlı % 14 → % 20	Yaşlanan → İleri (Süper) Yaşlı % 7 → % 20
<i>Almanya</i>	(1932-1972) 40 yıl	(1972-2009) 37 yıl	(1932-2009) 77 yıl
<i>Çin</i>	(2001-2026) 25 yıl	(2026-2036) 10 yıl	(2001-2036) 35 yıl
<i>İtalya</i>	(1927-1988) 61 yıl	(1988-2007) 19 yıl	(1927-2007) 80 yıl
<i>Japonya</i>	(1970-1994) 24 yıl	(1994-2005) 11 yıl	(1970-2005) 35 yıl
<i>Türkiye</i>	(2009-2035) 26 yıl	(2035-2050) 15 yıl	(2009-2050) 41 yıl

Kaynak: Seongho Sheen, “Demographic Peace: Decreasing and Aging Population and its Impact on Northeast Asian Security”, APSA 2009 Toronto Meeting Paper, 2009, s.7; Veliddin Kalıncara, **Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi**, Nobel Yayın, Ankara, 2011, s. 88 ve BM Nüfus Projeksiyonlarından faydalanılarak hesaplanmıştır.

¹¹⁵² Toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranının en az % 7 seviyesine ulaşması.

¹¹⁵³ Toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranının en az % 20 seviyesine ulaşması.

Japonya, Almanya ve İtalya arasında nüfusun yaşlanma hızı bakımından temel benzerlik; her üç ülkeninde ileri derecede yaşlı nüfusa sahip olmalarıdır. Buna karşın Almanya ve İtalya benzer yaşlanma hızları ve yaşlanma süreleri ile bir küme olarak düşünüldüğünde, Japonya'nın bu iki ülkeden temel farkı, ileri derecede yaşlanma sürecinin Japonya'da 35 yıl gibi kısa bir sürede tamamlanması olmuştur. Japonya'da ortaya çıkan bu durum, nüfus politikaları kısmında da açıklandığı üzere, 1980-2000 yılları arasında sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşümlere bağlı olarak hızla azalan doğurganlık hızı ve buna paralel olarak aynı süreçte hızla artan yaşlı nüfustan kaynaklanmıştır.

Asya ülkesi olan Çin ve Batı Asya ve Avrupa ülkesi olan Türkiye ise 2000'li yıllara beraber 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payları bakımından yaşlanan toplumdaki yaşlı toplum olmaya doğru hızla ilerlemektedir. Bu bağlamda Çin'in 2026, Türkiye'nin ise 2035 yılında yaşlı birer ülke haline gelmesi beklenmektedir. Türkiye'nin yaşlı bir ülke haline geleceği 2035 yılında, Çin'in neredeyse ileri derecede yaşlı bir ülke olacağı BM nüfus projeksiyonlarından hareketle ileri sürülmektedir. Bu durumda Çin'de yaşlı nüfustan ileri derecede yaşlı nüfusa geçiş sürecinin Türkiye'ye göre daha kısa sürede tamamlanacak olması ile Türkiye'nin demografik fırsat penceresinden Çin'e göre daha uzun bir süre yararlanacağı da düşünülmektedir. Aynı süreçte, yaşlanan toplumlardan yaşlı toplumlara dönüşmüş olan Almanya, İtalya ve Japonya'nın deneyimlerinden faydalanılmasının da Türkiye için demografik değişimi odak alan politikaların belirlenmesinde yol haritası olacağı düşünülmektedir. Keza Türkiye henüz demografik değişim sürecini tamamlamamıştır.

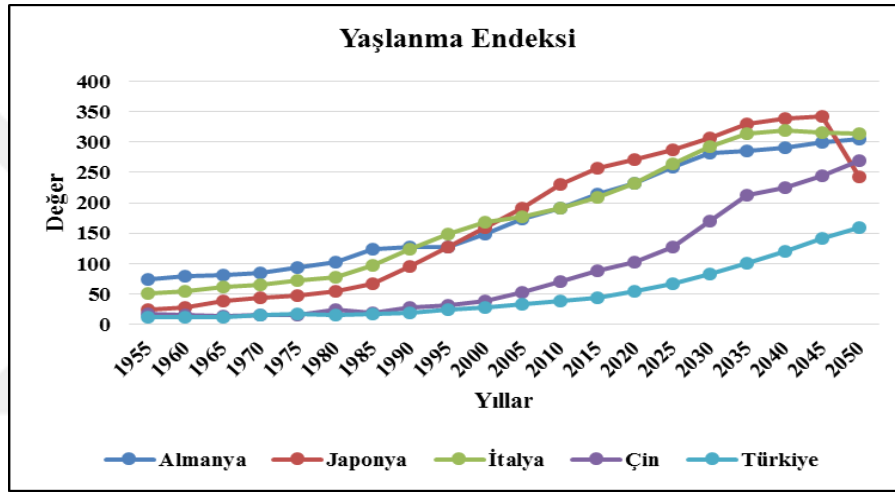
4.3.5. Yaşlanma Endeksindeki Değişimlerin Karşılaştırılması

Sosyal güvenlik sistemlerinde aktüeryal dengelerin sağlanmasında etkili olan yaşlanma endeksi değerleri; Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye'de uzun dönemde artış göstermiştir. 1955-1985 yılları arasında beş ülke için de yaşlanma endeksi eş zamanlı bir artış eğiliminde olmasına karşın, bu süre içerisinde endeks değerlerinin farklılık içerdiği Grafik 53'te görülmektedir.

Bu süreçte endeksin en yüksek olduğu ülkeler sırası ile Almanya, İtalya ve Japonya'dır. Bu üç ülkede yaşlanma endeksi 50-100 arasında değişmiş olup, her

yaşlıya iki civarında çocuk karşılık gelmiştir. Aynı dönemde Çin ve Türkiye için endeksin değeri 25'in altında seyretmiş, her yaşlıya yaklaşık dördün üzerinde çocuk düşmüştür. Ancak bu tablo Almanya, İtalya ve Japonya için 1995 yılı sonrasında tersine dönmüş, 2010 yılında 200'ün üzerine çıkan yaşlanma endeksi ile her iki yaşlıya bir çocuk karşılık geldiği görülmüştür. Dolayısı ile böyle bir durum potansiyel destek ve sistem destek seviyelerinin düşmesinin birer işaretidir.

Grafik 53: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye'nin Yaşlanma Endeksinin Karşılaştırılması (1955-2050)

Kaynak: UN, “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD>, 15 Ağustos 2016 verilerinden faydalanılarak hesaplanmış ve yazar tarafından oluşturulmuştur.

2010 yılında Çin ve Türkiye için 100'ün altında seyreden yaşlanma endeksi değerinin Çin için 2020, Türkiye için de 2035 yılında 100'e ulaşması beklenmektedir. Bu değer 100 olması her bir yaşlıya bir çocuk düşmesi anlamında gelmekle beraber, böyle bir tablo gelişmiş ülkelerin günümüzde karşı karşıya olduğu durumu da simgelemektedir. Böylelikle, aktif nüfustaki azalışa bağlı olarak sosyal güvenlik sistemlerinin önemli bir gelir kaynağı olan primler bakımından dengelerin gittikçe bozulduğu da görülmektedir.

Almanya, Çin, İtalya ve Japonya için yaşlanma endeksi değerinin 2045-2050 yılları arasında 250-350 civarında seyretmesi beklenirken, aynı süreçte Türkiye için bu değer 150-200 arasında olması beklenmektedir. 2045 yılı ve sonrasında Almanya, İtalya, Çin ve Türkiye için artması beklenen yaşlanma endeksi değerleri karşısında,

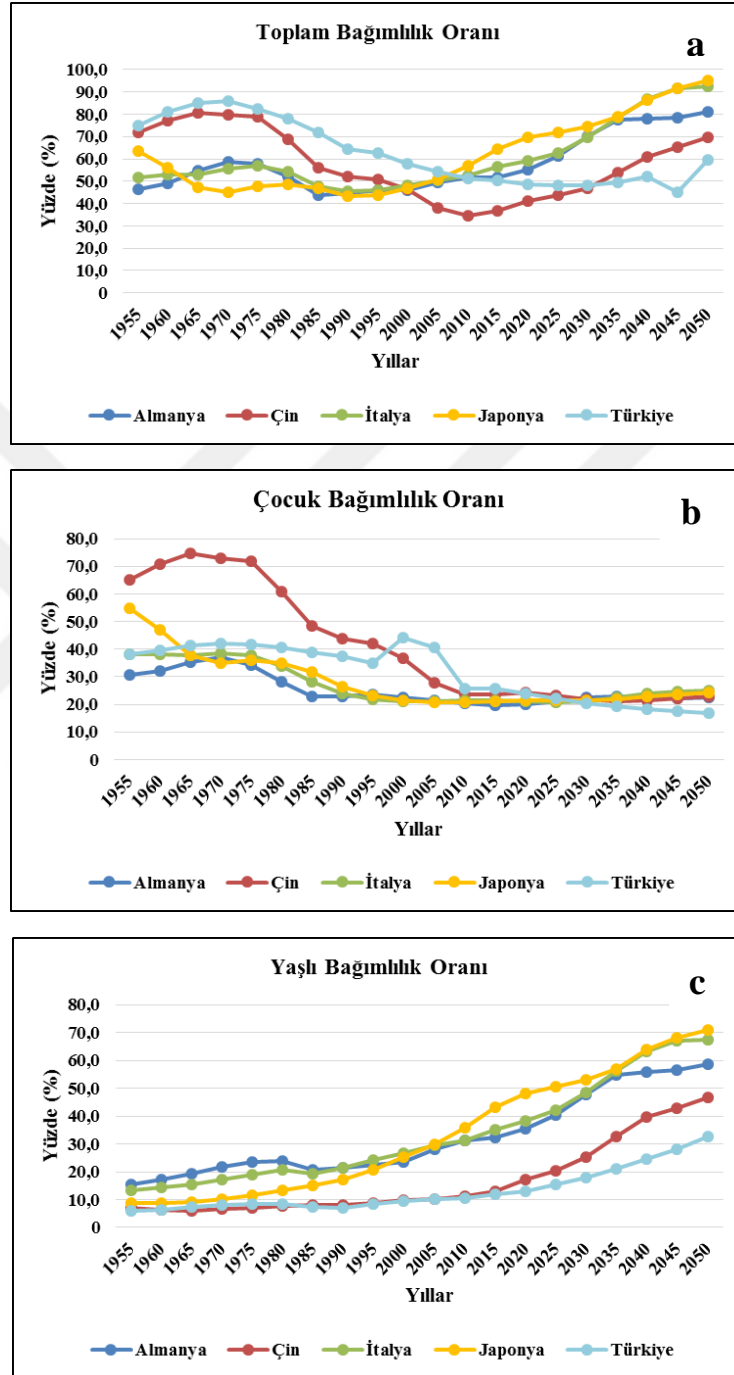
Japonya’da yaşlanma endeksi değerlerinin azalışa geçeceği düşünülmektedir. Japonya’da yaşanması beklenen bu durum, zaten düşük seviyede olan 0-14 yaş nüfusa ileri derecede yaşlı nüfusun ölüm oranlarındaki artışın da eş zamanlı olarak eklenmesinden kaynaklanacaktır.

4.3.6 Yaşlı Bağımlılığındaki Değişimlerin Karşılaştırılması

Sosyal güvenlik sistemlerinin mevcut düzenlemeler ekseninde sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde yol gösterici temel faktörden birisi de bağımlılık oranları olmuştur. Tezin önceki bölümlerinde tez kapsamında yer alan beş ülkenin bağımlılık oranları ayrı ayrı değerlendirildiğinde, 1955 yılından günümüze ülkelerin gelişmiş düzeylerine, buldukları bölgeye ve demografik değişim sürecinde gösterdikleri performansa göre bağımlılık oranlarının da zaman içerisinde değiştiği görülmüştür. Bu değişimde en dikkat çeken husus, aynı hızda olmasa da yaşlı bağımlılık oranlarının beş ülke için de artışa geçtiğidir. Bu bilgiler doğrultusunda Grafik 54 incelendiğinde; 1955-1995 yılları arasında Almanya, İtalya ve Japonya’da toplam bağımlılık oranlarının belirleyicisinin çocuk bağımlılık oranları olduğu görülürken, 2000 yılı sonrasında bu ülkelerde toplam bağımlılığı yaşlı bağımlılığı belirlemeye başlamıştır.

Çin’de toplam bağımlılığın belirlenmesinde çocuk nüfusun belirleyiciliği 2010 yılına kadar sürerken, Türkiye’de 2020 yılından sonra yaşlı nüfustaki artışın toplam bağımlılık oranlarında belirleyici olması beklenmektedir. Böylece demografik değişimi daha kısa sürede yaşayan ülkelerin (Çin ve Türkiye) yaşlı bağımlılık oranlarının, gelişmiş ülkelere göre daha geç bir zaman diliminde ancak (Almanya, İtalya ve Japonya’ya göre) daha hızlı artacağı düşünülmektedir. Bu tablo, ekonomik ve sosyal açıdan önemli dönüşümleri beraberinde getirecek olup, özellikle gelişmekte olan Asya ülkelerinin sosyal güvenlik sistemlerinde oluşan ve(ya) oluşacak olan baskının önlenmesine yönelik politikalara (gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında) daha hızlı bir şekilde ihtiyaç duyulacağını da işaret etmektedir.

Grafik 54: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Bağımlılık Oranlarının Karşılaştırılması (1955-2050)

Kaynak: UN, “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015; UN, “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Bu politikalar parametrik ve(ya) yapısal çoklu dönüşümleri ifade etmekle beraber, yaşlı bağımlılığının etkileri arttıkça uzun vadede uygulanabilecek, nesiller arası ve nesil içi adaleti koruyacak politikalar önem kazanacaktır.

4.3.7. Potansiyel Destekteki Değişimlerin Karşılaştırılması

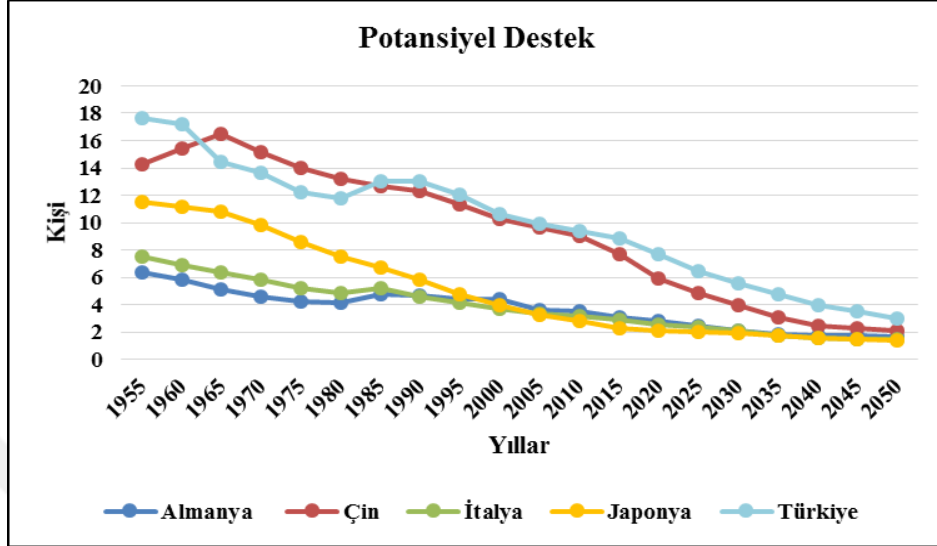
Çalışma çağındaki her bir kişinin destekleyeceği pasif nüfusu ifade eden potansiyel destek seviyeleri, zaman zaman dalgalanmalar gösterebilir, genel olarak Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye için giderek azalmaktadır. Bu kapsamda detaylı bir değerlendirme yapıldığında; 1955-2015 yılları arasında potansiyel destek seviyelerinin benzer eğilimler gösterdiği Almanya ve İtalya'da bu seviyenin düştüğü ve 2015 yılı sonrasında da potansiyel destek seviyelerinde bir azalış beklendiği gözlenmektedir.

Buna karşın Japonya'da 1955-1990 yılları arasında Almanya ve İtalya'ya göre daha yüksek seviyede olan potansiyel destek seviyelerinin 1990'ların ortasından itibaren Almanya ve İtalya ile benzerlikler göstermeye başladığı ve 1995 yılında üç ülkede de potansiyel destek seviyelerinin birbirine yaklaştığı Grafik 55'te görülmektedir. Japonya'nın demografik değişim sürecini daha kısa bir sürede yaşaması, 1955-1990 yılları arasında potansiyel destek seviyelerinin Almanya ve İtalya'ya göre daha hızlı bir şekilde düşüşüne neden olmuştur.

Çin'de ve Türkiye'de potansiyel destek seviyelerindeki değişim incelendiğinde; iki ülkenin de 1965-2015 yılları arasında potansiyel destek seviyelerinde benzer eğilimler gösterdiği gözlenirken, 2015 yılı sonrasında Çin'in potansiyel destek seviyelerinin Türkiye'ye göre daha da azalması beklenmektedir.

Bu durumda 2040 yılı ve sonrası için, Çin'in Almanya, İtalya ve Japonya ile hemen hemen aynı seviyede potansiyel destek seviyesine ulaşacağı düşünülmektedir. Böyle bir tablo ekseninde 2050 yılına gelindiğinde; Almanya, İtalya ve Japonya için çalışma çağındaki 1,5 kişinin pasif olarak nitelendirilen 1 kişiyi desteklemesi beklenirken, aynı zamanda Çin'de çalışma çağındaki 2 kişinin, Türkiye'de ise çalışma çağındaki 3 kişinin pasif durumdaki bir kişiyi destekleyeceği düşünülmektedir.

Grafik 55: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye'nin Potansiyel Destek Oranlarının Karşılaştırılması (1955-2050)

Kaynak: UN, "Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country", (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

Bu değerlendirmeler ile, ilk bakışta beş ülke içerisinde en şanslı ülke Türkiye olarak görülse de, sistem desteği için gerekli olan 4 aktif 1 pasif dengesinin potansiyel destek için dahi gerçekleşmemesi uzun vadede beş ülke için de tehlike sinyallerinin çaldığına işaret etmektedir.

4.3.8. İşgücüne Katılımdaki Değişimlerin Karşılaştırılması

Demografik değişimler, aktif-pasif nüfus gruplarında meydana getirdiği dönüşümlerle sosyal güvenlik sistemlerine olumlu etkiler sunabileceği gibi, değişimin son sürecine doğru pasif nüfustaki yoğun artış sebebi ile sistem üzerinde yükler de meydana getirebilmektedir. Bu bağlamda; aktif nüfus politikaları ve bir takım sosyal güvenlik tedbirlerine rağmen, tüm nüfus grupları içerisinde hızla artan pasif nüfus, primli sistemlerden yaşlı nüfusa sağlanan faydaların miktarında azalmalara sebep olurken, yaşlıların işgücü piyasalarına katılma ya da işgücü piyasalarında kalma tercihlerini de etkilemekte, ayrıca çalışma çağındaki nüfusun azalışı işverenlerin yaşlı işgücüne olan talebini de arttırmaktadır.¹¹⁵⁴ Demografik değişime bağlı işgücüne katılma oranları genel olarak tez kapsamındaki ülkeler bakımından Tablo 53'e göre

¹¹⁵⁴ Alper, *Sosyal Güvenlik Reformunun Etkileri 2020 Yılında Bitiyor (Yeni Bir Reform mu? Yeni Tedbirler mi?)*, a.g.e., s.25.

değerlendirildiğinde, işgücüne katılma oranlarının 1990-2015 yılları arasında; ilerleyen yaşlarla, emeklilik yaşına yaklaşılması ve(ya) emeklilik durumlarında diğer dönemlere nazaran azalış gösterdiği görülmektedir. Keza 15-64 yaş çalışma çağındaki nüfusta Almanya, Japonya, İtalya ve Türkiye için toplam işgücüne katılma oranları devamlı olarak artış göstermiştir.

Tablo 53: Toplam İşgücüne Katılma Oranlarının Yaş Grubu Bakımından Karşılaştırılması (1990-2015) (%)

Ülke	<i>(Toplam) 15-64 Yaş Grubu</i>					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
<i>Almanya</i>	67,4	70,4	71,1	73,8	76,6	77,6
<i>Çin</i>	84	85,2	82,3	78,5	76,4	77,5
<i>İtalya</i>	59,5	57,9	60,3	62,4	62,9	65
<i>Japonya</i>	70,1	71,5	72,5	72,6	74	75,9
<i>Türkiye</i>	59,4	56,8	52,4	49,8	52,7	56,1
	<i>55-64 Yaş Grubu</i>					
<i>Almanya</i>	39,8	42,4	42,9	52,1	62,5	69,4
<i>Çin</i>	55,75	54,6	59,4	-	59,7	-
<i>İtalya</i>	33,4	29,6	29	32,5	37,9	51,1
<i>Japonya</i>	64,7	66,2	66,5	66,6	68,7	72,2
<i>Türkiye</i>	44,1	42,7	37,2	29,1	31,4	34,2
	<i>65+ Yaş Grubu</i>					
<i>Almanya</i>	3,0	2,5	2,7	3,4	4,0	6,1
<i>Çin</i>	19,3	18,1	25,1	-	21,1	-
<i>İtalya</i>	4,3	3,7	3,3	3,2	3,2	3,8
<i>Japonya</i>	24,3	24,5	22,6	19,8	19,9	22,1
<i>Türkiye</i>	20,3	20,9	20,8	13,4	12,0	11,9

Not: 15-64, 55-64 ve 65+ yaş gruplarında işgücüne katılımı diğer ülkelerle ayrıntılı bir şekilde karşılaştırabilmek için Türkiye için TÜİK verileri yerine ILO ve WB verilerinden faydalanılmıştır. **Kaynak:** International Labor Office, **Key Indicators of the Labor Market 2001-2002**, Routledge, London, 2001, p.28; World Bank, “Labor Force Statistics”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=CN>, 20 Temmuz 2016; OECD, “Labour Force Statistics”, (Çevrimiçi): https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R#, 20 Temmuz 2016 verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. (Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Ekler-Ek-1)

Almanya, İtalya ve Japonya’da çeşitli düzenlemelerle emeklilik yaşı 60’lı yaşların ortasına kadar ulaşmış olmasına karşın, Çin’de emeklilik yaşının yaklaşık 54 olarak belirlenmiş olması Çin’de 15-64 yaş grubunun genel işgücüne katılma oranlarını düşürmektedir. Çin’de bağımlılık oranları artmakla beraber, emeklilik yaşının ortalama 54 olarak belirlenmesinin sebebi 2000-2015 yılları arasında zirveye ulaşan çalışma çağındaki nüfus ile yaşlı nüfusun ihtiyaçlarının karşılanabileceği

düşüncesidir.¹¹⁵⁵ Böylelikle emeklilik yaşındaki düşüklüğün problem olarak algılanmasının kısa ve orta vadede önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Çin’de kentsel alanlarda yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı gelişmiş ülkeler seviyesine yakın olmakla beraber, kırsal alanlarda yaşayan yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı diğer gelişmiş ülkeler ve Çin’in kentsel alanları karşısında oldukça yüksektir.¹¹⁵⁶ Kırsal alanlarda yaşayan yaşlılara ödenen emekli maaşlarının düşük olması, kırsal alanda emeklilik koşullarının kentsel alanlara göre sınırlılığı ve dağılımı, kente göç ve değişen yaşam koşulları vb. özellikle kırsal alanlarda yaşayan 65 yaş üzeri nüfusu refah düzeylerini artırma çabası ile işgücüne katılmaya yöneltmiştir.

Çin’de 2009 yılında kırsal emeklilik uygulamaları yaygınlaştırılmakla beraber, 65 yaş ve üzeri nüfusun işgücüne katılma oranlarının azalacağı düşünülse de, Çin’in dual yapısı gereği kırdan ortalama 57,7 Yuan’a (8,60 dolar) kadar düşen emekli aylıkları (kentte emekli aylıklarının miktarı ortalama 2000 Yuan’a (300 dolar) kadar çıkabilmektedir) öncelikle 60-64 yaş arası emeklilerin, ardından 65 yaş ve üzeri emeklilerin işgücüne katılımını arttıracaktır.¹¹⁵⁷ Kentsel-kırsal sosyal güvenlik ve istihdam koşullarının aynı düzeye getirilmeye çalışılması ile 65 yaş ve üzeri işgücüne katılma oranları azaltılmaya çalışılsa da, bu oran Avrupa ülkeleri olan Almanya ve İtalya’nın yanısıra Türkiye ile de karşılaştırıldığında halen yüksek düzeydedir.

Tablo 54 ve Tablo 55’te görüldüğü gibi, Çin’de 55-64 yaş arasında da işgücüne katılma oranları kır ve kent toplamında erkekler ve kadınlar açısından yüksektir. Kırsal alanlarda yalnız yaşayan emekli kadınlar arasında yoksulluğun yaygın oluşu kırsal alanlardaki kadınları geçimlerini temin etmek için daha uzun süre çalışmaya itmektedir. Her ne kadar Çin’in kırsal alanlarında geleneksel yapı kapsamında, aile içerisinde kadınların sosyal güvenliğinin sağlanmaya çalışıldığından bahsedilsede, kırdan kente göç ile değişen sosyo-ekonomik yapı bu durumu değiştirmekte ve kırsal

¹¹⁵⁵ Lu, a.g.e., p.31.

¹¹⁵⁶ John Giles, Dewen Wang, Wei Cai, “The Labor Supply and Retirement Behavior of China’s Older Workers and Elderly in Comparative Perspective”, **Aging In Asia Findings From New And Emerging Data Initiatives**, Ed.: James P. Smith, Malay Majmundar, Washington, The National Academies Press, 2012, p.117.

¹¹⁵⁷ Wang v.d., **Pension Fairness in China**, a.g.e., p. 26-27.

alnaldaki yaşlı kadınları daha uzun bir süre çalışmaya itmektedir. Çin’de 2009 yılından bu yana kırsal emeklilik sistemi hızla geliştirilmeye çalışılsada emekli aylıklarının düşüklüğü 55-64 yaş arası işgücüne katılma oranlarının erkekler için de yüksek olmasına sebep olmaktadır. Böylelikle özellikle tarımsal alanlarda istihdam edilen 65 yaş ve üzeri emeklilerin ya da dual sistemin ulusal sisteme dönüşmemesi sebebi ile emeklilik sistemine dâhil olmamış yaşlıların işgücüne katılma oranının gelişmiş ülkelere göre Çin’de yüksek olduğu gözlenmektedir.¹¹⁵⁸

Almanya, İtalya ve Japonya’da 55-64 yaş arası işgücüne katılma oranlarının genel olarak yüksek olmasının sebebi ise, bu yaş grubunda bulunanların resmi emeklilik elde edebilmeleri için 55-64 yaş arasındaki süreci çalışma yaşamında geçirmek zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye ve Japonya hariç tutulduğunda, Çin dual yapısı gereği ayrı bir alanda bulundurulduğunda, Almanya ve İtalya’da kadın ve erkekler açısından 65 yaş sonrası işgücüne katılma oranlarının, önce 0-14 yaş çocuk nüfusun azalmasına, ardından da çalışma çağındaki nüfusun durağanlaşmasına bağlı olarak 2005 yılı sonrasında artmaya başladığı görülmektedir.

Japonya’da da çalışma çağındaki nüfus ve çocuk nüfusu azalmakla beraber, gençlerin çoğunlukla büyük ölçekli firmalarda çalışma istekleri küçük ve orta ölçekte işletmeler için işgücü arzını daraltmaktadır. Bu durumda kültürel yapı, serbest meslek grubunda çalışan yaşlı nüfusun fazlalığı (yaşlıların % 51’i serbest meslek grubundadır) ve sağlık koşullarının getirdiği olumlu etki 65 yaş ve üzeri emeklilerin işgücüne katılma oranının artmasına sebep olmaktadır.¹¹⁵⁹ Bu kapsamda serbest meslek grubu dışında özellikle bilişim alanı için en önemli sıkıntı 65 yaş ve üzeri nüfusun verimliliği ve işe uyumu sorunu olmaktadır.

¹¹⁵⁸ Giles v.d., **a.g.e.**, p.126.

¹¹⁵⁹ John B. Williamson, Masa Higo, “Older Workers: Lessons From Japan”, **Work Opportunities for Older Americans**, Series 11, June 2007, 2007, p.2.

Tablo 54: Kadınlarda İşgücüne Katılma Oranlarının Yaş Grubu Bakımından Karşılaştırılması (1990-2015) (%)

Ülke	<i>(Kadın) 15-64 Yaş Grubu</i>					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
<i>Almanya</i>	55,5	61,1	66,3	66,9	70,8	73,1
<i>İtalya</i>	44,0	42,3	46,3	50,5	51,8	54,9
<i>Japonya</i>	57,1	58,4	59,6	60,8	63,2	66,7
<i>Türkiye</i>	36,0	32,7	28	25,2	30,2	35
	<i>55-64 Yaş Grubu</i>					
<i>Almanya</i>	24,7	31,1	33,5	43,2	54,5	63,8
<i>Çin</i>	37	36,6	47,2	-	48,3	-
<i>İtalya</i>	15,5	14,1	16,1	21,5	26,9	39,6
<i>Japonya</i>	47,2	48,5	49,7	50,8	53,9	59,2
<i>Türkiye</i>	26,6	25,1	21,6	14,8	17,3	18,3
	<i>65+ Yaş Grubu</i>					
<i>Almanya</i>	2,2	1,6	1,5	2,2	2,8	4,1
<i>Çin</i>	8	7,8	17,3	-	15,1	-
<i>İtalya</i>	2,2	2,8	1,6	1,1	1,3	1,7
<i>Japonya</i>	16,2	15,6	14,4	12,7	13,3	15,3
<i>Türkiye</i>	9,3	11	11,3	6,6	5,9	5,8

Not: 15-64, 55-64 ve 65+ yaş gruplarında işgücüne katılımı diğer ülkelerle ayrıntılı bir şekilde karşılaştırabilmek için Türkiye için TÜİK verileri yerine ILO ve WB verilerinden faydalanılmıştır.

Kaynak: OECD, “Labour Force Statistics”, (Çevrimiçi):

https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R#, 20 Temmuz 2016; International Labor Office, **Key Indicators of the Labor Market 2001-2002**, Routledge, London, 2001, p.28 verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye’de ise 15-64 yaş arası işgücüne katılma oranı diğer ülkelerle karşılaştırıldığında düşük seviyelerde olmakla beraber, son yıllarda artış eğilimindedir. Bu kapsamda 15-64 yaş arası nüfusun fazla oluşu pozitif bir faktör olup, bu etkiye ilaveten yeni istihdam sahalarının oluşturulması ve kayıtlı çalışmanın gerçekleşmesi ile demografik fırsat penceresi pratikteki etkisini göstermiş olacaktır.¹¹⁶⁰ Türkiye’de

¹¹⁶⁰ Türkiye’de 1990-2005 yılları arasında istihdam 18 milyon 500 bin kişiden 22 milyon kişiye yükselmiş olup aynı süreçte 15 yaş ve üzeri nüfus 35 milyon 100 bin kişiden 51 milyon 500 bin kişiye yükselmiştir. Bu durum 16 yıllık dönemde istihdamdaki artışın % 18,9 olduğunu buna karşın 15 yaş ve üzeri nüfustaki artışın % 46,5 olduğunu göstermektedir. Bu tablodan 15 yaş ve üzeri nüfusun yıllık % 2,4 arttığı, istihdamın ise yıllık % 1,2 seviyesinde artış gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durum Türkiye’de yıllık istihdam artışının, yıllık 15 yaş ve üzeri nüfus artışının gerisinde kaldığını göstermektedir. Aynı durumun devamı halinde 2050 yılında 15 yaş ve üzeri nüfusun 78 milyon 800 bin kişiye, istihdamın ise 34 milyon 300 bin kişiye ulaşması beklenmektedir. Bkz.: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Türkiye’de Doğurganlık Oranlarının Düşmesi, Potansiyel Etkiler ve Sosyal Politika Önerileri”, 2013, s.41-42.

kayıtdışı istihdamın bu tezin ana konusu olmaması sebebi ile bu kısımda kayıtdışı çalışmaya ilişkin detaylı bilgilere yer verilmemektedir. Aslında kayıtlı çalışmanın sadece Türkiye için değil başta Çin ve İtalya olmak üzere Japonya ve Almanya bakımından da sosyal güvenlik sistemlerinin uzun vadeli finansal dengelerinin sağlanması bakımından önem taşıdığını söylemek mümkündür.

Tablo 55: Erkeklerde İşgücüne Katılma Oranlarının Yaş Grubu Bakımından Karşılaştırılması (1990-2015) (%)

Ülke	<i>(Erkek) 15-64 Yaş Grubu</i>					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
<i>Almanya</i>	79	79,5	78,9	80,6	82,4	82,1
<i>Çin</i>	88,9	90,1	87,8	-	84,3	-
<i>İtalya</i>	75	73,6	74,3	74,4	74,2	75,2
<i>Japonya</i>	83	84,5	85,2	84,4	84,8	85
<i>Türkiye</i>	83,6	81,1	76,9	75	75,4	77
	<i>55-64 Yaş Grubu</i>					
<i>Almanya</i>	55,9	53,9	52,4	61,3	70,7	75,3
<i>Çin</i>	74,5	72,7	70,8	-	71	-
<i>İtalya</i>	53	46,5	42,7	44,3	49,5	63,3
<i>Japonya</i>	83,3	84,8	84,1	83,1	83,9	85,6
<i>Türkiye</i>	61,3	61	53,4	44,8	46,1	50,3
	<i>65+ Yaş Grubu</i>					
<i>Almanya</i>	4,7	4,2	4,4	5,1	5,7	8,6
<i>Çin</i>	32,7	30,1	33,8	-	27,6	-
<i>İtalya</i>	7,1	6,4	5,8	6,0	5,7	6,6
<i>Japonya</i>	36,5	37,3	34,1	29,4	28,8	31,1
<i>Türkiye</i>	30,9	33	32,5	22,1	19,9	19,9

Not: 15-64, 55-64 ve 65+ yaş gruplarında işgücüne katılımı diğer ülkelerle ayrıntılı bir şekilde karşılaştırabilmek için Türkiye için TÜİK verileri yerine ILO ve WB verilerinden faydalanılmıştır.

Kaynak: OECD, “Labour Force Statistics”, (Çevrimiçi): https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R#, 20 Temmuz 2016; International Labor Office, **Key Indicators of the Labor Market 2001-2002**, Routledge, London, 2001, p.28 verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Bu bağlamda tezin önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere uzun vadede özellikle 2015 yılı sonrasında gerek gelişmiş, gerekse de gelişmekte olan ülkelerde 15-64 yaş grubunun azalmasına yönelik eğilimler ile 55-64 ve 65 yaş üzeri kişilerin işgücüne katılma oranlarında genel bir artış beklenmektedir. Günümüzde Almanya ve İtalya’da 65 yaş ve üzeri yaşlıların işgücüne katılma oranları Japonya ve Çin’in neredeyse beşte biri ile altıda biri arasındadır. Bu durumun sebepleri, gelişmiş Avrupa ülkelerinin sunduğu ekonomik ve sosyal refahın yanı sıra göçün meydana getirdiği etki

ile işgücü temininin sağlanabilmesidir. Bugüne kadar yaşlanan nüfuslarını ve akabinde yaşlanan işgüçlerini göç yolu ile nüfusu daha genç ve dinamik olan ülkelere temin eden Almanya ve İtalya'nın küresel bir olgu haline gelen yaşlanma sebebi ile geçmişten günümüze uyguladığı göç politikasını uzun vadede uygulaması zorlaşacaktır.¹¹⁶¹

Bu durumda uzun vadede yaşlıların işgücüne katılma oranının Çin ve Japonya için hızını koruması beklenirken, Almanya ve İtalya'da ilerleyen yıllarda yaşlıların işgücüne katılma oranlarının artacağı düşünülmektedir.¹¹⁶² Türkiye'de ise gelecek yirmi yıllık sürede 65 yaş ve üzeri nüfusun işgücüne katılma oranlarında önemli bir artış beklenmemekle beraber, 2035 yılı sonrası bu oranda artış yaşanması beklenmektedir. Tezdeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında gelişmiş bir ülke olan Japonya'da yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranlarının neden yüksek olduğu sorusu akla gelebilmektedir. Japonya'nın yüksek orandaki yaşlı nüfusuna rağmen sosyo-kültürel (özellikle geleneksel aile yapısının korunması) çekinceler nedeni ile göç politikalarına yaklaşımda yaşadığı isteksizlik, Japon işgücü piyasalarında gençlerin kişisel tercihleri nedeni ile (özellikle KOBİ'lerde) işgücü arzı yetersizliği ve demografik değişimin küreselleşmesi 65 yaş ve üzeri nüfusun işgücüne katılma oranlarını Japonya için de yükseltmektedir.¹¹⁶³

Japonya, Avrupa ve diğer Asya ülkelerine göre daha yüksek oranda yaşlı nüfusa sahip olsa da, Japonya'da emeklilik ile ilgili harcamaların özellikle İtalya'dan daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun temel sebebi Japonya'da emekli aylıklarına ilişkin yeniden ¹¹⁶⁴değerleme oranlarının düşük olmasıdır. Böyle bir sonuç da Japonya'da 65 yaş ve üzeri nüfusun işgücüne katılım oranlarını hem erkekler, hem de kadınlar için giderek arttırmaktadır.

4.3.9. Emeklilik Yaşı-Sürelerinin Karşılaştırılması

Emeklilik yaşı ülkelerin emeklilik yaşına ilişkin yasal düzenlemelerinin etkisi ile şekillenmekte ve zaman içerisinde dönüşüme uğramaktadır. Doğumda beklenen

¹¹⁶¹ Gesano ve Strozza, **a.g.e.**, p.89.

¹¹⁶² Wan He, Daniel Goodkind, Paul Kowal, "An Aging World: 2015 International Population Reports", United States Census Bureau, 2016, p.91; Ogawa, Matsukura, **a.g.e.**, sy.

¹¹⁶³ Hara, **a.g.e.**, p.56-57.

¹¹⁶⁴ UN, **World Population Ageing 2015**, New York, United Nations, 2015, p.87.

yaşam sürelerinin yüksek olduğu ülkelerde resmi emeklilik yaşının da genellikle yüksek olduğu görülmektedir. Emeklilik ile ilgili uygulamalarda önem taşıyan bir diğer temel husus da kişinin işgücüne katıldığı yaş ve emekli olduktan sonra (emeklilikte) geçen sürelerdir. Emeklilik yaşı ve emeklilikte geçen süreler aktüeryal dengelerin belirlenmesinde önem taşımaktadır.¹¹⁶⁵

Tez kapsamındaki ülkeler emeklilik yaşları ve emeklilikte geçen süreler bakımından genel olarak ve cinsiyetlere göre Tablo 56 ekseninde karşılaştırıldığında; gelişmiş Avrupa ülkeleri olan yaşlı nüfuslu Almanya ve İtalya’da, resmi emeklilik yaşının ortalama 65 olduğu gözlenmektedir. Asya ülkelerinde resmi emeklilik yaşı genel olarak Avrupa ülkelerinin altındadır. Buna karşın Japonya’da yaşlı nüfus oranının Almanya ve İtalya gibi yaşlı nüfuslu ülkelere göre daha fazla olması karşısında resmi emeklilik yaşının Almanya ve İtalya’dan daha düşük olması eleştirilere neden olmaktadır. Japonya’da günümüzde resmi emeklilik yaşı; erkeklerde 63, kadınlarda 61’dir.¹¹⁶⁶

Bu eleştirilere karşın, erkek ve kadın çalışanların işverenlerinden talepleri durumunda, işverenlerinin onları resmi olarak 65 yaşına kadar çalıştırmak zorunda olmaları da önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Japonya’da nüfusun ileri derecede yaşlı olması, hızla artan yaşlı nüfusa karşın ekonominin canlı tutulma ihtiyacı, kıdeme önem veren şirket politikaları ve çalışma kültürü yaşlı çalışanların resmi emeklilik yaşını takiben yaklaşık olarak 5 yıl daha işgücü piyasalarında kalmalarına neden olmaktadır. Bu durumda Japonya resmi ve gerçekleşen emeklilik yaşı arasındaki fark bakımından diğer ülkelerle karşılaştırıldığında; emeklilikte geçen sürecin emeklilikte geçmesi beklenen süreçten daha kısa olduğu da görülmektedir. Ancak yine de Japonya’da doğumda beklenen yaşam süresi esas alınarak emeklilik yaşının gözden geçirilmesi gerekmektedir.¹¹⁶⁷

¹¹⁶⁵ Güner, **a.g.e.**, p.71.

¹¹⁶⁶ Finnish Centre for Pension, “Retirement Ages in Member States”, (Çevrimiçi): <http://www.etk.fi/en/the-pension-system-2/the-pension-system/international-comparison/retirement-ages/>, 9 Kasım 2016.

¹¹⁶⁷ OECD, “Average effective age of retirement versus the normal retirement age, 2009-2014”, (Çevrimiçi):<http://www.oecd.org/els/emp/ageingandemploymentpoliciesstatistics/averageeffectivageofretirement.htm>, 18 Ağustos 2016.

Tablo 56: Ülkelere ve Cinsiyete Göre Emeklilik Yaşı ve Emeklilik Süreleri (Yıl)

Ülke	Resmi Emeklilik Yaşı		Doğumda Beklenen Yaşam Süresi		Emeklilikte Geçmesi Planlanan Süre		Emeklilikte Geçen Ortalama Süre		***Etkili Emeklilik Yaşı	
	Cinsiyet		Cinsiyet		Cinsiyet		Cinsiyet		Cinsiyet	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
<i>Türkiye</i>	60	58	75	79	15	21	24	31	65,2	64,9
<i>Almanya</i>	*65	*65	78,18	83,06	13,18	18,06	16,08	22,06	62,7	62,7
<i>Çin</i>	60	50 55	73,97	77,02	13,97	27,02 22,02	20	27	67	60,7
<i>İtalya</i>	66	65	80,27	85,23	14,27	20,23	19,47	24,43	61,4	61,1
<i>Japonya</i>	**63	**61	80,0	86,49	17	25,49	15	21,49	69,3	67,6

Not: K: Kadın, **E:** Erkek

* 1947-1964 yılları arasında doğanlar için emeklilik yaşı 2012 yılından başlayarak 2029 yılına kadar kademeli olarak arttırılarak 67'ye çıkartılmıştır. 1964 yılı ve sonrasında doğanlar için resmi emeklilik yaşı 67'dir.

** Resmi emeklilik yaşı kademeli olarak artarak 2025 yılında erkek ve kadınlar için 65 olacaktır. Böylece sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi için emeklilikte geçen toplam sürenin 15-20 yıl arası olması hedeflenmektedir.

*** Etkili Emeklilik Yaşı; Çalışmanın tamamen bırakıldığı, emekliliğin tamamen ilan edildiği yaştır. Tablo 56'daki Etkin Emeklilik yaşları Almanya, İtalya, Japonya ve Türkiye için OECD 2014 değerlerini içermekle beraber, Çin için elde edilen etkin emeklilik yaşı 2010 yılına aittir.

Kaynak: OECD, "Average effective age of retirement versus the normal retirement age, 2009-2014", (Çevrimiçi):<http://www.oecd.org/els/emp/ageingandemploymentpolicies-statisticsonaverageeffectiveageofretirement.htm>, 18 Ağustos 2016; Montserrat Pallares-Miralles, Carolina Romero, Edward Whitehouse, "International Patterns of Pension Provision II A Worldwide Overview of Facts and Figures", Social Protection & Labor Discussion Paper, No:1211, 2012, p.52'den faydalanılmış olup, her bir ülkede uygulanan resmi emeklilik yaşı ve doğumda beklenen yaşam süreleri önceki bölümlerden derlenerek oluşturulmuştur.

Buna karşın Japonya'da yaşlı çalışanların (65+) çalışma yaşamında kalma sürelerinin uzamasının getirdiği en önemli sorun genç işsizliğinin (Japonya'da toplam işsizlik oranı % 3,51, genç işsizliği ise % 5,3'tür) artmasıdır. Yaşlı çalışanların daha uzun süre işgücü piyasasında olması gençlere istihdam sağlayacak yeni işlerin artmasını da engellediği gerekçesi ile sık sık eleştireye uğramaktadır. Ancak işgücü piyasalarında artan işgücü talebi ve mevcut emekli maaşları ile yaşlıların geçimlerini

temin etmede yaşadıkları zorluklar, yaşlı Japonların daha uzun süre ile çalışma yaşamında kalmalarına neden olmaktadır.¹¹⁶⁸

Japonya’da 2014 yılında yaklaşık 64 milyon olan çalışan sayısının, 2030 yılı itibarı ile 56 milyona düşmesi beklenmektedir. Dolayısı ile azalan işgücü arzı karşısında artan işgücü talebi, yaşlıların işgücü piyasasında daha uzun süre kalmalarına neden olacaktır. 2013 yılında yürürlüğe giren “Yaşlı İstihdamının İstikrarı Kanunu” bu sebeple gündeme getirilmiştir. Yürürlüğe giren bu uygulama ile, 65 yaş sonrası beş yıl süre ile (70 yaşına kadar) arzu eden yaşlılar çalışabilmektedir. 65 yaş sonrasında da çalışmak isteyenleri korumak için 2025 yılına kadar şirketlere bu sistemi kurma zorunluluğu getirilmiştir.¹¹⁶⁹

Yıllık asgari ücretin 16,992 dolar, aylık asgari ücretin 1,400 dolar olduğu Japonya’da, emekli maaşlarının ortalama 575 dolara kadar indiği düşünüldüğünde, yaşlılık döneminde refahın artırılması için işgücü piyasalarında uzun süre ile istihdam özellikle sağlıklı yaşlılar için önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Japon kültürünün çalışma eksenli bir yapıya sahip olması bu gibi düzenlemelerin hayata geçmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Ayrıca Japonya’da gençlerin daha çok büyük şirketlerde çalışma özlem ve istekleri karşısında küçük ve orta büyüklükte şirketlerde çalışacak kişi sayısının giderek azalması, yaşlı işgücüne olan talebi de arttırmaktadır. Bu süreçte işverenler açısından yaşlı emeklilerin yeniden istihdamının (eğitim, sağlık, ergonomik düzenlemeler vb. sebebi ile) maliyet artışı yaratacağı endişesi olsa da, giderek yaşlanan nüfus ve azalan çalışma çağındaki nüfus yeni düzenlemelerle yaşlıların işgücüne katılımını desteklemektedir. Japonya’da 65 yaş ve üzeri çalışan sayısı 26 milyon 500 bin kişiye ulaşmış olup bu rakam her beş kişiden birisine karşılık gelmektedir.¹¹⁷⁰

Japonya’daki emeklilik sürelerine benzer bir diğer durum, Japonya’yı demografik değişim süreci bakımından yaklaşık otuz yıl geriden takip eden, ancak bu sürede Japonya ile benzer eğilimler gösteren Çin’e aittir. Çin’de de doğumda beklenen

¹¹⁶⁸ Keiko Ujikane, Katsuyo Kuwako, Jodi Schneider, “Japanese may soon need to work until 80 as population ages”, (Çevrimiçi): <http://www.independent.co.uk/news/business/news/japanese-to-work-until-80-ageing-population-pensions-a7132331.html>, 18 Ağustos 2016.

¹¹⁶⁹ A.e., sy.

¹¹⁷⁰ A.e., sy.

yaşam süreleri artarken resmi emeklilik yaşının halen 20. yy.'ın demografik verileri çerçevesinde korunması ve emeklilik yaşı ile ilgili kayda değer bir düzenlemenin yapılmamış olması bu durumu desteklemektedir.¹¹⁷¹

Çin'de, emeklilik yaşı (erkeklerde 60, kadınlarda 50-55 yaş), tez kapsamındaki diğer ülkelerin resmi emeklilik yaşları ile karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmasına karşın, 15-64 yaş arası nüfustaki fazlalığın sosyal güvenlik sistemi üzerinde olumsuz bir tablo oluşturmayacağı, bu sebeple kısa dönemde emeklilik yaşının arttırılmasına gerek duyulmadığı ileri sürülmektedir. Hatta Çin'de erken emekliliğe imkân veren uygulamalara da oldukça sık rastlanmaktadır. Oysa ki 2015 yılı sonrası hızlı bir demografik değişim sürecine girmiş olan Çin için böyle bir gidişat, dinamik nüfus yapısının bir süre sonra kaybedilmesine işaret etmektedir. Dolayısı ile bu durum, azalan işgücü arzı, artan işgücü talebi ve sosyal güvenlik sisteminin yaşayacağı dar boğaz ile yaşlı nüfusun daha uzun bir süre aktif olarak işgücü piyasasında kalmasını uzun vadede gerektirecektir.¹¹⁷²

Bu tablo altında Çin'de emeklilik yaşı ve emeklilikte geçen süreler değerlendirildiğinde; emeklilikte geçen sürelerin erkeklerde 20, kadınlarda 27 yıla ulaştığı gözlenmektedir. Bu durum yukarıda da bahsedildiği gibi, hızla artan 65 yaş ve üzeri nüfus ile sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengeleri bakımından tehlike arz etmektedir. Çin'deki durumun bir benzeri Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'de geçerli olan resmi emeklilik yaşı karşısında emeklilikte geçen ortalama süreler değerlendirildiğinde; emeklilik sürecinin erkeklerde 24, kadınlarda 31 yıla kadar çıktığı gözlenmektedir. Dolayısı ile, aktif pasif dengelerinin korunabilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi bakımından emeklilikte geçmesi gereken ortalama

¹¹⁷¹ Çin'de 1950 yılında doğumda beklenen yaşam süresi ortalama 43 yıl olup emeklilik yaşı 50-60 yaş arasında değişmiştir. Aradan geçen yaklaşık 65 yıllık sürede emeklilik yaşı değişmemiş, ancak doğumda beklenen yaşam süreleri uzamıştır. Bu sebeple emeklilik yaşının yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu uygulama geleceğe yönelik önemli bir planlama olsa da günümüzde Çin'de temel sorun Avrupa ülkelerinde bugün yaşanan emek kıtlığı değildir. Çin şu an için Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında demografik fırsat penceresini elinde tutmaktadır. Çin için asıl sorun, ekonomik gelişmenin sürdürülürken, demografik değişimin de aynı hızla yaşanması ve emeklilik yaşına ulaşan nüfusun düşük insani sermayeye sahip olmasıdır. Ayrıca Çin'de yaşlıların informal ekonomide kayıtdışı olarak istihdam edilmeleri de bir diğer sorundur. Bkz.: D.U. Yang, Wang Meiyuan, "Demographic Ageing and Employment in China", ILO Employment Working Paper, Working Paper No:57, 2010, p. 29.

¹¹⁷² Wang Yanzhong, "Several Issues in Reform And Development Of China's Old-Age Security System", Chinese Academy of Social Sciences, ty., p.10.

15-20 yıllık sürenin, henüz demografik değişim sürecini tamamlamamış olan Türkiye ve Çin için aşıldığı görülmektedir.

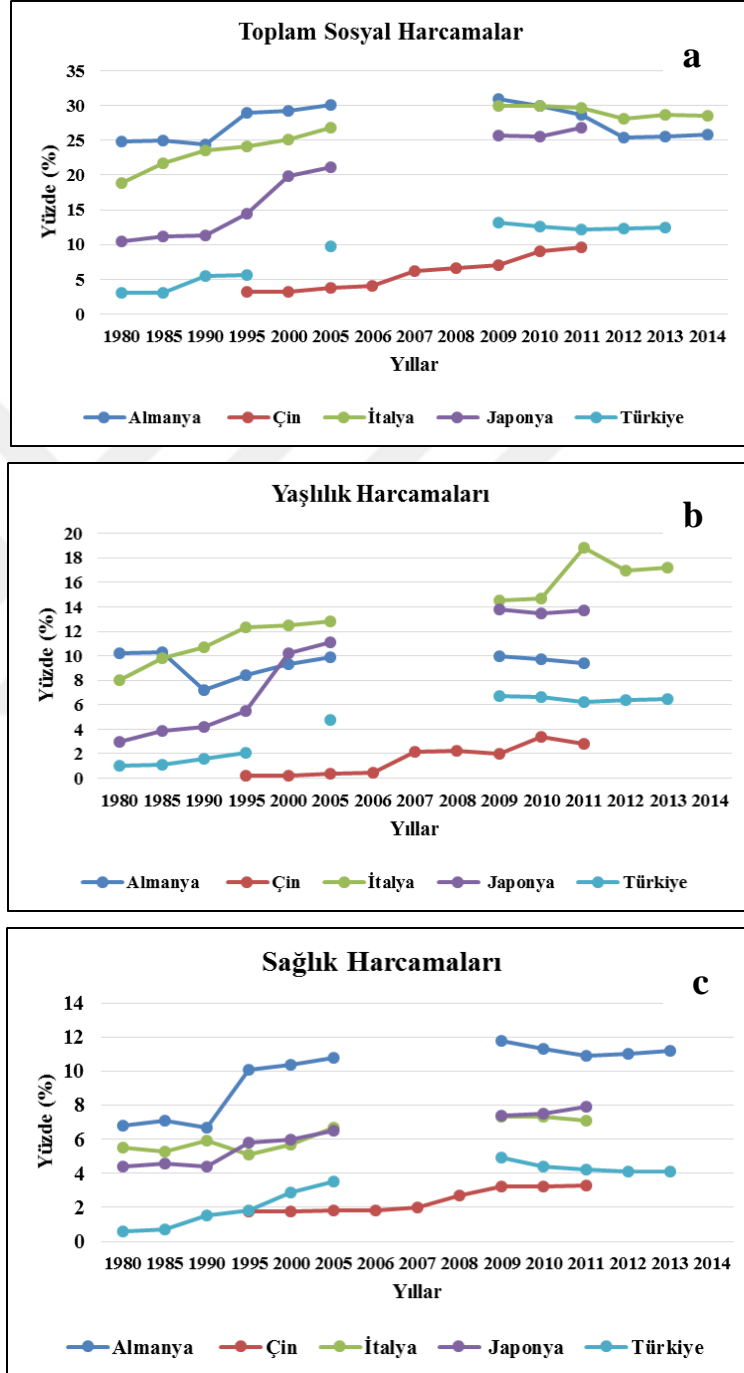
Almanya ve İtalya'da da resmi emeklilik yaşı 65 civarında olduğu halde gerek doğumda beklenen yaşam sürelerinin hızla artışı, gerekse de Asya ülkeleri ile karşılaştırıldığında etkili emeklilik yaşının resmi emeklilik yaşının gerisinde kalması ile (bir bakıma genç emeklilik sebebi ile) emeklilikte geçen ortalama sürelerin uzadığı görülmektedir. Almanya'da ve İtalya'da resmi emeklilik yaşının (gerçekleşen) ortalama emeklilik yaşından erkekler ve kadınlar için 2-5 yıl fazla olduğu görülürken, Türkiye ve Çin'de bu fark 7-10 yıla çıkmaktadır. Bu durum henüz ileri derecede yaşlı nüfusa sahip olmayan Türkiye'yi ve Çin'i demografik değişim bağlamında gelişmiş ülkeler kadar etkilemese de her iki ülkede de kayıtdışı istihdam oranlarının yüksek oluşu aktüeryal dengeleri günümüzde kayıtdışılık boyutu ile etkilemektedir. Ancak önümüzdeki 20 yıllık sürede kayıtdışılığın azaltıl(a)masa ve(ya) kayıtdışılık azaltılsa bile yaşanan nüfusun hızla artışı aktüeryal dengeleri nüfustaki değişim ve (eğer azaltılmazsa) kayıtdışılık ile birlikte etkileyecektir.

4.3.10. Sosyal Harcamalardaki Değişimin Karşılaştırılması

Ülkelerin sosyal harcamalara ayırdıkları pay onların sundukları refah hizmetlerinin ortaya konması bakımından önem taşımaktadır. Tez kapsamındaki ülkelerin her birinin farklı refah rejimlerini temsil etmeleri, buna karşın 1980 sonrası küreselleşmenin etkileri ile ekonomik ve sosyal açıdan bazı benzerlik göstermeye başlamaları sosyal harcamaların görünümünü de değiştirmeye başlamıştır.

Bu bağlamda demografik değişimin etkilerine uzun süredir maruz kalan ülkelerde nüfusun yaşlanması bağlı olarak yaşlılık, sağlık ve bakım uygulamaları kapsamında sosyal harcamalardan ayrılan payların giderek arttığı Grafik 56'da görülmektedir. Grafik 56'ya göre Türkiye'de de sosyal harcamalar 1980'den günümüze giderek artmıştır. Ancak sosyal harcamaların payı Almanya, İtalya ve Japonya'daki kadar yüksek değildir. 1980-2015 yılları arasında, Türkiye'de yaşlı nüfus oranının Almanya, İtalya ve Japonya kadar yüksek olmaması ve genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip olunması, özellikle yaşlılık ve sağlık alanındaki harcamaların gelişmiş ülkeler düzeyinde olmamasında etkili olmuştur.

Grafik 56: Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye’de Sosyal Harcamalardaki Değişimin Karşılaştırılması (1980-2014) GSYİH (%)

Kaynak: OECD, "Public and Private Social Expenditure in Percentage of GDP in 2009", (Çevrimiçi), http://www.oecd.org/social/soc/socialspendituredatabasesocx.htm#socx_data, 1 Ocak 2016; Chack Kie Wong, "The Evolving East Asian Welfare Regimes", **Chinas Social Development and Policy Into The Nex Stage?**, Ed.: Litao Zhao New York, Routledge, 2013, sy; Joe C. B. Leung, Yuebin Xu, **Chinas Social Welfare The Third Turning Point**, United Kingdom, Polity Press, 2015, sy.

2015 yılı sonrasında Türkiye için demografik değişimin hız kazanması yaşlılık ve sağlık alanlarına ayrılacak payın artması anlamını taşımaktadır. Çin’de ise 1980 sonrası yaşanmaya başlayan dışa açılım, 1990’larla beraber sosyal sigorta uygulamaları kapsamında yaşanan temel gelişmeler, kırsal nüfusun yoğunluğuna bağlı ailenin uzun süreli koruyucu etkisi, kır ve kent arasında devletin sunduğu hizmet farklılıkları vb. etkenler kamu ve özel sosyal harcamaların uzun süre düşük seviyelerde kalmasına neden olmuştur.

Bu gelişmelerden yola çıkıldığında, uzun bir süre refah uygulamalarının görülmediği Çin’de, 1995 yılı öncesinde sosyal harcamalar ile ilgili detaylı verilere rastlanmamıştır. Çin’de 1990’ların sonuna doğru sosyal harcamalar istikrarlı bir artışa başlamış olup bu artış 2006 yılı sonrasında (kırsal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ile) hız kazanmıştır. Türkiye’deki sosyal harcamalar Çin ile karşılaştırıldığında sosyal harcamalar toplamının ve özellikle yaşlılık harcamalarının Çin’e göre daha yüksek olduğu görülmektedir.¹¹⁷³

Buna karşın Çin’de 2007 yılından itibaren artışa geçen sağlık harcamalarının 2011 yılında Türkiye’deki sağlık harcamalarına yaklaştığı da görülmektedir. Bu durum Çin’in fazla nüfusu sebebi ile sağlık kurumlarına yıllık başvuru sayısının 3 milyarı geçmesinin yanı sıra özellikle Çin’de 2006 yılı ve sonrası kırsal alanlarda salgın hastalıkların önlenmesi, anne ve çocuk sağlığının geliştirilmesi vb. programlara ayrılan payın artmasından kaynaklanmaktadır.¹¹⁷⁴ Diğer bir ifade ile, Çin’de sağlık harcamalarındaki bu hızlı artış yaşlı nüfustan öte nüfusun geneli için yapılan harcamalardan kaynaklanmıştır.

2016 yılı sonrası “refah” uygulamalarının dönüşümü ve demografik değişimin etkisi neticesinde, Çin’de sosyal harcamalarda daha hızlı bir yükselişin meydana gelmesi beklenmektedir. Japonya, İtalya ve Almanya’da ise önceki yıllardaki eğilimden de yola çıkıldığında sosyal harcamaların ileriki yıllarda artış göstereceği öngörülmektedir. Bu bağlamda yaşlılık harcamalarında sırası ile İtalya, Japonya ve

¹¹⁷³ Joe C. B. Leung, Yuebin Xu, **Chinas Social Welfare The Third Turning Point**, United Kingdom, Polity Press, 2015, sy; Chack Kie Wong, "The Evolving East Asian Welfare Regimes", **Chinas Social Development and Policy Into The Nex Stage?**, Ed.: Litao Zhao New York, Routledge, 2013, sy.

¹¹⁷⁴ Ali Cihan Bayram v.d., “Çin Sağlık Sistemi”, Ed.: A. Erdal Sargutan, ty., s.745.

Almanya’da yükselişler beklenirken, sağlık harcamalarında Almanya’nın yükselişini sürdüreceği, Almanya’yı takiben İtalya ve Japonya’nın benzer eğilimler göstereceği düşünülmektedir. Türkiye’de yaşlı nüfusun hızla yükselişe geçmesi karşısında özellikle 2035 yılı ve sonrasında yaşlılık ve sağlık harcamalarında önemli bir artış yaşanması beklenmektedir.

4.4. DEMOGRAFİK DEĞİŞİM EKSENİNDE SOSYAL GÜVENLİK REFORMLARI: ÜLKE ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.4.1. Sosyal Güvenlik Reformlarına Etkileri Bakımından Demografik Değişim Sürecinde Refah Sağlayıcı Aktörlerdeki Dönüşümün Karşılaştırılması

Sosyal güvenlik sistemleri açısından demografik değişim bağlamında ortaya konan ve(ya) konacak olan reformlar değerlendirildiğinde; sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılardaki dönüşümlerin bir sonucu olarak refah sağlayıcı aktörler ve bu aktörlerdeki dönüşümün demografik değişim odaklı sosyal güvenlik reformlarının yönünün belirlenmesinde önemli birer faktör olduğu görülmektedir.¹¹⁷⁵

İkinci Dünya Savaşından 1970’lerin sonuna kadar yaşanan refah devleti uygulamaları ile sosyal güvenliğin sağlanmasında temel aktörün devlet ve aile olduğu görülürken; 1970’lerin sonuna doğru etkilerini gösteren Neo-liberal politikalar karşısında piyasa aktörünün önem kazanmaya başlaması ile sosyal güvenlik uygulamalarında da piyasanın etkilerine rastlanmıştır. Bu bağlamda Şili’de 1980’lerin başından itibaren Bireysel Emeklilik uygulamaları ile sosyal güvenliğin sağlanmasında temel aktörün piyasa olması önemli bir örnektir.¹¹⁷⁶

1990’ların başından itibaren küresel yaşlanma eğilimlerinin Avrupa’da Almanya ve İtalya’yı, Asya’da Japonya’yı ve 21. yy.’ın ilk çeyreğinde Çin’i ve Türkiye’yi etkisi altına almaya başlaması ile WB’nin de önerileri doğrultusunda sosyal

¹¹⁷⁵ F. Desmond McCarthy, Kangbin Zheng, “Population Aging and Pension Systems Reform Options for China”, World Bank Policy Research Working Paper 1607, 1996, p. 17.

¹¹⁷⁶ Özdemir, **a.g.e.**, p.146-147.

güvenlikte çok basamaklı bir sisteme geçilmiştir. Böylelikle klasik ve modern sosyal güvenlik uygulamalarının temel aktörü olan aile ve devletin yanı sıra, piyasa aktörü de sık sık ülkelerin gündemine gelmeye başlamıştır.¹¹⁷⁷

Demografik değişim sürecinde sosyal güvenliğin sağlanmasında refah sağlayıcı aktörlerdeki dönüşüm tez kapsamındaki ülkeler bakımından uzun dönemde değerlendirildiğinde; Almanya’da sosyal güvenliğin sağlanmasında temel görevin sosyal sigorta uygulamaları kapsamında devlete verildiği, Akdeniz ülkesi olan İtalya’da ailenin rolü ön planda olsa da sigorta uygulamalarının önem kazandığı, Japonya gibi geleneksel toplumlarda ise aile ve devletin sosyal güvenliğin sağlanmasında uzun dönem etkili birer aktör olduğu görülmektedir. Çin’de ise, ekonomik gelişmeye hizmet ettiği sürece refah uygulamalarının desteklenmesi, 2000’li yılların başından itibaren dual yapıdan yavaş yavaş uzaklaşmaya başlanması, kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi oluşturma girişiminin geç yaşanması ve geleneksel dokunun korunması sebepleri ile sosyal güvenliğin sağlanmasında uzun yıllar ailenin temel aktör olduğu görülmüştür. Çin’de KİT’lerde çalışanların sosyal güvenliğinin devlet tarafından sağlanması dışında devletin tüm vatandaşların sosyal güvenliğini sağlanmaya yönelik bir planının olmaması devleti sosyal güvenlik alanında refah sağlayıcı olmaktan uzun süre uzaklaştırmıştır.

İkinci Dünya Savaşından 1980’lerin başına kadar devam eden bu süreçte sosyal güvenliğin sağlanmasında etkili olan aktörlerin genel olarak devlet ve aile olduğu görülürken, daha sonraki yıllarda bu durum değişmiştir. 1980’lerle beraber yaşanan küreselleşme ve Neo-Liberal uygulamalara, demografik değişim ile nüfusun yaşlanması da eklenince sosyal güvenlik finansal dengelerin sağlanmasında önceki yıllarda etkili olan aktörler adeta aşınma sürecine girmiştir. Sosyo-kültürel yapıdaki değişimlerle öncelikle aile aktörünün sosyal güvenlik sağlamadaki rolünün azaldığı görülürken, sosyo-kültürel etkilere sosyo-ekonomik etkiler de eklendiğinde artan yaşlı

¹¹⁷⁷ “1970’lerin sonu ile 1980’lerin başlarında etkili olmaya başlayan ve klasik liberal düşüncenin yeni bir yorumu olarak ortaya çıkan Neo-liberalizm devletin küçültülmesinin yanında yeniden yapılandırılmasını da savunuyordu. Milton Friedman’ın öncülük ettiği bu yeni ekol özellikle sosyal güvenlik sistemlerinde de özelleştirmeyi savunmaktadır”. Bkz.: Tuncay Güloğlu, “Sovyetler Birliği Sonrası Dönemde Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyal Güvenlik”, **II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi 22-24 Ekim 2008**, Kırgızistan/Bişkek, 2008, p.225.

nüfusun sosyal güvenliğini sağlamada devletin de giderek zorlanmaya başladığı görülmüştür.

Bu dönüşümle; 1980'lerin sonuna doğru önce Japonya'da, 1990'larla beraber Almanya ve İtalya'da, 2000'ler sonrası Çin ve Türkiye'de demografik değişimle yaşanan nüfusun sosyal güvenliğinin hangi aktör(ler) vasıtası ile nasıl sağlanabileceği sorusu gündemdeki yerini daha sık almaya başlamıştır. Böylece sosyal güvenlik sistemlerinde yeniden dağılımın korunması, yoksulluğun önlenmesi ve bozulan dengelerinin yeniden sağlanması bakımından aile ve devletin yanı sıra tamamlayıcı bir unsur olan piyasa aktörünün de ön plana çıkmaya başladığı görülmüştür.¹¹⁷⁸

Bu durumda Gøsta Esping-Andersen tarafından oluşturulan refah tipolojileri ekseninde, tez kapsamındaki ülke örnekleri bakımından demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sağlayıcı aktörlerdeki dönüşüm değerlendirildiğinde; sosyal güvenlik dağıtım esaslı finansman yöntemi ve belirlenmiş fayda uygulamalarına dayanan (devlet temelli) muhafazakâr yapılardan, kısmi ve(ya) tamamı ile fonlu ve belirlenmiş katkı esaslı uygulamalara dayalı Liberal esaslı (piyasa temelli) sisteme doğru doğru hızlı bir dönüşümün yaşandığı Tablo 57'de görülmektedir.¹¹⁷⁹

Bu doğrultuda derinlemesine bir değerlendirme yapıldığında; muhafazakâr refah uygulamaları doğrultusunda devlet temelli sosyal sigorta uygulamalarının varlığını koruduğu Almanya'da, sosyal güvenliğin sağlanmasında piyasa aktörüne 2000'lerin başından itibaren dikkat çekilmektedir. Ek emeklilik uygulamaları ile Riester emekliliğinin uygulanması bunun en önemli göstergesidir. Bu durumda Almanya'da sosyal güvenlik sistemlerinde piyasadan bağımsızlık faktörünün yıllar içerisinde giderek azaldığını söylemek mümkündür. Riester emekliliğinin bu derecede önem kazanmasının en temel sebebi, Almanya için kamu sosyal güvenlik uygulamalarının artan maliyeti ve sosyal sigorta uygulamalarının demografik değişim sürecinde mevcut şekli ile sürdürülebilirliğini koruyamayacağı düşüncesidir. Bu anlayış temel emeklilik uygulamaları bakımından sosyal güvenlik maliyet

¹¹⁷⁸ Karen M. Anderson, "Pension Policy", **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, Volume 17, 2015, p.692.

¹¹⁷⁹ Gøsta Esping-Andersen, **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1993, p.32-33.

sınırlamasına gidilmesini ve yeniden yapılandırmanın gerekliliğini de ön plana taşımıştır.¹¹⁸⁰

Tablo 57: Demografik Değişim Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Refah Sağlayıcı Aktörlerin Dönüşümü ve Öne Çıkan Düzenlemeler

Refah Sağlayıcı Aktör	Ülke				
	<i>Almanya</i>	<i>İtalya</i>	<i>Çin</i>	<i>Japonya</i>	<i>Türkiye</i>
<i>Devlet</i>	Orta	Orta	Orta	Orta	Yüksek
<i>Piyasa</i>	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta
<i>Aile</i>	Orta	Yüksek	Orta	Orta	Orta
Sosyal Güvenlik Düzenlemeleri	Ülke				
	<i>Almanya</i>	<i>İtalya</i>	<i>Çin</i>	<i>Japonya</i>	<i>Türkiye</i>
<i>Maliyette Sınırlama Yapılması</i>	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	Orta
<i>Yeniden Düzenlemeye Gidilmesi</i>	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek
<i>Piyasadan Bağımsızlık</i>	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta

Kaynak: Gøsta Esping-Andersen, **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1993, p.32-33; Karen M. Anderson, "Pension Policy", **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, Volume 17, 2015, p.692'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Refahın sağlanmasında ailenin temel aktör olduğu Güney Avrupa refah modelinin en önemli temsilcisi İtalya'da ise, demografik değişimde son dönemece girilmiştir. İtalya'da sosyal güvenliğin sağlanmasında aile aktörü önem taşımakla beraber, bu aktörün eski etkinliğini yavaş yavaş yitirmeye başladığı da görülmektedir. Bir diğer aktör olan devletin (nüfusu yaşlanan pek çok ülke ile karşılaştırıldığında) yaşlı nüfusa yönelik cömert sosyal harcamaları önemli yer tutsada, İtalya için de piyasadan bağımsızlığın giderek zorlaştığı görülmektedir. Nihayetinde 2005 yılının sonuna doğru yasalaşan, 2006 yılında uygulamaya başlanan otomatik katılım

¹¹⁸⁰ Anderson, a.g.e., p.692.

uygulamasını bunu ortaya koymaktadır. Bu durumda İtalya’da sosyal güvenlikte finansal dengelerin sağlanmasında; devlet, piyasa ve ailenin bir bütün olarak etkili hale geldiği gözlenmektedir. İtalya’da yaşlı nüfus karşısında devletin cömert harcamaları olsa da sosyal güvenlikte maliyet sınırlaması yapılması ve piyasa aktörüne daha fazla yer verilmesi giderek önem kazanan konular arasındadır.¹¹⁸¹

Tez kapsamındaki bir diğer ülke olan Çin’i bugüne kadar literatürde yer almış tek bir refah tipolojisine sığdırmak mümkün değildir. Çünkü Çin’de heterojen bir yapı ekseninde muhafazakâr ve liberal refah tipolojilerinin izlerine rastlanmaktadır. Çin’de, 1990’ların sonuna doğru temel emeklilik içerisine bireysel hesapların da dâhil edilmesi, 2009 yılında kırsal sosyal güvenlik uygulamalarının devlet tarafından yaygınlaştırılması bu durumu doğrulamaktadır. Ancak Çin’de kırsal nüfusun toplam nüfus içerisinde önemli bir paya sahip olması ve devlet ve piyasanın gelişen rollerine rağmen ailenin sosyal güvenlik sağlamada rolü bulunmaktadır. Buna karşın kentsel alanlara göç eden kırsal nüfus ve uzun dönem uygulanan (1979-2015) tek çocuk politikası, ailenin Çin’de sosyal güvenlik sağlamadaki rolünü giderek azaltmaktadır. Bu durumda devlet ve piyasa aktörleri (1980 sonrası) sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli birer konuma sahip olmuştur.

Çin, Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında refah devleti olma yolundaki çalışmalara/çabalara geç başlamış olsa da, Çin’in demografik değişim sürecinde yaşadığı hızlı dönüşümün sosyal güvenlik sistemine de yansıtacak olması, Çin’de sosyal güvenliği sağlayıcı aktörlerin hızla dönüşüme uğramasına neden olmaktadır. Bu durumda sosyal güvenliğin sağlanmasında aile ve devletin yanı sıra piyasa aktörünün de önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Ancak bunun için öncelikle Çin’deki “Dual Sosyal Güvenlik” uygulamalarından tamamen uzaklaşılması, daha bütüncül bir sosyal sigorta uygulamasının kır-kent ayrımı yapılmadan düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca yüksek kayıtdışılığın ve sosyal havuz hesaplarının amacı dışında kullanımını önleyici denetim mekanizmaları da daha sık devreye sokulmalıdır. Böylece eş zamanlı olarak halkın sosyal sigorta uygulamaları kapsamında Bireysel

¹¹⁸¹ Martin Rhodes, David Natali, “Welfare Regimes and Pension Reform Agendas”, **Contribution to the Conference on 'Pension Reform in Europe: Shared Problems, Sharing Solutions'**, London School of Economics and Political Science, 5 December 2003, 2003, p.1-3.

Hesaplar Sistemine olan güvenini tesis ederek hesapların etkin bir şekilde işletilmesi ve daha fazla katılımcı sağlanması hedeflenmelidir. Bu doğrultuda demografik değişim ile Çin’de sosyal güvenlik reform alanlarında en dikkat çeken husus; bütüncül bir şekilde yeni düzenlemelere gidilmesi olmakla beraber, bu hususu orta düzeyde maliyet sınırlaması ve piyasadan orta düzeyde bağımsızlık takip etmektedir.

Geleneksel yapısı ile, uzun süre ailenin sosyal güvenlikte destek sağlayıcı rolünden faydalandığı, ancak küresel eğilimler ile muhafazakâr ve liberal refah uygulamaları kapsamında devletin ve piyasanın rolünün ön plana çıktığı Japonya’da da, hızlı bir dönüşümden geçildiği görülmektedir.¹¹⁸² Japonya’da, özellikle son 20 yıllık süreçte; demografik değişime bağlı kamu esaslı sosyal güvenlik uygulamalarında maliyet sınırlamasına nasıl gidileceği, yeniden değerlendirme oranlarını düşürerek sistemde nasıl bir düzenleme yapılacağı, bir dönem düşüş gösteren özel emeklilik fonlarında uzun vadede piyasa aktöründen daha etkin bir biçimde nasıl faydalanılacağına yönelik tartışmaların hız kazandığı görülmektedir. Bu durumda Japonya’da piyasanın sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli bir aktör olduğu görülmektedir.

Almanya, İtalya, Çin ve Japonya’ya ilişkin bu değerlendirilmelerin ardından, Türkiye’de sosyal güvenlik sağlayıcı aktörlerin dönüşümü genel olarak refah devletinin dönüşümü de dikkate alınarak incelendiğinde; hem muhafazakâr refah uygulamalarının (sosyal sigorta temelli), hem de Güney Avrupa refah uygulamalarının (aile temelli) izlerine rastlanmaktadır. Buna karşın hızlanması beklenen demografik değişim süreci ve demografik fırsat penceresinin Türkiye için önümüzdeki yıllarda hızla kapanacak olması devlet temelli sigorta uygulamalarının yanında liberal esaslı-piyasa temelli bir takım ek sosyal güvenlik uygulamalarını da hızla gündeme getirmiştir. Bu bağlamda 2003 yılından bu yana uygulanan BES, tasarrufların yatırıma dönüşmesi, emeklilik sürecinde ek gelir sağlaması bakımından önemli bir uygulama olarak nitelendirilmektedir. Böylece demografik değişim sürecinin tamamlanması ile, birinci kademe dağıtım esaslı uygulamaların sosyal güvenliğin finansmanının

¹¹⁸² Bitinas, a.g.e., p.270-271.

sağlanmasında oluşturacağı yetersizlik, fon esaslı ulusal ve uluslararası yatırım temelli uygulamaları ön plana taşımış olacaktır.

Ancak burada altı çizilmesi gereken konu, piyasa aktörünün ne devletin bir alternatifi, ne de sosyal güvenliğin sağlanmasında temel aktör olduğudur. Piyasa aktörünün devlete alternatif olmaktan öte sosyal güvenlikte uzun dönemde tamamlayıcı niteliğe sahip olacağı düşünülmektedir. Bu düzenlemeler doğrultusunda Türkiye’de sosyal güvenliğin finansmanında orta ve uzun dönemde maliyet değerlendirmesi yapıldığı ve piyasa aktörünün kapsam ve kapasitesinin genişletildiği görülmektedir. Ayrıca yüksek derecede öncelikli konular kapsamında yeni reformlardan öte mevcut sistemin yeniden düzenlenmesi konusu tartışılmaktadır.¹¹⁸³

Tez kapsamındaki beş ülke bütün olarak değerlendirildiğinde, demografik değişim ile sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği konusunda sosyal güvenlik sağlayıcı aktörlerin genel olarak kapsamının genişlediği görülmektedir. Bu durumda en dikkat çeken husus, hemen hemen bütün ülkelerde (farklı süreçlerde olsa) piyasa aktörünün giderek ön plana çıktığı ve ülkeler arasında bir yakınlaşma (convergence) sürecinin yaşandığıdır.¹¹⁸⁴

Ancak bu yakınlaşmada refah sağlayıcı aktörlerin etkinliği bakımından Asya ülkelerinin tamamen Avrupa ülkelerine, ya da gelişmekte olan ülkelerin tamamen gelişmiş ülkelere benzediğini söylemek de doğru bir yaklaşım değildir. Örneğin; Asya ülkelerinde demografik değişim sürecinde sosyal güvenliğin sağlanmasında ailenin önemi bir dönem daha fazla ön planda iken, Avrupa ülkelerinde aynı dönemde devletin rolünün daha fazla dikkat çektiği görülmüştür. Ya da gelişmiş ülkelerde piyasa mekanizması ön plana çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde devletin sosyal güvenlik sağlamadaki rolü daha etkin olabilmekte veya tam tersi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu hususta ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel açılardan

¹¹⁸³ Alper, **Sosyal Güvenlik Reformunun Etkileri 2020 Yılında Bitiyor (Yeni Bir Reform mu? Yeni Tedbirler mi, a.g.e., s.31.**

¹¹⁸⁴ Christine Ante, “Pension Policy Reforms in Germany”, Hertie School of Governance-Working Paper, No:10, 2008, p.14-15.

tamamen bir aynılaşma süreci yaşamadığı ve yakınlaşma ile aynılaşmanın aynı anlama gelmediğini hatırd tutmak gerekmektedir.¹¹⁸⁵

4.4.2. Demografik Deđiřim Suresinde Sosyal Guvenlik Reformlarının Ułkesel Boyutta Karşılaştırılması

Demografik deđiřim surecinin ve sosyal guvenlik sistemlerinin geliřim surecinin tez kapsamındaki ułkelerin her biri için farklı hızda ilerlemiř olması, her ułkeyi önceki konumu ve geldiđi nokta dođrultusunda farklı tepkiler vermeye yoneltmiřtir. Bu tepkide zaman mefhumu, ułkelerin geliřmiř duzeyleri, Asya ve(ya) Avrupa ułkeleri olmaları önemli rol oynarken, demografik deđiřim konusunda tecrube sahibi ułkelerin hataları ve(ya) dođruları da gerçekleřtirilen ya da gerçekleřtirilecek reformlarda belirleyici olmuřtur. Bu durumda her bir ułke farklı bir yapıya sahip olsa da, diđer ułkelerin yařadıđı dōnūřimlerin bir benzerini zaman içerisinde yařaması ve(ya) yařayacak olması demografik deđiřim odaklı sosyal guvenlik reformlarının kuresel olekte takibini gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda yıllara ve ułkelerin demografik değişime verdikleri tepkilere gōre bir karşılaştırma yapıldığında ve Tablo 58 incelendiğinde; Almanya'da 1992 yılında uygulanan reformla Dođu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sonucu Batı Almanya'daki sosyal guvenlik uygulamalarının Dođu Almanya ile uyumlaştırılması uzerinde çalışılmıştır. Bu surete bir yandan birleşme surecinin sosyal guvenlik sistemi uzerinde oluşturduğu finansal baskının (işsizliği onlemeye bağlı artan erken emekliler sebebi ile) nasıl ozumleneceđi duşunulurken, diğer yandan yaşlanan nufus ve sosyal guvenlikte dōnūřim konularına odaklanılmıştır. Özellikle sosyal sigorta uygulamaları kapsamında nesiller arası dayanışmanın sağlanması için neler yapılması gerektiği ve erken emeklilerin getireceği baskı değerlendirilmiştir.

Almanya bu surete sosyal guvenlikte dağıtım esaslı ve belirlenmiş faydaya dayalı finansman uygulamalarını takip etmekle beraber, ilk hedef olarak sosyal guvenlikte fonlu sisteme geçmeyi tercih etmemiştir. Almanya'daki birleşmenin getirdiği yuık ve fonlu uygulamaların istihdam edilenler uzerinde oluşturacağı baskı (hem kendi emeklilikleri için, hem de mevcut emekliler için sağlamaları gereken

¹¹⁸⁵ Özdemir, a.g.e., p.172-174.

finansal katkı) bu düşüncenin kuvvetlenmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu sebeple parametrik reformlar ile emeklilik yaşının kadın ve erkeklerde 65, erken emeklilerde de 63 olarak belirlenmesine ve erken emekliliği önlemek için istihdam üzerinden alınan vergilerin net ücretler üzerinden belirlenmesine karar verilmiştir. Ayrıca 1992 reformu kapsamında ilk kez kısmi emeklilik uygulamaları üçte birlik, yarı yarıya ve üçte ikilik olacak şekilde düzenlenmiştir. Ancak yaşlı nüfusun artışı ile yaşanan nüfus konusunun karmaşık bir hale gelmesi kısmi emekliliğin sosyal güvenlik sistemlerini rahatlaması bakımından uzun vadede etkin bir çözüm olarak değerlendirilmemiştir.

Almanya'da birleşme sonrası kısa süreli hedefler bu yönde iken, aynı süreçte İtalya'da, öncelikle 1992 Amato reformu, ardından 1995 Dini Refomu hayata geçirilmiştir. Almanya'da yaşanan nüfusu odak alarak 1992 yılında ortaya konan reformların aksine İtalya'da Amato ve Dini reformlarının tam anlamı ile demografik değişimi odak alıp almadığı yönündeki tartışmalar uzun süre gündemdeki yerini korumuştur. Ancak her iki reform öncesinde, İtalya'da sosyal harcamalar içerisinde yaşlılık ile ilgili harcamaların en yüksek düzeye sahip oluşu ve bu harcamaların yaşlı nüfustaki artış ile yükselmesine yönelik beklenti demografik değişim ve sosyal güvenlik konularına yönelik farkındalığı arttırmıştır. İtalya'da 1992 yılında uygulanan reformun bu temel esaslar dikkate alınarak hazırlanması Amato ve takip eden Dini reformlarının demografik değişimi odak aldığını göstermektedir. Reform kapsamında tıpkı Almanya'da olduğu gibi öncelikle emeklilik yaşının yükseltilmesine karar verilmiştir. Buna göre emeklilik yaşı erkekler için 65, kadınlar için 60 olarak belirlenmiştir. Ayrıca İtalya'da emekli aylığının hesaplanmasında son beş yıl yerine on yıllık ücretin esas alınmasına, sisteme yapılan ödemelerin on beş yıldan yirmi yıla çıkarılmasına karar verilmiştir. 1993 yılında reform yasalaştığında vergilerden muaf tutulan fonlu uygulamaların rolü arttırılmıştır. Şirketler kapsamında işçi ve işverenler kapalı fon uygulamasına geçmiş, kapalı fon uygulamasının olmadığı yerlerde ise, herkesin üye olabileceği banka ve sigorta şirketlerinin açık fon uygulamaları hayata geçirilmiş, fonların belirlenmiş katkı esasına göre işletilmesine karar verilmiştir. Bu durumda İtalya'da Almanya'da uygulanan belirlenmiş katkı esaslı sosyal güvenlik yöntemlerinin aksine, yeniden değerlemeye imkân veren belirlenmiş katkı esaslı uygulamalara daha erken dönemde geçildiği de görülmektedir. Dolayısı ile İtalya'da

birinci basamaktaki kamu emeklilik uygulamalarında finansman yöntemi olarak kullanılan dağıtım yönteminin esas alındığı, buna karşın hesaplamalarda Sanal Belirlenmiş Katkı esasına göre değerlemenin yapıldığı gözlenmiştir.

Yaşlı nüfus oranlarının Almanya ve İtalya'ya göre düşük olduğu, ancak demografik değişimin hızla yaşandığı Çin'de, 1990'ların ortasından itibaren demografik değişimin yaşlanan nüfus ile sosyal güvenlik sistemleri üzerinde meydana getireceği etkiler konusu (sanılanın aksine) önemli bir tartışma konusu haline dönüşmüştür. Almanya, İtalya ve hatta bir diğer Asya ülkesi olan Japonya'dan oldukça farklı olarak Çin'in gelişmiş bir ülke haline gelmeden yaşlı bir ülke haline dönüşecek olması bu durumun temel sebebi olmuştur. Bu sebeple bir yandan yükselmeye çalışan Çin ekonomisini canlı tutmak amaçlanırken, bir diğer yandan demografik değişimi odak alan sosyal güvenlik reformları üzerinde durulmuştur.

Çin'de yaşlanan nüfus gibi konuların modern sosyal güvenlik uygulamaları içerisinde erken dönemde ele alınmaya başlamasının sebebi, Çin'de sosyal güvenlik sisteminin sosyal sigorta boyutu ile Almanya, İtalya, Japonya ve Türkiye'ye göre daha geç gelişim göstermeye başlamış olmasıdır. Bu bağlamda Çin, modern sosyal güvenlik sistemlerini erken dönemlerde kurmuş (yaşlı nüfuslu) ülkelerin demografik değişim ile yaşadıkları deneyimlerden, hızla ilerleyen demografik değişim sebebi ile erken dönemde faydalanmayı amaçlamaktadır.

Çin'in 1980'lerle beraber dışı açılması ile 1991 yılında sosyal güvenlikte ilk kapsamlı uygulamalar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda çalışanlar için birleştirilmiş fonlar kapsamında bireysel fonlarla emeklilik planlarının oluşturulması üzerinde durulan önemli bir konu olmuştur. Bu reformla KİT'lerin üzerinde nüfusun yaşlanmasına bağlı sosyal güvenlik ile ilgili harcamaları azaltmak ve çalışanlara da sorumluluk verilmesi amaçlanmıştır. Yeni sistemin önemli bir dezavantajı; sosyal güvenliğin yükünün sadece mevcut çalışanlara verilmesi değil aynı zamanda gelecek nesillere de verilmesidir. Bu yeni sistemin diğer dezavantajı toplanan bireysel fonlarla genel sosyal güvenlik maliyetlerinin de karşılanması olmuştur.

Bireysel fonların özellikle sosyal havuzların açıklarını kapatmada kullanımı Çin'de ileri sürülen bireysel fonlarla emekliliğin Almanya ve İtalya'daki bireysel

fonlarla emeklilikten farklı olduğunu göstermektedir. Almanya ve İtalya'nın aksine Çin'de yeni sistemin fonlu uygulamalardan öte dağıtım esaslı sisteme finansör olarak dağıtım esaslı uygulamaların bir uzantısı olması bu durumu doğrulamaktadır. Buna karşın 1995 yılında uygulanan reform ile ilerleyen yıllarda artacak olan demografik baskı karşısında emekli maaşları arasında bir denge oluşturmak da amaçlanmıştır. Böylece nüfusun yaşlanmasına bağlı yeniden değerlendirme oranlarındaki düşüşünün yaşlıların ekonomik durumları üzerinde meydana getireceği baskıyı önlemek için ilk defa yatırım temelli ek emeklilik uygulamaları gündeme getirilmiştir. Bu uygulama Almanya, İtalya ve Japonya'daki özel emeklilik uygulamaları ile benzerlik göstermektedir. Buna karşın önceki dönemlerde bireysel fonların amaçları dışında kullanımının katılımcılar üzerinde meydana getirdiği olumsuz etki Çin'de ek emeklilikten arzulanan sonuçların alınmasında önemli bir engel olmuştur.

Almanya'da 1990'ların ortasına kadar parametrik içerikli reformlara öncelik verildiği görülürken, İtalya'da hem parametrik, hem yapısal, Çin'de ise İtalya'ya benzer bir şekilde yapısal reformlara ağırlık verildiği gözlenmektedir.

Japonya'da yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının 1985 yılından itibaren hızlı bir biçimde artışı sosyal güvenlik alanındaki reformların Almanya, İtalya, Çin ve Türkiye'ye göre daha erken dönemde gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu durumda Japonya'da bir yandan emeklilik yaşı yeniden düzenirken, bir diğer yandan sisteme ödenen katkıların kademeli olarak arttırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durumda 1990'ların ortasına kadar Almanya'da uygulanan parametrik reformların bir benzeri Japonya'da da uygulanmıştır.

1990'larla beraber Türkiye'de de demografik değişim hızla ilerlemeye başlamıştır. Ancak bu süreçte Türkiye'de genç ve dinamik nüfusun fazlalığı yaşlı nüfus konusunun gündeme gelmesini geri planda bırakmıştır. Dolayısı ile 1990'larda yaşlı nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde oluşturacağı etkiden öte, erken yaşta emekliliğin sosyal güvenlik sisteminin mali yapısı üzerinde meydana getirdiği baskı ve kayıtdışı istihdam önemli tartışma konuları haline gelmiştir. Böylece 1990'ların sonunda emeklilik yaşının yeniden düzenlenmesi yönündeki parametrik reformların (Çin hariç) tıpkı diğer ülkelerdeki gibi, Türkiye için de gündeme geldiği görülmüştür. Bu bağlamda 1999 yılında 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanun'u kapsamında

emeklilik yaşının yükseltilmesi üzerinde durulmuştur. Böylece önceki yıllarda erken yaşta emekliliğin oluşturduğu gider artışının önlenmesi amaçlanmıştır.

Bu durumda Türkiye’de yaşlı nüfus ve yaşlı nüfusun sosyal güvenlik sistemlerine etkileri konusu (Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndaki gelecek perspektifleri dışında) 2000’lerin başına kadar (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na kadar) öncelikli konu olarak değerlendirilmemiştir. 1990’ların sonuna doğru gelişmiş ülkelerde (Almanya, İtalya, Japonya) öteden beri artışını sürdüren yaşlı nüfus karşısında sosyal güvenlik reform arayışları sürerken, gelişmekte olan ülkelerde (Türkiye ve Çin) yaşlanan nüfus odaklı reform çalışmaları yeni yeni filizlenmeye başlamıştır.

Almanya’da, birleşmenin etkisi ile Doğu ve Batı arasındaki ücret farkının kısa sürede kapatılmaya çalışılması, beraberinde erken emekliliği getirmiştir. Oysa ki Almanya’da zaten yaşlı nüfus giderek artmaktadır. Bir yandan yaşlı nüfusun sistem üzerinde meydana getirdiği baskı, bir yandan da erken emeklilerin sayısının artması ile yaşlılık sigortası üzerinde yeni bir yükün oluşması Alman sosyal güvenlik sistemi için uzun vadede önemli bir tehlike olarak ifade edilmiştir. Bu durumda Almanya’da 2035 yılı sonrasında hem yaşlı nüfusa yapılan ödemelerin, hem de erken emekliliğin getirdiği baskıların ciddi mali sıkıntılar oluşturacağı dile getirilmiştir. Böyle bir tablonun önlenmesi için katkı esaslı olmayan uygulamalarda yeniden değerlendirme oranlarının düşürülmesi temel bir çözüm olarak görülmüştür. Bu öneri Muhafazakâr-Liberal hükümet koalisyonu tarafından desteklenmiştir. Yeniden değerlendirme oranlarında belirli oranlarda azalış öngörülmesine karşın bu artışın uzun vadede hem önceki yıllarda oluşmuş erken emekliler sebebi ile, hem de doğumda beklenen yaşam sürelerinin giderek artışı ile yeterli düzeyde çözüm oluşturamayacağı göz önünde bulundurulamamıştır. Bu bakış açısından yola çıkan Sosyal Demokrat ve Yeşil Hükümet yeniden değerlendirme oranlarındaki azalışları desteklememiştir. Emeklilik Reform Yasası’nın askıya alındığı bu süreçte dağıtım esaslı sistemin uygulanmasına devam edilmiştir.

1995-1999 yılları arasında Almanya’da uygulanan politikalar yapısal nitelik içermekten uzak olduğu gibi, ortaya konan parametrik içerikli reformlar da gelecek perspektifleri bakımından uzun vadede uygulanabilir görülmemiştir. Aynı dönemde

İtalya'daki durum değerlendirildiğinde; İtalya'da yaşlılık harcamalarındaki artışın önceki dönemlere göre yavaş bir seyir izlediği görülse de, demografik değişimin etkileri ile 2000 yılı sonrasında yaşlılık harcamalarındaki artışın daha hızlı olması beklenmiştir. Bu sebeple öncelikle Prodi reformu ile ödenen primlerin miktarını arttırıcı düzenlemeler ortaya konurken, bir diğer yandan da otomatik gösterge uygulaması ile sistem içerisindeki dengelerin sağlanması amaçlanmıştır. 1995-1999 yılları arasında ortaya konan otomatik gösterge uygulaması önemli bir parametrik düzenleme olarak nitelendirilmiş ve döneme damgasını vurmuştur.

Japonya'da da 1999 reform çalışmaları kapsamında kuşaklar arası denge mekanizmasının bozulduğu konusuna Almanya'da olduğu gibi dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda İtalya'da uygulanan prim oranlarını yükseltici düzenlemelere Japonya'da da yer verilmiştir. Ayrıca Almanya ve İtalya'dan farklı olarak Japonya'da emeklilik yaşının 2030 yılına kadar kademeli olarak 65'e çıkarılması planlanmıştır. Japonya'da emeklilik yaşının ve prim ödeme oranlarının yükseltilmesinin yanı sıra sağlanan faydaların düşürülmesini içeren uygulamalar da eş zamanlı olarak uygulanmıştır. Bu durumda 1990'ların sonunda Japonya'da uygulanan parametrik reformların Almanya ve İtalya'ya göre daha kapsamlı olduğu görülmektedir.

Almanya, İtalya ve Japonya'da demografik değişimin etkisi ile gündeme taşınan yapısal ve (ağırlıklı) parametrik reformların aksine, Çin'de 1990'ların sonuna kadar sosyal güvenliğin dual yapısının nasıl ulusal hale getirileceği sorusuna yanıt aranmıştır. Bu durumda Çin'de emeklilik yaşını yükseltmek, prim oranlarını ve yeniden değerlendirme oranlarını gözden geçirmekten öte, sosyal güvenlik sisteminin daha aktif hale getirilmesi, kayıtdışı istihdamın önlenmesi ve nihayetinde WB'nin önerdiği çok basamaklı sistemin etkinleştirilmesi gündemdeki yerini almıştır. Çin'in yaşadığı dual uygulamalar bir yana bırakılırsa, aynı dönemde Türkiye için de hemen hemen benzer konuların (sistem katılımcı sayısını arttırmak, kayıt dışı istihdam ile mücadele, prim oranlarının ve katsayıların yeniden değerlendirilmesi vb.) gündeme geldiği görülmektedir.

Demografik değişimin hızlanması ile 2000'li yıllar sosyal güvenlik sistemlerinde reform arayışlarının hızlandığı bir dönemi işaret etmiştir. Bu durumda hem Almanya, İtalya ve Japonya'da, hem de Türkiye ve Çin'de kapsamlı reform

çalışmalarının yapıldığı gözlenmiştir. Örneğin; Almanya’da 2001 yılında Riester emekliliğinin hayata geçirilmesi ile ek emeklilik uygulamaları hız kazanırken, 2004 yılını takiben “Sanal Hesaplar” sistemine geçilmesi ile de dağıtım esaslı belirlenmiş faydadan belirlenmiş katkı esasına geçiş gerçekleşmiş, böylece çok basamaklı sistem hayata geçirilmiştir. Ancak bu süreçte yalnızca yapısal reformlara öncelik verilmediği, emeklilik yaşının yeniden düzenlenmesi ekseninde parametrik bir takım düzenlemelerin de yapıldığı görülmektedir. Özellikle emeklilik yaşının giderek yükseltilmesi (2029’da 67 yaş olması) konusu ön planda tutulmaktadır. Emeklilik yaşının doğumda beklenen yaşam sürelerindeki artışa paralel olarak arttırıldığı ifade edilse de, bu durumda emeklilik yaşının hangi seviyeye kadar yükseltilebileceği ve(ya) emeklilik yaşının kademeli olarak artışının ilerleyen yıllarda sosyal güvenlik sisteminin finansal dengeleri için bir fayda oluşturup oluşturmayacağı tartışmaları da gündemdeki yerini korumaktadır.

Çin’de de 2000 yılı sonrasında hızla artmaya başlayan yaşlı nüfus ve uzun dönem sistem destek oranlarının giderek azalışı ile emeklilik rezervi sağlamak için NCSSF kapsamında SSF oluşturulmuştur. Böylece yatırım temelli emeklilik daha fazla gündeme gelmiştir. SSF’ler parametrik içerikli ancak yapısal karakterde düzenlemeler olarak Çin sosyal güvenlik sisteminde nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak uzun dönemde bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçte ayrıca İkinci basamak emeklilik kapsamında MORIS ve VIRIS uygulamaları ile ek emeklilik sistemi zorunlu mesleki emeklilik ve gönüllü bireysel emeklilik kapsamında düzenlenmiştir.

Çin’de VIRIS kapsamında gönüllü bireysel emeklilik ile fonlu sisteme olan katılımın önem kazandığı görülürken, İtalya’da bu uygulamanın gerisinde kalınmıştır. Buna karşın İtalya’da yükselen emeklilik yaşı ve emekli aylıklarındaki azalmanın oluşturacağı nesiller arası adaletsizliğin önlenmesi konusu 2007 yılı sonrasında sık sık gündeme gelmiştir. Bu durumda İtalya’da düşük vergilerle demografik değişime bağlı nesiller arası adaletsizliğin önlenebileceği ifade edilirken, 70 yaşına kadar istihdamda kalınması durumunda emekli aylığının belirlenmesindeki güncellenme katsayısının artışı ile sistemin dengelenebileceği de ileri sürülmüştür. Ancak dağıtım esaslı sistemin kuşaklar arasında geliri yeniden dağıtıcı etkisinin uzun vadede yaşlanan nüfusun yükünü kaldıramayacak nitelikte olması İtalyan hükümetini dağıtım ve fon esasına

dayalı karma sisteme doğru yönlendirmiştir. Bu süreçte 2006 yılında ek emeklilik kapsamında, katkı esaslı yöntem ile otomatik katılımın uygulanmaya başlaması İtalya'da sosyal güvende çok basamaklı uygulamaların sistemdeki yerini aldığını ortaya koymaktadır.

Japonya'da, 2000 yılı öncesinde hızla artmış olan yaşlı nüfusun 2000 yılı sonrasında da hızla artışını sürdürmesi İtalya'nın İsveç'ten esinlenerek uyguladığı otomatik denge, sabit katkı ve yaşam süresine göre değişen yeniden değerlendirme oranlarının Japonya için de uygulanmasını gündeme taşımıştır. Ancak mevcut demografik eğilimlerden de görüldüğü gibi böyle bir sistemin yükselen prim oranları ile dengelenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu durumda mevcut sistemin devamı halinde 2020 yılında sosyal güvenlik sisteminin daha büyük kesintilerle, yeni nesil üzerinde daha büyük yükler getirmesi kaçınılmaz olacaktır. Böyle bir sonuç yalnızca Japonya için geçerli olmayıp aynı durum İtalya için de geçerlidir.

Bu kapsamda Japonya'da yaşlı nüfusun artması neticesinde ISA'lar kapsamında oluşturulan Bireysel Hesaplar; Çin'deki SSF uygulamaları, Almanya'daki Riester uygulamaları ve Türkiye'deki Bireysel Emeklilik uygulamalarının bir benzeri olup ek emeklilik imkânı sunmaktadır. Böylece çok basamaklı emeklilik uygulamalarının en önemli unsuru olan ek emeklilik ve özellikle fonlu uygulamalar ile nüfusun yaşlanmasına bağlı yeniden değerlendirme oranlarındaki düşüşün yaşlıların refahı üzerinde oluşturacağı olumsuz etkinin azaltılması amaçlanmıştır.

Öte yandan tez kapsamındaki beş ülkede de demografik değişim-nüfus ve sosyal güvenlik sistemlerinin devamlılığına ilişkin tartışılan bir diğer konu emeklilik yaşı olmuştur. Emeklilik yaşının özellikle Asya ülkelerinde Avrupa ülkelerine göre daha düşük oluşu, buna karşın Asya ülkelerinde doğumda beklenen yaşam sürelerinin hızlı artışı ve 2040 yılı itibarı ile Avrupa ülkelerini geçmesi yönündeki beklenti, özellikle Çin ve Japonya için ilerleyen dönemlerde emeklilik yaşında yeni bir yapılandırmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Japonya ve Çin için yapılması zaruri hale gelen bu düzenlemenin temel sebebi her iki ülkede de emeklilik yaşının yaklaşık yarım asra yakın bir dönem önce, o zamanın demografik koşullarına göre belirlenmiş olmasıdır.

Türkiye için de emeklilik yaşının yeniden yapılandırması kademeli olarak gerçekleştirilmekle birlikte, emeklilik yaşının tek başına uzun vadede kademeli artışının demografik değişimin ortaya çıkaracağı etkiyi önlemede tam anlamı ile başarılı olacağını söylemek de mümkün değildir. Zira 2010 yılındaki yaşlı bağımlılık oranını 2050 yılına kadar korumak için bile emeklilik yaşının 10 yıl yükseltilmesi gerekmektedir. Bu artış arada geçen sürede doğumda beklenen yaşam sürelerinin de artışı ile emeklilik yaşında devamlı bir artışı gerektirecektir. Bu durum adeta kısır bir döngünün yaşanmasına neden olacaktır. Bu sebeple sosyal güvenlik sisteminde parametrik reformların yapısal reformlarla desteklenmesi ve belirli aralıklarla gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bu durumda genel bir değerlendirme yapıldığında; tez kapsamındaki ülkelerde (özellikle Almanya, İtalya ve Japonya'da) 2000'li yıllara kadar demografik değişim karşısında ağırlıklı olarak parametrik reformlar çerçevesinde çözüm önerileri sunulmaya çalışıldığı görülse de, özellikle 2000'li yıllarla beraber beş ülke için de parametrik ve yapısal reformların bir arada etkinlik göstermeye başladığı görülmektedir. Bu doğrultuda sırası ile Japonya, İtalya ve Almanya'da daha kapsamlı reform çalışmalarına yer verildiği gözlenirken, 2010-2015 süreci sonrası (özellikle önümüzdeki 20 yıllık sürede) Türkiye ve Çin'de sosyal güvenlikte demografik değişim odaklı dönüşümlerin gündemdeki yerini daha sık almaya başlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda sosyal güvenlik sistemlerinde dağıtım esaslı birinci basamak temel emeklilik uygulamalarının varlığını korumasının yanı sıra, ek emeklilik uygulamaları ile kademeli olarak belirlenmiş katkı esaslı fonlu uygulamalara geçişin hız kazanmaya başlayacağı da ifade edilmektedir. Aksi durumda GSYİH'da küçük ancak devamlı bir artış sağlansa bile, özellikle yaşlılık ve sağlık ile ilgili harcamaların gelirlere nazaran daha hızlı artışı ile sosyal güvenlikte sürdürülebilirliğin sağlanması zorlaşacak ve sistemin dengeye ulaşabilmesi için sürekli olarak yeni kaynaklara ihtiyaç duyulacak ve(ya) çare birbirini tekrarlayan, sonu gelmeyen reformlarda aranacaktır.¹¹⁸⁶

¹¹⁸⁶ Banister, Bloom, Rosenberg, a.g.e., p. 43.

Tablo 58: Demografik Değişim Sürecinde Temel Sosyal Güvenlik Reformları

ALMANYA	ÇİN	İTALYA	JAPONYA	TÜRKİYE
<p>1992: Emeklilik yaşının aktüeryal dengelere göre belirlenmesi, Kısmi Emeklilik</p> <p>1995: Bakım Sigortası</p>	<p>1991: Dağıtım esaslı sistemde bireysel fon havuzu</p> <p>1995: Kentsel Üç Basamaklı Emeklilik</p>	<p>1992: Giuliano Amato Emeklilik Yaşı Düzenlemeleri 60 → 65 yaş (Erkekler) 55 → 60 yaş (Kadınlar) Emeklilik faydalarında fiyat esası</p>	<p>1985: Mesleki Emeklilik uygulamaları Emeklilik Yaşı Düzenlemesi EPS (60 yaş), NPS (65 yaş)</p>	<p>1999: 4447 Sayılı Yasa Emeklilik yaşının Yapılandırılması</p>
<p>1997:Norbert Blum Emekli aylıklarına miktar sınırlaması (Prim artışı ve yeniden değerlendirme oranlarının düşüşü)</p>	<p>1996: Bireysel Havuz Hesabı Uygulamaları</p> <p>1997: 4:2:1 Esasına Yönelik; Emekli, Emeklilik aşaması, Çalışanlar için düzenlemeler</p>	<p>1993:Emeklilikte İlk Açık-Kapalı Fon Uygulamaları</p> <p>1995: Lamberto Dini Sanal Belirlenmiş Katkı</p> <p>1997:Romano Prodi Katkıların Artışı, Otomatik Gösterge</p>	<p>1994: Yaşlılık sigortası prim miktarında ve emeklilik yaşında düzenleme (2018'e kadar 65 yaşa)</p> <p>1999: Diyet Emeklilik Reformu, emeklilikte yaş artışı (2030 sonrası 69 yaş)</p>	<p>2001: 28/3/2001 tarihli ve 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Ek Emeklilik Uygulaması-BES'e geçiş</p>
<p>2001-2002: Riester Emeklilik ve işyeri Emekliliği</p>	<p>1999-2000: Kırsal Emeklilik-NCSSF Uygulamaları</p>	<p>2000: Sözleşme Esaslı Fonlarla Emeklilik</p>	<p>2000-2001: Bakım Sigortası, Kazanç temelli-Ek emeklilik uygulamaları</p>	<p>2005-2006: 5510 sayılı Yasa ile; Emeklilik Yaşının Yapılandırılması (Kademeli artış-65 Yaş) -Prim ve Aylık Bağlanma Oranı yapılandırması ve aktüeryal dengelere göre aylık bağlanması</p>
<p>2004-2006: Dağıtım Esaslı Sanal Hesaplar, Emeklilik yaşı düzenlemeleri, Üç Katmanlı Emeklilik</p>	<p>2001-2005: Temel Emeklilik sigorta primlerinin dönüşümü, yeni fonlu emeklilik planı</p>	<p>2004: Roberto Maroni Emeklilik yaşı düzenlemeleri, fonlu emekliliğin yaygınlaştırılması</p>	<p>2004: Ortalama yaşam süresi bazlı Otomatik Denge Sistemi-100 Yıl için Güvenli Emeklilik Planı</p>	
<p>2007: Emeklilik Yaşında Yapılandırma 65 yaştan → 67 yaşa (2029 yılına kadar)</p>	<p>2009: Kırsal Emeklilik Sisteminin Aktifleştirilmesi</p> <p>2010: MORIS ve VIRIS 'te emeklilik yaşı değişimi 60-55 yaştan → 65 yaşa</p>	<p>2007-2010: Romano Prodi Emeklilik yaşında kademeli artış, ek emeklilik kapsamında otomatik katılım, dönüşüm katsayısının kısa aralıklarla belirlenmesi</p>	<p>2007-2013: Kısmi çalışmanın emeklilik sistemine dâhil edilmesi, Yaşlı İstihdam Güvencesi Yasası</p>	<p>2015-2016: 10/08/2016 Tarihli 6740 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile; Otomatik Katılım Uygulaması, BES Kapsam Genişletilmesi (45 yaş öncesi için 1 Ocak 2017 sonrası zorunlu katılım, isteğe bağlı çıkış)</p>
<p>2010: Yaşlılık Sigortası Primlerinin Artışı</p>	<p>2011: Hukuk'unun dönüşümü, sosyal güvenlikte kapsam artışı</p> <p>2014: Birleştirilmiş Kırsal ve Kentsel Emeklilik</p>	<p>2011: Emek Piyasasında Kalma Süresini uzatma</p> <p>2012: Kademeli -Belirlenmiş Katkı Esası Reformu</p>	<p>2014: Kamu fonlarını güçlendirme</p> <p>2016: Ocak 2017 İtibarı ile Özel Emeklilikte Kapsam Genişletilmesi</p>	

Kaynak: Ülkesel sosyal güvenlik reformlarından elde edilen bilgi ve verilerle yazar tarafından geliştirilmiştir.

Bu durumu önlemek için Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi tarafından Küresel Yaşlanmaya Hazırlık (Global Aging Preparedness-GAP) İndeksi adı altında yedi öncelikli alan belirlenmiştir. Bu alanlar; ¹¹⁸⁷

- i) Kamu emeklilik sisteminin faydalarının azaltılması,
- ii) Sağlık-bakım alanında maliyet artışının azaltılması/dengelenmesi,
- iii) Çalışma yaşamında kalma sürelerinin uzatılması,
- iv) Fonlu emeklilik uygulamaları ile gelirin yeniden arttırılması,
- v) Yoksulluk sınırına ilişkin yeniden değerlendirme yapılması,
- vi) Doğurganlık oranının arttırılması,
- vii) Göçlerin arttırılması olarak sıralanmaktadır.

Tablo 59’da da yer alan bu alanlar tez kapsamındaki ülke örnekleri bakımından nüfusun yaşlanması sürecinde ülkelerin sosyal güvenlik reform öncelikleri doğrultusunda aşağıda değerlendirilmektedir.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi, demografik değişimi yaşama süreçleri, demografik değişimin hangi aşamasında oldukları vb. kriterlere bağlı olarak sosyal güvenlik sistemlerindeki dönüşüm öncelikleri de değişmektedir. Bu doğrultuda yaşlı nüfus oranının % 20’leri geçtiği süper yaşlı nüfusa sahip ülkeler olarak nitelendirilen; Almanya, İtalya ve Japonya arasında temel benzerlik olduğu gibi bir takım farklılıkların da olduğu görülmektedir. Sıralanan bu üç ülke için kamu emeklilik sisteminin faydalarının azaltılması, sağlık ve bakım maliyetlerinin dengelenmesi, fonlu emeklilik ile gelirin arttırılması ve doğurganlık oranını arttırıcı tedbirler ortak konular olarak değerlendirilmektedir. Sıralanan bu kriterler içerisinde özellikle kamu emekliliği ile ilgili düzenlemeler ve doğurganlık oranının arttırılması temel önceliğe sahip ve önem derecesi yüksek konulardır. Göçlerin arttırılması Almanya için öncelikli bir konu iken, son dönemlerde süper yaşlı ülkeler arasında hâkimiyeti elinde tutan

¹¹⁸⁷ Neil Howe, Richard Jackson, “How Ready for Pensioners? A new index assesses which countries are the best prepared and which are the worst prepared when it comes to meeting retirees’ needs”, **Finance & Development**, June 2011, 2011, p. 18.

Japonya için göçlerin artırılması sosyo-kültürel etkilerle düşük derecede öncelikli bir konu olmuştur.¹¹⁸⁸

Tablo 59: Demografik Değişim Ekseninde Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yönelik Reform Önerileri ve Öncelikleri

Değerlendirme Kriteri-Öneriler	Ülke				
	<i>Almanya</i>	<i>Çin</i>	<i>İtalya</i>	<i>Japonya</i>	<i>Türkiye</i>
<i>Kamu Emeklilik Sisteminin Faydalarının Azaltılması</i>	●●●●	●●	●●●●	●●●●	●●
<i>Sağlık-Bakım ile İlgili Maliyetlerdeki Artışın Azaltılması/Dengelenmesi</i>	●●●	●	●●●	●●●	●●
<i>Çalışma Yaşamında Kalma Süresinin Uzatılması</i>	●●●	●●●	●●●●	●	●●
<i>Fonlu Emeklilik ile Gelirin Arttırılması</i>	●●●	●●●	●●●	●●●	●●●
<i>Yaşlı Yoksulluğunun Önlenmesi</i>	●	●●●	●●	●●●	●●●
<i>Doğurganlık Oranının Arttırılması</i>	●●●●	●●●	●●●●	●●●●	●●●
<i>Göçlerin Arttırılması</i>	●●●●	●●	●●●	●●	●

Not: ● = Öncelikli Konu değil, ●● = Düşük Derecede Öncelik, ●●● = Önemli Derecede Öncelikli, ●●●● = Yüksek Derecede Öncelikli

Kaynak: Neil Howe, Richard Jackson, “How Ready for Pensioners? A new index assesses which countries are the best prepared and which are the worst prepared when it comes to meeting retirees’ needs”, **Finance & Development**, June 2011, 2011, p. 18’den faydalanılarak ülkesel değerlendirmeler kapsamında yazar tarafından yeniden oluşturulmuştur.

Çin ve Türkiye gibi nüfusu hızla yaşlanan ülkelerde ise öncelikli kriterler; fonlu emeklilik ile emeklilik sürecinde gelirin arttırılmasını sağlamak ve ilerleyen yıllarda ileri derecede yaşlı nüfuslu ülkeler haline gelecek olmaları ile nüfustaki azalışı doğurganlık hızını arttırıcı politikalar geliştirerek önlemektir.¹¹⁸⁹ Özellikle Çin’de sosyal sigorta uygulamaları ekseninde, emeklilik yaşının nüfusu yaşlanan ülkelerin gerisinde kalması ve kırsal alanlarda yaşlı nüfus arasındaki gelir eşitsizliği meselesi bu iki alanı demografik değişim ile beraber reform yapılması gereken öncelikli konular

¹¹⁸⁸ A.e., p.17-18.

¹¹⁸⁹ Jiange, a.g.e., p.31-32.

haline getirmiştir. ¹¹⁹⁰ Asya ülkesi olan ve Japonya'yı demografik ve ekonomik koşullar bakımından yaklaşık yirmi yıl geriden takip eden Çin'de öncelikli hedef, sosyal güvenlik sisteminin kapsam ve kapasitesinin geliştirilmesidir. Bu durumda Çin'de bir yandan sosyal güvenlik sisteminin içerisinde bulunduğu dual yapıdan uzaklaşılması sağlanırken, bir diğer yandan da gelecek dönemde nüfusun yapısında yaşanacak değişikliklere dikkat edilmesi ve Çin'in Japonya'nın deneyimlerinden faydalanması gerekmektedir.

Belirlenen yedi kriter esas alındığında, Türkiye için göçlerin arttırılması konusunun düşük derecede önceliğe sahip bir alan olduğu görülmektedir. Bu durumun temel sebebi Türkiye'nin Almanya ve İtalya gibi yaşlı nüfuslu ülkelerle karşılaştırıldığında daha genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip olmasıdır. Buna Uluslararası Çalışma Merkezi tarafından GAP adı altında ortaya konan yedi öncelikli alan içerisinde Türkiye için ilerletilmesi gereken temel konular; fonlu emeklilik uygulamalarının kapsamının genişletilmesi, orta ve uzun dönemde doğurganlık oranlarının arttırılması ve yoksulluk sınırına ilişkin düzenlemelerin yapılmasıdır.

Türkiye ve Çin'de, yaşlı nüfus oranlarının hızla artışı değerlendirildiğinde; Almanya, İtalya ve Japonya'nın günümüzde yaşadığı demografik değişim eksenli sosyal güvenlik sorunlarının 20-30 yıl içerisinde Türkiye ve Çin'de yaşanacak olması yönündeki beklenti günümüz gelişmiş ve yaşlı nüfuslu ülkelerinin deneyimlerinden faydalanılmasını kaçınılmaz kılmakta ve sosyal güvenlik sistemlerinde buna göre bir önceliklendirmeyi gerekli hale getirmektedir. ¹¹⁹¹

4.4.3. Küresel Demografik Değişim (Nüfusun Yaşlanması) Bağlamında Sosyal Güvenlik Odaklı Politikalar

Temel demografik değişkenlerde yaşanan dönüşüm ve bu dönüşümün sosyal güvenlik sistemleri üzerinde meydana getirdiği etkiler sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapının zaman içerisinde meydana getirdiği dönüşümlerden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte günümüzde demografik değişimin en belirgin sonucu

¹¹⁹⁰ Lijian Wang, Daniel Béland, Sifeng Zhang, "Pension financing in China: Is there a looming crisis?", **China Economic Review**, 30, 2014, p.153.

¹¹⁹¹ Magnani, Duwicquet, **a.g.e.**, p.7.

nüfusun yaşlanması konusu olmuştur. Tezin ikinci bölümünde de belirtildiği gibi tez kapsamındaki ülkelerde yaşanan nüfusu tersine çevirmek için nüfus politikaları ile bir dizi tedbir alınmaya çalışılmıştır. Ancak süreç içerisinde yaşanan gelişmelerin de gösterdiği gibi, yaşanan nüfus ve sosyal güvenlik sistemleri üzerinde meydana getirdiği ve(ya) getireceği etkilerin salt nüfus politikaları ile uzun vadede çözümlenemediği görülmüştür.

Bu bağlamda Şekil 5'te de gösterildiği gibi demografik değişim odaklı çok boyutlu sosyal güvenlik modeli kapsamında; sistemdeki üç temel faktörün sosyal güvenlik sistemleri ile etkileşiminin incelenmesi ve bunun ardından sisteme yönelik çoklu aktör uygulamalarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu faktörler şu şekilde sıralanmaktadır;

- **Demografi:** Demografik değişkenlerin (doğum, ölüm ve göç) geçmişten günümüze geçirdiği dönüşüm ayrıntılı olarak incelenmeli ve elde edilen verilerden hareketle uygulanan nüfus politikaları değerlendirilmelidir. Bu durumda ortaya çıkan sonuca göre ya mevcut nüfus politikaları yeniden gözden geçirilerek uygulanmaya devam edilmeli, ya da uzun dönemde nüfusun yaşlanma eğilimlerini yavaşlatacak politikalara başvurulmalıdır. Bu süreçte nüfusun yaşlanması genel olarak dünya nüfusunun yaşadığı ortak bir durum olarak nitelendirilse de, her ülkenin kendi demografik verileri ve nüfus politikaları ekseninde durum değerlendirmesi özel olarak yapılmalıdır. Bu bağlamda mevcut eğilimlerin nüfusu nereye götüreceği araştırılırken özellikle demografik değişimde son aşamaya gelmiş ülkelerin deneyimlerinden, uyguladıkları ve(ya) uygulayacakları nüfus politikalarından yola çıkılarak elde edilen değerlendirmeler doğrultusunda özgün politikalar geliştirilmelidir. Bu durumda dünyada demografik değişim sürecinin son dönemecindeki Japonya, Almanya ve İtalya'nın deneyimleri Çin ve Türkiye gibi hızla yaşlanan ülkeler için önemli birer örnek teşkil etmektedir. Gelişmiş ülkelerin deneyimleri ve nüfus yapılarının oluşturduğu etkiden yola çıkan Çin'in; hali hazırda uygulamış olduğu Anti-Natalist uygulamaları 29 Ekim 2015'te sona erdirmesi, Türkiye'nin ise; Planlı Dönemin önemli bir bölümünde uygulanan Anti-Natalist Politikalar yerine 2002 yılı ve sonrası için nüfusun niceliğini arttırırken

aynı süreçte niteliğini de artırma amaçlı politikalara geçişi demografik değişim karşısında atılmış önemli adımlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Çin ve Türkiye henüz genç nüfuslu ülkeler olsalar da geleceğin yaşlı nüfuslu ülkelerine aday olmaları her iki ülke için de Yeni Pro-Natalist uygulamaların şimdiden hayata geçirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Modelin demografi ayağında uygulanacak Yeni Pro-Natalist uygulamalarla, küreselleşen demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerinde meydana getireceği dengesizliklere kısa ve orta vadede çözüm bulunamasa da, sistemin demografi ayağının (özellikle doğum ve ölüm oranlarındaki dengeler bakımından) diğer bir takım uygulamalarla (kayıtdışılık kontrol altına alınarak ve(ya) önlenerek, farklılaşan taleplere göre yeni istihdam alanları oluşturularak, örgün ve yaygın eğitimi yaygınlaştırarak, sağlık koşullarını geliştirerek, vb.) desteklenmesi durumunda uzun vadede pozitif bir etkinin oluşması beklenmektedir.

- **Emek Piyasaları:** Mevcut demografik veriler eşliğinde çalışma çağındaki nüfusun yaş sınırının yeniden belirlenmesi (hatta tüm yaş grupları için yeniden bir düzenleme yapılması), işgücüne katılma oranlarının yaş grupları bakımından değerlendirilmesi ve farklılaşan taleplere göre istihdam alanlarının oluşturulması gerekmektedir. Günümüzde yaşlı refahının gelişmiş Avrupa ülkelerine nispeten daha düşük olduğu Asya ülkelerinde (Japonya ve Çin), 65 yaş ve üzeri yaşlıların daha yüksek oranda işgücüne katıldığı gözlenirken, dünyadaki demografik eğilimlerle 2030 yılı ve sonrasında gelişmiş-gelişmekte olan, Asya-Avrupa ayrımı gözetmeksizin yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranlarında genel bir artışı işaret ettiği de görülmektedir. Öyle ki Almanya ve İtalya gibi, günümüzde işgücünü göç ile kısa sürede temin edebilen, arttırabilen ülkelerde bile, küresel yaşlanma ile 2040 yılı sonrasında göçün etkinliği azalacaktır. Japonya’da ise sosyo-kültürel yapının etkisi ile göç, yaşlı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi muhteşem bir alternatif olarak görülmemiş ve göç konusu net bir şekilde irdelenmemiştir. Ancak Japonya’da emeklilik sonrası işgücü piyasasında kalma süresinin uzamasının temel sebebi emekli maaşlarının hesaplanmasında kullanılan yeniden değerlendirme oranlarındaki

düşüklük, dolayısı ile emekli aylıklarındaki yetersizliktir. Çin'in demografik değişim sürecinde geldiği nokta Almanya, İtalya ve Japonya'nın gerisinde olsa da, 2030 yılı sonrası hız kazanacak değişim ve Çin'in Japonya'yı yaklaşık olarak yirmi-yirmibeş yıl¹¹⁹² geriden takip etmesi Japonya'yı Çin için önemli bir örnek haline getirmektedir. Bu durumda Çin'de yaşlı nüfusun işgücü piyasasında daha uzun süre yer almasını sağlayıcı (en azından günümüzde emeklilik yaşını yükseltici) politikaların hızlandırılması gerekmektedir. Türkiye'deki demografik değişim ise, tez kapsamındaki tüm ülkelerin gerisindedir. Buna karşın 2030 yılında değişimin hızlanacağı, 2040 yılı ve sonrasında çalışma çağındaki nüfusun giderek azalacağı öngörülmektedir. Bu durumda artışını sürdürecektir tek nüfus grubunun yaşlı nüfus olmasına yönelik beklenti yaşlıların işgücüne katılma oranlarında artış yaşanmasını beraberinde getirecektir. Bu bağlamda, ilk etapta, yaşlıların işgücüne katılımı aktif pasif nüfus dengesizliklerine bağlı olarak emekli maaşlarındaki yetersizliklere bağlansada ve(ya) yaşlılıkta daha fazla refah arayışından kaynaklansada, çalışma çağı nüfusundaki azalış ve artan işgücü ihtiyacı da 65 yaş ve üzeri nüfusun işgücü piyasalarında daha uzun süre kalmasına neden olacaktır. Bu hususta en önemli çekince yaşlı işgücünün verimliliğinin nasıl sağlanacağıdır.

- **Verimlilik:** Küresel eğilimler, demografik değişim karşısında çalışma çağındaki nüfusun verimliliğini arttırıcı düzenlemeleri gerektirmektedir. Almanya, İtalya ve Japonya gibi yaşlı nüfus oranlarının hızla arttığı ülkelerde yaşlı nüfusun istihdam süreleri uzayacağından, yaşlanmaya bağlı bir takım fizyolojik kayıplar yaşlı nüfusun verimliliğini arttırıcı uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Bu süreçte yaşlı nüfus için kısmi süreli çalışmanın teşvik edilmesi, fiziksel güç gerektirmeyen işlerde yaşlı istihdamını arttırıcı düzenlemeler yapılması ve emekliliğe ulaşana kadar geçen sürelerde nüfusa yaşam boyu öğrenme prensibinin aşılması gerekmektedir. Böylelikle verimliliği artmış yaşlı nüfus ile sağlanacak üretim ekseninde ortaya çıkacak daha fazla ücret ve gelir ile, tasarrufları yatırımlara dönüştürücü yeni

¹¹⁹² Japonya ve Çin gerek sosyo-ekonomik, gerekse de sosyo-demografik açıdan incelendiğinde Japonya'nın 1960-2010 yılları arasında yaşadığı deneyimlerin Çin'de 1980-2030 yılları arasında yaşandığı/yaşanacağı gözlenmektedir.

düzenlemeler yapılmalıdır.¹¹⁹³ Yeni yatırımların değişen demografik eğilimler ekseninde yeni istihdam alanlarına yönlendirilmesi ile nüfus giderek yaşlanırsa bile 15-24 yaş arası genç işsizliğinin önlenmesi de sağlanmalıdır.

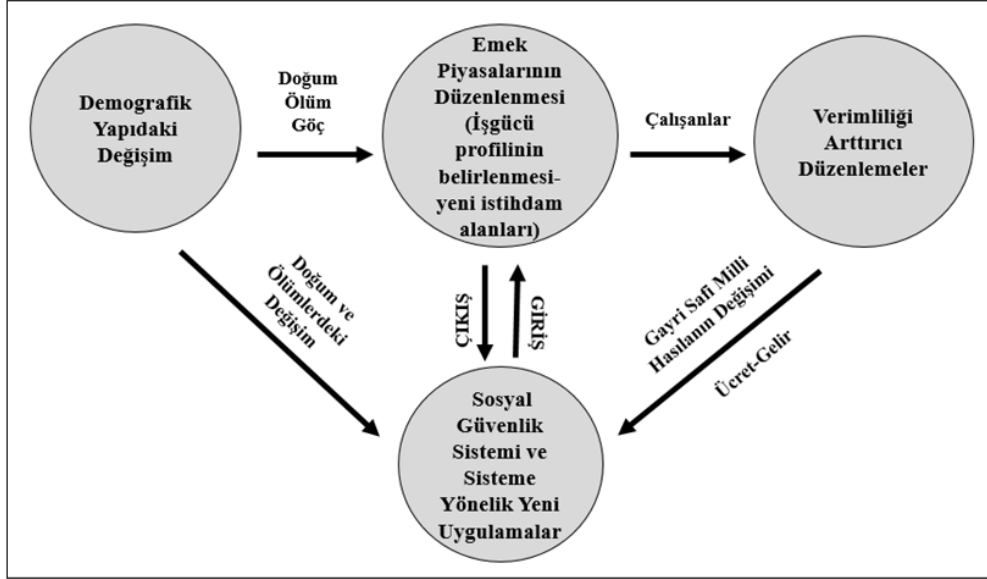
Modelde yer alan üç temel bileşen (demografi, emek piyasaları ve verimlilik) kendi içerisinde ayrı ayrı fonksiyonlara sahip olsa bile, doğum-ölüm ve göçlerdeki değişimin emek piyasalarında oluşturduğu etki, bu kapsamda yaşlanan nüfus karşısında emek piyasalarının yanıtı, emek piyasalarında demografik değişim ile verimliliği artırıcı düzenlemeler ve nihayetinde gayri safi milli hasılanın değişimi, ücret ve gelirler üzerindeki değişimler, sosyal güvenlik sistemi ile etkileşimi bakımından bir bütün olarak değerlendirilmelidir.¹¹⁹⁴

Böylelikle sosyal güvenlik sistemine ilişkin yeni uygulamaların; demografi, emek piyasası ve verimlilik bileşenlerindeki dönüşüm ile birlikte değerlendirilmesi ve nüfus odaklı (yapısal ve parametrik) sosyal güvenlik uygulamaları oluşturulması gerekmektedir. Buna karşın gerek demografik yapının değişimi karşısında nüfus politikalarının, gerekse de yaşlı nüfusun emek piyasalarında yeniden yer almasının Almanya, İtalya ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerde demografik değişime bağlı sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan sorunları çözümlenmede yetersiz kaldığı görülmektedir. Örneğin Almanya ve İtalya’da yaşlı işgücünün emek piyasalarına entegrasyonundan öte emek göçü ile işgücü arz ve talebi canlı tutulmaya çalışılırken, Japonya’da sosyo-kültürel sebeplerle göç ile işgücü teminine sıcak bakılmadığı, yaşlı işgücünün de emek piyasalarında çoğunlukla ekonomik sebeplerle yer aldığı görülmektedir. Ancak bu aşamada unutulmaması gereken küreselleşmenin beraberinde küresel bir yaşlanma olgusunu da getirdiğidir. Bu durumda Almanya, İtalya ve Japonya’da sadece yukarıda sıralanan üç bileşen ile sosyal güvenlik sisteminin finansman sorununun kısa süre içerisinde çözülmesini beklemek olanaklı değildir. Tek başına nüfus politikalarının bile 15-20 sene gibi uzun bir zaman dilimi içerisinde etkilerini göstermektedir.

¹¹⁹³ Genevieve Reday-Mulvey, “Gradual Retirement in Europe”, **Journal of Aging & Social Policy**, Vol. 11, No:2/3, 2000, p.54.

¹¹⁹⁴ Winfried Schmähl, “Demographic change and social security”, **Journal of Population Economics**, 3, 1990, p.160.

Aynı şekilde emek piyasaları ile yaşlı nüfusun koordinasyonunu sağlamak, bunu gerçekleştirirken değişen ihtiyaçlara göre emek piyasalarını ve istihdam alanlarını şekillendirmek için bile belirli bir zamana ihtiyaç duyulması bu üç temel bileşenin yanı sıra sosyal güvenlik sisteminin de kendi içerisinde de bir takım düzenlemelere gitmesini gerektirmektedir. Keza bahsedilen bu etkiler yalnızca Almanya, İtalya ve Japonya için geçerli değildir. Küreselleşmenin etkisi ile gelişmiş ve gelişmekte olan ve nüfusları özellikle Almanya ve İtalya'ya göre hızla yaşlanan Türkiye ve Çin gibi ülkeler için de benzer durumlar söz konusu olmaktadır.

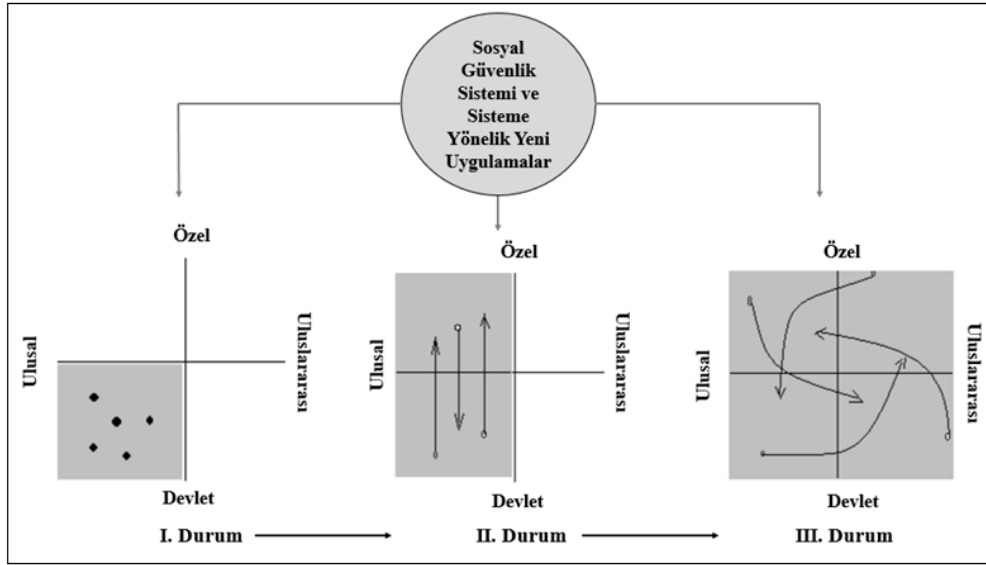
Şekil 5: Demografik Değişim Sürecinde Çok Boyutlu Sosyal Güvenlik Modeli

Kaynak: Ragioneria Generale Dello Stato, "Public pension system projections-Italy's fiche", 2006, p. 10'dan faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu bağlamda demografik değişim ile nüfusta meydana gelen yaşlanmanın sosyal güvenlik sistemlerini zorunlu olarak bilindik yapısından uzaklaştırmaya başladığı görülmektedir. Keza yaşlanan nüfus, bozulan aktif pasif dengeleri ve kamu emeklilik sistemlerinin tek başına sağlamış olduğu faydaların giderek azalması, kamu sosyal güvenlik uygulamalarına ek olarak piyasa temelli uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Şekil 6'da gösterilen ve çoklu aktör uygulaması olarak tanımlanan bu

durum sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği için kamu, özel, ulusal ve uluslararası aktörlerin işbirliğini işaret etmektedir.¹¹⁹⁵

Bu durumda Şekil 6’da da gösterildiği gibi I. Durum’dan III. Durum’a geçiş sürecinde dikkat edilmesi gereken husus, III. Durum’un devletin sosyal güvenlik sistemlerine yönelik düzenleyici, denetleyici mekanizmasının tam anlamı ile piyasa aktörlerine devredilmediğidir. Devletin asgari düzeyde sosyal güvenlik sağlama mekanizmasının yanında piyasanın ek uygulamalar ile harekete geçirilmesi böylece emeklilik/yaşlılık sürecinde giderek artan demografik baskının devlet temelli birinci kademe uygulamalarla dağıtım esaslı sistem doğrultusunda sosyal güvenlik sistemleri üzerinde meydana getireceği baskının fon esaslı belirlenmiş katkıya dayalı sistem ile dengelenmesi sağlanmalıdır.

Şekil 6: Demografik Değişim Sürecinde Sosyal Güvenlik Sisteminde Çoklu Aktör Uygulamaları

Kaynak: Inge Kaul, Pedro Conceição, “Why Revisit Public Finance Today?”, **The New Public Finance: Responding to Global Challenges**, Ed: Inge Kaul, Pedro Conceição, New York, Oxford University Press, 2006 p.4’ten faydalanılarak yazar tarafından geliştirilmiştir.

Bu amaçla; demografik değişime bağlı Çoklu Aktör Modeli’ni hayata geçirmek için canlı bir organizma olan sosyal güvenlik sisteminde, devlet ve özel sektör

¹¹⁹⁵ D.U. Yang, Wang Meiyan, “Demographic Ageing and Employment in China”, ILO Employment Working Paper, Working Paper No:57, 2010, p. 29.

işbirliğini ulusal ve uluslararası boyutta yatırım araçları doğrultusunda değerlendirerek nüfusun yaşlanmasına bağlı dengeler korunurken katılımcıların sistemden sağladığı/sağlayacağı faydalar da arttırılmalıdır. Bu doğrultuda uluslararası piyasalardaki çeşitliliğin ve sermaye piyasalarının küreselleşmesinin tüketimin potansiyel seviyesini yükselttiği gözden kaçırılmamalıdır. Bu kapsamda; tüketimden alınan vergilerin bir kısmının oluşturulacak “Vergi Temelli Yatırım Esaslı Bireysel Sigorta Havuz Sistemi”ne aktarılması, aktarılan tutarın yatırımlara yönlendirilmesi ve elde edilecek tutarın resmi emeklilik yaşına ulaşılması ile emeklilik maaşına eklenmesi bir alternatif niteliğindedir. “Vergi Temelli Yatırım Esaslı Bireysel Sigorta Havuz Sistemi’ uygulamaları bağlamında emeklilikte ödenecek miktarın belirlenmesinde, emekliliğe kadarki süreçte havuz hesabında biriken tutarın asgari ücretliden yüksek geliriye ters orantılı bir katsayı üzerinden yapılacak değerlendirme ölçütünde belirlenmesi ile ek emeklilikten elde edilecek tutar ortaya konmalıdır. Böylelikle, bir yandan vatandaşlarda sigortalılık ve ek emekliliğin gerekliliğine ilişkin bilinç geliştirilecek, bir yandan yaşlılık ile emekli maaşlarındaki azalmanın önüne geçilmesi sağlanacak, bir diğer yandan da tüketim eksenli kayıtdışılık, vergi kaçakları engellenecektir. Bu durumda (ulusal-uluslararası düzeyde, devlet-piyasa işbirliğinde) devlet denetiminde ve himayesinde işletilecek “Vergi Temelli Yatırım Esaslı Bireysel Sigorta Havuz Sistemi” ile yeni yatırımlar yapılması ekseninde yaşlı refahı artarken, aynı zamanda yeni istihdam alanlarının geliştirilmesine de katkı sağlanacak, böylece hızla artan kayıtlı çalışanlar ile giderek artan pasif nüfusun desteklenmesi aktüeryal dengeler üzerinde olumlu bir etki de oluşturulacaktır.

Öte yandan ek emeklilik kapsamında oluşturulabilecek bir diğer alternatif de “Devlet-Piyasa Temelli Ek Emeklilik Sistemi Hesabı”dır. Bu hesabın oluşturulma sürecinde öncelikle her ülkedeki ekonomik ve sosyal koşullara göre prime esas kazancın alt ve üst sınırı (Örneğin; Türkiye için asgari ücret ile asgari ücretin 7,5 katı arası) belirlenmelidir. Prime esas kazanç aralıklarını temsilen kullanılacak değer/skala (Örneğin; skalada Türkiye için en düşük prime esas kazanç (asgari ücret) ilişkin kullanılacak taban (en küçük) para birimini temsilen 1 Kuruş, en yüksek prime esas kazanç (Asgari Ücret X 7,5) için kullanılacak tavan (en yüksek) para birimi 7,5 Kuruş arasında) belirlenmelidir. Prime esas kazanç göre değişecek bu değer/skala

aralıklarının tespitinin ardından her kişi için (dahil olduğu grup (4a-4b-4c) ve emekliliğe hak kazanma koşulları -ilk defa sigortalı olarak işe başladığı tarih bakımından bir değerlendirme yapılarak- bakımından) ortalama prim ödeme gün sayısı tespit edilmelidir. Prime esas kazanç grubuna göre değer/skala grubunun belirlenmesinin ardından belirlenen bu değer (Türkiye için 1-7,5 Kuruş) kişinin emekliliğe kadar geçecek süredeki prim ödeme gün sayısı ile çarpılmalıdır. Ortaya çıkan değer (para birimi) çalışmaya yeni başlayacak olan ve 10 yıl dâhil çalışma yaşamı içerisinde olanlar için (0-10 yıl arasında çalışma yaşamında olan) yılda 4 dönem (3'er aylık periyotlarla), hâlihazırda 10 yılı aşkın süredir (11 yıl ve üzeri) çalışma yaşamında olanlar için yılda 3 dönem (4'er aylık periyotlarla) olacak şekilde hesaplanmak üzere emeklilik prim ödeme günü ve yaş dolana kadar oluşacak tutar Ulusal ve(ya) Uluslararası boyutta Devlet-Piyasa Temelli Ek Emeklilik Sistemi Hesabı'na aktarılmalıdır. Hali hazırda uygulanan bireysel emeklilik ve son dönemlerde yaygınlık kazanmaya başlayan otomatik katılım uygulamalarının (sisteme her ay yapılan ödemeler) aksine, devlet-piyasa temelli ek emeklilik sistemine yılda 3 yada 4 dönemlik periyotlarla yapılacak ödemelerle temel emeklilikten ek emekliliğe geçişte katılımcıların sisteme katılımı teşvik edilmeli ve sistemde kalış süresi arttırılarak istikrar sağlanmalıdır.

Modelin Türkiye açısından değerlendirmesi yapılacak olursa, örneğin; Çalışmaya yeni başlayacak olan (0-10 yıl arası çalışma) ve ortalama 7,000 gün prim ödeme süresine tabi olan asgari ücretli bir kişi için "taban miktar"; $1 \text{ (Kuruş)} \times 7,000$ (prim ödeme gün süresi) = 7,000 Kuruş = 70,00 TL (bir dönemlik tutar), $70,00 \text{ TL} \times 4$ (yılda 4 kez) = 280,00 TL. Çalışmaya yeni başlayacak olan (0-10 yıl arası çalışma) ve ortalama 7,000 gün prim ödeme süresine tabi olan asgari ücretin 7,5 katı ücretli bir kişi için "tavan miktar"; $7,5 \text{ (Kuruş)} \times 7,000$ (prim ödeme gün süresi) = 52,500 Kuruş = 525,00 TL (bir dönemlik tutar), $525,00 \times 4$ (yılda 4 kez) = 2,100 TL olarak hesaplanmalıdır.

İlgili Kurum (Türkiye için SGK) tarafından hesaplanacak bu miktar Devlet-Piyasa Temelli Ek Emeklilik Sistemi Hesabına aktarılacaktır. Hesapta biriken toplam değerlerin yeni yatırımlar ekseninde değerlendirilmesi ile elde edilecek kazanımlarla (sisteme katılım süresi ve katkılar dikkate alınarak) emeklilik sonrası birinci basamak

temel emekli maaşının yanında, devlet-piyasa temelli, yatırımlar üzerinden her ay sisteme yapılacak olan ödemeler yerine belirli periyotlar ekseninde yapılacak olan ödemeler ile dağıtım esaslı temel sosyal güvenlik uygulamalarının yanı sıra ek emeklilik eksenli yeni bir emeklilik planı oluşturulması da hedeflenmelidir. Böylece dağıtım esaslı temel emeklilik sistemlerinde emeklilere ödenecek maaşların demografik değişimin etkisi ile giderek düşüşü karşısında, alternatif sistemlerle emeklilik sonrasında başta asgari ücret kapsamında çalışanlar olmak üzere tüm gelir gruplarının katılımı sağlanarak emeklilik döneminde refahın artırılması desteklenmelidir. Böylece 1 Kuruş'un bile kişinin geleceğine yönelik yatırımlarda ne kadar önemli olduğu anlaşılacak ve toplumda tasarruf bilincinin geliştirilmesine de ayrıca katkıda bulunulacaktır.

Süreçte makro ve mikro ekonomik koşullardaki istikrarın değerlendirilmesi, nüfusun yapısındaki değişimlerin detaylı bir şekilde incelenmesi bakımından devlet-piyasa işbirliğinin esas alınması gerekmektedir. Bu bağlamda devlet, piyasa, ulusal ve uluslararası tüm aktörlerin koordinasyonu ile sosyal güvenlik sistemini demografik değişimin meydana getirdiği/getireceği açmazlardan uzaklaştırmak amaçlanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nüfus, insanların küçük gruplar halinde bir arada yaşamaya başladığı geleneksel toplumlardan günümüz modern toplumlarına, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel dengelerin sağlanmasında önemli bir faktör olarak nitelendirilmiştir. Böylece nüfus, bazen nitelik ve nicelik bakımından geliştirilmesi gereken potansiyel bir fırsat, bazen de azaltılması gereken potansiyel bir tehdit olarak görülmüştür. Hatta bu konu ile ilgili, İlkçağlardan günümüze pek çok teori ve politika geliştirilmiş ve bunların etkileri orta ve uzun vadede tartışılmıştır. Bu teori ve politikalar bağlamında günümüzde kabul gören ortak yaklaşım, temel demografik değişkenlerdeki farklılaşmaya bağlı olarak nüfusun üç süreçten oluşan bir değişimden geçtiğidir. İlk süreçte; ölümlerin azaldığı gözlenirken, ikinci süreçte; doğumların durağan hale gelerek azalmaya başladığı görülmekte, üçüncü süreçte ise; hem ölümler, hem de doğumlar birlikte azalış göstererek toplumlar yaşlanmakta ve uzun dönemde nüfus azalmaktadır. Demografik değişim olarak karakterize edilen bu durum, önceleri sadece gelişmiş ülkelerin yaşadığı bir süreç ve yalnızca bu ülkelerin ilgilendiği bir konu olarak algılanmıştır. Ancak 20. yy.'ın sonunda yaşlanma ve yaşlılık olguları yalnızca gelişmiş ülkelerin ve(ya) Avrupa ülkelerinin tartıştığı bir konu olmaktan uzaklaşmaya başlamış, Asya, Amerika vb. bölgelerdeki ülkelerin de ilgilendiği bir konuya dönüşmüştür.

Dolayısı ile demografik değişimin, küresel yaşlılık bağlamında dünyayı etkisi altına aldığını söylemek mümkündür. 1950 yılındaki seviyesine göre, yarıdan fazla azalış göstererek yaklaşık 2,51'e düşen doğurganlık hızları ve bu sürede yaklaşık 50 yıldan 70 yılın üzerine çıkan doğumda beklenen yaşam süreleri ile dünya nüfusunun % 11'inden fazlası 60 yaş ve üzeri, % 8,3'ünün 65 yaş ve üzeri ve % 1,7'sinin 80 yaş ve üzeri nüfustan oluştuğu gözlenmiştir.

Bu durum daha da özele indirgenerek bu tezde yer alan ülkeler bakımından değerlendirildiğinde; Almanya'da 1955 yılında % 10,6 olan 65 yaş ve üzeri nüfusun, 2015 yılı sonunda % 21,2'ye ulaştığı görülmektedir. Böyle bir tabloda, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus yaklaşık 60 yıllık sürede iki kat artmış, aynı süreçte doğumda beklenen yaşam süreleri de 80 yıla ulaşmıştır. İtalya'da ise; 1970 yılında % 11,1 olan 65 yaş ve üzeri nüfusun, 2015 yılı sonunda % 22,4'e yükseldiği, böylece yaklaşık 45 yıllık

sürede iki kat arttığı görülmüştür. Aynı süreçte doğumda beklenen yaşam süreleri 82 yıla yükselmiştir. Japonya’da ise, doğumda beklenen yaşam süreleri 2015 yılında 83 yılın üzerine çıkmış, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus % 26 seviyesine yükselmiştir. Böylece 1995 yılından günümüze, aradan geçen yaklaşık 20 yıllık sürede yaşlı nüfus iki buçuk katın üzerinde bir artış kaydetmiştir. Bu artış, Almanya, İtalya, Çin ve Türkiye başta olmak üzere diğer Avrupa ve Asya ülkelerinin yaşadığı artışın üzerindedir. Tez kapsamında araştırılan diğer Asya ülkesi olan Çin’de, 1990’ların başından bu yana hızla azalmaya başlayan nüfus artış hızları karşısında, 2015 yılında doğumda beklenen yaşam süresinin yaklaşık 76 yıla, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun ise % 9,6 seviyesine ulaştığı görülmektedir. 1985 yılında Çin’de 65 yaş ve üzeri nüfusun % 5,1 seviyesinde olduğu düşünüldüğünde, aradan geçen 30 yıllık süreçte 65 yaş ve üzeri nüfustaki yaklaşık iki katlık artış, Çin’in Japonya’nın yaklaşık yirmi yıl önce yaşadığı değişimi takip ederek hızlı bir demografik değişim sürecinden geçtiğine işaret etmektedir. Batı Asya ve Avrupa ülkesi olan Türkiye’de ise, 2015 yılı sonu itibarı ile 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus oranı % 8,2’ye yükselmiştir. Böylece 1985 yılında % 4,2 seviyesinde kaydedilen 65 yaş ve üzeri nüfus, aradan geçen 30 yıllık sürede iki kata yakın bir artış yakalamıştır. Ortaya çıkan bu tablo ile, demografik değişime bağlı nüfusun yaşlanması sürecinin sadece gelişmiş ülkelerin yaşadığı bir durum olmadığı, aksine gelişmekte olan ülkelerde de nüfusun çok hızlı bir yaşlanma süreci ile karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda tez kapsamındaki ülkelerde, önce çocuk nüfusunun, sonra çalışma çağındaki nüfusun azalışı ve hızla artışını sürdüren yaşlı nüfus farklı sosyal politika alanlarında düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Bu alanlardan birisi de sosyal güvenlik sistemleri olmuştur. Çünkü yaşlı ve ileri derecede yaşlı nüfusa sahip ülkelerde artan yaşlı bağımlılığı, azalan potansiyel destek ve sistem destek oranları, sosyal güvenlik gelirlerindeki artışın sosyal güvenlik harcamalarındaki artışın gerisinde kalışı çoğunlukla dağıtım esasına bağlı ve belirlenmiş faydaya dayalı olarak faaliyet gösteren sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki baskıyı her geçen gün arttırmaktadır. Bu duruma ailenin giderek değişen yapısı, göç ve kentleşme olgularının karmaşık bir hal alması, işgücü piyasalarının dönüşümü, sosyal yapının karmaşıklıkla

vb. faktörler de eklendiğinde, sosyal güvenlik sistemlerinde demografik değişime bağlı zorunlu bir dönüşüme ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Bu süreçte, tez kapsamındaki ülkelerin aktif nüfus politikaları ile özellikle Pro-Natalist tedbirler ekseninde, nüfuslarındaki yaşlanmayı engellemeye ve(ya) yavaşlatmaya çalıştıkları da gözlenmektedir. Tezin sonuç bölümünde, tez kapsamındaki ülkelerde uygulanmış nüfus politikalarını kapsamlı bir şekilde ele almak tekerrür olacaktır. Ancak şunu söylemek mümkündür; nüfus politikalarının en iyi koşullarda bile sonuçlarını en az 15 yıllık sürede göstermeye başladığı düşünüldüğünde, zaten yaşlılar ülkesi haline gelmiş Almanya, İtalya ve Japonya için geliştirilecek yeni Pro-Natalist politikaların kısa ve(ya) orta vadede mucizeler oluşturmasını beklemek doğru değildir. Öte yandan hızlı bir demografik değişim yaşayan Çin’de de kısa bir süre önce tek çocuk politikasının terk edilmesinin başarılı sonuçlar vermesi için uzun bir süreye ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Keza bu süreçte, yeni Pro-Natalist uygulamaların (genel) vergileri arttırarak yatırımları, işgücü piyasalarını, dolayısı ile istihdamı olumsuz yönde etkileyecek olmasının da Çin için ayrı bir tartışma konusu olduğu görülmektedir.¹¹⁹⁶ Türkiye’de de hızlı bir demografik değişim süreci yaşanmakla birlikte, nüfusun henüz kendini yenileme seviyesini koruması ve yeni Pro-Natalist uygulamalarla gelişmiş ülkelerin yaşadığı düzeyde bir yaşlanma sürecinin Türkiye için beklenmemesi yönündeki yaklaşım, demografik değişim sürecinin Türkiye için tamamen tersine çevrilebileceği düşüncesini yansıtmamaktadır. Böyle bir tablo, tek başına Pro-Natalist politikalarla sosyal güvenlik sistemlerinde nüfusun yaşlanmasına bağlı kırılma noktalarının önüne geçilmesinin kolay olmadığını da bir işarettir. Ancak bu durum Pro-Natalist

¹¹⁹⁶ Çin’de yaşanan bu durum “Saatli Bomba” ya da “Emeklilik Zaman Ayarlı Bombası” olarak adlandırılmaktadır. Tek çocuk politikası döneminde (kentsel alanlarda) tek çocuk sınırına uymayan ailelerin ödedikleri vergi mahiyetindeki cezaların yaşlı nüfusa yönelik harcamalarda kullanıldığı savunulmakla birlikte, tek çocuk yasağının kaldırılması ile bu vergilerin alınmaması diğer vergi kalemleri üzerinde önemli bir yük oluşmasına neden olacaktır. Böylece azalacak tüketim ile birlikte mevcut yatırımlarda ve yeni istihdam alanlarında önemli bir kayıp yaşanması beklenmektedir. Çin için bu tablo “Saatli Bomba” olarak tanımlanmaktadır. Bkz.: International Business Times, “China’s aging population to slow economy: report”, (Çevrimiçi): <http://www.ibtimes.com/social-tags/economy-peoples-republic-china?page=46>, 15 Ocak 2017; Dünya Bülteni, “Çin’de Nüfus Hızla Eriyor”, (Çevrimiçi): <http://www.dunyabulteni.net/haber/212711/cinde-nufus-hizla-eriyor>, 15 Ocak 2017.

tedbirlerin başlı başına yanlış kurgulandığı ya da tam anlamı ile başarısız ve(ya) yetersiz olduğu anlamına da gelmemektedir.

Bu durumda bir yandan tezin önceki bölümlerinde (her ülke için ayrı ayrı) izah edilen Pro-Natalist önlemler uygulanırken, bir diğer yandan da sosyal güvenlik sistemlerinde mevcut uygulamalar değerlendirilerek sistemin aksayan yönlerinin tespit edilmesi, bu doğrultuda sağlık ve eğitim politikalarının sürece adapte edilmesi ve (yarı zamanlı işler, koçluk-mentorluk uygulamaları çerçevesinde) işgücü piyasalarında yaşlı nüfus odaklı istihdamın teşvik edilmesi ile çok aktörlü bir dönüşüm uygulanmalıdır. Diğer bir ifade ile sürekli farklı reformlar geliştirmekten öte, mevcut reformları ve önerileri nüfusun yapısındaki gidişata en gerçekçi şekilde adapte etmek gerekmektedir. Bu durumda tez kapsamındaki ülkelerde genç işsizliğini nasıl çözeceğiz veya genç işsizliği daha büyük sorun olmaz mı gibi sorular da akla gelebilmektedir. Avrupa ülkeleri ve gelişmiş ülkeler bir yana, Asya'da yaşanan hızlı demografik değişim ve Afrika ülkelerinin bile yaşlanma sürecine girmesi dünyada uzun vadede çalışma çağındaki nüfusun azalışı anlamına gelmektedir. Böyle bir durum uzun vadede göç ile dahi işgücü talebinin çözümlenemeyeceği anlamını taşımaktadır.

Uzun vadede genç nüfusun çocuk nüfusundaki hızlı azalışa bağlı olarak azalacağı düşünüldüğünde, bu durum çalışma çağındaki nüfus aralığının daralması ile ileride yaşlı nüfus için daha uzun süreli istihdamı kendiliğinden gerekli kılacaktır. Uluslararası kuruluşların değerlendirmeleri ve ülkesel raporlar ekseninde ortaya çıkan böyle bir tablo, çalışma çağındaki nüfusun hatta daha da derinlemesine tüm yaş gruplarının yaş aralıklarının yeniden belirlenmesi (Örneğin; 0-14 yaş yerine 0-18 yaşın çocuk nüfus, 15-24 yaş yerine 19-28 yaşın genç nüfus, 15-64 yaş yerine 18-70/74 yaşın çalışma çağındaki nüfus, 65 yaş ve üzeri nüfus yerine 71/75 yaş ve üzeri nüfusun yaşlı nüfus olarak belirlenmesi vb. şekilde) gerektiğini de ayrıca ortaya koymaktadır.

Bu bakış açısından hareketle, tez kapsamındaki ülkelerde, demografik değişim karşısında sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için, yalnızca nüfus politikalarında düzenlemelere yer verilmediği, sosyal güvenlik sistemlerinde de uzun vadede (ortalama yirmi beş yıllık süreçte) bir takım düzenlemeler yapıldığı görülmüştür. Ancak bu konuda ülkelerin içerisine düştükleri en büyük yanılgı, nüfus politikalarının anlık bir can simidi gibi görülmesi olmuştur. Oysa ki yukarıda da

açıklandığı üzere, nüfus politikaları sonuçlarını uzun sürede ortaya koyan politiklardır. Bu sebeple nüfus politikaları bakımından bugün ileri sürülen bir önerinin sonuçlarını proaktif bir biçimde hemen beklemek doğru değildir. Ancak, nüfus politikaları sonuçlarını ne de olsa hemen vermez diye düşünerek, bu politikaları bir kenara bırakmak da hiç doğru değildir. Kaldı ki bu noktada (“Emeklilik Zaman Ayarlı Bombası”na karşın) tek çocuk uygulaması ile sürdürülebilir bir büyüme yakalayamayacağını anlayan Çin önemli bir örnektir.

Çin’de yirmi beş sene boyunca (1979-2015) uygulanan Anti-Natalist politikaların yakın dönemde terk edilmesi (29 Ekim 2015) ile kısa süre içerisinde mucizeler yakalanması olanaklı görülmemektedir. Yeni nüfus politikalarının sosyal güvenlik sistemleri üzerinde olumlu etkiler oluşturması bile en az 15-20 yıl alacaktır. Kaldı ki iki çocuk uygulaması Çin’de nüfusun belirli bir süre yerinde saymasına ardından yeni bir yaşlanma dalgası ile karşılaşmasına neden olacaktır. Bu ifade karşısında; Almanya, İtalya ve Japonya gibi ülkelerde uzun süredir Pro-Natalist politikalar uygulanıyor ama bu ülkelerde de nüfus yaşlanmaktan alı konamıyor diye de düşünülebilir. Ancak ne koşulda olursa olsun uygulanan Pro-Natalist politikalarla temel amaç, yaşlanmayı tam anlamı ile geriye döndürmek ve(ya) nüfusta mutlak anlamda bir gençleşme yakalamak değildir. Temel amaç nüfusun yaşlanma sürecini ve bu sürecin olumsuz etkilerini olabildiğince yavaşlatmak ve(ya) azaltmaktır. Bu sebeple tamamen tek bir politikadan başarı beklemek ya da tek bir politikanın başarısızlığına sığınmak da doğru bir yaklaşım olarak nitelendirilmemelidir. Bu durumda demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki etkilerini nüfus politikaları ile çözmeye çalışmanın yanında sosyal güvenlik politikalarının da mutlak surette eş zamanlı olarak sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Sosyal güvenlik reformlarının çıktılarını da kısa vadede (prosedürler, kapsam eksiklikleri, ekonomide ve işgücü piyasalarında yaşanan bir takım aksaklıklar, kayıtdışılık vb. sebeplerle) çok olumlu sonuçlar ortaya koyamasa da geliştirilen önerilerin orta vadede etkilerini ortaya koyacağını ifade etmek mümkündür.

Tez kapsamındaki ülkelerde, demografik değişim sürecinin geldiği son nokta, ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri bakımından değerlendirildiğinde; genel olarak sosyal güvenlik harcamalarının arttığı ve önceki yıllarla karşılaştırıldığında yaşlı

nüfustaki artış karşısında sosyal güvenlik sisteminin gelirlerindeki artışın yavaşladığı gözlenmektedir. Avrupa ülkeleri; Almanya ve İtalya’da ve Asya ülkesi Japonya’da yüksek yaşlı nüfus oranları sosyal güvenlik harcamalarını günden güne arttırmaktadır. Bu durumda Almanya, İtalya ve Japonya gibi ülkelerde, yüksek yaşlı nüfus sebebi ile öteden beri sosyal güvenlik sistemlerinde yeni uygulamalara ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir. Ancak gerek Çin, gerekse de Türkiye’de 1990’ların sonuna doğru demografik değişimdeki hızlanmanın kayıtdışı ve sistemin diğer yapısal ve parametrik sorunları ile birleşmesinin sosyal güvenlik sisteminde dönüşümleri acil bir ihtiyaç haline getirdiği görülmüştür. Bahsi geçen bu reformların her ülke için ayrı ayrı sıralanması tekerrür oluşturacak ve tezin sonuç bölümünün kapsamını aşacaktır. Bu sebeple hem her ülkenin ayrı ayrı, hem de ülkelerin ortak çerçevede ağırlık verdiği temel reformları vurgulamanın daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda ilk olarak Almanya değerlendirildiğinde; yaşlı nüfus bağımlılık oranının 1955 yılında % 15,6 oluşu, 2015 yılında bu oranın % 32,2 seviyesine çıkışı, buna bağlı olarak 2045 yılında aynı oranın % 56,4’e yükselmesine yönelik beklenti ve bu süreçte potansiyel destek seviyelerinin de hızla azalacağı yönündeki öngörüler Almanya için sosyal güvenlik sisteminde reform sürecini hızlandırmıştır. Bu bağlamda; 1990’ların başında emeklilik yaşının öncelikle 63’ten 65’e sonra 65’ten 67’ye yükseltilmesi, aylık bağlanma oranlarının net ücretler üzerinden belirlenmesi, emeklilik yaşının yıllık aktüeryal hesaplamalar üzerinden düzenlenmesi, “Katkıya Dayalı Sanal Hesap Uygulamaları”na benzer ancak uygulamada belirlenmiş katkı esasından öte belirlenmiş faydaya dayalı hesaplama sisteminin oluşturulması, kısmi emeklilik sisteminin geliştirilmesi (bu reform pratikte-uzun vadede fayda sağlamayacağı gerekçesi ile uygulanmamıştır), 1995 yılında Bakım Sigortası uygulamaları ile yaşlı nüfusun sistem üzerindeki baskısının önlenmesi, 2001 yılında Riester emekliliğinin hayata geçirilmesi ile ek emeklilik uygulamaları bağlamında çok basamaklı emekliliğin yapısal nitelik kazanması hedeflenmiştir.

Tüm bu uygulamalar kapsamında özellikle çok basamaklı sistemin desteklenmesi ile emekli aylıklarının miktarının artması, böylece harcanabilir gelirde artış yaşanması amaçlanmıştır. Almanya’da emeklilerin sayısındaki artışın yakın bir zaman içerisinde yıllık yaklaşık 200 bin kişi olacağı düşünüldüğünde; hem emeklilikte

yaş artışının, hem de ek emeklilik uygulamalarının diğer uygulamalara kıyasla ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Keza Almanya’da, 2000 yılında GSYİH’nın % 3,8’ini oluşturan fonlu emeklilik uygulamaları, 2015 yılında GSYİH’nın % 6,6’sını oluşturmaya başlamıştır. 2001 yılından bu yana Almanya’da yatırım fonu sözleşmelerinin sayısı 3 milyonu aşmıştır. Özel emeklilik kapsamında yatırım miktarı 2010 yılı verilerine göre 187 milyar 280 milyon dolara ulaşmış, 2014 yılında bu rakam 236 milyar 204 milyon dolara yükselmiştir. 2007-2010 yılları arasında % 10’un üzerinde artış gösteren özel emeklilik fonu, 2010-2014 yılları arasında ise % 25’lik bir büyüme kaydetmiştir. Bu durum sözleşme sayısında ileriye yönelik bir artışı işaret etmektedir.

Almanya’da birinci kademe kamu emekliliğinin dağıtım esasına dayanması ve belirlenmiş fayda temelli olmasının yaşlı nüfustaki artış ile uzun sürede finansman sağlamayı zorlaştırıcı etkisi bu durumu desteklemektedir. Ancak bu aşamada en önemli sorun, para piyasalarındaki istikrarsızlığın özel emeklilik uygulamalarındaki fonların seviyesini düşürme olasılığıdır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, öncelikle, kamu emeklilik uygulamalarında % 18,9 oranındaki yaşlılık sigortası primlerinin 2030 yılında % 22’ye yükseltilmesi hedeflenmektedir. Böyle bir yükseliş nesiller arası düzeyde sisteme olan güveni azaltsa da, ek emeklilik uygulamalarının yaygınlaştırılması ve birinci kademe emeklilikte prim oranlarının artışının bir arada uygulanması ile sosyal güvenlik sisteminin finansal dengelerinin uzun dönemde korunması beklenmektedir.

Yaşlı nüfus bağımlılık oranının 1955 yılında % 7 olduğu Çin’de, 2015 yılında bu oranın % 13 seviyesine ulaştığı gözlenirken, 2045 yılında yaşlı nüfus bağımlılık oranının % 43’e yükselmesi yönündeki beklenti, buna bağlı olarak potansiyel destek seviyesinin de hızla azalacak olması, sosyal güvenlik sisteminde reform sürecini hızlandırmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin uzun süre dual yapıda (kentsel alanlarda yapılandırılmış sosyal güvenlik sistemi karşısında 2008 yılına kadar kırsal alanlarda sınırlı sosyal güvenlik) faaliyet gösterdiği Çin; Almanya, İtalya, Japonya ve Türkiye ile karşılaştırıldığında, Çin’de bir yandan (öncelikle) dual yapıdan uzaklaşmaya çalışıldığı, diğer yandan da yaşlanan nüfus sebebi ile nüfusu odak alan sosyal güvenlik odaklı reformların yapıldığı görülmektedir.

Bu doğrultuda; ilk olarak 1995 yılında üç basamaklı emeklilik uygulamaları hayata geçirilmiş, demografik değişim ile düşen yeniden değerlendirme oranları karşısında, gerek birinci basamak (sosyal havuz hesabının yanındaki fon hesabı ile), gerekse de ikinci ve üçüncü basamaktaki yatırım temelli uygulamalarla emeklilikte gelir azalışının önüne geçmek hedeflenmiş, geçiş esaslı emeklilik geliştirilmiş (1996 yılı öncesi ve sonrası sisteme dâhil olanlar ve emekliler için belirlenmiş fayda esaslı uygulamalardan, kısmi belirlenmiş fayda bağlamında sosyal havuz ve fon esasına geçiş), yaşlanan nüfus sebebi ile uzun süreli emeklilik rezervi oluşturulması bakımından yatırım temelli NCSSF 2000 yılında kurulmuştur. 2015 yılı verilerine göre NCSSF’de biriken (fon) miktarı 1 trilyon 900 milyar Yuan’a ulaşmıştır. Yatırımlar ekseninde işletilen fonun kar miktarı ise yaklaşık olarak 229 milyar Yuan (35 milyar Dolar-GSYİH’nın yaklaşık olarak % 03,5’i) değerindedir.

2009 yılında, kırsal alanlarda sağlık sigortası pilot alanlarda uygulanmış, 2011 yılında kırsal alanlarda çalışanların ya da kentsel alanlarda belirli bir bölgede çalışanların kırdan kente ya da kentin bir noktasından başka bir noktasına sosyal güvenlik haklarını da taşıyarak göç etmesine ve çalışmasına imkân verilmiştir. Böylece göç sebebi ile sigortalılık haklarının kaybolacağı gerekçesi ile sigortalı olmamayı tercih etmenin (kayıtdışı) önüne geçilmiş ve giderek yaşlanan nüfusun emekli aylıkları için kaynak sıkıntısının önlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca emeklilik yaşının yaklaşık elli sene önceki veriler doğrultusunda düzenlenmesi nedeni ile öncelikle emeklilik yaşında kadın ve erkekler arasındaki farkın kapatılması amaçlanmış, emeklilik yaşının 65’e yükseltilmesi planlanmış, emeklilik yaşındaki artış ile işgücüne katılımın artması ve istihdamın artırılması ile sosyal güvenlikte finansman sıkıntısının önüne geçmek de amaçlanmıştır. Bunun içinde sağlık ve eğitim harcamalarına daha fazla katkı yapılması gündeme gelmiştir. 2008 yılında Çin’de kırsal emeklilik sistemi kurumsal bir yapı kazanmış, 2014 yılında ise kentsel emeklilikte bölgesel farklılıkları azaltıcı önlemler alınmıştır.

Yukarıdaki değerlendirmeler doğrultusunda, Çin’de yapısal ve parametrik reformların 2000’li yıllarda hızlanmaya başladığı görülmekle beraber, 2010 yılı ve sonrası için Çin henüz yaşlılar ülkesi haline (yaşlı nüfus oranı % 20’ye ulaşmadan) gelmeden bütüncül-kapsayıcı bir sosyal güvenlik sistemine kavuşması

hedeflenmekte, aynı süreçte yaşanan nüfusu odak alan çalışmalara da yer verilmektedir.

Yaşlı nüfus bağımlılık oranının 1955 yılında % 13,3 olduğu İtalya'da, 2015 yılında bu oran % 35,1 seviyesine yükselmiştir. 2045 yılında aynı oranın % 66,9'a yükselmesi beklenirken, aynı süreçte potansiyel destek seviyelerinde azalışların yaşanacağı düşünülmektedir. Bu durum, yaşlı nüfus konusunun öteden beri üzerinde durulduğu İtalya'da, sosyal güvenlik sistemine yönelik reform sürecini hızlandırmıştır. Keza, İtalya'da 1980'lerin sonunda yaşlı nüfustaki hızlı artış eğilimi ve bu eğilimin gösterdiği kararlılık sebebi ile 1992 ve 1995 yıllarında ilk kapsamlı düzenlemeler yapılmış, ilerleyen yıllarda bu düzenlemeler devam etmiştir.

Bu doğrultuda; emeklilik kapsamında faydaların ücretler üzerinden hesaplanması yerine fiyatlar üzerinden hesaplanması kararlaştırılmış, emeklilik yaşı arttırılmış, emekli aylıklarının miktarının belirlenmesinde son beş yıl yerine son on yıllık süre esas alınmış, sisteme yapılan ödemelerin süresi arttırılmış, sanayi kolları ve şirketlerde belirlenmiş katkı esaslı kapalı fon uygulamaları devreye sokulmuş, bankalar, sigorta şirketleri ve diğer finansal kurumlar kapsamında toplumun her kesiminin üye olabileceği açık fon uygulamaları hayata geçirilmiştir. Bu düzenlemelerle kamu emeklilik uygulamalarında finansman yöntemi bakımından dağıtım yönteminin ön planda olduğu, ancak hesaplamalarda Sanal Belirlenmiş Katkı'nın esas alındığı Sanal Hesaplar Emeklilik Sistemi geliştirilmiş, belirlenmiş katkı temelli bu uygulamaya kademeli geçiş süreci (1 Ocak 2012 tarihi itibarı ile çalışmaya (yeni) başlayanlar için emekli aylıklarının hesabında Sanal Belirlenmiş Katkı esastır) öngörülmüştür.

Yaşlı nüfus oranlarındaki yükseklik ve giderek artan yaşlı nüfus sebebi ile emekli aylıklarının hesabında kullanılan dönüşüm katsayısının her on yılda bir yerine iki yılda bir güncellenmesi kararlaştırılmış, sisteme yapılan katkıların süresi arttırılmış, isteyen herkes için 70 yaşına kadar çalışmanın önü açılmış, 66 yaş sonrası emeklilikte daha yüksek aylık katsayısı uygulanmış, ek emeklilik uygulamalarına dikkat çekilmeye başlanmıştır. İtalya'da özel emeklilik fonlarının yatırım miktarı 2007 yılında 73 milyar 812 milyon dolar iken, 2010 yılı verilerine bu miktar 94 milyar 617 milyon dolara ulaşmıştır. 2014 yılında fonun yatırım miktarı 130 milyar 638 milyon

dolara yükselmiştir. İtalya’da 2000 yılında GSYİH’nın % 2,6’sı seviyesinde olan yatırım esaslı fonlu emekliliğin hacmi, 2015 yılında GSYİH’nın % 8,7’sine ulaşmıştır. Böylece istihdama dayalı ayrılmış fon paylarının emeklilik ile birlikte ek kazanç sağlamasına odaklanılmıştır. İtalya’da demografik değişim ile, belirlenmiş katkıya dayalı Sanal Hesaplar Emeklilik Uygulamaları’na ve ek emeklilik kapsamında yapısal reformlara önem verildiği görülse de, emeklilik yaşındaki artış ve bu artışa bağlı olarak emekli aylıklarının hesaplanmasında kullanılan (yükselen) katsayı uygulamaları ile parametrik reformların da önemli bir kimlik kazandığını söylemek mümkündür.

Yaşlı bağımlılık oranlarının 1955 yılında % 8,7 olduğu Japonya’da 2015 yılında bu oran % 43,3 seviyesine çıkmış olup, demografik eğilimler 2045 yılında aynı oranın % 68,1’e yükseleceğine işaret etmektedir. Bağımlılık oranlarındaki bu yükseliş karşısında potansiyel destek seviyelerinin de aynı hızla düştüğü görülmektedir.

Bu doğrultuda; ilk olarak sisteme yapılan katkıların süresi (arttırılmış) değerlendirilmiş, yaşlı nüfusla doğru orantılı olarak artan harcamalar karşısında emeklilik yaşı kademeli olarak yeniden düzenlenmiştir. Prim oranlarında hızlı bir artışın yaşanması ya da sağlanan faydaların azaltılması yönünde öneriler de sunulmuştur. 2001 yılından itibaren katkı temelli uygulamalar devlet tarafından desteklenmiş, bin ve binden fazla kişinin çalıştığı teşebbüslerde çalışanlar için çalışan emekli fonunun kuruluşu ile kazanç-temelli emeklilik uygulamalarına kapı açılmış, aynı dönemde Bakım Sigortası’nın uygulamaya geçmesi ile yaşlı nüfusun artışına bağlı olarak artan bakım maliyetleri karşısında önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca otomatik denge mekanizması sistemi ile, sabit katkı oranları ve değiştirilebilir-yeniden ayarlanabilir faydalara bağlı olarak doğumda beklenen yaşam sürelerini esas alan finansal değerlendirme yapılmıştır.

Japonya, ek emeklilik uygulamaları ekseninde yatırım esaslı düzenlemelerle, özellikle katılım teşvikleri sağlanması bakımından dünya çapında önemli bir ülke niteliğindedir. Ek emeklilik ile ISA’lar kapsamında yıllık 1 milyon Yen’e kadar yatırımlara izin verilmiş, yatırımlar vergi dışında bırakılmış, kazanç ya da kârlar da beş yıl süre ile vergi dışında tutulmuştur. ISA kapsamında 2014 yılından 2023 yılına kadar Japonya’da ikamet eden herkese beşe kadar hesap açma imkânı tanınmıştır. Japonya’da bireysel finansal varlıkların (households amounts) tutarı 1,69 trilyon Yen

olup, yatırım esaslı emeklilik düzenlemeleri 2000 yılında GSYİH'nin % 18,2'sini, 2015 yılında ise GSYİH'nin % 32'sini oluşturmuştur. Böyle bir yükselişte çalışanların neredeyse % 90'ının bu sisteme katılımı önemli bir faktör olmuştur. Tüm uygulamalarda da görüldüğü gibi, dünyadaki en karmaşık sosyal güvenlik sistemine ve genel olarak en yüksek oranda yaşlı nüfusa sahip olan Japonya'da, demografik değişimi odak alan sosyal güvenlik düzenlemeleri yapısal içeriğinin yanı sıra, parametrik içeriğe ile de dikkat çekmektedir.

Türkiye'de ise, 1955 yılında % 5,9 olan yaşlı bağımlılık oranının 2015 yılında % 12,1 seviyesine yükseldiği görülmektedir. 2045 yılında % 28'e yükselmesi beklenen yaşlı bağımlılık oranı karşısında potansiyel destek seviyelerinde de aynı hızla bir azalış yaşanması öngörülmektedir. Bu eğilimlere karşın, Türkiye'de yaşlı nüfus oranlarının ve yaşlı bağımlılık oranlarının Almanya, İtalya ve Japonya ile karşılaştırıldığında daha düşük seviyede kalması, Türkiye için demografik değişimi odak alan sosyal güvenlik reformlarının uzun dönemde ötelenmesine sebep olmuştur.

Türkiye'de, yaşlı nüfusun sosyal güvenlik sisteminde meydana getirdiği yükten öte, kayıtdışılık, sosyal güvenlik sisteminin kendi içerisinde yaşadığı yapısal sorunlar (tek çatı uygulamasına karşın SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nda tam bir standart sağlanamaması), önceki yıllarda uygulamaya konmuş yasalarla genç yaşta emekliliğe bağlı sistemde oluşan finansal dengesizlikler (sisteme yapılan ödemeden daha uzun süre fayda sağlanması), prim afları, istihdam oranlarındaki düşüklüğe ve işsizliğe bağlı aktif/pasif sigortalı dengesizlikleri, bu dengesizliklere bağlı emekli aylıklarının miktarındaki düşüşleri önlemek için ek emeklilik uygulamaları (OYAK, BES) vb. konular önemli bir tartışma alanı haline dönüşmüştür.

Günümüzde Türkiye'de, bir yandan yukarıda sıralanan sorunlarla mücadele edilirken, diğer yandan da yaşlı nüfusun hızla artışı nedeni ile yeni düzenlemelere olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu doğrultuda, emeklilik yaşında kademeli artış, aylık bağlanma oranlarının- aylık katsayılarının değişimi ve ek emeklilik kapsamında bireysel emekliliği teşvik edici düzenlemelerin daha sık gündeme geldiği gözlenmektedir. Bu bağlamda ilk kez 2001 yılındaki düzenlemelerle 2003 yılında uygulamaya konan BES ile emeklilik döneminde ek katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu sistemle BES'in ilk kurulduğu yıllarda fonlu emeklilik miktarının GSYİH'ye oranı

% 0,4 iken, özel emeklilik uygulamaları kapsamında bu oran 2015 yılında % 5,5'e yükselmiştir. 1 Ocak 2017 tarihinde BES'e otomatik katılımı öngören uygulamalarla (45 yaş altı için) katılımın zorunlu, sistemde kalmanın gönüllülük esasına dayandığı, tasarrufları yatırıma teşvik ve emeklilik döneminde daha fazla refah yaklaşımı gündeme gelmiştir. Bu uygulama daha çok orta ve üst gelir gruplarına sağlayacağı faydalar ekseninde olumlu bir nitelik taşıırken, düşük gelir grupları ve bu kapsamda asgari ücretliler için sisteme yönelik yeni düzenlemelerin (çalışan, işveren ve devlet teşviklerinin aynı anda düzenlenmesi, katılım paylarına yönelik düzenlemeler vb.) yapılması gerekmektedir.

Bu süreçte, çoğu zaman tepki almakla beraber, gündemde olan bir diğer düzenleme emeklilik yaşının arttırılmasıdır. Aslında bu konuda göz önünde bulundurulması gereken husus, emeklilik yaşını arttırmak ya da arttırmamaktan öte, emeklilik yaşı belirlenirken doğumda beklenen yaşam sürelerindeki artışa paralel olacak, genç yaşta emekliliği desteklemeyecek ve mümkün olduğunca objektif kriterler (doğumlar, ölümler, göçler, aktif-pasif nüfus artışı vb.) ölçütünde değerlendirilecek bir uygulamanın tercih edilmesidir.

Emeklilik yaşı ile ilgili düzenlemelerin yapılmaması durumunda; artan primler ve(ya) düşen emekli aylıkları kayıtdışılığın daha da artmasına neden olacağı gibi, temel emeklilik uygulamalarının finansmanı giderek daralacak ve bu durum yeni yatırım ve istihdam alanlarını daraltacaktır. Böylece nüfusun yaşlanmasının meydana getirdiği maliyete (zaten mevcut olan) işsizliğin maliyeti de eklenecek, nihayetinde sisteme aktif olarak katılımın azalması ile, bir sonraki neslin bir önceki nesle göre elde edeceği emekli aylığı seviyesi düşecektir. Nihayetinde sosyal güvenliğin önemli bir amacı olan sosyal dayanışma ve sosyal adalet ilkeleri olumsuz bir etkiye maruz kalacaktır.

Bu durumdan sosyal güvenlik sisteminin en az seviyede etkilenmesini sağlamak için, öncelikle yapısal reformlar ekseninde üç basamaklı emeklilik uygulamaları tüm katılımcıları kapsayacak şekilde düzenlenmeli, özellikle BES uygulamalarının yalnızca yüksek ve orta gelir grubuna hizmet edeceği kanaatini ortadan kaldırııcı düzenlemelere gidilmeli, emeklilik yaşındaki artışlar ekseninde BES'e katılımda yaş sınırını ortadan kaldırılarak daha fazla katılımcı ile daha fazla

yatırım ve daha yüksek miktarda emekli aylığına hak kazanılması yönündeki uygulamalar (yatırımcıların artan yatırımlarla belirli dönemlerde/düzenli olarak katılımcılara sunacakları teşvikler vb. şekilde) hızlandırılmalıdır. Bu durumda Türkiye için de demografik değişim karşısında hem yapısal, hem de parametrik reformların bir arada uygulanması gerektiği görülmektedir.

Tez kapsamındaki ülkelerde, demografik değişim sürecine paralel olarak, sosyal güvenlik sistemlerinde hizmet sunumuna yönelik refah sağlayıcı aktörlerdeki (aile-devlet-piyasa) dönüşüm değerlendirildiğinde; Almanya, İtalya ve Japonya'da yüksek oranlardaki yaşlı nüfus sebebi ile emeklilik sisteminin hızla artan baskısı karşısında yüksek derecede öncelikli konunun kamu emeklilik sisteminden sağlanan faydaların azaltılması, buna karşın fon esaslı ek emeklilik sistemlerinin giderek ön plana çıkarılması olduğu görülmüştür. Bu süreçte Çin'de (öncelikle bireysel hesaplar havuz sistemi ardında NCSSF ile özel emeklilik) ve Türkiye'de de (BES kapsamında) emeklilik uygulamalarının geliştirilmesine odaklanılmıştır. Bu durumda kamu emeklilik uygulamaları sistemdeki yerini korurken, WB'nin de önerileri dikkate alınarak, 2000'li yıllarla beraber ek emeklilik uygulamaları doğrultusunda fon esaslı, ağırlıklı belirlenmiş katkıya dayalı olan piyasa aktörü gündemdeki yerini daha sık almaya başlamıştır. Dolayısı ile artık tek başına devletin sosyal güvenlikte hizmet sunumunu üstlendiği uygulamalardan, sosyal güvenlikte özel, kamu, ulusal, uluslararası aktörlerin işbirliği içerisinde olduğu çok aktörlü bir uygulamaya doğru gidildiği de görülmektedir.

Öte yandan emeklilik yaşları bakımından bu çalışmada yer alan ülkeler karşılaştırıldığında; Çin'de emeklilik yaşının başta Almanya ve İtalya olmak üzere Japonya ve Türkiye ile kıyaslandığında daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Oysa, değişmeyen emeklilik yaşı karşısında, doğumda beklenen yaşam sürelerinde hızla artış yaşanması sosyal güvenlik sistemi için giderek yükselen yaşlılık harcamaları anlamına gelmektedir. Bu durumda Çin için, çalışma yaşamında kalma sürelerinin-emeklilik yaşının arttırılması öncelik arz etmektedir. Japonya'da yasal emeklilik yaşı sonrası çalışanın rızası olması durumunda (çalışanın) 65 yaşına kadar, hatta 65 yaşın dahi üzerinde çalışabildiği ve çalışmayı da tercih ettiği gözlemlendiğinden, aslında Japonya için şu anda emeklilik yaşını arttırmak öncelikli bir durum olarak

nitelendirilmemektedir. Buna karşın, Almanya’da ve İtalya’da ileri derecede yaşlı nüfusun artışı karşısında, çalışma çağındaki nüfusta meydana gelen azalışlar ve göçün etkilerinin uzun vadede yetersiz kalacak olması, emeklilik yaşının arttırılması konusunu gündeme getirmiştir. Bu sistemde Almanya’da yeni çalışmaya başlayan bir kişi için emeklilik yaşının 67, İtalya’da ise aynı durumdaki bir kişi için emeklilik yaşının 70 olması yönündeki düzenlemeler öngörülmektedir. Bu doğrultuda nesiller arası sosyal adaleti sağlamak için ileri yaşlarda emekli olacak kişilere (özellikle 65 yaş ve üzeri) yüksek katsayı üzerinden emekli aylığı ödenmesinin teşvik edildiği de dikkat çekmektedir.

Türkiye için emeklilik yaşının kademeli olarak artışı gündemdeki yerini korumakla birlikte; kademeli artış sürecinde nüfusun yaşlanmayı sürdüreceği olması, bu süreçte kayıtdışı istihdamın önlenmesi ve katılımcı sayısındaki artışın desteklenmesi konuları giderek dikkat çeken konular haline dönüşmektedir. Sadece emeklilik yaşındaki artışın yaşlanan nüfusun finansmanını çözümlenebilmesinin mümkün olmaması bu durumu desteklemektedir. Tek başına emeklilik yaşındaki artışın bile sistemi kayıtdışıya yönlendirebilme potansiyelinin bulunması, bu yargıyı kuvvetlendirmektedir. Böyle bir durumda Türkiye için çalışma yaşamında kalma süresinin uzatılması uzun vadede bir öneri olarak varlığını korusada, temel öncelik kayıtdışı istihdamı (devletin sisteme katılımının geliştirilmesi, işverene destek sağlanması, özellikle denetimlerin arttırılması vb. uygulamalar ile) azaltarak daha fazla aktif katılımcının sistemde yer almasını sağlamak yönünde olmalıdır.

Yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik sistemine getirdiği baskıyı önleme amacı güden tez kapsamındaki ülkelerin bir diğer alternatif, doğurganlık seviyelerini arttırmaktır. Bu konu, özellikle Almanya, İtalya ve Japonya’nın gündeminde uzun yıllardır önemini koruyan yüksek derecede öncelikli bir konudur. Her üç ülkenin de, demografik değişimin son sürecini yaşıyor olmaları, bu ülkeleri doğumları arttırma konusuna daha duyarlı hale getirmiştir. Ancak bu üç ülke arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Bu fark, Almanya ve İtalya’nın doğumları arttırmak için göçleri önemli, neredeyse temel bir araç olarak kullanmalarındadır. Japonya ise geleneksel yapısı sebebi ile göçlerle doğumları arttırma konusuna Avrupa ülkeleri kadar sıcak bakmamaktadır.

Bir diğerk Asya ÷lkesi olan Çin'de de, yaşlanan n÷fus karşısında doğumları arttırmanın gerekliliği konusuna yasal uygulamaların da etkisi ile 2015 yılı sonundan odaklanılmıştır. Ancak Avrupa ÷lkelerinden (Almanya ve İtalya) farklı olarak Çin için (özellikle uluslararası) göç, doğumları arttırmada küresel demografik eğilimler nedeni ile önemli bir araç olarak gör÷lmemektedir. Bu dört ÷lke ile karşılaştırıldığında Türkiye'de ise, doğumların arttırılmasının orta ve uzun vadede öncelikli bir konu olduğu gör÷lmekle beraber, Almanya ve İtalya'da olduğu gibi n÷fus artışının göçlerle sağlanması yönünde bir öncelik bulunmamaktadır. Böyle bir durum, Türkiye'nin günümüzde sahip olduğu genç ve dinamik n÷fusu ile uzun yıllar n÷fus momentumunu koruyabileceği düşüncesine dayanmaktadır. Bu bağlamda doğurganlığı arttırmak konusunda; Almanya ve İtalya'nın benzer bir kümede yer aldığı gözlenirken, Japonya, Çin ve Türkiye ise ayrı birer kümede yer alarak benzer nitelik taşımaktadırlar.

Çalışmada yer alan beş ÷lkede de sosyal güvenlik gelirlerindeki artışın sosyal güvenlik harcamalarındaki artış hızının giderek gerisinde kalması sebebi ile uzun vadede doğurganlık oranlarını arttırıcı politikalar hedeflenirken, orta vadede ikinci ve üçüncü basamakta yer alan fonlu uygulamalar vasıtası ile demografik değişimin sosyal güvenlik sistemleri üzerinde oluşturduğu baskının önlenmesi hedeflenmektedir. Süreçte dikkat edilmesi gereken en önemli husus, devletin sosyal güvenlik sağlamadaki fonksiyonunu devre dışı bırakmaksızın, temel emeklilik kapsamında devletin düzenleyici yetki ve sorumluluğunun bulunduğu bir sistemin oluşturulmasıdır. Bu sistem kapsamında, ulusal ve uluslararası yatırımlar dikkate alınarak işyeri emekliliği ve diğer ek emeklilik uygulamalarından da yola çıkılarak özel aktörlerin sistemde yer alması yaygınlaştırılmalıdır. Böyle bir sürece geçiş belirli bir zaman gerektireceği gibi, bu sistemin nesil içi adaleti gözetirken aynı zamanda nesiller arası dengeleri de koruması sağlanmalıdır.

Gelecek 15 yıl ve ilerisi; Türkiye ve Çin'in içerisinde yer aldığı gelişmekte olan ÷lkeler için demografik fırsat penceresinin kapanması anlamını taşıırken, bu süreç Japonya, Almanya ve İtalya'nın başını çektiği yaşlı n÷fuslu gelişmiş ÷lkeler için göç vb. alternatifler de değerlendirildiğinde, aktif n÷fusun tamamen gücünü ve etkinliğini kaybedeceği bir süreci temsil edecektir. Bu durum sosyal güvenlik sistemlerinde günümüze oranla daha ciddi sorunların yaşanacak olması anlamına gelirken, önceki

dönemlerde ileri sürülmüş önerilerin yeniden değerlendirilmesinin gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Tez kapsamında incelenen; Almanya, Japonya ve İtalya uyguladıkları politikalarla yaşlanan nüfusun getirdiği baskıyı şimdiye kadar tam olarak önleyebilmiş değillerdir. Bu durum sorunun daha çok parametrik eksenli düzenlemelerle aynı kısır döngü etrafında (ya emeklilik yaşını arttırmak, ya prim oranlarını arttırmak ya da aylık seviyelerini bir miktar düşürmek bağlamında) çözümlenmeye çalışılmasından kaynaklanmıştır.

Öte yandan WB'nin 1990'ların ortasından itibaren ileri sürdüğü çok basamaklı (ikinci ve üçüncü basamak) uygulamalar ile yapısal dönüşümler ekseninde; fonlama usulü doğrultusunda Japonya başta olmak üzere Almanya ve İtalya'da önemli yollar kat edilmeye başlandığı da görülmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden de görüldüğü gibi, nüfus ileri derecede yaşlı hale geldikten (sistemdeki pasif grup belirli bir olgunluğa ulaştığında) sonra ileri evrelerde de yaşlanma sürdüğünden yaşlı nüfusa sahip ülkelerin uygulanacak reformlara cevap vermesi zorlaşacaktır. Ancak bu durum, yaşlı nüfusları sebebi ile Almanya, İtalya ve Japonya'da sosyal güvende sona geldiğini de ifade etmemektedir.

Bu ülkelerde temel emeklilik uygulamalarının (devlet temelli) yanı sıra, fonlu uygulamaların ulusal ve uluslararası düzeyde (devlet piyasa işbirliği ile) kuvvetlendirilmesi, sürekli parametrik reform yapmak yerine istikrar içeren parametrik düzenlemelerin yapılması, nesil içi ve nesiller arası sosyal adaleti de gözeterek sistemdeki finansal düzensizlikleri önlemek için farklı alternatiflerin ortaya konması, özellikle nüfusun yaşlanması ile önemi/yükü artan bakım sigortası uygulamalarının daha sistematik bir hale getirilmesi, yaşlılar ülkesi olarak nitelendirilen Japonya için bakım sigortası uygulamalarının Almanya'da uygulandığı gibi tüm yaş gruplarını kapsar niteliğe kavuşturulması, İtalya için bakım harcamaları karşısında gelirlerin kapasitesini artırıcı düzenlemelerin yapılması, nüfus politikalarının sosyal güvenlik sisteminde önemli bir yer tutmaya başlayan aile yardımı sigortası uygulamaları ile daha fazla iç içe değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, Almanya, İtalya ve Japonya için mevcut sosyal güvenlik reformları gözden geçirildiğinde, sosyal güvenlik sistemine yönelik nüfus odaklı çok boyutlu-aktörlü uygulamalara ve alternatiflere her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir. Bu süreçte Türkiye ve Çin, her ne kadar ileri derecede yaşlı nüfuslu ülkeler olarak anılmasalarda, her iki ülkede nüfusun yaşlanma hızının çok yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ve Çin için de gelişmiş Asya ve Avrupa ülkelerinin deneyimlerinden faydalanmak ve(ya) kendileri gibi gelişmekte olan ülkelerin sürece bakışını değerlendirmek ve bu uygulamalardan kendi sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarına göre pay çıkarmanın uzun vadede önem taşıyacağı düşünülmektedir. Aşağıda ayrıntılı olarak sıralanan bu önerilerden yalnızca birini ve(ya) birkaçını uygulamanın yeterli ve(ya) doğru olduğunu söylemek mümkün değildir. Bundan öte, bu önerilerin her ülkenin yaşadığı/yaşayacağı demografik değişimin boyutu ve hızına göre değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmekte fayda vardır. “Yaşlanma (Demografik Değişim) ve Yaşlı Dostu Sosyal Güvenlik Önerileri” olarak ifade edilen uygulamalar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Doğurganlık oranlarını arttırıp dinamik nüfusu korurken ortaya çıkan demografik fırsat penceresinden Çin ve Türkiye’de etkili bir şekilde faydalanılmalı, demografik fırsat penceresinden en verimli şekilde faydalanmak için insan gücü planlaması yapılmalı, diğer bir ifade ile artan ve değişen tüketim talepleri doğrultusunda yeni yatırım ve istihdam alanları oluştururken bu alanların ihtiyaç duyacağı niteliğe sahip işgücünün yetiştirilmesinde ve geliştirilmesinde üniversite-işgücü piyasası iletişimi dinamik tutulmalı, böylece hem zenginleşmeden yaşlanan bir toplum olmanın gelecekte yaşlı refahını engellemesinin önüne geçilmeli, hem de yüksek katma değere sahip ve kayıtlı olarak çalışan işgücü ile aktüaryal dengelerin her daim dengede tutulması sağlanmalıdır.
- Sadece yaşlı nüfusun sosyal güvenlik harcamalarına odaklanmaktan öte uzun vadede nesiller arası ve nesil içi sosyal güvenlik adaletinin sağlanmasına da odaklanılmalıdır. Böylece gelecek nesillerin sosyal güvenlik sistemine olan güveni temin edilmelidir.

- Sosyal güvenlik sistemleri, yalnızca ekonomik koşullara göre dizayn edilmekten öte, sosyal, kültürel ve geleneksel faktörler ve aktörlerin dönüşümü de politika belirleme sürecinde dikkate alınmalıdır.
- Demografik değişime bağlı olarak, toplumların yaşlanma endeksindeki artış tam anlamı ile durdurulmasa da, endeksi yavaşlatmak için dar anlamda kadın ve çocuk, geniş anlamda aile odaklı nüfus politikaları desteklemeli ve bu politikaların kapsam ve kapasitesi geliştirilerek genç ve dinamik nüfus yapısı muhafaza edilmelidir. Bu aşamada “Aile Sigortası”nın kapsam ve kapasitesini geliştirmek önem taşımaktadır.¹¹⁹⁷ Aile Sigortası primli (sosyal tarafların katkısı) ve primsiz (vergiler) uygulamalarla Almanya (Bakım sigortası aile sigortası ile iç içe bir sigorta olarak görülmektedir), Japonya ve İtalya’da giderek artan bir önem taşımaya karşın, Çin’de uzun dönem uygulanan Anti-Natalist politikalar sebebi ile aile yardımı uygulamalarının kapasitesinin çok sınırlı olduğu görülmektedir. 2016 yılı itibarı ile Çin için önemli bir değişim olarak nitelendirilen yeni nüfus politikaları, Aile Sigortası’nın yapısal bir hale getirilmesini gerekli kılmaktadır. Türkiye’de ise, günümüzde, Sosyal Sigorta boyutu ile primli sistem kapsamında bir Aile Sigortası uygulamasına rastlanmamaktadır. Kadın, çocuk ve aileyi koruyucu yeni Pro-Natalist nitelikteki politikalar son yıllarda aktif bir şekilde ortaya konmuş olsa da, demografik değişim ve yaşlanan nüfus karşısında Aile Sigortası’nın devlet, işveren ve (cüzzi bir pay ile) çalışan katkılarında oluşacak bir sosyal sigorta sistemi boyutu ile kurumsal bir nitelik kazanması gerekmektedir.
- Demografik değişim sürecinde sosyal güvenlik sistemlerindeki dönüşüm uluslararası tecrübeler ekseninde incelenmeli, böylece aynı veya benzer hataların önüne geçilmelidir. Örneğin; İtalya’da uygulanan fonlu emeklilik sisteminde sisteme kademeli geçişi ve Japonya’da fonlu emeklilik sistemlerinin gelişen kapasitesini dikkate alırken, (buna karşın) Çin’de temel emeklilik uygulaması kapsamında bireysel hesapların amacı dışı kullanımı ve artan doğumda beklenen yaşam sürelerine rağmen emeklilik yaşına ilişkin düzenlemelere kapsamlı bir biçimde yer verilmemesi vb. uygulamalardan kaçınılmalıdır.

¹¹⁹⁷ Ferhat Şentürk, “Türkiye İçin Bir Aile Sigortası Model Önerisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:5, Sayı:9, 2016, s.102.

- Doğumda beklenen yaşam sürelerinin artışına paralel olarak uzun yıllar önce belirlenmiş olan emeklilik yaşları (hatta yaşlılık eğişiği olarak ifade edilen 65 yaş sınırı) yeniden, objektif kriterlere göre (doğumda beklenen yaşam süreleri ve yaşlı nüfustaki artışa göre) belirlenmelidir. Böylelikle sisteme katkıda bulunanlar ile sistemden faydalananlar bakımından nesiller arası bir denge de sağlanmalıdır. Bu bağlamda İtalya’da ve Japonya’da uygulanan Sanal Hesaplar Emeklilik Sistemi ve Otomatik Denge Mekanizması’nın benzeri bir uygulama Türkiye için de uzun vadede, gelecek 15-20 yıllık süre için değerlendirilmeli, emekli aylıklarının belirlenmesinde etkili olan iktisadi göstergeler doğumda beklenen yaşam sürelerindeki artış ile belirlenmelidir.
- Doğumda beklenen yaşam sürelerindeki hızlı ve istikrarlı artışın, emeklilik yaşındaki artış hızını geçmesi karşısında meydana gelecek baskıları önlemede, nesillere özel emeklilik yaşı düzenlemeleri üzerinde çalışmalar yapılmalıdır. Bu süreçte belirli dönemlerde her nesle özel değerlendirme yapılırken, her meslek grubu ve korunması gereken özel gruplar da dikkate alınarak emeklilik yaşının objektif ölçütlere göre belirlenmesi sağlanmalı, bir önceki ve(ya) bir sonraki neslin adaletsizliğe uğraması önlenmelidir.¹¹⁹⁸
- Kadınlar ve erkekler arasındaki emeklilik yaşı farkı mümkün ölçüde en aza indirilmelidir. Bunun için öncelikle aynı işi yapan erkekler ve kadınlar arasında iş karşılığında ödenen ücretler arasındaki fark kapatılmalı, böylece her iki cinsiyet bakımından da sisteme katılımda eşit koşullar sağlanmalı, kadın ve aile odaklı politikalar ve ayrıca eğitim odaklı uygulamalar ile emeklilikte cinsiyete dayalı yaş farkı mümkün olduğunca azaltılmalıdır. Eşit ücret uygulaması ile kadınların işgücüne katılımı artacağı gibi, bu durumun kayıtlı çalışma ile desteklenmesi ile aktüeryal dengelerde pozitif yönde bir gelişme yakalanması da hedeflenmelidir.
- Genç yaşta emekliliği teşvik eden (eski) düzenlemeler demografik değişim süreci göz önüne alınarak yeniden değerlendirilmeli ve mümkün merteye genç yaşta

¹¹⁹⁸ Emeklilik yaşındaki bir yıllık artış, emeklilik harcamalarındaki artışı 2050 yılına kadar GSYİH’nın % 0,7’si oranında azaltacak ve demografik değişime bağlı yaşlı nüfusun sistem üzerinde meydana getirdiği baskıları azaltacaktır. Bkz.: Birgit Mattil, **Pension Systems Sustainability and Distributional Effects in Germany and the United Kingdom**, Germany, Physica-Verlag, 2006, p.210.

emekliliğin önüne geçilmelidir. Bu durumda hangi grup olursa olsun (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı) genç yaşta emekli olmuş (özellikle 38-42 yaş arası), ancak emeklilik sonrası çalışmalarını sürdürmek isteyenlerden sosyal güvenlik destek primi alınmalıdır. Bu süreçte erken emeklilik ve genç yaşta emekliliğin aynı anlama gelmediği yönündeki bilinç de yaygınlaştırılmalıdır.

- Emekli aylıklarının belirlenmesinde kullanılan göstergeler değişen sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik şartlara göre mutlaka birlikte belirlenmeli ve belirli dönemlerde revize edilmelidir.
- Eğitim olanaklarının (kır-kent, genç-yaşlı, örgün-yaygın eğitim ayrımı olmaksızın) artırılması ile üretimin en önemli unsuru olan insan faktörünün verimliliği de artırılmalı, böylelikle demografik değişimin son sürecine azalan çalışma çağı nüfusu karşısında yükselişe geçen yaşlı nüfustan daha etkin şekilde faydalanılması sağlanmalıdır.
- Sosyal güvenlikte birinci basamak kamu ve ikinci ve üçüncü basamak mesleki ve özel sigorta temelli uygulamalar aynı anda yaygınlaştırılarak ve geliştirilerek demografik değişime bağlı artan yaşlı nüfus ve artan sosyal güvenlik harcamalarının karşılanamaması sorun olmaktan uzaklaştırılmalıdır. Bu bağlamda yaşlılar ülkesi durumundaki Japonya'da (artışını sürdüren yaşlı nüfusa bağlı olarak) kamu emekliliği sonucu elde edilecek aylık miktarındaki azalmalar 40 yaş öncesi nüfusu piyasa temelli, belirlenmiş katkı esaslı, fon uygulamalarının hâkim olduğu özel emeklilik uygulamalarına hızla yönlendirmektedir. İtalya'da ise, piyasadaki istikrarsızlıkların yüksekliği ve kamu emekliliği kapsamında emekli olmanın yakın bir gelecekte imkânsız hale geleceğinin düşünülmesi (% 40'ları aşan genç işsizliği sorunu ile birleştiğinde) gençleri özel emeklilik uygulamalarından uzaklaştırmaktadır. Bu sebeple İtalya'da özel emekliliği teşvik için öncelikle piyasada istikrar temin edilmelidir. Çin'de de bireysel havuz hesaplarının amaçları dışında kullanımı önlenmeli, böylece özel emeklilik uygulamalarına olan güven temin edilerek piyasa temelli emeklilik uygulamalarının hareketlilik kazanması sağlanmalıdır. Türkiye'de 45 yaş altı için Otomatik Katılım ekseninde BES'e katılım zorunlu hale gelmiş olmakla beraber, sistemde kalma süresini uzatmak ve sistemi cazip hale getirmek için; genç yaşta (15-24) sisteme katılan çalışanların

kendilerinin sisteme katılım payı ödemelerinin yanı sıra bu gruba yönelik devletin özel bir teşvik uygulaması oluşturulmalı (Örneğin; Katkıların yarısının devletten, yarısının katılımcılardan temini), 25-45 yaş arası çalışanlar için otomatik katılım sistemine işveren katkısı da sağlanmalı, artan doğumda beklenen yaşam süreleri karşısında ilerleyen yıllarda otomatik katılımın 45 yaş ve üzeri çalışanları da kapsamı vb. uygulamaların yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

- Gelişmiş ve nüfusları ileri derecede yaşlanma eğiliminde olan ülkelerde, emeklilik yaşını arttırmanın yanı sıra verimlilik artışını da sağlamak amaçlanmalı, 55-64 yaş arası işgücü nitelik geliştirme programlarına dâhil edilerek bu grubun hem işgücü piyasasında daha uzun süre kalarak sisteme yapacağı katkılar arttırılmalı, hem de farklı yaş grupları arası işgücü verimlilik oranındaki azalış ve(ya) farklılık mümkün mertebe en aza indirilmelidir.¹¹⁹⁹
- Yeniden değerlendirme oranlarını sabit tutmak için; istihdamdan alınan vergileri ve sistem katkı oranlarını arttırmak yerine sisteme katılımı teşvik edici düzenlemelere ağırlık verilmeli, özellikle kısmi süreli çalışmalar kapsamında kayıtdışı çalışmanın önüne geçilmeli, böylelikle aktif pasif dengeleri korunurken, sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengeleri de korunmalıdır. Bunun için de denetim mekanizmasının daha aktif hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- Küreselleşen işgücü piyasaları ve buna paralel olarak ortaya çıkan farklı çalışma türleri karşısında genç ve kadın işgücüne yönelik eşitsizlikler sebebi ile yaşlılık döneminde yoksulluk riski daha yüksek olacak (genç ve kadın) çalışanlar zorunlu ve ek sigortalı olmaları yönünde hem kendileri bilinçlendirilmeli, hem de işverenlerin sigortalı olarak çalıştırdıkları, ikinci ve üçüncü basamak sigorta uygulamalarına dâhil ettikleri her bir çalışan için teşviklerle ödüllendirildiği bir sistem oluşturulmalıdır. Böylece ek emeklilik uygulaması çalışan ve işveren için cazip hale getirilmelidir.
- Demografik değişimin, birinci basamak emeklilikten sağlanan faydaları giderek azalttığı konusunda toplumsal bilinç sağlanmalı, bu bağlamda piyasalara olan güveni arttırıcı düzenlemeler yapılmalı, bireysel emeklilik uygulamaları şeffaflık

¹¹⁹⁹ Anita v.d., a.g.e., p.238.

ekseninde (Örneğin; Türkiye için e-devlet üzerinden, diğer ülkelerde de devlet tarafından oluşturulmuş elektronik veri tabanları üzerinden katılımcılar tarafından takip edilebilir olmalı) düzenlenmeli ve katılımcıların ödeme kapasiteleri de göz önüne alınarak yeniden tanımlanmalıdır.

- Direkt olarak fonlu sisteme geçişte “Geçiş Jenerasyonu”nun hem PAYG üzerinden mevcut emeklilere (anne-babalarına yapılan ödemeler) sağladıkları faydalar, hem de fon üzerinden kendileri için emeklilik döneminde kullanacakları faydalar bakımından oluşturacağı ikili ödemenin önüne geçilmelidir. Bu durumda belirlenmiş katkı esaslı fonlu emeklilik uygulamalarına doğrudan (ani olarak değil) geçmek yerine kademeli olarak İtalya’daki benzer bir şekilde geçiş esas alınmalıdır. Emeklilik yaşındaki kademeli artışa benzer bir uygulamanın emekli aylıklarının belirlenmesinde PAYG’den fonlu uygulamalara geçişte de belirlenmesi sağlanmalıdır. Fonlu uygulamaların her yıl artan etki faktörü karşısında PAYG’nin azalan faktörü şeklinde bir değerlendirme yapılmalı, böylelikle direkt fonlu uygulamalara geçişte yaşanacak finansal sıkıntılar önlenmelidir.
- Sosyal güvendeikte, birinci basamak emeklilik kapsamında uygulanan dağıtım esaslı finansman sisteminin, demografik değişim sebebi ile nesiller arası gelirin yeniden dağılımını bozmasını önlemek için üçüncü basamak olarak ifade edilen özel emeklilik sistemlerinin ek bir kaynak olarak görülmesi yönünde toplumsal bir bilinç oluşturulmalıdır. Bu konu ile ilgili medya araçlarından faydalanılmasının yanı sıra, konunun okullarda (orta öğrenim düzeyinde) müfredatta yer alması, işyerlerinde çalışanlara konu ile ilgili seminerlerin-egitimlerin verilmesi, yükseköğrenim kurumlarında, akademik platformda konunun derinlemesine tartışılması sistemin olumlu ve olumsuz yönlerinin şeffaflık içerisinde değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda ek emeklilik uygulamalarının sosyal güvenliğin tamamen özelleştirilmesi anlamına gelmediği kavranmalı, sosyal güvendeikte tamamen özelleştirmeyi savunan bir yaklaşımın gelirin yeniden dağılımını bozacağı hatırdta tutulmalıdır. Böylece devlet yatırım araçları ve planları doğrultusunda ek emeklilik adı altında fonlu uygulamalar desteklenmelidir.
- Yukarıda sıralanan tüm öneriler değerlendirildiğinde, aktüeryal dengesizlikleri önlemek için; emek piyasalarının kapsam ve kapasitesini geliştirici, işgücünün

verimliliğini arttırıcı, demografik değişkenlerdeki dönüşümleri dikkate alarak nüfus ve aile politikalarını belirleyici, piyasalardaki istikrarı dikkate alıcı, küreselleşme ile ülkeler arasında ortaya çıkan yakınsamaları değerlendirici bir yaklaşımdan hareketle, temel aktörün devlet olduğu, bununla birlikte piyasa aktörünün de sosyal güvenliğin sağlanmasında etkili olduğu “Çoklu Aktör Modeli” kurumsallaştırılmalıdır.

- Dağıtım esaslı, tanımlanmış fayda eksenli temel emeklilik uygulamalarında emeklilere ödenecek maaşların demografik değişimin etkisi ile giderek düşüşü karşısında, istikrarlı piyasa koşulları temin edilerek (önceden oluşturulmuş ya da oluşturulacak) kıdem tazminatı fonlarının ek emeklilik kapsamında yatırım esasına bağlı özel emeklilik sistemlerine yönlendirilmesi sağlanarak emeklilik sonrasında refahın arttırılması desteklenmelidir.
- Yaşlı nüfusun sağlık harcamalarını azaltmak için belirli periyodlarla (düzenli olarak yılda iki kez ve kişilerin rızası alınmak koşulu ile) tam teşkilatlı sağlık taramaları ile koruyucu sağlık uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır. Bu taramalar neticesinde tedavi edici sağlık hizmetlerinden (ihtiyaç ölçütünde) asgari düzeyde faydalanan yaşlıların “Yaşlılar için Koruyucu Sağlık Teşviği” adı altında; sağlık turizmüne yönlendirilmeleri sağlanmalı, bu bağlamda yaşlılar; kaplıca, ılıca, doğal şifa merkezlerinde gelirleri ölçütünde (indirimli ücret üzerinden veya ücretsiz olarak) misafir edilmelidirler. Böylelikle tedavi edici uygulamalar (ilaç, araç-gereç masrafları vb.) kapsamında yapılacak harcamaların miktarı asgari düzeye indirilmiş olacaktır. Çünkü doğumda beklenen yaşam sürelerinin hızla artması ile yaşlılığa bağlı yüksek sağlık teknolojilerinin getireceği maliyet maliyet enflasyonunu beraberinde getirecektir. Bu durumun önüne geçilemezse sağlık harcamalarındaki artış hızı emeklilik harcamalarındaki artış hızını geçeceğinden “Yaşlılar için Koruyucu Sağlık Teşviği” mümkün derecede desteklenmelidir.
- Özellikle Türkiye gibi nüfusu hızla yaşlanan bir ülkede bakım güvenliği bağlamında Bakım Sigortası'nın ihdas edilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılmalıdır. Bu bağlamda Almanya ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerde uygulanan bakım sigortası Türkiye için örnek oluşturmaktadır. Almanya ve Japonya yaşlı nüfuslu gelişmiş ülkeler olsalar bile, genç nüfuslu bir ülke olarak

nitelendirilen Türkiye’de de yaşlı nüfusun hızla artması bakım sigortasını bir lüks, gereksiz bir önlem ya da kayıtdışılığı arttırıcı bir düzenleme olmaktan çıkarmaktadır. Türkiye’de uygulanacak bakım sigortası ekonomik yapı ve katılımcıların profili de gözetilerek ilk etapta temsili düzeyde bir prim seviyesi içermelidir. Bakım sigortasının pilot uygulamalar bazında gerçekleştiği Çin’deki uygulamalardan yola çıkılarak, Türkiye için de kademeli olarak, öncelikle pilot düzeyde bir bakım sigortası uygulanmalıdır. Türkiye için düşünülen bakım sigortası modeli, Almanya’da uygulanan aynı ve nakdi hizmet sunumu esaslı, tüm yaş gruplarını kapsayan bütüncül bir bakım sigortası örnek alınarak oluşturulmalıdır. Böylece bakım sigortasının ulusal düzeyde gelişim göstermesi hedeflenmelidir. Bu uygulama özellikle demografik fırsat penceresi kapanmadan ve demografik değişim süreci tamamlanmadan ihdas edilmelidir.

Geliştirilen bu öneriler her ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre değerlendirilmeli, böylelikle yaşlanan nüfus ile birlikte nüfusun farklı kesimleri için orta ve uzun vadede refahın dağıtımında sosyal adaletin sağlanması amaçlanmalıdır. Diğer bir ifade ile günümüz çalışma çağındaki nüfusuna ve onun öncesinde günümüz çocuk ve genç nüfusuna, gelecekte emeklilik hakkına ulaşmalarında bugün ve gelecek arasında fark gözetmeksizin eşit ve(ya) mümkün olduğunca benzer haklar sunabilmek, sisteme olan güveni telkin edebilmek gerekmektedir ve önem taşımaktadır. Dolayısı ile demografik değişim sürecinde sosyal güvenlik sistemlerinin içerisine girdiği çıkmazı parametrik ve(ya) yapısal reformlarla çoklu aktör uygulamaları ile çözümlenmeye çalışırken, eş zamanlı olarak aktif nüfus ve istihdam politikalarını da devreye sokarak çok boyutlu bir model ile sistemde yaşanan ve(ya) yaşanması beklenen sorunlar çözüme kavuşturulmaya çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abramitzky,
Ran, Braggison,
Fabio : “Malthusian and Neo-Malthusian Theories”,
(Çevrimiçi):
<http://web.stanford.edu/~ranabr/Malthusian%20and%20Neo%20Malthusian1%20for%20web%20page%20040731.pdf>, 15 Nisan 2015.
- Acar, İbrahim Atilla,
Kitapçı, İsmail : “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu:
Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim”,
Maliye Dergisi, Sayı:154, Ocak-Haziran 2008,
2008, ss. 77-98.
- Agudo, Luis Ferruz,
García, Mercedes Alda : “Pension Reform in Italy: Description and
Evaluation”, **Pensions**, Vol. 16, (2), 2011, pp.
96-106.
- Agudo, Luis Ferruz,
García, Mercedes Alda : “The reform of some European public pension
systems: Spain, Italy and Sweden: A
breakthrough?”, **Pensions**, Vol. 15, (4), 2010,
pp. 302. p. 297-304.
- Akgeyik, Tekin : “Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri:
Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik
Programlarına Dönüşüm”, **Sosyal Siyaset
Konferansları**, Sayı:51, 2006, ss. 47-100.
- Akgün, Seval,
Bakar, Coşkun,
Budakoğlu İrem : “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlı Nüfus Eğilimi,
Sorunları ve İyileştirme Önerileri”, **Türk
Geriatri Dergisi**, 7(2), 2004, ss. 105-110.
- Adalet ve Kalkınma
Partisi : “Çocuk, Konut ve Çeyiz Yardımı Geliyor”,
(Çevrimiçi):
<https://www.akparti.org.tr/site/haberler/cocuk-konut-ve-ceyiz-yardimi-geliyor/72594#1>, 23
Ocak 2016.
- Aközer, Mehmet,
Nuhurat, Cenap,
Say, Şebnem : “Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin
Beklentiler Araştırması”, **Aile ve Toplum**,
Yıl:12, Cilt:7, Sayı:27, 2011, ss.103-128.
- Akyıldız, Hüseyin : “Dünyada Sosyal Güvenlikte Alternatif Reform
Araştırmaları” **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF
Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 2, 1999, ss. 197-214.

- Almanya Bülteni für Deutschland : “Bakım Parası Yasası İptal Edildi”, (Çevrimiçi): <http://www.almanyabulteni.de/haberler/bakim-parasi-yasasi-iptal-edildi>, 20 Temmuz 2016.
- Almanya Bülteni für Deutschland : “Sağlık Harcamalarında Rekor”, (Çevrimiçi): <http://www.almanyabulteni.de/saglik/saglik-harcamalarinda-rekor>, 19 Temmuz 2016.
- Almanya Konsolosluğu : “Almanya Hakkında Bilgi”, (Çevrimiçi): <http://www.almanyakonsoloslugu.com/hakkinda/>, 5 Nisan 2016.
- Alper, Yusuf : “Sosyal Güvenlik Reformunun Etkileri 2020 Yılında Bitiyor (Yeni Bir Reform mu? Yeni Tedbirler mi?)”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 3, 2013, ss. 16-31.
- Alper, Yusuf : “Sosyal Güvenliğin Finansmanı”, **Sosyal Güvenlik**, Ed.: Yusuf Alper, Seda Tekeli, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2659, 2013.
- Alper, Yusuf, Değer, Çağaçan, Sayan, Serdar : **2050’ye Doğru Nüfus Bilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik (Emeklilik) Sistemine Bakış**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD/T/2012/11/535, 2012.
- Alper, Yusuf : “Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2011, ss. 7-47.
- Alper, Yusuf : “Kurumsal Yapıda Tek Çatı Hayata Geçti”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı: 53, 2007, ss. 141-171.
- Alper, Yusuf : “Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Adım: Bireysel Emeklilik”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt: 16, Sayı:2, 2002, ss.12-32.
- Alper, Yusuf : “Sosyal Güvenlik ve Turan Yazgan”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:49, 2005, ss. 97-124.
- Alper, Yusuf : **Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000.

- Alper, Yusuf : “Sosyal Güvenlik ve Emeklilik Yaşının Tesbiti”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, 1997, ss.3-14.
- American Institute For Contemporary German Studies : “An Aging Germany in a Young World Adopting to Demographic Changes”, (Çevrimiçi): <http://www.aicgss.org/publication/an-aging-germany-in-a-young-world/>, 03 Ekim 2015.
- Anderson, Karen M. : “Pension Policy”, **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences**, Vol:17, 2015, pp.690-696.
- Annenberg Learner : “Determinants of Demographic Change”, (Çevrimiçi): <http://www.learner.org/courses/envsci/unit/text.php?unit=5&secNum=3>, 23 Temmuz 2015.
- Ante,Christine : “Pension Policy Reforms in Germany”, Hertie School of Governance-Working Paper, No:10, 2008.
- Arıoğlu, Servet : “Geriatrye Giriş”, (Çevrimiçi): <http://www.geriatryi.hacettepe.edu.tr/soru/geriatryi.doc.>, 02 Temmuz 2015.
- Arntz, Melanie, Sacchetto, Ralf, Alexander, Spermann, Steffes, Susanne, Widmaier, Sarah : “The German Social Long-Term Care Insurance: Structure and Reform Options”, IZA Discussion Paper Series, 2007.
- Arpacı, Fatma : **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, Ankara, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları, 2005.
- Asia for Educators : “Issue and Trends in China’s Demographic History”, (Çevrimiçi): http://afe.easia.columbia.edu/special/china_1950_population.htm, 06 Ekim 2015.
- Aspalter, Christian : “Welfare State Systems in Japan and China: Past Changes and Future Challenges”, ty.
- Atılğan, Ahmet : **Neo-Liberal Dönemde Sosyal Güvenlik**, İstanbul, Beta Yayınları, 2016.

- Attanasio, Orazio,
Kitao, Sagiri,
Violante, Giovanni L. : “Global Demographic Trends and Social Security Reform”, ty.
- Atasever, Mehmet : **Türkiye Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sağlık Harcamalarının Analizi 2002-2013 Dönemi**, Ankara, Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2014.
- Atatanır, Hicran : “Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma)”, (T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi), Ankara, 2009.
- Austad, Steven N. : “Making Sense of Biological Theories of Aging”, **Handbook of Theories of Aging**, Ed.:Vern L. Bengtson, Daphna Gans, Norella M. Putney, Merril Silverstein, New York, Springer Publishing, 2009.
- Avrupa Birliği
Eğitim ve
Gençlik Programları
Merkezi Başkanlığı : “Aktif Yaşlanma ve Kuşaklararası Dayanışma”, **Hayatboyu Öğrenme Programı (LLP) Grundtvig Konulu İzleme Toplantısı 28-30 Kasım 2012**, Gaziantep, 2012.
- Ayhan, Abdurrahman : “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 2012/1, 2012, ss. 41-55.
- Aziz, Susan : “Summary Report on the United Nations Second World Assembly on Ageing”, ty.
- Bacak, Bünyamin : “Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:49, 2005, ss.159-171.
- Banca
D’Italia
EUROSISTEMA : “Supplementi al Bollettino Statistico Indicatori monetari e finanziari La ricchezza delle famiglie italiane 2014”, 2015.
- Banca
D’Italia
EUROSISTEMA : “Supplements to the Statistical Bulletin Monetary and Financial Indicators Household Wealth in Italy 2013”, 2014.

- Banister, Judith : “Population Policy and Trends in China 1978-83”, The China Quarterly, No:100, (Dec. 1984), 1984, pp.717-741.
- Banister, Judith,
Bloom, David
E., Rosenberg, Larry : “Population Aging and Economic Growth in China”, Program on the Global Demography of Aging, Working Paper Series No.53., 2010.
- Barcelona Field
Studies Centre : “Demographic Transition Model”, (Çevrimiçi): <http://geographyfieldwork.com/DemographicTransition.htm>, 27 Nisan 2015.
- Barker, Robert L : **The Social Work Dictionary**, Maryland, Silver Spring, NASW Press, 1991.
- Barker, Robert L. : **The Social Work Dictionary**, USA, NASW Press, 1999.
- Bartlett, Helen,
Phillips, David R. : “Ageing and The Age Care in the Peoples Republic of China: National and Local issues and Perspectives”, **Health & Place**, Vol.3, No.3, 1997, pp. 149-159.
- Başol, Koray : **Demografi “Genel ve Türkiye”**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Yayın No:6, 1984.
- Batini, Nicoletta,
Callen, Tim,
McKibbin, Warwick : “Global Impact of Demographic Change”, International Monetary Fund (IMF) Working Paper, WP/06/9, 2006.
- Bayram, Ali Cihan,
Özoğlu, Cemal, Kaya,
Ramazan, Çetin Emine : “Çin Sağlık Sistemi”, Ed.: A. Erdal Sargutan, ty.
- Bayraktar, İbrahim : “Demografi ve Nüfus”, (Çevrimiçi): <http://www.ibrahimbayraktar.net/2014/06/demografi-ve-nufus.html>, 23 Nisan 2015.
- Beğer, Tanju
Yavuzer, Hakan : “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”, **Klinik Gelişim**, 25, 2012, ss. 1-3.
- Behrman, Jere,
Kohler, Hans- Peter : “Population Ouanity, Quality and Mobility”, Global Citizen Foundation Working Paper:2, 2013.

- Bielecki, Marcin,
Goraus, Karolina,
Hagemejer, Jan,
Tyrowicz, Joanna : “Decreasing fertility vs increasing longevity: Raising the retirement age in the context of ageing processes”, *Economic Modelling*, 52, 2016, pp. 125-143.
- Bilgin, Hasan : “Stratejik Açıdan Çin’in Dünyü ve Bugünü”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü), İzmir, 2008.
- Bireysel Emeklilik Sistemi : “Devlet Katkısı”, (Çevrimiçi): http://www.bireyselemeklilik sistemi.info/devlet-katkisi_8_210, 29 Ocak 2016.
- Bitinas, Audrius : “Pension System in Japan: Issues for Reform”, **Jurisprudence**, 19 (1), 2012, pp. 269-292.
- Bloom, David E.,
Chatterji, Somnath,
Kowal, Paul,
Lloyd-Sherlock, Peter,
McKee, Martin,
Rechel, Bernd,
Rosenberg, Larry,
Smith, Jfames P. : “Macroeconomic implications of population ageing and selected policy responses”, **Lancet**, 385, 2015, pp. 649-657.
- Bloom, David E.,
McKinnon, Roddy : “Introduction: Social Security and the Challenge of the Demographic Change”, Program on the Global Demography of Aging Working Paper Series, Working Paper No.61, 2010.
- Bloom, David E.,
Canning, David,
Sevilla, Jaypee : “The Demographic Dividend A new Perspective on the Economic Consequences of Population Change”, Published by RAND, 2003.
- Bloom, David E.,
Canning , David,
Sevilla Jaypee : “Economic Growth and Demographic Transition”, National Bureau of Economic Research Working Paper, 2001.
- BM : “Birleşmiş Milletler Teşkilatı”, (Çevrimiçi): <http://www.unicankara.org.tr/today/1.html>, 15 Temmuz 2015.
- Bocquaire, Edith : “Long-Term Care Coverage in Europe”, ty.

- Boling, Patricia : “Demography, Culture, and Policy: Understanding Japan’s Low Fertility”, **Population and Development Review**, 34 (2), June 2008, 2008, pp. 307-326.
- Bongaarts, John : “Why Rapid Population Growth is a Problem”, (Çevrimiçi): <https://www.worldwewant2015.org/node/298720>, 18 Nisan 2015.
- Bonin, Holger : “15 Years of Pension Reform in Germany: Old Successes and New Threats”, IZA Policy Paper No:11, July 2009, 2009.
- Bongaarts, John,
Parker Mauldin W.,
Phillips, James F. : “The Demographic Impacts of Family Planning Programs”, **Studies Family Planning**, Volume:21, Number:6, November/December, 1990, pp. 299-310.
- Borella, Margherita : “Social Security Systems and the Distribution of Income: An Application to the Italian Case”, Center for Research on Pensions and Welfare Policies Working Paper 8/1, ty.
- Borgmann, Christoph : **Social Security, Demographics, and Risk**, Germany, Springer-Verlag, 2005.
- Bozkır Serdar, Aysu : “Sosyal Politika Kavramı”, **Sosyal Politika**, (Ed: Aysen Tokol, Yusuf Alper), Bursa, Dora Basım Yayın, 2012.
- Börsch-Supan,
Axel H., Wilke,
Christina B. : “The German Public Pension System: How It Will Become an NDC System Look-Alike”, **Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes Pension Reform**, Ed.: Robert Holzmann, Edward Palmer, Washington, World Bank Publication, 2006.
- Börsch-Supan,
Axel, Juerges, H.
Hendrik : “Disability, Pension Reform and Early Retirement in Germany”, National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper Series, No: 17079, 2011.
- Börsch-Supan, Axel H.,
Wilke, Christina B. : “Reforming The German Public Pension System”, **AEA Meetings, Boston, January 6, 2006**, 2006.

- Börsch-Supan, Axel : “From Traditional DB to Notional DC Systems: The Pension Reform Process in Sweden, Italy and Germany”, **Journal of European Economic Association**, 3 (2-3), 2005, pp. 458-465.
- Börsch-Supan, Axel, Schnabel, Reinhold : “Social Security and Retirement in Germany”, **Social Security and Retirement Around The World**, Ed.: Jonathan Gruber and David A. Wise, University of Chicago Press, USA, 1999.
- Börsch-Supan, Axel : “Germany: A Social Security System on The Verge of Collapse”, **1997 Kiel Week Conference on Redesigning Social Security, June 26,27**, Kiel, 1997.
- Broadbent, John, Palumbo, Michael, Woodman, Elizabeth : “The Shift from the Defined Benefit to Defined Contribution Plans – Implications for Asset Allocation and Risk Management”, 2006.
- Brunello, Giorgio, Comi, Simona : “The Side Effects of Pension Reforms on the Training of Older Workers. Evidence from Italy”, **The Journal of The Economics of Ageing**, 6, 2015, pp. 113-122.
- Bundesministerium des Innern : “Every Age Counts”, Çevrimiçi: http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/Themen/Politik_Gesellschaft/further-development-demographic-strategy.pdf?__blob=publicationFile, 7 Şubat 2016.
- Bündeszentrale für politische bildung : “Einnahmen und Ausgaben der gesetzlichen Rentenversicherung (RV) In absoluten Zahlen, 1970 bis 2012”, (Çevrimiçi): http://www.bpb.de/wissen/VZ6YX6,0,Einnahmen_und_Ausgaben.htm, 10 Ocak 2016.
- Brugiavini, Agar : “Social Security and Retirement in Italy”, **Social Security and Retirement Around The World**, Ed.: Jonathan Gruber and David A. Wise, USA, University of Chicago Press, 1999.
- Cackley, Alicia Puente, Moscovitch, Tom, Pfeiffer, Benjamin : “Italy”, **International Perspectives on Social Security Reform**, Ed.: Penner G. Rudolph, USA, Urban Institute Press, 2012.

- Cai, Fang, Giles,
John, O’Keefe,
Philip, Wang, Dewen : “Evolution of The Rural Pension System in China”, **The Elderly and Old Age Support in Rural China Challenges and Prospects**, Washington DC, World Bank Publishing, 2012.
- Canatan, Ayşe : **Sosyal Yönleriyle Yaşlılık**, Ankara, Palme Yayıncılık, 2008.
- Can, Nagehan,
Özel, Merve : “Demografik Geçiş Süreci ve Türkiye”, (Çevrimiçi):
<http://seal.atilim.edu.tr/demografik-gecis-sureci-ve-turkiye>, 19 Nisan 2015.
- Cankurt, Mehmet
Zülfi : “Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri”, **Kamu-İş**, Cilt: 13, Sayı: 3, 2014, ss. 71-106.
- Canning, David : “The Causes and Consequences of the Demographic Transition”, Program on the Global Demography of Aging Working Paper Series, Working Paper No:79, 2011.
- Caporali, Arianna,
Golini, Antonio : “Births and Fertility Interwar Italy Trends, Images, Policies, Perceptions”, **Population Review**, 49 (2), ty., pp. 1-15.
- Capretta, James C. : “Global Aging and the Sustainability of Public Pension Systems An Assessment of Reform Efforts of Twelve Developed Countries A Report of Aging Vulnerability Index Project”, Center for Strategic & International Studies, 2007.
- Carrera, Leandro N. : “When Does Europe Matter? An Analysis of Pension Reform Policy in Spain and Italy”, ty.
- Centre for Applied
Research in Finance : “Pension Funds in Italy”, 2010.
- Certified General
Accountants
Associations of
Canada : “Growing Up: The Social and Economic Implications of an Ageing Population”, 2005.
- Ceylan, Harun : Yaşlılık ve Refah Devleti, İstanbul, Açılım Kitap, 2015.

- Ceylan, Harun
Kurtkapan, Hamza
Turan, Büşra : “Literatür: Türkiye’de Yaşlıların Yaşam Durumları”, **İstanbul’da Yaşlanmak İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması**, Ed.: Murat Şentürk, Harun Ceylan, İstanbul, Açılım Kitap, 2015.
- Charbit, Yves : **Economic, Social and Demographic Thought in The XIXth Century The Population Debate from Malthus to Marx**, France, Springer Science, 2009.
- Chen, Peng : “Chinas Retirement System: What Does the Future Hold?”, DC Dimensions, Winter 2015, 2015, pp.1-3.
- Chen, Tianhong,
Turner, John A. : “Fragmentation in Social Security Old-Age Benefit Provision in China”, **Journal of Aging & Social Policy**, 27, 2015, pp.107-122.
- Chen, Tianhong,
Turner, John A. : “Extending social security coverage to the rural sector in China”, **International Social Security Review**, Vol. 67, 2014, pp.49-70.
- Chen, Qiulin,
Eggleston, Karen,
Li, Ling : “Demographic change, intergenerational transfers, and the challenges for social protection systems in the People’s Republic of China”, **Aging, Economic Growth and Old-Age Security in Asia**, Ed.: Donghyun Park, Sang-Hyop Lee, Andrew Mason, Edward UK Elgar Publishing-Asia Development Bank, 2012.
- Cheng, Yang,
Rosenberg, Mark W. : “ Financial Security of Elders in China”, A Program for Research on Social and Economic Dimensions of An Aging Population (SEDAP), SEDAP Research Paper No: 241, 2009.
- China.com : “Çin’de Sosyal Güvenlik Fonu Yönetimi Güçleniyor”, (Çevrimiçi): <http://turkish.china.com/home/comment/1441/20160330/608559.html>, 25 Haziran 2016.

- China Daily : “China to Allow Two Children for All Couples”, (Çevrimiçi): http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-10/29/content_22312495.htm, 2 Kasım 2015.
- CHINADAILY Europe : “New Regulation to Enhance Social Security Fund Management”, (Çevrimiçi): http://europe.chinadaily.com.cn/business/2016-03/29/content_24153792.htm, 25 Haziran, 2016.
- CHINADAILY Europe : “China’s Social Security Fund Posts Higher Investment Return”, (Çevrimiçi): http://www.chinadaily.com.cn/business/2016-03/26/content_24110401.htm, 25 Haziran 2016.
- China Labour Bulletin : “China’s Social Security System”, (Çevrimiçi): <http://www.clb.org.hk/en/view-resource-centre-content/110107>, 1 Ağustos 2016.
- China Statistic Office : “Number of People Participated in Basic Pension Insurance”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm>, 31 Aralık 2015.
- China Statistical Yearbook : “Employment”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm>, 5 Nisan 2016.
- Chomik, Rafal, Piggott, John : “Population Ageing and Social Security in Asia”, ARC Centre of Excellence in Population Ageing Research Working Paper 2014/07, 2014.
- Cillov, Haluk : “Türkiye’de Nüfustaki Gelişmeler ve Bu Gelişmelere Etki Eden Amiller”, **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1-2, 1974, ss. 2-13.
- Cillov, Haluk : **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:839, Sermet Matbaası, 1960.
- Coale, Ansley J. : “İnsan Nüfusunun Tarihi”, Çev.: Yahya Sezai Tezel, ty.

- Commission of the European Communities : “The Demographic Future of Europe-from Challenge to Opportunity”, COM(2006) 571 Final, 2006.
- Commonwealth Fund : **International Profiles of Health Care Systems, 2014**, Ed.: Elias Mossialos, Martin Wenzl, Robin Osborn, Chloe Anderson, New York, Commonwealth Fund Publications, 2015.
- Conrad, Harald : **The Japanese Social Security System in Transition – An Evaluation of Current Pension Reforms**, Tokyo, Deutsches Institut für Japanstudien IUDICIUM Verlag, 2001.
- Coontz, Sydney H. : **Population Theories and Their Economic Interpretation**, New York: Syracuse, Published by Routledge, 1957.
- Corneo, Giacomo, Keese, Matthias, Schröder, Carsten : “The Riester Scheme and Private Savings: An Empirical Analysis Based on the German SOEP”, **Schmollers Jahrbuch**, 129, 2009, pp. 321-332.
- Cornwell, Dan : “Pay-As-You-Go Social Security”, Çevrimiçi: <http://www.themadisoninstitute.org/PayAsYouGo.html>, 2 Kasım 2015.
- Costa, Antonio : “The Italian Pension System”, Education, Audiovisual & Culture Executive Agency, ty.
- Cotis, Jean-Phillippe : “Population Ageing:Facing the Challenge”, (Çevrimiçi): http://www.oecdobserver.org/news/archivestory.php/aid/1081/Population_ageing:_Facing_the_challenge.html, 29 Temmuz 2015.
- Council of the European Union : “Barcelona European Council 15-16 March 2002”, SN 100/1/02 REV 1, 2002.
- Çakatay, Ufuk, Kayalı, Refik : “Serbest Radikal Biyokimyasının Tarihsel Süreçteki Gelişimi”, **Cerrahpaşa Tıp Dergisi**, 37, 2006, ss. 162-167.
- Çalışma ve Sosyal İşler Federal Bakanlığı : “Özetle Sosyal Güvenlik 2015”, 2015.

- Çakır, Mikdat : “Uluslararası İlişkiler ve Beşeri Güç Açısından Demopolitika”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi**, Sayı:3, 1999, ss. 39-52.
- Çolak, Mustafa : “Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Bireysel Emeklilik Sistemlerinde Vergileme Anlayışı ve Öneriler”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 2012, ss.74-105.
- Çubukçu, Başak : “Sosyal Güvenlik Sistemi İflas Edebilir”, (Çevrimiçi): <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-guvenlik-sistemi-iflas-edebilir>, 25 Eylül, 2015.
- Danış, Didem : “Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış Ders 3: Nüfusbilimin Kuramsal Tarihçesi (19.yy. Öncesi)”, (Çevrimiçi): http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4147/mod_resource/content/2/TUBA3.pdf, 01 Mart 2015.
- Danış, Didem : “Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış Ders:6 Demografik Geçiş” (Çevrimiçi): <http://www.acikders.org.tr/course/view.php?id=86>, 03 Mayıs 2015.
- Das Statistik : “Anzahl der Renten in Deutschland in den Jahren 1992 bis 2013 (in Millionen)”, (Çevrimiçi): <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/6968/umfrage/anzahl-der-renten-in-deutschland-seit-1992/>, 10 Ocak 2016.
- Davis, E. Philip : “Population Ageing and Retirement Income Provision in The European Union”, ty.
- Davy, Peter : “The Italian Job”, (Çevrimiçi): <http://www.europeanpensions.net/ep/the-italian-job.php>, 10 Mart 2016.
- Deaton, Angus : “Franco Modigliani and the Life Cycle Theory of Consumption”, 2005.
- Demeny, Paul : “Population Policy: A Concise Summary”, Population Council, No:173, 2003.

- Demografie Portal : “Zunehmende Belastung der Beitragszahler in der gesetzlichen Rentenversicherung”, (Çevrimiçi): <https://www.demografieportal.de>, 7 Şubat 2016.
- DESTATIS : “Gesundheitsausgaben im Jahr 2014 bei 328 Milliarden Euro”, (Çevrimiçi): https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2016/03/PD16_080_23611.html, 19 Temmuz 2016.
- DESTATIS : “Gesundheitsausgaben”,(Çevrimiçi): <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Gesundheit/Gesundheitsausgaben/Gesundheitsausgaben.html>, 19 Temmuz 2016
- DESTATIS : “Population Based on the 2011 Census”, (Çevrimiçi): https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/CurrentPopulation/Tables/Census_SexAndCitizenship.html;jsessionid=6F56E9238AC94474F08DC2F617346E9B.cae4, 06 Ekim 2015.
- DESTATIS : **Germany’s Population by 2060 Results of the 12th Coordinated Population Projection**, Germany, Published by Federal Statistic Office, 2009.
- Deutschland.de : “Sandviç kuşağı’na destek”, (Çevrimiçi): <https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/toplum-entegrasyon/sandvic-kusagina-destek>, 08 Mayıs 2015.
- Deutsche Bank Research : “China’s Pension System Caught Between Mounting Legacies and Unfavourable Demographics”, **Current Issues China Special**, February 17, 2006, 2006, pp. 1-23.
- Dewen, Wang : “Can Social Security Boost Domestic Consumption in the People’s Republic of China?”, Asian Development Bank Institute, 2010.
- Di Palo, Cinzia : “The Demographic Challenge on Pension Systems: Empirical Result From Italy”, **Review**

of **Applied Socio-Economic Research**, 2011, pp. 53-62.

Dilik, Sait : **Sosyal Güvenlik**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1992.

Dilik, Sait : “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 35, Ocak-Aralık, 1980, ss. 73-84.

Dilik, Sait : “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”, **A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 43, Sayı: 1-2, Ocak-Haziran 1988, 1988, ss. 41-80.

DİSK : “Soru ve Yanıtlarla Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) Raporu”, (Çevrimiçi): <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2016/09/Zorunlu-BES-Raporu-DISK-AR.pdf>, 1 Kasım 2016.

Dixon, John E. : **Social Security in Global Perspective**, London, Praeger Publishers, 1999.

Doepke, Matthias : “Gary Becker on the Quantity and Quality of Children”, IZA Discussion Paper Series, Discussion Paper No:8610, 2014.

Doğan, Mesut : “Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 23, Ocak 2011, 2011, ss. 293-307.

Dorfman, Mark C., Holzmann, Robert, O’Keefe, Philip, Wang, Dwen, Sin, Yvonne, Hinz, Richard : **China's Pension System: A Vision**, USA, World Bank Publications, 2013.

Döner, Banu : “Demografik Dönüşüm ve Bakım Hizmetleri”, 2006.

DPT : “Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı”, Yayın No:2741, Ankara, 2007.

- DPT : **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Kurulu Raporu, DPT Yayınları, Yayın No: 2729, Ankara, 2007.
- DPT : **Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, DPT Yayınları, 2001.
- DPT : **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara, DPT Yayınları, 2001.
- DPT : **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000**, Ankara, DPT Yayınları, 1996.
- DPT : **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994**, Ankara, DPT Yayınları, 1990.
- DPT : **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989**, Ankara, DPT Yayınları, 1985.
- DPT : **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983**, Ankara, DPT Yayınları, 1979.
- DPT : **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977**, Ankara, DPT Yayınları, 1973.
- DPT : **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972**, Ankara, DPT Yayınları, 1968.
- DPT : **Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967**, Ankara, DPT Yayınları, 1963.
- Du, Peng,
Wang, Yongmei : “Population Ageing and the Development of Social Care Service Systems for Older Person in China”, **International Journal on Ageing in Developing Countries**, 2016, 1 (1), pp. 40-52.
- Duggan, Lynn,
Luck, Alice : “European Family Policies and Their Impact on Labor Force Inclusion: Comparing Pre and Post Unification”, European Union Center for Excellence Indiana University, 2008.
- Duman, Yunus : “Dünyanın En Yaşlı İkinci Ülkesi Almanya’da Riester Emeklilik Sistemi ile Zorunlu Emeklilik

- Sigortası Arasındaki İlişkinin Analizi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı: 5, 2014, ss. 49-66.
- Dur, Varol : “Dünya Bankasının Ulusal Sosyal Güvenlik Reformlarına Etkisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı:6, Yıl:3, 2014, ss. 5-27.
- Dünya Bülteni : “Çin’de Nüfus Hızla Eriyor”, (Çevrimiçi): <http://www.dunyabulteni.net/haber/212711/cin-de-nufus-hizla-eriyor>, 15 Ocak 2017.
- Dyson, Tim : **Population and Development The Demographic Transition**, London, Zed Books, 2010.
- Ebbers, Haico, Hagendijk, Rudolf, Smorenberg, Harry : “China’s Pension System”, Positioning Paper, ty.
- Edmonston, Barry : “Population Dynamics in Germany: The Role of immigration and Population Momentum”, **Population Research and Policy Review**, 25, January 2006, 2006, pp. 513-545.
- Eggleston, Karen : “China’s Demographic Change in Comparative Perspective: Implications for Labor Markets and Sustainable Development”, **Jackson Hole Symposium 2014 “Re-evaluating Labor Market Dynamics – Panel on Demographics”**, August 22-23 2014, Wyoming, 2014.
- Ekonomist Online : “BES, otomatik katılımı bekliyor”, (Çevrimiçi): <http://www.ekonomist.com.tr/bes/bes-otomatik-katilimi-bekliyor.html>, 4 Ocak 2017.

- Elsner, Benjamin,
Zimmermann, Klaus F. : “10 Years After: EU Enlargement, Closed Borders, and Migration to Germany”, IZA Discussion Paper Series, No.7130, 2013.
- Emeklilik Gözetim
Merkezi : “BES Temel Göstergeleri”, (Çevrimiçi):
<http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.htm>, 25 Kasım 2016.
- Emeklilik Gözetim
Merkezi : “BES Temel Göstergeleri”, (Çevrimiçi):
<http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.htm>, 29 Ocak 2016.
- Emeklilik Gözetim
Merkezi : “Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu
2014”, 2015.
- Emiroğlu, Vedia : “Sosyal Gerontoloji Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar ve Araştırma Bulguları”,
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt 2, Sayı 1-3, Ocak-Eylül 1984, 1984, ss. 1-11.
- Ercan, Hakan : **Youth Employment in Turkey**, Ankara, Publications of the International Labour Office, 2007.
- Erdönmez, Pelin
Ataman : “Türkiye’de Demografik Geçiş Sürecinin Finansal Piyasalar Üzerine Etkileri”,
Bankacılar Dergisi, Sayı:66, 2008, ss. 52-65.
- Erol, Selahattin : “Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, ss. 40-65.
- Ersoy, Arif : **İktisadi Teoriler ve Düşünceler Tarihi**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2008.
- Ersöz, Halis Yunus : “Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Cilt:53, Sayı:2, 2003, ss. 119-144.
- Eryurt, Mehmet
Ali, Beşe Canpolat,
Şebnem, : “Türkiye’de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:46, Sayı:4, 2013, ss. 129-156.

- Koç, İsmet :
- Esping-Andersen, Gøsta : **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1993.
- Eufacts : “Europe 2020: A European Strategy for Smart, Sustainable, and Inclusive Growth”, 2010.
- European Commission : “Demographic Analysis”, (Çevrimiçi): <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=502>, 22 Temmuz 2015.
- European Commission : **The 2015 Ageing Report Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060)**, Belgium, Publications Office of the European Union, 2015.
- European Commission : “Europe 2020-for a Healthier EU”, (Çevrimiçi): http://ec.europa.eu/health/europe_2020_en.htm, 23 Temmuz 2015.
- European Commission : “Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council on the European Year for Active Ageing (2012)”, COM (2010) 462 Final, 2010.
- European Commission : **Europe’s Demographic Future: Facts and Figures on Challenges and Opportunities**, Belgium, Office for Official Publications of the European Communities, 2007.
- European Commission : **Pensions Schemes and Projection Models in EU-25 Member States**, Belgium, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs Publications, 2007.
- Eurostat : “Unemployment Statistic”, (Çevrimiçi): [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_2_Unemployment_rate,_2003-2014_\(%25\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Table_2_Unemployment_rate,_2003-2014_(%25).png), 5 Nisan 2016.
- Family History Library: “Research Outline Italy”, ty.

- Family Search : “Census Records for Germany”, (Çevrimiçi): https://familysearch.org/learn/wiki/en/Census_Records_for_Germany, 06 Ekim 2015.
- Fedeli, Silvia : “The Impact of GDP on Health Care Expenditure: The Case of Italy (1982-2009)”, **Soc Indic Res**, 122, 2014, pp. 347-370.
- Federal Ministry for Economic Affairs and Energy : “National Reform Programme 2015”, 2015.
- Federal Statistical Office : “In the Spotlight: Older People in Germany and the EU, 2011”, 2011.
- Federal Ministry of Health : “Selected Fact and Figures About Long Term Care Insurance”, 2014.
- Feldstein, Martin : “Social Security Pension Reform in China”, **China Economic Review**, 10, 1999, pp. 99-107.
- Feng, Jin, He, Lixin, Sato, Hiroshi : “Public pension and household saving: Evidence from urban China”, **Journal of Comparative Economics**, 39, 2011, pp.470-485.
- Ferré, Francesca, De Belvis, Antonio Giulio, Valerio, Luca, Longhi, Silvia, Lazzari, Agnese, Fattore, Giovanni, Ricciardi, Walter, Maresso, Anna : “Italy Health System Review”, (Ed. Anna Maresso), **Health System in Transition**, Vol. 16, No: 4, 2014, pp. 1-168.
- Finnish Centre for Pension : “Retirement Ages in Member States”, (Çevrimiçi): <http://www.etk.fi/en/the-pension-system-2/the-pension-system/international-comparison/retirement-ages/>, 9 Kasım 2016.
- Forcucci, Lauren E. : “Battle for Births: Fascist Pronatalist Campaign in Italy 1925 to 1938”, **Journal of the Society for the Anthropology of Europe**, Vol. 10, Issue 1, 2010, pp. 4-13.
- Fortune : “I Can’t Rely on the Country’: Why Japan is Turning Riskier DIY Pensions”, (Çevrimiçi): fortune.com/2016/07/20/i-cant-rely-on-the-

country-why-japan-is-turning-to-riskier-diy-pensions/, 3 Aralık 2016.

Fraccaroli, Franco,
Deller, Jürgen : “Work, Aging and Retirement in Europe: Introduction to the Special Issue”, **Work, Aging and Retirement**, Vol:1, No:3, 2015, pp. 237-242.

Franco, Daniele : “Italy A Never-Ending Pension Reform”, **Social Security Pension Reform in Europe**, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, Chicago, Chicago University Press, 2014.

Fuess, Harald : **Divorce in Japan Family, Gender, And The State 1600-2000**, California, Stanford University Press, 2004.

Fukawa, Tetsuo “Sustainable Structure of the Japanese Public Pension System Viewed From A Germany-Japan Comparison”, **The Japanese journal of Social Security Policy**, Vol.6, No.1, ty., pp. 131-143.

Fukawa, Tetsuo : “Japanese Social Expenditure Under Rapid Population Ageing”, **Open Journal of Social Science**, 3, 2015, pp. 138-144.

Fukawa, Tetsuo : “The Effects of The Low Birth Rate on The Japanese Social Security System”, **The Japanese Journal of Social Security Policy**, Vol.7, No.2, 2008, pp.57-66.

Gagliardi, Cristina,
Di Rosa
Mirko, Melchiorre,
Maria Gabriella,
Spazzafumo, Liana, : “Italy and the Aging Society: Overview of Demographic Trends and Formal/Informal Resources for the Care of Older People”, **Advances in Society Research**, Volume 13, 2012, pp. 85-104.
Marcellini, Fiorella

Galasso, Vincenzo : **The political future of social security in aging societies**, Cambridge, MIT Press, 2007.

Gavrilov, Leonid A.,
Heuveline, Patrick : “Aging of Population”, (Çevrimiçi): http://longevity-science.org/Population_Aging.htm, 23 Temmuz 2015.

- Ge, Suqin, Yang,
Dennis Tao,
Zhang, Junsen : “Population Policies, Demographic Structural Changes, and the Chinese Household Saving Puzzle”, IZA Discussion Series, Paper No.7026, November 2012, 2012.
- Gehrmann, Rolf : “German Census-Taking Before 1871”, Max Planck Institute for Demographic Research Working Paper 2009/023, 2009.
- Geiss, Imanuel : “The Federal Republic of Germany in International Politics Before and After Unification”, **The Federal Republic of Germany Since 1949 Politics Society and Economy Before and After Unification**, Ed.:Klaus Larres, Panikos Panayi, USA, Routledge, 1996.
- Genç, Tuna : “İki Sütunlu Emeklilik Sistemleri ve Türkiye Uygulaması”, (Sosyal Güvenlik Kurumu Uzmanlık Tezi), Ankara, 2009.
- Gern, Klaus-Jürgen : “Recent Developments in Old Age Pension Systems”, **Social Security Pension Reform in Europe**, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, Chicago, Chicago University Press, 2014.
- Gesano, Giuseppe,
Strozza, Salvatore : “Foreign Migrations and Population Aging in Italy”, **GENUS**, LXVII (No.3), ty., pp. 83-104.
- Giles, John,
Wang, Dewen,
Park, Albert : “Expanding Social Insurance Coverage in Urban China”, Policy Research Working Paper, The World Bank Development Research Group, 2013.
- Gimenez, Martha E. : “The Population Issue:Marx vs. Malthus”, (Çevrimiçi):
<http://www.colorado.edu/Sociology/gimenez/work/popissue.html>, 17 Nisan 2015.
- Giles, John, Wang,
Dewen, Cai, Wei : “The Labor Supply and Retirement Behavior of China’s Older Workers and Elderly in Comparative Perspective”, **Ageing In Asia Findings From New And Emerging Data Initiatives**, Ed.: James P. Smith, Malay Majmundar, Washington, The National Academies Press, 2012.

- Goldsmith,
Theodore C. : **An Introduction to Biological Aging Theory**,
Crownsville, Azinet Press, 2014.
- Golini, Antonio,
Lauricella, Angelo : **Population Ageing in Italy**, Ed.: Antonelle
Pinelli, Antonio Golini, "Demographic Trends
and Ageing Prospect", Malta, Published by
International Institute of Ageing, 1993.
- Gori, Cristiano : "Home care in Italy: aSystem on the move, in
the opposite direction to what we expect",
Health and Social Care in The Community,
20 (3), 2012, pp. 255-264.
- Göçmez, Umut : "Sanal Hesaplar Emeklilik Sistemi ve SSK
Uygulaması", (Sosyal Sigortalar Kurumu
Başkanlığı Sosyal Sigorta Uzmanlık Yeterlik
Tezi), Ankara, 2005.
- Gökbayrak, Şenay : "Mesleki Emeklilik Programlarının Türkiye'de
Uygulanabilirliği", (Çevrimiçi):
http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/2cf16d4e-b578-4fc2-a5c2-00b83fd9ffd4/B1_C7_E1_066.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=2cf16d4e-b578-4fc2-a5c2-00b83fd9ffd4, 2 Şubat 2016.
- Gökbunar, Ali Rıza,
Koç, Özgür Emre : "Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik
Kurumlarına Etkisi ve Türkiye'de Sosyal
Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının
Analizi", **Sosyal Bilimler**, 7/1, 2009, ss. 15-34.
- Gökten, Kerem : "Çin Ekonomisi'nde Dönüşüm ve Kapitalist
Dünya Sistemine Eklemlenme Süreci
(1978...)", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi
Üniversitesi SBE), Ankara, 2009.
- Görgülü, Ülkü,
Akyar, İmatullah,
Akdemir, Nuran, : "Dünyada ve Ülkemizde Yaşlılara Yönelik
Sun Kapucu, Sevgi : **Türkiye Fiziksel Tıp ve
Rehabilitasyon Dergisi**, 2010, 56, ss. 30-33.
- Guardiancich, Igor : "İtaly Current Pension System: First Assessment
of ReformOutcomes and Output", European
Social Observatory, 2010.

- Güloğlu, Tuncay : “Sovyetler Birliği Sonrası Dönemde Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyal Güvenlik”, **II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi 22-24 Ekim** 2008, Kırgızistan/Biшкеk, 2008.
- Güloğlu, Tuncay : “Genel Olarak ve Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE), İstanbul, 1998.
- Gümüş, Erdal : “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler” (SETA) Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, **SETA Analiz**, Sayı: 24, 2010.
- Güner, Zeynep Burcu, Açmaz, Ömer Ayhan, Ağören, Tuna : “Türkiye İçin Kıdem Tazminatı Fonu Oluşturulmasına Yönelik Model Önerileri”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:5, Sayı:10, 2016, ss. 25-52.
- Güner, Zeynep Burcu : “Uzun Ömürlülük Riskinin Sosyal Güvenlik Sistemi Dengesine Etkisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Sayı: 7, 2015, ss. 58-82.
- Güneş, İsmail, Yakar, Soner : “Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2, 2004, ss. 127-142.
- Günsoy, Güler , Tekeli, Seda : “Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:48, Sayı:1, Mart 2015, 2015, ss. 35-87.
- Güriz, Adnan : **Türkiye’de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni**, Ankara, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, 1975.
- Gürtan, Kenan : **Demografik Analiz Metodları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No. 260, 1969.

- Güvercin, Cemal Hüseyin : “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt:57, Sayı:2, 2004, ss. 89-95.
- Güzel, Ali, Okur, Ali Rıza : **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul, Beta yayınları, 2004.
- Güzel, Ali : “Sosyal Güvenliğin Evrensel Değerleri ve Yeni Liberal Reformlar”, Çevrimiçi: http://www.tesis.org.tr/TR/tesis_dergi/2006_kasim/pdf/dosya.pdf, 28 Aralık 2015.
- Hamann, Javier : “The Reforms of Pension System in Italy”, IMF Working Paper, 1997.
- Hara, Toshihiko : **A Shrinking Society Post-Demographic Transition in Japan**, Ed.: Tashihiko Hara, Shinzi Anzo, Hisakazu Kato, Noriko Tsuya, Toru Suzuki, Kohei Wada, Tokyo, Springer E-Book, 2015.
- Harper, Sarah : “The Challenges of Twenty-First-Century Demography”, **Challenges of Aging Pensions, Retirement and Generational Justice**, Ed.:Cornelius Torp, United Kingdom, Palgrave Macmillan, 2015.
- Hartmann, Betsy : **Reproductive Rights and Wrongs: The Global Politics of Population Control**, U.S.A., South End Press, 1995.
- Haub, Carl, Gribble, James : “The World At 7 Billion”, **Population Bulletin**, Vol.66, No:2, July 2011, 2011, pp. 2-12.
- Hayo, Bernd, Ono, Hiroyuki : “Comparing public attitudes toward providing for the livelihood of the elderly in two aging societies: Germany and Japan”, **The Journal of Socio-Economics**, 39, 2010, pp. 72-80.
- He, Wan, Goodkind, Daniel, Kowal, Paul : “An Aging World: 2015 International Population Reports”, United States Census Bureau, 2016.

- Hekimler, Alpay : “Federal Almanya’nın Üç Katmanlı Emeklilik Sistemi İçinde İşyeri Yaşlılık Sigortasının Önemi ve Türkiye İçin Perspektifler”, 2011.
- Henneck, Rachel : “Family Policy in The US, Japan, Germany, Italy and France: Parental Leave, Child Benefits, Family Allowances, Child Care, Marriage, Cohabitation and Divorce”, A Briefing Paper Prepared for the Council on Contemporary Families, 2003.
- Heskethe, Theresa,
Lu, Li, Xing,
Zhu Wei : “The Effects of China’s One Child Family Policy After 25 Years”, **The New England Journal of Medicine**, September 15-2015, 2015, pp. 1171-1176.
- Hessen Sosyal İşler Bakanlığı : “Bakıma Muhtaç Ne Yapılmalı Bütün Yeni Düzenlemelerle Birlikte 2013”, 2012.
- Higashino, Dai : “Strategies for Greater Prosperity Despite The Declining Population”, **JETRO Japan Economic Monthly**, 2005, p. 1-9.
- Hillier, Susan M., Barrow, Georgia M. : **Aging The Individual and Society**, USA, Cengage Learning, 2015.
- Hobmann, Iris,
Karsch, Margret : “Germany’s Integration Policies”, (Çevrimiçi): www.berlin-institut.org/en/online-handbookdemography/population-policy/germanys-integration-policy.html, 23 Ekim 2015.
- Hodgeson, Dennis : “Abortion, Family Planning, and Population Policy: Prospect for the Common-Ground Approach”, **Population and Development Review**, 35 (3), September 2009, 2009, pp. 479-518.
- Hodgson, Dennis : “Demography as social science and policy science”, **Population and Development Review** 9, no. 1, 1983, pp. 1-36.
- Hoffmann, David L.,
Timm, Annette F. : “Utopian Biopolitics: Reproductive Policies, Gender Roles, and Sexuality in Nazi Germany and the Soviet Union”, **Beyond Totalitarianism Stalinism and Nazism**

Compered, Ed.: Michael Geyer, Sheila Fitzpatrick, 2009.

Horn, David G. : **Social Bodies Science, Reproduction, And, Italian Modernity**, New Jersey-Princeton, Princeton University Press, 1995.

Hoşgör, Şeref,
Tansel, Aysıt : **2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemlerine Yansımalar**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2010/11/505, 2010.

Howe, Neil,
Jackson, Richard : "How Ready for Pensioners? A new index assesses which countries are the best prepared and which are the worst prepared when it comes to meeting retirees' needs", **Finance & Development**, June 2011, 2011, pp. 16-18.

Höhn, Charlotte : "Population Policies in Advanced Societies: Pronatalist and Migration Strategies", **European Journal of Population**, 3 (1987), 1987, pp. 459-481.

Huaicheng, Xiang : "Social security in the People's Republic of China Sustainable development of social security in the People's Republic of China: Management of investments and operation of the National Social Security Fund", ty.

Huang, Xian : "The Politics of Social Welfare Reform in Urban China: Social Welfare Preferences and Reform Policies", **Journal of Chinese Political Science**, Vol:18, 2013, pp.61-85.

Hukou Reform : "Hukou Reform Chronology", (Çevrimiçi): hukoureform.wordpress.com/chronology/, 1 Aralık 2016.

Hüseyinli, Namık : **Azerbaycan'ın Sosyal Güvenlik Sistemi**, Ankara, Kamu-İş, 2012.

Iann Gough, : "Refah Devleti", Çev.: Kamil Güngör, t.y.

İktisat Sözlüğü : "Nüfus Teorileri", (Çevrimiçi): <http://www.iktisatsozlugu.com/nedir-1441->

- ILO : nufusun-yas-bilesimi-#.VTkykfAs1wJ, 23 Nisan 2015.
 “People’s Republic of China: Universal pension coverage”, **Social Protection in Action: Building Social Protection Floors**, May 2015, 2015, pp.1-4.
- ILO : “A changing world: Adapting to an ageing population in the workplace”, (Çevrimiçi): http://www.ilo.org/global/publications/magazines-and-journals/world-of-work-magazine/articles/WCMS_170533/lang-en/index.htm, 19 Temmuz 2015.
- ILO : “Conventions and Recommendations”, (Çevrimiçi): <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:1:0::NO:::>, 19 Temmuz 2015.
- ILO : **World Social Protection Report 2014/15 Building Economic Recovery, Inclusive Development and Social Justice**, Geneva, ILO Publications, 2014.
- ILO : “Declaration of Philadelphia Declaration concerning the aims and purposes of the International Labour Organisation”, (Çevrimiçi): http://www.ilocarib.org.tt/cariblex/pdfs/ILO_dec_philadelphia.pdf, 5 Kasım 2015.
- IMF : “People’s Republic of China”, IMF Country Report, Report No: 15/234, 2015.
- Itinerari Previdenziali : “The Italian Pension System Financial and Demographic Trends of Pensions and Welfare II Report 2015”, 2015.
- Inoue, Shunich : “Population Policies and Programs in Japan”, **Population Policies and Programs in East Asia**, Ed.: Andrew Mason, USA, East-West Center Paper, 2001.
- International Business Times : “China's aging population to slow economy: report”, (Çevrimiçi):

<http://www.ibtimes.com/social-tags/economy-peoples-republic-china?page=46>, 15 Ocak 2017.

International
Encyclopedia
of the Social Sciences :

“Demographic Transition History of The Theory”, (Çevrimiçi):
http://www.encyclopedia.com/topic/Demographic_transition.aspx, 14 Temmuz 2015.

International Labor
Office :

Key Indicators of the Labor Market 2001-2002, Routledge, London, 2001.

IPE :

“Pensions in Italy”, (Çevrimiçi):
<http://www.ipe.com/pensions/pensions-in/italy/italys-second-pillar-pension-fund-competition/10008685.fullarticle>, 27 Mart 2016.

IPSS :

The Financial Statistic of Social Security in Japan Fiscal Year 2012 (April 2012 - March 2013), Japan-Tokyo, IPSS: Statistical Report, No. 25, 2015.

IPSS :

“Social Security in Japan 2014-Public Assistance”, (Çevrimiçi):
<http://www.ipss.go.jp/s-info/e/ssj2014/006.html>, 24 Şubat 2016.

IPSS :

“Social Security in Japan”, 2011.

ISSA :

“Social Security Programs Throughout the World: Asia, and the Pasific, 2012”, 2012.

ISSA :

“Demographic Changes and Social Security: Challenges and Opportunities”, **World Social Security Forum**, Cape Town, 29 November- 4 December 2010, 2010.

ISSA :

“Ageing and Social Security: Ten Key Issues a Contribution by the International Social Security Association to the Implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing”, Geneva, 2003.

ISSA :

“Social Security Programs Throughout The World: Europe, 2014”, SSA Publication No. 13-11801, 2014.

- ISTAT : “Pension and Pensioner Year 2014”, INPS (Istituto Nazionale Previdenza Sociale), 2015.
- ISTAT : “Employment”, (Çevrimiçi): <http://www.istat.it/en/labour>, 5 Nisan 2016.
- ISTAT : “Pensions and Pensioners”, (Çevrimiçi): <http://search.istat.it/search?q=pension&output>, 28 Şubat 2016.
- Işık Erol, Sevgi : “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı”, Kamu-İş, Cilt: 13, Sayı: 3, 2014, ss. 37-70.
- Jackson, Richard, Nakashima, Keisuke : China’s Long March to Retirement Reform The Graying of the Middle Kingdom Revisited, Washington, Center for Strategic & International Studies (CSIS), 2009.
- Japan Fact Sheed : “Social Security System An Aging Society and Its Impact of Social Security”, (Çevrimiçi): <http://web-japan.org/>, 15 Şubat 2016.
- Japan International Cooperation Agency : “Social Security (Health Care/Pension/Social Welfare)”, JICA Thematic Guidelines, 2009.
- Jgerenaia, Elza, Mourao, Paulo, Verulava, Tengiz : “Pension System in Southern European Countries-Challenges and Opportunities”, **International Affairs and Global Strategy**, Vol. 25, 2014, pp.1-20.
- Jiange, Li : “Social Security Reform in China: Issues and Options”, 2005.
- Jiayan, Zhou : “Development of Elderly Care Insurance in China from the Perspective of Public Policy”, **International Journal of Business and Social Science**, Vol:5, No:10(1), 2014, pp.86-91.
- Jimeno, Juan F., Rojas, Juan A., Puente, Sergio : “Modelling The Impact of Aging on Social Security Expenditures”, **Economic Modelling**, 25 (2008), 2008, pp. 201-224.

- Jin, Kunlin : “Modern Biological Theories of Aging”, **Ageing and Disease**, Volume 1, Number 2, October 2010, 2010, pp. 72-74.
- Kabe, Tetsuo : “Japan”, **International Perspectives on Social Security Reform**, Ed.: Penner G. Rudolph, USA, Urban Institute Press, 2012.
- Kalinkara, Veliddin : **Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi**, Nobel Yayın, Ankara, 2011.
- Kandır, Ediz Deniz : “Gelişmekte Olan Ülkelerde Demografik Geçiş ve Yoksulluk İlişkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi SBE), Adana, 2013.
- Karaca Bozkurt, Özgü : “Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD 1994) Eylem Programı’nın Türkiye’de Uygulanan Sağlık Politikalarına Yansımalarının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İncelenmesi”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011.
- Karadeniz, Oğuz
Durusoy Öztepe,
Nagihan : “Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu”, **Çalışma ve Toplum**, 2013/3, 2013, ss. 77-102.
- Kashiwase, Kenichiro,
Nozaki, Masahiro,
Tokuoka, Kiichi : “Pension Reforms in Japan”, IMF Working Paper, 2012.
- Kato, Hisakazu : “Sustainability of Long-term Care System in Japan”, 2015.
- Kaul, Inge,
Conceição, Pedro : “Why Revisit Public Finance Today?”, **The New Public Finance: Responding to Global Challenges**, Ed: Inge Kaul, Pedro Conceição, New York, Oxford University Press, 2006.
- Kaya, Vedat
Yalçınkaya, Ömer : “Nüfus Ekonomik Büyüme Kaynağı Olabilir mi?: “En Az Üç Çocuk” Politikasına Tarihsel Bir Bakış”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2014, ss. 165-198.

- Kayacılar, Can : “Nörogerontoloji:İnsan Beyninin Moleküler Yaşlanması”, (Çevrimiçi): <http://norobilim.com/norogerontoloji-insan-beyninin-molekuler-yaslanmasi/>, 03 Temmuz 2015.
- Kaye, Chris, Huang, Richard, Triola, Juan, Siron, Ng, Wiest, Robert, Le, Quing, Jia, Jingwei, Han, Rongze : “From Silver to Gold How Insurers Can Capitalize on Aging in China”, The Boston Consulting Group-Swiss Re”, 2012.
- Kelley, Allen C. : “The Population Debate in Historical Perspective: Revisionism Revisited “, 1999.
- Kesici, Mehmet Rauf, Selamoğlu, Ahmet : “Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm”, “İş Güç” Endüstri ilişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 2005, ss. 25-51.
- Kimenyi, M.S., Hughart, W.F., Tollison, R.D. : “An interest-group theory of population growth”, **Journal of Population Economics**, 1, 1988, pp.131-139.
- Kindergeld : “Kindergeld Ratgeber 2015”, (Çevrimiçi): www.kindergeld.org, 15 Ekim 2015.
- Kirk, Dudley : “Demographic Transition Theory”, **Population Studies**, 50, 1996, pp. 361-387.
- Kluge, Fanny Annemarie : “The Fiscal Impact of Population Aging in Germany”, **Public Finance Review**, 41(1), 2013, p.37-63.
- Koç, İsmet, Eryurt, Mehmet Ali, Adalı,Tuğba, Seçkiner, Pelin : “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü”, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008.
- Koçtürk, Milazım : “Almanya’ya Göçün Tarihi”, (Çevrimiçi): www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi210.html, 23 Ekim 2015.
- Kojima, Hiroshi : “Aging in Japan: Population Policy Implications”, **Korea Journal of Population**

and Development, Volume 24, Number 2, December 1995, 1995, pp. 197-214.

- Koon, Tracy H. : **Believe Obey Fight Political Socialization of Youth in Fascist Italy**, United States of America, University of North Carolina Press, 1985.
- Koray, Meryem : **Sosyal Politika**, Ankara, İmge Kitabevi, 2012.
- Köksal, Leyla : “Türkiye’de Nüfus Politikaları Kapsamında Gerçekleştirilen Bilgilendirme-Eğitim-İletişim (BEİ) Kampanyalarının Halkla İlişkiler Açısından Analizi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE), İstanbul, 2008.
- Kurt, Halil ---- : “Avrupa Birliği Ülkelerinde Nüfus Siyaseti”, (Çevrimiçi): http://www.ozgunsosyaldusunce.com/index.php?option=com_content&view=article&id=48:avrupa-birlii-uelkelerinde-nuefus-siyaseti&catid=34:sosyal-corafya&Itemid=11, 23 Temmuz 2015.
- Kurt, Halil : “Avrupa Birliği Ülkelerinde Nüfus Siyaseti”, (Çevrimiçi): http://www.ozgunsosyaldusunce.com/index.php?option=com_content&view=article&id=48:avrupa-birlii-uelkelerinde-nuefus-siyaseti&catid=34:sosyal-corafya&Itemid=11, 28 Ağustos 2015.
- Kurt, Kudret : **Sosyal Güvenlik Mevzuatı**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Kurtulmuş, Sevgi : “Aile Modellerinde ve Demografik Yapıdaki Değişimin Aile Politikalarına Etkisi”, **T.C. Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı III. Aile Şurası Tebliği 27-28 Mayıs 1998**, Ankara, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Yayın No:106, 1998.
- Kuzuoğlu, Uluğ : “Çin’de Sosyal Politikalar”, (Çevrimiçi): http://www.spf.boun.edu.tr/content_files/pdf/Cin-SosyalPolitika.pdf, 7 Eylül 2016.

- Küçükkalay, A. Mesud : “İktisadi Kalkınma ve Nüfus Artışı Paradoksu Üzerine Yorumlar”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:1, 2001, ss. 59-73.
- Lai, On-Kwok : “Long-Term Care Policy Reform in Japan”, **Journal of Aging & Social Policy**, Vol. 13, No. 2/3, 2001, pp.5-20.
- Laking, Michael : “Italy’s Pronatalist Policies”, 2015.
- Lechler, Marie : **An econometrical analysis of the interdependencies between the demographic transition**, Germany, Anchor Academic Publishing, 2014.
- Leckie, Stuart H. : “The People’s Republic of China”, **Pension Systems in East and Southeast Asia Promoting Fairness and Sustainability**, Ed.:Donghyun Park, Manila, Asian Development Bank, 2012.
- Leckie, Scott, Huggins, Chris : **Conflict and Housing, Land, and Property Rights A Handbook on Issues, Frameworks and Solutions**, USA, Cambridge University Press, 2011.
- Lee, Ronald, Mason, Andrew, Cotlear, Daniel : “Some Economic Consequences of Global Aging A Discussion Not for the World Bank”, 2010.
- Lee, Ronald : “The Demographic Transition:Three Centuries of Fundamental Change”, **Journal of Economic Perspectives**, Volume:17, Number:4, Fall 2003, 2003, pp. 167-190.
- Legislative Assembly of New Brunswick : “What is Demography and Why Is it Important?”, (Çevrimiçi): <https://www.gnb.ca/legis/business/committees/previous/reports-e/demog/what-e.asp>, 3 Eylül 2015.
- Leisinger, Klaus M. : **Die sechste Milliarde Weltbevölkerung und nachhaltige Entwicklung**, Germany, Verlag C.H. Beck, 2000.

- Lesthaeghe, Ron : “The Unfolding Story of the Second Demographic Transition”, Population Studies Center University of Michigan Institute for Social Research, Report:10-696, 2010.
- Leung, Joe C. B.,
Xu, Yuebin : **Chinas Social Welfare The Third Turning Point**, United Kingdom, Polity Press, 2015.
- Li, Shiyu, Lin
Shuanglin : “Population Aging and China’s Social Security Reform”, **Journal of Policy Modeling**, September 2015, 2015, pp.1-31.
- Li, Yuanfang : “Pension Reform in China’s Public Sector: Motivation, Process and Impact”, **Seminar on Assessing The Impact of Structural Reforms, June 1st, 2015-Paris**, 2015, p.6
- Li, Zhen : “The Basic old-age insurance in China: Challenges and Countermeasures”, ty.
- Linping, Xiong, Yiping, Li,
Xiuqiang, Ma, Hong, Meng,
Guohong, Lin : “Microsimulation Model of Medical Insurance Reform for Government Employees and Workers in China”, **In Modelling Our Future: Population Ageing, Health and Aged Care**, March 9, 2015, pp.237-259.
- Lirussi, Flavio : “Dünya Sağlık Örgütü’nün Sağlıklı Yaşlanma ve Yaşlı Refahı Üzerine Politika ve Stratejileri”, **18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası Yaşlılar İçin Sosyal Politika Gündemi Konferans Kitabı**, Ed.:Emine Özmete, Teslime Atlı, Hayat Boz, Levent Akın, Şenay Gökbayrak, Ankara, Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 2011.
- Litra, Adriana V. : “Economic Effects of Demographic Ageing”, **Bulletin of the Transilvania University of Braşov Series V:Economic Sciences**, Vol. 7 (56), No:2, 2014, pp. 229-234.
- Liu, Lillian : “Social Security Reforms in Japan”, **Social Security Bulletin**, August 1987, Vol. 50, No. 8, 1987, pp. 29-37.
- Liu, Tao : “Pension Reform in China”, **Journal of Aging & Social Policy**, Vol. 28, No:1, 2016, pp. 15-28.

- Lori, Agostino : **Population Ageing in Italy**, Ed.: Antonella Pinnelli, Antonio Golini, Malta, Published by International Institute on Ageing, 1993.
- Lu, Huang : “Study on the Global Trends of Delay Retirement and Potential Demand in China”, **Human Resource Management Research**, 4(2), 2014, pp.27-32.
- Lundahl, Mats : **Knut Wicksell on Poverty “No Place is too exalted for the Preaching of these Doctrines”**, Canada, Routledge, 2005.
- Ma, Li : "Social Policy and Childbearing Behavior in Japan (1961-2003) An Individual Level Perspective", (Çevrimiçi): epc2010.princeton.edu/papers/100044, 15 Ekim 2015.
- Magalhães, João Pedro de : “The biology of Ageing: a primer”, **An Introduction to Gerontology**, Ed.:Ian Stuart-Hamilton, UK, Cambridge University Press, 2011.
- Magnani,Riccardo, Duwicquet, Vincent : “The Effect of Population Ageing on The World Economic Evolution”, Augur Project Europe and The World 2030, 2013.
- Malthus, Thomas : **An Essay on The Principle of Population**, London, Electronic Scholarly Publishing Project, 1998.
- Mandıracıoğlu, Aliye : “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri”, **Ege Tıp Dergisi**, 49 (3), 2010, ss. 39-45.
- Marano, Angelo : “Pension Reforms in Italy Principles and Consequences”, **Revue française des affaires sociales**, 2006, pp. 223-252.
- Marshall, Emily A. : “Defining Population Problems: Using Topic Models for Cross-National Comparison of Disciplinary Development”, **Poetics**, 41, 2013, pp. 701-724.

- Martins, Joaquim Oliveira,
Gonandi, Frédéric, Antolin,
Pablo, Maisonneuve, Christine
de la, Yoo, KwangYeol : “The Impact of Ageing of Demand, Factor
Markets and Growth”, OECD Economics
Working Papers No:420, 2005.
- Matsuyama, Yukihiro : “Aging and The Governance of The Healthcare
System in Japan”, Bruegel Working Paper,
2014.
- Mattil, Birgit : **Pension Systems Sustainability and
Distributional Effects in Germany and the
United Kingdom**, Germany, Physica-Verlag,
2006.
- Mayr, Zeno : “The Italian pension System: reforms and the
change in the future composition of pension
income”, (MSc Finance Thesis, Aarhus School
of Business and Social Sciences), Denmark,
2013.
- McCarthy, F. Desmond,
Zheng, Kangbin : “Population Aging and Pension Systems Reform
Options for China”, World Bank Policy
Research
Working Paper 1607, 1996.
- Melis, Roberta,
Trudda, Alessandro : “Demographic Risk Indicators in Pay-as-you-go
Pension Funds”, **Problems and Perspectives in
Management**, Volume 8, Issue 4, 2010, pp.
117-126.
- Meng, Xin,
Qian, Nancy,
Yared, Pierre : “The Institutional Causes of China’s Great
Famine 1959-1961”,(Çevrimiçi):
[https://www0.gsb.columbia.edu/faculty/pyared/
papers/famines.pdf](https://www0.gsb.columbia.edu/faculty/pyared/papers/famines.pdf), 08 Ekim 2015.
- Mersmann, Michael : “Germany”, International Perspectives on
Social Security Reform, Ed.: Penner G.
Rudolph, USA, Urban Institute Press, 2012.
- Middle East Insurance
Review : “China: Govt to start long-term care insurance
pilot scheme”,
(Çevrimiçi):[http://www.meinsurancereview.co
m/News/View-NewsLetter-
Article?id=36432&Type=eDaily](http://www.meinsurancereview.com/News/View-NewsLetter-Article?id=36432&Type=eDaily), 28 Temmuz
2016.

- Ministry of Health, Labour and Welfare : “The Outline of Act for Amending Part of The Child Allowence Act”, (Çevrimiçi): www.mhlv.go.jp/bunya/kodomo/osirase/dl/h24_gaiyou_e.pdf, 15 Ekim 2015.
- Mishra, Ramesh : “Richard Titmuss and Social Policy”, **Journal of Social Policy**, Volume:31, 4, 2002, pp. 747-752.
- Moreolo, Carlo Svaluto : “Pensions in Italy: Auto Enrolment all’italiana”, (Çevrimiçi): <https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/italy/pensions-in-italy-auto-enrolment-allitaliana/10014036.fullarticle>, 4 Ocak 2017.
- Mouton, Michelle : **From Nurturing the Nation to Purifying the Volk Weimar and Nazi Family Policy, 1918-1945**, New York, Cambridge University Press, 2009.
- Murat, Sedat : **Dünden Bugüne İstanbul’un İşgücü ve İstihdam Yapısı**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2007-73, 2007.
- Murat, Sedat : **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası yayınları, Yayın No:2006-49, 2006.
- Murat, Sedat : **Bütünleşme Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Sosyal Yapısı**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.
- Müller, Andreas, Mayer, Matthias M., Mauer, Nadine : “Social Security for Third Country Nationals in Germany”, Study by the German National Contact Point for the European Migration Network (EMN), Working Paper 57, Federal Offices for Migration and Refugees, 2014.
- Münz, Rainer, Ulrich, Ralf E. : “Changing Patterns of Immigration to Germany, 1945-1977”, (Çevrimiçi): <https://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=69>, 24 Ekim 2015.
- Nalbant, Selim : “Yaşlanmanın Biyolojisi”, **Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi**, 52, 2006, ss. 12-17.

- National Bureau of Statistics of China : “Basic Staistic for Social Insurance”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10 Şubat 2016.
- National Bureau of Statistics of China : “Revenue, Expenses and Balance of Social Insurance”, (Çevrimiçi): <http://www.stats.gov.cn/english/Statisticaldata/AnnualData/>, 10 Şubat 2016.
- National Institute of Population and Social security Research : “Japanese Social Security Statistics”, (Çevrimiçi): www.ipss.go.jp/ssj-db/e/ssj-db-top-e.asp, 3 Aralık 2016.
- Neumark, Fritz : **İktisadi Düşünce Tarihi**, Birinci Cilt (Eski Zamanlardan Klasik Mektebe Kadar), Çev.: Ahmet Ali Özeken, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:201, 1943.
- Newhouse, Caroline : “German Pension Reform Reverses Course”, **BNP PARIBAS Economic Research**, 21 March 2014, 14-11, 2014, pp.5-6.
- Nishioka, Hachiro : “Low Fertility and Family Policies in Southern European Countries”, **Journal of Population and Social Security (Population)**, Supplement to Volume 1, ty., pp. 274-308.
- Norgren, Tiana : **Abortion Before Birth Control The Politics of Reproduction in Postwar Japan**, United Kingdom, Princeton University Press, 2001.
- Nowossadeck, Sonja, Wiest, Maja, Lühe, Josefine, Motel Klingebiel, Andreas : “Ageing in Germany: Content, Quality and Accessibility of Relevant Data Sources Result of the Data Mapping Project of the Joint Programming Initiative “More Years, Better Lives” ”, German Centre of Gerontology Discussion Papers, No:56, 2014.
- NSSF : “About the National Council for Social Security Fund”, (Çevrimiçi): http://www.ssf.gov.cn/Eng_Introduction/201206/t20120620_5603.html, 25 Haziran 2016.
- NTV : “BES'e otomatik katılımıda "kademeli geçiş" düzenlemesi”, (Çevrimiçi):

<http://www.ntv.com.tr/ekonomi/bese-otomatik-katilimda-kademeli-gecis-duzenlemesi,6CI-cfpQf0GPX2hm-nCq9Q>, 4 Aralık 2016.

OECD : “Annual Survey of Large Pension Funds and Public Pension Reserve Funds Report on Pension Funds’ Long-Term Investments”, 2016.

OECD : OECD, “OECD Pension Outlook 2016”, 2016. Labour Force Statistics”, (Çevrimiçi): https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R#, 20 Temmuz 2016.

OECD : “Employment Rate”, (Çevrimiçi): <https://data.oecd.org/emp/employment-rate.htm>, 5 Nisan 2016.

OECD : “OECD Economic Surveys JAPAN April 2015”, 2015.

OECD : “OECD Employment Outlook 2015”, Executive Summary, 2015.

OECD : “Public and Private Social Expenditure in Percentage of GDP”, (Çevrimiçi), http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG, 13 Ocak 2017.

OECD : “Public and Private Social Expenditure in Percentage of GDP in 2009”, (Çevrimiçi): http://www.oecd.org/social/soc/socialexpendituredatabasesocx.htm#socx_data, 1 Ocak 2016.

Oezcan, Veysel : “Germany: Immigration in Transition”, (Çevrimiçi): www.migrationpolicy.org/article/germany-immigration-transition, 23 Ekim 2015.

Ogawa, Naohiro, Matsukura, Rikiya : “Ageing in Japan: The Health and Wealth of Older Persons”, (Çevrimiçi): http://www.un.org/esa/population/meetings/Proceedings_EGM_Mex_2005/ogawa.pdf, 19 Ağustos 2016.

Ogawa, Naohiro, Lee, Sang-Hyop, Matsukura, Rikiya, : “Population Aging, Economic Growth, And Intergenerational Transfers in Japan: How Dire are the Prospects?”, Aging, Economic Growth,

- Tung, An-Chi,
Lai Mun Sim, and Old-Age Security in Asia, Ed.: Donghyun Park, Sang-Hyop Lee, Andrew Mason, UK, Edward Elgar Publishing-Asia Development Bank, 2012.
- Ogawa, Naohiro,
Matsukura, Rikiya,
Chawla, Amonthep : “The Elderly As Latent Assets in Aging Japan”, Population Aging and Generational Economy A Global Perspective, Ed.: Ronald Lee, Andrew Mason, UK, Edward Elgar Publishing, 2011.
- Oğuz, M. Tarık : “Yaşlılarda Görülen Biyolojik ve Sosyal Değişimler”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi SBE), Ankara, 2007.
- Oishi, Akiko S.,
Oshio, Takashi : “Financial Implications of Social Security Reforms in Japan”, **Social Security Programs and Retirement Around the World : Fiscal Implications of Reform**, Ed.: Jonathan Gruber, David Wise, Chicago, Chicago University Press, 2009.
- Okamoto, Akira : “Simulating Public Pension Reforms in an Aging Japan: Welfare Analysis with LSRA Transfers”, **Public Policy Review**, Vol. 9, No.4, 2013, pp. 597-632.
- Oktay, Elif Yüksel : “Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları”, **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:7, 2014, s. 31-53.
- Oktayer, Nagihan,
Oktayer, Asuman : “Özel Emeklilik Fonlarının Finansal Piyasaların gelişimine Etkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:9, Sayı:11, 2007, pp.55-80.
- Osmanlıca
Türkçe Sözlük : “Nefs”, (Çevrimiçi):
<http://www.osmanlicaturkce.com/?k=nefs&t=%40>, 04 Nisan 2015.
- Osterday, Elyse Rene : “Government Policy and Total Fertility Rates: An Analysis of Germany in Stage Five of The Demographic Transition Model”, (Master Thesis, Toledo University), Ohio, 2013.

- OYAK : “Rakamlarla OYAK”, (Çevrimiçi):
www.oyak.com.tr/TR/kurumsal/rakamlarla-
oyak.html,1 Aralık 2016.
- Ören, Kenan : **Sosyal Politika**, Ankara, Pelikan Yayınları,
2011.
- Özbay, Ferhunde : “Türkiye’de Gençlik Nüfus ve İktidar”,
Türkiye’de İktidarı Yeniden Düşünmek,
Der.:Murat Güney, İstanbul, Varlık Yayınları,
2009.
- Özçelik, Habib,
Vatansever,
Muhammet,
Ayar, Lütfi : “Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Denetim
Rehberi (SYD Vakıfları, Engelli Evde Bakım ve
Doğum Yardımı)”, Aile ve Sosyal Politikalar
Bakanlığı Denetim Hizmetleri Başkanlığı, 2015.
- Özdağ, Kerem : “BES Verileri ve Fon Performansları”,
BİRLİK’ten, Ekim-Aralık 2014, Sayı:38, 2014,
s.5-8.
- Özdemir, Süleyman : **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**,
İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları,
Yayın No:2007-57, 2007.
- Özer, Hatice Duygu : “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık
Aylığına Hak Kazanma Koşulları”,
(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara
Üniversitesi, SBE), İstanbul, 2012.
- Özmert Koçer, Şeniz : “Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal
Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal
Sigorta Uygulamaları”, (Çalışma ve Sosyal
Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi
Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi),
Ankara, 2014.
- Özvarış, Şevkat Bahar
Ertan, Ayşegül Esin : “Üreme Sağlığında Yaşamboyu Yaklaşımı”,
(Çevrimiçi):
http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/ureme_sagliginda_yasam_boyu.pdf,
24 Nisan 2015.
- Pallares-Miralles, Montserrat,
Romero, Carolina, Whitehouse,
Edward : “International Patterns of Pension Provision II A
Worldwide Overview of Facts and Figures”,
Social Protection & Labor Discussion Paper,
No:1211, 2012.

- Paklina, Nina : “Role of Pension Supervisory Authorities in Automatic Enrolment”, IOPS Working Papers on Effective Pensions Supervision, 2014.
- Paulli, Angelo : “Long-Term Care in Italy: Economic Evaluation and Prospects”, **The Year 2000 International Research Conference on Social Security Helsinki 25-27 Sempember 2000 “Social Security in the Global Village”**, Helsinki, 2000.
- PERFAR : “Family Policies in Italy: 2014”, (Çevrimiçi): <http://www.perfar.eu/policy/family-children/italy>, 01 Ekim 2015.
- Petring, Alexander ve diğerleri : **Sosyal Devlet ve Sosyal Demokrasi**, Çev.: Recai Hallaç, İstanbul, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 2013.
- Pew Research Center : “Attitudes about Aging: A Global Perspective In A Rapidly Graying World, Japanese Are Worried American’s Aren’t”, 2014.
- Piatti, Laura : “The Italian Pension System and the 2011 Reform”, 2012.
- Pine, Lisa : “Women and Family”, **Weimar and Nazi Germany Continuities and Discontinuities**, Ed.:Panikos Panayi, New York, Published by Routledge, 2014.
- Polat, Gökhan : “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılar İçin Gelir Güvencesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE), İstanbul, 2010.
- Population Referance Breau : “Glossary of Demographic Terms”, (Çevrimiçi): <http://www.prb.org/Publications/Lesson-Plans/Glossary.aspx>, 27 Şubat 2015.
- Poston, Dudley L. Micklin,Michael : **Handbook of Population**, USA, Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2005.
- Poteraj, Jarosław : “Pension Systems in EU 27 Countries”, Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper No: 31053, 2008.

- Prime Minister of Japan and His Cabinet : “The Constitution of Japan”, (Çevrimiçi): http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html, 10 Şubat 2016.
- Pustu, Yusuf : “Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Site”den Dünya Kentine””, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60, Ocak-Mart 2006, 2006, ss. 129-151.
- Quirin, Katelyn M. : “Working Women and Motherhood: Failures of the Weimar Republic’s Family Policies”, **The Gettysburg Historical Journal**, Volume:13, May 2014, 2014, pp. 71-85.
- Qiong, Zhang : “The Path of Chinese Long-term Care Insurance System”, **Studies in Asian Social Science**, Volume:2, No:2, 2015, pp. 23-27.
- Pai, Yasue : “Comparing Individual Retirement Accounts in Asia: Singapore, Thailand, Hong Kong and PRC”, Social Protection Discussion Paper World bank, No:0609, 2006.
- Peker, İbrahim : “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, (33), 2016, ss.34-62.
- Pension Funds Online : “Country Profiles”, (Çevrimiçi): www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/italy/113, 3 Aralık 2016.
- Pfaff, Heiko : “People in Need of Long-term Care: The Present and the Future”, , **Ageing, Care Need and Quality of Life The Perspective of Care Givers and People in Need of Care**, Ed.: Gabriele Doblhammer Rembrandt Scholz, Germany, VS Research, 2010.
- R, Suntoo : “Population Ageing and the Theory of Demographic Transition: The Case of Mauritius”, **University of Mauritius Research Journal**, Volume: 18, 2012, pp.1-18.

- Radenacker, Anke, Krapf, Sandra, Klüsener, Sebastian, Amtsberg, Jana : “Family Policies:Germany (2014)”, (Çevrimiçi): <http://www.perfar.eu/policy/family-children/germany>, 02 Ekim 2015.
- Ragioneria Generale Dello Stato : “Public pension system projections-Italy’s fiche”, 2006.
- Reday-Mulvey, Genevieve : “Gradual Retirement in Europe”, **Journal of Aging & Social Policy**, Vol. 11, No:2/3, 2000, pp.49-60.
- Reher, David S. : “Economic and Social Implications of the Demographic Transition”, **Demographic Transition and Its Consequences**, Ed.:Ranold D. Lee, David S. Reher, USA, Blackwell Publishing, 2011.
- Reher, David S. : “Towards long-term population decline: a discussion of relevant Issues”, **Eur J Population**, 23, 2007, pp. 189-207.
- Reuter, Edward Byron : **Nüfus Nazariyeleri**, Çev.: A. Nef’i, Ankara, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Yayın No:39, 1934.
- Resmi Gazete : 6385 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 28533, 10 Şubat 2017, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130119-2.htm>.
- Resmi Gazete : 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 20 Ekim 1982, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>, 15 Ocak 2017.
- Resmi Gazete : 6740 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 29812, 10 Ağustos 2016, (Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160825-4.htm>, 30 Ekim 2016.
- Resmi Gazete : 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 31 Mayıs 2006, (Çevrimiçi):

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm>, 22 Ekim 2016.

Resmi Gazete : **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, 26215, 1 Temmuz 2006.

Resmi Gazete : 6552 Sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun, 29116, 10 Eylül 2014,
(Çevrimiçi):<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140911M1-1.htm>, 26 Ekim 2016.

Resmi Gazete : 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 27958, 8 Haziran 2011,
(Çevrimiçi): <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf>, 1 Şubat 2016.

Resmi Gazete : 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 24366, 7 Nisan 2001,
(Çevrimiçi): www.sgk.gov.tr/.../4632+SAYILI+BİREYSEL+EMEK..., 30 Ocak 2016.

Resmi Gazete : 557 Sayılı Nüfus Plânlaması Hakkında Kanun, 11976, 10 Nisan 1965, (Çevrimiçi): https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc048/kanuntbmmc048/kanuntbmmc04800557.pdf, 22 Ocak 2016.

Rhee, Jong Chul,
Done, Nicolae,
Anderson, Gerard F. : “Considering Long-Term Care Insurance for Middle-Income Countries: Comparing South Korea with Japan and Germany”, Health Policy, 119, 2015, pp.1319-1329.

Rhodes, Martin,
Natali, David : “Welfare Regimes, and Pension Reform Agendas”, **Contribution to the Conference on 'Pension Reform in Europe: Shared Problems, Sharing Solutions'**, London School

of Economics and Political Science, 5 December 2003, 2003.

- Ringen, Stein,
Ngok, Kinglun : “What Kind of Welfare State is Emerging in China?”, United Nations Research Institute for Social Development Working Paper 2013-2, 2013.
- Ross, Stanford G. : “Doctrine and Practice in Social Security Pension Reforms”, ISSA, 2000.
- Rutherford, Donald : **In The Shadow of Adam Smith Founders of Scottish Economics 1700-1900**, United Kingdom, Palgrave Macmillan, 2012.
- Rürup, Bert : “The German Pension System Status Quo and Reform Options”, Social Security Pension Reform in Europe, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, US, University of Chicago Press, 2014.
- Rychlak, Susanna Mae : “Explaining the Decline in Fertility Rates in Post-War Italy”, (Bachelor Thesis, The University of Mississippi), Mississippi-USA, 2014.
- Sagiri, Kitao : “Fiscal Cost of Demographic Transition in Japan”, The Research Institute of Economy, Trade and Industry (RIETI), RIETI Discussion Paper Series, February 2015, 2015.
- Sailer, Markus : “Governance of the German Pension System Part I (a) Overview: System Elements and Coordination”, 2014.
- Sakamoto, Junichi : “Demographic Aging and Japan’s Public Pension System”, **Kyara-Nomura Research Institute**, Vol. 54 Special Edition, 10 April 2009, 2009, pp. 1-27.
- Salman, Selma : “Öğretmenlerin Emeklilik Dönemine Uyumluluğu ve Yaşam Tatminleri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi FBE), Ankara, 2004.
- Sanjowal, Rahul
Kumar : “How Demographic Transition Affect Development”, (Çevrimiçi): http://www.academia.edu/7142085/How_Demo

graphic_Transition_affect_Development._Auth
or, 04 Mayıs 2015.

- Saraç, Hüseyin : **Ekonomik ve Sosyal Boyutuyla İslâm'da Nüfus Politikası**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Yayın No:254, 1997.
- Sax, Karl : **The Population Explosion**, New York, Foreign Policy Association, 1956, pp. 17-18.
- Scheidel, Walter : "Population and Demography", Princeton/Stanford Working Papers in Classics, 2006.
- Schmäthl, Winfried : "Demographic change and social security", **Journal of Population Economics**, 3, 1990, pp.159-177.
- Schmidt, Susanne : "China - A Welfare State? The Development of the Welfare Effort in a multi-dimensional Context", (BA Thesis, Twente University), Holland, 2012.
- Schoyen, Mi Ah, Stamati, Furio : "The Political Sustainability of the NDC Pension Model: The Cases of Sweden and Italy", **European Journal of Social Security**, Vol. 15, No. 1, 2013, pp. 79-101.
- Schramm, Noemi : "Population-Control-Policies and Their Implications for Economic Growth in China", (Bachelor's Thesis, University of Zurich, Department of Economics), Weinfelden, 2011.
- Schulz, Richard, Noelker, Linda, Rockwood, Kenneth, Sprott, Richard : **Encyclopedia of Aging**, Ed.: Richard Schulz, Linda Noelker, Kenneth Rockwood, Richard Sprott, Volume I, New York, Springer Publishing, 2006.
- Schulze, Erika : "The Long Term Care System for The Elderly in Germany", ENEPRI (European Network of Economic Policy Research Institutes), Research Report No: 78, 2010.

- Schwarz, Anita
M., Arias, Omar S. : **The Inverting Pyramid: Pension System Facing Demographic Challenges in Europe and Central Asia**, USA, World Bank Publications, 2014.
- Scolfaro, Luca : “Demographic Pressures on Pension Policies in Italy”, 2015.
- Seike, Atsushi,
Shimada, Haruo : “Social Security Benefits and the Labor Supply of the Elderly in Japan”, **Aging in the United States and Japan: Economic Trends**, Ed.:Yukio Noguchi, David A. Wise, USA, University of Chicago Press, 2008.
- Sen, Amartya K. : “Demography and Welfare Economics”, **Empirica**, Vol:22, Issue:1, 1995, ss. 1-21.
- Serper, Özer : **Demografiye Giriş**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1980.
- SETA : **2015’te Türkiye**, İstanbul, Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık A.Ş., 2015, s. 16.
- Settles, Barbara H.,
Sheng Xuewen,
Zang, Yuan, Zhao, Jia : “The One Child Policy and Its Impact on Chinese Families”, 2008.
- Sevgi, Ahmet : “Yaşam Boyu Gelir Hipotezi”, (Çevrimiçi): http://asbava.blogspot.com.tr/2012_11_01_archive.html, 07 Mayıs 2015.
- Seyyar, Ali : **Dünya’da ve Türkiye’de Engelli Dostu Sosyal Politikalar**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2015.
- Seyyar, Ali : **Tasavvufî Sosyal Hizmet Sûfilerin Manevî Terapi Yöntemleri**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2015.
- Seyyar, Ali : “Yaşlılığa Bağlı Bakım Sorunlarına Çözüm Olarak Sosyal Politikalar”, (Çevrimiçi): http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yasliliga_bagli_bakim_s.htm, 11 Mayıs 2015.
- Seyyar, Ali : “Sosyal Politika Nedir?”, (Çevrimiçi): <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ss.htm>, 03 Nisan 2015.

- Seyyar, Ali : “Nefs”, (Çevrimiçi):
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/sozluk_n.htm, 04 Nisan 2015.
- Seyyar, Ali,
Oğlak, Sema : “Almanya ve Japonya’da Bakım Sigortası Uygulamaları (Mukayeseli Bir Değerlendirme)”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt:55, Sayı:1, 2005, s. 735-757.
- Seyyar, Ali : **Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul, Beta Yayınları, 2002.
- Seyyar, Ali : “Federal Almanya’da Ailenin Sosyal Güvenliği”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:1, Cilt:14, Ocak 2000, 2000, ss. 12-21.
- SGK : “Doğum Borçlanması”, (Çevrimiçi):
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kadin/dogum_borclanmasi, 26 Ekim 2016.
- SGK : “Sosyal Güvenlik Kurumunun Prim Gelirleri, Emekli Aylığı ve Sağlık Ödemeleri”, (Çevrimiçi):
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/is_tatistikler/, 26 Ocak 2016.
- SGK : “Kayıtdışı İstihdam Oranları”, (Çevrimiçi):
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari/kayitdisi_istihdam_orani, 10 Şubat 2017.
- SGK : “Yıllara Göre 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Ödemeler ve Kişi Sayısı”, (Çevrimiçi):
http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/896ed4e3-9bf2-4aa7-add2-be5d97e65d1c/2010_12_bulten.pdf?MOD=AJPERES, 29 Ocak 2016.
- SGK : “Sosyal Güvenliğe İlişkin Temel Göstergeler Ocak-2013”, (Çevrimiçi):
<http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/34d8c99c-ec90-456c-872bc36f567e9267/2013OcakTemelGostergeler.pdf?MOD=AJPERES>, 27 Ocak 2016.

- SGK : “Aylık Temel Göstergeler 2015-Haziran” , 2015.
- SGK : “Aylık Temel Göstergeler 2015 Aralık” , (Çevrimiçi):http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri, 15 Şubat 2017.
- SGK : “SGK Temel Göstergeler 2012-Aralık”, 2012.
- SGK : “Almanya İşüstü Eğitim Raporu, 7-11 Şubat 2011”, 2011.
- SGK : **Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik**, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Yayınları Yayın No: 46, Ankara, 2012.
- SGK : Sosyal Güvenlik Sisteminde Primler, Ankara, SGK Yayınları, Yayın No: 70, 2013.
- SGK : “Sosyal Güvenlik Kurumu’nun Tarihçesi”, (Çevrimiçi): <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce>, 26 Ocak 2015.
- Sha, Yinhua : “China’s Social Security System-Present Status and Issues”, NLI Research Institute, ty.
- Sharma, Rajendra K. : **Social Change and Social Control**, India, Atlantic Publisher&Distributers, 2007.
- Sharma, Rajendra K. : **Demography and Population Problems**, India, Atlantic Publishers and Distributor, 2007.
- Sheen, Seongho : “Demographic Peace: Decreasing and Aging Population and its Impact on Northeast Asian Security”, APSA 2009 Toronto Meeting Paper, 2009.
- Shi, S-J, Mok, K-H : “Pension privatisation in Greater China: Institutional Patterns and Policy Outcomes”, **International Journal Of Social Welfare**, 21, 2012, pp.30-45.
- Shi, Qun : “Reforms and challenges of the social security system”, ty.

- Siebert, Horst : “Introduction: A European Perspective”, **Social Security Pension Reform in Europe**, Ed.: Martin Feldstein, Horst Siebert, US, University of Chicago Press, 2014.
- Sin, Yvonne : “Pension Liabilities and Reform Options for Old Age Insurance”, IMF Working Paper, 2005.
- Singh, Teshu : “Demographic Divident in China”, Institute of Peace and Conflict Studies, Special Report, 2012.
- Sinn, Hans- Werner : “The pay as you go pension system as fertility insuranceand an enforcement device”, **Journal of Public Economics**, 88, 2004, pp. 1335-1357.
- Socci, Marco,
Casanova, Georgia,
Romanini, Agnès, : “Policies and Services that Foster Participation of Older People in Poor Health Conditions National Report: Italy”, MoPAct Working Paper 5, 2015
Principi, Andrea
- Social Development
Division, United Nations
Economic and Social
Commission for Asia
and Pasific : “Long-Term Care for Older Persons in China”, ty.
- Social Security Office
of Retirement and
Disability Policy : “Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2012, Italy”, (Çevrimiçi): <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdsc/ssptw/2012-2013/europe/italy.html>, 27 Ekim 2016.
- Solera, Cristina : **Women in and out of paid work Changes across generations in Italy and Britain**, UK, The Policy Press, 2009.
- Song, Sijia : “Demographic Changes and Economic Growth: Emprical Growth from Asia”, Honors Project Paper 121, 2013.
- Song, Zheng,
Storesletten, Kjetil,
Wang, Yikai,
Zilibotti, Fabrizio : “Sharing High Growth Across Generations: Pensions and Demographic Transition in China”, UBS Center Working Paper Series Working Paper No:1, 2012.
- Sozialpolitic :

- “Gesundheitsausgaben absolute und in % des BIP 1992 – 2013”, (Çevrimiçi): <http://www.sozialpolitik-aktuell.de/gesundheit-datensammlung.html#PKV>, 19 Temmuz 2016.
- Spiegel Online International : “The Count: Germany Launches First Census since Reunification”,(Çevrimiçi): <http://www.spiegel.de/international/germany/the-count-germany-launches-first-census-since-reunification-a-761497.html>, 06 Ekim 2015.
- Statistics Breau Japan : “Persioners of Public Pension (2005-2012)”, (Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-23.htm>, 10 Şubat 2016.
- Statistics Breau Japan : “Persons Cover by Social Insurance (1995-2012)”, (Çevrimiçi): <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-23.htm>, 10 Şubat 2016.
- Statistics Breau Japan : “National Income By Category (F.Y.1980-2012)”, (Çevrimiçi):<http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/pdf/yhyou23.pdf>,10 Şubat 2016.
- Stier, Jonas : “Career Retirement, Role Exit, and Identity Concerns”, Interaction on the Edge Proceedings from the 5th GRASP conference Linköping University, Ed.: Johan Näslund, Stefan Jern, May 2006, Linköping, 2006.
- Szreter, Simon : “Demography: Twentieth-century History”, Elsevier Science, 2001.
- Şahin, Neşe : “Globalleşme, Piyasa Mekanizması, İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmetler”, (Çevrimiçi): <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/globalles-meinsanhaklari.htm>, 9 Kasım 2015.
- Şahin, Salih : **Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2007.

- Şanlıoğlu, Ömer : **Sosyal Refah Devletinin Dünü, Bugünü ve Geleceği: Almanya Örneği**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2011.
- Şenkal, Abdülkadir, Sarıipek, Doğa Başar : “Avrupa Birliği’nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (14), 2007/2, 2007, ss.146-175.
- Şenkal, Abdülkadir : **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, I. Basım, 2005.
- Şenocak, Hasan : “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi”, **Sosyal Siyaset Konferansları**, Sayı:56, 2009, ss. 409-468.
- Şentürk, Ferhat : “Türkiye İçin Bir Aile Sigortası Model Önerisi”, **Sosyal Güvence Dergisi**, Yıl:5, Sayı:9, 2016, ss.102-139.
- Takayama, Noriyuki : “Japan’s 2012 Social Security Pension Reform”, 2012.
- Taşcı, Faruk : “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”, **Çalışma ve Toplum**, 2010/I, 2010, ss.175-202.
- T.C. AB Bakanlığı : “2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesillerarası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu”, 2011.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı : “Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistik Bilgiler”,(Çevrimiçi):http://eyh.aile.gov.tr/data/551169ab369dc57100ffbf13/B%C3%BClten_Ekim2016.pdf, 5 Şubat 2017.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü : “Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı”, Ankara, 2013.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü : T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Türkiye’de Doğurganlık Oranlarının

- Genel Müdürlüğü : Düşmesi, Potansiyel Etkiler ve Sosyal Politika Önerileri”, 2013.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı : “Başbakan Ahmet Davutoğlu Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programını açıkladı”, (Çevrimiçi): <http://www.aile.gov.tr/haberler/basbakan-ahmet-davutoglu-ailenin-ve-dinamik-nufus-yapisinin-korunmasi-programini-acikladi>, 29 Ocak 2016.
- T.C. Başbakanlık : “Başbakan Davutoğlu, “Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı”na katıldı”, (Çevrimiçi): http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=3e77b6d3-9941-429b-a670-2a26fce1db5e, 23 Ocak 2016.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı : “Kentleşme Şurası 2009”, **Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu Ankara Nisan 2009**, 2009.
- T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği : “İşletme Emekli Aylığı ve/veya Ek Emeklilik Aylığından Yararlanma”, (Çevrimiçi): http://www.calisma.de/index.php?option=com_k2&view=item&id=49:almanyadanemeklilik&Item, 10 Ocak 2016.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı : **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, Ankara, Kalkınma Bakanlığı, 2013.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı : Ekonomik Sosyal Göstergeler 1950-2014, Ankara, Kalkınma Bakanlığı Yayınları, 2015.
- Taslaman, Caner : **Evrin Teorisi, Felsefe ve Tanrı**, İstanbul, İstanbul Yayınevi, 2007.
- TDK : **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1988.
- Tediosi, Fabrizio : “The Long-Term Care System For The Elderley in Italy”, ENEPRI Research Report, 2010.
- Teitelbaum, Michael S. : “Political Demography”, **Handbook of Population**, Ed:Dudley L. Poston, Michael

- Micklin, USA, Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2005.
- Temiz, Hasan Ejder : “Eğreti İstihdam: İşgücü Piyasasında Güvencesizliğin ve İstikrarsızlığı Yeni Yapılanması”, **Çalışma ve Toplum**, 2004/2, 2004, ss. 55-80.
- Tepe, Bektaş : “Genetiğe Giriş”, (Çevrimiçi): bektastepe.kilis.edu.tr/course-slides/1-genetige-giris.pdf, 10 Ekim 2015.
- The Economist : “Demography, Growth and Inequality”, (Çevrimiçi): <http://www.economist.com/news/briefing/21601248-generation-old-people-about-change-global-economy-they-will-not-all-do-so>, 14 Temmuz 2015.
- There, Christine, Charles, Loïc : “The Writing Workshop of François Quesnay and the Making of Physiocracy”, (Çevrimiçi): http://public.econ.duke.edu/~staff/wrkshop_papers/2005_Spring/Charles1.pdf, 14 Nisan 2015.
- Titmuss, Richard : **Social Policy**, London, Allen and Unwin Publications, 1974.
- Tokyo Intenational Communication Community : “Pension”, (Çevrimiçi): http://www.tokyo-icc.jp/guide_eng/life/01.html, 10 Şubat 2016.
- Tokyo Medical and Dental University : “Child Allowence “Kodomo Teate” ”, (Çevrimiçi): www.tmd.ac.jp/TMDU-e/isc/files/Child_Allovence.pdf, 15 Ekim 2015.
- Torun, Feride : “Farklı Statülerde Çalışan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Bakışları (Isparta Örneği)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE), Isparta, 2010.
- Trado, Pedro-Olivares, Tamiya, Nanako : “Development of the Long-Term Care Insurance System in Japan”, Trends and Factors in Japan’s Long-Term Care Insurance System, Springer Briefs in Aging, 2014.

- Tsuya, Noriko : “The Impact of Population Decline in Japan: Demographic Prospect and Policy Implication”, Reexamining Japan in Global Context Suntory Foundation Research Project, ty.
- Tsutsumi, Shuzo : “Long Term Care Insurance in Japan Understanding the Ideas Behind Its Design”, Japan International Cooperation Agency (JICA), ty.
- Tufan, İsmail : “Türkiye’de Demografik Değişimler ve Gerontopsikiyatri”, t.y.
- Tufan, İsmail : “Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu”, t.y.
- Tufan, İsmail : “Türkiye’de Demografik Değişimlerin Yaratacağı Yaşlanma ve Yaşlılık Olgusu ve Gelecek için Öneriler”, **Sosyal Dönüşüm, Bioetik ve Kamu Politikaları Konferansı 12-13 Nisan 2012**, Ankara, 2012.
- Tuna, Orhan,
Yalçıntaş, Nevzat : **Sosyal Siyaset**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2011.
- Tuncay, A. Can,
Ekmekçi, Ömer : **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta Yayınları, Genişletilmiş 18. Baskı, 2016.
- Tuncay, A. Can : “Geciken Yaşlılık ve Zorunlu Emeklilik Üzerine”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, 2, 2012, ss. 84-102.
- Tuncer, Baran : “Nüfus Artışı ve Ekonomik Kalkınma”, **Hızlı Nüfus Artışının Sosyo Ekonomik ve Çevresel Sorunları Seminer 3 Kasım 1992**, Yay. Haz.: İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:1993-3, 1993.
- Tuncer, Baran : **Ekonomik Gelişme ve Nüfus**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Nüfus Etütleri Enstitüsü, 1976.
- Tunç, Havva : “Türkiye’nin Demografik Yapısı ve Sorunları”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt:47, Sayı: 1-4, 1989, ss.367-378.

- Turak, Berna : “Dünyada ve Türkiye’de Önerilen Sosyal Güvenlik Reform Alternatiflerinin Temel Dinamikleri ve Bir Model Önerisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE), Isparta, 2009.
- Turda, Marius : **The History of East central European Eugenics 1900-1945 Sources and Commentaries**, London, Bloomsbury Publishing, 2015.
- Tuy, Phan,
Hansen, Ellen,
Price, David : “Değişen İşgücü Piyasasında Kamu İstihdam Hizmet”, Uluslararası Çalışma Ofisi, ty.
- TÜGIAD : "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: 1-NÜFUS", 1993.
- TÜİK : “İşgücü İstatistikler, Ekim 2015”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=21568>, 29 Ocak 2016.
- TÜİK : “Yıllara, Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus 1935-2014”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 10 Ocak 2016.
- TÜİK : TÜİK, “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2015”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507>, 23 Ekim 2016.
- TÜİK : “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616>, 07 Mayıs 2015.
- TÜİK : “Doğum İstatistikleri, 2013”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16048>, 27 Şubat 2015.
- TÜİK : **İstatistiklerle Yaşlılar 2014**, Ankara, TÜİK Matbaası, Yayın No:4365, 2015.
- TÜİK : “İstatistiklerle Yaşlılar, 2013”, (Çevrimiçi): <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057>, 07 Mayıs 2015.

- TÜİK : “Demografik Göstergeler 2000-2023”, (Çevrimiçi):
www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1636, 10 Ocak 2016.
- TÜİK : “Nüfus, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Cinsiyet Oranı”, (Çevrimiçi):
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 11 Ocak 2016.
- TÜİK : “Temel Doğurganlık Göstergeleri 2001-2014”, (Çevrimiçi):
www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1088, 12 Ocak 2016.
- TÜİK : “Doğum İstatistikleri, 2015”, (Çevrimiçi):
www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=21514, 26 Nisan 2016.
- Türcan Özşuca, Şerife : “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE), Ankara, 1990.
- TÜRK-İŞ : “Zorunlu Katımlı Bireysel Emeklilik Sistemi İş Barışını Bozar”, (Çevrimiçi):
<http://www.turkis.org.tr/ZORUNLU-KATILIMLI-BIREYSEL-EMEKLILIK-SISTEMI-IS-BARISINI-BOZAR-d1101>, 1 Kasım 2016.
- Uçku, Reyhan : “Yaşlı ve Hasta Bakım Hizmetleri, Ed.:Didem Arslantaş, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Uhlenberg, Peter : “Demography of Aging”, **Handbook of Population**, Ed:Dudley L. Poston, Michael Micklin, , USA, Kluwe Academic/Plenum Publishers, 2005.
- Uluocak, Şeref,
Aslan, Cumhur,
Bakar, Coşkun,
Gökulu, Gökhan, : **Çanakkale Yaşlı Atlası**, Çanakkale, Çanakkale Olay Gazetesi Baskı, 2013.

Bilir, Olgun

Ujikane, Keiko,
Kuwako, Katsuyo,
Schneider, Jodi : “Japanese may soon need to work until 80 as population ages”, (Çevrimiçi): <http://www.independent.co.uk/news/business/news/japanese-to-work-until-80-ageing-population-pensions-a7132331.html>, 18 Ağustos 2016.

UN : **Report of the Second World Assambly on Ageing Madrid 8-12 April 2002**, New York, United Nations Publication, 2002.

UN : **World Population Ageing 2015**, New York, United Nations, 2015.

UN : “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

UN : “World Assambly on Ageing”, (Çevrimiçi): <http://www.un.org/en/development/devagenda/ageing.shtml>, 17 Temmuz 2015.

UN : “Crude birth rate by major area, region and country (1950-2015), (births per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

UN : “Crude death rate by major area, region and country (1950-2015), (death per 1000 population)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

UN : “Total Fertility by major area, region and country (1950-2015), (children per woman)”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

UN : “Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

- UN : “Total dependency ratios by major areas, regions and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.
- UN : “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”,(Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.
- UN : “World Population Prospects 2015 Revision: Female population by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.
- UN : “World Population Prospects 2015 Revision: Male population by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.
- UN : “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage male and female population by broad age group, major area, region and country, 1950-2030”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.
- UN : “Life Expectancy at Birth (both sexes combined) by Major Area, Region and Country, 1950-2100 (years), (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.
- UN : “Dependency Ratio”, (Çevrimiçi): http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/demographics/dependency_ratio.pdf, 01 Mart 2015.
- UN : “Major’ rise in world’s elderly population: DESA Report”, (Çevrimiçi): <http://www.un.org/en/development/desa/news/population/major-rise-in.html>, 14 Temmuz 2015.
- UN : “Percentage total population by broad age group, major area, region and country”,

(Çevrimiçi):
<http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

UN : “Rate of natural increase by major area, region and country (1950-2015), (per 1000 population)”, (Çevrimiçi):
<http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

UN : “Changing Balance Between Age Groups”, (Çevrimiçi):
<http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/81chapteriii.pdf>, 6 Şubat 2016.

UN : The Determinants and Consequences of Population Trends New Summary of Findings on Interaction of Demographic, Economic and Social Factors, New York, Department of Economic and Social Affairs, Population Studies No:50, 1973.

UN : “Definition of The Indicator of Population Ageing”, (Çevrimiçi):
<http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/pdf/95annexi.pdf>, 6 Şubat 2016.

UN : “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi):
<http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.

UN : “Old-age dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi):
<http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

UN : “Child dependency ratio by major areas, region and countries 1950-2015”, (Çevrimiçi):
<http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.

- UN : “Potential support ratio (15-64/65+) by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 15 Ağustos 2015.
- UN : “World Population Prospects: The 2015 Revision Percentage of population by broad age group, major area, region and country, 1950-2050”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 30 Eylül 2015.
- UN : “Net migration rate by major area, region and country”, (Çevrimiçi): <http://esa.un.org/unpd/wpp/DVD/>, 06 Ekim 2015.
- UN Department of Economic and Social Affairs : “World Population Prospect The 2015 Revision”, New York, 2015.
- UN Department of Economic and Social Affairs : “Concise Report on The World Population Situation in 2014”, New York, 2014.
- UN Department of Economic and Social Affairs : **United Nations Expert Group Meeting on the Post -2015 Era: Implications for the Global Research Agenda on Population and Development Report of the Meeting**, ESA/P/WP/239, 10 April 2015, New York, 2015.
- UN Departments of Economic and Social Affairs : **World Population Ageing 2013**, New York, United Nations Publications, 2013.
- UN Departments of Economic and Social Affairs : **World Population Ageing 1950-2050**, New York, United Nations Publications, 2002.
- United Nations Economic and Social Affairs : **Sustainable Social Structures in a Society for All Ages**, New York, United Nations Publications, 2001.
- UNFPA : “Topics”, (Çevrimiçi): <http://www.unfpa.org/news>, 1 Temmuz 2015.

- UNFPA : “Ageing”, (Çevrimiçi):
<http://www.unfpa.org/ageing>, 1 Temmuz 2015.
- UNFPA : “Census”, (Çevrimiçi):
<http://www.unfpa.org/census>, 1 Temmuz 2015.
- UNFPA : “Population Trends”, (Çevrimiçi):
<http://www.unfpa.org/world-population-trends>, 1 Temmuz 2015.
- UNFPA : **Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge**, New York, Published by the United Nations Population Fund, 2012.
- Uzuhashi, Takafumi : “Japanese Model of Welfare State: How it was Changed throughout “the lost decade” of the 1990’s?”, **The Japanese Journal of Social Security Policy**, 2(2), 2002, pp. 1-11.
- ÜÇİAD : “Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında”, (Çevrimiçi):
<http://www.tuciad.org.tr/index.php/cin-halk-cumhuriyeti-hakkinda>, 6 Nisan 2016.
- Üner, Sunday : **Nüfusbilim Sözlüğü**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1972.
- van de Kaa, Dirk J. : “The Idea of Second Demographic Transition in Industrialized Countries”, **Six Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security**, Tokyo, Japan, 29 January 2002, 2002.
- Victor, Christina : **The Social Context of Ageing A Textbook of Gerontology**, New York, Routledge, 2005.
- VickyRN : “Theories of Ageing (Part-3), Sociological Theories”, (Çevrimiçi):
<http://allnurses-breakroom.com/geriatrics-g-elderly/theories-ofaging-412760.html>, 20 Kasım 2015.
- Visaria, Pravin : “Population Policy”, Thematic Resources (Population/Demography), t.y.

- Vlad, Roşca,
Mădălina, Rădoi : “The Impact of Ageing Population on the Social Security Budget: Case Study for Brazil, China, Germany, Japan, and the United States”, **Bucharest Academy of Economic Studies, Budgetary Research Review**, Vol. 4 (1), t.y., pp. 3-37.
- Vogt, Tobias C.,
Kluge, Fanny A. : “Can Public Spending Reduce Mortality Disparities? Findings From East Germany After Reunification”, **The Journal of The Economics of Ageing**, 5, 2015, pp. 7-13.
- WageIndicator : “Italy”, (Çevrimiçi):
<http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/italy>, 6 Nisan 2016.
- WageIndicator : “Germany”, (Çevrimiçi):
<http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/germany>, 6 Nisan 2016.
- WageIndicator : “China”, (Çevrimiçi):
<http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage/china-custom>, 6 Nisan 2016.
- Wan Ahmad, Wan
Ibrahim, Astina, I
Komang, Budijnto : “Demographic Transition and Population Ageing”, **Mediterranean Journal of Social Science**, Vol.6, No.3, S2, May, 2015, 2015, pp. 213-218.
- Wang, Fei, Zhao,
Liqiu, Zhao, Zhong : “China’s Family Planning Policies and Their Labor Market Consequences”, **Journal of Population Economics**, 30, 2017, pp.31-68.
- Wang, Limin : “Study on Problems and Solutions of Current Rural Old-age Security System in China”, **International Conference on Education, Management and Computing Technology (ICEMCT 2014) - Luoyang Normal University, Luoyang-China**, 2014.
- Wang, Lijian, Béland,
Daniel, Zhang, Sifeng : “Pension Fairness in China”, **China Economic Review**, 28, 2014, pp. 25-36.
- Wang, Lijian, Béland,
Daniel, Zhang, Sifeng : “Pension financing in China: Is there a looming crisis?”, **China Economic Review**, 30, 2014, pp.143-154.

- Wang-Michelitsch, Jicun, Michelitsch, Thomas M. : “Traditional aging theories:which ones are useful?”, (Çevrimiçi): <http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1503/1503.07040.pdf>, 06 Temmuz 2015.
- WB : **Averting the Old Age Crisis**, New York, Oxford University Press, 1994.
- WB : “Rural Population (% of Total Population)”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS>, 5 Nisan 2016.
- WB : **Turkey’s Transition**, Washington, World Bank Publication, 2015.
- WB : “Germany”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/germany>, 23 Ekim 2016.
- WB : “China”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/china>, 23 Ekim 2016.
- WB : “Italy”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/italy>, 23 Ekim 2016.
- WB : “Japan”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/japan>, 23 Ekim 2016.
- WB : “Turkey”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/country/turkey>, 23 Ekim 2016.
- WB : “GDP Per Capita”, (Çevrimiçi): http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?name_desc=false, 23 Ekim 2016.
- WB Basın Bülteni : “Ülkeler Yaşlanan Nüfuslarının Emeklilik Harcamalarını Karşılama için Mücadele Ediyor”, (Çevrimiçi):<http://www.worldbank.org/tr/news/press-release/2014/02/21/world-bank-pension-reforms-needed-in-emerging-europe-and->

central-asia-to-protect-future-generations, 27
Temmuz 2015.

Weeks, John R. : **Population An Introduction to Concepts and Issues**, USA, Thomson Wadsworth, Tenth Edition, 2008.

White, Michael J., Subedi, Inku : “The Demography of China and India: Effects on Migration to High-Income Countries through 2030”, Transatlantic Council on Migration, 2008.

White, Tyrene : **China’s Longest Campaign Birth Planning in the People’s Republic 1949-2005**, New York, Cornell University Press, 2006.

WHO : “Definition of an older or elderly person”, (Çevrimiçi): <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefolder/en/>, 02 Temmuz 2015.

WHO : “What WHO is doing?”, (Çevrimiçi): http://www.who.int/ageing/about/who_activities/en/, 22 Temmuz 2015.

WHO : “Family Planning”, (Çevrimiçi): http://www.who.int/topics/family_planning/en/, 06 Nisan 2015.

WHO : “What is “active ageing”?”, (Çevrimiçi): http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/, 20 Temmuz 2015.

WHO : “Global Health and Aging”, 2011.

WHO : “Active Ageing A Policy Framework”, 2002.

Whyte, Martin King : “Modifying China’s One Child Policy”, (Çevrimiçi): <http://www.e-ir.info/2014/02/02/modifying-chinas-one-child-policy/>, 11 Mayıs 2015.

Wigmans, Farinaz : “Demographic Transitions and Social Security: The Case of Italy”, (PhD Thesis, Texas Tech University), Texas, 2006.

- Williamson, John B.,
Price, Meghan,
Shen, Ce : “Pension policy in China, Singapore, and South Korea: An assessment of the potential value of the notional defined contribution model”, **Journal of Aging Studies**, 26, 2012, pp.79-89.
- Williamson, John B.,
Higo, Masa : “Older Workers: Lessons From Japan”, **Work Opportunities for Older Americans**, Series 11, June 2007, 2007, pp.1-9.
- Williamson, John B.
Shen,, Ce : “Do Notional Defined Contribution Accounts Make Sense as Part of the Old-Age Security Mix for China?”, **Journal of Aging & Social Policy**, Vol. 16, (4), 2004, pp.39-57.
- Wolf, Richard : “What’s happeing in Japan?”, Allianz, September 2014, 2014.
- Wong, Chack Kie : "The Evolving East Asian Welfare Regimes", Ed.: Litao Zhao, **Chinas Social Development and Policy Into The Nex Stage?**, New York, Routledge, 2013.
- Wood, David : “Pronatalist Policies”, **Geo Active Online**, Series 18 Summer Issues 372, 2007, pp. 1-4.
- World Bank : “Labor Force Statistics”, (Çevrimiçi): <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TO.TL.IN?locations=CN>, 20 Temmuz 2016.
- Wu, Xiaogang : “Census Undertakings in China: 1953-2010”, Population Studies Center Research Report 14-833 December 2014, 2014.
- Wu, Xiaoyu : “Population Policy and Human Capital Accumulation in China”, (PhD Thesis, University of Maryland), United States, 2008.
- Xiaochuan, Zhou : “China’s Social Security Reforms: The Institutional Arrangements”, ty.
- Yaman, Erkan, Erkan,
Yusuf, Saylavcı, Erhan,
Kurudal, Özcan, Diniz,
Gülsüm : “İtalya Sağlık Sistemi”, Ed.: A. Erdal Sargutan, ty.
- Yanardağ, Özgür : “Nüfus Kavramı ve Türkiye’de Nüfusun Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi”, (Çevrimiçi):
Özgen, Ürün

http://www.mevzuatdergisi.com/2003/06a/02.htm#_ftnref12, 21 Nisan 2015.

- Yang, Lu : “Population Change and Its Impact on Potential GPD Growth Rate: Comparison Between China and Japan, 2010.
- Yang, D.U, Meiyan Wang : “Demographic Ageing and Employment in China”, ILO Employment Working Paper, Working Paper No:57, 2010.
- Yanzhong, Wang : “Several Issues in Reform And Development Of China’s Old-Age Security System”, Chinese Academy of Social Sciences, ty.
- Yazgan, Turan : **İktisatçılar için Sosyal Güvenlik Ders Notları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992.
- Yazgan, Turan : **Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi**, İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Yayın No:21, 1969.
- Yazıcı, Selamet : “OECD Ülkelerinde Demografik Eğilimler ve Muhtemel Etkileri”, (Çevrimiçi): <http://www.mfa.gov.tr/oecd-ulkelerinde-demografik-egilimler-ve-muhtemel-etkileri.tr.mfa>, 22 Temmuz 2015.
- Ye, Lin : “Demographic Transition, Developmentalism and Social Security in China”, **Social Policy&Administration**, Vol:45, No:6, 2011, 678-693.
- Yılmaz, Tarık Zeki : “Demografik Dönüşümün Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE), Trabzon, 2011.
- You, Junzheng : “A Study on Constructing Long-term Care Insurance System in China”, **Studies in Asian Social Science**, Volume:1, No:1, 2014, pp. 27-31.
- Yu, Zhihao : “Demographic Dynamics and Economic Take-Off The Economic Impact of China’s Population Control Policies”, **Conference on China and**

the World Economy, November 6-7, 2008, University of Nottingham at Ningbo, China, 2008.

- Yun, Zhang : “China’s Social Security: Development and Prospects-Based on Research Methods of Social Systems”, **Internatonal Journal of Business and Social Science**, Volume:5, No:7(1), 2014, pp.109-113.
- Yumurtacı, Aynur : “Demografik Değişim: Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Boyutları ile Yaşlılık”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:3, Sayı:6, Nisan 2013, 2013, ss. 9-31.
- Yurdadoğ, Volkan : Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri”, ty.
- Yutaka, Harada : “Aging and Social Security in Japan”, Tokyo Foundation, 2012.
- Yüceşahin, M. Murat : “Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekânsal Bir Değerlendirme”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 9 (1), 2011, ss. 11-27.
- Yüceuluğ, Ratip : **İnsanların Nüfus Hakkındaki Telakkileri ve Nüfus Nazariyelerine Kısa Bir Bakış**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No:176, 1963.
- Yüksel, Yusuf : “Türkiye’de Demografik Geçiş Süreci ve Sosyal Politikalar”, (Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı), Ankara, 2007.
- Yüksel Arabacı, Rabihan : “Gelirin Yeniden Dağılımında Bir Araç Olarak Sosyal Güvenlik” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE), Bursa, 2007.
- Zaim, Sabahaddin : **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997.
- Zaim, Sabahaddin : **Türkiye’de Nüfus Meselesi**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1973.
- Zastrow, Charles : **Introduction to Social Work and Social Welfare Empowering People**, USA, Cengage Learning, 2014.

- Zengin, Eyüp,
Şahin, Ayhan,
Özcan, Salih : “Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”,
Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2012,
ss. 133-142.
- Zheng, Zhenzhen,
Feng Ting, Lin, Bao : “Ageing in China Potential of Silver Economy
of China”, Institute of Population and Labor
Economics Chinese Academy of Social Science
Working Paper, 2013.
- Zhihui, Li, Ke, Shang : “The Enlightenment of Long Term Care Service
in Developed Countries to China: Take
Germany and Singapore as an Example”,
Studies in Sociology of Science, Vol:6, No:5,
2015, pp. 57-64.
- Zhu, Yu : “China’s Floating Population and Their
Settlement Intention in the Cities: Beyond the
Hukou Reform”, **Habitat International**,
31(2007), 2007, pp. 65-76.
- Zimmermann, Klaus
F., Bonin, Holger,
Hinte Holger,
Fahr, René : **Immigration Policy and the Labor Market
The German Experience and Lessons for
Europe**, Heidelberg, Springer Verlag, 2007.
- Zitan, Gao : “Chinese Official Shirks Responsibility for
Social Security Deficit”, (Çevrimiçi):
[http://www.theepochtimes.com/n3/1483539-
chinese-officials-shirk-responsibility-for-social-
security-deficit/](http://www.theepochtimes.com/n3/1483539-chinese-officials-shirk-responsibility-for-social-security-deficit/), 26 Ocak 2017.
- : “Nüfus Teorileri”, (Çevrimiçi):
[http://www.metinberber.com/kullanici_dosyala-
ri/file/n.doc.](http://www.metinberber.com/kullanici_dosyala-ri/file/n.doc.), 20 Nisan 2015.
- : “History of the Third World Assambly on
Ageing”, (Çevrimiçi):
[http://www.saintpeters.edu/guarini-
institute/files/2013/01/Third-World-Assembly-
on-Ageing.pdf](http://www.saintpeters.edu/guarini-institute/files/2013/01/Third-World-Assembly-on-Ageing.pdf), 18 Temmuz 2015.
- : “Nüfus Kuramları”, (Çevrimiçi):
[http://arsivde.blogspot.com.tr/2012/05/nufus-
kuramlar.html](http://arsivde.blogspot.com.tr/2012/05/nufus-kuramlar.html), 10 Eylül 2015.

- : “Japanese Population Policy”, Population Index, Vol. 7, No. 4, October 1941, 1941, pp. 264-267.
- : “The Official Statistic of Japan”, **American Statistical Association**, Vol.16, No.126, 1919, pp. 339-346.
- : “A Cross National Comparison of Family Policy”, Hong Kong Institute of Asia Pasific Studies”, 2008.
- : “Issues and Trends in China’s Demographic History”, (Çevrimiçi): http://afe.easia.columbia.edu/special/china_1950_population.htm, 10 Eylül 2015.
- : “Population and Settlement”, (Çevrimiçi): http://www.chewvalleyschool.co.uk/docs/gcse_geogaphy_ocr_b_-_population_and_settlement.pdf, 10.10.2015.
- : “EU-China Social Protection Reform Project 2-3 February 2015”, (Çevrimiçi): http://www.formez.it/sites/default/files/brochure_eu-china.pdf, 27 Şubat 2016.
- : “Country Benchmarks Social Security Japan”, Golden Growth, ty.
- : “Dünyada Bireysel Emeklilik Sistemleri”, (Çevrimiçi):[http://www.reitix.com/Makaleler/Dunyadaki-Bireysel-Emeklilik Sistemleri/ID=1370](http://www.reitix.com/Makaleler/Dunyadaki-Bireysel-Emeklilik-Sistemleri/ID=1370), 15 Mayıs 2016.

EKLER

EK-I: KBDG, Yaş Grupları ve İKO'nun Değişimi (1990-2015)

ÜLKE	KBDG (Dolar)	0-14 Yaş Nüfus (%)	15-64 Yaş Nüfus (%)	65 + Yaş Nüfus (%)	15-64 Yaş İKO	55-64 Yaş İKO	65+ Yaş İKO	YIL
ALMANYA	22,219	15,9	69,2	14,9	67,4	39,8	3,0	1990
	31,729	16,1	68,5	15,4	70,4	42,4	2,5	1995
	<u>23,718</u>	15,4	68,4	16,2	71,1	42,9	2,7	2000
	<u>34,696</u>	14,3	66,9	18,8	73,8	52,1	3,4	2005
	<u>41,788</u>	13,5	65,9	20,6	76,6	62,5	4,0	2010
	<u>41,219</u>	12,9	65,9	21,2	77,6	69,4	6,1	2015
ÇİN	316	28,8	65,8	5,3	84	55,75	19,3	1990
	607	27,8	66,3	5,9	85,2	54,6	18,1	1995
	954	25,1	68,3	6,7	82,3	59,4	25,1	2000
	<u>1,740</u>	20,1	72,4	7,5	78,5	-	-	2005
	<u>4,514</u>	17,4	74,3	8,2	76,4	59,7	21,1	2010
	<u>7,924</u>	17,2	73,2	9,6	77,5	-	-	2015
İTALYA	20,757	16,5	68,7	14,8	59,5	33,4	4,3	1990
	20,596	15,0	68,5	16,5	57,9	29,6	3,7	1995
	20,051	14,3	67,6	18,1	60,3	29	3,3	2000
	<u>31,959</u>	14,1	66,4	19,5	62,4	32,5	3,2	2005
	<u>35,851</u>	14,0	65,5	20,4	62,9	37,9	3,2	2010
	<u>29,847</u>	13,7	63,9	22,4	65	51,1	3,8	2015
JAPONYA	25,123	18,3	69,7	11,9	70,1	64,7	24,3	1990
	<u>42,522</u>	16,0	69,6	14,4	71,5	66,2	24,5	1995
	<u>37,299</u>	14,6	68,2	17,2	72,5	66,5	22,6	2000
	<u>35,781</u>	13,8	66,3	19,8	72,6	66,6	19,8	2005
	<u>42,935</u>	13,3	63,8	22,9	74	68,7	19,9	2010
	<u>32,477</u>	12,9	60,8	26,3	75,9	72,2	22,1	2015
TÜRKİYE	2,790	35,0	60,7	4,3	59,4	44,1	20,3	1990
	<u>2,896</u>	-	-	-	56,8	42,7	20,9	1995
	<u>4,215</u>	29,8	64,5	5,7	52,4	37,2	20,8	2000
	<u>7,117</u>	-	-	-	49,8	29,1	13,4	2005
	<u>10,111</u>	25,6	67,2	7,2	52,7	31,4	12,0	2010
	<u>9,130</u>	24	67,8	8,2	56,1	34,2	11,9	2015

Kaynak: WB, "GDP Per Capita", (Çevrimiçi):

http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?name_desc=false, 23 Ekim 2016; ILO, Key

Indicators of the Labor Market 2001-2002, Routledge, London, 2001, p.28; WB, "Labor Force

Statistics", (Çevrimiçi), <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=CN>, 20

Temmuz 2016; OECD, "Labour Force Statistics", (Çevrimiçi):

https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R#, 20 Temmuz 2016 verilerinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

EK-II: Ülkelere Göre Sosyal Sigorta Prim Oranları

Prim Türü Ülke	Malullük Yaşlılık Ölüm	Hastalık	İş Kazası Meslek Hastalığı	İşsizlik	Aile Yardımı Sigortası	Bakım Sigortası	Toplam
ALMANYA	% 18,9	% 15,5	% 1,3	% 3	Devlet Öder Vergi Esaslı	% 2,05	% 40,75
ÇİN	% 28	% 8-14 (Bölgelere Göre Değişir)	% 1	% 3	-	Bölgesel Düzeyde	% 40-46
İTALYA	% 33	% 2,68 (Sadece İşveren Katkısı)	% 0,5 (Sadece İşveren Katkısı)	% 3,51 (Sadece İşveren Katkısı)	% 0,68 (Sadece İşveren Katkısı)	Vergi Temelli	% 40,37
JAPONYA	% 17,47	% 10 (EHI) % 5 (NHI'de Sadece Sigortalı Katkısı)	% 0,25 (Sadece İşveren Katkısı)	% 1,35	% 0,15 (Sadece İşveren Katkısı)	Devlet (Vergi) Birincil Sigortalı (Emekli) İkincil Sigortalı (Çalışan) % 09 Prim	% 24,1-29,1
TÜRKİYE	% 20	% 12,5	% 2	% 3 (+ % 1 Devlet Katkısı)	-	-	% 34,5-37,5

Kaynak: ISSA, "Social Security Programs Throughout The World: Europe, 2014", ISSA Publication No. 13-11801, 2014; ISSA, "Social Security Programs Throughout the World: Asia, and the Pasific, 2012", 2012'den faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

ÖZGEÇMİŞ

Aynur Yumurtacı, 1983 yılında İstanbul Üsküdar’da doğmuştur. İlköğrenimini İstanbul Kadıköy 60. Yıl Anadolu İlköğretim Okulu’nda 1997 yılında, orta öğrenimini İstanbul Kadıköy General Ali Rıza Ersin Lisesi’nde 2000 yılında okul ikinciliği derecesi ile tamamlamıştır.

2000 yılında, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde lisans eğitimine başlamış olup, “Toplam Kalite Yönetiminde İç Müşteri Tatmini ve Sağlık Sektöründe Bir Uygulama” konulu bitirme tezini tamamlayarak 2004 yılında Fakülte-Yüksek Onur derecesi ile mezun olmuştur.

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı’nda 2005 yılında başladığı yüksek lisans eğitimini “Nüfusun Yaşlanması ve Avrupa Emek Piyasalarına Etkileri” konulu tez çalışması ile 2007 yılında tamamlamıştır.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı’nda 2 Eylül 2013 tarihinde başladığı Doktora eğitimini “Demografik Değişimin Sosyal Güvenlik Sistemlerine Etkileri: Karşılaştırmalı Ülke Örnekleri (Almanya, Çin, İtalya, Japonya ve Türkiye)” başlıklı tezi ile 12 Nisan 2017’de tamamlayarak Doktor unvanını kazanmıştır. Başlıca ilgi alanları; sosyal politika, çalışma ekonomisi; nüfus, iktisadi demografi, yaşlanma ve yaşlılık olup, bu alanlarda ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayınlanmış çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. İyi derecede İngilizce ve temel seviyede İspanyolca bilmektedir.